Daghregister. Deel 2. 1656-1658

Jan van Riebeeck

editie D.B. Bosman en H.B. Thom

bron
Jan van Riebeeck, *Daghregister. Deel 2. 1656-1658* (eds. D.B. Bosman en H.B. Thom). A.A. Balkema, Kaapstad 1955

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/rieb001dagh02_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. VVRVS

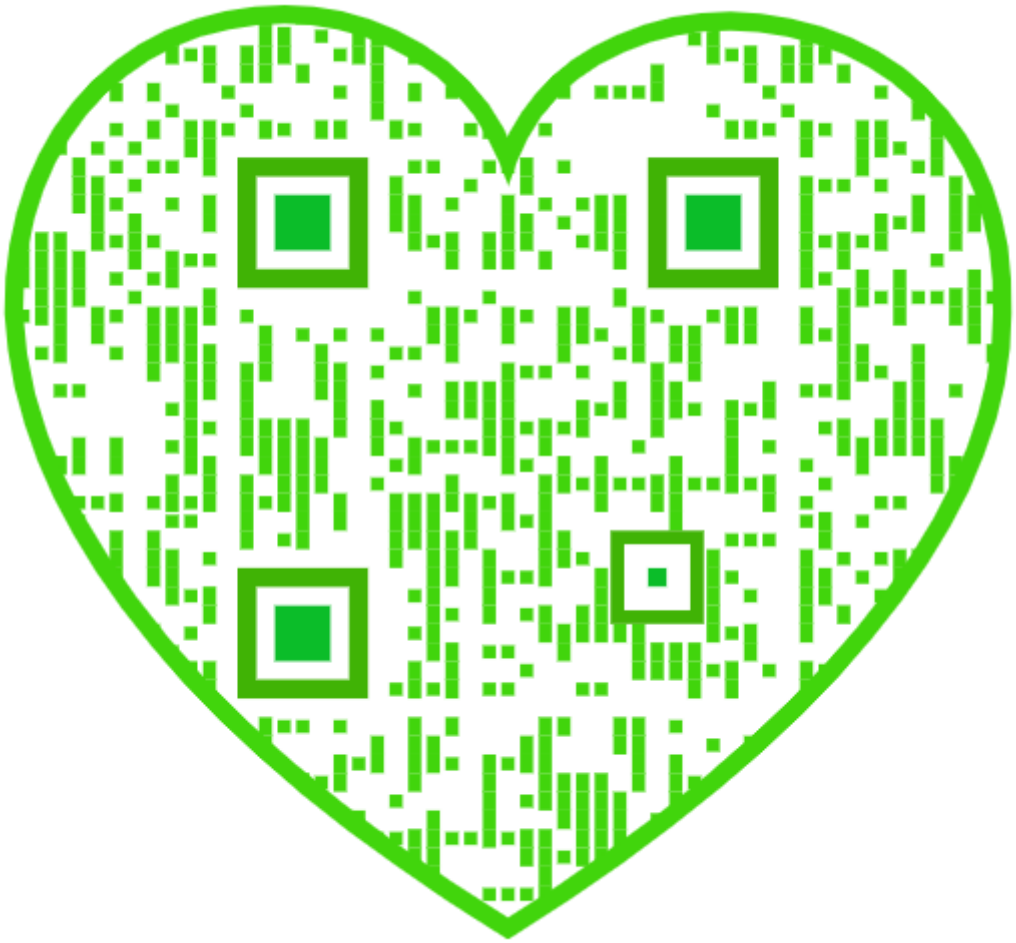

Rijksmuseum, *Amsterdam*
JAN VAN RIEBEECK
Behalwe die portret voor in Deel I, waar Van Riebeeck afgebeeld is as 'n man van ongeveer 45 jaar, word nou ook twee ander skilderye as portrette van die Stigter beskou. Bostaande skildery sou van Dirck Cracij wees, wat ook die teenhanger, die portret van Maria de la Queillerie, sou geskilder het, omstreeks die tyd van hulle huwelik in Holland.
Al drie die genoemde skilderye is uit die versameling-Van Swinderen in die Rijksmuseum, Amsterdam.

Illustrasies deel II

No. 1.	Jan van Riebeeck deur Craeij	(Frontispies)
No. 2.	Omgewing van Kaap. Kaart no. 803.	*teenoor* 52
No. 3.	Ryckloff van Goens	100
No. 4.	Kaart van Kaapse skiereiland (no. 806)	*teenoor* 101
No. 5.	Maria de la Queillerie (Craeij)	*teenoor* 116
No. 6.	Omgewing van Fort. Kaart no. 804	132
No. 7.	Gebed van Van Riebeeck	*teenoor* 228
No. 8.	Maria Scipio	*teenoor* 340
No. 9.	Koevert van brief	388
No. 10.	Aanhef Petisie Haagse kopie (K.A. 3971, fol. 194)	436
No. 11.	Aanhef Petisie Kaapse kopie (C. 584, pag. 695)	437

January anno 1656

Nieujaersdagh, *den eersten ditto*, fray weer ende wint Z.westelijck.[+]

Sondagh, *den* 2*en dito*, idem. [+]Kol. Arch. 3968 Fol. 115.

3*en dito*, 's morgens regenachtigh weer met vrij stijve coelte uytten N.Westen.

Desen nacht wasser op 't Robbeneylant gevuyrt[1.], waeromme gepresumeert wierd datter eenigh schip off schepen bij haer gesien sal wesen, vermits sulcx het seyn van 'tselve (offte van overlast) is; derhalven den stuyrman van 't *Robbejaghtjen* (aen lant ontboden) ordre gegeven is omme datelijck met 'tselve onder seyl te gaen na 't Robbeneylant ende te vernemen wat haer vuyren heefft te beduyden gehadt. Maer denselven wat buyten comende, ende 't weer met grote kaken[2.] ende buyen hard toenemende, mitsgaders aen stuck wayende sijn cluyfffock, moeste onvolbrachter[+] reyse (omdat de wint oock meer en meer tegenliep ende, als voorseyt, handt over hant toenam) weder keren. Doch wierd ordre gelaten op 't eerste hapjen[3.], ten eynde voorsz., weder te passen ende onder zeyl te gaen, sonder den Commandeur daerover vorder te comen vragen, ten ware ontboden wierd, etc. [+]115v

4*en dito*, 's morgens de wint noch al westelijck, doch niet soo hard als gister; echter sodanigh dat wij niet dorsten wagen ten eynde voormelt een Biscayse sloep op sijn riemen[4.] na 't Robbeneylant te senden, sijnde 't *Robbejaghtjen* (hoe snedigh het oock is) vermits de contrarie-wint meede onmogelijck op te comen, sulcx dat wij van 't beduytsel des vuyrens aldaer noch ignorant blijven.

5 *dito*, fray weer en de wint meest westelijck, doch tegen den avont wat stillende ende zuyelijck lopende, hebben 't *Robbejaghtjen* ten eynde voormelt weder affgesonden, met oock 36 stucx schapen om op 't Robbeneylant bij d' andere te setten, ende ordre, indien 't vuyren niet sonders te beduyden vint, dan vorders te varen na 't Dasseneylant om vellen te halen, etc., ten welcken eynde de vorige missive ende een cleyn appendix tot deselve meedevoerden aen d' opperhooffden van dito eylant, tenderende[5.] als voor aengetogen, waermeede desen avont noch onder seyl gingh.[(a)]

6*en dito*, 's morgens schoon weer ende wint labber van den N.Westen, als gister.

7 *dito*, idem.

8*en dito*, 's morgens nat, regenachtigh weer ende wint ut supra.

Sondagh, *den* 9*en dito*, droogh weer ende 't luchjen labber van den Z.Z.Oosten.

10 *dito*, meest weer ende wint als voren. Desen morgen was Herry met een van sijn vrouwen weder aen 't fort gecomen, blijvende buyten op de cant van de revier, bij de planck daer men overgaet, leggen totdat den Commandeur, van hem niet wetende ende 's morgens vroegh na de thuynen gaende, hem schier op 't lijff liep ende daer alsdoen aensprack, mitsgaders op 't vrundelijckste vraeghden waer hij soo

1. teken gegee met vuur.
2. rukwinde.
3. windjie. Woord wat v.R. dikwels gebruik: o.d. 15/8/1653, 16/9/1654, 2/1/1656, 8/9/1657, 22/8/1658, 12 en 18/1/1662. Die woord is by niemand anders opgeteken nie en kan dus beskou word as 'n soort lyfwoord wat v.R. dwarsdeur die *Daghregister* gebruik.
4. *op sijn riemen*, (teen die wind in) deur roeiers geroei.
5. koers nemende.

langh met al sijn volcq ende vee geweest was. Daerop hij antwoorde dat den Commandeur nu veel koebeesten ende de weyden daeromme hier omtrent wel alleen van doen[1.] hebbende, hij met de sijne (hoewel na sijn seggen weynigh) wat verde affbleeff om het hier niet al te cael op te laten weyden, maer wanneer de regenmaanden quamen ende 't gras weder langh wierd, soude hij met sijn huysen ende vee hier bij[+] ons comen wonen. Denselven scheen seer bevreest te wesen, cunnende qualijck spreecken offte stilstaen van trillen en[2.] beven. Des hem te [+]116
beter gelaeth[3.] gethoont wierd om die vreesachtigheyt wat te benemen, wordende oock na ouder gewoonte des middaghs van des Commandeurs tafel t' eeten ende wijn, etc., te drincken gegeven, mitsgaders niet als vrundelijcke ende lachende tijtcortige[4.] discoursen met hem gehouden om hem te min mistrouwen te doen crijgen. Echter costen wel sien, dat hij ons al dapper suspecteerden, resulterende meest uyt den haet van 't gemene volcq op hem, vermits sijn valsheyt, waerom deselve, hem niet wel mogende lijden, doorgaens dreygen doot te slaen, ensoovoorts, gelijck 't gemene volcqjen, mits hare cleyne kennisse, hun praeterijen[5.] veeltijts vallen, 'twelcke hij den Commandeur oock claeghde, ende seyde als denselven quam te vertrecken, hij dan niet soude derven bij 't fort comen. Waerop hem g'antwoort wierde hij de praet van 't gemene volcq niet moeste achten, alsoo deselve niet wisten wat se seyden, ende wel sach dat hem den Commandeur emmers beminde, etc., 'twelcke hem scheen wat gerustheyt te geven. Nochtans evenwel mocht den Commandeur qualijck opsien offte tegen imant spreecken, off was wel aen hem te sien, dat hij meende van hem gepraet ende geconsuleert wierd, sulcx men qualijck wist wat contenantie[6.] te houden om hem geen suspitie off quaet vertrouwen te geven, blijckende sijn ongeruste consientie soo claer als den dagh aen al sijn gelaet[7.].

Ons volcq met de houtwagens van 't bos comende, wisten te seggen dat hij met 7 huysjes onder tegen den voet van 't geberghte recht beneden 't bos lagh, bij hem hebbende een redelijcken trop koebeesten ende schapen, ende was gisteravont bij 't bosvolcq geweest, gevraeght hebbende na Engelse[8.] tabacq, daerop d' onse hem souden hebben g'antwoort dat se die niet en hadden maer wel 2 wackere cloecke Engelse doggen[9.] ende schietgeweer, op welcke antwoorde sonder te spreecken was deurgegaen.

Onder andere discoursen scheen hij ons over tafel[10.] oock te willen waerschouwen

1. *van doen*, nodig.
2. In H anders in die reël *ende*, behalve in min of meer sporadiese gevalle en wanneer *ende de* moeilikheid verorsaak. In K in die reël *en* sonder die krulletjie wat oplossing in *ende* vereis.
3. *te beter gelaeth*, 'n vriendeliker gesig, meer vriendelikheid.
4. Hapax legomenon. Brill het *tijtcortinge*.
5. Is die konstruksie: *'t gemene volcqjen....hun praeterijen*, d.w.s. *de praterijen van 't gemene volcqjen?* Vgl. *de hoenders hare nesten* o.d. 9/12/1652; *'t volcq hare plaatsen*, o.d. 21/10/1653; *den capiteyn syn vader*, o.d. 28/1/1654; *was 't schip den* Oliphandt *door quade toesicht van de wachthouders sijn tou gebroocken*, o.d. 17/4/1656. Twee reëls verder: *de praet van 't gemene volcq*.
6. gelaat, houding.
7. gedrag, houding.
8. Blykbaar beter as Hollandse, altans na Herry se smaak.
9. groot honde. 'Bull dogs'? *Dog* is aan Eng. ontleen. Vgl. nog o.d. 23/12/1658: *blyckers dogge*.
10. Herry eet dus weer by v.R. aan tafel.

dat wij onse beesten doch wel souden bewaren, ten minsten met 30 off 40 soldaten, om de Saldanhars (die der na sijn seggen met menighte op souden soecken te loeren) te cunnen affweren, schijnende ons te affirmeren, indien wij niet wel toesagen, dat se[+] ons voorseecker weder souden affhandigh gemaeckt worden, seggende bij deselve overlegh was gemaeckt dat 10 van haer met hasegayen een van onse [+]116v soldaten souden opmeugen[1.], ende sijlieden altijt, als se wilden, met veel volcx costen comen ende wij niet, tensij datter schepen lagen, die se eerst souden laten weghvaren ende haer slagh sien waer te nemen wanneer wij op ons swackste waren, etc. Alhoewel dit wel dient tot naeuwer toesight voor ons, soo houden wij 'tselve echter altemalen geveynst ende clare valschheyt, te meer dewijle onse branthouthaelders ende oock de Caepmans ende andere seggen dat hij met haerlieden al dickmaels hadde geraetslaeght om met hun aller hulpe selffs weder de beesten te stelen, gelijck sij affirmative blijven seggen hij voor desen gedaen heeft, mitsgaders d' E. Compagnie jegenwoordigh mede noch blijfft onthouden[2.] al 't vee dat bij hem[3.] ende voor Compagnie's coper heefft gehandelt, mitsgaders sigh selffs rijck ende ons wijs gemaeckt dattet hem ontstolen is, etc. Edoch sal daervan bij gelegentheyt wel betalinge vallen. Ondertusschen willen oock hopen dat se weynigh cans op Compagnie's vee sullen crijgen, alsoo 't ten minsten dagelijcx met 13 à 14 cloecke soldaten bewaert wort, ja als wij wat veel volcq hier omtrent vernemen, off eenigh verraet imagineren, wel met 20 à 25 die bij de beesten in de weyden uytgaen ende op deselve passen ende wacht houden.

Herry versochte[4.] desen nacht in 't fort te mogen slapen, alsoo hem buyten bij de houthaelders (Caepmans volcq meest sijnde) niet dorste vertrouwen, welcke ons oock dapper tegen hem opstoocken ende affirmeren, dat hij ons weder sal soecken een voordeel op Compagnie's bestiael aff te sien, offwel oock op onse personen selffs, soo maer cans sagh, etc.

't Begond tegen den avont al wat hard te wayen van den Z.Z.Oosten.

Volle maan, *den* 11*en dito*, 's morgens noch al aenhoudende met vrij stijve valbuyen over den Tafelbergh, tot beleth in de steenvormerije. Des 't volcq altemalen na 't geberghte gesonden wierd om ondertusschen, voor 't ledigh sijn, branthout in voorraet te halen daer den 2en oven meede soude gestoockt worden, sijnde den eersten van 400 M. steen al fray affgebacken ende gestelt te coelen, dierhalven alle preparaden[5.] worden gemaeckt omme met dien nieuwen steen de corps du[+] guarden ende ander huysingen aen d' oversijde langhs de gordijn[6.] henen, [+]117 mitsgaders oock de poort, hecht, sterck ende brantvrij op te metselen, wesende 't grootste ende swaerste werck, namentlijck kelders, pack- en woonhuysen voor de principale officieren, als oock 't cat[7.] (mr.[8.] van 't gansche fort met een muyr 4 voet

1. opweeg teen.
2. weghou van, nie gee nie.
3. *bij hem*, deur hom, Herry. Deur beknoptheid ongrammatikale konstruksie van die sin.
4. Swaar vorm van verl. tyd.
5. Van Spaans?
6. wal in die fort.
7. verhoogde werk in die fort. Vgl. o.d. 4/11/1656 en 28/12/1656.
8. ? *meester* = bedwinger?

dick) t' eenemael gedaen ende affgemaeckt, soodat de rest nu fray light ende vaerdigh van de hant sal schieten ende haest altemalen gedaen sijn.

's Avonts is hier gesien eclipsis aen de maen, welcke een goede wijle heel verduystert was.

12*en dito*, 's morgens fray, stil, warm weer. Ging Herry, rontsom, de wallen buyten 't fort ende crael van de beesten vrij naeuw bekijcken, nae sijn minen[1.] al scherpe opmerckinge nemende ende alsoo wij hem hadden laten gewerden doch in alles van verre naspeuren wat hij dede, soo wierd hem 's middaghs aen de tafel van den Commandeur gevraeght wat hij van 't werck al dachte. Gaff tot antwoorde: de Saldanhars ons de beesten seer light des nachts soude cunnen uyt 't crael ontvoeren, alsoo elck met 12 hasegayen gewapent aencomen ende het touw, daer 't heck van de crael meede toegebonden wordt, aen stuck snijden souden ende alsoo met de beesten deurgaen. Maer hij weet juyst niet dat het heck 's nachts met een goet sloth wert gesloten, 'twelck hem oock niet wierde wijsgemaeckt[2.] ende in sijn waen gelaten. Ondertusschen was de wiltschutten last gegeven om eens aen Herry's leger te gaen ende te sien hoe 't daer gelegen was.

Dewijle noch aen tafel saten met Herry in discours als voren, soo quamen seer haestigh 3 à 4 Hottentoos Herry aenseggen, dat hij datelijck moeste t'huyscomen, maer gaven ons niet anders te verstaen als omdatter veel swermen bijen in sijn leger waren gecomen, van dewelcke sij nochte haer vee niet duyren costen, ende daerom verhuysen moesten, etc. Waerop Herry datelijck heengingh, met hem nemende al onse cocx-houthaelders, wijff, kinders en al, datter niet een, cleyn off groot, hieromtrent bleeff. Maer aengaende de bijen was leugen, volgens 't rapport van onse wiltschutten voornoempt, welcke bij Herry's huysen (5 in getal) oock niemant hadden vernomen als den dicken vetten capitein van de Caepmans[(b)], met 2 vrouwen ende stijff 150 koebeesten, sonder een persoon daerbij tot bewaringe, maer in 't wederomcomen[+] waren hun veele Hottentoos een schootweeghs ter sijden aff (hard ende haestigh lopende) gepasseert, tendeerende na voorsz. Herry's leger. Ende nademael wij wel weten dat hieromtrent jegenwoordigh geen ander volcq en is als Herry ende de sijne, met Caepmans troupen, mitsgaders oock Waterman[3.] ende onse cocx-houthaelders die nu met hem meede wegh waren, bijna in manieren als voor desen, doen ons de beesten ontstolen wierden, soo deet ons 't'selve al wat naeuw na Herry omsien

[+]117v

1. uitdrukking, gebare.
2. duidelik gemaak. Hieronder word die woord gebruik in die bekende betekenis van *laat glo*, *in die waan bring*.
3. Theal: *History of South Africa*, I, p. 71, noot, sê: 'There is great confusion of names in the early records whenever native clans are spoken of.... Harry's people were sometimes termed the Watermans, sometimes the Strandloopers.... The Bushmen were at first called *Visman* by Mr. van Riebeeck, but he soon adopted the word *Sonqua*....' Ook by Godée Molsbergen blyk hierdie verwarring, (*Jan van Riebeeck*, pp. 97, 99, 169). Dit is duidelik uit die verband dat met *Waterman* (soos dikwels dui *-man* hier op 'n kollektief) nie Herry se mense, Strandlopers, bedoel word nie. Vgl. o.d. 13/11/1652.

ende den Commandeur datelijck weder eenige soldaten uytgaen om 't velt te ontdecken, mitsgaders oock te gaen sien wat omtrent Herrys leger gedaen wierd, etc., wordende tussenwijle oock al 't geschut op 't fort rondom lustigh met schroot geladen, insonderheyt 'twelcke geplant staet tot deffentie van 't crael om, off se bij nacht yts op 't bestiael wilden attenteren, haer te beter te mogen affweren; ten welcken eynde de wachten buyten meede wat meer versterckt ende ordre gestelt wierde om de buytenronde wat corter te laten gaen.

De gemelte soldaten 's avonts weder thuys comende, rapporteerden dat se Herry met stijff 20 man in sijn 5 huysjes gevonden hadden, doende wesende tesamen met[1.] dicke melck te eeten ende gansch geen geweer in haer huysjes hebbende, 'twelck sij veeltijts in de bosjes bergen. Ende was sijn vee in getal stijff 100 groote ende eenige cleyne koebeesten, neffens omtrent 200 schapen, dat dien quant altemalen voor Compagnie's coper ende taback gehandelt heefft ende ons wijsgemaeckt[2.] dattet hem ontstolen souden wesen.

Van seecker meysjen bij ons genaempt Eva[3.] (eenigen tijt met clederen[4.] in des Commandeurs huys gewoont, mitsgaders daerdoor oock wat Duyts[5.] geleert[(c)]) hadden d' onse verstaan, dat Herry voornemens soude sijn om nader bij 't fort te comen sijn hutte nederslaen.

Van onse branthouthaelders wasser boven 2 à 3 niet bij hem, maer altemalen na Caepman gegaen, 'twelcke ons al te meer doet duchten van eenigen aenslagh op Compagnie's vee, dewijle oock den capitein van de Caepmans heden in Herry's hutten meede gevonden was. Item oock niet boven 2 à 3 vrouwen ende gaer weynigh kinderen.

't Heefft desen dagh met claer weer helder ende redelijck stijff van den N.Westen de bay ingewayt.

13*en dito*, 's morgens betrocken lucht met Z.Z.Ooste-coelte, die 't dede opclaren.[+]

14 <*dito*>, claer sonneschijn-weer, doch 't luchjen westelijck. [+]118

15 *dito*, doncker, betrocken lucht ende wint als voren van den N.Westen.

Sondagh, *den* 16*en dito*, idem.

17 *dito*, als voren betrocken lucht ende wint westelijk met groote drooghte, welcke het lant ende de weyden soo dor maeckt datter schier niet te eten valt voor 't bestiael, waerdoor oock sommige oude koeyen heel vervallen ende op 't velt van onmacht blijven leggen, ende dierhalven, om noch te oirboren, dagelycx moeten geslaght worden, 'twelck insonderheyt meede gevoelt wort aen de melckbeesten die heel opdrogen ende alle dagen minder ende minder geven, sulcx van jaer tot jaer meer ende meer gemerckt wort datter, staende de drooge tijt, sonderlingh niet van de melckkoeyen sal cunnen gecregen worden, maer van Juny tot October geven se redelijck.

1. Algar tesame was ‘doende met dicke melck te eeten’.
2. Vgl. noot 2, vorige bls.
3. Oor Eva, vgl. *Uit die Biografie van 'n Hottentottin* in *Die Huisgenoot*, 3 en 10 Julie 1942.
4. d.w.s. in Europese, of liewers Indiese klere.
5. Nederlands.

De paerden voelen 't meede niet weynigh, doch worden dagelycx met gort gevoet om op te arbeyden, alsoo, vermits de steenbackerije in 't cleysant ende sout halen, jegenwoordigh sterck wercken moeten ende daerom oock al vrij mager worden.

Van Herry hebben tijdinge dat met sijn leger ende vee na 't Houtbayken is vervaren, omdat de weyden als voren[1.] sijn ende Compagnie's vee hieromtrent tesamen niet voeden cunnen, ende en derven wij met 't onse niet al te veer[2.] aff weyden om door menighte Hottentoos van 'tselve niet weder beroofft te worden.

Heden sijn (om eens exempel te statueren) 2 personen, namentlijck Gerrit Carstensz. van Swol[(d)], bosschieter, ende Severijn Abrahamsz. uyt Den Haagh, soldaet, over thuyndieverije bij sententie gebannen voor ½ jaer in de kettingh aen de gemene wercken t' arbeyden, neffens een corporele straffe van met 50 slagen door den geweldiger gelaerst te worden, boven[3.] confiscatie van elck 1 maent gagie, - welcke sententie oock heden is ter executie gestelt[(e)].

18*en dito*, 's morgens windrigh weer uytten Z.Z.Oosten met een regenvlaeghjen dat niet langh duyrden maer door gemelte stercke wint haest overgeblasen ende gansch droogh wierd.

19 *dito*, 's morgens noch al even harde Z.Z.Oostewinden ende drooghte.

[+] 20 *dito*, fray, bequaem, warm sonneschijn-weer, met drooghte als voren en westelijcke coelte. [+]118v

21 *dito*, idem. Ende is heden overleden eenen Marten Jansz. van Enckhuyszen, matroos uyt d' *Avontstar*, hier sieckelijck aen lant gebleven.

22 *dito*, weer ende wint als boven.

Sondagh, *den* 23*en dito*, idem. Mitsgaders oock

den 24 *ende* 25*en dito*, als wanneer hier van 't Robbeneylant quam het canotje om victualie ende <*met*> tijdinge dat het daer met de schapen heel wel stonde. Edoch, dewijle het canotjen wat cleyn viel, sonden wij een van de Biscayse sloepen met hun provisie derwaerts, nevens ordre om vandaer oock meede hier te brengen eenen Marten Cornelisz., welcke daer volgens claghte wat onwilligh valt; item oock dat se om 't pryckels halven niet meer onderstaen souden met dito canootjen hier te comen, maer alleen gebruycken om te vissen - daertoe het hun beschickt is.

Nieuwe maan, *den* 26*en dito*, hart, windrigh weer van den Z.Z.Oosten met continueerende strenge drooghte, waerdoor de weyden, machtigh dor ende schrael wordende, 't vee oock gansch weynigh te eeten vint ende dierhalven dapper mager wort.

Desen voormiddagh quam een galjot in de bay, maer alsoo 't, vermits de gemelte stijve wint, niet coste ter rheede comen ende dierhalven genootsaeckt was te anckeren aen de oversijde van de bay, bleven wij onwetende welck ende wat voor een het was.

27 *dito*, 's morgens stil, warm weer, waermeede voorhaelde galjot op de rhede [(f)]

1. d.w.s. ‘soo dor.... datter schier niet te eten valt voor 't bestiael’.
2. 'n Vorm van *ver* wat al in Middel-Nederlands voorkom.
3. bowendien.

quam boucheren, sijnde 't *Nachtglas*[1.] ende comende van d' eylanden Tristan da Cunhaf, rapporteerende d' opperhooffden dat deselve seer bar ende beswaerlijck om aen te doen bevonden hadden; vermits de nevelachtige lucht noyt terdegen hooghte hebbende cunnen crijgen ende de continuele stormwinden, groote zees ende machtige diepte tot op een steenworp dight aen 't lant, daer oock gansch geen sant maer al steen en clipstrant gevonden hadden, niet boven 4 à 5 vadem breet, de rest al hemelshoogh, steyl, schor[2.] ende cael, clippigh geberghte wesende, onmogelijck om boven op te comen, hangende schier over strant henen, met genigh houtlover[3.] off gras bewassen, als eenigh schrael, dun riet. Maer vis wasser in abondantie te vangen. Item oock[+] water, met pryckel ende grote moeyten te becomen, maer gansch geen goede off bequame rhee voor eenige schepen, [+]119
alsoo vermits de steyle gront met[4.] weynigh wint (die der dagelijcx hard ende stormigh wayt) d' anckers datelijck deurgingen[5.] ende gansch geen beschut ergens te vinden was, sulcx daer voor d' E. Compagnie niet uyt te rechten valt ende geen vaertuygh meer behoefft gehasardeert te worden, 't groote pryckel in 't aendoen onderworpen; alles nader te speculeren uyt de[6.] schipper ende stuyrluyden gehouden daghregisters ende gemaeckte caertjes, bij ons werdende gecopieert om met de retourvlote na 't Patria te senden[(g)].

Op den middagh quamen aen 't fort 4 man, daeronder 2 Engelse, over lant affgesonden bij den adsistent Jan Woutersz. van 't Dasseneylant, dwers overgevaren sijnde aen dese vaste cust met een bootjen van seecker Engels scheepken aen voorsz. eylant gecomen den 30en December passato, wesende een opgeboeyde boeyer[7.] genaempt *Arosia*[8.] offte *Starre*[(h)], daerop capitein Eduart Stanjan[(i)], heel sieckelijck ende lam aen handen ende voeten, sterck 13 coppen ende gemonteert met 4 cleyne ijsere stuckjes van 1 à 2 lb. ijser[9.], mitsgaders gecargeert[10.] met Spaens gelt, roode laeckenen ende loot, omme daermeede te varen na Bantam off Cormandel, uytgeseylt van Londen den 20en Maart anno passato, welcke gaerne hier aen de Caep was, maer hadde, vermits de stilte ende Z.Z.Oostewinden deses zaysoens, niet cunnen opcomen ende telckens daer weder ter rheede gekeert, versoeckende dierhalven om wat verversinge, etc., ende den adsistent Jan Wouters om[11.] de chaloup *Peguyn*, om daermeede in de Bay Saldanha de robbenvanghst te exerceren, vermits de robben aen 't Dasseneylant vrij schuw[12.] sijn, apparent veroorsaeckt door de aencompst van Compagnie's ende Engelse schepen, desen jare daer dickwijls aen geweest.

1. 22 Nov. 1655 na Tristan da Cunha gestuur.
2. steil. Vgl. o.d. 5/8/1659: *schorbergen....mits haer hoge steylte ende clippigheyt genaempt*.
3. loverhout?
4. selfs met.
5. nie meer hou nie.
6. Vgl. *den opperchirurgijns jongste kint*, o.d. 12/3/1652; *den Engelsmans groote boot*, o.d. 26/12/1655, en passim waar die eerste snw. nog in die genitief staan, maar nie die lidw. nie.
7. 'n Boeyer is 'n 'opgeboeyde', d.w.s. hoog opgetuigde vaartuig.
8. 22 Feb. en 24 Feb. hieronder *Crosia*. Molsbergen, a.w., p. 260 het *Aroria*. Die 'offte *Starre*', verderop '*Sarre*', dui op Eng. *Star*.
9. ysterkoeëls van 1 à 2 lb.
10. gelaai. Van *cargo*.
11. 'versoeckende om'.
12. O.d. 7/4/1654 en 24/12/1655 staan die vorm *schou(w)*.

Copie brieffkens[1.] van dato 10 ende 24 January door den adsistent Jan Wouters, geschreven van 't Dasseneylant aen den Commandeur van 't fort de Goede Hoope.

‘Aen d' E. Heer Commandeur Johan van Riebeeck.

Den 30en December, anno passato, quam alhier ter rheede onder 't eylant met een opgeboyde boyer, genaempt *Arosia* ofte *Sarre* (Sic), den capitein, is genaempt Eduwart Stanjan, gemonteert met 13 coppen ende 4 cleene iser[2.] stuckjens van 1 à 2 lb. Voornoemde capitein is gansch beroert[3.] aen handen ende voeten. Oock soo is[+] den Engelsman geladen met contanten ende root[4.] schaerlaken nevens loot. Is voornemens te verseylen van de Caap na Bantam ende cust van Cormandel. Is [+]119v van Londen geseylt 20en Maart anno passato.

Wat vorder aengaet met de robbenvangst: en wil 't noch niet wel lucken. Dat een vaertuygh gehadt hadden, souden al na de bay[5.] andermael hebben geweest om diegene[6.] die hier sijn niet te steuren voor ende aleer weder uyt de bay quamen[7.]. Haer principale tijt van 't jongen is November ende December.

Willen met den eersten[8.] beyde de chaloupen tegemoet sien, nevens victualie, als 't UE. gelieffde, met 2 jonge radde matrosen doch een ander quartiermeester op de clene sloup, alsoo de voorgaende al ten forsen hoofft gebruyckt[9.] ende dan met den gemenen man hantgemeen wert ende dat als[10.] <hij> vaert in mijn absentie van 't <eene?> eylant tot 't ander.

Senden UE. meede toe 1900 clene en 267 groote met 40 stucx overhaelde[11.] vellen.

Hiermeede

Wenschen UE. ende gansche familie een gelucksaligh nieuwe jaer ende den segen des Alderhooghsten.

In de loots St. Elisabeth
op 't Dassen-eylant, desen
10en January anno 1656.
(Onderstont)
UE. dienstschuldige ende onderdanige dienaer (was geteykent:)
Jan Woutersz.’

‘Aen d' E. Heer Commandeur Johan van Riebeeck.

1. Nie by Brill opgeneem nie.
2. Bo die (gediftongeerde?) vorm *ijzer*.
3. lam.
4. In die teks: *root ende*.
5. Saldanhabaai?
6. die robbe?
7. Onderwerp: <*wij*>.
8. *met den eersten*, so gou as moontlik.
9. *al ten forsen hoofft gebruyckt*, al te koppig is?
10. wanneer.
11. WNT weet geen raad met die woord nie (XI, 1734). Woutersz. gebruik die woord ook o.d. 8/3/1655. Kan die betekenis wees: afgeskraapte? Vgl. *met een ruwe hekel*, *met een roskom overhalen* (WNT XI, 1731). O.d. 21/2/1656 word gepraat van *schoongemaeckt ende fray geprepareert*.

Desen gaet ten geleyde van d' ander[12.] ingeslote om UEd. te adverteren den toestant alhier. Tot mijn groot leetwesen, om hier niet vruchteloos tot Compagnie's

12. nl. brief.

schade stil te leggen, senden derhalven desen met 4 wel gemonteerde mannen over lant. UE. gelieft deselve met victualie voor ons met de chaloup *Peguyn* weder terugh te senden om als dan met 't jachtje *Robbejager* na de Bay Saldanha andermael te versoecken wat daer tot dienst van onse Heeren Meesters can uytgewerckt worden. Vertrouwe door dien de winden een gansche maant hier anders als zuydelijck hebben geblasen, wel een partij robbevellen sullen te crijgen wesen.

Wat vorder aengaet den steurman van 't jaght de *Robbejager*, seght niet wel van anckers versien te sijn. Gaven hem tot antwoort: conde hier onder 't eylant leggen, waerom niet in de bay daer[1.] minder pryckel als hier is. Sprack vorder 't hooghste woort: off[2.] UE. aen mijn schrijff dat <hij> met mij na de bay soude gaen, <hij> niet wilde, maer een particulier brieffken van UE. <wilde> hebben.

Vorder soo gelieft UE. voor seecker sieck Engels capitein, dewelcke can gaen noch staan, op sijn versoeck, mits contenteren[3.], laten toecomen wat rapen als ander groente.

Hiermeede

Wenschen UE. ende gansche familie in de protectie des Alderhooghsten die UE.[+] ende ons wil zegenen aen ziel ende lichaem. Amen. [+]120

In de loots St. Elisabeth
op 't Dasseneylant, desen
24en January 1656.
(onderstont:)

UE. onderdanige ende
dienstschuldige dienaer.
(was geteyckent:)
Jan Woutersz.'

28 *dito*, stil, warm weer als gister.

Door den schipper van 't galjot 't *Nachtglas* voorgedragen wordende dat 'tselve op de reyse na Tristan da Cunha door 't harde weer vry leck geworden ende aen 't roer 2 vingerlingen[4.] gebroocken was, waeromme wel soude dienen ergens droogh geseth omme alles na behoren te verhelpen, etc., 'twelcke hier in dese Tafelbay niet wel can geschieden, soo is bij den Raadt deser fortresse, versterckt met voorhaelde schipper ende desselffs opperstuyrman, goetgevonden dito galjot ten selven eynde met den aldereersten na de Bay Saldanha te senden, daer fraye ende bequame gelegentheyt is om schepen droogh te setten, ende de smith te gelasten de vingerlingen ende ander ijserwerck ondertusschen in allerijl gereet te maken[(j)].

Wijders gesien 't schrijven van den adsistent Jan Woutersz. om de chaloup *Peguyn* te gebruycken in de gemelte bay tot de robbevanghst op d' eylanden aldaer, vermits die[5.] aen 't Dasseneylant door hare schouheyt vrij sober opcomen, etc., soo is oock geresolveert dito sloep (wat ontramponeert wesende) daertoe meede ten eersten vaer-

1. waar.
2. as.
3. *mits contenteren*, as dit <u> gelief?
4. 'ijzeren haken aan de roersteven waarop de ogen van het roer hangen' (Van Dale).
5. robbe.

digh te laten maken om in compagnie van voorhaelde galjot ten eynde voorsz. oock aff te senden[k].

29 *dito*, schoon, warm sonneschijn-weer als voren.

Sondagh, *den* 30*en dito*, insgelijcx. Alsmeede den

laesten dito, doch 's avonts ende tegen den nacht al meest harde Z.Z.Oostewinden, waermeede na 't Dasseneylant ende Bay van Saldanha ten eynde voorsz. affgesonden is 't galjot 't *Nachtglas* ende cleyne sloep *Peguyn*, neffens schrijven ende eenige provisie aen den adsistent Jan Woutersz. voor de robbevangers, etc., bestaende in 't volgende, namentlijck[l]:

1 vercken aracq, 1 ancker brandewijn, 1 vat vleys, 3 vaten broot, wegende 630 lb.,[+] 2 vaten rijs, swaer 1080 lb., 1 ancker azijn, 1 koebeest, 3 sacken vol cool, 2 dito vol wortelen, partije comcommers, radijs ende rapen, etc. [+]120v

Eindnoten:

(a) Sien brief van Van Riebeeck, 5 Januarie 1656. C. 493: *Uitgaande Brieven*, 1652-1661, pp. 483-484. Kaapse Argief.
(b) Gogosoa, kaptein van die Goringhaiquas (of Kaapmans).
(c) Haar Hottentotnaam was Krotoa. Sy was 'n niggie van Herry en 'n skoonsuster van Oedasoa, onderhoof van die Cochoquas. Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, pp. 99 en 141-142. Soos ons later sal sien, was sy vir die blankes nie 'n baie betroubare bron van informasie nie: sy het behae daarin geskep om o.a. allerhande sonderlinge stories omtrent die inboorlinge van die binneland te vertel. *Daghregister*, 31 Oktober 1657. Sien ook Bosman: *Uit die Biografie van 'n Hottentottin* (*Die Huisgenoot*, 3 en 10 Julie 1942).
(d) Zwolle, bekende stad in die Nederlandse provinsie Overijsel.
(e) Vir besonderhede van hierdie geval sien C.J. 1: *Criminele en Civiele Regtsrolle*, 1652-1673, p. 30; C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 63-64; en C.J. 2952: *Confessiën en Interrogatoriën*, 1652-1673, pp. 40 en 41. K.A.
(f) Die *Nachtglas* het op 22 November 1655 na Tristan da Cunha vertrek. Sien *Daghregister*, I, p. 367; en noot j aldaar.
(g) Hierdie stukke is in Maart 1656 na Holland gestuur; in sy brief van 25 Maart 1656 aan Here Sewentien het Van Riebeeck kommentaar daarop gelewer. Sien C. 493: *Uitgaande Brieven*, 1652-1661, pp. 491-510. K.A.
(h) *Star*. Vgl. Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 260.
(i) Waarskynlik Edward Stanyon of Stan(n)ion. Onder datum 9 Februarie 1656 word hierdie naam geskryf *Tanjan*.
(j) Hierdie resolusie word volledig gegee in C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663, p. 158. K.A.
(k) Ibid.
(l) Vir instruksies van die bevelvoerders van die *Nachtglas*, en vir brief aan Jan Woutersz., sien C. 493: *Uitgaande Brieven*, 1652-1661, pp. 484-487. K.A. Die twee Engelse, wat op die 27ste aangekom het, het met die *Nachtglas* na hulle skip by Dasseneiland teruggekeer.

Februario anno 1656

Adij, *primo dito*, 's morgens helder, stil, warm sonneschijn-weer.

2*en dito*, 's morgens doncker, betogen lucht met redelijcke deurgaende N.Westecoelte, waerop oock regen volghde ende 's namiddaghs het Engels scheepken *Arosia*, dat van den 30en December verleden aen 't Dasseneylant gelegen heefft ende op den 28en passato[a] van gementioneert is, sijnde den capitein lam aen handen ende voeten van de berbery[b], den stuyrman overleden ende nu

noch met sijn 13 sterck, versoeckende water te mogen halen, 'twelck hem toegestaen ende oock wat vruchten uytte thuynen gegeven wierd.

3*en dito*, 's morgens droogh, warm sonneschijn-weer met stilte.

4*en dito*, weer ende wint als voren. Is den Commandeur Riebeeck, om de bequaemheyt der wegen vermits 't jegenwoordige drooge mouson, met een trop soldaten gegaen na de Bay Falsa om eens aff te speculeren, gelijck d'heer van Goens[(c)] oock in recommandatie had gelaten, off de vlackte tusschen die[1.] ende dese[2.] bay bequamelijck soude cunnen werden deurgesteecken, om alsoo dese Caap tot een eylant te maacken. Ten welcken eynde dan deur 't laaghste van 't lant langhs de reviere, soo crom ende slim[3.] als die liep, henen gingh om te sien off deselve oock dight omtrent off op de strant van de Bay Fals uytquam.

Sulcx dan alle terdegen naspeurende, heefft bevonden dat de Soeterevier[(d)], die in de Tafelbay met de Souterevier[4.] uytstroomt, een groot stuck crom ende slanghswijse wel 3 à 4 mijlen dwers over streckt en dan somtijts op veele plaetsen weder steuyt[5.] met staande lackjes[6.], tusschen welcke dan weder vlack doch laegh, sandigh lant light, tot omtrent 1 mijl van seecker hooge santduynen der Bay Falsa, daer 't

1. nl. *Bay Falsa*.
2. Tafelbaai.
3. skeef, krom. Die oorspronklike betekenis van die woord.
4. Die hele stelsel riviertjies - Liesbeek, Swart, ens. - wat vandag Prinsesvlei, Seekoevlei, ens. verbind.
5. stuit, tot stilstand kom.
6. meertjies, vleie.

sigh dan weder alenskens met grepkens al wijder ende wijder tot een revier streckt, al vers water, ende vorder compt te lopen in een gansch groot lack[1.], wel soo wijt als de Maes, ende omtrent 2 uyren gaens in den omgangh, heel diep ende brackachtigh water, dat vol zeekoeyen ende zeepaerden was, ende sijn water creegh door de duynen van de Caap[2.] Vals, doch met geen openheyt[3.], maer soo 't scheen onder[+] door de sandige gront deurdringende, welck lack noch wel ten minsten 1½ uyr gaens van de zeestrant light, die meede wel ½ uyr gaens breet was ende de [+]121
duynen wel een mijl, mitsgaders oock soo hoogh als volcomen bergen, wel 10 à 12 dubbelt achter den anderen, sulcx dat genoeghsaem bevonden is onmogelijck om te doorgraven, behalven datter dan noch verscheyde lackjes door de vlackte, sommige ¼ ende andere wel ½ mijl weeghs, door te graven wesen souden om 't eene lack in 't ander te laten comen, 'twelck oock seer beswaerlijck om doen soude wesen, vermits 't op veele plaetsen meede clipigh is bevonden, gelijck des anderdaeghs (desen nacht in 't velt gerust hebbende) noch nader is affgespeculeert ende g'oordeelt een saecke te wesen gansch ondoenlijck. Item meede niet nuttelijck maer (onder verbeteringh)[4.] ten hooghste voor d' E. Compagnie schadelijck, vermits het doch soo wijt off diep niet soude schuyren[5.] off d' inwoonders souden der altijt haer vee al swemmende cunnen over jagen, als men se al soude menen aen dese sijde den wegh door gemelt water besloten te hebben; gemerckt oock dat seecker groot water[6.] aen de Z.zijde van de Caap Vals in 't natte, offt N.Westemouson, een groot stuck in 't lant lopende ende makende een meer wel van 3 uyren gaens in den omgangh, jegenwoordigh[7.] bevonden is een lege drooge santplaet als een soutpan te wesen. Sulcx daerbij oock wel te bespeuren sij, datter geen degelijcke schuyringh soude te verhopen sijn, die der nootsaeckelijck moeste wesen, nadat al 't graven gedaen was, off al de moeyten en oncosten waren verloren, vermits 't altemalen meest mulle, sandige gront is en vol hooge duynen, welcke deurgrafft[8.] dan van de harde winden soo haest[9.] van selffs stonde toe te wayen als met duysenden menschen soude cunnen gegraven ende opengehouden worden. Dierhalven, als geseyt, een werck daer voor[10.] d' E. Compagnie niet eens behoefft aen gedacht te worden, vermits oock 't weynige voordeel daeruyt te verhopen tegen de oncosten, die milioenen gouts souden comen te monteren, ende dan noch, alles al wel succederende, de frequentatie met dese inwoonders affgesneden sijn ende dat men se soude menen hier aen dese sijde te binden, soude om redenen voorsz. abuys wesen, behalven dat dit Caepse Eylant dan oock soo groot soude vallen dat, om deselve in devotie[11.] te houden, altijt hier en daer volcq ende

1. Seekoevlei? N.B. ‘vol zeekoeyen ende zeepaerden.’ Vir *zeekoe*, vgl. Scholtz: *Naamgewing* ens, bls. 14. Wat hier met *zeepaerd* bedoel word, is onduidelik. Scholtz behandel die woord nie en WNT is nog nie so ver nie. Behalwe 'n mitologiese dier word met *zeepaard* gewoonlik 'n walrus bedoel.
2. Bedoel word seker *Bay.*
3. ope mond.
4. sprekende onder korreksie.
5. nl. deur die aksie van die water.
6. By Lakeside?
7. d.w.s. in die somer.
8. deurgrawing.
9. gou.
10. in belang van.
11. bedwang.

troupen in 't velt souden moeten gehouden worden, ende dat met geen weynige maer al lustigh veele soldaten.

+ Ende aengaende van dat het soude mogen dienen om vrije huysgesinnen te veyliger te laten wonen, is te cleyn van consideratie, alsoo die hier en daer haer +121v lant verkiesende hun in steene huysen (hier wel te maken) genoeghsaem voor dese natie cunnen bewaren, ende wanneer de vrije huysgesinnen d' E. Compagnie soo costelijck soude vallen dat deselve harenthalven souden moeten meerder soldaten houden, in plaetse dat sijluyden des Compagnie's staet behoorden te helpen vesten ende te maken dat hier te minder guarnisoen mocht leggen, soo was 't beter datter noyt vrijman quam als[1.] eenige weynighe hieromtrent de fortresse, tot logys ende gerieff van den gemenen ende passerenden man, mits[2.] het aenteelen van menighte hoenders, gansen, eenden ende verckens, etc.

5*en dito*, stil, warm, droogh weer als de vorige dagen. Is den Commandeur voorsz. tegen den avont weer thuysgecomen, 't vorige in manieren als boven hebbende affgespeculeert, etc., ende den verleden nacht met al 't volcq uyt den slaep gehouden door de menighte zeekoeyen, leeuwen, tijgers ende ander wilt gedierte, welcke haer telckens dight bij de opgeslagen tent lustich lieten hooren brullen, sulx veeltijts rontom de wallen van 't fort oocq wel geschiet[3.].

Sondagh, *den* 6*en dito*, weer ende wint ut supra. Is den capitein van 't Engels scheepjen den Commandeur comen begroeten, sigh excuserende, dat op de nodinge van Sijn E. niet hadt cunnen aen taffel bij hem comen eeten omdat, vermits de lammigheyt sijner handen, door een ander moeste gevoert ende de cost in de mont gestoocken worden, sigh wijders thonende danckbaer voor de courtesie aen hem bewesen, insonderheyt dat op sijn versoeck toegestaen was in des barbiers[4.] huys te mogen comen logeren ende sigh verfrissen, etc., waerop na vereysch de behoorlijcke complementen wierden gepast.

7*en dito*, 's morgens noch al fray, warm weer, dat niet goet voor 't vee is, alsoo 't de weyden machtigh dor ende de beesten dapper mager maeckt.

Heden is den anderen steenoven (met omtrent 250 M. steen volgemaeckt) meede in den brant gesteecken.

Tegen den avont begon 't heel stijff te wayen van den Z.Z.Oosten, geduyrende den gantschen nacht met seer harde valbuyen over den Tafelbergh; doch den

8*en dito*, 's morgens, was 't wederom heel bequaem weer ende 't luchjen als voren Z.Z.Oost, 'twelck op den dagh even hard als gister weder toenam ende tot middernacht aenhield.

9*en dito*, 's morgens stil, helder, warm sonneschijn-weer ende niet sonders gepasseert als dat den Engelsen capitein dagelijckx op den namiddagh bij den Comman-

1. behalwe.
2. deur middel van.
3. Gedurende v.R. se afwesigheid word daar weer geen joernaal gehou in die fort nie.
4. d.w.s. van die chirurgyn.

deur om een praetjen quam, welcke onder andere discoursen verhaelden dat anno 1644 in Augusty met een Engels schip genaempt *De Jhon*[1.] was geweest in Mosambicque, vanwaer sij den gewesen Gouverneur (diens tijt uyt[2.] was) souden brengen na Goa, welcke <den?> capitein van gemelte Engels schip, gecomen sijnde aen[+] een van de Majotse[3.] eylanden, neffens desen capitein Tanjan (doen in minder qualiteyt) ende met eenige meer van Coningx[4.] sijde wesende, daer aen lant [+]122
hadde laten staen ende met 't schip <ende> des gemelten Gouverneurs rijckdom deurgegaen, welcke daerna door een kanoo van de Coninginne des gemelten eylants met vrou ende kinderen weder over tot Mosambicque was geraeckt, ende syluyden[5.], met een ander Engels schip naderhandt daer aencomende, oock noch terecht.

Onder[6.] welcke tijt, soo tot[7.] Mosambicque als van den voorsz. Gouverneur, gesien ende gemerckt had[8.], mitsgaders oock van andere Portugesen selffs meede affirmative verstaen, dat deselve al hare victualien ende commoditeyten van rijs, bonen, erten wasch, honingh, etc., mosten hebben van Madagascar, daer sij het van 't N.eynde aen de binnencant vandaen haelden, tusschen de 12 ende 15 gr., met heel cleyn vaertuygh[9.] van omtrent 10, 12 à 20 lasten ten hooghsten, ende gemonteert ten aldersterckste met niet meer als 1 à 2 steen stuckjes offte 7 à 8 musquets, onder opsight van 1 à 2 naturele[10.] Portugesen, de rest (tot 8 à 10 ten hoogsten) al swarten ende mesticen[11.], van cleyne dapperheyt, die met eenen daer oock veele ambers[12.] handelen voor gout, cleden, coper, thin, ijser, coralen ende ander cramerijen, etc., alsmeede koebeesten, schapen ende ander vee, even als hier aen de Caap van d' inwoonders geschiet, tot verversinge van de uyt Portugael varende ende tot Mosambicque aencomende schepen, welcke behalven St. Helena Nova[13.(e)] geen ander ververschplaetsen souden hebben, ende daeromme in hare uytreysen voornamentlijck Mosambicque al soo nootsaeckelijck als Compagnie's schepen om te ververschen de Caap moeten aendoen[(f)].

Ende was denselven van opinie dat men haer die trafficque gansch lichtelijck met een hansaem[14.] jachtjen ende 1 cleyn galjot met 3 masjes, als 't zijne hier ter rheede leggende was (omtrent als de *Tulp* sijnde) soude cunnen beletten ende die van Mosambicque sulcken affbreuck doen, dat men haer een groote benautheyt soude cunnen causeren ende brengen in vrij dappere misserie[15.] van hongersnoot, vermits wel soo heel sterck van Portugesen aen Mosambicque niet waren, maer veel monden hadden te voeden van slaven ende slavinnen, etc., ende tot welckes onderhout al haren rijs ende vleys, als andre commoditeyten, van voorz. groot eylant moeten

1. *John.*
2. uitgedien.
3. Mayotta, eilande tussen die noordhoek van Madagaskar en die vasteland van Afrika.
4. Karel Stuart van Engeland? Die kaptein was blykbaar 'n Cromwelliaan.
5. Stanjan (soos sy naam o.d. 27 Jan. geskryf word) en sy koningsgesinde vriende.
6. gedurende.
7. te, op.
8. nl. hy, kapt. Stanjan.
9. Kollektief.
10. gebore.
11. halfbloede. 'n Spaans-Portugese woord.
12. Meervoud (verskillende soorte amber?) Of genitief na *veele?*
13. Misleidende naam vir bekende eiland. Kijk historiese noot.
14. ‘handzaam,’ handig, geskik.
15. *dappere misserie*, groot ellende, nood.

halen, alsoo op 't eylant van Mosambicque niet anders wies als abondantie van orangie-appelen, lemoenen[1.], pisangh[2.] ende diergelijcke fruyten, maer gansch geen rijs off yts om in plaetse van broot aff[3.] te leven nochte oock op 't vastelant, daer se haer water met canoo's ende ander vaertuygh moeten vandaen halen. Ende[+] aengaende haer bestiael, dat sij redelijck menighvuldigh bij haer hebben, wort [+]122v alle jaren veel van geconsumeert tot verversinge van hare passerende schepen voors. voor dewelcke, ende tot hun eygen onderhout, dan telckens, beneffens haren rijs, etc., weder ander moeten halen van Madagascar met 't vaertuygh gemelt. Ende souden d' inwoonders van dito groot eylant, na sijn opinie, ons selffs (daer comende) wel aenwijsen waer ende in wat havens de Portugesen[4.] vaertuygen altijt lagen ende voeren, doch moeste[5.] al onder Portugese off Engelse vlaggen vooreerst bij der hant genomen ende de luyden wel getracteert worden tot sij ons gewent waren, waerdoor den gouverneur ende die van Mosambicque in groote perplexiteyt souden gebracht ende machtigh cunnen verswackt offte in hongersnoot ende groote verlegentheyt gebracht worden, vermits sonder Madagascar, om redenen voors., niet souden cunnen leven.

Wiste oock te seggen dat de Portugesen daer vrij veel ambers handelen voor gansch geringen prijse, dat hun altemalen, in maniere voors., Madagascar bevarende, was te ontsetten[5a.], behalven[6.] 't groote hinder dat die van Mosambicque na sijn gevoelen soude cunnen worden gedaen, ja, sodanigh dat sij mettertijt wel selffs soude wenschen hare besettinge te verlaten, waerdoor hij oock meenden dat de Portugesen, Mosambicque quijt wordende, seer beswaerlijck hare Indische navigatie souden cunnen vervolgen, vermits dan op hare uytreysen gansch geen ververschplaetsen souden hebben om seecker aen te doen ende haer te verfrissen[7.].

Onder anderen met hem discoureerende van de vaste custe, desen hoeck om, wiste te seggen, dat die van de Caap Fals tot Cabo Corintas[8.] incluys, gansch beswaerlijck ende haserdeus te bevaren was, vermits de machtige harde winden daer subject[9.], ende groote rollingen van zees tegen de wal, waerdoor met weynigh wint qualijck mogelijck ware van 't lant aff te leggen; maer tusschen Cabo de Corintas, offte benoorden den tropicus, langhs de custe van Zoffala[10.] tot Mosambicque ende lager was 't doorgaens hansaem ende bequaem weer, ende wel te bevaren met lichte jachjes off galjots, om oock te passen op de gouthaelders van Coffala[11.] na Mosambicque, dat[12.] meede maer met cleyn vaertuygh als[13.] de vaert op Madagascar geschiet, wenschende selffs dat commissie[14.] had op ‘de Portugesen’ (welcke nu haer vrunden[+] waren). Hij wilde met sijn cleyn scheepjen daer wel heen, ende sijn verhoopende[15.] [+]123

1. vermoedelik suurlemoene.
2. Hier blykbaar meervoud. Maleise vorm?
3. van.
4. Genitief?
5. d.w.s. deur ons.

5a. af te neem.

6. benewens.
7. verversinge te bekom.
8. Corrientes op die Ooskus van Afrika teenoor die suidhoek van Madagaskar.
9. onderhewig.
10. Sofala.
11. Sofala.
12. Asof i.p.v. *de gouthaelders* die antesedent *het goudhalen* was.
13. soas.
14. vergunning om Portugese skepe te kaap, kaperbrief.
15. gehoopte.

offte presupponeerende[1.] advance voor al vrij veele niet overgeven[2.], ende ware het sijns gevoelens een gansch raedsame saecke voor d' E. Compagnie om, insonderheyt die van Mosambicque, in benaeutheyt te brengen ende te speculeren off haer mettertijt die plaetse soodoende facilijck soude cunnen offte mogen affhandigh gemaeckt worden, ende ingevolge veroorsaeckt den Portugesen hare Indische vaert (hun nodige ververschplaetse missende) te beswaerlijcker viel, hoedanige speculatie hij ons wiste te seggen dat de Portugeesen tegen d' E. Compagnie op de Caap wel hadden, te meer omdat haer die besettinge al vrij wat omsien[3.] gaff ende vreese dattet wel op haer, in maniere voorsz., mochte gemunt wesen, soo hij seyde uyt haer eygen agents monde tot Londen verstaen had. Item oock dat den nieuwen viceroy na Goa tenderende vastelijck van voornemen was geweest, indien hem den wint maer bequamelijck gedient had, d' E. Compagnie hier aen de Caap empassant een affront[4.] te doen, om haer fortresse ende plantagies te ruyneren, etc. Des na sijn advys meenden dat wij ons doorgaens wel wat deffencyf mochten houden, alsoo sulcx met macht ende menighte van volcq al soude te doen wesen, vermits alle advenuen[5.] om te landen met luttel menschen qualijck te beletten, ende dan dese fortresse, vermits de bequame gront, wel te approcheren ende belegeren wesen soude, etc.

Nota: *Aen 'twelcke denselven de waerheyt niet al en spaerden*.

't Luchjen was op den dagh al meest W.N.West met warm sonneschijn-weer.

10, 11 *ende* 12 *dito*, idem.

Sondagh, *den* 13*en dito*, hardt, windrigh weer van den Z.Z.Oosten, met al vrij stijve valbuyen over 't geberghte, ende drooghte.

14, 15, 16, 17, 18 *ende* 19 *dito*, al mooy weer met meest westelijcke coelte ende somtijts betogen lucht.

Den capitein van 't Engels scheepjen, wat op de been gecomen wesende ende daeromme menende heden te vertrecken, waren 2 van sijn volcq te landewaert in weghgelopen, 't eene sijn suster's zoontjen ende 't ander sijn cajuytwachter, die hem, vermits sijn handen niet roeren cost, het eeten ende drincken dagelijckx in den mont moesten steecken, ende alsoo sijn stuyrman overleden was ende niemant op 't scheepjen had van eenige kennisse in de navigatie, soo liet altijt de hooghte nemen[+] door gemelte sijn susters soontjen, omdat sijn handen, als geseyt, selffs niet cost gebruycken. Om welcke jongen nu soo verlegen is, dat sonder hem niet [+123v] soude cunnen vertrecken nochte de reys vervorderen, versoeckende dierhalven onse hulpe ende raadt om deselve weder te crijgen. Des wij daerop de Hottentoos na deselve uytsonden met beloffte van taback, aracq ende een buyck vol eten te geven als se ons deselve wederom brachten. Welcke daerop uytgegaen sijnde, binnen een paer uyren gemelte sijn neeffken wederom cregen ende thuysbrachten, maer den anderen costen sij niet vinden. Des op sijn versoeck ons volcq ordre gaven, waer hem quamen te ont-

1. veronderstelde.
2. ruil.
3. sorg.
4. belediging, nadeel, skade.
5. toegange, d.w.s. landingsplekke.

moeten, dat se denselven souden gebonden aen 't fort brengen, om alsoo aen sijn behorige[1.] opperhoofft weder over te leveren, voor welcke courtosie, etc., sigh danckbaer thoonden. Ondertusschen wierdt sijn reyse vrij langh ende verdrietigh, als hebbende morgen al elff maenden uyt Engelant geweest, met cleyne apparentie van vorder spoedige reyse, alsoo geen stuyrluyden ende gansch onwilligh volcq heefft.

Sondagh, *den* 20*en dito*, hardt, windrigh weer van den N.Westen, sonder regen. Ende was voorhaelden Engelsen capitein weder heel sieck geworden, ende voorsz. sijn cajuytwachter noch niet te voorschijn gecomen.

Desen morgen tusschen 2 à 3 uyren is overleden 't laest geboren kindeken[2.] van den Commandeur, sulcx dat de 2 jonghst, op eenen dagh, geboren kinderkens nu allebeyde bij den Heere sijn[(g)].

21 *dito*, westelijcke wint als voren, waermeede des middaghs hier wel ter rheede quam 't galjot *Nachtglas*, met over de 4000 stucx robbevellen, den 17en deser uyt de Bay Saldanha gescheyden, daer schoongemaeckt ende fray gerepareert hadt, meede brengende een brieffken van den adsistent Jan Woutersz, van inhoude als dicteert d' onderstaende copie geschreven:

‘Aen den Commandeur Jan van Riebeeck,

Primo deser quam (Godt loff) hier onder 't Dassen-eylant wel ter rheede 't galjot 't *Nachtglas* met de sloup *Peguyn*, 'twelck ons lieff was. Braecken dierhalven met ons volcq ende bijhebbende gereetschappen gezamentlijck op, alsoo daer tot de robbenvanghst voor dees tijt niet meer te doen valt, maer sijn van meninge als hier in de bay sullen hebben alles opgevangen, dan weder na 't Dassen-eylant offte Bay van[+] St. Helena[(h)] te vertrecken. Hierop wachten UE. wijs oordeel. Doch soo is hier, volgens 't aensien, noch wel om robben te slaan een maant werck, doch moeyelijk [+]124
te crijgen; maar sullen met Godt hier in de bay noch wel 3000 becomen. Doch sullen UE. met de sloup *Robbejaght* naerder schrijven, hoe dat hier toestaet.

Meede soo hebbe de provisien, UE. per 't *Nachtglas* aen ons gesonden, wel becomen, nevens partij groente als anders, waervoor UE. ten hoogsten danckbaer blijven, doch hebben niet meer als ½ vat vleys en ½ ancker brandewijn ontfangen in presentie van schipper Jan Jacobsz.

Op den 8en deser in den avontstondt quam alhier in de bay ten ancker seecker Frans schip, genaempt *St. Joris*[3.], over 28 dagen[4.] van Madagascar geseylt, waerop den capitein van[5.] d' inwoonders is dootgeslagen door[6.] haer[7.] roven ende moorden. Oock soo is voorn. Frans schip over 31 dagen bij ons galjot onder 't eylandt St.

1. regmatige, onder wie hy behoort. Hierdie voorbeeld van die gebruik van die woord is die enigste wat die WNT gee.
2. Kyk o.d. 8/12/1655.
3. *St. George?*
4. *over* 28 *dagen*, 28 dae gelede.
5. deur.
6. weens.
7. Slaan op die Franse skeepsvolk, nie op die ‘inwoonders’ nie.

Maria[1.(i)] ten ancker geweest, ende verstonden van den voorn. Fransman als dat partij rijs gehandelt hadden, nevens 14 slaven, waeronder 4 vrouwen sijn; meede als dat op 't galjot de *Tulp*[2.] 2 stucken sijn gesprongen, edoch watter van is, can UE. bij dese nevensgaende jongelingh, die bij mij uyt eygen wille is bijgecomen van voorn. Fransman, wel verstaen, ende is genaempt Boudewijn van den Abele van Brugge, eertijds van d' Engelse bij[3.] de Francen genomen.

Oock soo senden UE. nevens desen met 't galjot 't *Nachtglas* toe, met degene voor desen overlant aen UE. gesonden, 1160 groote, 3350 clene ende 40 overhaelde <robbevellen>, 2 zeeleeushuyden, met een vercken en ½ aem traan. Sullen met de sloup *Robbejaght* meerder quantiteyt toesteuren met Godes zegen.

Hiermeede

Wenschen UE., nevens U gansche familie, in de bewaringe des Alderhooghsten, Die UE. ende ons wil zegenen aen ziel ende lichaem. Amen.

In de Bay Saldanha, op 't
eylant Jutlant[(j)], desen 16en
February anno 1656.
(onderstondt:)
UE. onderdanigen ende
dienstschuldige dienaer
(was geteyckent:)
Jan Woutersz.'

Den jongen van voorhaelde Frans schip wat hebbende gevraeght na de gelegentheyt harer gedane vojagie, wiste ons te seggen, dat over 2 jaer den 8en Maert met dit schip, groot omtrent 200 lasten, was van Nantes gevaren ende aen Cabo Verde geweest om water, hout ende verversinge, gemant met omtrent 100 man ende gemonteert met 20 stucken, comende alsoo in ses maenden van Vranckrijck tot[+] Madagascar aen de France fortresse gezeylt, leggende omtrent 3 mijlen van de [+]124v
bay St. Lucia[4.], genaempt Tolanhaer,[5.(k)] daerop tusschen de 50 à 60 France coppen, behalven haere slaven, die wat meer in getale waren, sijnde[6.] niet anders als een viercant, met palen van dickte als sparren omheyninght, sonder eenige wallen off muyren, ende de huysjes van stocken, bamboesen ende bladen gemaeckt, leggende hare stucken[7.] sonder eenige rampaerden[8.] offte affuyten onbruyckbaer op de gront, behalven 3 die noch op seer oude rampaerden leggen, ende naulijcx de helfft van 't volcq met een snaphaen off sijtgeweer versien, item jegenwoordigh met maer een vaetjen cruyt. Echter voeren noch al oorlogh tegen d' inwoonders, van dewelcke sij een Coningh ende Prins met veel volcq hadden omgebracht, daer nu 4 kinderen van op voorsz. Frans schip *St. Joris* meede na Vranckrijck overvoeren, neffens een kas met minerael,

1. Oor die *Tulp* in Madagaskar vgl. onder datum 31/3/1657.
2. Die *Tulp* is op 14/8/1655 onder Verburgh op 'n tog na Madagaskar uitgevaar.
3. deur.
4. teenswoordig Ste. Luce, suidoostelike hoek van Madagaskar.
5. Teenswoordig Tolangara.
6. nl. die 'fortresse.'
7. kanonne.
8. Kyk o.d. 20/4/1652.

gehaelt uyt seeckere goutmijnen, haer van[1.] den voorsz. koningh gewesen, daer se oock eenige potten met stucken van achten[2.] (onder d' aerde gegraven[3.] geweest) van gecregen hadden.

Der Francen doen[4.] bestondt daer vorders in 't opsamelen van koehuyden, was, ebbenhout ende seeckere gommen, die voorhaelde jongen niet en kenden, oock insonderheyt om daer op te maecken hare barcken offte lighte jachtjens, die se gesloopt uyt Vranckrijck in de schepen overvoeren om in 't Roode-meer te roven, waervan den gouverneur van Nantes, La Miljerey[(l)], 't bewint off octroy ende eygendom van voorsz. besettingh had. Ende alsoo sij somtijts in gansche jaren langh daer geen schepen[5.] uyt Vranckrijck cregen, hadden deselve nu, door hare slaven, hun met rijsplanten meede beginnen te erneren, dat redelijck wel succedeerden tot haerselffs spijsinge.

Van welcke verhaelde huyden, was, ebbenhout ende gommen, gemelte schip goet deel inhadt om tot Vranckrijck te brengen. Item oock omtrent 200 rollen taback, elck wel van 100 lb., gewassen op 't eylant Mascarenhas[6.(m)], daer se over 6 jaren 7 Fransen ende 8 slaven van voorhaelde fort hadden op geseth, niet anders doende als haer met tabackplanten te erneren, levende van niet anders als verckensvleys, die, als oock bocken[7.], daer in groote menighte waren, wonende in lighte huysjes van[+] tacken ende bladen, seer armelijck. Comende weder op de vojagie van voorsz. schip, welcke 8 maenden langh aen dito fort hadden gelegen ende tusschen [+]125
welcken tijt een vaertuygh met 3 masjes opgemaeckt om in 't Roomeer[8.] te employeren, waren sij alsdoen vandaer langhs de Madagascarse cust gevaren tot aen 't eylant St. Maria[9.], leggende voor de Bay Antongil[9.], van waer se met voorhaelde vaertuygh, omtrent soo groot als een galjot, waren gevaren na de revieren van Monamboelo[10.] ende Manasatran[11.] besuyden voorsz. Bay Antongil gelegen, daer se het schip in corten tijt wel halff vol rijs heel civil hadden gehandelt; item in voorsz. revier Manasatran eenige gesteenten, daer den capitein sijn reyse soo verde meende meede goet te maecken dat al gedachten hadt de reyse na 't Roode-meer te staecken. Maer met die van dito revier in questie raeckende, was van de inwoonders vermoort, ende alsoo 't ander volcq doen na haer sin geen handel off meer koebeesten genoegh tot haer verversinge conden crijgen, hadden sij d' inwoonders dapper met hostiliteyt gequelt, mitsgaders d' een tegen d' ander sodanigh opgesist[12.] dat alle de dorpen tegen malcander in oorloge waren geraeckt, wesende derhalven die van St. Maria seer bangh voor haer, uyt vrese dat se haer, daer 't groot schip g'anckert eggende, dewijl gemelte vaer-

1. deur.
2. muntstukke - ‘Realen van achten?’
3. *begraven?*
4. besigheid.
5. d.w.s. kosskepe.
6. Die Maskarene is 'n groep eilande ten ooste van Madagaskar.
7. 'n Ou bewysplaas dat *bok* nie noodsaaklik ‘het mannetje der geit’ (WNT) beteken nie.
8. Hiervoor *Roode-meer*.
9. Aan die noordooskus van Madagaskar.
9. Aan die noordooskus van Madagaskar.
10. Manambolo, riviertje in Sentraal Madagaskar.
11. Mansavai, Matsiatrai van vandag?
12. opgehits.

tuygh off barcq aen de vaste cust handelden, sodanigen inlantsen oorloge souden berockenen.

Den jongen wiste oock te seggen dat de gemelte omgebrachte coningh ende prince hadden geseyt goede genegentheyt te hebben tot de Duytsen, omdat haer van deselve geen oorlogh aengedaen maer gesocht wierd in 't vrundelijck te handelen, etc.

Van voorhaelde Monamboelo waren sij, na 2 maenden vertouvens, voorts geseylt na 't Roode-meyr om te roven op de Moren; daer gecomen sijnde, jacht gemaeckt hadden op een zeyl, dat sij dachten een Moor te wesen, doch naderhant een Engels schip bevonden, ende dierhalven daerop affgesonden hebbende haer voorsz. opgemaeckte barcke ende chaloup van haer schip, hadden sij, in plaets van buyt te crijgen, deselve met omtrent 60 man verloren, ende doen van hare roverije gefrustreert sijnde, terugh gekeert na 't eylant Saccattora[1.(n)], daer se gehandelt hebben goet deel muscus, cevet ende negen vaten aloë, na 'twelcke sijluyden de retour waren gevaren aen 't eylant Mascarenhas, daer, als voorsz., 7 Francen ende 8 negros op lagen om tabacq te planten, van dewelcke, gelijck geseyt, omtrent 200 rollen, swaer elck stijff 100 lb.,[+] hadden meedegenomen, ende weder gecomen over St. Maria aen de France fortresse Tolanhaer op Madagascar, daer se den [+]125v
gehandelden rijs van Monamboelo (alsmeede in 't Roode-meyr geweest) doen lieten tot provisie van de daerleggende Francen ende van deselve innamen omtrent 7 à 8 M.[2.] koehuyden, partije was, gommen, minerael als voorsz., ende de gemelte 4 coninghs- ende princenkinderen, nevens een casjen van omtrent een voet in 't vierkant becleet met graeu laken, daer den jongen meenden groote costelijckheyt in te wesen.

Voorhaelde Frans schip hadde over 6 weecken aen voorsz. St. Maria oock gerescontreert ons galjot de *Tulp*[(o)], als[2a.] wat rijs gehandelt hebbende ende overgesteecken sijnde na Monamboelo, daer se meenden dat hun ladinge wel haest vorder becomen souden.

Wisten oock te seggen dat 2 van des *Tulps* stucken gesprongen, mitsgaders daerdoor 4 doot gebleven ende eenige gequest waren geworden, 't ene stuck aen Mauritius ende 't ander in de bay Antongil, apparent door eenige eerschoten die men heefft willen doen. Anders stondt het met haer saecken wel.

22 *dito*, 's morgens de wint vrij stijff van den Z.Z.Oosten, is 't Engels scheepjen Crosia (den 2en deser hier gecomen) vertrocken, tenderende na Bantam ende vandaer voorts na Jamby[3.(p)] om peper, hebbende 1 man (in 't lant weghgelopen) moeten achterlaten, alsoo hem de Hottentoos niet hebben cunnen opvinden; versochte derhalven dat wij denselven met geen ander Engelsen wilden laten vertrecken maer hier behouden tot sijn retour van India ende voor de cost laten arbeyden, etc., onder-

1. Die teenswoordige Sokotra?
2. duisend? Dit lyk 'n bietjie baie!

2a. Sic. Vir *al?*

3. Djambi, destijdse Ndl. vestiging op Sumatra.

tusschen sigh op 't hooghste danckbaer thonende voor het tractement hem van des Commandeurs tafel in sijn sieckte gedaen, presenterende daerover betalinge. Edoch den Commandeur, alligerende dat sijn tafel geen taberne[1.] was, maer hem als een gast ende broeder offte goede vrunt per courtoysye hadde getracteert, behoeffde van geen betalinge gedacht, veel min oock gesproocken, te meer dewijle voor sijn volcq doch niets ter werelt had versocht te genieten, omdat se na sijn sustenue cloeck, gesont ende vers genoegh waren, etc. Derhalven maer te dencken was om hem, Capitein, een geluckige reyse toe te wenschen ende wes meer tot complementos[2.] ende courtoysheyt mochte bedacht worden.

[+] Denselven was al redelijck rad ter been geworden maer sijn handen waren noch soo lam dat die niet coste gebruycken, moetende door meergenoemde sijn [+]126
neeffken, out 13 jaer ten hooghsten, laten observatie van de son nemen ende daerop sijn reyse doen, alsoo niemant van <haer?> kennis op de navigatie had, vermits sijn stuyrman, als meer aengetogen, overlangh gestorven was.

23 *dito*, 's morgens noch al harde Z.Z.Oostewinden ende drooghte.

24 *en dito*, 's morgens schoon, helder sonneschijn-weer, de wint Z.Z.Oost. Is d' heer Commandeur Riebeecq met 't galjot *Nachtglas* vertrocken na het Robbeneylant om aldaer eens te besightighen Compagnie's vee, etc., meedenemende 9 stucx schapen om op gemelt eylant te laten weyden.

Tegen den avont quam wederom alhier in 't fort den Engelsman genaempt.....[3.] over eenige dagen van 't Engels scheepjen *Crosia* weghgelopen ende na sijn zeggen in de Saldanha-bay geweest, mitsgaders een schijn[4.] met sijn hembt aen een stock gebonden hebbende om van ons volcq op d' eylanden in de gemelte bay gesien te worden; maer alsoo geen vaertuygh op hem affquam, is genootsaeckt geworden wederom te comen. Hadde in al de tijt sijns uytblijvens niet g'eten[5.] als een weynigh raeuwe mosselen, onderwegen gevonden, ende door mancquement van soet water sijn eygen water moeten drincken. Gevraeght sijnde wat beweegt[6.] hadde wegh te lopen, gaff voor antwoort: vermits de harde ende strenge regeringe van sijn capitein, welcke meer barbarisch als Christens was, vermits oock hadde hoogh ende vastelijck gesworen hij[6a.] met 't schip ende volcq in India comende, hem nevens noch 2 à 3 andere personen, namentlijck den constabel, cock ende noch een, soude tot slaven maecken ende aen de Indiaense[7.] natie vercopen; welcke dreygementen hem hadden ten hooghsten gedrongen om wegh te lopen ende hadde d' andere personen meede connen van 't schip comen, soude 'tselve meede gedaen

1. Die gewone vorm in Ndl. is *tave(e)rne*, van Fr. *taverne*. In Port. bestaan *taberna* naas *taverna*. Lat. *taberna*. Die woord beteken *herberg*.
2. Ook aan 'n ander Romaanse taal as Frans ontleen. Ital. *complimento* met 'n Ndl. meervouds-s? Kyk o.d. 26 en 29 Maart 1656.
3. Oningevul.
4. Volgens WNT (XIV, 612): 'kenteeken, signaal.' Nêrens anders opgeteken nie.
5. Die reëlmatige verl. deelw. *geëten* kom meermale voor in die ouer taal.
6. *Bewegen* was vroeër 'n swak ww. In hierdie betekenis gebruik v.R. graag *moveren* (nie in WNT opgeneem nie). Kyk o.a. o.d. 25/2/1656.

6a. d.w.s. Kapt. Stanjan.

7. Indiese.

hebben, versoeckende in Compagnie's dienst te mogen worden aengenomen, etc.[1.]

25 *dito*, 's morgens weer ende wint als voren, redelijck stijff van den Z.Z.Oosten, is den Commandeur Riebeeck met het galjot 't *Nachtglas* tegen den middagh, al laverende, hier weder ter reede geretourneert, bevonden hebbende noch weyde genoegh[+] op 't Robbeneylant te wesen, al waer 't voor 2000 schapen, onaengesien de machtige drooghte ende datter niet een grasjen op 't ganse eylant was, vermits [+]126v deselve aen d' overvloedige creupelbosboomtjes[2.] noch genoegh te eeten vonden ende altemalen lustigh vet ende welgedaen waren. Soo had den Commandeur oock met een Biscayse sloep het gansche eylant laten omvaren, affdiepen ende pertinent op een caertjen brengen, mitsgaders bevonden de clip Walvis[3.(q)] niet boven ½ mijl van 't Robben-eylant te leggen, die altijt gehouden is dat midden waters[4.] lagh, maer nu ter contrarie bevonden wel rijckelijck 1½ mijl van de staert van de Leeuwenberg aff, sulcx die passage wel 1½ mijl wijt is ende soo treffelijck om tusschen deur de bay in te lopen, sonder eenige vuylen[5.], als een plaetse ter werelt wesen magh, als wanneer men de bay open ende 't fort in 't gesicht crijgende, overal goede santgront vint om te anckeren, sonder dat men behoefft op te douwen[6.] off lager na 't Robbeneylant off elders noch aff te lensen[7.], gelijck bij d' instructie aengewesen is, maer cunnen daer gemackelijck blijven leggen, schoon de wint al heel hardt van den Z.Z.Oosten uyt de wal wayt, alsoo deselve geen slagh van water ende een goet opper maeckt, mitsgaders meest alle morgen variabel ende maer labber is, altoos ten alder langhsten boven 2 à 3 etmael ten hooghsten soo fel niet aenhout, sulcx dan met gemack voor 't fort ter rechter rheede comen cunnen, sijnde de gansche bay over goede santgront om te anckeren, die noch al eerder ende vroeger vernomen[8.] wort als de instructie noch wel aenwijst. Pr. memorie.

's Avonts liet den Commandeur voorgemelten Engelsman selffs voor hem comen ende affvragen de motiven[9.] hem gemoveert tot weghlopen uyt sijn meesters dienst, etc., welc tot antwoort gaff in substantie als voorhaelt ende versochte in Compagnie's dienst aengenomen te mogen worden. Waerop hem wierde gedient dat weghlopers al te weinigh te vertrouwen waren, doch om hem van geen honger te laten sterven, soude met ons volcq meede mogen eten ende drincken ter tijt sijn meester wederom quam,[10.] etc.

26 *dito*, 's morgens heet weer ende 't luchjen westelijck, is gemelte galjot doende geweest sijn vordre vellen te ontladen ende vaerdigh te maacken om ten eersten een[+]

[+]127

1. Bowestaande aantekening in die *Daghregister* slaan op iets wat gebeur het tydens v.R. se afwesigheid van die fort.
2. Vgl. Scholtz: *Naamgewing*, p. 33. Uit die verband blyk dat ons hier te doen het met struike, nie met bome nie. O.d. 1/11/1652, Bylae II; *crepelbosch*.
3. Nog so genoem.
4. Halfpad tussen Robbeneiland en die vasteland.
5. 'vuil' grond, d.i. vol klippe.
6. *op te douwen*, kyk noot 5, bls. 42, hierna.
7. *aff te lensen*, met min, of heeltemal sonder, seil voor die wind laat loop.
8. waargeneem.
9. In die teks staan *motilen*.
10. Sy meester het, altans in v.R. se tyd, nie weer aan die Kaap gekom nie.

galjot vol schulpen te halen van 't Robben-eylant tot een calckoven, jegenwoordigh onderhanden sijnde, ende noch wat schulpen op te cort comende.

Heden quaem Herry wederom aen 't fort, niet anders te seggen hebbende als dat met sijn vee in 't Houtbayken lagh, ende wanneer de regentijt aenquam, daermeede hier comen wonen wilde. Waerop hem (om te min suspitie te geven) geseyt wierde dat altoos[1.] in dese drooge tijt niet comen moeste, alsoo der qualijck genoegh voor Compagnie's vee t' eten viel.

Caepman lagh met sijn vee oock omtrent 2 mijlen van hier ende soude meede gaerne wat dichter bij comen, maar wierd om redenen voorsz. oock aengeseyt niet verder herwaerts te naderen, dewijle die schelmen doch nemmermeer its verhandelen willen ende niet anders soecken als haer genoegen te crijgen met stelen ende roven, etc. Deselve sagen seer toe, dat wij heden een wackeren, stercken ende swaren slaghboom met een staecketsel ende lustigh slootwerck[2.] aen 't crael van de beesten brachten. Item oock 2 isere stuckjes[3.] in 't halff maentjen van 't gemelte crael, tot bevrijdingh[4.] van de beesten, fray op batarijtjes[5.] gestelt, sulcx dat men altoos soude achten voor haer nu onmogelijck te sijn om de beesten wederom uyt 't crael te stelen, alsoo der oock des nachts soowel als bij dage goede wacht op gehouden wort. Edoch, ten ware des[6.], souden 't al overlangh weder wegh gehadt hebben.

Sondagh, *den* 27*en dito*, 's morgens mistigh weer ende 't luchjen westelijck, doch begond op den dagh op te claren ende 's avonts extraordinaire stijff te wayen van den Z.Z.Oosten.

28 *dito*, 's morgens noch al aenhoudende, maer nam voor den middagh wat aff, sulcx dat 't galjot 't *Nachtglas* (op sijn becomen ordre) na 't Robben-eylant seylden om 'tselve in der haest (ten eynde voorsz.) vol schulpen te halen, waertoe hem noch 10 man van 't lant was meede gegeven omme 't werck te radder voortgangh te doen nemen.

't Begond tegen den nacht al weder heel stijff van den Z.Z.Oosten te wayen.

Ultimo dito, 's morgens schoon, helder sonneschijn-weer ende 't luchjen labbertjes uytter zee van den N.Westen.

Eindnoten:

(a) 'n Fout; dit moet wees *27en passato*.

(b) 'n Endemiese siekte van die Ooste; een van die vernaamste simptome is verlamming van die bene.

(c) Ryckloff van Goens Sr., ekstraordinaris-lid van die Raad van Indië, het op 21 April 1655 met die retoervloot aan die Kaap gearriveer, en weer op 9 Mei na Patria vertrek. Sien *Daghregister*, I, pp. 304 en 306; en p. 456, noot m. Na hierdie besoek aan die Kaap het hy 'n verslag opgestel, waarin hy aanbeveel het dat 'n kanaal van Tafelbaai na Valsbaai gegraaf word om aldus die Kaapse Skiereiland van die vasteland af te sny. Vgl. Böeseken: *Nederlandsche Commissarissen aan de Kaap*, 1657-1700, pp. 75 en 160-161. Dié aanbeveling is daarna deur Here Sewentien aan Van Riebeeck meegedeel in 'n brief van 30 Oktober 1655, waarin hulle hom gevra het 'hoe Ul. sulcx bij naerder ondersoeckinge sullen hebben bevonden mitsgaders off en wat apparentie Ul. tot het deur graven sien....' C. 409: *Inkomende Brieven*, 1649-1660, p. 485. K.A.

1. altans, ten minste.
2. slot.
3. kanonnetjies.
4. beskerming.
5. *op batarijtjes*, in battery, in taktiese posisie (sodat hulle die hele kraal bestryk).
6. *ten ware des*, as dit nie die geval was nie.

(d) Die Soet- of Varsrivier, d.i. die Liesbeekrivier. Vgl. *Geschiedkundige Atlas van Nederland*, *De Koloniën*, p. 26 - prof. Van Winter se kaart van die Kaapse nedersetting in 1661.
(e) St. Helena-eiland, ontdek deur die Portugese seevaarder Da Nova in die suide van die Atlantiese Oseaan in 1502. Op die tuisreis na Europa was St. Helena 'n belangrike verversingstasie, eers vir die Portugese, maar later ook vir ander seevarende volke soos die Engelse, die Nederlanders en die Franse. Ofskoon dit hier in die *Daghregister* geskryf word *St. Helena Nova*, is dit duidelik dat ons met St. Helena-eiland te doen het, en moet dit dus nie verwar word met 'n ander St. Helena Nova (of Novo) nie. Laasgenoemde eiland, wat na bewering ook êrens in die Suid-Atlantiese Oseaan sou gelê het, het egter in werklikheid nie bestaan nie, en die N.O.I.K. het dan ook tevergeefs getrag om dit te ontdek. Sien C. 493: *Uitgaande Brieven*, 1652-1661, pp. 1163-1166 (Instruksie vir die *Loenen*, 5 Mei 1660), en pp. 1191-1193 (Brief van die Kaap na Batavia, 15 Julie 1660). K.A.; Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 154; en *Daghregister*, 20 Augustus 1657.
(f) Op hulle uitreis na Indië het die Portugese en ook ander seevaarders in die Suid-Atlantiese Oseaan in die gordel van die gereelde westewinde gevaar, wat beteken het dat hulle toe te ver suid van St. Helena verby gegaan het om daar verversings te haal. Dit verklaar waarom, op die uitreis, hawens op die ooskus van Afrika as verversingstasies vir die Portugese so waardevol was. Op die tuisreis het hulle egter, soos opgemerk is, wel by St. Helena verby geseil. Vgl. Serton: *De Zeilweg om de Kaap* (*Die Huisgenoot*, Junie 1922).
(g) Sien weer *Daghregister*, I, p. 462, note c en d.
(h) By die mond van die Bergrivier aan die Suid-Afrikaanse weskus.
(i) Aan die noordooskus van Madagaskar.
(j) Jutteneiland. Vgl. kaart van Saldanhabaai, *Daghregister*, I, teenoor p. 350.
(k) Op die suidooskus van Madagaskar - later Fort Dauphin. Sien bv. Grandidier c.a.: *Collection des Ouvrages anciens concernant Madagascar*, II, kaart (voor-in).
(l) De la Meilleraie.
(m) Réunion, Mauritius en Rodriguez is die vernaamste eilande van die Maskarene. Met ‘'t eijlant Mascarenhas’ word hier in die *Daghregister* waarskynlik Réunion bedoel.
(n) Die eiland Sokotra, ten ooste van die golf van Aden.
(o) Die *Tulp* was in Augustus van die vorige jaar van die Kaap na Madagaskar gestuur. Sien *Daghregister*, I, pp. 334-336.
(p) Bekende ou distrik en handelstad op die noordooskus van Sumatra.
(q) 'n Rots wat ten suide van Robbeneiland lê en vandag nog onder dieselfde naam - ook Engels: *Whale Rock* - bekend is. Vir die ou seilskepe het dit 'n ernstige gevaar uitgemaak.

Martio anno 1656

+ *Adij*, *primo dito*, 's morgens stil, warm sonneschijn-weer tot 's namiddaghs, was 't luchjen van den N.Westen ende wierd een zeyl in zee gesien, mitsgaders oock +127v
't galjot 't *Nachtglas* comende van 't Robben-eylant met schelpen om hier calck van te branden als voorsz. Ende alsoo, vermits 't opgecomen Z.oostelijck luchjen voorsz.[7], desen avont niet wel coste ter rheede comen, soo is een Biscayse sloup derwaerts gesonden om te

7. Bo is tog sprake van 'n ‘luchjen van den N.westen!’

vernemen waer het vandan *(Sic)* quam, etc. Dewelcke omtrent 2 uyren in den avont[1.] wederom comende, tijdinge bracht dat het was het jacht *Muyden*, 4 October passato uyt Texel gezeylt, in compagnie van de jachten *Draeck*, *Wesep*, *Maersen* ende 't fluytjen *Breuckel*, welcke altesamen door contrarie wint 4 weecken langh onder Wight in Engelant hadden gelegen, hebbende dit gemelte jacht op 165 coppen ende onderwegen maer 2 verloren, mitsgaders de rest van 't volcq altemalen noch redelijck gesont.

2 *dito*, fray weer ende wint sachjens van den Westen sijnde, is gemelte jacht des morgens al vroegh ter rechter rheede gecomen.

3 *dito*, bequaem weer ende variable wint. Is 't galjot 't *Nachtglas* weder na 't Robbeneylant gesonden om noch een ladinge schulpen ende 30 schapen te halen voor de schepen t' haerder verversinge, etc. Tegen den nacht begond vrij stijff te wayen van den Z.Z.Oosten met harde valbuyen over den Tafelbergh.

4*en dito*, 's morgens noch al tamelijcke stijve Z.Z.Oostewint ende droogh, warm sonneschijn-weer. Wierd ons meeste volcq na 't bos gesonden om eenige balcken uyt te slepen om te gebruycken tot het geprojecteerde hoofft[2.], dat een goet stuck in zee uytsteeckende sal gemaeckt worden om de boots van de schepen aen te laten leggen, lossen ende laden, opdat 't volcq niet meer souden behoeven tot den hals (gelijck noch doen moeten) in 't water te lopen, tot beter gemack ende te meerder conservatie van gesontheyt voor deselve.

Sondagh, *den* 5*en dito*, 's morgens fray sonneschijn-weer ende 't luchjen van den N.Westen. Waermeede voor den middagh hier wel ter rheede quam 't jacht *Weesp* met voorhaelde schip *Muyden*, *Draeck*, *Maersen* ende 't fluytjen *Breuckel*, op den 4 October passato uyt Texel geseylt ende meede als de vorige in Engelant gelegen, op hebbende....[3.] coppen altemalen gesont volcq ende maer 2 op de reyse overleden.

Soo retourneerden oock meede ter rheede 't galjot 't *Nachtglas* met de g'ordonneerde[+] schapen, maer had vermits de harde deyninge geen schelpen cunnen laden. [+]128

6*en dito*, weer ende wint als gister. Quam hier oock ter rheede 't fluytjen *Breuckel*, meede al sijn volcq noch gesont ende wel.

7 *dito*, 's morgens dijsigh weer, de wint westelijck. Op dato is affscheyt gegeven aen d' opperhooffden van 't jacht *Muyden* omme met den eersten goeden wint haer reyse voorts na Batavia te vervorderen, neffens 24 personen van de voorige schepen hier sieck aen lant gebleven geweest ende nu weder gereconvaliseert. D' Almogende verleene deselve een spoedige behouden reyse.

Soo is oock ordre gegeven aen 't galjot *Nachtglas* om ten eersten te verseylen na de Bay Saldanha, ende vandaer te halen de robbevellen die in vooraet *(Sic)* sullen mogen sijn, etc.

8 *dito*, voormiddagh regenachtigh weer en de wint N.Westelijck, waerdoor *Muyen* ende oock 't *Nachtglas* beleth bleven t'seyl te gaen.

1. *2 Uyren in den avont*, agtuur? Vgl. o.d. 17/7/1654.
2. seehoof.
3. Oningevul.

9 *dito*, 's morgens in de dachwacht is alhier met een westelijcke wint wel ter rheede g'arriveert 't jacht den *Draeck* met meest noch al gesont volcq, maer 2 man (door ongeluck op de reyse overboort gevallen) verloren hebbende, ende noch in 't leven....[1.] coppen. Met welcke goede wint 's middaghs oock quam te arriveren uyt de Bay van Saldanha 't *Robbejaghjen* met 3000 stucx robbevellen, meedebrengende een brieffken van den adsistent Jan Woutersz, luydende als d' onderstaande copie dicteert:

'Aen d' E. Heer Commandeur Jan van Riebeeck,

Wij senden UE. op heden toe de sloup *Robbejaght*, ingeladen hebbende 797 stucx groote ende 1554 clene robbevellen, sullende met Godes hulpe hier in de Saldanha-bay noch wel 3000 stucx vellen becomen, ende soo 't UE. dan geliefft offte verstaat[2.] om alsdan andermael noch eens 't Dassen-eylant aen te doen ende sien wat daer noch vorder tot dienst van d' E. Compagnie soude mogen te verrighten sijn.

Zullen met d' eerste presiderende[3.] gelegentheyt de sloup *Robbejaght* tegemoet sien, nevens vlees offte speck ende oly met noch 100 kneppels. Als 't UE. geliefft oock aracq, alsoo <wij> ½ ancker aen den stuyrman Claas[4.] hebben voor sijn volcq gegeven.

[+] Hebben van de sloup *Robbejaght* voor de *Peguyn* gelicht een dreghtouw, alsoo wij een verloren hebben aen de clippen op 't Jutten-eylant[5.(a)], alsoo 't selffde voor [+]128v stuyrman Claas niet te pas can comen voor dees tijt want sijn dregh daervan aen 't Dasseneylant verloren heefft.

Hiermeede

Wenschen UE. nevens U ganse familie in de bewaringe des Alderhooghsten die UE. ende ons zijn zegen wil verlenen aen ziel ende lichaem. Amen.

Op Madagascars-eylant[(b)]
in de Bay Saldanha, desen
3en Martio 1656.
(Onderstondt:)
UE. onderdanige ende
dienstschuldige dienaer
(was geteyckent:)
Jan Woutersz.'

(Achter op den rugge stondt:)
Den 5en noch ingescheept, die in desen niet gementioneert en zijn, d' onderstaande robbevellen, te weten:

306 stucx groote ende

343 stucx clene.

---

1. Oningevul.
2. goedvind.
3. voorkomende.
4. Stuurman van die *Robbejacht* (Monsterrol 1657).
5. Eiland in Saldanhabaai.

649 samen.

Voor middernacht quam hier meede ter rheede 't jacht *Zeepaert*, van de Camer Zeelant, uytgelopen den 22en November passato, in compagnie van *Brouwershaven*.....[6.] hebbende 9 dagen gelegen in Engelant, anders nergens aengeweest, ende

6. Ruimte oopgelaat in hs.

maer 2 man op de reyse verloren; voorts de rest van 't volcq (185 Compagniesdienaers wesende) meest fris ende gesont, ende had over 5 dagen geweest bij noch 3 schepen, namentlijck *Hercules*, *Brouwershaven* en de *Dolphin*.

10*en dito*, 's morgens stil, mooy weer. Ende was noch een ander schip van d' uytkijckers onder 't lant gesien.

Tot op dato, vermits de westelijcke wint, 't jacht *Muyden* niet hebbende cunnen na sijn gegeven affscheyt t'seyl raecken, nochte oock 't galjot 't *Nachtglas* na de Bay Saldanha, ende ondertusschen uyt die bay gister hier gecomen wesende de chaloup *Robbejaght* met vellen ende tijdingh als boven, soo is heden ditto galjot g'ordonneert vooreerst maer te gaen na 't Robben-eylant om noch een ladinge schelpen (te cort comende tot de opgemaeckte calckhoven[1.]) ende 30 stucx schapen voor de schepen, etc.[+]

Op den dagh, de wint uyt den westen wat wackerende, is voorhaelde schip [+]129
des middaghs noch wel ter rheede g'arriveert, sijnde den *Dolphijn*, 21 November passato uyt Texel gelopen, nergens als in Engelant aengeweest, op hebbende 213 coppen, noch tamelijck gesont, ende maer 1 man gestorven.

's Namiddaghs, de wint wayende van den Z.Z.Oosten, is 't jacht *Muyden* vertrocken na Batavia[(c)], mitsgaders *Wesep* ende 't fluytjen *Breuckel* gegeven haer affscheyt, om ten eersten mede t'seyl te gaen.

11 *dito*, 's morgens fray weer ende 't luchjen westelijck. Quamen hier wel ter rheede de navolgende schepen te weten: *Hercules*, den 10en December uyt Texel gelopen in compagnie van d' *Achilles*, die den 17en daeraen door storm van haer affgedwaelt was. Sijn nergens aen geweest ende onderwegen gestorven 5 man, op hebbende noch 236 redelijck gesond; *Brouwershaven*, den 22en November uyt Zeelant gelopen in compagnie van 't *Zeepaert* ende *Zeehondt*, nergens als in Wight aen geweest, op hebbende 197 coppen, noch redelijck gedisponeert, mitsgaders 2 man onderwegen overleden.

's Middaghs, 't luchjen comende van den Z.Z.Oosten, is 't jacht *Wesep* vertrocken na Batavia ende 't galjot 't *Nachtglas* ten eynde voorsz. na 't Robben-eylant.

Sondagh, *den* 12 *dito*, weer ende wint als voren ende niet sonders gepasseert.

13*en dito*, 's morgens mooy weer ende 't luchjen variabel. Is 't fluytscheepjen *Breuckel* t'seyl gegaen na Batavia, ende op den namiddagh oock 't jacht den *Draeck*, al met fray, fris, gesont volcq, comende hier ondertusschen meede wel ter rheede 't schip den *Achilles*, met den *Hercules*, hiervoren aengeroert, op den 10en December passato uyt Texel gelopen ende nergens aengeweest, mitsgaders oock verloren een man, de rest, sijnde 122 in getal, noch tamelijck gesont; voor dewelcke, gelijck de vorige ende ander schepen, alle dagen koebeesten ende schapen met allerhande thuynvruchten t' haerder treffelijcke verversinge aen boort geschickt wort, sooveel als de[+] opperhooffden selffs maer begeren.

[+]129v

1. *calckh-oven* of *calck-hoven* met 'n voorgelaste *h?* Vgl. *steenhoven* o.d. 3/8/1654.

Heden retourneerden oock voorsz. galjot met schelpen ende 30 schapen.

13*en dito*, 's morgens mooy weer ende een labber, variabel luchjen. Is hier oock wel ter rheede g'arriveert 't meergenoemde jachtjen *Maersen* met 75 coppen, geen doden off merckelijcke sieckte.

14 *dito*, 's morgens stil weer ende wint als vooren. Is 't *Robbejachtjen* gesonden na 't Robben-eylant om noch 30 schapen voor de schepen. Soo heefft mede sijn affscheyt becomen 't jacht *Zeepaert*, om metten eersten goeden wint te vertrecken na Batavia. Ende wiert tegen den avont van de uytkijckers gesien 5 schepen, dat apparent van de retour sullen wesen.

15 *dito*, 's morgens weer ende wint als vooren, was hier wel ter rheede g'arriveert de retourvlote onder d' E. Heer Jaspar van den Bogaerde[(d)], extraordinaire Raedt van India, ende Commandeur van deselve[1.], bestaende in de schepenen *Provintie*, *Malacca*, *Phenix*, *Hoff van Zeelant*, *Walvis* ende *Gecroonde Leeuw*[2.].

16 *dito*, 's morgens, was hier oocq ter rhede gecomen meer aengetogen jacht *Zeehont*, uyt Zeelant den 22en November geseylt ende nergens aengeweest, op hebbende 105 coppen ende geen dooden off siecken.

[+] 's Namiddaghs, quam de wint van den Z.Z.Oosten waermede 't galjot *Naghtglas* seylden na 't Robben-eylant om noch een ladinge schelpen ende 50 stucx schapen, mitsgaders 't *Robbe-jachtjen* na de Saldanhabay om soo veel vellen alsser noch in voorraet mochten wesen. [+]Kon. Arch. 3968 Fol. 288

17 *dito*, 's morgens stijve Z.Z.Oostewinden met droogh weer. Ende quam een schip in de bay, doch alsoo 't, vermits de gemelte harde winden, niet coste ter rechter reede comen, bleven ignorant vanwaer het quam.

18 *dito*, harde Z.Oostewinden als gister, tot belet van veel saken ende ignorantie als voren. Echter is de voorbereydinghpredicatie[4.] gedaen door den predicant Domine Sas[5.(e)], omme daerop morgen het avontmael des Heeren te celebreren.

3.

1. d.w.s. van die retoervloot.
2. Brill: *Leeuwin*.
4. voorbereidingsdiens vir Nagmaal.
5. In die eerste brief van die sieketrooster Pieter van der Stael aan die Classis van Amsterdam, 5 Maart 1657, word vermeld dat ‘Do. Theodoris Zas van Cuilenburgh’ op 18 Maart 1656 ‘de prouff-predicatie’ en op die 19de ‘wederom een predicatie gedaen ende het H. Nachtmaal des Heeren uytgedeelt (heeft).’
3. 't *Caeps Daghregister*, wat met 17 Maart 1656 op folio 129 verso eindig, word op folio 288 van dieselfde deel (K.A. 3968) voortgesit, beginnende met 16 Maart 1656, sodat 16 en 17 Maart 1656 dubbel voorkom - wat op sigself nie onverklaarbaar is nie. Maar die genoteerde vir die twee dae is totaal verskillend, selfs moeilik te rym met mekaar! So word die *Robbejacht*, volgens die eerste lesing, die 15de na Robbeneiland gestuur en, volgens die tweede lesing, die 16de alweer na Saldanhabaai. Ook die weerberigte vir die twee dae is verskillend. So êrens, het ons hier 'n argument ten gunste van die opvatting dat die hele *Daghregister* nie deur een persoon (Van Riebeeck) geskryf is nie. Maar al neem ons aan dat die twee lesinge deur twee verskillende beriggewers te boek gestel is, dan het ons nog geen verklaring vir die uiteenlopende berigte nie. As die tweede lesing hier op sy plek is, dan is dit ten slotte onbegryplik dat so 'n belangrike gebeurtenis - een van die belangrikste van die jaar - die aankoms van die retoervloot op 16 Maart, geen vermelding daarin vind nie.

Sondagh, *den* 19*en dito*, stil, bedaert weer. Is voorsz. schip ter rhede gecomen, sijnde *Terschellingh*, 11en December uyt Zeelant gelopen, nergens aengeweest ende weynigh siecken gehadt nochte[1.] oock maer 2 man verlooren hebbende, sijnde noch sterck 198 Compagniesdienaren.

Soo retourneerden hier oock van 't Robben-eylant met schapen 't galyot *Naghtglas*, hebbende door dese verlede harde winden een van onse Biscayse sloepen (daer schelpen mede soude halen) verloren, ende daertegen, Gode loff, wederom gecregen de schuyt van d' Heer Van den Bogaerde met een man daerin, welcke door gemelte[+] harde winden van sijn schip affgedreven ende, als geseyt, bij 't Robben-eylant [+]288v voorsz. galyot gerescontreert sijnde, weder opgevist was, sulcx datter niet wegh is als onse sloep, edoch tot verachteringh[2.] van de walvisvanghst.

20 *dito*, 's morgens mistich weer ende wint N.Westelijck.

21 *dito*, moy weer, 't luchtjen van den Z.Z.Oosten. Is 't galyot *Naghtglas* gesonden ende verseylt na 't Robben-eylant om noch 50 schapen voor de schepen.

Item oocq na Batavia de navolgende schepen namentlijck: *Dolphijn*, *Hercules*, *Brouwershaven*, *Achilles*, *Maerssen*.

D' Almogende verleen deselve een geluckige, behouden reyse.

't Begond tegen den nacht al vrij hard te wayen.

22 *dito*, noch aenhoudende met stijve valbuyen over den Taeffelbergh, waerdoor gelijck[3.] wel omtrent een hondert menschen van de schepen aen lant verweert bleven ende de cost voor[4.] moeste gesorght worden, sijnde om 't gereetste[5.] al speck ende broot, sulcx hier dickwils gebeurt, ende groote consumptie in die durable victualie veroorsaeckt.

23 *dito*, 's morgens heel stil ende helder sonneschijn-weer tot tegen den avont, begond wederom heel hard te wayen van den Z.Z.Oosten, 'twelcke niet alleen den ganschen nacht maer oock

den 24*en dito* noch al even fel aenhielt, edoch liet d' E. Heer Bogaert den Breeden Raet beroepen, in dewelcke besloten wiert omme ten langhsten[6.] met de 6 retourschepen op overmorgen t'seyl te gaen, ende nademael dat de volgende schepen van Batavia noch niet en paresseerden (in dewelcke voor de Caep eenige goederen noch souden wesen, achtervolgende 't schrijven van d' Ed. Heeren Generael ende Raden[+] van India[(f)]), soo is oocq goetgevonden, indien deselve voor 8 à 10 April niet verschenen, dan 't galyot *Nachtglas* na St. Helena te senden, [+]289 omme die goederen voor de Caep vandaer weder te brengen, sijnde wijders eenige questien geslist[7.] ende sommige personen over begane fauten gecondemneert, etc.[(g)].

1. Die voorafgaande *nergens* gee aanleiding tot *nochte* waar ons *ende* sou verwag.
2. nadeel.
3. 'Verklarend voegwoord?' Vgl. WNT IV, 1179.
4. Sintaksis!
5. *om 't gereetste*, omdat dit die gouste klaar (of: die meeste bydehand?) was.
6. *ten langhsten*, op die laatste.
7. 'n end aan gemaak, opgelos.

Tegen den avont sagen 4 schepen onder de wal die, vermits de gemelte harde winden, niet ter rhede coste comen.

25 *dito*, de wint wat gaen leggen wesende, is 't galyot 't *Naghtglas* na voorhaelde schepen (noch gesien wordende) gesonden, om deselve in te lootsen, etc. Edoch alsoo wat buyten comende, vernam dattet France waren, is terstont weder binnen gekeert ende de gemelte schepen in de bay g'arriveert sijnde, genaempt als te weten het admiraelsschip *La Ducesse*[1.], daerop capiteyn Laroche St. Andries[2.] met 400 coppen ende gemonteert met 40 stucken canon, het vice-admiraelschip *La Marichal*[3.], daerop capiteyn Monsieur Colon, met 300 coppen ende 36 stucken. Het derde schip *Lerman*, capiteyn Richemond[(h)], met 200 coppen ende 30 stucken. Het vierde schip *St. Joris*[4.], capiteyn Labriaute met 100 coppen ende 20 stucken, hebbende 2 scheepkens onderwegen genomen[5.], daer 1 van de hare noch in zee bij was ende souden noch 4 volgen, altemalen door den Gouverneur van Nantes, la Miljery[(i)], van 's Coninghx wegen affgesonden na Madagascar om dat te peupleren[6.] ende voor haer ter degen vast te maken[7.], daer oock al 2 schepen voorheen waren, edoch wat hun desseyn vorder was, hielden bedect. Ende alsoo dese avonturiers niet veel te vertrouwen waren, wierde ordre gestelt dat hun al de schepen hier ter rheede leggende, sijnde 8 in 't getal, namentlijck[+] 6 retour ende 2 vaderlantse[8.] schepen, in posture van deffentie stelden, omme <niet> onversiens van dese [+289v] Francen overvallen te worden.

Wierd oocq goetgevonden, dat deselve overmorgen metten andren[9.] gesamentlijck souden t'seyl gaen, mitsgaders 't galyot *Naghtglas* uytgesonden worden om op de noch te verwachten retour- ende ander schepen te cruyssen ende van dese Francen te waerschouwen, etc.; wijders oock gelicht uyt de vaderlantse schepen noch 20 militaire personen tot versterckinge van 't Caepse guarnisoen, seer swack sijnde (vermits den Commandeur met de laeste vertrocken schepen veel na Batavia gecargeert[10.] had) om emmers aen alle kanten in postuyre van deffentie te blijven, alsoo dese Francen suffichant sijn om Compagnies omslagh hier te turberen[11.]. Des haer oocq al met beleefftheyt sal moeten worden bejegent, etc., off souden haer genoegen met gewelt cunnen halen.

26 *dito*, stil weer en de wint westelijck als vooren. Sijn de Hottentoos aengeseyt dese Francen niet te vertrouwen, alsoo se haer souden soecken haer beesten aff te nemen ende haer persoonen te vervoeren ende wes meer tot affkeer strecken magh, etc.

Ondertusschen liet den Francen admirael den Commandeurs van de retourvlote ende fortresse begroeten met een vereeringe van een vatjen Canary-wijn ende wat rasijnen, etc., dat hun weder met eenige verversinge ende complimentos wierde gerecompenseert, vallende seer emportuyn[12.] in 't versoecken om seyldoeck, daer se

1. *La Duchesse*.
2. De la Roche Saint André.
3. *La Maréchale* of *Le Maréchal*.
4. *St. George*.
5. buitgemaak.
6. (met Franse koloniste te) bevolk.
7. *vast te maken*, in besit te neem.
8. afkomstig van die vaderland.
9. *metten andren*, met mekaar.
10. gelaai, versend. Vgl. o. d 27/1/1656.
11. in die war te stuur, versteur.
12. dringend.

dapper om verlegen waren. Doch wierd op eygen nodigheyt[1.] beleeffdelijck g'excuseert ende op haer versoeck toegestaen water te halen.

27 *dito*, 's morgens stil weer. Heefft den Francen admirael onsen admirael Bogaert aen boort wesen besoecken, die daer feestelijck ende wel onthaelt is. Item oocq aen[+] 't schip, 't *Hoff van Zeelant*, daer tegen den avont noch na toe voer.

28 *dito*, 's morgens 't luchtjen wat van den Z.Z.Oosten. Is d' Heer Van den [+290] Bogaerde met sijn onderhorige vloote t'seyl gegaen om hun reyse over St. Helena na 't vaderlant te vervorderen, bestaende in 6 schepen: *Provintie*, *Malacca*, *Phenix*, *Hoff van Zeelant*, *Walvis* ende *Gecroonde Leeuw*[(j)], in compagnie van welcke mede vertrocken de jachten *Derschellinch* ende *Zeehont* na Batavia, mitsgaders 't galyot *Naghtglas*[(k)] om op de verwachte retourschepen buyten te cruyssen ende waerschouwen van[2.] de hier noch ter rhede leggende 4 Francen, om wel slaghvaerdigh binnen te comen ende van deselve niet onversiens overvallen te worden, alsoo ons niet veel goets van haer cunnen imagineren, waeromme hier aen lant oocq 't meeste volcq geduyrigh in 't geweer gehouden, mitsgaders des nachts dubbelde wachten ende gestadige ronden gedaen worden. Item oocq alle de officianten met geladen pistolen in huys versien, omme emmers ter degen op onse deffentie te wesen, off misschien dese avonturiers yts mochten voor[3.] hebben.

Tegen den avont hadden deselve een tent opgeslagen dight bij 't fort ende daerinne gebracht omtrent 40 siecken, die wat groente van de particuliere uyt hare thuyntjes cochten ende hun daermede sochten te verversschen. Ende alsoo onder dat dexel wel 't meeste verraet mochte schuylen, soo lieten met buytenwachten de gemelte tenten wel degelijck bewaren ende haer beleeffdelijck aenseggen, dat se in den nacht niet souden uytgaen, om van dese brutale natie[4.] geen schade te lijden.

29 *dito*, 's morgens fray, stil, warm weer. Quam den Francen admirael ende sijnen adel offte sleep[5.], den Commandeur aen lant in 't fort begroeten, welcke aldaer feestelijck ende beleefft is onthaelt ende aen de taeffel des middaghs getracteert. Voorsz.[+] admirael insisteerden dapper om eenige koebeesten ende schapen van ons te copen, offte liet sigh ontvallen dat se anders genootsaeckt soude wesen [+290v] van dese natie uyt 't lant selffs te laten halen, etc. Ende dewijle deselve vrij stercq van volcq sijn ende wij haer derhalven sulcx sonder in verwijderingh te geraecken[6.] niet wel souden cunnen beletten, mitsgaders sijluyden ons hier al veele quellinge souden cunnen aendoen, soo is geradenst g'oordeelt omme alles met vruntschap ende in der minne aff te maken, hun op haer instantelijck versoeck toe te staen voor de 4 schepen 8 koebeesten à 10 ende 12 schapen tot 2 realen van achten[(l)] 't stuck, mitsgaders liberteyt omme van de particuliere uyt hare thuynen sooveel vruchten te coopen alsse van deselve sullen cunnen crijgen. Waerbij deselve al een fray stuyvertjen comen te maecken ende den Francen admirael sigh heel wel contenteren liet, sulcx daerna den dagh met complimentos, etc., meest wierde deurgebracht ende deselve wel tevreden tegen den avont

1. behoefte.
2. aangaande.
3. in die sin.
4. d.w.s. die Hottentotte.
5. gevolg.
6. *in verwijderingh te geraecken*, onenigheid te kry.

na boort voeren, menende overmorgen t'seyl te gaen ende na haer seggen eerst aen te doen op Madagascar haer fortresse Tolanhaer, bij St.Lucia leggende, omme dat te verstercken ende versien met een[1.] gouverneur die mede jegenwoordigh present[2.] was. Na 'twelcke vorders meenden te varen na Monamboelo ende de Bay Antongil om die 2 plaetsen voor haer mede te verseeckeren ende met fortrsssen te verstercken, ende dan te sien wat avontuyr sij costen crijgen op d' Engelse omtrent Malabaer[(m)] ende de custe van India, seggende rontuyt, dat haer principael desseyn op d' Engelse was, ende costen sij der een Moor bijcrijgen, souden hem niet laten lopen. Verder wilden haer niet openbaren.

[+] 30 *dito*, 's morgens stil, doncker, mistigh weer tot 's namiddaghs, quam 't luchtjen van den Z.Z.Oosten, waeromme een Biscayse sloep na 't Robben-eylant wiert [+]291 gesonden met provisie voor 't volcq aldaer ende ordre dat 't volcq van de gemelte sloep (met musquets gewapent) soo lange mede op 't eylant blijven souden tot de meer aengetogen 4 France schepen sullen vertrocken wesen, alsoo van tersijde te verstaen gecomen sijn, dat se voornemens souden wesen met een van hun sloepen daer om peguyns te varen.

Tegen den avond wierd een schip gesien voor de bay ende een galjot, dat het *Naghtglas* apparent sal wesen, welcke, als voor aengeroert, uytgesonden is om op Compagnies schepen te cruyssen ende van dese Francen te waerschouwen om op hoede te wesen.

Ultimo dito, 's morgens stil weer tot weynich op den dagh,[3.] quam een cleyn luchtjen van den Noortwesten, daer verhaelde schip mede ter rhede quam, wel slaghvaerdigh ende gewaerschout sijnde van[4.] voorsz. ons galyot, sijnde den *Hector*, 5 December anno passato uytgelopen ende nergens aengeweest, mitsgaders verloren onderwegen maer 3 man, ende 242 op hebbende, redelijck gesont ende welvarende, daer ten eersten een koebeest ende abondant allerhande vruchten uyt de thuynen tot ververssinge toe na boort[5.] gesonden ende ordre gegeven wiert om alle dagen vers vleys ende thuynvruchten te halen.

Eindnoten:

(a) Vgl. Februarie 1656, noot j.
(b) d.w.s. Madagasen- of Malegaseneiland, wat teenoor Jutteneiland aan die noordekant van die ingang na Saldanhabaai lê. Vgl. kaart van Saldanhabaai, *Daghregister*, I, teenoor p. 350.
(c) Sien brief met die *Muijen* na Batavia gestuur. C. 493: *Uitgaande Brieven*, 1652-1661, pp. 487-488. K.A.
(d) Die Hoë Regering van Indië het Van den Bogaerde geruime tyd tevore tot admiraal van die retoervloot benoem. C. 409: *Inkomende Brieven*, 1649-1660, p. 545. K.A. As ekstraordinarislid van die Raad van Indië, was hy die hoogste beampte op die skepe en dus ook voorsitter van die Breëraad van die vloot. Vir die konstitusionele betekenis van sy amp sien *Daghregister*, I, pp. 455-456, note i en m.
(e) Ds. Theodorus Sas (of Zas). Net soos Van Riebeeck, is hy in Kuilenburg (Culemborg) gebore. Aan die begin van 1655 is hy deur die Classis van Amsterdam benoem tot predikant vir Oos-Indië, waarheen hy sowat 'n jaar later vertrek het. Toe hy nou - soos hierbo vermeld word - op 18 Maart 1656 'n voorbereidingsdiens aan die Kaap gelei het, was hy op die uitreis na die Ooste. In Junie

1. In die hs. word hier die woord *met* herhaal.
2. *die mede jegenwoordigh present was*, wat nou ook hier aanwesig was.
3. *tot weynich op den dagh*, tot teen die vroeë middag. Vgl. o.d. 3/4/1656: 'tot weinich voormiddagh.'
4. deur.
5. *toe na boort*, na boord toe.

1656 het hy in Batavia aangekom, om daarna agtereenvolgens by Malakka en in Batavia te arbei. Hy is op 19 Desember 1704 in Batavia oorlede. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, pp. 504-505.

(f) In hulle brief aan Van Riebeeck en sy Raad, d.d. 24 Desember 1655, skryf die Hoë Regering o.a.: 'Door ons naegesien weesende, wat provisien ende andere nootwendighheeden UE. van hier voor de Caep gevordert heeft, hebben bevonden den eijs soo groot niet te sijn offte alles kan inde retour scheepen verdeelt gevouchelijck overgebracht werden, zulcx wij in dese ses voorafgaende soo veel Rijs, arrack als andersints doen scheepen hebben....' C. 409: *Inkomende Brieven*, 1649-1660, 546. K.A.

(g) In die ou Kaapse argiefstukke - bv. C. 1: *Resolutiën*, *Raad van Politie*, 1651-1663; C. 326: *Attestatiën*, 1652-1665; C.J. 1: *Criminele en Civiele Regtsrolle*, 1652-1673; en C.J. 2952: *Confessiën* en *Interrogatoriën*, 1652-1673 - soek 'n mens verniet na die dokumente in verband met hierdie kwessies. Die verklaring is dat die betrokke sake voor die Breëraad gedien het, en dat die stukke dus onder die papiere van die admiraal van die vloot bewaar is.

(h) *Le Grand Armand*, kapt. Richemont. Vgl. Godée Molsbergen, *Jan van Riebeeck*, Bijlage XXII.

(i) d.i. Charles de la Porte, hertog De la Meilleraie. Ibid., p. 128.

(j) Met die skepe van hierdie vloot is 'n hele aantal dokumente na Patria gestuur. Vgl. C. 493: *Uitgaande Brieven*, 1652-1661, pp. 491-516. K.A. Die vernaamste hieronder was 'n uitvoerige brief van Van Riebeeck aan Here Sewentien, waarin hy sterk argumente ten gunste van die vestiging van vryburgers aan die Kaap aangevoer het. Sien in hierdie verband ook Thom: *Kolonisasie-Denkbeelde van Jan van Riebeeck (Tijdschrift voor Geschiedenis*, LII (1937), afl. I, pp. 1-17)

(k) Sien instruksie vir die bevelvoerders van die *Nachtglas*, C. 493: *Uitgaande Brieven*, 1652-1661, pp. 516-517. K.A.

(l) 'n 'Real van achten' staan in ons huidige Suid-Afrikaanse geld gelyk aan ongeveer 4/9. Vgl. *Daghregister*, I, p. 2, noot 10; en p. 426, noot b (April).

(m) Die suidwestelike kus van Indië.

Aprilis anno 1656

Adij, *primo dito*, 's morgens dijsigh weer en de wint van den N.Westen.

Sondagh, *den* 2*en* <*dito*>, 's morgens moy, helder sonneschijn-weer ende 't[+] luchtjen aen d' oversijde van de bay Z.Z.Oost, waermede de 4 Francen onder seyl gingen ende vertrocken, tot wat meerder gerustheyt van 't volcq, die staende haer leggen[6.] hier geduyrigh alle dagen ende nachten in haer volle geweer gehouden sijn. [+]291v

6. *staande haer leggen*, solank as hulle hier gelê het.

3*en dito*, 's morgens doncker, mistigh weer tot weynich voormiddagh, wierdet claer met N.Weste-coelte.

4 *dito*, regenachtigh weer en de wint als voren N.westelijck. Quamen 's namiddaghs hier wel ter rhede de chaloupen *Robbejacht* ende *Peguyn* uyt de Bay Saldanha, geladen met omtrent 3000 robbevellen, waermede oocq opquam den adsistent Jan Woutersz. met al sijn volcq ende omslagh[2.], alsoo alles in de gemelte bay opgevangen ende 't Dassen-eylant niet aengedaen had, om de robben tegen 't aenstaende aldaer wat te min schuwheyt te veroorsaecken.

5*en dito*, fray weer en de wint westelijck als voren.

6 *dito*, idem. Ende is op heden gehouden den jaerlijckxen bede- ende danckdagh over 't geluckigh arrivement ende goet succes van de begonnen besettinge deser plaetse, etc.[(a)].

Item tegen den avont affscheyt gegeven d' opperhooffden van 't jacht den *Hector*, omme met den eersten goeden wint haer reyse na Batavia te vervorderen[(b)].

7 *dito*, fray weer ende 't luchtjen van den Z.Z.Oosten, waermede gemelt jacht ten eynde voorsz. onder seyl gingh.

Adij, 8 *dito*, 's morgens fray, stil, warm sonneschijn-weer, edoch 't luchien[3.] op[+] den dach westelijck. Is 't galjoot *Nachtglas* affscheyt gegeven om met den eersten goeden wint van hier te seylen na St. Helena[(c)], achtervolgens de genomen resolutie van den Breeden Raedt der gepasseerde retourvlote, om vandaer herwarts te brengen de goederen geladen (volgens 't pre-advys van d' Ed. Heeren Generael ende Raden van India) in de noch te verwachten offte na te volgen 4 retourschepen welcke, vermits het dus langh duyrt sonder te paresseren, apparant sullen verbij geraeckt ende aen voorsz. eylant te belopen wesen.

[+]Kol. Arch. 3969 fol. 57[1.])

Sondagh, *volle maen*, *den* 9*en dito*, 's morgens doncker, mistigh weer en de wint van den N.Westen. Ende alsoo 't jegenwoordigh is den eersten Sondagh na 't vertreck van de retourschepen, soo hebben de luyden heden[4.] na de jaerlijxe gewoonte haer kermis laten houden, ende ten dien eynde vereert met ½ legger Spanse[5.] wijn, tabacq ende diverse vruchten uytte thuynen om haer hert eens te laten ophalen[(d)].

Tegen den avondt is 't galjot *Nachtglas* ten eynde voormelt met een variabel coeltjen t'seyl gegaen.

Item oock 't *Robbejachtjen* na 't Robben-eylandt om een ladinge schulpen tot de calckoven noch van node sijnde.

2. Hier soveel as *gereedskap*, Eng. *outfit*.
3. Die kopiïs van hierdie deel wissel dikwels *i* af met *j*, in dié sin dat hy meestal *i* skryf vir *j*, veral in die verkleiningsuitgang, dus *-ien(s)* vir *-jen(s)*, maar ook *galiot*, *geiaecht*. Die afwisseling is egter so inkonsekwent, bv. *Robbejachtien* en *Robbejachtjen* in opeenvolgende reëls *(Robbeiachtien* het ek nie opgemerk nie) dat dit m.i. bloot as 'n *skryf*wyse moet beskou word en geen verband hou met moontlike uitspraakverskille nie. (Vgl. Kloeke: *Herkomst*, p. 295). In die druk word verder die reël van die *Historisch Genootschap* gevolg en *i* of *j* geskryf volgens die tans heersende gewoonte.
1. In foliant K.A. 3969 begin die nuwe vervolg van die op folio 57.
4. Op Sondag!
5. Sic.

[+] *Adij*, 10 *dito*, 's morgens heel doncker, mistigh weer en de wint van den N.Westen, waerdoor verhaelde galjot ende *Robbejacht* weder in de bay g'anckert lagen als [+]57v niet cunnende met die contrarie-wint buyten geraecken.

11 *dito*, idem, weer ende wint tot belet als voren; edoch omtrent de middagh 't luchjen wat varierende, is 't *Robbejachtjen* noch an 't eylant geraeckt ende 't *Nachtglas* oock weder t'seyl, maer tegen den avondt buyten comende ende vernemende 4 seylen in zee, is daer na toe gesteecken, welcke 4 desen nacht noch wel ter rheede quamen, beneffens gemelte galjot, sijnde de schepen *Orangie*, *Elephant* ende *Enckhuysen* voor Amsterdam, mitsgaders *N. Rotterdam* voor die Camer[1.], 3 Februari onder 't commando van d' E. Heer Sarcerius[(e)] van Batavia gescheyden ende den 5en ditto uyt Sundas-enghte[(f)] geraeckt.

12 *dito*, vrij harde N.Westenwinden, waeromme heden geen vervarssinge aen de gemelte schepen cunnen gebracht worden.

Ende quam oock van 't Robben-eylandt wederom ons *Robbenjachtjen*, hebbende maer 2 boots voll schelpen cunnen becomen, vermits het door de gemelte harde N.W.winden te veel aenbranden.

13 *dito*, noch al een hard weer ende wint van den N.Westen met reegen, tot belet als boven. Edoch quam d' E. Heer Sarcerius aen landt, ende is bij denselven ende sijne principaelste raedtspersonen met communicatie van den Commandeur deser forteresse goetgevonden, nietjegenstaende in dese 4 schepen nu alles van Batavia voor dit[+] fort gecomen was, echter evenwel voorsz. galjot *Nachtglas* nae St. Helena met den aldereerste goede wint aff te vaerdigen, expres om d' E. Heer Bogaert [+]58 van de comste deser gemelte 4 schepen te verwittigen, omme na[2.] deselve noch wat te mogen blijven wachten ende dan gecombineert naer 't vaderlant te varen, etc., als bij onderstaende brieffven[3.], door d' E. Heer Serceruus[4.] geschreven aen d' E. Heer Boogaert voormeldt ende hieronder geïnsereert, can nagelesen worden.

'Aen d' E. Heer Gasper van den Boogaerden, extraordinaris Raet van India ende Commandeur over de Nederlantsche Oostindische Compagnies retourvloot

E. Erentfesten, manhaffte, welwijse, voorsieninge, seer bescheydene[5.] Heer,

E. Heere,

Soo wij bij Haer E.Eds[6.] in Batavia op den 3en Februari passato met de schepen *Orangie*, *Oliphant*, *N. Rotterdam* ende *N. Enckhuysen* (om onder U.Edts. vlagge te schuylen) gedistineert waren, sijn den 5en des voorsz. maents Sundas-enghte ten eynde gecoomen ende soo vervollighlijck[7.] op 12en deses (Godt sij gedanckt voor de

1. d.w.s. die Kamer Rotterdam.
2. op.
3. *brieffken?*
4. Die kopiïs het nie baie respek vir die spelling van eiename nie. Vgl. *Ribeecq* hieronder.
5. verstandig, met oordeel. Fr. *discret*, Lat. *discretus*.
6. Die verdubbeling van die E (kyk ook aan die end van die brief) moet 'n uitsonderlike verkorting van *Edelhedens(!)* voorstel.
7. vervolgens.

behoude vaert) met seer door de zee ontrampeneerde schepen en niet weynich siecke volckeren[1.] te deser rheede aengecomen, alwaer dan U.Ed. vertreck ('twelck den 28en des affgeweeckene maents was) verstaen hebbende, met den E. Commandeur Johan van Ribeecq (nadien 't schip den *Oliphant* door storm buytenmaten, ja soodanich ontset[2.] is, dat sijne reyse na allen oogenschijn (gelijck de daerover gecommitteerde scheepsverstandighe oordeelen) niet offte seer qualijck soude gewinnen[3.] en ingevolghe tot ongemeene schade onser heeren principalen redunderen[4.] connen, goet ende ten hooghsten noodich geacht hebben 't galjot 't *Nachtglas* (bij[5.] U Ed. en den Raedt <goet-gevonden?> om 't cargo, voor dit gewest geprojecteert, bijaldien wij desen haven door onweder als anders voorbij mochte geraeckt[+] sijn, van St. Helena's eylandt te halen) tot U Ed. te senden met notificatie, soo U Ed. tot langer verblijff aen 't genoemde eylant als d' ordre van haer [+]58v welgemelte E. Edts. dicterende sij, gelieffde te resolveren, wij (alsoo gissinge maecken den *Oliphandt* en wat aen de vordere gebreeckte[6.] binnen thien dagen geheelt sal sijn) ten uyttersten tegen 10en May bij U Ed. hopen te verschijnen, om alsoo gesamenderhandt met te meerder aensien en tegenstant dergener die onse vijanden souden willen sijn, Neptunum tot ons vaderlant te beploegen, als ingevolge[7.] desselffs stranden te beseylen. Wat U Ed. hier nu van jugeren sal, ontdeckt ons onse paresse costy[8.].

Alsoo Haer Edts. secretaris door haestigheyt vergeten heeft ons een corte facteura deser 4 schepenes[9.] ladinghe ter handt te stellen en wij dienvolgende onmachtigh blijven daervan specifice[10.] eenighe openingh[11.] te connen doen, sal U Ed. sich het genouch gelieven te laten wesen wij hier eenelijck 't grosse capitael (sijnde *f* 1363383,18:14) stellen.

Dit dan door meerder materies gebrecq hier soo bij latende, sullen <wij>

U Ed. E. Erentfeste, manhaffte, wijse, voorsienighe, seer bescheydene heere, nae onse groete, Godes hoede gerecommandeert laeten ende blijven.[+]

[+]59

In 't fort de Goede Hope,
den 13en April, anno 1656
(Ende was onderteyckent)
Dirck Sercerius
Jan van Riebeeck
Franchoys Manus.'

14 *dito*, noch al los, nat weer ende wint als voren N.westelijck. Is verhaelde galjot ten eynde voorsz. affscheyt gegeven na St. Helena.

1. (skeeps)volk. Die skrywer hou blykbaar van lang vorme.
2. Volgens WNT: ingesak. Hier eerder: uit sy voeë geslaan, uitmekaar geruk.
3. Die doel (van die reis) bereik.
4. strek.
5. deur.
6. *gebreeckt?* Dan sou die betekenis kon wees: en wat aan die ander (skepe) makeer of skort. Kyk WNT IV, 489.
7. *als ingevolge desselffs stranden te beseylen*, en alsoo gevolglik die kuste van ons vaderland te bereik. *Als* 'n skryffout vir *alsoo*, soos 4 reëls hoërop.
8. aankoms aldaar.
9. *schepenes* moet blykbaar 'n soort meervoudige genitiefsvorm voorstel; 1 *scheepslading*, 4 *schepenes ladinghe?! Schepens ladinghe* sou iets minder onbegryplik wees.
10. spesifiek, in besonderhede.
11. mededeling.

15 *dito*, weer ende wint ut supra. Is hier ter rhede g'arriveert 't jacht *Tertolen*, 6 January uyt Zelandt geseylt ende nergens als nu dese plaetse aengedaen, verloren maer 1 man ende noch 169 coppen op hebbende, waeronder maer 4 sieckelyck, tot welckes gesontheyt ende 't ander volx ververssinge ten eersten 1 coebeest ende allerhande thuynvrughten aen boort geschickt wierdt, met ordere om alle dagen een beest ende allerhande ververssinge uyt de thuynen te halen.

Paesdagh, *den* 16*en ditto*, met weer ende wint als boven, tot belet van 't galjot's vertreck.

17 *dito*, fray weer ende 't luchjen Z.oostelijck, waermede dito galjot na St. Helena t'seyl gingh ende fray buyten raeckten.

In den nacht was 't schip den *Oliphant* door quade toesicht van de wachthouders[+] sijn tou[1.] gebroocken ende gedreeven heel dight tegen de santduynen van de [+]59v staert van den Leeuwenbergh, edoch t' allen gelucken[2.] tusschen veele clippen op een sandtdrooghte, niet sonder peryckel van aldaer te vergaen, alsoo al eenighsints wat stiet[3.], maer vermits het de clippen mis was, ende seer stil weer, is 'tselve

den 18 *dito*, 's morgens, met gemeender hulp[4.] ende groote naerstigheyt daer weder aff gecregen ende op de rheede bij d' andere schepen gebrocht, sonder eenige de minste leccagie off ander rampen door 't stooten gecregen te hebben. Nae 'twelcke de Commandeurs Sarcerius, Riebeecq ende den oppercoopman Mannus, daer aen boort gevaren sijnde om ordere te helpen stellen, weder nae landt varen, blijvende d' A mogende geloofft voor de behoudenisse des voorsz. schips.

Den 19 *dito*, 's morgens fray, stil weer.

20 *ende* 21 *dito*, idem. Ende is op dato gegeven affscheyt aen d' opperhooffden van 't jacht *Tertolen* omme met den eersten goeden wint haer reyse te vorderen na Batavia, neffens brieven van d' E. Charcerius[5.], Commandeur der jegenwoordigen hier noch leggende 4 retourschepen, ende den Commandeur deser forteresse aen d' Ed. Heeren Governeur Generael ende Raden van India[(g)].

22 *dito*, 's morgens vuyl, regenachtigh weer ende wint van den N.Westen.

[+] *Sondagh*, *den* 23*en dito*, weer ende wint als voren tot belet van voorsz. schips vertreck, alsmede de 4 retourschepen *Orangie*, *Oliphant*, *Enchuysen* ende *N. Rotterdam* onder 't comando van d' E. Heer Dircq Sarcerius, welcke op dato [+]60 mede affscheyt namen omme met den eersten goeden wint over St. Helena te vertrecken nae 't vaderlandt[(h)].

Nieu maen, *den* 24*en dito*, heel fray, bequaem weer, doch 't luchjen slap uytte westelijcker handt tot belet als voren.

1. Opmerklik is die groot woordegroep tussen *'t schip den Oliphant* en *sijn tou*.
2. Vgl. WNT IV, 1294 en 1298. Dáár is sprake van *ten (mijnen*, *onzen) gelukke*.
3. *eenighsints wat stiet*, effens teen die grond gestoot het (maar die klippe gemis het).
4. *met gemeender hulp*, met algemene hulp. *Gemeender*, met ingevoegde *d* uit *gemeener*, datiefvorm. Vgl. *gemeener macht*, *gemeenerhand*, WNT IV, 1359 en 1378.
5. Derde spelvorm van die naam.

25 *dito*, 's morgens stil weer, maer was echter 't jacht *Tertolen* met werpen ende boucheren, etc., noch buyten de bay geraeckt, doch de retourschepen bleven noch aen ancker leggen vermits het op den dagh oock weder begond te coelen uytten Noordtwesten, welcke wint den

26 *dito* redelijck stijff bleeff aenhouden met somtijts al vrij harde stormbuyen ende slaghregenen.

27 *dito*, 's morgens 't weer fray bedaert ende de wint Z.oostelijck wesende, sijn de voorhaelde retourschepen onder seyl gegaen ende fray buyten geraeckt. D' Almogende wil deselve behoude laeten coomen in ons lieff vaderlandt.

28 *ende* 29 *dito*, fray sonneschijn-weer ende variabele luchtjens. Hebben weder partije claer gemaeckt landt met wortelen[1.]. Item oock een mergen met taruwe besayt, wordende met dit beginnende natte mousson den tijt wederom bequaem om[+] 't ledigh geraeckte ende oock wat nieuw toegemaeckt landt te prepareren ende besayen met allerhande Europise aert-, thuyn- ende bouvruchten offte granen; [+]60v derhalven jegenwoordigh met goeden ijver daer weder aen gevallen wordt, met hope d' Almogende sijn zegen daerover verleenen sal.

Ondertusschen wordt oock hout offte balcken uyt 't bos bijgebracht om het geprojecteerde hoofft te laten maken. Item oock partije palissaden om Compagnies thuynen te ompaggeren[2.], alsoo bevinden de vruchten door den gemenen volcqe, insonderheyt die van de aencomende schepen, vele door moetwil daer uyt genomen worde ende dieshalven nootsakelijck sullen moeten worden besloten[3.] gemaeckt, gelijck oock ten dien eynde doorn[4.] bijgebracht wordt om rontsom buyten de gemelte pallissaden te laten planten ende opwassen tegen dat de paggeringe[2.] sal comen te vergaen, etc.

Sondach, *den* 30*en dito*, fray weer ende wint als voren.

Eindnoten:

(a) Ook in ander jare het Van Riebeeck die dag van sy aankoms aan die Kaap op so 'n besondere wyse herdenk. Vgl. *Daghregister*, I, pp. 213 en 301.

(b) Die *Hector*, die laaste van die uitvarende skepe wat in die herfs van die Kaap vertrek het, het verskeie dokumente na Batavia geneem, waaronder 'n brief van Van Riebeeck (d.d. 7 April 1656) die belangrikste was. Hierin rapporteer hy oor skeepsverkeer en ander aangeleenthede aan die Kaap, en verklaar hy ook dat hy met die *Hector* dertig man stuur, wat deur vorige skepe siek agtergelaat was maar ondertussen volkome herstel het. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 517-520 en 521-522. K.A.

(c) Sien Van Riebeeck se brief met die *Nachtglas* saamgestuur, en lys van ander dokumente aan die owerheid in Nederland gerig. Ibid., pp. 522-534.

(d) Die versorging van retoerskepe het heelwat ekstra werk vir die manne aan die Kaap meegebring, sodat hulle hierdie mooi gebaar van Van Riebeeck ruimskoots sal verdien het.

(e) Dirk Sarcerius, gebore in Utrecht, het in diens van die Kompanjie getree en in 1641 reeds die rang van koopman beklee. In 1653 het hy lid van die Raad van Indië geword, maar drie jaar later sy ontslag uit die Kompanjiesdiens aangevra. Toe hy in April 1656 as Kommandeur van die retoervloot aan die Kaap aangekom het, was hy op weg na Nederland om finaal uit die diens te tree. Molhuysen, Blok en Kossmann: *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, VII, pp. 1097-1098.

(f) Die Sundastraat, tussen Sumatra en Java.

1. Voeg in: *besayt* of *beplant?*
2. Afleiding van die Maleise woord *pagar*, heg, skutting.
3. omhein.
4. doringstruike.

2. Afleiding van die Maleise woord *pagar*, heg, skutting.

(g) In sy brief van 21 April 1656 het Van Riebeeck met genoeë van sy sukses in verband met die verversing van Kompanjieskepe melding gemaak: ‘Hoedanich alle de retour schepen als oock die van 't vaderlant hier overvloedigh van allerhande ververssinge zijn versien geworden sullen U Ed. uijt d' overgecomen onpartijdige raporten, wel hebben vernomen sulcx van tijt tot tijt na alle verthoonende aparentie niet te verminderen maer met godt de voorste treffelijck te augmenteren tot bijsonder conservatie van 't volcx gesontht....’ C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 535. K.A.

(h) 'n Brief van Van Riebeeck en 'n register van die stukke, wat met hierdie skepe aan Here Sewentien gestuur is, is te vinde ibid., pp. 537-539.

Mayus anno 1656

Adij, *primo dito*, 's morgens doncker, regenachtigh weer doch 't luchjen slappelijck uytten N.Westen. Is op dato raetsplegingh gehouden ende geresolveert de robbevangers tot versoetinge van haren gedanen arbeyt elck met een maent sols[5.] in gelt te[+] vereren[(a)]. Item oock te gaen uytsien na bequame landerijen tot meerder voorsettinge van de culture, etc.; alsmeede van deese maent aff de getroude [+]61
officianten ende adsistenten haer costgelden te geeven ende aff te speculeren een bequame plaets tot een gemeene herberghe voor de passerende gaende ende comende man; wijders oock eenige persoonen in gagiën als anders te verbeeteren[6.], alles meest na de gesonden ordre

5. Genitief van *sold*, Fr. *solde*, soldy, traktement.
6. *in gagiën als anders te verbeeteren*, verhoging in gasie, rang, ens. te gee.

van de Heeren Meesters ende derselver generaele articulbrieff, gelijck breeder bij de geteeckende resolutie te sien is(b).

2 *dito*, 's morgens idem weer tot na den middagh, begond droogh weer te worden ende wat te wayen van den Z.Z.Oosten.

De Caepmans quamen met haer vee al weder hier omtrent Compagnies fortresse weyden, versoeckende om achter den bil[1.] van den Leeuwenbergh haer te mogen legeeren[2.], waerop haer te kennen gaven, dewijle sijluyden van haer beestiael niet wilden verhandelen, dat liever hadden wat verde van ons weghbleven, alsoo de weyden hieromtrent haer ende Compagnies vee niet voeden conden. Sijluyden bleven echter insisteren als voren, doch <wij> gelieten ons sulcx niet heel wel aen te staen, ten ware <sij>, gelijck de Saldanhaers, mede bestiael aen ons verhandelen wilden - daer sij niet toe verstaen conden ende echter bij haer versoeck bleven persisteren, alsoo[3.] eenich ander volcq hieromtrent comende, niet wel dorsten verde van Compagnies[+] besettinge blijven, uyt vreese van beroofft te worden. Waerop haer gedient wierdt hun wel te willen nemen onder onse bescherminge, maer [+]61v
dat in recompense dan ten minsten behoorden met ons te handelen, off hadden liever 't ander volcq hier. Maer sij costen tot geen verhandeling van hun vee verstaen, gelijck de vorige jaren dickmael geprobeert ende ondervonden is.

Heden wierd van ander volcq noch 2 schapen aengebracht ende gehandelt.

3 *dito*, noch al droge harde Z.Z.Oostewinden, tot tegen den avondt aenhoudende.

4 *dito*, fray sacht weer ende 't luchjen Z.oostelijck. Is vandage wat rogh, taruw ende garst gesaeyt.

5 *dito*, idem moey weer ende N.westelijcke coelte.

6 *dito*, 's morgens dijsigh weer ende wint als voren. Is den Commandeur eens gegaen omtrent 2½ mijl van 't fort achter den Taeffelbergh in de vlackte tusschen 't hooghe landt[4.] van Africa ende dese Caep, makende den hals tusschen de Bay Fals ende dese Tafelbay, omme achtervolgens de genomen resolutie van den eersten deser eens wat nader aff te speculeren wat gelegentheyt van bequame landerijen ende redouten te leggen daer off ergens wesen mochte. Alwaer gecomen sijnde, bevonden is seer veel schoon landt te leggen ende met clijne moeyten claer te maken, mitsgaders oock redelijck vaerdigh, sonder naemwaerdige costen, te begrijpen[5.] een hansaem[6.+] redoutjen van een bysonder schoon ende verre uytsicht, waeronder gemelte landerijen fray souden cunnen werden beschut ende [+]62
Compagnies vee geweyt, mitsgaders beseth door deselve soldaten die jegenwoordigh alle dagen met de beesten dickwils al vrij aff[7.] moeten weyden ende 's avonts t'huyskeeren, welcke dan met beter gemak d'eene tijt daer ende d'ander tijt hier aen 't fort des nachts in 't crael comen costen. Edoch souden tusschen de redout ende dese fortresse noch wel 3 à 4 wachthuysjes behoeven,

1. Onder 17 April: *de staert van den Leeuwenbergh*.
2. Skryffout vir *legeren* of *leegeren*.
3. omdat.
4. die berge van die latere Hottentots-Holland.
5. ontwerp, oprig.
6. *handzaam*, handig, geskik.
7. veraf.

die met een muyr van 18 à 20 voeten in 't viercant, hoogh 8 voet, met eenige schietgaten mede haest gemaeckt waren ende daermede dese Caep (soo verde het d' E. Compagnie van doen[1.] had voor de Hottentoos) soo fray beset ende affgesneden dat deselve niet als met onse wil binnen deselve redout ende wachthuysen comen souden cunnen, nochte 't gras door haer vee, gelijck nu altijt geschiet, laten affweyden - dat voor Compagnies vee ten hooghsten nodigh van doen hebben, als verleden saysoen (doen wij sulcken grote quantiteyt beesten hadden) volcomen ervaren is, ende sullen voorsz. redout ende wachthuysen gemaeckt cunnen worden sonder eenige de minsten costen als den arbeyt van Compagnies hier leggende dienaren, vermits de mateuralen[2.] van eerde, steen ende hout, etc., dit landt daertoe van selffs genoegh heeft.

Sondagh, *den* 7*en May*, goet weer en de wint van den N.Westen. Wederom wat taruwen in de buytenste rabatten[3.] van de thuyn gesayt.

Volle maen, *den* 8 *dito*, 's morgens vuyl, regenachtigh weer ende redelijcke harde[+] N.Weste-coelte, tot belet in den dagelijxen arbeyt, etc. [+]62v

9 *dito*, idem, hard weer ende wint als voren, doch weynich regen. Sijn op voorsz. rabat weder noch wat rapen gesayt, daer 't nu mede vol is ende sijn wij nu om de bequame tijts halven weder wacker[4.] besigh om 't landt claer te maecken ende vol saet te crijgen, dat voor de gepasseerde schepen t' haerder treffelijcke ververssinge lustigh ledigh gemaeckt is.

10 *dito*, nat, stormigh[5.] weer van den N.Westen.

11 *dito*, fray, bedaert, stil weer. Ende sijn geruylt 2 koebeesten ende 4 schapen van vrempt volcq.

12 *dito*, regenachtigh weer ende stijve N.Weste-winden. Gehandelt 3 schapen van 'tselve volcq.

13 *dito*, idem, vuyl, ontstuymigh, nat weer ende wint als voren. Sijn de Caepmans ende oock Herry met haer vee ende huyssen[6.] verbij 't fort comen drijven, willende onder schoots[7.] van dien haer legeren, maer wierden met vrundelijckheyt aengeseyt verder achter den Leeuwenbergh te trecken ende haer vee buyten 't gesicht van Compagnies besettinge te weyden, alsoo 't gras voor ons vee van doen hadden, etc. Herry sustineerden dat hem ende Caapman 't landt van de Caap toequamen, waerop hem gedient wierdt wij oock weyde voor ons Compagnies beestiael van doen hadden, etc., doch indien, gelijck d' andre inwoonders, aen[8.] ons mede koebeesten ende schapen[+] wilden verhandelen, souden haer gaerne hier omtrent dulden, maer des neen[9.], veynsden ons weynich aen haer gelegen te laten ende [+]63 liever te hebben dat 't ander volcq bij ons quam, alsoo 't ons om den handel van beestiael principael te doen was; waerin wij ons lieten ontvallen, dat wij dochten sij ons de principaelste beletters waren -

1. *van doen*, nodig.
2. Sic. Vir *materialen*.
3. verhoogde tuinbed. Reeds vroeër o.d. 10/9/1655.
4. Hs.: *backer*.
5. Hs.: *stormugh*.
6. strooihuise.
7. Die vorm *schoots* miskien na die voorbeeld van *binnen-*, *buitenschoots*, waar die *s* 'n (analogiese) genitiefuitgang kan wees. Vgl. nog *binnen-*, *buitendijks*, *-gaats*, ens.
8. Hs. *van.*
9. *des neen*, so nie, anders. Vgl. WNT, IX, 1785.

daer Herry tegen protesteerden, seggende sijn best te doen om d' andre tot ons aff te nodigen, ende al soo voorts, meenende daeromme wel te verdienen om onder bebeschut van Compagnies macht te mogen woonen ende schuylen, beneffens degene welcke sijn vrunden sijn, namentlijck Caepman ende oock den Swarten Capitain[1]. Waerop hen gedient wierd, sulx wel te willen toestaen als d' effecten daervan bleecken, maer niet sijne pretentie van eygendom over dese Caep, die d' E. Compagnie, voor haer selffs in possessie te houden, gefortificeert hadde, etc. 'Twelck hij hem mede geliet toe te staen, maer is een slimmen gast, daer al wat naeuw op gepast ende met voorsigtigheyt mede sal dienen omgegaen, sonder te dencken het sijn maer wilde, brutale menschen, wat souden die cunnen doen. Want hoe langher deselve behaempt[2] worden, hoe meer men bevint, dat se wel degelijck brutael sijn, doch niet soo wilt ende onvernufftigh als beesten, maer ergh[3] genoegh om haer cans bij gelegentheyt wel te sullen cunnen waernemen, in 'twelcke, door de frequentatie met de Nederlanders, van dagh tot dagh oock noch al slimmer ende erghlistiger worden, volgens[+] de blijcken daervan dagelijx ogentschijnlijck verthonende, als wel wetende te seggen dat men langh ende moeyelijck werck [+]63v heefft 't groff[4] canon te regeren ende de lonte van de musquets bij nat weer niet cunnen branden, doch de snaphanen, pistolen ende poffertjes[5] staen haer gansch niet aen, die haer (sonder vuyr affgeschoten worden[6]) seer vreempt schijnen ende dapper bevreest voor sijn.

Sondagh, *den* 14*en* <*dito*>, noch al onstuymigh weer ende wint als voren. Insgelijx *den* 15 *ende* 16 *dito*.

17 *dito*, redelijck fray, bedaert weer doch d' wint als voren. Is bij 't ronde bossjen[7], omtrent 2 mijlen van hier suydewaerts achter de Taeffelbergh, een streeckjen van ongeveer ¼ mergen landts met de ploegh claer gemaeckt ende besayt met taruw, rijs ende haver tot een proeffjen, omme eens ter degen te sien off het daer minder schade van de harde winden sal hebben te lijden[(c)], ende ingevolge te[8] pijne waert wesen om het in 't aenstaende met meerder vigeur te vervolgen, sijnde tot bewaringe ende omdat het van de Hottentoos off haer beestiael niet soude vertreden off vernielt worden, aldaer oock geset een cleyn wachthuysjen, de muyren van soden ende met stroo dack gedeckt, mitsgaders door 2 man van 't wagenvolcq, die dagelijx nae 't bos moeten rijden, dagh ende nacht te bewaren bevolen.

1. Vgl. o.d. 27/11/1655. Volgens Theal: *History of South Africa*, I, p. 49, was dit ‘a chief namend Gonnema, who, on account of using soot instead of clay to paint himself with, was usually called the Black Captain by the Europeans.’
2. Nie in WNT nie. Volgens Brill (noot *Dagverhaal*, *II*, bls. 49): ‘Zonderlinge uitdrukking voor: *omgang met hen gepleegd wordt*.’ 'n Paar reëls verder heet dit: ‘door de frequentatie met de Nederlanders, etc.’ 'n Afleiding van *haam* = juk, tuig?
3. listig. Vgl. *erghlistiger* 'n paar reëls verder.
4. groot, swaar. Vgl. *grof geschut*.
5. soort pistole, so genoem na die knal. Nie in WNT nie; herhaaldelik by van Riebeeck: o.d. 9/1/1653 (middel), 28/2/1653.
6. wordende?
7. Plaasbeskrywing of reeds eienaam? Die teenswoordige *Rondebosch*, by kleurlinge nog *(die) Rondebossie*.
8. uit *de*, vermoedelik deur assimilasie aan 'n voorafgaande *t* (of ander skerp konsonant): *niet te pyne waard*.

Indien nae ons vermoeden de winden daer soo fel niet wayen ende 't coren bequamelijck can ingecregen worden, sal 't een gewenste sake sijn, alsoo daer overvloedigh veel schoon landt leyt, ende bevonden is met redelijck geringe moeyten om te ploegen.

's Avonts, 't luchjen comende van den Z.Z.Oosten, is 't *Robbejachjen*, langh na de[+] wint gereet leggen wachten hebbende, met eenige provisien na 't Robben-eylandt gesonden met den adsistent Jan Wouterss. om oock met eenen de schapen [+]64
eens ter degen te telen[1.] ende te sien off oock eenige van de St. Helenase lemoenboomtjes, anno passato daer geplant, blijven voortgroeyen, etc.

18 *dito*, 's morgens stil, bequaem weer met betogen lught.

Gemerckt het landt bij 't ronde bosjen bovengemelt redelijck ende sonder heele groote moeyten met de ploegh bevonden is om[2.] te crijgen ende bequaem te maecken, ende dat tot bewaringe van weynigh landt doch 't gansche saysoen daer sal moeten volcq leggen, soo is ordre gestelt, om noch soo veel landt aldaer meer te prepareren als om al onsen nieuwen taruw van anno passato te versayen sal van doen mogen wesen, ende proeff te nemen off den ouden haver, van 't vaderlandt gecregen, mede opcomen sal willen, om daertoe dan oock landt te prepareren, etc.

Ten welcken eynde paerden, ploegen, eygen[3.], etc., weder derwaerts is geschickt.

Heden sijn van vreempt volcq uyt[4.] landt geruylt 6 koebeesten ende 13 stuckx schapen.

Ende is resolutie goetgevonden om redenen in deselve vervaet,[5.] des Compagnies beesten generalijck te verpachten van nu tot January aenstaende, om dan voortaen alle nieuwe jaer de verpachtingen te doen, dito g'accordeert met Annetjen de boerin, huysvrou van Compagnies baes-hovenier, in die tijt van pacht te betalen hondert[+] guldens eens, 't sij datter veel off weynigh koeyen vallen, op 't avontuyr[6.] aen[(d)]. [+]64v

Soo is deselve Annetjen, ten aensien van haren last wegen derselver kinderen (8 in getale sijnde), ende dat derhalven op haer mans costgelt alleen niet wel soude cunnen heencomen, op haer instantelijck versoeck ende sustenue dat genoeghsaem een vrije vrouwe is, provisionelijck toegestaen herberge[7.] te moogen houden, tot tractement ende huysvesting, etc., van de gaende ende comende man der passerende schepen, te meer dewijle sigh tot dato noch niemant daertoe derfft in vrijdom begeven, bevoren deselve tenminste eenige preuve sien off se sullen cunnen behouden blijven, etc.

Tegen den avondt quam 't *Robbejachtjen* wederom met 1 schaep ende teydinge datter nu noch 330 stux welvarende, doch veele gestorven ende d' St. Helenase lemoenboomtjes uytgegaen[8.] waren, welcke hier fray aengroyen.

19 *dito*, redelijck weer als voren, de wint N.West. Is op dato weder partije taruw na 't ronde bossjen gesonden, om aldaer in 't geprepareerde landt te sayen, ende gehandelt van de vreemde Hottentoos 3 koebeesten ende derthien schapen voor coper, tabacq

1. Sic. Vir *tellen*.
2. óm, d.w.s. *omgeploegd*.
3. Sic. Vir *eggen*.
4. *uyt 't*.
5. Van *vervaten*, ouer vorm van *vervatten*.
6. geluk, kans.
7. Hs.: *ses berge!*
8. doodgegaan.

ende pijpen, neffens somtijts een arackjen offte een dronck wijn tot toegifft, etc.

Op den avondt begondt voorsz. N.Westewindt vrij hard op te steecken, met seer swaren regen.

+ 20 *dito*, 's morgens noch al even nat ende vuyl, ongestuymigh weer ende stercke N.Westewindt als voren. +65

Sondagh, *den* 21 *dito*, idem, maer wat sachter winden uytten N.W. als voren. Ende is op dato den adsistent Jan Wouterss. na 3 Sondaeghse affroepingen alhier getrout voor den wet offte den Raedt van dese fortresse met d' eerbare jonge dochter Catarina Anthonis[(e)], van Salagou in Bengale, gewesene slavinne[1.] van d' heer Bogaert[2.] ende dat in openen raedtcamere na 't eyndigen den Sondaeghs gelesen sermoens, als per resolutie heden daerover genomen[(f)].

Den hovenier bracht vandage een Spaense radijs thuys, die 6½ lb. swaer woegh, welcke soorte hier treffelijck aerdt ende groote ververssinge, neffens andre thuynvruchten, voor de passerende luyden maeckt.

22 *dito*, 's morgens redelijck goet weer ende sonneschijn, doch de wint labber van den N.Westen als voren. Ende sijn op dato de Caepmans van achter den Leeuwenbergh met al haer huysen ende vee weder verbij 't fort vertrocken na de vlacte besuyden den Taeffelbergh, omtrent....[3.] mijlen van 't fort, daer oock eenige vreemde Hottentoos hebben gelegen ende dese dagen al wat beestiael aen ons hadden verhandelt, die nu, om de Caepmans plaetse te ruymen, wederom wat wech gebleeven waren. 't Was beter te wenschen, dat die bleven leggen ende de Caepmans maer[+] voort wech ginghen, alsoo toch van deselve geen vee te handelen is, hoewel sijluyden wel rijck van beestiael sijn, ende, wat devoiren van +65v aenlockinge daerom worden gedaen, houdende hun maer als makelaers tusschen ons ende d' andre inwoonders, waerbij sij haer genoeghen[4.] van coper ende tabacq, etc., genoeghsaem weten te becomen, tot al vrij wat onlust ende hinder in de handelinge, waeronder Herry wel treffelijck (genoeghsaem als overheer van allen) sijn personagie[5.] weet te speelen ende sigh selffs fray, rijck ende oppercapitain te maken, gelijck blijckt aen sijn vee, daer hij noch mede achter den Leeuwenbergh blijfft leggen, onder beschut van d' E. Compagnie.

23 *dito*, 's morgens maettigh weer ende wint N.westelijck.

Nieuwen maen, *den* 24 *en dito*, 's morgens heel fray, bequaem weer ende 't luchjen westelijck. Is bij 't ronde bosjen de leste taruw ende oock wat haver ende garst gesayt tot een proeff.

25 *dito*, Hemelvaert Christy, onstuymigh, nat, stormigh weer van den N.Westen.

26 *dito*, wat beter weer ende wint ut supra. Is een matroos overleeden, genaempt Jacob Jacobsz. Schap, sieckelijck hier gebleven sijnde van 't retourschip den *Oliphant*

1. Eerste ‘gemengde huwelik’ aan die Kaap.
2. Die admiraal van die retoervloot wat 16 Maart aan die Kaap aangekom het.
3. Oningevul.
4. *haer genoeghen*, soveel as wat genoeg is, soveel as hulle wil hê.
5. rol (van belangrike persoon.)

in April passato. 't Schijnt om dees tijt van 't jaer, met de kentering des moussons, wat ongesont te vallen, vermits dagelijcx veel volcq sieck wort, doch niet boven 2 à 3 weecken sieckelijck, ende qualijck ymandt sonder eenighsints een stoot te crijgen vrij[+] blijvende, maer geen altoos[1.] stervende.

't Begond tegen den nacht weder hart te wayen uytten N.Westen met [+]66
uyttermaten swaren regen, geduyrenden den gantschen nacht langh tot
den 27 *dito*, omtrent een uyr op den dagh, hield den regen ende oock de harde winden wat op.

Heden sijn in de bovenste thuyn op een na twee ackers met pinsternaker[2.] gesayt ende 't cleyne thuyntjen (aen N.Westcant) besijden 't fort leggende, vol rapen.

Item oock den 2en calckhoven in den brant gesteken.

Sondagh, *den* 28 *dito*, 's morgens fray sonneschijn-weer ende 't luchjen variabel, doch meest uyt de westelijcker handt.

29 *dito*, idem. Ende is op dato, gemerckt veele siecken geen bultsacken[3.] hebben, goetgevonden 100 stux van sijldoeck te laten nayen ende bequamelijck vullen om deselve t' haerder meerder gemack te verstrecken[(g)].

Is oock geresolveert 't *Robbejachjen* ende *Peguyn* te versenden na 't Dassen-eylandt ende Saldanhabay om van de zeeleeuwen off robben te laten branden wat traen, daer wij hier door de laccage[4.] der vaten ende consumptie wat versien[5.] sijn. Item oock om te vernemen nae Franse brieven van Madagascar ende tijdinge van 't galjoot de *Tulp*, vandaer boven expectatie noch niet verschijnende, ende empassant partij visse te vangen, vlecke[6.] offte insoute[7.].

Mitsgaders meede te brengen een ladinge riet, etc., als breeder bij resolutie genareert[(h)].[+]

30 *dito*, 's morgens stijff, windigh weer van den N.Westen met betrocken lucht. [+]66v
Ultimo dito, meest eveneens, behalven dat het soo hart niet en woey.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 165-170. K.A.

(b) Hierdie besluite is na deeglike ondersoek deur die Politieke Raad geneem. Uit die notule van die Raad blyk dat Van Riebeeck teen dié tyd reeds die land aan die anderkant van die berg - d.i. in die omgewing van die Liesbeekrivier waar die eerste vryburgers in Februarie 1657 geplaas sou word - ondersoek het en dit vir bebouing besonder geskik bevind het: ‘ende bevonden.... inde vlacke enghte tusschen 't geberghte van 't landt van Africa ende dese Caep (maeckende den vlacken hals tusschen de Baij Falco ende de Taeffel Baij) seer fraije gronden bequaem ter voorsz. culture, mitsgaders de gemelte winden op verre na soo fel niet subject als hier omtrent....’ Ibid., p. 166.

(c) Hierdie proefneming het besonder suksesvol geblyk. Die grond was vrugbaar en die suidoostewind het agter Tafelberg ook glad nie so sterk gewaai nie. Die natuurlike voordele van dié omgewing was 'n vername rede waarom Van Riebeeck daar vryburgers wou plaas. Sien bv. *Daghregister*,

1. ten minste, in elk geval.
2. Sic.Witwortels. Verbastering van *pastinak* (*Pastinaca sativa*).
3. Afr. *bulsak* is nog bekend.
4. skaarste, tekort.
5. Blijkbaar is 'n woord soos *swack* weggelaat voor *versien*.
6. Nog goed bekend in Afr. maar in Ned. alleen nog dialekties. Vgl. Overdiep: *Woordenboek van de Volkstaal van Katwijk aan Zee*, s.v. *vlekke:* ‘haring of makreel opensnijden en vlak leggen om te bakken.’
7. Hs.: *inhoute*. N.B. Verlies van slot-*n* in *visse*, *vlecke*, *insoute*.

I, pp. 117 en 351-352; en ook brief van Van Riebeeck aan Here Sewentien, 28 April 1655, in C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 397. K.A.

(d) Sien volledige teks van hierdie resolusie. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 171-172. K.A. Vgl. ook weer *Daghregister*, I, pp. 347-351 (1 Oktober 1655), toe die eerste kontrak van hierdie aard met haar man, Hendrik Boom, gesluit is.

(e) Hierdie slawevrou is op haar versoek deur haar meester vrygestel, en daarna het dit haar vrygestaan om in die huwelik te tree. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 164. K.A.

(f) Die sekretaris van die Politieke Raad, Roeloff de Man, het as huweliksbeampte opgetree en die huwelik in teenwoordigheid van die lede van die Raad en verskeie ander persone voltrek. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 173. K.A. Die burgerlike huwelik is egter slegs toegelaat as daar geen predikant beskikbaar was nie.

(g) Sien ibid., p. 174, waar hierdie kwessie in meer besonderhede verduidelik word.

(h) Ibid.

Juny anno 1656

Adij, *primo ditto*, 's morgens betogen lucht ende N.Weste-coelte, met wat regen op den dagh.

2 *dito*, meest weer ende wint als vooren.

3 *dito*, 't luchjen wat comende van den Z.Z.Oosten, is 't *Robbejachjen* ende de *Peguyn* met den adsistent Jan Woutersz., ten eynde ende na de plaetsen voornoemt, onder seyl gegaen ende den Commandeur eens na 't ronde bosjen achter den Taffel-

bergh nae 't nieuw beboude landt[1.], daer den taruw, garst ende haver seer treffelijck staet aen 't wassen, omtrent 1½ mergen tesamen, tot een preuve gesayt.

Ondertusschen compt hier t' arriveren een Engels scheepjen genaempt de *Goed Wil*[(a)], 'twelck den 26 January passato van Masulpatuam[2.] vertrocken ende geladen is (soo sij seggen) principalijck met salpeter, custcleden[3.]. Den capiteyn, genaemt Steven Witchel ende coopman Cristoffel Accinden[(b)], hadden een lange, penible reyse ende[+] groote storme tusschen Terre di Natal ende dese Caep gehadt, ende wel 40 dagen over die distantie toegebracht met de meeste tormenten van de werelt. [+]67

Hadden oock over 25 dagen gesien 2 schepen, 't eene clijn ende 't ander wat grooter, wesende in een seer groote viamenten[4.] storm, meest beoosten Caep d'Aguilles, haer beste doende om oock hier te coomen, maer 't grootste cort daerna vermist ende 't cleyne sien opdouwen[5.] ende weder voor de wint terughkeren, als niet cunnende harde tempeesten wederstaen. Off dit cleyne nu niet en sal geweest sijn het *Tulpjen*, dat van Madagascar al over langh verwacht hebben ende boven alle vermoeden ende expectatie tot dato noch achterblijfft, staet na desen vernomen te worden. Altoos begint ons sijn al te lange tardance[6.] al wat bedughtingh[7.] te geven.

Dese gemelte Engelsche versochten wat water ende ververssinge, welck eerst[8.] haer liberael is toegestaen ende aengaende thuynvruchten vrijigheyt om die van de particuliere te moogen coopen, maer 't beestiael gelieten[9.] ons schrael versien ende selffs benoodight te weesen voor Compagnies schepen. Echter hebben hun op hare instantie niet cunnen weygeren te accommoderen met 2 koebeesten ende 3 à 4 schapen, omdat sij oock sagen dat wij redelijck daervan versien waren, etc.

[+] Van Ceylon hadden geen nader tijdinge als met de vloot van d' E. Sarcerius na 't patria is gegaen. [+]67v

5 *dito*,[(c)] mooy, stil weer. Wierd tegen den avondt een van Compagnies paerden thuysgebracht, dat omtrent 2 mijlen van hier boven 't ronde bosjen, daer de wagen ordinaris rustplaets hout, gaende weyden, van een wilt gedierte, leeuw off tijger, aen 't hoofft ende hals wel met tusschen de 20 ende 30 wonden dapper gequest ende soodanigh gemartilaseert[10.] was, dat apparant al sijn leven onbequam blijven offtewel comen te sterven sal.

6 *dito*, mooy weer ende 't luchjen westelijck als voren. Gisteren hadden de Hottentoos de kettingh ende eenigh meer ijserwerck van de ploegh (voor de smitswinckel leggende om wat aen te verstellen) gestolen, waerover wij (ons vee dight bij 't hare latende drijven) drie van haer koebeesten onder d' onse lieten drijven, over 'twelcke

1. Later *'t nieuwe landt*. Teenswoordige *Nuweland* (Eng. *Newlands*).
2. Teenswoordig Masoelipatam, aan die ooskus van India, die kus van Koromandel.
3. Blykbaar kleedjies afkomstig van die kus van Koromandel.
4. vehemente.
5. 'voor den wind terugzeilen' (WNT XI, 489). Blykbaar slaan *opdouwen* meer spesiaal op die stel van die seile, sodat die skip voor die wind kan terugseil.
6. versuim, uitbly.
7. Hs.: *bedugtigh*.
8. eerste, nl. water.
9. het voorgegee (gedoen) asof.
10. *marteliseren*, Fr. *martyriser*, het in Mnl. en in die 17de eeu nog voorgekom: pynig, seer maak, wond.

Herry datelijck aen de Commandeur quam clagen; die tot antwoort gaff sulx gelast te hebben omdat sijn Hottentoos 't gemelte ijser gestolen hadden. Herry repliceerden als wij den dieff costen aenwijsen, hij wilde hem doen straffen ende 't eyser wederom brengen. Waerop hem geantwoort wierdt dat hij den dieff onder sijn volcq beter cost vinden als wij, ende dierhalven niet voornemens waren de beesten te restitueren voor 't ijser wederom gebracht ende den dieff ons verthoont wierd, om denselven aen een pael door sijn volcq wat met roeden te laten strijcken[1.], gelijck men alle dieven[+] gewoon is te doen, etc. Maer dat scheen hem niet te behagen, versoeckende voor dese mael denselven noch van slagen mochte g'excuseert blijven. Hij wilde [+68] maken, dat het ijser ten eersten weder in 't fort gebracht wierde, gelijck hij oock binnen een halff uyr tijts deede, ende hen in reciprocque oock de 3 koebeesten wederom gegeven wierd. Maer is besproocken[2.], ende heeft oock beloofft, soo ymandt van sijn volcq na desen yts meer comen te steelen, dat den Commandeur daertegen (gelijck nu geschiet was) weder eenige van haer beesten sal mogen in plaets nemen ende soo langh houden tot het gestolen goet sal wederom gegeven ende den dieff voort gebracht ende gestrafft sijn door sijn eygen natie als voorsz.

Ondertusschen met Herry in gebreeck[3.] vallende, dat hij vast met dus veel beestiael op onse weyden quam wonen ende 't gras affeeten, sonder ons yts te verruylen ende dat ons sulx niet wel aen en[4.] stont, etc., is eyntelijck met denselven versproocken[5.], dat hij hier sal mogen onder Compagnies beschuttinge blijven, mits voor elck groot schip, dat hier comt 10 koebeesten te leveren, ende voor elck jacht off cleyn schip 5 stucx, doch voor wat meer coper ende tabacq als andere Hottentoos genieten, om wat te mogen proffiteren, ende wanneer sijn beesten dan bijna altemael aen d' E.[+] Compagnie gelevert had, weder andre uyt 't landt te gaen negotieren ende ondertusschen sijn vrouw ende kinderen met desselffs melckoeyen hier [+68v] onder onse hoede te laten blijven; waervan heden met 5 beesten, vermits de compste van 't Engels scheepjen (dat wij hem wijsmaeckten mede moste versien) d' eerste intré[6.] is geschiet, te hopen sijnde dese 2 gemaeckte conditien sullen mogen duyren, om wat vaster staet te cunnen maken de schepen treffelijck te ververssen ende dit fort daermede te spijsen in plaetse van soute vleys en speck, etc.

Herry wilde bedingen oock dat men hem altijt soude mancteneren[7.] ende houden voor d' opperste van dese Caepse troupen, ende dat niemant anders als hij ende den Hollantsche Commandeur mochte wesen, offte worde erkent voor, meesters van dit landt. Waerop hem[8.] gedient wierdt: als men vooreerst sagh de blijcken van onderhoudinge deser eerst begonnen conditien, dat hem[8.] dan wel contentement geschieden ende aen sijn begeeren weynigh manquement[9.] soude vallen, hem[8.] scheen te laten

1. slaan (met 'n lat); nog bekend in Afr.
2. afgespreek, ooreengekom (WNT II, 2084).
3. Sic. Vir *gespreck* of *bespre(e)ck?*
4. Tweede negatief.
5. afgespreek, ooreengekom. Vgl. Verdam: *Mnl. Wdb.* s.v.
6. begin, aanvang.
7. ondersteun, handhaaf.
8. Hs.: *hen*.
8. Hs.: *hen*.
9. tekortkoming.
8. Hs.: *hen*.

behagen, met beloften van 't voorige onveranderlijck te onderhouden - waervan den tijt leermeester worden sal.

Volle maen, *den* 7*en dito*, moy weer ende wint als voren.

8, 9 *ende* 10 *dito*, al fray weer ende wint ut supra, maer tegen den avondt begond al wat te wayen uytten N.Westen met swaren regen, den ganschen nacht meest duyrende.

+ *Sondagh*, *den* 11*en dito*, 's morgens noch al nat, onstuymigh ende stormigh weder als gisteravondt. +69

Desen nacht hadden de leeuwen een van de Hottentoos hare koebeesten dichte bij 't fort verscheurt[1.], item oock rontsom Compagnies crael (met een walletjen opgehaelt ende ingeleyt met doorn in plaetse van stormpalen) lustigh gebrul ende geraes gemaeckt, maer conden[2.], vermits voorsz. walletjen ende datselve met een goet stercke staketsel offte slaghboom gesloten was, daer niet bijcomen; des sigh begaff na 't voorste hoornwerck, ontrent 't schapenstal, daer al mede[3.] smitsdochter[4.] vondt, doch vermits de poort van 't fort jegenwoordigh van steen opgemetselt wordt ende dierhalven deselve open vondt, dochten wij halff[5.] dat de schiltwachten in de open poort souden aengerant ende alsoo in 't fort gecomen hebben, maer ginghen[6.] vermits 't flickeren der lonten ende eenigh geraes weder wegh.

Adij, 12 *dito*, noch al onstuymigh weer ende wint als voren.

13 *dito*, 's morgens stil, mistigh weer ende waren d' Engelse noch besigh met nat geworden kustlinnen[7.] te wasschen, bleycken ende droogen, waervan haer goet natellende op den avondt, bevonden 7 stucx ontstoolen te weesen, 'twelck aen de Commandeur quamen clagen, die derhalven ondersoeck latende doen, bevond dat sommige van ons eygen volcq door den Hottentoos voor wat tabacq deselven hadden laten steelen; sulcx wijder[8.] van avondt uyt ons volcq noch wederom cregen 5 stucx ende ordre gestelt wierdt morgen eenige van der Hottentoos beesten te nemen, om+ alsoo, gelijck jeegenwoordigh in observance[9.] is gebracht, de resterende op te vinden ende de Engelse in dat cas contentement te doen, etc., 'twelck Herry +69v gecommuniceert wordende voor goet advoyeerden[10.] ende d' Engelsche, wegen d' aenwendende devoiren, haer dapper danckbaar ende obligent thoonden.

14 *dito*, 's morgens fray, stil sonneschijn-weder als gister. Hebben de Engelse affscheyt genomen om te vertrecken, mitsgaders betaelt voor 3 genoote koebeesten 30 ende 4 schapen 8ra. van 8en, wesende wel tevreeden, nietjegenstaende ons heel importuyn waren gevallen om meer. Hadden wij oock door voorsz. middel haer resterende linnen oock wederom bestelt[11.] tot derselver bysonder goet genoegen, etc.

15 *dito*, stil weer als gister. Verleden nacht is een slaeff overleden die den Comman-

1. Hs.: *verschurt*.
2. Dus één leeu.
3. *mede de*.
4. slot, grendel, d.w.s. die skapestal was ook afgesluit. WNT, s.v.
5. het ons vermoed.
6. i.p.v. *gingh?*
7. Vgl. *custcleden* o.d. 3 Junie en voetnoot daarby.
8. Saamgetrek uit *wij daer*.
9. gebruik.
10. toestem, bevestig.
11. *wederom bestelt*, terug besorg.

deur vereert[1.] was van den Francen admirael, in Maert hier jonghst aengeweest[(d)].

Tegen den middagh een Z.Oost-luchjen comende, is den Engelsman vertrocken na Londen, neffens[2.] ons schrijvens aen de Heeren Meesters ter Camer Amsterdam[(e)].

Op den derden deser is te lesen hoe met Herry is geconditioneert, dat hij sal leeveren voor yder groot schip dat hier aencompt 10 ende voor een jacht 5 koebeesten, mits genietende daervoor wat meer als andre, etc. Nu is sedert met denselven noch verder geconditioneert dat hij oock sal leeveren alle 4 dagen een koebeest om te slachten voor 't gemeene forts volcq ende 1 schaep, quansuys voor den Commandeur te[+] eeten, waervan oock de 2e intree op heden gedaen is, mitsgaders hem[3.] beloofft gelijck voorsz. in reciproque[4.] gerustigh te sullen onder [+]70
Compagnies bescherminge mogen wonen; wijders oock aen weercanten sorghe te dragen dat d' onse niet van haer natie, ende sijluyden niet van d' onse, meer bestoolen en[5.] worden, op pene dat men de dieven in 't openbaar voor malcanders oogen (edoch elck ijn eygen natie selfs) sal laten straffen aen een pael binnen 't hoornwerck voor 't fort ten dien eynde gestelt.

Indien dit can onderhouden worden, soo soud men mettertijt de saken tot redelijcke apparentien cunnen brengen ende hem wel mogen mainteneren als opperste van de Hottentoos, als men daerdoor conde vaste conditien maken ende onderhouden, 'twelck noch te meer staet te augmenteren[6.], als wij malcanderen in tijt ende wijle wat beter sullen beginnen te verstaen, gelijck alreede begint te blijcken, vermits sij de Duytsche tale al redelijck fray begunnen[7.] te leeren spreecken, insonderheyt de jonge kinderen; maer willen niet bij ons in huys inwoonen, slaghten de vogels die liever in 't wilt vliegen als de beste coninghszalen bewoonen. Oock is 't haer groote penitentie wanneer se niet als de verckens mogen morssen ende wentelen in alle vuyligheyt ende smeerderije. 't Branthout halen voor de cocq ende andre gaet meede fray in ordre door de Hottentoos voor tabacq ende den buyck vol eetens, mitsgaders altemet een arackjen, etc., waerdoor wij hier al grootelijx sijn geaccommodeert.

16 *dito*, stil, warm sonneschijn-weer. Desen morgen door den stalknecht de[+] paerden wat vroegh uytgelaeten sijnde om te weyen, is een van deselve (den [+]70v
cloecksten henghst) van 't wilt gedierte totaliter verscheurt geworden, waerbij wij al groote incommodatie comen te lijden, vermits den grooten dienst die deselve elck voor sijn hoofft[8.] meer als voor 10 man cunnen doen in 't ploeghtrecken, cley, steen ende timmerhoudt halen uyt 't bos, als andersints. Schijnt in 't natte saysoen 't wilt gedierte hier omtrent principaelst te regneren[9.] ende dierhalven al stercker ende hechter stalling voor de paerden ende schapen, etc., sullen moeten maken om voor dat wilt gediert bewaert te mogen wesen.

Omtrent halff voormiddagh den Commandeur, wandelende in de thuynen, bevond deselve overal door wiltspoor dapper betreden ende weynigh daernae, niet boven

1. as geskenk gegee.
2. met.
3. Hs.: *hen*.
4. *in reciproque*, wederkerig, Eng. *in return*.
5. Tweede negatief.
6. toeneem, van meer belang word.
7. Sic.
8. *elck voor sijn hooft* skyn te beteken: per kop, d.w.s. een perd kan meer doen as 10 man.
9. regeer, 'boer.'

40 à 50 treden schuyns voor hem, even buyten de thuynen, een wackeren leeuw opspringen ende sijn loop (maer al sachjens) na den Taeffelbergh nemen. Derhalven hem door den sergiant ende wiltschut, neffens noch 4 à 5 andre soldaten met snaphanen liet vervolgen, waerop oock datelijck wel omtrent een paer hondert Hottentoos met al haer schapen ende koebeesten denselven oock naedreven ende tegen 't hangen van den Taeffelbergh in een diepe clooff sulx besetteden[1.], dat sij[2.] nergens als voorwarts door de schapen moest breecken, welcke de Hottentoos gestelt hadden als haer borstweer recht voor den leeuw daer hij onder een struyck verholen lagh, ende bleven sij staen buyten de schapen, tusschen deselve ende haer koebeesten. Als[+] den leeuw dan sigh blootgaff ende al brullende wilde uytbreecken ende na een schaep grijpen, schoten sij met haer hasegayen [+71] telckens[3.] over de schapen na hem toe met een groot gebaer van schreeuwen, daerover den leeuw dan weder terughdeynsden, seer speculatyff om sien. Doch dewijle deselve hem niet wel costen raecken, soo deed vooreerst de sergeant (beneffens onse wiltschut ende andre daeromtrent 8 à 10 treden mede dicht bij de leeuw weesende) een mis- ende den wiltschut een treffelijcke wisschoot, met 3 kogels recht in sijn hoofft, dat hij datelijck doot ter neder viel, als wanneer de Hottentoos lustige mannen schenen ende hem met de hasegayen sochten voorts hondert steecken nae sijn doot te geven. Doch wierdt haer, nadat noch al 3 à 4 haysegayen in 't lijff gecreegen had, belet om 't vel niet te schennen ende fray opgebult in de groote sael (tot de kerck g'approprieert[4.]) op te hangen, ten welcken eynde met een kar thuysgebracht ende aldaer gewoogen sijnde, bevonden wierd swaer te sijn 426 ponden Hollants, langh behalven den staert (die 3½ voet Rijnlants lang was) 5½ ende bij de billen offte over 't lijff hoogh op sijn voeten staende 3½ idem voeten, sulx wel soo cloeck was als een gemeen Engels off Javaens paertje.

Opgesneeden sijnde, wierd in den maegh bevonden noch veel van 't paerdenvleys dat desen nacht verscheurt hadt, ende eenige egelverckenspennen ende poten, etc.

17 *dito*, moy weer ende wint ut supra. Is op dato, ten aensien[5.] het wilt gediert aen Compagnies vee dus veel schade doet, bij resolutie[(f)] goetgevonden tot premie te stellen:[+] voor een leeuw die gevangen off geschoten wordt 6, een tijger off wolff 4, ende een lupert 3 ra. van 8en, sijnde den wiltschut voor eerst betaelt 2 cannen [+71v] Spaense wijn, 3 lb. tabacq ende 2 realen van 8en.

Tegen den nacht begondt hard te wayen uytten Z.Z.Oosten. Ende alsoo bevonden is dat na[6.] de romp van voorsz. leeuw, buyten voor de poort van 't hoorenwerck leggende, den verleden nacht 't wijffjen was comen ruycken ende soecken, mitsgaders daervan oock had gegeten, wierdt er desen nacht verholen wacht omtrent gehouden om 'tselve, mogelijck sijnde, oock te attrapperen, maer is niet weder vernoomen.

Voorts is dese weeck meest doorgebracht met wacker te sayen, planten ende metselen aen den nieuwen poort, etc.

1. vasgekeer het.
2. *hij?*
3. Hs.: *Telckencks*.
4. Hs.: *g'appropireert*.
5. *ten aensien*, aangesien.
6. *na* pas beter by *soecken* as by *ruycken*.

Sondagh, *den* 18*en dito*, 's morgens noch al droge, stijve Z.Z.Oostenwinden.

19 *dito*, fray, stil, warm sonneschijn-weer.

20 *en* 21 *dito*, idem.

Nieuwen maen, *den* 22 *dito*, noch al schoon, stil, warm sonneschijn-weer als vooren. Den verleden nacht hadden de Hottentoos, Caepmans volckjen sijnde, 12 van Compagnies huyden weghgenomen die buyten 't fort om te droogen met pennen uytgestreckt laeggen. Derhalven den sargiant gesonden na Herry om te maken dat wij se wederom creegen, off datter van haer beesten voor in plaets souden genomen worden, volgens de gepasseerde besprecken[1.], etc., op 'twelcke de beeste[2.] datelijck voor den dagh quamen; doch waren al aen stucken gesneden ende liet Herry weeten, dat tegen[+] den middagh met de dieven bij den Commandeur soude comen om met hen te spreecken <ende> in presentie van ons volcq te laten straffen als (gelijck geseyt) besproocken is. [+72]

Maer 't was sulcken draetjen[3.] niet, alsoo Herry wel quam maer de dieven, seyden hij, waeren hem ontloopen, ende gelieffde den Commandeur het dese mael noch soo te laten heengaen, hij soude sorge draegen (soo veel hij coste) dat wij niet meer bestoolen wierden, 'twelck, om vooreerst geen al te strenge beginselen te maken nochte daerdoor oock ongenegentheyt te causeren, alsoo over 't hoofft gesien wierdt.

23 *ende* 24 *dito*, al schoon, droogh, warm sonneschijn-weer, als de vorige dagen, treffelijck te pas comende op 't metselwerck van de poort, 't luchtjen meest van de N.Westen sijnde. Ende alsoo 't jegenwoordigh wederom den dach was dat Herry 't forts volcq een beest, ende voor den Commandeurs taeffel een schaep, moste leveren na[4.] de voorgaende besprecken met hem gedaen ende dat denselven in gebreeckigh[5.] bleeff, soo liet hem den Commandeur ontbieden ende, gecomen sijnde, seggen in gevalle de besproken conditien niet wilde maken dat onveranderlijck onderhouden wierdt, dan datelijck met Caepman ende consorten, neffens derselver huysen ende vee, wel mochten van hier vertrecken, alsoo 't gras deeser weyde hieromtrent voor ons eygen beestiael nodigh hadden ende van haer niet begeerden cael gemaeckt te hebben, tensij de gemaeckte conditien sonder eenige difficulteyt promptelijck wierden[+] achtervolcht[6.], alles in 't aenhooren van de Caepmans ende consorten. Waerop Herry datelijck wegh gingh ende seyde dat morgen vroegh een beest ende schaep brengen, mitsgaders de uytspraecken[7.] onderhouden soude. [+72v]

Sondagh, *den* 25*en dito*, 's morgens weer ende wint als voren, waer[8.] Herry, in plaetse van sijn belofften te voldoen, besigh met sijn leger op te breecken, ende 't Caepmans leger al voort; edoch quam van beoosten de Souterevier weder een ander groter leger

1. onderhandelinge, akkoorde. Teenswoordig in Noord-Ndl. verouderd.
2. Skryffout? Woord moet die gestolene aandui.
3. oplossing van 'n moeilikheid? Vgl. WNT III, 3181, 9. Die lesing *draetien* is nie heeltemal seker nie.
4. volgens.
5. *gebreecke?* Maar *in iets gebrekig blijven* was 'n vroeër bestaande uitdrukking. Vgl. WNT IV, 491.
6. opgevolg, uitgevoer.
7. afsprake, ooreenkomste.
8. Skryffout vir *was?*

aen, met veel vee. Willen hoope daer beeter deegh mede sal te doen wesen, alsoo doch langhs soo meer mercken, dat met Herry noch de Caepmans geen deegh sullen hebben, want nu se even 10 à 12 van hare magere, sleghste beesten aen ons op de conditien voorsz. hebben verhandelt, willen se van de rest niet meer missen.

In den avont 2 van ons volcq uyt wesende bij de Souterevier om wat hoy, daer de bultsacken voor de siecken mede soude gevult worden, hadden deselve ontmoet ende geschoten een lustige, groote steenbocq[1.], wel soo swaer als een Javaens off Engels paert ende gejaeght wordende van 4 wolven, waervan al 2 met hun tanden 't voorsz. steenbocq achter aen de billen hingen ende d' andre 2 'tselve van voren sochten 't lopen te beletten, welcke, siende ons volcq comen, 't beest datelijck verlieten - sulx dat wolven[2.] proy d' onse in de handen viel.

[+] 26 *dito*, 's morgens noch al even schoon, stil, warm sonneschijn-weer ende liet ons Herry door een Hottentoo, die wat Duyts can[3.], weten dat hij vertrocken was [+]73 ende wij hem coper soude senden om voor ons van ander volcq beesten te gaen ruylen, daer dan mede weder hier comen ende ons overhandigen soude. Doch Herry, ons eens bedrogen hebbende, hadt daertoe bij ons geen crediet meer, alsoo wij dat daervoor houden, dat hij maer soeckt goede beesten ende schapen te crijgen ende ons met weynigh slecht goet te payen, mitsgaders sigh selffs rijck te maecken, gelijck van tijt tot tijt meer ende meer is blijckende.

Aengesien ons Godt de Heere jegenwoordigh dapper is besoeckende met sieckte ende crancheden onder 't volcq, soodanigh dat qualijck ymandt vrij blijfft, soo is goetgevonden tegen Donderdagh aenstaende te houden een algemeenen vast- ende bededagh, 'twelcke den volcke na 't avondtgebet is bekent gemaeckt, met recommandatie dat deselve haer op dien dagh sullen hebben te vaceeren[4.] tot alle christelijcke oeffeningen ende gebeden, mitsgaders aff te houden van alle ontught ende oneerlijcke[5.] tijtcortinge, etc.

Ende alsoo sommige soo godloos leeven, dat se gelijck als verckens aen de bacq gaen eeten ende wederom opstaen, sonder eens den Heere voor off nae te bidden off te dancken, soo is den geweldiger oock gelast daerop wat naeuw te letten, ende telckens als de cocq schafft, de ronden te doen omme den naelaetigen[6.] van dat nodigh[+] christelijcke gebruyck attraperende[7.], te slaen in de boete van ¼ ra. voor de eerste reys, ende 2en male ½, mitsgaders ten derde male 4 dubbelt, beneffens [+]73v arbitrale correctie[8.], alles breeder bij resolutie[(g)] (heden daerover specialijck genomen) geënareert[9.].

27 *dito*, 's morgens goet weer met betrocken lucht ende 't luchjen westelijck, wierdt er volcq uytgestiert om te gaen sien waer Herry ende Caepman met consorten

1. Klaarblyklik 'n groter dier as die Afrikaanse steenbok. 'n Eland? Maar o.d. 23/9/1658 praat Van Riebeeck van ‘elanden, herten ende steenbocken.’
2. Genitief meervoud sonder lidwoord? Of samestelling?
3. *wat Duyts can*, 'n bietjie Nederlands ken.
4. vry maak (van werk).
5. onfatsoenlike.
6. Die verbinding van *nalatig* met *van* nie in WNT nie.
7. betrappende.
8. *arbitrale correctie*, regterlike straf.
9. uiteengesit.

al heen dreeven, d' een den Leeuwenbergh achterom ende d' ander oostwaerts om na 't bos toe, van malcanderen aff. 's Middaghs d' eene van d' oostcant wederom comende, rapporteerden, dat den troup van beoosten over de revier gecomen, mede van Herry ende Caepmans consorten waren, redelijck sterck van volcq ende bestaende in 35 huysen ende veel koebeesten, welcke seyde dat se Herry ende Caepman van achterom daer verwachten, om dan gesamentlijck 't landt in te reysen, hebbende Herry niet derven met sijn vee van achter den Leeuwenbergh verbij 't fort drijven, uyt vreesen dat den Commandeur hen[1.] sijn beesten soude laeten affnemen, omdat in gebreecke was gebleeven de belooffden beesten ende schapen alle 4 dagen te leveren na de gedane besprecken, etc.

Den andren t'huyscomende van achter den Taffelbergh, wiste te seggen, dat aldaer een leeger noch lagh van 13 huysen ende omtrent 200 koebeesten, mede van Caepmans volcq, welcke hadde geseyt dat Herry langhs de zeecant na 't houtbaytjen[+] gedreven was ende vorder 't landt in wilde, mitsgaders daernae met veel beestiael wederom comen om aen ons te verhandelen - waervan den tijt de beste leermeester worden sal. [+]74

28 *dito*, fray sonneschijn-weer, ende lagen voorhaelde 2 legers Hottentoos noch op haer vorige plaetsen sonder een stuck vee te willen verhandelen, hoe vrundelijck daertoe oock versocht ende wat middelen aengewendt wierden.

29 *dito* is den bestemden vast- ende bededagh ter oorsake voorsz. gehouden, sijnde fray, stil, warm sonneschijn-weer.

Ultimo dito, 's morgens regenachtigh weer ende 't luchjen N.westelijck, dat op den namiddagh al vrij stijff begond deur te coelen, doch tegen den nacht, wat opdrogende, weder affnam.

Eindnoten:

(a) *Goodwill*.
(b) Waarskynlik Stephen Witchell en Christopher Ashenden.
(c) In die *Daghregister* is daar geen aantekening vir die 4de nie.
(d) Sien weer *Daghregister*, 25 Maart 1656, en die daaropvolgende dae. Teen hierdie tyd was daar nog nie 'n halfdosyn slawe aan die Kaap nie. Vgl. Blommaert: *Het Invoeren van de Slavernij aan de Kaap*, pp. 5-6 (*Argief-Jaarboek vir Suid-Afrikaanse Geskiedenis*, 1938, I).
(e) Vgl. register van dokumente met die *Goodwill* na Amsterdam gestuur. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 548-549. K.A.
(f) Dit was die eerste wetgewing in verband met die uitroeiing van wildediere in Suid-Afrika. Vir meer besonderhede sien C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 176-177. K.A. Persone wat op belonings aanspraak gemaak het, moes hulle eise op heel praktiese wyse bewys: die wildediere moes nl. ‘levendich off doot aen den Commandeur in 't fort verthoont worden omme daervan de blijcken voor oogen te sien’. Ibid. Ongeveer vyf weke later is die eerste beloning kragtens hierdie resolusie uitbetaal. *Daghregister*, 23 Julie 1656.
(g) In die betrokke resolusie word volle besonderhede omtrent hierdie goed-bedoelde - maar erg diktatoriale - godsdienstige onderwysing verstrek. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 176-178. K.A.

Julius anno 1656

Adij, *primo dito*, 's morgens swaren regen ende redelijck wint van den N.Westen tot belet in veel saken, bysonderlijck aen 't metsel- ende thuynwerck, in allen 'twelcke

1. Sic. Vir *hem*.

jeegenwoordigh oock groodt achterdeel geleden wordt door de sieckten dagelijx onder 't volcq regerende, sodanigh dat niet alleene 't sieckenhuys vol crancken, maer oock den thienden man bovendien niet al vrij sonder bewegingen[2.] van sieckten sij, den eenen vast voor ende den andren na invallende, selffs oock d' officianten[3.] ende[+] den chirurgijn, die tot gister noch bij de patientten uyt het bedde metterhandt geleytt is geworden, principalijck om eenige sware verouderde accidenten[4.] daer [+74v] sommige mede beladen sijn, alsoo niet anders als een barbarot[5.] offte derde man (sijnde noch maer een jongh borstjen) bij sigh heefft, dat gister mede heel cranck te bedde is geraeckt, sijnde den onderbarbier per 't *Robbejachtjen* na de Saldanhabay met de robbe-
(a)

2. aandoeninge.
3. amptenare.
4. ongevalle.
5. Blykbaar so iets as 'n tweede hulp van 'n chirurgyn, laer in rang as die onderbarbier. Etimologies verwant met *barbier?*

vangers uyt, sulx dat de patienten jegenwoordigh gansch desolaet sonder chirurgijns hulpe leggen, ende dierhalven in dit nootgeval den Commandeur sijn oude[1.] cunst selffs bij der hant heefft moeten vatten, opdat de luyden niet souden leggen vergaen, etc.

Sondagh, *den* 2*en dito*, fray sonneschijn-weer ende 't luchjen variabel, mitsgaders met de sieckten onder 't volcq noch even swaer.

3, 4 *ende* 5 *dito*, meest weer ende wint als voren. Ende is in de nanacht hier wel g'arriveert 't *Robbejacht* uyt de Saldanhabay, geladen vol riet, 155 robbevellen ende 4 halffamen traen, sijnde den adsistent Jan Wouterss. met 5 man ende de chaloup *Peguyn* gebleven op 't Dassen-eylandt om daer van de zeeleeuwen noch wat traen sien te crijgen, ende hadden in de gemelte bay veel inwoonders met beestiael vernomen,[+] die redelijck wel genegen waren te handelen, maer gans geen brieven gevonden van Francen noch Engelsen, als nader te lesen bij onderstaende [+]75 brieffken geschreven

'Aen den Commandeur Jan van Riebeecq,

Wij senden UE. bij deesen toe de chaloup *Robbejacht*, ingeladen hebbende 4 halffamen traen, 155 stux robbevellen ende 450 bossen deckriet. Wat belanght het vissen, schijnt de tijt niet is. Soo is de zegen oock al te swack ende hebben niet opgedaen; sijn oock aen d' eylanden geweest ende wel omgesocht na eenige brieven, maer geen vernomen. Hier sijn oock inwoonders met vee in de bay geweest.

Oock sijn wij van meeninge met de chaloup *Peguyn* aan 't Dassen-eylandt noch 8 à 10 dagen te verblijven om noch wat traen van de zeeleeuwen te becomen, ende vandaer met een goede wint t'seyl gaende nae 't Robben-eylandt ende sien hoe 't daer toestaet, om oock partije schapen in te nemen, als bequamelijck sullen cunnen overvoeren.

Hiermede etc.

(Ter sijden stondt:)
in de chaloup *Robbejacht*, seylende onder 't
Dassen-eylandt, desen 4en July anno 1656.
(ende was geteyckent:)
Jan Woutersen.'

Op den dagh is de stuurman van 't *Robbejachjen* gelast sigh in allerijl t' ontladen, om met den eersten goeden windt weder over 't Dassen-eylandt na verhaelde bay te keeren met wat coper, tabacq, etc., om te sien off men van de inwoonders aldaer wat schapen sal cunnen handelen, beneffens navolgende brieffken geschreven, luydende als te weten:

'Aen den adsistent Jan Wouterss,

[+] Dewijle wij soo uyt u schrijven als 't mondelingh raport van den stuurman verstaen, datter veele inwoonders met vee in de Saldanhabay sijn ende redelijck [+]75v ge-

1. Van Riebeeck het oorspronklik as onderchirurgyn in diens van die Kompagnie getree.

negen te handelen, soo wort Ul. bij desen 't *Robbejachjen* in der haest weder terughgestuyrt met 85 lb. draet ende 25 lb. plaetcoper in 20 platen, 12½ lb. tabacq ende ½ gros pijpen, om namentlijck voor 't draetcoper te ruylen schapen ende voor de platen fraye jonge beestjes off redelijck groote calven, (alsoo de koebeesten te groot vallen met 't jachjen over te voeren ende de schapen ende calven recht bequaem) die dan op 't Schapeneylandt brengen. Soo den handel continueert, 't jachjen met sooveel als voeren can telckens herwaerts off nae 't Robben-eylandt senden cundt, na sigh Godes weer ende wint compt te schicken. Ende ingevalle de inwoonders wegh waren, sulx datter in handel niet te doen viel, soo laet het jachjen weder vol riedt laden, dat evenwel[1.] geschieden can, doch juyst niet heel vol, maer soo veele datter de schapen onder 't verdeck noch vlack en beter als op de scherpe bodem van 't jachjen sullen cunnen staen.

De *Peguyn* can Ul. met soo veel volcq als noodigh is, neffens de gereetschappen, etc., van 't Dassen-eylandt herwaerts aensenden, ende Ul. sigh begeven op 't jachjen na de bay voorsz., omme aldaer den handel waer te nemen, doch soo Ul. meent de *Peguyn* daer oock noodigh te hebben, cunt se medenemen.

Tgene Ul. ons hebt laten weeten van den stuurman, is den fiscael gelast na te ondersoecken; 't souden leelijcke dingen wesen, dat hij des volcqs ransoen[2.] opsoop ende sigh daermede vergreep in dronckenschap[(b)]. Des Ul. oock gerecommandeert blijfft daerop acht te houden, want als de overhooffden haer in den dronck[3.] verloopen, soo wort den costelijcken tijt (voor Compagnies dienst sijnde) versuympt, behalven dat in cas voorsz. de arme menschen (die 't werck doen moeten) oock 't hare onthouden word, 'twelck gansch niet en deught, maer nodich redres[4.] vereysschen.

Hierbij gaen noch 3 bijlen om te haestiger het riet te mogen cappen. Voor de[+] jonge beesjens off pincken[5.] moet maer één plaet gegeven worden, ende van [+]76
dese beste tabacq maer 2 span voor yder schaep op 2, 3 à 4 stocken draetcoper toe, doch van d' ander[6.] vrij soo langh als 't schaep is; ende siet (mogelijck sijnde) jongh slagh[7.] te crijgen die gesont sijn, alsoo d' ander niet levendigh soudt cunnen overbrengen. Per memorie.

(Ter sijden stont:)
In 't fort de Goede Hope,
den 5 July anno 1656.
Ende hiermede, etc.
(was geteyckent:)
J. van Riebeeck.'

's Namiddaghs compt hier, Gode loff, van St. Helena wel te retourneren't galjot *Nachtglas*[(c)], hebbende de vloot van d' Heer Bogaerde niet beloopen, alsoo 5 dagen

1. in iedere geval.
2. *ran*(*t*)*soen*, Oud-Fr. *racon*, het 'losgeld' beteken. Die betekenis 'porsie' het ontstaan deur verwarring met Fr. *ration*. Kyk *Etym. Wdb.* van Franck-Van Wyk-Van Haeringen.
3. drinkgewoonte of dronkenskap.
4. herstelling, verbetering.
5. eenjarige kalwers.
6. d.w.s. slegter (tabak).
7. soort.

tevoren vertrocken waren ende gemelde galjot (doen van hier vertrock) 7 dagen langh bij dese Caep van stilte leggen drijven had, 'twelcke derhalven dan de principale oorsaecke is. Item oock dat d' E. Sarcerius gesepareert heeft moeten navolgen.

Die van 't gemelte galjot hadden de paerden, mits haer wildigheyt, niet cunnen vangen, maer brachten een fraye partije noch levendigh sijnde jonge lemoen- ende appelboomtjes mede, wel ongeveer 300 stux, soodat wij 't jegenwoordigh daervan alhier mede lustigh overvloedigh hopen te maken.

Was vandaer gescheyden den eersten Juny ende had veel stilte gehadt, sulx dat van St. Helena tot hier onderwegh was geweest een maendt ende 5 dagen, medebrengende een brieffken van d' E. Sarcerius ende opperhooffden sijnder onderhorige vlote geschreven

‘Aen d' E. Jan van Riebeecq,

[+] Commandeur over 't fort de Goede Hope
ende 't resort van dien, [+]76v
(luydende vorders als te weten:)
Eersame, etc.,

Nae wij den 27en April jonghstleden van voor 't fort de Goede Hope gescheyden waren, sijn den 17en stantij[1.] te deser rheede salvo aengecomen, alwaer 't galjot *Nachtglas* ('twelck den 7en deser eerst verschenen was) noch ten ancker ende d' E. Heer Gaspar van den Bogaerde (bij 't schrijven door Sijn E. aldaer gelaten) op primo stantij vertrocken te wesen bevonden. Soo oock onder andren verstonden 2 Engelsche particuliere schepen, als een van Suratte ende een van Bengale, daer aengeweest waren.

In 't schip den *Elephant* hebben (hier aencomende) 18, soo bale als packen, natte sijde bevonden, sijnde dat quaet[2.] daerdoor ontstaen, dat bij 't hard woelen van 't achterschip ('twelck een harde ontsettingh[3.] baerde) groote quantité water in de constabels- als andere camers geraeckt sij, en ten ware noch soo spoedigh daer achter gecomen waren, dat gespin[4.] t'eenemael vergaen soude hebben, dat nu, met die aen landt te brengen en in versch water te brengen, noch geprevenieert is.

Den 20en stantij is, na 4 maenden geseylt te hebben, hier bij ons van Bengale ten ancker gecomen 't Engels particulier schip d' *Lion*, bestouwt, soo seggen, met 110 lasten salpeter, 300 packen zijde en weynich lijnwaten, sonder meer.

Onder onse vaerentgesellen[5.] hebben alhier 5 seer quaetwillige bevonden, die oock[+] daerover aengesproocken ende gecorrigeert zijn, comende UE. bij desen daer een van toe, genaemt Pieter Janss. van Leeuwaerden welcke gedoempt[6.] [+]77 is sijn verbonden tijt, wesende noch over de twee jaren costy[7.] in de kettingh uyt te dienen.

1. van die lopende maand, d.w.s. Mei. Vgl. Eng. *17th instant. Ady* en *Stanti* is ontleen aan Ital.
2. nl. die nattigheid.
3. ontwrigting, ‘ontvoeging’.
4. sy, gesponne sydraad.
5. Sic. Vir *vaerensgesellen?*
6. veroordeel.
7. aldaar. Vgl. hiervóór blz. 33, noot 8.

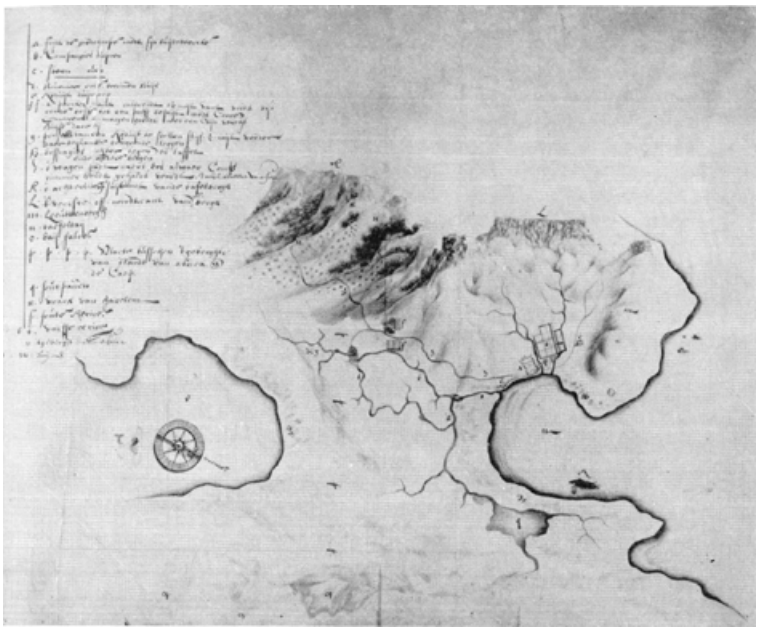

Kaart van omgeving van Kaap, No. 803, Rijksarchief.
Aanwysinge:

a. fordt de goede hoope met sijn buijtewercken
b. Compangies tuijnen
c. steen oven
d. Hoveniers ende boerinnen huijs
e. Reduijt duijnhoop
f.f. 2 parcken landt onttrendt 1½ mijl vant vordt bij 't ronde bossjen tot een proeff besaijt medt cooren onttrendt 2 morgen groodt met een clijn wacht huijss daer bij
g. projekt van een reduijt te stellen stijff ½ mijl verder daer bequaemste bougronde leggen
h. bosscagies achter tegen den taffel ende andere bergen
j. 't wagen padt naert bos alwaer Comps. timmer houdt gehaldt wordt. 3 mijl omtrent van 't fort
k. 't achterste ofte suijtcandt van de tafelbergh
l. 't voorste off noordcant van do. bergh
m. Leeuwenbergh
n. taefelbaij
o. baij falce
ppp. Vlacte tusschen 't geberghte van 't landt van africa & de Caep
q. soutpannen
r. wrack van Harelem
s.s. soute revier
t.t. varsse revier
v. 't gebergte van africa
w.w. duijnen

Na de vier op dit eylant verblevene paerden is door den schipper Jan Sleutel met een ongemeene ijver en geen mindere industrie[1.], gelijckelijck[2.] bij de stroppen[3.] als andere preparaten gebleecken heeft, soo voor als na onse comste, nevens de daertoe gestelde volckeren[4.] uytgesien, doch echter geene door de uyttermate wildicheyt heefft achterhalen (veel min overvallen) cunnen. Soo wij jugeren, sal 't onnodich wesen naer[5.] desen daer meer na uyt te sien, oorsake[6.] de wildigheyt van dagh tot dach te accresseren[7.] staet.

Van lemoen- als andere boomtjens staet genoemde schipper UE. eysch te voldoen, en eer meer dan minder UE. t'huys te brengen.

D' brieven door UE. aen d' E. Heer van den Boomgaerde[8.] gededicceert en in handen van meer gemelten schipper g'interrigeert[9.], hebben[10.] hier gelight en g'opent, sullende 'tgene daerbinnen[11.] opgemelte heer[12.] versocht is, except het laten teyckenen der cognossementen als 't senden der fockjes ende pady, etc., door ons geeffectueert worden.

Niet vorders t' adviseren hebbende, sullen UE. na onse groete 't schut[13.] Christi bevolen laten.

In 't schip *Orangie*, g'anckert leggende voor 't
eylandt St. Helena, desen 27en May anno 1656,
(was geteyckent:)
Dirck Sarcerius
Franchois Mannis
Aldert Cagenaer Triefft
Jochem Claess. ende
Joris Janss. Zomer.'

Volle maen, 6 *dito*, 's morgens harde N.westelijcke stormwinden met swaren regen[+] ende coude hagelbuyen. [+]77v

Is op dato bij resolutie goetgevonden 't galjot *Nachtglas* over Madagascar ende Mauritius na Batavia te versenden om empassant na de *Tulp*, wat langh boven vermoeden weghblijvende, te soecken ende vernemen, etc., als breeder bij resoulutie g'extendeert[(d)].

7 *ende* 8 *dito*, idem, harde stormigh weer ende wint als voren, met sulcke gedurige, extreme, swaren regen dat de gantsche Taeffelvaley wel een bare[14.] zee geleeck, sijnde al 't landt en de thuynen gelijck een formele inundatie ondergelopen ende veele weghgestroomt, mitsgaders oock de wallen van 't oude werck aen 't fort op 3

1. oorleg.
2. Skryffout vir *gelyck*, soos.
3. om die perde mee te vang.
4. volk, kompanjiesdienaars.
5. ná.
6. om rede dat.
7. toeneem, erger word.
8. Hiervóór geskryf *(van den) Bogaerd(e)*, *Boogaerden*, *Bogaert*.
9. oorhandig; Port. *entregar*. Reeds o.d. 7/4/1652 gebruik.
10. Die onderwerp *wy* versweë.
11. d.w.s. in die briewe.
12. Datief: *aen opgemelte heer*.
13. beskerming.
14. naakte, sonder strand.

plaetsen ter neder geregent, sulx aen 't een ende 't ander wel een paer maenden werck sullen hebben om te repareeren. Doch sullen 't dan met thuynwerckstaken[1.] voort opsetten ende queeck daerdoor wercken, gelijck anno passato de achtergordijn gedaen is, die seer vast begroeit ende staen blijfft.

Sondagh 's morgens, 9 *dito*, noch nat, vuyl, regenachtigh weer met calmte.

10 *dito*, fray, stil sonneschijn-weer. Waren wacker besigh om de revier wat verder buyten Compagnies thuynen om te lijden[4.] met een lustige, weyde gracht, om immers niet meer noot van overloop des waters te lijden, gelijck nu geschiet is, doordien selffs de revieren haer water niet costen verswelgen.

Des nachts heefftet al weder even nat, onstuymigh weer geweest, insgelijx oock [+] *den* 11 *ende* 12 *dito*, met sulcken stercken affloop van water uytte revieren, dat op de rhee, daer 't galjot leyt, 't zeewater heel versch ende soet geworden was. [+]78

's Namiddaghs, 't weer wat bedaert ende droogh wesende, is den Commandeur eens gegaen naer achter den Taeffelbergh om te sien off't nieuw geboude landt[1.] daer oock onder gelopen was ende eenige andere saken meer off te speculeren, maer bevondt 't coren daer fray, droogh ende lustigh aen 't wassen, etc.

Tegen den avondt begondt wat te wayen uytten Z.Z.Oosten, met welcke wint, in 't opcomen van de maen wat wackerende, 't *Robbejachjen* ten eynde voorsz. onder seyl gingh[(e)].

13 *dito*, 's morgens noch al stijve Z.Z.Oostenwinden met droogh weer tot omtrent middagh, wierd heel stil ende warm.

14 *dito*, fray, warm sonneschijn-weer met een N.westelijck luchjen. 's Avonds, al doncker sijnde, quamen een grooten troup Hottentoos (consorten van Caepmans) met veel vee van achter den Leeuwenbergh, langhs strant, verbij 't fort drijven, die (als vooren aengeroert) tusschen de clooff van dito[2.] ende den Taeffelbergh gelegen hadden ende nu gejaeght wierden van Soanqua[2.], hare ende oock al der Saldanhars vijanden, offte struyckroovers, dierhalven versoeckende om te[+] mogen onder beschermínge van onse fortressen haer ter neder slaen. Daerop hun geantwoort [+]78v wierdt van jae, mits voldoende de conditien met Herry aengegaen, namentlijck om te leeveren alle weecken 2 beesten ende 2 schapen voor coper ende tabacq, etc., ten behoeve van 't fort ende voor de schepen, de groote[1.] elck 10 ende de clijne[1.] elck 5 beesten ende schapen. Op 'twelcke sij allegeerde dat se van haer beestiael moste leeven ende soo veel niet missen conde. Ende wij repliceerden: dan wel voort wegh mochte trecken ende sien haer selffs voor haer vijanden te bewaren, dewijle sijluyden doch de weyden alhier maer laten affeeten sonder een beest te willen verruylen, waerdoor wij dan voor Compagnies vee op 't laest comen te cort schieten, etc.

3.

3.

1. deureengevlegte latte (om die grond vas te hou).
4. Elders *Sonqua*, *Soaqua*, *Souquaas*, ook *Visman(s)* genoem. Vgl. Deel 1, bls. 300, noot 11. Die latere Boesmans. Vgl. Godée Molsbergen: *Reizen in Zuid-Afrika*, p. 14, noot 6 en Register s.v. *Boesmans* en *Soaqua*.
1. deureengevlegte latte (om die grond vas te hou).
2. die nuwe land, *Nuweland*.
2. die nuwe land, *Nuweland*.
1. deureengevlegte latte (om die grond vas te hou).
1. deureengevlegte latte (om die grond vas te hou).
3. i.p.v. *leiden*.
3. nl. ‘den Leeuwenbergh’.

5.

5. d.w.s. *schepen*.

15 *dito*, 's morgens heel nat, vuyl, ongestuymigh weer. Sonden volcq uyt om te vernemen waer hun voorsz. trop Hottentoos met haer vee, in de nacht voortgedreven, mochten nedergeslagen hebben.

Die wederom comende, rapporteerden omtrent ¾ mijlen van hier haer nedersettende waren, ende dat daer niet ver van aff oock Herry gevonden ende gesproocken hadden, besigh wesende om voort te trecken ende niet willende op d' onse hare nodiginge bij den Commandeur aen 't fort comen.

Ondertusschen hadden de Caepmans eenigh volcq aen de Commandeur gesonden ende voorgestelt om Herry met sijn beestiael wegh te nemen[1.], dewijle hij doch[+] (soo sij versloegen[2.]) d' E. Compagnie soo menighmael ontrouw had beweesen ende maer gesocht sighselven met verkeerde middelen rijck ende [+]79
groot te maecken, gelijck rede al ten deele geworden was, willende sijluyden van ons niet anders als om bij overval van vijanden onder onse bescherminge haer retrait te mogen nemen ende t' allen tijden met ons in vruntschap te leven, mitsgaders voor onse cocx ende ander volcq, om een buyck vol eeten, tabacq ende somtijts een arackjen, branthout beschicken ende alle andere dienstbaerheyt bewijsen, sooveel sij cunnen off mogen. Maer om sooveel beestiael van 't hare te leveren als Herry geconditioneert hadt, costen sij niet missen, alsoo daervan leven moesten, maer wilden wel maken dat wij van de Saldanhars ons genoegen in overvloet cregen ende haer ten dien eynde dragen[3.] als getrouwen middelaers.

Waerop de gemelte gecommitteerdens van Caepman ten antwoordt is gedient, dat sij haer cappiteyn, met 2 à 3 van sijne principaelste, wilden hier halen om selffs met den Commandeur te spreecken ende vaste conditie te beramen, daer men sigh aen weercanten[4.] voor altijt op sal mogen verlaten (ende ondertusschen sien dat se Herry met vrundelijcheyt hieromtrent sochten te houden om hem te facilder te mogen becomen) met welck beschijt deselve, soo 't scheen, seer blijdelijck heengingh; comende daerop 's middaghs de 2 outste zoonen van den capiteyn der Caepmans,[+] die in de voorhaelde saecken persisteerden. Doch wij seyden dat se met den [+]79v
capiteyn, haren vader, selffs wilde comen,'twelcke sijluyden aennamen, ende eenigh tractement, etc., genoten hebbende, tegen den avont vertrocken.

'tWierd tegen den avondt onstuymigh weer, geduyrende met bysonder swaren regen den ganschen nacht over.

Sondagh, *den* 16 *dito*, noch al nat, vuyl, regenachtigh weer en de wint N.westelijck.

's Namiddaghs quamen drie soonen van verhaelden capiteyn, seggende dat den ouden man, vermits 't natte, coude weder ende sijn swaerlijvigheyt[5.], niet wel selffs comen coste, maar 'tgene wij met haer beslooten, voor goet ende van waerden

1. *wegh te nemen*, te vang.
2. *voorsloegen*, dit voorgestel het.
3. gedra.
4. Vermoedelik vir: *weerscanten*, waar die *s* egter sekondêr is. Vgl. Mndl. *in wedersiden. Weerkant* kom voor in die betekenis ‘teenoorgestelde kant’.
5. Hierom genoem *de vette Capiteyn*.

houden wilde, medebrengende 6 goede schapen, die aen ons verhandelden, ende vorders proponeerden dat hare oprechte intentie ende begeren was meest in substantie als op gisteren verhaelt, ende soo wij maer wilde Herry in persoon weghnemen ende dooden, dat haer daeraen de grootste vruntschap van de werelt soude geschieden, ende maken wilde dat wij van de Saldanhars soo veel beestiael cregen als wij begeerden, alsoo deselve met de doot van Herry mede groote dienst soude geschieden,[+] willende, om de saecke in effecte te doen blijcken, met haer leegers ten eersten optrecken in 't landt ende d' Saldanhaers affnodigen om alhier [+]80
met ons te handelen, etc. Ende souden van haer volcq genoegh hier laten tot branthout halen ende andere dienstbaerheyt voor d' onse. Op 'twelcke haer is g'antwoort, dat sij altijts sullen mogen hier bij ons in vruntschap wonen, ende aengaende 't vangen van Herry, etc., souden ons noch wat nader op bedencken, ons veynsende voor haer beduchtinge[1.] te hebben dattet hun noch de Saldanhars niet wel bevallen mochten. Waerop sijluyden altemalen eenstemmigh riepen dat wij daervoor geen vreese behoeffde te hebben. Wij souden Herry maer bij den cop vatten, hij hadde 't emmers, seyde sij, genoegh verdient, dewijle onse beesten ontroofft ende naderhandt sooveel coper ende tabacq sigh selffs toegepast[2.] ende ons weysgemaeckt had dattet hem ontstolen was van de Saldanhars, 'twelck sij protesteerden (met onse opinie wel accorderende) valschelijck geloogen te sijn, maer dat de Saldanhars al de beesten die hij hadt, daervoor gegeven hadde, waervan hij nu de grooten capiteyn speelt ende haest rijck ende rijcker worden sal, indien wij hem omtrent ons in sulcken credit[3.] hielden,[+] dat haer, Caepmans ende Saldanhars, altijt deede vreesen hij ons soude oprockenen[4.] om d' een off d' [+]80v
andere tijt haer noch eens al hun bestiael aff te nemen, want hij en docht[5.] niet, ende begond al t'samen te spannen met de struyckroovers, Soanqua genaempt, om grooten aenhang te crijgen, ten welcken eynde veel volx al bijhem getroont[6.] hadt, sijnde niemant van alle sijn eygen, noch hadt oock niet een kint nochte vrouw als die, haer ouders ende mannen overleden sijnde, na sigh genomen hadt, 'twelcke hij noch dagelijx observeerden[7.] om sigh in tijt ende wijle oock door aentelinge soo veel[8.] machtigh van volcx te maken als rijck van beestiael, gelijck sij sijden emmers oogentschijnlijck[9.] genoegh bleeck, vermits wij wel wisten, doen wij eerst hier quamen, dat hij niet een vel hadt om sijn naeckte huyt te bedecken noch geen huys om te woonen, maer des nachts onder 't crepelbos moste slapen. Ende nu soud hij gaerne de meester speelen over Caepman ende al, gelijck hij al vrij beginnende was, ende meer andre diergelijcken allegatien tot swartmaeckinge van deselven, etc., dat veele al met de waerheyt overeen quam, volgens d' ervaringe daervan genoegh becomen, ende dierhalven wel mogen in achtinge genomen werden om nader op te delibreeren ende hem echter van dit gehandelde niets te laten

1. Hs.: *beduchtigen*.
2. toegeëien.
3. geloof, vertroue.
4. opstook.
5. deug.
6. omgepraat het om hom te volg; vgl. *iemand meetronen*.
7. nakom.
8. Skryffout vir *soowel*?
9. duidelik.

blijcken, gelijck de Caepmans van hare cant mede belooffden, mitsgaders oock dat se, gelijck tevooren, sullen sien neffens hem, in compagnie met haer legers, weder hier te comen woonen, wanneer men hem dan te facilder te vatten ende sijn vee in guarande[1.] van onse coopmanschappen na ons te nemen, etc., sijnde wijders besproocken[+] dat wij over en weer souden sorge dragen dat sij, Caepmans, van d' onse noch d' onse van haer eenige de minste overlast en quame te lijden, off dat [+81] d' onse, haer hinder doende, in 't aensien van de geledeerde[2.] partije, van ons soude worden gestrafft, gelijck sijluyden oock aen hun cant in 't selve cas de hare soude doen. Waerop 't verdragh van continueerende vruntschap genoeghsaem beslooten is, ende sijluyden datelijck de hare aenseyden weder hout voor de kox te halen ende te mogen alderhande diensten voor d' onse[3.], mits genietende daervoor een buyck vol eeten, tabacq ende altemets een arackjen (daer se machtigh veel <van> houwen) ende schenen gansch wel te vreeden te weesen, met groote beloffte dat se soude maken Saldanhaman met veel vee affquam om aen ons te verhandelen, etc.

Op dato is 't galjot *Nachtglas* offscheyt[4.] gegeven omme met den eersten goeden wint te verseylen over Madagascar ende Mauritius na Battavia, als breeder per resolutie den 6 deser daerover genomen[(f)].

17 *dito*, fray, bequaem sonneschijn-weer met stilte. Ende brachten de Caepmans heden weder een schaep off 2 te verhandelen, die oock doorgaens aenhielden om Herry wech te nemen, etc.

18 *dito*, 's morgens fray, helder sonneschijn-weer ende 't luchjen van de oostelijcker handt, waermede 't galjot *Nachtglas* ten eynde voormelt onder seyl gingh, ende buyten[+] een N.westelijck luchjen ontmoetende, geraeckten beneden 't Robben-eylandt met 'tselve fray in zee. [+81v]

19 *dito*, idem. Ende cregen raport van 't volck welck gisteren uytgesonden was om de wegh, off't wagenpat, na 't bos wat te vermaken[5.] datter door de affwaeteringhe omtrent ½ mijl nader als 't bos gelegen is, een[6.] groote menighte bomen uyt de gront gespoelt ende affgedreven waren. Des den Commandeur eens persoonlijck derwaerts gingh om te speculeren off het soude cunnen dienen tot bequaem timmerhoudt offte andersints. Bij 'tselve dan comende, bevondt een heel nieuwe revier offte scheure, wel 50 voeten wijt, in de bare clippen van boven 't geberchte aff streckende, gespoelt te wesen ende 't voorsz. hout in uyttermaten menighte ende groote[7.] affgespoelt, jae gansche clippen die de boomen (heele mosten[8.] hoogh) uyt de gront gestoten ende nederwarts doen wentelen ende spoelen hadden[9.], doch nergens als meest tot brant-

1. Die woord word vroeër (o.d. 6/7/1654 en 24/11/1655) gebruik in die betekenis van ‘verhaal, vergoeding’. Hier is die betekenis nie duidelik nie.
2. kwaad aangedane, benadeelde.
3. 'n Woord soos *doen*, *verrichten* het blykbaar hier uitgeval.
4. Dialektiese, allig Hollandse, vorm vir *affscheyt*.
5. *te vermaken*, reg te maak.
6. Hs.: *om*.
7. grootte(s).
8. Sic. Waarskynlik 'n skryffout vir *masten*. Brill laat die woorde tussen hakies weg.
9. *hadden* behoort ook by *wentelen*. Die woordorde is meer Afrikaans *(laat wentel en spoel het)* as modern Nederlands *(hadden doen wentelen en spoelen)*.

hout bequaem ende redelijck wel met wagens bij te comen. Hadden wij maer paerden genoegh (daer 't meest ende principaelst aen hapert), souden hout (dat ons hier omtrent dapper begint te ontbreecken ende de Hottentoos seer om moet gecomplaceert[1.] worden) genoegh crijgen ende oock landt in abondantie omploegen cunnen, om coren tot eygen voetsel genoeghsaem aen te bouwen, etc.

[+] Desen morgen seecker persoon, genaempt Ertman Gleuge van Straelsont, adelborst[(g)], gevangen sitten[2.] over dat een pofferties[3.] uyt Compagnies gesloten [+]82
geweercassen gestolen hadt, ende door den geweldiger eens los gelaeten wesende om sijn gevough te doen, is weghgelopen ende soo verde geraeckt, dat men hem heden niet heefft cunnen wederom crijgen.

20 *dito*, 's morgens fray weer en de wint als voren westelijck, hadde een van 't bosvolcq, t'huyscomende, beneven 't wagenpadt gevonden 7 à 8 jonge colen ende struycken[4.] van gele wortelen. Waerop datelijck in de thuynen gesien <ende> ondervonden wierdt datter dese nacht veele jonge coolen affgesneden ende vernielt, mitsgaders oock al goede partije wortelen uytgehaelt waren, 'twelck apparant voorhaelden fugityff sal gedaen hebben, met hulpe van een Hottentoo, alsoo bij de geschoende oock bloote voeten[5.] overal op de ackers bevonden sijn, mitsgaders veele jonge vruchten vertreden, vermits maer dwars over al de ackers gelopen hadden, ende hij, in de thuynen gewerckt hebbende, pertinent geweten heefft waer de beste cool ende wortele ende cool[6.] stonden, door welcke hulpe van Hottentoos te vreesen is, dat hij die natie al te wijs sal maken om alle nachten de vruchten[7.] te comen stelen. Dierhalven na denselven weder volcq uytgesonden is om hem op te soecken, neffens oock eenige Hottentoos, met beloffte aen deselve, hen[8.] vindende, daervoor wat tabacq ende een arackjen te geven, etc. Maar coste niet gevonden worden, nietjegenstaende den ganschen nacht in de thuynen oock op hen[8.] gepast wierdt.

Nieuwe maen, *den* 21 *dito*, 's morgens fray weer en de wint westelijck als de vorige dagen.

22 *dito*, idem, redelijck weer met betogen lucht en de wint als voren. Sonden meest[+] al 't volcq na 't bos om partije balcken uyt te halen tot het hooft[9.] daer de timmerluyden nu aen wercken ende een machtige partije hout toe gaen sal[10.], [+]82v
alsoo wel tusschen de 70 ende 80 roeden in zee zal moeten gebrocht worden.

's Namiddaghs wierd ons voorsz. fugityff door 2 van Caepmans volckjen thuysgebracht, hebbende d' eerste nacht in Herry's leeger geslapen ende aldaer de gestoole wortelen ende cool met hulpe van 3 sijner[11.] Hottentoos gebracht; doch des anderdaegh[12.], die opgegeten wesende, van Herry uytgejaeght meer te halen, maer

1. gepaai.
2. Sic. Vir *sittend?*
3. Skryffout vir *poffertien (poffertjen)*, 'n soort pistool. Vgl. fol. 63 v. hiervóór.
4. die *lof*, of die eintlike *wortels* van die geelwortels?
5. voetspore.
6. Sic. Die herhaling is 'n skryffout.
7. tuinvrugte, groente.
8. Sic. Vir *hem*.
8. Sic. Vir *hem*.
9. *tot het hooft*, vir (gebruik aan) die seehoof.
10. *toe gaen sal*, in opgebruik sal word.
11. d.w.s. van Herry.
12. Vir *anderdaeghs*.

had niet gedacht[1.], als wel denckende datter te naeuwe wacht op soude gehouden wesen. Derhalven sich sedert hadt verscholen in de huysjens van de wiltschutten (gemaeckt op sommige plaetsen, daer 't gevogelte veel hout, om altemets achter te schuylen ende 'tselve waer te nemen, etc.) tot heden, dat hem dese 2 Hottentoos aengevat ende hier gebracht hadde. Welcke daervoor met een buyck vol reys ende broot, neffens wat tabacq ende een arackjen vereert ende bedanckt wierden, mitsgaders aengeseyt haer Hottentoos te waerschouwen dat se niet meer met ymant van d' onse in de thuynen comen, alsoo der last was gegeven aen de buytenwachten om deselve (soowel onse als andere) die se maer in de thuynen vonden, doot te schieten, opdat niemant van de hare sulx mochte treffen offte overcomen, etc.

Sondagh, *den* 23 *dito*, meest redelijck goet weer en de wint als voren. Brachten ons een van 't bosvolcq een lupert[2.] thuys, die sij bij 't ronde bosjen omtrent 't coornlandt[+] geschoten hat. Des hen daervoor, volgens resolutie van den 17 Juny passato, vereert wierd 3 realen van 8en in contant, om haer te meer te animeren [+]83
tot opvanginge van 't wilt gedierte, dat hier veel schade aen Compagnies vee doet.

24 *en dito*, 's morgens weer ende wint ut supra, doch begon 's namiddaghs al vrij wat te regenen.

25 *dito*, 's morgens fray, helder sonneschijn-weer, is den Commandeur gegaen na 't ronde bossjen om aldaer noch wat lant aff te sien tot een tabacqplantage, welck kruyt hier fray aerdt ende al saet van gewonnen is; sulx te dien eynde een goet perck affgesteecken ende ordre gelaten is om 'tselve ten eersten van alle struyckende ander bosjens schoon te maken door de 2 persoonen die daer, om 't coorenlandt te bewaren, doch[3.] leggen moeten, ende voor 't ledich sijn[4.] wel een redelijx[5.] tabacqplantage sullen cunnen waernemen.

Op dato is meer aengetogen Ertman Gleuge over begane dieverije aen Compagnies geweer, uyt geslooten cassen (staende sijn schiltwacht) genomen, ende dat sigh naderhandt uyt sijne detentie fugityff gestelt, mitsgaders met hulpe van de Hottentoos Compagnies thuynen bestolen ende oock eenige van 't volcq haer kisten opgebroocken ende 't goet na sigh genomen had, bij desen chrijghsraedt[6.] gecondemneert: gegeeselt ende in de kettingh gebannen te worden soo lange sijn verbont aen d' E. Compagnie duyrt, om sonder gagie aen alle vuyle wercke gebruyckt te worden, etc.

26 *dito*, moy weer ende 't luchjen westelijck als vooren. Is voorsz. stententie ter[+] executie gestelt. [+]83v

27 *dito*, 's morgens fray, stil weer. Is met een Biscayse sloep na 't Robben-eylandt gesonden wat provisie voor de schapewachters, om oock te vernemen hoe 't met dat vee al staet, etc., welcke des avonts wederom coomende, rapporteerden datter

1. Vir *gedaen?*
2. In margine staan *luypert*.
3. tog, in elk geval.
4. *voor 't ledich sijn*, i.p.v. leeg te lê..
5. Vir *redelycq*.
6. 'n Krygsraad was oorspronklik 'n vergadering van skeepsoffisiere onder leiding van 'n bevelhebber.

eenighe sterffte onder geweest, doch door d' aenteelinge genoeghsaem weder gesuppleert[1.] was, medebrengende 2 jonge, vette rammen ende 10 dicke, vette starten van oyen, na de Hottentoos manier affgesneden, omdat se 't generen[2.] door haer dickte ende breete beletten.

28 *ende* 29 *dito*, idem. Ende quam voor den middagh met een N.westelijcke luchtjen wint uyt de Saldanhabay hier te retourneren de chaloupen *Robbejacht* ende *Peguyn* met een ladinge riedt ende niet meer als 2 schapen, die in de gemelte bay wel meer soude gecreegen hebben, maer de Hottentoos hadden 't volck van 't *Robbejachjens* bootjen overvallen, haer wacker wat affgeslagen en de coper met den tabacq, nevens oock een musquet, na haer genomen. Item oock 't bootjen heel aen stucken gesloopt om 't ijserwerck, dat sij der uytsloegen. Sulx daerdoor den handel geen voortgangh maer een stut nam, ende om in geen meerder verweyderingh[3.] te geraken, geresolveert hadden weder herwaerts aen te keeren - aen welck doen van de Hottentoos dan te speuren is hoe wijnich deselve te vertrouwen, ende wij[+] doorgaens altijt wel op hoede sullen mogen sijn, dewijle sijluyden oock langhs soo slimmer worden, sullende derhalven mede 't [+84] geraedenste wesen dat men se hier aen 't fort nodight offte affwacht, om, onder haer macht sijnde[4.], niet t' eeniger tijt, om 't copers halven, eens merckelijck overval ende massacre van deselve te lijden, dewijl men tot haer te gaen doch maer wijnigh volcq can affbreecken[5.], ende veele te senden wat costelijck voor d' E. Compagnie vallen soude, etc.

't Wagenvolcq uyt[6.] bos comende, omtrent 't ronde bosjen daer ons coren staet, ende aldaer wat gras mayende op sij van de wagen, niet boven 10 treden van haer aff, was een seer groote, ouden, mageren, verhongerden leeuw gecomen, meenende een van de paerden uyt den wagen te halen, 'twelck ook scheen te volbrengen, niettegenstaende wat gewelt 't wagenvolcq, doch sonder schietgeweer (dat op de wagens lagh) op hem deden, tot sijluyden ten lesten met een stock op de sey hem sloegen, ende alsoo met schreuwen ende crijten groot geraes maeckten, hij (doch maer al sachjens voet voor voet) daer van deurgingh ende echter door 't creupelbos de wagen vervolgden, mitsgaders sigh heefft weten te versteecken hieromtrent[7.] fort, ende 's nachts over 't walletjen van 't corael[8.] (eeniggsints door den regen wat affgecalfft sijnde) bij de koebeesten te comen, daer hij onder deselve doende wesende ende al een beest onder de voet, mitsgaders een ander swaer gequest hebbende, van onse wachters vernomen ende noch dootgeschooten wierdt, welcke daervoor een vereringe van 6 realen van 8en is gedaen om, als per resolutie van de 17en Juny passato, 't volcq tot opvangingh van 't wilt gediert te meer te animeren, etc.

[+] *Sondagh*, *den* 30*en dito*, 's morgens fray sonneschijn-weer ende 't luchjen als voren. [+84v]

1. aangevul.
2. aanteel.
3. Die bedoeling is onduidelik: dat die terugreis na die Kaap nie verder bemoeilik word nie? Of: dat die agterstand in die handel nie groter word nie?
4. d.w.s. as ons na hulle krale reis.
5. spaar.
6. *uyt 't*.
7. *hieromtrent 't*.
8. kraal. Die vorm wys nog op die afleiding uit Port. *curral*.

Brachten onse beestewachters een ijser-[1.] offte egelvercken thuys, in welcke sommige meenen dat den costelijcken steen, pedra porca[2.], soude wesen. Des denselven opgesneeden ende overal wel doorsocht is, maer wierd niets gevonden[(h)].

Ultimo dito, goet weer ende windt als voren. Brachten ons de Hottentoos noch 2 sulcke egelverckens, 't een manneken ende 't ander een wijffken, dewelcke oock deursoght maer almede niets gevonden is. 't Is een wonderlijck gediert ten aensien van sijn defentien, wetende te doen met sijn lange, scherpe pennen dattet schier onmogelijck vangen is, vermits gejaeght wordende deselve pennen weet achteruyt te schieten[3.], ende daermede sijn vijandt wel een span diep ende verder in 't lijff te treffen[(i)] gelijck gebleecken is aen den laest gevangen leeuw, welcke menighte egelpennen heel diep deur de huyt in 't vleys hadt, ende voornamentlijck aen den op gisteren door ons volcq gevangen egelswijn, die in 't aensien van d'onse sijn pennen achteruyt schoot[3.] ende den hondt die hem jaegden, daarmede soodanigh wist in sijn opgespaerden[4.] mont te schieten ende te quetsten[(j)]. Item oock naderhant, hem al gevat hebbende, dat hij hem soude hebben moeten verlaten[5.], indien van ons volcq niet was gesecondeert[6.] ende met de colff van een musquet de cop aen stucken geslagen geworden, welcke daer oock qualijck costen bijcomen, vreesende de beenen vol egelpennen geschoten te worden.

Eindnoten:

(a) Van Riebeeck het hom oorspronklik as geneesheer bekwaam, en in 1639 as skeepsdokter in die Kompanjiesdiens getree. Vandaar hierdie verwysing na ‘sijn oude cunst’. Kort nadat hy in 1640 in Batavia aangekom het, het hy egter die mediese beroep vir 'n administratiewe en kommersiële betrekking verruil.

(b) In sy brief, wat hierbo in die *Daghregister* opgeneem is, noem Jan Woutersz. nie hierdie aanklag teen die stuurman nie; en daar is in die Kaapse Argief ook geen ander brief gevind waarin hy dit doen nie. Die klag is dus heel waarskynlik mondeling aan Van Riebeeck oorgebring.

(c) Ooreenkomstig 'n besluit van die Politieke Raad van 13 April het die *Nachtglas* op 17 April van die Kaap na St. Helena-eiland vertrek. Sien aantekeninge onder hierdie dae.

(d) Die redes vir hierdie resolusie, en die volle teks daarvan, is te vinde in C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 180-181. K.A.

(e) Sien instruksies vir die bevelvoerders van die *Robbejacht*. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 549. K.A.

(f) Instruksies vir die bevelvoerders van die *Nachtglas*. Ibid. pp. 556-558. Met hierdie vaartuigie is ook briewe gestuur aan die Kompanjieskantoor op Mauritius, aan die bevelvoerders van die *Tulp* (wat toe vermoedelik iewers op die kus van Madagaskar was), en aan die Hoë Regering te Batavia. In die brief aan die Hoë Regering is die ernstige behoefte, wat daar aan perde aan die Kaap bestaan het, beklemtoon: landbou kon eenvoudig nie met welslae beoefen word as 'n genoegsame getal perde nie verkry kon word nie. Ibid., pp. 549-555.

1. Vgl. o.d. 4/10/1652, waar Jan Blancx in sy joernaal op 25 September die woord gebruik, reeds in die betekenis van Ndl. *stekelvarken* (wat in Ndl. soms verwar word met *egel*).
2. Port., letterlik *varksteen*, ‘galsteen van varkens en stekelvarkens’ (WNT XVIII, 626.) Die ‘varkensteen’ sou geneeskrag besit het, veral in gevalle van vergiftiging.
3. Jagerslatyn. As die hond die ystervark pak, word hy deur die skerp penne, wat baie los in die ystervark se vel sit, gesteek.
3. Jagerslatyn. As die hond die ystervark pak, word hy deur die skerp penne, wat baie los in die ystervark se vel sit, gesteek.
4. *opsparren*, *opsparen* is byvorme van *opsperren*.
5. loslaat, laat gaan.
6. bygestaan, nl. die hond

(g) Hierdie kwaaddoener, Ertman Gleuge, is drie dae later (sien die 22ste) deur twee Hottentotte na die fort gebring, en op die 25ste gestraf. Vir optrede teen hom sien C.J. 1: *Crim. en Civ. Regtsrolle*, 1652-1673, p. 34; en C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 66-68. K.A.

(h) Die 'pedra porca' (Pedra del Porco of Varkensteen) was veral afkomstig van Malakka, waar dit soms in ystervarke gevind is. Dit was buitengewoon bitter van smaak, en sou groot geneeskrag besit het. Vgl. Egbert Buys: *Nieuw en Volkomen Woordenboek van Konsten en Weetenschappen*, VIII. In die inventaris van die boedel van die bekende Joachim von Dessin (1761), wat een van die grondleggers van die Suid-Afrikaanse Openbare Biblioteek in Kaapstad was, kom o.a. ook voor: '1 doosje met 2 pedro del porco'. M.O.O.C. 8/10: *Inventarissen*, 1760-1763, no. 76. K.A.

(i) Die foutiewe opvatting dat die ystervark ter verdediging sy penne na agter toe kan uitskiet, word vandag nog vry algemeen by die naturelle, en soms selfs ook by oningeligte blankes, in Suid-Afrika aangetref.

(j) Hierdie ooggetuies was vermoedelik nie baie noukeurige waarnemers nie; of anders was hulle miskien maar oorgretig om bewyse te vind vir die sonderlinge verhaal wat hulle gehoor het.

Augustus anno 1656[+]

[+]85

Adij, *primo dito*, fray, stil sonneschijn-weer. Isser achter 't fort (de gront[7.] wat sandigh ende mull sijnde) een parck van....[8.] roeden landts affgesteecken ende geploeght om pattattissen[9.] in te verplanten uyt de vette thuynnen, daer der al reedelijcke partije aengefockt sijn; doch de grondt te vochtigh bevonden ende daerom op deese plaetse te verbrengen bequamer g'oordeelt wort.

2 *dito*, wat windrigh weer uytte westelijcker handt sonder regen. Ende hadden ons bos-wagenvoleq bij 't ronde bosjen omtrent 't coorenlandt een lustigen wolff[10.] geschoten, daer deselve 4ra. van 8en voor vereert wierden.

't Begond 's nachts heel hard te wayen van den Z.Westen met swaren regen, 'twelck

den 3*en dito*, 's morgens noch al aenhield, doch op den voormiddag wat affnam, met welcke wint hier ter rhede arriveerde 't schip *Henriette Louyse* met 273 coppen, 8 Appril passato uyt Zeelandt vertrocken, nergens aengeweest ende oock maer een

7. In H. staan *graff!*
8. In die hs. nie ingevul nie.
9. Patats, nie aardappels nie. *Pattattissen* is 'n dubbele meervoud: enkv. *pata(a)t*, ouer vorm *batate*, via Spaans *batata* uit Haïties. Vgl. Deel I, bls. 314, noot 3.
10. Vermoedelik 'n hiëna; of 'n wildehond.

(heden desen dagh) van sieckten overleden off verloren hebbende, maer waren al eenige vrij met scheurbuyck besmet, daertoe verversinghe aen boort geschikt wierdt. Op verhaelde schip was schipper Cent Amers, ondercoopman Jan Masson, ende predicant Wilhelmus Vinderus[(a)].

+ 4*en dito*, fray, bequaem sonneschijn-weer, 't luchjen van den N.Westen.

Volle maen, *den* 5*en dito*, idem. Ende blijfft de sieckte onder 't volcq deser +85v
fortresse noch al regneren, tot belet in veel saecken ende bysonderlijck 't onderhanden hebbende hoofft, alsoo den baes[1.] en de beste knechts van de timmerluyden naest[2.] 2 à 3 dagen herwaerts, nevens eenige andre, mede heel cranck ingevallen sijn ende de rest van 't volcq noch gansch swack van geledene sieckten, mitsgaders de rest meestal creunnende, die oock alle dagen, d'een voor en de ander nae, invallen, sulx dat wij al eenige verlegentheyt lijden; 'twelck d' Almogende wil beteren.

Tegen den avondt quam een groot schip (dat wij voor de *Parel* aensagen) in de bay, maer cost, vermits de wint wat stijff uytten Z.Z.Oosten over 't landt opstack, niet ter rechte rhede comen.

Sondagh, *den* 6 *dito*, 's morgens redelijck stil, ende verhaelde schip aen d' oversijde van de bay omtrent een mijl van de rheede ten ancker gecomen wesende, wierdt een Biscayse sloep derwarts gesonden om te vernemen welck schip ende hoedanigh het gelegen was, etc., die wat na de middagh wederom comende, tijdingh bracht dat het was de *Parel*, 11 April passato uyt Texel ende achter Schot- ende Yrlant omgeseylt, nergens aengeweest, ende niet meer als 3 dooden gehadt, doch 't scheurbuyck onder sommige eenighsints beginnende, tot weghneminge van 'twelcke datelijck vervarssinge in overvloedt aen boort geschickt wierdt.

+ In compagnie van haer was mede uytgeseylt de bootjes *Wachter* ende *Wakende Boey*, meenende deselve binnendeur[3.] geloopen wesen, haest opdonderen sullen. +86

7 *dito*, 's morgens fray sonneschijn-weer.

8, 9, 10, 11 *ende* 12 *dito*, idem.

Sondagh, *den* 13*en dito*, noch even schoon, stil sonneschijn-weer. Ende is op dato het H. Avontmael des Heeren hier aen lant bedient door Do. Vinderus, predicant op *Louyse*.

14*en dito*, 's morgens cout, winderigh weer van den N.Westen met betrocken lucht, sulcx dat geen schuyt off boots van, off aen, de schepen costen varen, waerdoor *H. Louyse* heden belet bleeff te vertrecken vermits oock de wint tegen was.

Tegen den nacht viel der al wat swaren regen.

15 *dito*, 's morgens noch al harde westelijcke winden tot belet als vooren, sijnde 't cleyne schuytjen van de *Peerel* affgedreeven, doch aen *Louyse* noch gecreegen, ende naderhandt desselffs middelschuyt[4.] heel tegen de strant; sont derhalven den schipper ('t weer wat beter schijnende) de groote booth herwarts om ons te verwittigen, maer

1. baas-, hooftimmerman.
2. sedert. Vgl. noot 11 o.d. 17/11/1653.
3. deur die Engelse Kanaal.
4. nl. die middelste in grootte. Ook o.d. 27/12/1653.

die dreeff wel met 30 menschen mede heel beneden de Soute-Revier in de brandingh, daer 't noch ternauwernoot voor de dregh[1.] hielden tot wij haer hier van landt met 2 sloepen te hulp quamen ende voor 't fort cregen.

Weynigh voor den avondt gebeurde van dito bootsvolcq een deerlijck ongeluck,[+] als nemende[2.] een matroos, genaemt Claes de Logie, een vuyrroer in de handt [+]86v dat, geladen sijnde met hagel, onversiens lossprongh[3.] ende een ander persoon, genaempt Jerasmus.....[4.(b)] achter in 't hoofft sodanigh trefften datter denselven omtrent 2 uyren daernae aff sturff[5.]. Des die 't gedaen hadt in apprehentie gestelt ende last gegeven is om van de sake te nemen behoorlijcke informatie, etc., doch is niet anders cunnen vernomen worden als een onnosel ongeluck te sijn, achtervolgens[6.] oock de opentlijcke vrije bekentenisse ende verclaringe des gevangen, mitsgaders de veelvoudige getuygenissen van de omstanders.

16 *dito*, 's morgens noch al redelijck stijve N.Westewinden tot beleth als voren. Sijn de schippers en de coopluyden van de *Parel* en *Louyse* aen landt ontboden, van wegen 'tverhaelde ongeluck raedt te houden. Met dewelcke ingesien ende bevonden sijnde een gansch onnosel ongeluck te sijn, soo is bij resolutie verstaen den geapprehendeerden van de straffen des dootslaghs te eximeren[7.] ende ten aensien van sijne ongeluckige onvoorsichtigheyt eenlijck net[8.] te condemneren om een jaer langh d' E. Compagnie hier aen de Caep sonder gagie te dienen[(c)].

Op dato sijn d' opperhooffden van 't schip *Louyse* affscheyt gegeven ende g'intregeert onse missiven ende annexe pampieren aen d' Edele Heeren Generael ende Raden van India tot Battavia[(d)].

17 *dito*, 's morgens heel stil weer, waren die van *Louyse* noch besigh haer wortelen,[+] cool, etc., tot ververssinge voor de reyse aen boort te halen. Item mede om met werpen[9.] na buyten te corten[10.], maer costen niet heel uyt raecken. [+]87

18 *dito*, 's morgens stil en mistigh, lagh *Louyse* noch in de mont van de bay voor ancker, doch viel ten eersten weder aen 't werpen, maer vermits de wint uytte N. Westen weder eenighsints begond te coelen, coste niet voortraecken.

19 *dito*, idem, weer ende wint wat van de noordelijcker hant, waermede *Louyse* (buytenwaert-aen gecort sijnde) fray de bay voorts uytlaveerden ende t' zee raekten. D' Almogende verleene deselve een spoedige, behouden reyse.

's Avonts wiert een leeuw gevonden leggen[11.] op de strandt bij de duyntjes niet verre van 't fort, die even gestorven ende noch warm was, mitsgaders bevonden wierd voor in sijn borst te steecken een pen van een egelswijn[12.], wel 2 hantbreet diep, ende vorders gevilt werdende, overal soo dapper gequest van egelverckenspennen, dat

1. klein anker.
2. Hs: *menende*.
3. afgegaan het.
4. In die hs. oopgelaat.
5. Byvorm van *stierf*.
6. volgens.
7. verskoon, vrijstelling verleen. Vgl. Eng. *exempt*.
8. Hs: *met; eenlijck net*, alleen maar.
9. d.w.s. ankers uitwerp.
10. die skip van posisie te laat verander deur die kabels in te kort.
11. Vir die konstruksie *wiert...gevonden leggen*, vgl. Stoett, *Mndl. Spraakkunst*, 3de dr., § 273.
12. d.w.s. 'n ystervark.

volcomen bleecq door dat cleyne[1.] gediert affgemaeckt ende ter doot gebracht is.

Sondagh, *nieuwen maen*, *den* 20*en dito*, 's morgens fray, stil, bequaem weer.

21 *dito*, bysonder schoon, stil, sonneschijn-weer, is den Commandeur met den schipper van de *Parel*, Pieter Jonassen ende de ondercoopman Roeland de Carpentier[+] eens gegaen na 't corenlandt en 't bos om aldaer wat ordre op sommige saken te stellen ende gemelte schipper ende coopman de schone apparentie [+]87v van de coorenbouwerije, etc., t' verthonen, om daervan raport op Batavia te moogen brengen, mitsgaders te verthogen hoe nodigh hier tot die saecken 30 à 40 paerden wel sijn.

De Brabanse[2.] en de witte claver, met de *Parel* nu jonghst becomen[(e)] ende bij dit corenlandt tot een proeff wat gesayt, begond heel fray op te comen, 'twelcke een treffelijcke voeragie[3.] voor de paerden wesen sal.

Den taruw ende haver stondt mede bysonder schoon.

22 *dito*, 's morgens stille, donckere mist, doch op den dagh schoon, helder, warm sonneschijn-weer, maer tegen den nacht begondt al wat stijff te wayen van den N.Westen, 'twelck den

23 *dito*, 's morgens noch aenhield, waerdoor de *Parel* belet bleeff heden t'zeyl te gaen, daer sijn affschijt al toe becomen hadt.

24 *ende* 25 *dito*, redelijck bedaert weer ende 't luchjen variabel, is de *Parl* daermede fray buyten in zee geraeckt met cloeck ende gesont volcq, tenderende nae Batavia, daer hun d' Almogende salvo wil geleyden, beneffens onse brieven ende papieren gederigeert aen d' Edelen Heeren Governeur-Generael ende Rade van India[(f)].

[+] 26 *dito*, 's morgens mooy weer ende 't luchjen van den Z.O., waermede affgesonden is 't *Robbejachjen* om wat schapen hier op voorraet te halen tegen [+]88 de schepen die alle dagen noch verwacht worden[(g)].

Sondagh, *den* 27*en dito*, 's morgens vrij stijve Z.Z.Oostewinden.

28 *dito*, betogen lucht ende sachte westelijcke windt, waermede 's namiddaghs (wat regen vallende) 't *Robbejachjen* wederom quam met 19 schoone schapen, ende tijdingh dat deselve op 't eylandt jegenwoordigh heel vet waren ende veele van deselve alle dage stonde te jongen[4.].

29 *ende* 30 *dito*, bysonder fray, warm, stil sonneschijn-weer.

Op dato den Commandeur hier ende daer wat omloopende soecken[5.] na eenigh geboomt bequaem om te planten rontsom de thuynen tot beschot van[6.] de sware winden, etc., heefft onder anderen gevonden een soorte van sparreboom, omtrent 1 vadem hoogh, bijna als die nu laest met de *Parl* uyt vaderlandt becomen[(h)], waerom die bij de thuynen hier verplanten ende eenige affgesneden tacken mede in de aerde setten, etc.

1. klein in vergelyking met die leeu.
2. Brabantse of rooi klawer.
3. Interessante vernederlandsing van Fr. *fourage*.
4. In Ndl. van verskillende soogdiere gesê; in Afr., altans teenswoordig, nie van skape nie.
5. Die konstruksie part. praes. + infin. lyk ongewoon.
6. *beschot van*, beskutting teen.

Ultimo dito, 's morgens vuyl, regenachtigh weer en de wint Z.oostelijck, waerdoor den Commandeur voorsz. belet bleeff na sij voornemen heden uyt te gaen om te soecken offer meer diergelijcke soorte van sparreboomen ergens te vinden waren, ten aensien[1.] van deselve seer bequame hegge rontsom Compagnie's thuynen souden cunnen gemaeckt worden om deselve (op 't hooghste nodigh) daermeede aff te sluyten[+] dewijl der anders, insonderheyt den gemeenen volcque ende sommige al te resolute offte vrijpostige luyden, doch qualijck uyt te houden sijn. [+]88v

Eindnoten:

(a) Só word hierdie name in die Haagse kopie van die *Daghregister* gespel, maar in die *Daghregister* in die Kaapse Argief word hulle geskryf: Cent Hamers, Jan Mossan en Wilhelmus Vindeerus. Laasgenocmde was in Amsterdam as predikant opgelei, en het op 4 Januarie 1655 by die Classis van Amsterdam aansoek gedoen om as predikant na Oos-Indië te gaan. Hy was met die *Henriette Louijse* nou juis op weg daarheen. In Mei 1657 is hy op Formosa geplaas, waar hy sowat twee jaar later oorlede is. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, pp. 456-457.
(b) Jerasmus Teunisz. van Tonsbergen in Noorweë. Sien C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 182. K.A.
(c) Ibid. Besonderhede van die verhoor en uitspraak word hier gegee.
(d) Hierdie dokumente het o.a. ingesluit 'n skrywe van Jan van Riebeeck aan die Hoë Regering, waarin hy weereens nadruk gelê het op die dringende behoefte aan perde en arbeiders aan die Kaap. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 560-563 en 565. K.A.
(e) Sien brief van die Direkteure aan Van Riebeeck en sy Raad, 23 Maart 1656. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 570-571. K.A. Hierin word verklaar dat die Brabantse klawer hoog groei en geskik is vir perde, terwyl die wit klawer plat op die grond bly.
(f) Vir hierdie 'brieven ende papieren' sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 563-566. K.A.
(g) Vgl. Van Riebeeck se brief aan Sybrant Rinckes en Willem Harmansz. op Robbeneiland. Ibid., p. 566.
(h) Die Direkteure van die Kamer Amsterdam skryf op 23 Maart 1656 aan Van Riebeeck en sy Raad o.a.: 'Een casge met steck van aelbesien als meede eenige sparreboomtjes daaronder, welke sparreboomtjes een jaer off twee gestaen hebbende, en wel aen 't wassen sijnde, eenige tackgens daervan affgenomen en in d' aerde gestoocken cunnen worden, die hier te lande voort weder wassen'. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, p. 571. K.A.

Septembris anno 1656

Adij, *primo ditto*, 's morgens fray, stil, bequaem sonneschijn-weer. Is den Commandeur ten eynde voorsz. uytgegaen, latende oock meteen bij 't coorenlandt wat tabacq sayen om aldaer (de winden soo hardt als hier niet wayende) te planten.

Van verhaelde corenlandt vorder achter de Taeffelbergh gaende, opwaerts na dito geberghte daer de bosschagies staen, heefft aldaer omtrent ½ mijl vandaen gevonden veel soorten den sparreboomen gelijck, maer geen oprechte[2.], nochte hoger als van 5, 6 à 7 voeten, schijnende alle jaren te verdorren, vermits veel van deselve, wat hoger wesende, heel dor en doot bevonden; echter liet eenige uyttrecken ende medenemen om bij 't fort ende elders op wat vetter gronden te planten ende proberen off se daer beter sullen willen opgroyen, alsoo g'opineert wordt haere verdorringe off stervinge resulteert uyt de drooghte daer se jegenwoordigh stonden.

1. *ten aensien*, (aan)gesien.
2. regoppe.

2 *dito*, fray weer als vooren. Wierde achter 't fort tegen den Taeffelbergh mede[+] eenige van de verhaelde boomen gesocht ende in redelijcke abondantie [+]89 gevonden, edoch al een soort meer de genever- als sparreboom door haer steeckende loff gelijckende.

Volle maen, *Sondagh den* 3 *dito*, goet weer ende **<**'t**>** wintje westelijck.

4 *ende* 5 *dito*, idem.

6 *dito*, 's morgens vuyl, regenachtigh weer en de wint N.West, tot belet in verscheyden saken.

't Wierdt tegen den nacht uyttermaten hard, onstuymigh weer en de wint meest W.Z.West, met sware hagel ende regenbuyen.

7 *dito*, 's morgens noch al aenhoudende. Ende is op dato goet gevonden voor 't gemeene volcq eenige hembden van Gunees linnen[3.] te laten maken, om redenen bij de daerover genomen resolutie genarreert[(a)].

8*en dito*, 's morgens fray, stil, bedaert weer.

9*en dito*, idem. Ende is al 't volcq nae 't bos gesonden om partije gereet gemaeckte

3. afkomstig van Guinea - sou volgens resolutie van 7/9/1656 ‘vry beter ende aengenamer...als de vaderlantse die vermits hare smalte, groffte ende corticheijt bijna onbruickbaer voor 't volcq sijn. Behalve dat deselve t' haerder beswaernisse oock duyrder vallen’.

stormpalen te halen, die opnieuws rontom in de wal (ten dien eynde soo verde opgenomen) sullen geleyt worden, vermits de oude veele (vergaen zijnde) uytvallen. Derhalven oock nu geset is op harder hout als tevoren, om soodanige vernieuwinge te min subject te wesen, hebbende d' oude noch maer 3 jaren in de wal gelegen. Ende hopen dat dese nieuwe (heel hardt ende meest groen ebbenhout[1.] wesende) wat durabel[2.] sullen vallen, anders soude die vernieuwinge alle 3 à 4 jaren telckens groote moeyten ende arbeyt veroorsaken tot belet in veel andere saecken.

Sondagh, *den* 10*en dito*, claer, winderigh weer uyt Z.Z.Oosten.

[+] 11*en dito*, fray weer ende 't luchjen vari<a>bel, waermeede hier wel ter rheede arriveerde 't fluytscheepjen de *Waeckende Boey* met 40 coppen, 11 April passato [+]89v in compagnie van de *Parel* en de *Wachter* uytgeseylt ende in de Noortzee van den anderen geraeckt, mitsgaders 2 mael geweest in Pley-[3.] ende eens in Vaelmuyen[4.], hebbende langh van stilte onder ende omtrent de luny[5.] leggen suckelen, doch niemandt overleden; maer 't scheurbuyck onder 't volcq al wat beginnende, daertoe ten eersten vervarsinge in overvloet aen boort geschickt wierdt.

12 *dito*, fray weer en de wint als voren, maer begondt 's namiddaghs al wat hardt te wayen van den Z.Z.Oosten met grote valbuyen over den Taeffelbergh.

13*en dito*, noch al aenhoudende ende wierdt over de Robben-eylandt's rhee een ander cleyn scheepjen (op ancker leggende) gesien, 'twelck, vermits de gemelte harde Z.Z.Oostenwinden, heden niet costen opcoomen.

14 *dito*, 's morgens moey, helder sonneschijn-weer ende 't luchjen van d' overwal[6.] uyt de noordelijcker handt, waermede voorhaelde scheepje fray soude hebben cunnen ter rhede comen indien 't op sijn voorige plaetse hadden blijven ten ancker leggen, maer was juyst weder t' zee gesteecken. Echter quam 's middaghs (de wint uytten Noort-Westen wat stijff deurcoelende) noch wel[7.] binnen, sijnde 't fluytscheepjen de *Zeeridder*, van de Camer Zeelandt, 11 May passato uytgeseylt met 64 coppen, daeronder den schipper Jan Leendertsz. Roscam en de bouchouder Pieter Texel van[+] Middelburgh, daer tot heeden noch geen van overleden sijn ende maer 7 à 8 aen 't scheurbuyck waren. Des ten eersten ververssingh in abondantie [+]90 daertoe aen boort gesonden is. Hadden nergens aengeweest ende eergister hier onder 't landt vernomen het Enchuysens[8.] galjot *Emlo*, dat in zee gesteecken was ende dierhalven alle dagen staet op te donderen.

15 *ende* 16 *dito*, fray weer en de wint als voren tot op den middagh, begondt wat stijff te wayen van den N.Westen, waermede hier wel ter rhede quam 't galjot *Emlo*, daerop schipper Frans Hendrixsen van Stralen[(c)], primo May passato, neffens noch een ander galjot genaempt *Ens*, voor de Camer Enchuysen uyt Vlie geseylt ende tesamen 10 dagen in Hitlandt[9.(d)] aengeweest, daer den 18en May weder vandaen vertrocken

(b)

1. H: *evenhout*.
2. duursaam.
3. *Pley(-muyen)*, Plymouth.
4. Falmouth; *muyen*, *muiden* beteken *monde*. Vgl. Ndl. *Ymuiden*.
5. linie. Dieselfde spelling o.d. 16 en 21 Sept. hierna.
6. teenoorgestelde, d.w.s. die noordelike wal.
7. Hs.: *veel*.
8. Van die Kamer Enkhuizen.
9. Shetland.

ende soo voorts haer reyse achterom genoomen hadden tot omtrent 7 graden benoorden de luny, waer se met stijff[1.] van den andren geraeckt. Willen hopen 't ander echter mede haest te voorschijn coomen sal, neffens oock 't fluytje de *Wachter*[2.] van Amsterdam, tot dato noch achterblijvende. Dit gemelde galjot *Emlo* had op 19 coppen ende geen dooden, maer vrij wat schurbuyck[3.] onder 't volcq haer leden[4.], daer vervarssinge genoegh ende schapen toe na boort geschickt wierdt, etc.

Des nachts isser vrij wat regen gevallen.

Sondagh, *den* 17 *dito*, 's morgens noch al regenachtigh ende winderigh weder uyt den N.Westen.

Nieuwe maen, *den* 18 *dito*, idem, onstuymigh weer ende variabele winden.

19 *dito*, noch al eenighsints continuerende ende tegen den avont heel affnemende.[+]

20 *dito*, 's morgens schoon, helder sonneschijn-weer. Ende is op dato 't [+]90v fluytscheepjen de *Wakende Boy*[5.] affscheijt gegeven om sijn reyse nae Batavia te vervolgen, mitsgaders d'opperhooffden van dien g'intregeert onse missive[(d)] ende annexe pampieren aen d' Ed. Heeren Governeur-Generael ende Rade van India[(e)].

21 *dito*, regenachtigh weer en de wint N.Westelijck, tot belet van voorsz. schips vertreck, doch quam daermeede tegen den avont hier wel ter rhede 't schip *Princes Royael* van de Camer Amsterdam, daerop schipper Rijnout Engelbrechtsz. ende ondercoopman Jacomo Manrycque, ultimo May passato uytgeseylt in compagnie met 't galjot *Urck* van Enckhuysen, sijnde 't schip *Breda* en de fluyt *Ulisses*, met noch een ander galjot van Hoorn des andere daeghs naegevolcht, volgens tijdinge die van de *Princes* uyt *Breda* ende *Urck* (naderhant in zee ontmoet) becomen, van dewelcke omtrent 6 graden benoorden de luny weder waren affgeraeckt, hebbende dit schip wel eenige scheurbuyckige, maer gansch geen dooden ende 356 zielen op, mitsgaders onderwegen Ste. Vincent aengeweest, doch geen esels meedegebracht, voorgevende (doch wat blaeuwtjes[6.]) dat geen hadden cunnen becomen, etc.

22 *dito* meest weer ende wint als vooren tot tegen den avondt, quammer een luchjen uytten Z.Z.Oosten, daer 't fluytscheepjen de *Wackende Boey* ten fine voormelt mede t'seyl gingh.

23 *dito*, fray, warm, stil sonneschijn-weer tot 's namiddaghs, begondt heel stijff te[+] wayen van den Z.Z.Oosten, ende was een schip gesien onder de wal, dattet onder 't Robben-eylandt setteden[7.]. [+]91

Sondagh, *den* 24 *dito*, 's morgens noch al even harde Z.Z.Oostewinden. Ende is desen morgen overleden een matroos, die sieck van de *Parl* hier gebleeven was, genaempt Jan Albertsz. Croon, van Aelsmeer.

1. *met stijff* = ? 'n Woord soos *weder* uitgeval?
2. Die *Ens* kom nie aan die Kaap aan nie, die *Wachter* eers die 26ste Desember.
3. Sic.
4. d.w.s. daar was skeurbuik onder die lede van die volk van die *Emlo*.
5. *Boey*.
6. flou, onaanneemlik; vgl. *blaeuwe excusen* o.d. 4/8/1657.
7. Vir *settede*, geanker het.

Item noch een op gisteren van t' schip de *Princes Royael*, die jegens den avont hier aen landt gebracht, mede begraven wierdt.

't Schip op gister ten ancker gesien onder 't Robben-eylandt, was weeder t' zee gesteecken, alsoo 't daer niet meer vernomen wierdt.

25 *dito*, 's morgens redelijck bedaert weer, doch nam de Z.Z.Oostewindt op den dagh weder stijff aen.

26 *dito*, 's morgens heel stil, claer sonneschijn-weer, maer begondt tegen den avondt al weder redelijck stijff uyt den vorigen hoeck te wayen.

27 *dito*, weer ende wint als voren. Is desen morgen overleden noch een sieck man uyt de *Princes Royael*, genaempt Pieter Matthijsen, soldaet van Westphalen.

Op dato sijn 2 misdadigers (op 't versoeck van de opperhoofden van 't schip de *Princes Royael* hier aen landt gedetineert) voor den Raedt deser fortresse (versterckt met denselve overigheyt[1.] ende oock die van de fluytjes *Zeeridder* en *Emloo*) op interrogatorie[2.], etc., verhoort[(f)] ende bevonden dat deselve hadden samengespannen ende voorgenomen 't schip in den brant te steecken ende eenige[3.] moorderije, etc., aen te rechten, volgens opentlijcke vrijwillige confessien[(g)], wesende genaempt den principaelsten[+] Jan Leendertsz. van de Oude Weteringh[(h)] out...[4.] jaren, soldaet, ende Jan Meyns van Groeningen, matroos, die der van Jan Leendertsz. was toe aengesocht, als breeder bij interrogatorien ende wel gerecolleerde attestatien[5.] van gelooffwaerdige getuygen blijckende[(i)]. [+]91v

28 *dito*, 's morgens fray, stil, warm sonneschijn-weer als gister. Sijn de bovengenoemde personen bij sententie des Raets voorsz. gecondemneert, namentlijck Jan Leendertsz. te worden gegeeselt ende gebrantmerckt, met een kneppel ende stroowis[6.] in den brant boven 't hoofft aen een pael gebonden ende voor 15 jaren in de kettingh gebannen, beneffens confiscatie van alle sijne maentgelden.

Jan Meyns gekielt ende gelaerst met 6 maenden sols[7.] verbeurt[(j)].

29 *dito*, schoon weer als vooren. Is bij 't corenlandt noch stijff een quart mergen besayt met al de bouckwijt die wij noch hadden, ende bij 't fort oock een redelijck parckjen van hier gewonnen saet.

Item sijn oock voorhaelde sententien ter executie gestelt. Ende mede alhier g'arriveert een Engels scheepken, maer alsoo den avont viel ende stijff begondt te wayen, quam niemandt van 'tselve aen landt, sulx wij noch ignorant bleeven hoe 't genaempt ende vanwaer het comende offte weerwarts[8.] tenderende was.

1. Dit moet beteken: die owerheid van die *Princes Royael*, maar die vorm *denselve* - in die hs. word dit as twee woorde geskryf - is ongrammatikaal. Moet dit wees *derselver* en die *Princes Royael* as vroulik beskou word? O.d. 2/10/1656 egter ‘des *Prinsesse*’!
2. ondervraging.
3. een of ander; *moorderye* is enkelvoud.
4. Nie ingevul nie.
5. *gerecolleerde attestatien*, herhaalde, voorgelese verklaringe.
6. Die betekenis van die *kneppel* en die brandende *stroowis* is nie heeltemal duidelik nie. Blykbaar is die bedoeling dat die veroordeelde ‘gegeeselt’ word met 'n *kneppel* en ‘gebrantmerckt’ met 'n brandende ‘*strowis*’ ('n bossie strooi) bo sy kop, terwyl hy aan 'n paal gebind is.
7. Genitief van *sold*, soldy.
8. Skryffout vir *werwarts? waerwarts? werwaerts?*

Soo sijn oock haer affscheyt gegeven d' opperhooffden van de scheepkens *Zeeridder* ende *Emloo* om haer reyse nae Battavia te vervorderen, mitsgaders aen deselve ten dien[+] eynde g'intregeert onse missiven ende annexe pampieren aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raeden van India[(k)]. [+]92

Ultimo dito, 's morgens hardde Z.Z.Oostewinden, waerdoor de gemelte scheepjes haer ancker niet cunnende crijgen[1.], belet bleven t'seyl te gaen. Item oock de *Princesse Royael*, die vandaegh sijn ververssinge voor de reys aen boort gehaelt ende affscheyt becomen soude hebben.

Tegen den avondt, de wint eenighsints wat ophoudende, waren d' Engelse capiteyn, genaempt Willem Harwy, en de coopman Arthuyr Couttne[2.], aen landt gecomen, sijnde 't scheepjen genaempt den *Egel*[3.(l)], tenderende na Suratta, gemant met 28 coppen die, op 4 à 5 personen na, altemalen meest stijff aen 't scheurbuyck lagen, alsoo 10/20[4.(m)] April passato van Sgravesende[5.] uyt Engelandt waren t'seyl gegaen. Versochten derhalven wat ververssinge ende water te halen, welcke laste[6.] haer toegestaen ende, aengaende verversingh, liberteyt vergunt wierdt om van de particulieren uyt haer thuyntjes te mogen coopen sooveel sij van deselve krijgen konde, als haer niet wijsmakende[7.] datter eenige Compagnie's thuynen waren, om door deselve te minder importuniteyt te lijden, etc. Waren oock seer benodight[9.] om branthout, daer wij seyde hun niet aen coste helpen, etc. Wisten te seggen datter wel 50 soo groote als cleyne schepen uyt Engelandt, altemalen particuliere, na India souden varen. Die van de *Princesse Royael*[+] hadden haer grootboot met een seyl daerop mede na landt gesonden om ververssinge te halen, welcke van een harde [+]92v kaeck[10.] omsloegh, sulx haer tweede schuyt derwarts sonden.

Eindnoten:

(a) Vir die betrokke resolusie sien C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 186. K.A. In die resolusie word eers die redes vir hierdie stap gegee, en vervolgens dan verklaar dat die hemde deur die vrou van Frederik Verburgh en ander getroude vroue aan die Kaap gemaak sou word, wat hulle in staat sou stel 'om een stuijver buijten schade offte Interest van de E. Compe. te verdienen, daer doch elck even seer aen dese plaetse noch over is clagende ende kreunende'.

(c) Die Shetland-eilande. 'Hitlandt' dui in hierdie geval egter meer bepaald die eiland Mainland aan, wat die vernaamste eiland van die Shetland-groep is, en waar van oudsher verversings - veral water, skape en varke - te kry was.

(d) In hierdie brief het Van Riebeeck die Hoë Regering van Indië weer dringend om perde gevra, en die mening uitgespreek dat iedere retoerskip, sonder enige ongerief, drie perde na die Kaap kon bring. Daarby het hy versoek dat Chinese - van wie daar, na hy verneem het, 'n groot aantal in Batavia leeggelê het - na die Kaap vervoer word, waar hulle in die landbou en ander bedrywighede gebruik kon word. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 566-573. K.A.

(b) Of Straelen, ou Pruisiese stadjie tussen die Maas en die Ryn in Wesfale.

(d) In hierdie brief het Van Riebeeck die Hoë Regering van Indië weer dringend om perde gevra, en die mening uitgespreek dat iedere retoerskip, sonder enige ongerief, drie perde na die Kaap

1. opkry.
2. By Brill *Coultne*.
3. d.w.s. *Eagle*.
4. d.w.s. 10 April volgens die ou (Juliaanse) styl, 20 April volgens die nuwe (Gregoriaanse) styl.
5. *Gravesend* in Engeland. Die *s* na aanleiding van *'s-Gravenhage?*
6. Vir *lae(t)ste*.
7. meedelende.
9. *benodight sijn om*, in die nood, verleentheid wees om. Vgl. hierna bls. 94, noot 3..
10. rukwind.

kon bring. Daarby het hy versoek dat Chinese - van wie daar, na hy verneem het, 'n groot aantal in Batavia leeggelê het - na die Kaap vervoer word, waar hulle in die landbou en ander bedrywighede gebruik kon word. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 566-573. K.A.

(e) 'n Lys van hierdie stukke is te vinde ibid., p. 574.
(f) Sien verhoor van hierdie twee aangeklaagdes. C.J. 1: *Crim. en Civ. Regtsrolle*, 1652-1673, pp. 35-37. K.A.
(g) Bekentenisse te vinde in C.J. 2952: *Conf. en Interr.*, 1652-1673, pp. 41-44. K.A.
(h) Ou Hollandse stad, noordoos van Leiden.
(i) Ondervraging in C.J. 2952: *Conf. en Interr.*, 1652-1673, pp. 43-44.
(j) Vgl. C.J. 1: *Crim. en Civ. Regtsrolle*, 1652-1673, pp. 35 en 37; en C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 69-73. K.A.
(k) Vir 'n lys van hierdie dokumente sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 574-575. K.A.
(l) Hierdie Engelse skip sal geheet het *Eagle;* die kaptein, William Harvey; en die koopman, Arthur Courtenay. Die naam van laasgenoemde word in die originele *Daghregister* in die Kaapse Argief inderdaad ook aangegee as *Courtne*.
(m) Ten gevolge van kalenderhervorming en die aanvaarding van die Nuwe Styl (i.p.v. Ou Styl) in die tydrekenkunde, moes tien dae van die kalender prysgegee word. Aldus het bv. 3 Januarie geword 13 Januarie; 5 Maart weer 15 Maart ens. Ten einde verwarring te voorkom, is gedurende die oorgangstyd in sommige lande van Europa by datums dikwels sowel die Ou Styl as die Nuwe Styl aangegee. Vandaar dan die datum wat ons hier in die *Daghregister* kry: 10/20 April; d.w.s. volgens die O.S. 10 April, volgens die N.S. 20 April. Op dieselfde wyse moet die datum wat ons op 3 Oktober 1656 vind, nl. 3/13 Junie, verklaar word. Teen 1700 het al die Nederlandse provinsies die N.S. aanvaar; Engeland het dit in 1752 ingevoer. Sien bv. Grotefend: *Taschenbuch der Zeitrechnung*, pp. 24-25.

October anno 1656

Sondagh, *primo dito*, 's morgens fray, stil weer. Bequamen door onse sloep (gisteravondt mede tot hulp gesonden) tijdinge dat 't volcq van de omgeslage boot tot op 3 man nae altemalen geberght, doch de boot weggeraeckt was; des 't *Robbenjacht* sonden om te soecken, die de boot beneden 't Robben-eylandt heefft gevonden, volgens sijn[11.] daerover doende. Heden sijn de scheepjes *Zeeridder* ende *Emlo* vertrocken om haer reyse nae Batavia te vervorderen.

2 *dito*, 's morgens doncker, mistigh weer ende 't luchjen wesende van de N.westelijck, was 't *Robbejachtjen* weder ter rheede gecomen ende had des *Princesse* boot als voor een paer uyren weder aen boort gebracht, daer geen ander schade, als een swaert[12.] verloren, aen geleden was.

8.

11. ? Die woord *rapport* uitgeval?
12. 'schild van sware planken... om het afdrijven of omslaan, te voorkomen' (Van Dale).
8. vanweë.

Volle maen, *den* 3*en dito*, 's morgens regenachtigh weer en de wint N.westelijck, waren wij hier aen landt besigh met een stuck van 't opgestelde hoofft met gijns[1.] in zee te brengen, sijnde van groote, sware balcken als een cas met kespen[2.], anckers[3.] en swavelstaerten[4.], wel vast in malcanderen gemaeckt.

Ondertusschen compt er noch een Engels schip op de rhee ende weynigh daernae d' opperhooffden, waeruyt verstonden dat 3/13 Juny passato uyt Doeveren[5.] geseylt ende tenderende waren na Bantem, met hope om daer ten eersten ladingh ende ingevolge gelegentheyt te becomen datelijck te retourneren. Waren sterck 42 coppen ende den capiteyn genaemt Jan Bramton[(a)], 't schip de *Olijfftack*[(b)], hebbende, op 4 à 5 man nae, altemalen noch gesont volcq; versochten als den vorigen om ververssinge ende beestiael, waerop hun als den anderen is geantwoort.

[+] Desen namiddagh sijn die van de *Princes Royael* besigh geweest met schuyt ende boots haer ververssinge voor de reys aen boort te halen, ende tegen den [+]93
avont gegeven affscheyt, mitsgaders g'intregeert onse missive ende annexe pampieren aen d' E. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India tot Batavia[(c)].

4 *dito*, moey weer en de wint westelijck, tot belet van verhaelde schips vertreck. Ende waren wij besigh 't voorgemelte hoofft noch wat verder met gijns (aen anckers vast) in zee te halen, 'twelck oock op sijn plaetse soude gecreegen hebben, indien d' uytterste gijnblox ver genoegh geschoren[6.] hadden geweest, sulx het nu tot het lage water van morgen uytgestelt bleeff, vermits de vloet om te verscheren[7.] belet gaff.

Heden bracht den capiteyn van d' *Olijfftacq* een pijp[8.] bier aen landt tot vereringe voor den Commandeur, met 6 tongen[9.], waertegen hem weer wat cool, wortelen ende ander groenmoes uyt Compagnie's thuynen wierde vereert, beneffens complementos[10.] daertoe vereyssende. Insisteerden seer om eenige koebeesten, maer wierde op eygen behoefftigheyt g'excuseert.

5 *dito*, 's morgens vuyl, nat weer en de wint ut supra.

Heden liet den Commandeur de capiteyns van voorverhaelde schepen elck met een halff schaep vereeren tot verder recompense haerder bethoonde courtoisie.

6 *dito*, 's morgens stil weer met betrocken lucht. Begon het in zee gebrachte hoofft

1. katrolle, takels.
2. WNT s.v. *hesp:* 'waarschijnlijk zooveel als: klamp, kram of iets derg.' Blykbaar 'n byvorm van *hasp*, Eng. *hasp*, Du *Haspe*. WNT gee alleen hierdie plek as vindplaas vir die vorm. Met die oog op *kespen* (o.d. 18/12/1656) in dieselfde verband met *swavelstaerten*, moet ons egter vermoedelik hier ook lees *kespen. Kesp* word in WNT omskryf as: 'verbindingsstuk bij houtconstructies', 'ankerstuk, overligger'.
3. verbindingsysters in die vorm van 'n anker.
4. Ndl. *zwaluwstaart*, Afr. *swaelstert*, bekende lasmetode waarby twee stukke hout deur middel van inkepinge, min of meer in die vorm van die stert van 'n swaeltjie, inmekaar gevoeg word. Let op die vorm *swavel*, Afr. *swa(w)el*, teenoor algemeen Ndl. *zwaluw*.
5. Dover, in Engeland.
6. *scheren* beteken: die toue op die regte manier in die katrolle steek. In hierdie geval was die twee katrolle blykbaar nie ver genoeg van mekaar 'geskeer' nie.
7. Die vloed het dit onmoontlik gemaak om die katrolle anders, d.w.s. reg te 'skeer'.
8. langwerpige vat.
9. tongvisse?
10. beleefdhede. Die vorm lyk Italiaans met 'n Ndl. meervouds-*s*.

gevult te worden met rijsbossen ende clipsteen. 't Wierd op den dach vuyl, regenachtig ende winderigh weer van den N.Westen.

7 *dito*, 's morgens fray, stil weer. Begonnen achter 't fort partye garst aff te mayen,[+] die den 4en May passato gesayt was, 'twelck wat te vroegh bevonden is, alsoo de airen veel van den swaren hagel ende regen (alle dagen noch vallende) offgeslagen was[1.]. [+93v]

's Middaghs, 't luchjen comende uytte zuyelijcker handt, is de *Princesse Royael* daermede onder seyl gegaen ende fray buyten geraeckt met over de 350 gesonde zielen. D' Almogende verlene haer vorder een spoedighe, behouden reyse.

Heden liet den Commandeur d' Engelsch capiteyns van de voorhaelde 2 schepen tegen morgen ter maelteyt nodigen ende elck vereeren met een halff beest[2.] (dat vermits eenige swackheyt gedoot was) in recompense van een vat bier ende 1 kelderken[3.] gedisteleert water[4.], dat yder van deselve alle beyde hadden aen landt gebracht.

Sondagh, *den* 8*en dito*, 's morgens fray, helder sonneschijn-weer ende 't luchjen noordelijck, wierden de gemelte Engelsche aen de Commandeur's taeffel getracteert, dat se des avonts vrolijck ende blij na boort voeren, ende nam die van de *Olijfftacq* sijn affscheyt, als sijnde van meening met d' eerste goede wint t'seyl te gaen na Bantam.

Dewijle 't volcq nu eenigen tijt met aenbrengen van steen als andersints tot het hoofft wat meer als ordinarie werk hadden gedaen ende oock noch doen moesten, soo wierd yder bacq[5.] vereert met 3 flapkannen Engels bier, nevens een tabackjen, etc.

9 *dito*, 's morgens goet weer ende wint als vooren, is den Commandeur na 't Corenlandt gegaen ende aldaer noch een parck[6.] affgesteecken om paerdebonen (uyt de[+] *Zeeridder* gelight ende noch goet ende groysaem bevinden) in te sayen, etc., vindende de garst (hier bij 't fort door de valbuyen dapper uytgeslagen) aldaer ter contrarie bysonder schoon ende ongeschent in sijn airen staende, sulcx te hoopen is, dat men daer schoon coren sal cunnen bouwen. Had men maer paerden genouch om de plough te trecken ende slaven genouch tot den vorderen arbeyt. [+94]

Heden was 't Engels jacht d' *Olijfftacq* t'seyl gegaen, maer vermits de wint uyt den N.Westen hen tegen quam, coste <niet> buyten raecken.

Waren heden, vermits 't warme weer, oock besich met steen aen 't hoofft te brengen, welck werck noch langh duyren sal.

10*en dito*, 's morgens betrocken lucht met redelijcke stijve N.Weste-koelte.

Een van de gelubde jonge ossjes, door smert[7.] off andersints schijnende te willen sterven ende derhalven gedoot wordende, is aen den Engelse capiteyn van 't *Egeltje* (niet van beest's mangel[8.] wetende) voor sijn sieck volcq door den Commandeur vereert, hoedanich het met het ander vereerde beest ende schaep gelegen was, wel niet ongesont, maer echter sulx dat geslacht moeste wesen ende dierhalve, om d' eere

1. Ongrammatikale vorm - vermoedelik omdat daar soveel woorde tussen onderwerp en gesegde is.
2. Soos in Afr. - Ndl. rund.
3. kissie met vakke vir flesse.
4. *gedisteleert water*, sterk drank.
5. aantal mense wat saam, uit een bak, eet.
6. perk, vak, perseel.
7. pyn.
8. gebrek, siekte.

te bewaren ende quansuys den resoluten[1.] te speelen, als voren aen hun uyt liberaelheyt geschoncken.

Verleden weeck sijn d' eerste Hollantse esparges (verleden jaer gesayt) gesneden, welcke dit eerst jaer sommige wel een groote duym ende ordinaire[2.] een vinger dick[+] waren, tot groote verwonderinge. Sulcx nae alle apparentie die versnaepperingh [+]94v mede gansch goeden aert sal hebben. De wilde asparges die 't lant selffs in overvloet geefft, sijn jegenwoordich oock op haer beste. Almede de vaderlantsche artiessocken[3.], hier aengefockt, vallen bysonder schoon ende rede[4.] soo abondant datter qualijck wech mede weten.

Heden is den Commandeur nochmael achter den Taeffelbergh na 't corenlandt gegaen, 'tselve tot[5.] Turcxe als andere bonen, als oock tabacq, wat groter ende in een fray viercant parck affsteeckende, mitsgaders tesamen stijff 2½ mergen[6.] groot makende, neffens ordre om alles rontom met palen bequamelijck aff te schutten, ten eynde paerden ende beesten daeruyt mochten blijven, etc.

11 *dito*, noch al continuele N.Westwinden ende regen.

Gisteren ende vandage sijn partije gewortelde rancken van pattattissen verplant, daer morgen oock noch werck aen wesen sal; worden hier bysonder groot ende staen metter tijt daervan oock overvloedigh te worden, alsoo maer van 3 à 4 stux, per 't galjot de *Swarte Vos* over 3 jaren uyt Brasil gecregen[(d)], voortgegroeyt sijn. Soo is oock heden partije garst achter 't fort affgemaeyt ende oock weder wat cropsalade in d' aerde gebracht voor de 2e teelt van dit saysoen, als oock eenige artjessocken verplant,[+] die hier als voorsz. te[7.] bysonder treffelijck aerden; d' aeldoorn[8.] ende aertbesien beginnen sigh oock fray tot wassen te stellen, als [+]95 oock de kersse-, pere-, pruym-, eyckenende essenboomtjes, mitsgaders oock niet min de St.-Helenase orangieappel- ende lemoenboomtjens, item mede Indische ditoos[9.], sulx te hopen is het van allen-'tselve hier mettertijt lustigh overvloedigh worden sal.

12*en dito*, 's morgens goed weer ende zuyelijcke wint, is weder parthije volcq voor eenige dagen gesonden om het affgesteecken landt, 2 mijlen van 't fort gelegen, claer te maken ende om te spitten.

Ende op dato oock buyten geraeckt 't vooraengetoge Engels jacht d' *Olijfftacq*, tenderende als voorsz. na Bantam, leggende den *Egel* noch te wachten na sijn sieck volcq, dat in een tent aen landt heefft om te ververssen ende reconvaliseren.

13 *ende* 14 *dito*, 's morgens fray, warm sonneschijn-weer ende 't luchjen meest Z.West, is verhaelde landt tot paerdebonen, etc., claer gemaeckt. Omtrent middernacht begondt heel stijff te wayen van den Z.Z.Oosten.

1. rojale, vrygewige.
2. gemeenlik, deur die bank.
3. *artjessocken;* i = j.
4. alreeds.
5. vir.
6. Byvorm van *morgen*. Oorspronklik soveel land as mens gedurende een môre kon ploeg.
7. Hierdie gebruik van *te = zeer* (kyk nog o.d. 24/10/1656) is tans in Ndl. verouderd, in Afr. nog goed bekend, bv. *tog te mooi*.
8. Die woord is alleen hier aangetref, WNT, *Supp.*I. Dit is die vraag of hier moet gelees word *aeldoorn- ende aertbesien*, d.w.s. *aeldoornbesien ende aertbesien* of *aeldoorn ende aertbesien*.
9. d.w.s. Indiese, uit Oos-Indië afkomstige, 'lemoenboomtjes'.

Sondagh, *den* 15 *dito*, 's morgens noch al even fel aenhoudende met heldere, clare lucht ende warme sonneschijn. Is derhalven den Commandeur na 't noenmael eens gegaen na 't Corenlandt bij 't ronde doornbossjen achter den Taeffelbergh, omme te sien off de winden daer mede soo fel wayen als hier bij 't fort, daer se soo extreem hard bloesen[1.] dat men qualijck in de wint coste opgaen na voorsz. plaetse. Echter met moeyelijckheyt tegen de voorhaelde winden ende valbuyen daer noch comende, bevonden hoe verder achter den Taeffelbergh in de vlacte hoe sachter winden, ende eyndelijck bij 't corenlandt niet anders als een redelijck stijff, gestadigh somerluchjen, waervan 't coren gansch geen schade lijden coste; ende in de wedercomste, hoe meer wij den bergh wederom <ende?> 't fort nader quamen, hoe harder ende stijver winden ende valbuyen ons ontmoeteden, welck soo fel waren dat de affgemayde garst achter 't fort in hopen stonden[2.] over 't gansche landt weghgeblasen wierdt ende bij verhaelde ronde bosjen soude qualijck een stroo van de plaetse gewayt hebben.

Ende om emmers ter degen 't onderscheyt te weten, was aen 't fort last gelaten om te letten hoe <'t> hier bleeff wayen, dewijle den Commandeur ten eynde voorsz. uyt was, welcke rapporteerden dattet hier felder als doen hij uytgingh gewayt hadt; sulx volcomen gebleecken is dat men daer sulcke felle winden niet sal subject sijn, ende hoe verder wech, hoe minder noch.

Tegen den avont quam een groot schip voor de bay, dat vermits voorsz. harde Z.Z.Oostewinden (de bay recht uyt wayende) niet costen ter rhede comen, maer voor de wint aff met de focq terughlenste[3.] ende onder 't Robben-eylandt ten ancker liep. Doch hadt al soo wel in de mont van de bay (daer al gecomen was) cunnen anckeren.

Voor d' middernacht wierdt weder heel stil.

16*en dito*, 's morgens stil, warm sonneschijn-weer. Lagh verhaelde schip noch onder gemelde eylandt ten ancker, ende indien het gister (gelijck 't wel coste) in de mont van dese bay g'anckert hadt, soude nu met een noordelijck luchjen (sachtjes wayende) fray op de rhede cunnen comen. Sonden derhalven 't *Robbejachjen* derwaerts om te[+] vernemen hoe 't met hem gelegen, welck schip ende vanwaer het comende was, neffens oock ordre om wat ververssinge in 't gemoet te brengen [+]96 ende meteen onderright te geven om spoedigh te rhede te comen, etc.

Soo is oock last gegeven aen die van voorsz. jachjen empassant wat schapen van 't Robben-eylandt voor de schepen te halen, volgens d' inhoude van onderstaende brieffken geschreven

‘Aen Sybrant Rinkes ende Willem Harmensen, per 't *Robbejachtjen* ende luydende als te weten:

Wij senden Ul. weder toe voor 2 maenden provisie, ende laet ons met[4.] jachtjen herwaerts comen noch 20 schapen voor de scheepe, mitsgaders oock weten door

1. Die verlede tyd *bloes* i.p.v. *blies* word in WNT spesiaal by Van Riebeeck genoteer.
2. i.p.v. *staende?*
3. met min of geen seil terug gevaar het.
4. *met 't.*

Gerrit Harmens (brenger deses) hoe 't met de aenteelt gaet, ende off op het lubben van de jonge rammetjes wel gepast wort, aen dewelcke ghij de staerten wel laten, maer van de oyen affsnijden mooght, verstaende wanneer die oudt genoegh worden tot de generatie. Hier neffens gaen oock 5 conijnen, in een coy, met de *Princes Royael* uyt Vaderlandt becomen, neffens 5 jonge oyen om daer aen te teelen ende drie jonge rammekens om aldaer gelubt ende vet geweyt te worden. Tot allen 'twelcke Ul. gerecommandeert ende ernstigh bevolen blijfft goede naerstigheyt aen te wenden.

Hiermede etc.

(Ter sijde stont:)

In 't fort de Goede Hoope,
den 16 October 1656.

(ende was geteyckent:)

Jan van Riebeeck.

[+] *Nieuwe maen*, *den* 17 *dito*, 's morgens de wint van den N.Westen sijnde, quam voorhaelde schip wel op de rhede ten ancker. [+]96v

Item oock wat op den dach 't *Robbejachjen* met tijdinge dat het met de aenteelt van de schapen op 't Robben-eylandt wel stonde, medebrengende 13 stucx, sijnde de rest vol jongen, daer die van 't Robben-eylandt sonder nader ordere geen aff hadden derven overstuuren, vermits haer op de aenteelt te passen soo hoogh bevolen is, etc.

D' conijnen waren wel overgecomen ende in de duynen (eerst beginselen van holen[1.] voor deselve gemaeckt) nedergeset. D'andere conijnen, over 2 jaren daerop geset, hebben[2.] in langh niet vernomen, menende dat gestorven offte van de slangen verslonden souden wesen.

Die van verhaelde jachjen hadden aen 't gemelte schip, *Breda* genaempt, goede partije spenagie, porceleyn ende ander groente, item oock een schaep van 't Robbeneylandt tot ververssinge gebracht.

Tegen den middagh quam den ondercoopman, genaempt Frans van Bronckorst[(e)], aen landt, medebrengende brieven uyt de vergaderinge van de 17en, neffens een particulier dito van de Camer Hoorn, met 2 sackjens saet van lepelbladen[3.] ende ordre om die hier mede aen te focken, etc.[(f)]

Rapporterende voorsz. ondercoopman wijders, dat dit schip was *Breda*, van Hoorn, daerop schipper Albert Jansz. Conijn, primo Juny passato met fluytjen de *Moolen*[+] van voorsz. Camer, ende *Ulisses* van Amsterdam tesamen uyt Vlie geseylt ende besuyden de Canarise Eylanden van den anderen geraeckt, nergens [+]97
aengeweest, maer wel 40 persoonen, meest van de peste, eer onder de liny quamen, overleden sijnde, omtrent welcke plaetse wel 6 weecken gesuckelt ende haerluyden oock de voorsz. swarigheyt[4.] verlaten hadde, leggende jegenwoordigh noch tusschen de 30 à 40 te coy

1. *beginselen van holen*, d.w.s. vlak gate.
2. Hs. *hebden*.
3. *Cochlearia*, vroeër as medisyne, veral teen skeurbuik, gebruik.
4. moeilikheid, beproewing, nl. die pes.

ende veele pas gaende ende staende[1.] aen 't scheurbuyck, waertoe ververssinge in overvloet aen boort gesonden wierdt, etc. Waren uytgeseylt met stijff 250 coppen, sulx nu, vermits verhaelde sterffte, noch maer 210 à 212 sterck waren met siecken ende al. Edoch de hoofftofficieren waren noch altemalen reedelijck wel te pas. Item oock den daerop sijnde predicant, Barnardus Brochbron[(g)], ende 9 stux vrou ende kinderen, daer der maer een affgesturven was, namentlijck een kint van den sargiant.

De verhaelde fluyten *Ulisses* ende *Molen* hadden bij de Kanarisse eylanden noch fris ende gesont volcq gehadt.

18 *dito*, goet weer en de wint als voren, quamen eenige Hottentoos uyt 't landt met tijdinge dat noch veel meer op handen ende herwaerts comende waren met bestiael, in meeninge om aen ons te verhandelen. 't Succes leert den tijt. Den adsistent Jan Woutersz. wiste te seggen dat dit deselve Hottentoos waren, die haer de jonghste mael in de Saldanhabay wat clop gegeven ende haer coper, tabacq, etc., ontroofft,[+] mitsgaders 't bootje ontramponeert hadden[(h)]. Echter gelieten ons voor haer sulx vergeten offte daervan <geen> cuntschap te hebben, neffens oock [+97v]
ordre aen voorsz. adsistent ende 't ander volcq haer insgelijx te houden, ende niet ander als all minne ende vrundelijcheyt aen deselve te bethonen, om haer emmers te doen gelooven dat onse natie niet anders als alle vrundschap ende minnelijcke correspondentie met haer voorheefft, etc., ten eynde deselve emmers niet affgeschrickt, maer meer ende meer onbeschroomde genegentheyt mochte gegeve worden met ons vrijmoedich te frequenteren[2.], mits nochtans aen onse cant, ten aensien van hare troulоosheyt, goede sorge ende behoorlijcke deffensive toeversight[3.] gehoude worde om geen overlast offte massacre te lijden waerdoor 't spel dan t' eenemael verbrot[4.] was. Des ons, als geseyt, de wacht bevolen blijven moet, sonder nochtans offentie maer alle vruntschap omtrent dese natie te thoonen, daer Compagnie's oogemerck best sal cunnen mede uytgewerckt worden, ende voornamentlijck als toegesien wordt dat men haer geen gelegenheyt geefft om ons te afferonteeren, waertoe de voorsigtigheyt de beste middel sij, want sij sijn sulcx dat se niet cunnen laten te steelen, ende dat gedaen hebbende, beschroomt wederom te comen, waerdoor dan den veehandel belet[5.] lijt, ende daerom best sij van onse kant[6.] sorgh te dragen dat se geen gelegentheyt becomen, om altijt hare frequentatie te mogen behouden.

Tegen den avont brachten die van *Breda* haer siecken aen landt in een tent, daertoe opgeslagen, vermits <niet> al te garen[7.] in 't sieckenhuys coste geberght worden,[+] van welcke in 't aen landt voeren 2 gestorven waren, ende hadden sij der oock noch 2 ander op 't Robben-eylandt begraven, sulx nu 46 man van dat schip [+98]
overleden sijn. Ende is ordre gestelt deselve alle dagen met allerhande ververssinge mogen weder opgequeeckt worden, etc.

1. *gaende ende staende*, 'niet zoo ziek zijn of men kan gaan en staan, niet ziek genoeg om het bed te houden' (WNT XV, 92).
2. besoek.
3. toesig, waaksaamheid.
4. verknoei; van *verbrodden*? Vgl. *broddelen*, knoeiwerk verrig.
5. belemmering.
6. Hs: *hant*.
7. *al te garen*, algar.

19 *dito*, 's morgens 't luchjen variabel met betrocken lucht, is 't *Robbejachjen* onder seyl gegaen na de Saldanha-bay om daer wat vertimmert ende een nieuwe, swaerder mast ingeset te worden, mitsgaders empassant aen 't Robben-eylandt de voorgemelte 8 schapen (den 16en deses door haestigheyt hier gebleeven) te setten, ende alsoo vorders op 't Dassen- ende ander eylanden te sien hoe 't met de robben ende dassen, etc., al staet. Item oock eenige schapen ende kalven sien te handelen in de bay voorsz., als breeder per instructie onder dato van gister in 't copieboucq te beoogen(i). Soo sijn heden oock weder een partije spitters na 't ronde bossjen gesonden om noch wat meer lant te prepareren tot besayinge van bonen als vooren.

20 *ende* 21 *dito*, fray weer en de wint als voren, behalven tegens den avondt, begon telckens wat hart te wayen uytten Z.Z.Oosten met redelijcke stijve buyen over den Taeffelbergh, tot omtrent middernacht ordinaris aenhoudende, ende dan doorgaens weder stil wordende ende 't luchjen uytten N.Westen comende.

Op dato is de rest van 't gereet gemaeckte landt bij 't ronde doornbossjen altemalen+ met paerdebonen besayt, sulx nu omtrent ¾ mergen daermede beset is. Item oock eenige pattattissen (alhier over 3 jaren van 4 à 5 stux uyt Brasil becomen, aengefockt) daer 't hier oock haest heel overvloedigh van worden zal, vermits van deselve niet genuttight maer noch al aengeplant wort, hoedanigh met veel ander vruchten node geschiet, om emmers van alles overvloet te becomen, gelijck rede wel begint te gaen met de granen ende noch meerder soude g'augumenteert hebben, indien men hier met paerden tijdelijck ende genoeghsaem versien was geworden, etc. +98v

Soo is men hier jegenwoordigh oock besigh met hoyen tot voeragie van de paerden, die men doorgaens al, met gort uytte schepen licht[1.], ende rijs heefft moeten voeden om den behoorlijcken arbeyt van te mogen genieten.

Heden hebben d' Engelse van 't jachtjen den *Egel* (gelijckende beter een arent[2.] off ander vogel) hun affscheyt genomen, voornemens sijnde te verseylen na de Bay Augustijn, aen Madagascar, principael om branthout ende vleys in te souten[3.], ende vandaer op Mosambicque om eliphant's tanden, mitsgaders vorders op Suratte, Cormondel, etc., om cleden, waermede dan na Maccasser(j) om nagelen meenden te navigeren, ende met deselve door de Straet Baly(k) de retour naer Engelandt.

Gisteravondt sijn 2 magere koebeesten (d' eerste van dit saysoen) door de Caepmans aengebracht ende geruylt tegen coper ende tabacq, wat duyrder als ordinaris, om weder wat aenlockinge te geven.

+ *Sondagh*, *den* 22*en dito*, 's morgens betogen lucht ende 't windeken variabel met moy weer. Op dato is door den predicant Barnardus M. Brochbron alhier in 't fort een predicatie gedaen ende 't kindt van den hovenier, Hendrick Boom, gedoopt met de name Dirck. +99

1. *gelicht?*
2. Van Riebeeck vertaal Eng. *eagle* met *egel*, i.p.v. *arend*.
3. om brandhout (te kry) en vleis om in te sout.

's Namiddaghs, 't luchjen wat zuyelijckende, is daermede meer aengetogen Engels jachtjen offte fregat den *Egel* t'seyl gegaen ten eynde voorsz.

23*en dito*, fray sonneschijn-weder ende 't luchjen labber van den Z.Westen.

24 *dito*, idem. Ende is den Commandeur na 't ronde doornbossjen gegaen om ordre te stellen op 't planten van Turxe ende Roomse boonen, etc. Item oock noch wat verder na de hoymayers, die al goede parthije op hopen hadden ende noch besigh waren om meer te mayen, bysonder schone claverweyde, wel een knie hoogh wassende ende heel dick staende, mitsgaders wel treffelijck te pas sullende comen voor de paerden in de drooge tijt, wanneer voor deselve schier gansch geen voeragie op 't landt te vinden is ende daerom jaerlijx, als in 't Vaderlandt, mede hoy voor sal moeten opgesamelt worden.

't Coorn stondt te bysonder schoon ende ongequest van de harde winden, daer 't ter contrarie hier omtrent 't fort in de Tafelvaley altemalen geschent ende uytgeslagen was, sulx den vorderen landtbouw van coorn op voorgemelte plaetse ende oock noch verder sal moeten waergenomen worden, ende dierhalven hier omtrent g'excuseert[1.], mitsgaders in plaetse van dien goede weyden voor 't bestiael geprepareert,[+] 't welck mede een gansch nodige saecke is.

Heden sijn[2.] wat lepelbladensaet (met *Breda* van Hoorn becomen) na 't bos gesonden om aldaer op schaduachtige ende vochtige plaetsen gesayt te worden. [+]99v

25 *ende* 26 *dito*, goet weer ende wint als voren. Is weder door gemelte predicant in 't fort gepredickt ende gedoopt een matroos, genaempt Abel Sjours, welckers ouders Menonist[3.(l)] geweest ende gestorven waren, mitsgaders hij sigh altijt gehouden aen de Gereformeerde kercke, etc.

Heden sijn partije Hollantse ende Mauritius-, Turxe, item oock noch wat Rouaense boonen na 't ronde bosjen gesonden om te planten, mitsgaders hier achter 't fort in Compagnie's thuynen begonnen d' eerste tabacq deses saysoens te planten van hier gewonnen saet.

27 *ende* 28*en dito*, fray, lieffelijck weer ende wint ut supra.

Sondagh, *den* 29*en dito*, 's morgens regenachtigh weer met stilte.

30 *dito*, fray, warm sonneschijn-weer ende 't luchjen variabel. Sijn d' opperhooffden van 't schip *Breda* affscheyt gegeven om haer reyse vorders na Batavia te vervolgen ende g'intregeert onse brieven ende annexe aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India[(m)].

's Avonts wierd een schip vernomen voor de bay, dat den *laesten dito*, 's morgens vroegh met een westelijck luchjen ende fray weer wel ter rhede arriveerden, sijnde de fluyt *Ulisses* van de Camer Amsterdam, vooren meermael[+] aengeroert; hadden nergens aengeweest als in de Saldanha-bay den 20en passato gecomen, ende 't *Robbenjacht* gevonden, water gehaelt, mitsgaders oock redelijck [+]100

1. nagelaat, nie waargeneem nie.
2. Die versamelnaam *saet* word as meervoud opgevat.
3. aanhangers van die Doopsgesinde Menno Simonsz. (1496-1561).

verfrissingh van vogels ende eyeren becomen hadden; was gemant geweest met 30 coppen, daervan een overleden, 1 sieck ende 4 à 5 aen 't scheurbuyck gaende ende staende waren, sulx nu noch 29 sterck bleeven, onder welcke den schipper, genaempt Jan Thymonsz.; had geen scheepen vernomen anders als den 14en passato een Engels schip, niet wetende vanwaer comende offte werwaerts tenderende was.

In de Saldanhabay waren geen Hottentoos noch handel gevonden, sulx die van 't *Robbenjachjen* besigh waren met riedt te cappen om daermede volladen[1.] ten eersten herwaerts te keeren.

Heden is vermits 't aencomende droge mousson, weder begonnen steen te vormen om beyde de ovens vol te maken, waeraen dan voor eenige jaren sullen genoegh hebben, vermits doch binnen 't fort van steen alle het swaerste werck meest affgemetselt ende voltoyt is ende nu maer buyten eenige huyssinge ende stallingen sullen behoeven gemaeckt.

Eindnoten:

(a) John Brampton.
(b) *Olive Branch*.
(c) Sien 'n lys van hierdie stukke in C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 575. K.A.
(d) Die *Swarte Vos*, wat Holland op 4 September 1652 verlaat het, het by Pernambuco in Brasilië aangedoen en daar - naas die patats - verskillende soorte groentesaad ingeneem, wat later aan die Kaap goed geaard het. Sien weer 18 en 29 Januarie 1653.
(e) So genoem na die ou Nederlandse dorp Bronckhorst aan die IJsel in die provinsie Gelderland.
(f) Die briewe van Here Sewentien het nie onder die Kaapse stukke bewaar gebly nie, maar die brief van die Kamer Hoorn kon wel teruggevind word. Sien C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, p. 606. K.A.
(g) Ook geskryf Brougbron, Brockbron of Brockberon. Hy het hom op 10 Augustus 1654 aangebied om as predikant na Oos-Indië te gaan. Toe hy hier aan die Kaap aangedoen het, was hy op die uitreis daarheen. Op 6 Maart 1657 het hy in Batavia aangekom, en vervolgens op verskeie plekke gearbei. Daar het egter spoedig ernstige klagte teen hom ingekom, en in 1660 is hy geskors. Van Troostenburg de Bruijn: *Biographisch Woordenboek van Oost-Indische Predikanten*, p. 59.
(h) Sien weer 28 en 29 Julie van hierdie jaar.
(i) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 575-577. K.A. Die manne van die *Robbejacht* is goed voorsien van koper, tabak en pype, wat hulle maar taamlik liberaal moes gebruik om soveel skape en beeste as moontlik van die Hottentotte te ruil. Hulle is ook voorgeskryf om in hulle optrede teenoor die Hottentotte die grootste versigtigheid te betrag, ten einde 'n herhaling van wat 'n paar maande tevore in Saldanhabaai voorgeval het, te voorkom.
(j) Belangrike ou handelsentrum op die suidweskus van Celebes.
(k) Die nou seestraat tussen die eilande Java en Bali.
(l) Meniste, Mennoniste of Mennoniete - 'n Protestantse stekte, die volgelinge van Menno Simonsz. (1496-1561). Een van hulle vernaamste leerstellinge is dat die doop slegs toegedien kan word aan persone wat reeds belydenis van hulle geloof gedoen het. Sien bv. Ten Cate: *Geschiedenis der Doopsgezinden*, 5 dele (1839-1847). 'n Paar maande later, op 14 Maart 1657, is hierdie Abel Sjours weens diefstal van groente uit die Kompanjie se tuine veroordeel. C.J. 1: *Crim. en Civ. Regtsrolle*, 1652-1673, no. 41. K.A.
(m) Sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 577-580. K.A.

November anno 1656

1. Teenswoordig skeidbaar saamgekoppel. Ook o.d. 30/4/1657. Vroeër, soos in Mndl., word met *vol* dikwels onskeidbare samekoppelinge gevorm, bv. *volbouwen*, *voldragen*. Vgl. nog *volbrengen*, *voldoen*, ens.

Adij, *primo dito*, nat weer en de wint N.West, waerdoor 't schip *Breda* noch belet bleeff t'seyl te gaen ende wij in 't vorderen van 't steenvormen mede obstakel deden[2.],[+] maer compt desen regen echter fraij evenwel op onse begonnen tabacqplanterey. [+]100v

Alsoo den predicant Barnardus Mathej Brochbron (met 't schip *Breda* hier gecomen) aenhoudende instantie[3.] ende ernstelijck versoeck (vermits eenige quellinge, etc., van d' opperhooffden des gemelten schips was lijdende) is vergunt tot nader gelegentheyt hier aen lant te verblijven, ende op den *Ulisses* gansch geen accommodatie voor hem ende sijn familien is om daermede voorts te varen, sulx denselven eenigen tijt tot beter occasie staet te continueren[4.], soo is beraempt alhier des Sondachs ende Woonsdachs[5.] hem sijn predicktampt te laten bedienen ende ten dien eynde heden (Woonsdagh sijnde) begin te maken, ter tijt bequamer gelegentheyt voor hem sal offresseren om met vrouw ende kinderen voorts te varen ende sij<n> reyse na Batavia te vervorderen[(a)].

's Namiddaghs, 't luchjen comende uytten Z.Z.Oosten, is 't schip *Breda* t'seyl ende fray buyten geraeckt.

Item oock de fluyt *Ulisses* vaerdigh, ende dienvolgens op den avont mede affscheyt gegeven[(b)], als hebbende sijn dingen in de Saldanha-bay (aengaende de reparatie ende calfatinge, etc., aen 't schip) meest affgedaen, sulx hier maer water te halen had ende van ons, beneffens eenige schapen, goede partije wortelen, cool ende andere moescruyden ende aertvruchten voor de rijs is medelanght[6.] om eenige dagen in zee vor-

2. *leden?* Dan *obstakellijden*, belemmeringh ondervind, nadeelly.
3. dringende bede.
4. (hier) te bly. Hs. *constinueren*.
5. Ouer vorm van *Woensdags*
6. *medegelanght*, meegegee.

ders van te mogen ververssen, sijnde oock den siecken tegen gesonden verwisselt om emmers om geenderhande saken geretardeert te blijven.

Op dato sijnder weder gehandelt 8 koebeesten ende 10 schapen van eenige inwoonders, daer de Caepmans, wel in de 80 personen, mede aengecomen waren, houdende 3 draeghossen over, daer se met haer bagagie weder mede vertrecken ende+ na hun seggen meer halen soude. Mogen hope dat het weder wat met den veehandel beginnen sal. +101

Volle maen, *den* 2*en dito*, 's morgens harde Z.Z.Ooste[1.] drooge winden, met dewelcke 't fluytschip *Ulisses* tegen den avont is seyl gegaen.

Ondertusschen gingh den Commandeur eens nae 't ronde doornbosjen om nochmael te sien hoe 't sigh daer met dese harde winden hout. Daer comende, is bevonden, bysonderlijck aen de rijpe garst (tot preuve gesayt), datter niet een air uytgeslagen wierdt ende 't ander coren insgelijcx treffelijck sonder schade, alsoo 't daer (gelijck meermael aengeroert) op het thiende deel niet alleen soo hardt en[2.] woey, maer oock recht fray weer ende eenlijck[3.] een gestadigh somerluchjen was, sonder buyen offte valbuyen, welcke hier aen 't fort soo vehement vallen dat de huysingen binnen 't fort schier schijnnen onder de voet te sullen storten, en soodat dan soo langhs soo meer blijckt den corenbouw op gemelte plaetse ende oock wat verder wel sal cunnen waergenomen worden.

3 *dito*, noch al even harde Z.Z.Oostwinden ende valbuyen in dese Taeffelvaley, maer omtrent 't gemelte doornbosjen wisten 't wagenvolcq te seggen, dattet maer een stijve, gestadige wind woey, gelijck gister.

Tegen den avondt nam de harde wint aff, ende sijn vandaegh weder gehandelt 2 beesten ende een schaep.

4*en dito*, 's morgens fray, stil, warm sonneschijn-weer. Is weder partije volcq gesonden+ na 't bos om een deel balcken uyt te halen, tot het hoofft aldaer gereet gemaeckt. +101v

Soo is aldaer op schaduachtige gronden mede gesayt de rest van de lepelbladen.

Item oock ordre gestelt even boven 't ronde doornbosjen achter 't corenlandt op het branthouthacken tot[4.] de jegenwoordigh onder hand genomen steenoven, daer veel toe van noode ende oock groot werck aen vast is, doch is bij nader deliberatie aengeleyt[5.] om dit saysoen maer sooveel te backen als voor 't aenstaende jaer duncken genough te sullen hebben om te vermesselen, alsoo doch de principaelste ende swaerste huysinge, poort, cruyt- ende andere kelders, magasijnen, packhuysen ende oock het cat binnen 't fort, etc., van steen meest voltoyt ende affgetimmert sijn; ende datter buyten de fortresse van noode is off noch worden sal, heefft sooveele niet van doen ende sal licht te maken wesen.

1. *Z.Z.Ooste* as adj. gevoel.
2. Tweede negatief.
3. alleen maar.
4. vir.
5. WNT I, 224: 'Voorheen werd *aanleggen* ook van het *overleggen* of *beramen van plannen* gebezigd; doch in dien zin is het thans verouderd.'

Sondagh, *den 5en dito*, 's morgens fray, stil weer als gister, tot 's namiddaghs, woeyt[1.] wat stijff uytten Z.Z.Oosten, doch meest aen d' oversijde van de bay, 'twelck ordinaris tegen middernacht gewoon is op te houden.

6 *dito*, fray, warm sonneschijn-weer met slappe, variabel luchjes.

7 *dito*, weer ende wint even als gister.

8 *dito*, insgelijx als den 6 dito.

[+] 9 *dito*, goet weer met betogen lucht ende een westelijck windeken, waermede des naermiddaghs ter rhede arriveerde 't fluytscheepjen de *Meulen* van de Camer Hoorn, daer schipper op was Jacob Stevense Molenwerff van de Camer Hoorn, primo Juny passato met *Breda* ende *Ulisses* tegelijck uyt Vlie geloopen met 36 coppen, daervan een gestorven, ende oock den sieckentrooster's vrouw, wesende de rest, tot de officieren incluys, vrij aen 't scheurbuyck vast, alsoo nergens hadde aengeweest als in de bay van St. Helena, beneden de Saldanha-bay op 32¾ grade Z.breete leggende, daer geen water, maer eenige vogels ende porceleyngroente[2.] gevonden ende schoon gemaeckt, mitsgaders oock wat steen tot ballast gehaelt hadden, alsoo vrij ranck waren, wesende daer gecomen den 24en, mitsgaders weder vertrocken den laesten van den verleden maent; sulx het vandaer bij dit Z.Ooste-mousson in 9 dagen (aff en aen de wal gehouden) hebben opgehaelt, sijnde wel omtrent de 40 mijlen, mitsgaders van de voorsz. bay tot de Saldanha-bay, langhs de wal bevonden fraye steckgronden op 20, 30 ende 40 vademen om te anckeren, ende die bay van St. Helena soo schoon ende beter als dese Taeffelbaey voor alle winden, behalven de N. ende N.Oostelijke winden beschut, bequaem ende schoon om altijt uyt ende in te loopen. [+]102

10 *dito*, weer ende wint als gister met wat stoffregen. Ende quam hier 's middaghs ter rhede een Engels fluytjen, wat cleynder als de *Wakende Boy*, Hollants maecksel, genaempt de *Postiljon* van Londen, 28 Juny ouden stijl[(c)] uyt Pleymout[(d)] geseylt, groot omtrent 60 lasten, ende tenderende directelijck na Bantam, daerop schipper Jhan[3.+] Kinghsman ende coopman Samuel Keerdt[(e)], ophebbende tusschen de 30 ende 40 man, welcke op twee nae altemalen, soo sij seyden, gesont waren, hoewel nergens hadden aengeweest als nu hier, versoeckende wat water te haelen. Item oock te mogen hebben voor haer gelt eenige koebeesten, schapen ende thuynvruchten tot ververssinge, 'twelcke namentlijck wegen 't beestiael beleeffdelijck op eygen behoefftigheyt is g'excuseert, doch vergunt liberteyt (gelijck de vorige) om water te halen ende te vissen met haer zegen langhs de stranden, etc., mitsgaders oock van de particulieren uyt hare thuyntjes te mogen copen soo veele ende sulcke vruchten als se sullen cunnen becomen, soo de hare[4.] voor dato mede is toegestaen. [+]102v

1. *woei 't*.
2. *porceleyn*, ook o.d. 27/1/1659, ooreenstemmende met Afr. *pors(e)lein*, via Frans en Italiaans uit Lat. *porcillaca<portulaca*, is die ouer vorm teenoor die gewone vorm *postelein* in Ndl. vandag. Die vorm *posteleyn* kom ook, volgens WNT vir die eerste maal, by Van Riebeeck voor, nl. o.d. 18/9/1659.
3. weergawe van Eng. *John*.
4. hulle landgenote.

't Begondt 's avonts heel hardt uytten Z.Z.Oosten te wayen, 'twelck des nachts noch meer toenam ende

den 11 *dito* even vehementaenhieldt, sulcxd'Engelse op de gister gedane nodiginge van den Commandeur heden bij denselven niet costen op 't middaghmael ten eeten comen.

Op dato is 't volcq weder na 't bos gesonden om noch al meer balcken (tot het onderhanden sijnde hoofft gereet gemaeckt) op 't wagenpadt te halen.

Ondertusschen iss er oock volcq omtrent 2 mijlen van 't fort besigh aen 't branthouthacken voor de steenoven, daer men nu oock lustigh aen arbydende is, soo dat het radt in alles hier noch al lustigh gaende blijfft ende de tabacqplanterij mede onderhanden[+] is, ende wes meer noch al nodich vereyssende.

Sondagh, *den* 12*en dito*, 's morgens moey weer ende 't luchjen van den Z.Z.Oosten, dat tegen den avondt heel hardt ende stormigh begond te blasen. [+]103

13 *dito*, 's morgens noch al even fel aenhoudende tot den

14 *dito*, begondt wat te bedaren, maer tegen den avont al weder even hardt uytten selven hoeck te wayen,

15 *dito*, 's morgens noch niet affnemende, waerdoor die van de *Meulen* belet bleven haer water aen boort te halen.

16*en dito*, idem harde stormwinden tot belet als voren. Is den Commandeur den Leeuwenbergh eens buyten rontsom gegaen, te vernemen hoe 't sigh aen de zeekant achter aen de noort-westsijde van dito berg[1.] met dese winden al hieldt. Daer comende bevond het gansch stil, ja, selffs een N.westelijck luchjen wel 1½ mijl uytte zee tegen denselven bergh labbertjens aenwayende, ende een streeck wel van een goede mijl weeghs breet, aen weercanten van dewelcke (namentlijck uytte Taeffelbay ende buyten Z.Westwaerts t' zee) de wint als voorsz. in 't gesight wacker hardt van den Z.Z.Oosten bloes.

Tot vervorderinge dan alhier sulcke onverwachte stilte achter off t' zeewaerts van den Leeuwenbergh, omtrent ¾ mijl van 't fort, vernemende, heefft den Commandeur beginnen te speculeren op de gronde van de vlacte tusschen deselve ende de zeestrant (stijff ¼ mijl breet leggende) off die bequaem soude moge wesen om coorn te sayen[(f)], welcke wat schrael bevonden sijn, doch sal dagelijcx nader ondersocht[+] worden om tegen 't bequame saysoen eens mede[2.] preuve van te nemen, alsoo dese stilte bij dit Z.Ooste-mousson voor 't coren een gewenste sake soude wesen, vermits de granen hier achter 't fort in de Taeffelvaley van de gemelte Z.Z.Oostewinden al de airen worden uytgeslagen, daer het jegenwoordigh noch nergens nae[3.] halff rijp is, maer aen 't ronde doornbossjen (dickmael aengeroert) hadt het coren (mede al in airen staende) volgens 't rapport van 't wagenvolcq (ons dagelijcx brengende), gansch geen last geleden, alsoo de Z.Z.Oostewinden daer oock wel redelijck stijff deurcoelden, maer nergens nae soo hardt, ende dat oock maer gestadigh sonder [+]103v

1. d.w.s. na die kant van Seepunt.
2. ook.
3. *nergens nae*, lank nie.

eenige valwinden offte buyen, die men omtrent tot op een mijl 't fort naderende ende den Taeffelbergh wat noortwars[1.] omcomende, eerst begindt te vernemen, sulx het (soo 't sigh tot noch laet aensien) aldaer ende vorder in de vlacte besuyden dito bergh wel gaen sal. Sulx achter den Leeuwenbergh bij nader ondersoeck oock te verhoopen is, alsoo daer wel een vlacte van over de 100 mergen landts is leggende, vrij nader bij 't fort ende fray te bewaren voor[2.] de Hottentoos, etc.

17 *dito*, 's morgens, was 't weer sedert midnacht heel bedaert ende stil geworden, maer soo haest ende quam de son niet op, off het begond al wederom even stijff uytten Z.Z.Oosten te wayen, sulx noch al geen boots costen varen.

Den Commandeur is derhalven eens wederom gegaen na gemelte doornbossjen, daer 't meest stil was, eenlijck wayende een labber somerluchjen ende 't coren, als[+] boven aengeroert, gansch ongeschent, mitsgaders de boeckweyt ende gesayde [+]104
boonen, erten, etc., beter ende frayer wassende als hier omtrent 't fort, stellende den Commandeur daer wijders wat ordre, insonderheyt op de tabacqplantagie, welckes tijt nu principael is.

18 *dito*, 's morgens fray weer ende 't luchjen meest uytten N.Oosten.

Sondagh, *den* 19*en dito*, idem, met betogen lucht ende westelijcke coelte, waermede 't Engels fluytjen de *Posteljon* (meermaels aengetogen) t'zeyl gingh. Ende den namiddagh hier weder retourneerden uytte Saldanha-bay ons *Robbejachjen* met 900 bosjen riet, ende raport dat nieuwe mast ingeset ende door de scheggen[3.] treffelijcke in 't wenden ende drayen, etc., gecregen hadden, doch inwoonders hadden <sij> geen, altoos in de gemelte bay, vernomen, maer wel goet deel robben op d'eylanden, sulx het nu weder tot die vanghst sal beginnen tijt te worden.

20 *dito*, weer ende wint meest als voren Noord-westelijck met motregen. Ende is op dato begonnen den taruw, achter 't fort staende, aff te mayen, welcke, noch niet wel rijp sijnde, van de laest gewayde harde Z.Z.O.-winden meest altemalen de airen uytgewayt sijn, sulcx het 20e deel daer niet van behouden blijfft, maer 't coren aen 't ronde doornbosjen heefft, als dickmael aengeroert, gansch geen noot ende staet nae wensch, soo datter noch hoop is om daervan sooveel saetcoren noch wel te winnen alsser tegen 't aenstaende van doen sal wesen om weder op meerder gereet te maken landt te versayen.

[+] 21 *dito*, idem, weer ende wint als voren. Ende sijn op dato weder drie jonge bulletjens gelubt, sulx wij jegenwoordigh al in de vaste sulck jongh geslagen[4.] [+]104v
hebben, waervan seer sware ossen staen te groyen, volgens preuve daervan genomen ende apparent wel ingesouten cunnen worden.

Desen avont sijn die van de *Meulen* affscheyt gegeven om hun reyse na Batavia te vervorderen, neffens een brieffken aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India[(g)].

1. Skryffout of assimilasievorm van *noortwaerts*.
2. teen.
3. verbredinge aan die stewe om die skip makliker bestuurbaar te maak.
4. in die tyd voor Pase sulke bulletjies gesny het?

22*en dito*, 's morgens betogen lucht ende N.Weste-coelte, met regen op den dagh ende oock 's nachts.

23 *dito*, idem, waerdoor de *Meulen* noch niet coste t'zeyl geraken, doch compt dese regen treffelijck op de plantagie[1.], voornamentlijck op den tabacq, cool ende watermeloenen, daer men nu principael mede besigh is om de Kers-[2.] ende retourschepen mede te ververssen.

In den morgenstont, even voor 't slaen van de revalie[3.], hadden de wolven een groot gebaer[4.] gemaeckt omtrent de crael van de beesten ende was oock een wolff gejaeght van een leeuw, die, om hem te ontloopen, tegen de wallen van 't fort was opgelopen, dat hij boven aen de stormpalen steuytende weder van boven neer in de gracht viel ende doen voorts de leeuw noch ontquam.

Met dit regenachtigh weer is den Commandeur eens wederom den Leeuwenbergh achter bij de zeecant heen gewandelt, met spaden de gronden (door de nattigheyt wat[+] sachter geworden sijnde) overal wat ingravende ende speculerende op de bequaemheyt van deselve, die tamelijcke goet bevonden is, altoos sulx dat te [+105] pijne sij[5.] om tegen de tijt preuve te nemen hoe 't sigh daer met de corenbouw sal willen vougen, maer yts anders soude ongeraden wesen daer te planten offte sayen, vermits geen vers water daeromtrent te crijgen is om de plantagien te bevochtigen; des het met granen alleen besocht[6.] dient, 'twelck in May met 't begin van de regenteyt gesayt sijnde, om dees tijt van 't droge Z.Ooste-mousson begint te rijpen ende aldaer voor felle valbuyen fray beschut sal blijven, soo dagelijcx claer bevonden wort.

24*en dito*, 's morgens betogen lucht ende bequaem weer met een N.West labber coeltjen, daer 't fluytscheepjen de *Meulen* mede onderleyde t'seyl te gaen ende al laverende sijn best dede om buyten in zee te geraecken, maer 't wilde niet wel lucken ende moste weeder ten ancker comen, tot 's namiddaghs, 't luchjen van de Z.Westen wordende, gingh hij weder t'zeyl ende quam fray in zee. D' Almogende verlene 'tselve een geluckige, behouden reyse.

Heden is bij resolutie goetgevonden d' aenstaende weecke de robbenvanghst weder bij der handt te vatten ende, om ten dien eynde te meer volcq aff te mogen steecken[7.], alsdan de steenbackerij vorder te staken, etc., als breeder in 't resolutiebouck onder dato deser na te sien[(h)].

25 *dito*, goet weer ende wint als voren. Isser weder een deel volcq na 't bos gesonden[+] om noch al meer balcken (tot het onder hande sijnde hoofft van noden) uyt te halen ende op 't wagenpadt te slepen. [+105v]

Dewijle 't wilt gedierte jegenwoordigh hier omtrent vrij is grasserende[8.] ende so stout[9.] worden dat, eenige deuren off plaetsen openhoude[10.], wel derven daerin comen,

1. geplante groente, ens.
2. skepe wat teen Kersmis uit Nederland vertrek, soos Van Riebeeck se vlootjie in 1651.
3. reveille, tromslag om die mense te wek.
4. rumoer, lawaai.
5. *de pijne* (moeite) <*waerd*> *sij*.
6. beproef, geprobeer.
7. *affsteecken*, afgee, vrymaak.
8. *grasseren* = veel voorkom, heers, woed. Lat. *grassor*.
9. astrant.
10. *openhoudende?*

soo haest maer den avont begint te vallen; oock op veele plaetse, ja selffs in de thuynen, wel bij dage haer verthonen, sulx dat men qualijck ergens derfft aleenigh gaen, ende 't bestiael daerdoor groot preyckel loopt, hoe naeuwe wacht daerop genomen wordt. Soo is tegen den avont in een verholen schuylplaets een persoon met een welgeladen snaphaen geleyt ende voor 'tselve een doot calff tot een lockaes, daer de wolff (dewijl[1.] 't avondtgebet gedaen wierdt, <ende> dito persoon in 'tselve noch <niet> present was) al ten eersten was aengeweest, sulx denselven gaende[2.] leggen in gemelte plaetse schuylen, omtrent 3 uyren daernae[3.] den wolff wederom na 't voorsz. aes quam ende alsdoen geschoten wierdt. Aen allen 'twelcke dan te bespeuren sij, dat sigh dese wilde dieren hun hier dichtbij ende omtrent houden, ende dierhalven vrij dangereux is ergens alleen te gaen wandelen.

Sondagh, *den* 26 *dito*, 's morgens goet weer ende wint als voren, wierdt 't fluytjen de *Meulen* noch onder 't Robben-eylandt gesien, apparent niet cunnende met dese westelijcke luchjens in zee comen.

Heden is 't *Robbejachjen* na 't Robben-eylandt om 20 schapen voor de schepen, als te lesen per onderstaende brieffken gescreven:

[+] 'Aen Sybrant Rinckes ende Willem Harmensz.,

Wij senden Ul. per 't *Robbejacht* 2 maenden victualie. Sendt ons wederom 20 [+]106
stux schapen voor de schepen met oock den Hollantsen ram. Hier neffens gaen 2 jonge rammetjens om te lubben ende veth geweyt te worden ende 2 jonge oytjes tot de aenteelt.

Hiermede Gode in genaden bevolen ende gegroet van Ul. vrunt

den 26en December 1656.

(was geteyckent:)

J. van Riebeeck.

In den morgenstondt wierd een schip uytter zee comende gesien, 'twelck omtrent 8 uyren hier wel ter rhede quam, sijnde 't fluytscheepjen de *Wachter*, daerop schipper Evert, 11 April passato met de *Parl* ende *Wakende Boey* tegelijck uytgeseylt, in Wight den 18en ditto aengeloopen ende vandaer vertrocken den 17en May, mitsgaders naderhant op den 6en Augusty de Serliones om water aengedaen, vanwaer den 17en dito gescheyden was ende vrij gesuckelt hadt eer de liny heefft cunnen passeren, alsoo den 29en September daer eerst doorgeraeckt is, een Spangaert den 17en Juny, tenderende na Rio de Plate, ende een Hollants scheepje, als dit[4.] (bijna), ongeprayt[5.] den 24en September omtrent de liny bejegent hebbende. Was uytgevaren met 40 coppen, waervan Gode loff, onaengesien de lange reyse, niet een gestorven noch sieck was, als 3 à 4 maer wat clagende in de beenen van scheurbuyck, de rest altemalen fris ende gesont, die, om haer bij deselve gesontheyt te conserveren, dagelijx allerhande ververssinge in overvloet na boort geschickt werdt.

1. onderwyl.
2. H: *aengaende*.
3. het: *dat nae*. Die teks is bedorwe in hierdie paar reëls.
4. nl. die *Wachter*.
5. sonder dat hulle mekaar gepraai, aangeroep het.

27 *dito*, hardt, buyigh weer uytten Z.Z.Oosten, maer achter den Taeffelbergh omtrent[+] 't corenlandt moey weer; item oock in ende omtrent 't bos daer den Commandeur [+]106v heden eens heen was om eenige ordre te stellen op het houthacken, etc.

28 *dito*, 's morgens stijve Z.Z.Oostewinden ende valbuyen over den Taeffelbergh tot 's namiddaghs, wierdt fray weer met variable luchjens meest van den N.Westen, waermede 't *Robbejachtjen* retourneerden van 't Robben-eylandt met 20 lustige, vette schapen ende rapport datter nu noch stijff 360 stux waren. Sulx den aenteelt daer treffelijck gaet.

29 *ende* 30 *dito*, idem, goet weer en de windt van den N.Westen ende tegen den avondt wat regen.

Eindnoten:

(a) Ds. Brochbron verklaar in sy versoekskrif o.a.: 'Ja den ganschen scheeps Raet heefft haer tegens mij partijdich aengestelt, int korten: men heefft schandelijck met mij geprocedeert, 't welcke ick moede geworden sijnde, neme mijne toevlucht tot U mijn heer Commandeur ende tot den ganschen Raede deser Fortresse'. Die volledige teks van hierdie versoekskrif en ander besonderhede in verband met die saak, is te vinde in C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 190-191. K.A. Ds. Brochbron het omtrent drie weke later met die *Meulen* na Batavia vertrek. Vgl. brief Van Riebeeck - Batavia, 21 November 1656. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 582. K.A. Sien ook *Daghregister*, 21 en 24 November 1656.
(b) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 580. K.A.
(c) Vir Ou Styl en Nuwe Styl in die tydrekenkunde, sien September 1656, noot m.
(d) Plymouth.
(e) Waarskynlik John Kinsman en Samuel Caird.
(f) Dit sal die gebied wees vanaf die huidige Drieankerbaai tot die noordelike deel van Seepunt. Die afstande word natuurlik in Duitse myle gegee - 1 Duitse myl = 4 Engelse myl.
(g) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 580-582. K.A.
(h) C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 193-194. K.A.

December anno 1656

Volle maen, *primo December*, *dito*, 's morgens los weer met somtijts wat regen en de wint meest N.West.

2 *dito*, 's morgens goet weer ende variable luchjens, waermede 't *Robbejachtjen* ende de chaloup *Peguyn* sijn vertrocken na de Saldanha-bay met 28 coppen, geprovideert voor 3 maenden, ende versien met alle gereetschappen, etc., tot de robbevanghst, onder opsight van den adsistent Jan Woutersz. van Middelburgh, welcke de vorige jare dito vanghst oock heefft waergenomen. D' Almogende geve datter weder een goet deel vellen mogen opgesamelt worden tot soulaes[1.] van Compagnie's swaer dragende lasten aen dese plaetse, etc.[(a)] Op dato sijn d' opperhooffden van 't fluytjen[+] de *Wachter* mede affscheyt gegeven om met d' eerste goede wint te vertrecken na Batavia, ende g'intregeert onse brieven aen d' Ed. [+]107 Heeren Generael ende Raden van India[(b)].

Sondagh, *den* 3*en dito*, 's morgens voordagh wierd weder een ander schip in de mondt van de bay vernomen, 'twelck vermits de variable luchjens niet wel coste ter rechter rhede comen. Ondertusschen de *Wachter* seylreet leggende, wierd deselve wat opgehouden ende een sloep na verhaelde schip gesonden om noch tijdinge op

1. verligting.

Batavia te mogen brengen wie ende hoe 't daermede gelegen was, etc. Welcke sloep dan even na den middagh wederom comende, bracht raport, dat het was de fluyt de *Vogelesangh* van de Camer Amsterdam, daerop schipper Robbert Ram, 27en Juny passato uytgelopen ende Ylie May[2.] aengeweest, ophebbende gehadt stijff 208 coppen, daerder 8 van gestorven waren ende jegenwoordigh veele aen 't scheurbuyck lagen.

Ditto rapport dan gedaen sijnde in presentie van den schipper van 't fluytjen de *Wachter*, is denselven terstondt daermede na boort gevaren met ordre om 'tselve mondelijck aen d' Ed. Heeren Generael ende Raden van India sodanich te rapporteren, dewijle doch om sulcx te schrijven den tijt niet toeliet, vermits verhaelde fluytjen

2. Ilha de Mayo, een van die Kaap Verdiese eilande.

maer aen een light anckertjen met de seylen op de mast vaerdigh lagh ende 't luchjen hem fray uytten Z.Z.Oosten quam te favoriseren, 'twelck moste waergenomen worden om 'tselve niet nodeloos te verleggen[1.] ende dan light 5 à 6 dagen na een ander[+] goede wint te wachten, welcken volgende[2.] den schipper voornoemt dan als voren na boort gevaren sijnde, is datelijck met gemelte tijdingh gegaen ende fray in zee geraeckt. Godt geve het behouden reyse. [+]107v

4 *dito*, 's morgens mooy weer ende 't luchjen uytten westelijcker hant, waermede de *Vogelesangh* bequamelijck ter behoorlijcker rheede arriveerden.

5 *dito*, 's morgens fray weer ende wint als vooren. Is den Commandeur eens na 't corenlandt ende bos gereden omdat[3.] over verscheyden saken van gewoonte[4.] 't oogh te laten gaen, ten eynde de luyden te meer in haren ijver overal mochten gehouden worden, latende met hem meteenen medegaen op een wagen alle de Nederlantsche vrouwe van de Caep, om oock deselve oock eens wat vermaeck aen dese plaetse aen te doen[(c)], met dewelcke dan een goet stuck 't landt is ingereden[5.], alsmede in 't bos, etc., tot desselver plaisier, bysonderlijck te scheppen in den wasdom van het coren, tabacq, Turxe ende andre boonen aen 't ronde doornbosjen, soo schoon ende treffelijck staende off 't selffs in 't vaderlandt was, gelijck vooren dickmael aengetogen.

6 *dito*, weer ende wint als voren. Ende brachten op den avont de beestewachters tijdinge dat omtrent 1½ mijl van hier bij en omtrent de mostertbladen waren gecomen veele Hottentoos met wel 3 à 4000 beesten, van welcke oock eenige aen 't fort verschenen waren ende geseyt hebben partije vee aen d' E. Compagnie te verhandelen - 'twelck te wenschen sij.

7 *dito*, goet weer ende wint als voren. Wierd, gelijck oock gister, den hovenier met eenige van sijn volcq na 't ronde doornbosjen gesonden om aldaer de laeste erten sonder schellen voor dit saysoen in d' aerdt (ten dien eynde gereet makende) te brengen, gelijck g'effectueert is.

[+] Ende hebben de gemelte Hottentoos heden maer 1 mager beest ende 4 dito schapen aengebracht ende verhandelt. [+]108

8 *dito*, fray weer ende variable luchjens als voren. Isser noch een beest van deselve Hottentoos gehandelt ende wisten te seggen dat Herry met een grooten trop beesten bij de soutpannen, omtrent 4 mijlen van hier lagh, waeromme den Commandeur den

9*en dito*, 's morgens fray, stil weer sijnde, den sargeant ende 1 corporael met sommige soldaeten na Herry sond omme denselven aff te nodigen, met verseeckeringe, soo ons veel vee toebracht, hij als vrunt weder soude worden aengenomen, etc.

Gemelte sargeant, des namiddaghs wederom comende, rapporteerde dat Herry met sijn negrij (bestaende in 5 huysen) almede omtrent de meergenoemde mostertbladen gecomen was, bij hem hebbende wel 200 schapen ende 200 beesten, behalven noch

1. versuim deur te bly lê.
2. *welcken* <*ordre*> volgende.
3. Skryffout vir *om*?
4. *van gewoonte* i.p.v. *naar* of *volgens gewoonte* is ongebruiklik. Die teks is hier weer slordig.
5. Eerste piekniek aan die Kaap!

4 andre negrijen, samen wel 64 huysen ende veel vee uytmakende, doch dat Herry niet derven[1.] uytcomen, vresende dat men hem wechnemen wilde, maer van te[2.] contrarie verseeckeringe gedaen sijnde, quamen[1.] ten laesten noch te voorschijn, trillende ende bevende van vrees als een juffershondjen, waeraen sijn ongeruste ende besoetelde[3.] consjentie genoeghsaem te bespeuren was. Met hem in gespreeck gecomen wesende, had geseght, indien den Commandeur hem in genade ende als vrunt weder wilde aennemen, woude morgen met 20 stux beesten ende schapen affcomen om aen ons te verhandelen ende maken dat wij van andre inwoonders meer bestiael soude crijgen, als wij maer coper ende tabacq genoegh bij ons hadden, etc., daer d' Almogende geluck toe geve.

Sondagh, *den* 10 *dito*, fray, stil, warm weer ende Herry na sijne gedane belofften van[+] gister niet comende, is den Commandeur des achternoens, na de gedane parade, met eenige soldaten ende vergeselschapt met d' opperhooffde des [+]108v
fluytschips de *Vogelesangh*, eens selffs in persoon na sijn ende d' andre Hottentoos leger gegaen. Item oocq bij de plantagies achter den Taeffelbergh, om op sommige saken aldaer empassant oock wat ordre te geven voor d' aenstaende weke, etc. Bij Herry comende wierd denselven uyttermaten g'altereert[4.] bevonden, uyt vreesen dat men hem wechnemen wilde, alsoo hij veel mael vraeghden. Item oock of den Commandeur hem oock wilde quaet doen offte dootslaen, etc., waerop hem tot antwoort wierd gegeven ende versekeringe gedaen van neen, maer dat hij als een goet vrunt, gelijck tevoren, vrijmoedich mochte aen 't fort comen ende in des Commandeur's huys eeten en drincken, indien hij voortaen maer een eerlijck man wilde wesen ende maken dat d' E. Compagnie veel beesten ende schapen wierden toegebracht, ende soo voorts. Waerop denselven tot antwoort gaff, dat dese luyden die hier lagen, sijnde hij, Caepman ende consorten, van haer vee moeten leven; maer over 10 dagen off weynigh langer souden op sijn aenmaninge ander volcq affcomen ende wel sooveel beestiael aenbrengen als wij coper hadden te verhandelen, maer van dese Caepmans ende hare metgenoten, seyde hij, wist den Commandeur emmers wel door genoechsame experientie dat niet te crijgen was, als moetende van haer bestiael leven, vermits het hunne principale rijckdom was, etc., waermede sigh den Commandeur dan liet tevreden wesen ende tot teycken van vruntschap Herry een schaeltjen Spaense wijn toegebrocht ende rontsom veele van de principaelste Hottentoos een arackjen liet omschencken, neffens oock een tabacqjen, etc., daerop met danssen ende springen door vele Hottentoos met hare wijven ende kinderen groote vreughde ende blijdschap bedreven wierdt, ende alsoo na eenige verdere bewesene vruntschap wel vernought van den anderen scheyden. Mogen hopen Herry met 't aenbrengen van veel bestiael sigh noch een goet[+] man maecken zal. [+]109

11 *dito*, fray, warm sonneschijn-weer, maer 's naemiddaghs ende tegen den nacht woey 't al wat stijff uytten Z.Z.Oosten.

1. Slordige grammatika.
2. i.p.v. *de*.
1. Slordige grammatika.
3. Byvorm van *bezoedelde*, hier: onsuiwere.
4. verskrik.

Heden is partije coren bij 't ronde doornbosjen begonnen aff te mayen, van 'twelcke niet een air door de winden beschadigt bevonden sij, nietjegenstaende 'tselve (om ter deegen proeff te hebben) overrijp is geworden; sulcx wij nu volcomen verseeckert sijn dat den corenbou daer ende noch verder wel gaen sal.

Soo sijn daer oock noch eenige pattattissen aen stuck gebrocken ende gesneden <ende> in de meulen[1.] ende drooge gront geplant.

12 *dito*, 's morgens goet, stil, warm sonneschijn-weer. Wierdtter een beest met een schaep gehandelt, 'twelck aen de *Vogelesangh* gesonden is.

13 *dito*, goet weer met betrocken lucht. Sijn die van de voorgemelte fluyte affscheyt gegeven[(d)] om met den eersten goeden wint t'zeyl te gaen, hun reyse na Batavia te vervorderen, latende hier niet meer als 2 siecken tegen weder eenige gereconvaliseerde van de voorige schepen.

Op dato is oock de boeckweyt (bij 't ronde bossjen voorsz. tot een proeff gesayt) parthije affgemayt, seer treffelijck ende soo groff van corn[2.] als erten vallende.

[+] 14 *dito*, 's morgens warm sonneschijn-weer ende 't luchjen meest van den Z.Westen, waermede voorsz. schip onder seyl gingh met meninge om boven[3.] 't [+]109v Robbeneylandt in zee te geraecken, doch misten hem[4.] ende quam dierhalven op den middach weder ter rheede. Des hem door den Commandeurnaerder onderrecht gesonden wierd, dat hij met soodanige wint beneden 't Robben-eylandt veel beter ende na wil ende wensch soude cunnen zee crijgen, gelijck als de gantsche retourvlote tegelijck ende meest al de scheepen deden, etc., vermits boven dito eylandt willende uytloopen, al wayt het selffs heel fel uytten Z.Z.Oosten, altijt onder 't hoge landt van den Leeuwenbergh calm is ende de schepen daerdoor niet voortcunnen, maer groot hasard lopen om op de clippen te drijven, die t' sewaerts veel van 't Robben-eylandt affleggen, waervan men beneden heen geen noot heefft, maer overal goede anckergront ende reden vinden can, mitsgaders met een Z.Weste-koelte dicht onder 'tselve heen fray can t' zee comen ende met een Z.Oostewint beneden dito eylandt vóór wint afflopende, ende maer een weynich leger[5.] gecomen wesende, half wint[6.] dwersch in zee steecken can sonder de calmte van de Leeuwenbergh aldaer subject te wesen, als wesende dan te veer onder de luwte vandaen, daer de gemelte winden fris deurcoelende ende ten eynde voorsz. dienende sijn. Ende off beneden dito eylanden[7.] de wint haer uytten N.Westen al mochte ontmoeten, soo isser deselve even favorabel als den Z.Oosten, vermits dan over den andren bergh[8.] even schoon cunnen t' see comen ende alsdan oock datelijck de hoeck van de Caep ruymschoots boven zeylen tot bysondre vorderinge ende spoet hunner reyse na Batavia, etc.

[+] *Nieuwe maen*, *den* 15 *dito*, 's morgens fray, helder sonneschijn-weer ende 't luchjen [+]110

1. *mullen*? Die teks lyk bedorwe.
2. korrel.
3. d.w.s. ten suide van. Vgl. o.d. 24/4/1657.
4. *hem* in onbepaalde sin? (Vgl. WNT VI, 744): het dit nie reggekry nie, het die doel nie bereik nie.
5. van *leeg*, byvorm van *laag*, soos passim in Afr.
6. WNT V, 1597: '*Halve wind*. Benaming voor een wind wanneer die dwars inkomt; zijwind'.
7. *eyland?*
8. Sic. Skryffout vir *boegh?*

van den Z.Z.Oosten, waermede meergenoemde fluytje onder seyl ging, sijn cours na bovengescreven onderrightinge beneden 't Robben-eylandt om nemende ende alsoo fray t' zee rakende. D' Almogende verleene 'tselve vorder geluck ende behouden reyse.

Heden is 't laeste coren hier achter 't fort in de Taffelvaley affgemayt, staende noch maer weynigh boekweyt op een ackertjen ende bij 't ronde doornbosjen den meesten taruw die in d' andre weeck[1.] oock sel[2.] bequaem wesen te mayen ende is men hier ondertusschen vast mede besigh d' affgemayde coornackers om te spitten, mesten ende met cool te planten, voor de retourvlote ende kermisschepen[3.] te dienen, etc.

16 *dito*, idem, fray weer ende wint als voren. Cregen tijdinge dat Herry, Caepman ende consorten metten andren opgebroken ende 1½ mijl verder achter den Taeffelbergh, al verbij 't ronde doornbosjen, affgeweecken waren, mitsgaders haer ter neder geslagen hadden beneden 't bos in de leeghte, daer 't voornemen is tegen 't aenstaende saysoen de vordre corenbouw bij der handt te nemen.

Sondagh, *den* 17*en*, goet weer ende wint als boven. Is den Commandeur des achternoens na de gedane parade selffs eens na voorsz. Herry, etc., gegaen. Daer comende had hem denselven weghgesteecken, apparent niet dervende te voorschijn comen, omdat sijn belofften, verleden Sondagh gedaen, niet hadde volbracht, namentlijck, dat hij met partije beesten ende schapen des ander en de volgende dagen soude affgecomen hebben om te verhandelen, etc. Ende alhoewel hem verseeckeringe genoegh wierde gedaen dat hem geen leet geschieden soude, soo en dorst hij echter evenwel[+] niet voor den dagh comen. Des (d' andere Hottentoos met vrouw ende kinderen wel 10 à 1200 sterck) tot teycken van vruntschap wat [+]110v
tabacq ende een arackjen, etc., vereert hebbende, den Commandeur neffens de sijne wederom is vertrocken ende tegen den avondt thuysgecomen, wachtende wat Godt de Heere van andre inwoonders (na dese aff te comen) gelieve te geven, alsoo van dit volckjen (als doorgaens ervaren) doch niet <te> becomen is.

18 *dito*, fray, warm sonneschijn-weer ende Z.westelijcke coelte. Waren weder besigh noch een sware cas van lustige sware balcken met swavelstaerten, kespen[4.], etc., in den andren gewerckt, in zee aen 't eerst uytgestelde hoofft te brengen, item oock 'tselve te vullen met tackenbossen ende sware clipsteen, hoedanige cassen noch 11 sullen moeten aengemaeckt worden ende 15 voeten van den andren leggen met sware balcken brughswijse aen malcanderen gehecht, sulcx aen 'tselve noch een goede wijl werck is, vermits 't hout wat verd ende moeylijck uyt 't bos te halen valt, etc.

19 *dito*, idem, weer ende wint als voren. Sijn noch 2 sulcke sware cassen offte hooffden in zee gebracht ende met tackebossen ende steen gesoncken.

1. *andre weeck*, volgende week; soos nog in Afr.
2. Skryffout of onbetoonde vorm van *sal*?
3. Skepe wat omstreeks die tyd van die Amsterdamse kermis (Noot 3, o.d. 22/9/1652) uit Nederland vertrek. Vgl. o.d. 3/10/1658.
4. Vgl. noot 2 oor *hespen* o.d. 3/10/1656.

Heden was den sargeant met 4 à 5 man (quansuys uyt sigh selffs) weder bij Herry geweest, maer had sigh denselven soo groots gehouden dat niet eens uyt sijn huys wilde comen, noch eenigh bescheyt geven wat hij voornemens was.

20, 21, 22 *ende* 23 *dito*, al even schoon weer ende wint, op den namiddagh omtrent 4 à 5 uyren langh redelijck stijff uytten Z.Westen wayende.

[+] Heden is 't volcq weder na 't bos gesonden om noch al meer balcken voor het onderhanden sijnde hoofft uyt te halen, tot 'twelcke noch wel 7 à 8 cassen, boven [+]111 de 2 vandage gesoncken, van nooden sijn, behalven noch al veel andre groote balcken ende plancken, etc., die der boven op ende over geleyt moeten worden.

Soo is op dato bij den Commandeur (uytgegaen sijnde om na gewoonte d' een ende d' ander commoditeyten op te soecken) oock gevonden in de duynen achter den bil van den Leeuwenbergh, omtrent ½ Engelse mijl van 't fort, seer schoone witte craelsteen[1.], fray sacht ende bequaem om te houwen, alsoo goet als se op Batavia is, 'twelck in de huysbouwinge, etc., groote accomodatie hier aen de Caep geven sal, alsoo deselve in vrij goede quantité bevonden sij, ende het steenvormen ende backen, vermits 't graven ende toemaken[2.] van de cley ende 't branthouthalen, een groot werck aen sigh heefft.

Sondagh, *den* 24 *dito*, fray weer en de wint 's namiddaghs Z.Z.Oost aen d' oversijde van de bay.

1*e Kersdagh*, 25 *dito*}Kersdagen droogh, warm weer ende 't windeken Z.westelijck.

2*e Kersdagh*, 26 *dito*}Kersdagen droogh, warm weer ende 't windeken Z.westelijck.

3*e Kersdagh*, 27 *dito*}Kersdagen droogh, warm weer ende 't windeken Z.westelijck.

28 *dito*, goet weer met betrocken lucht ende somtijts een regenvlaeghjen, 't eerst wel in 6 weecken, ende dierhalven treffelijck te pas comende op de plantagies, bysonderlijck de cool ende tabacq, daer men nu principaelst mede besigh is, maer 't hield wat te vroegh weder op.

Op dato isser oock partije volcq gesonden na 't ronde doornbossjen om 't coren ende boeckweyt voorts aff te mayen. Item oock andre aen 't dorssen gestelt, mitsgaders[+] al de timmer- ende voerluyden[3.] na 't bos gesonden om metter haest noch een goet deel balcken aff te hacken tot het onderhanden sijnde hoofft, ten [+]111v eynde 'tselve noch voor de wintertijt mochte claer worde, opdat 't volcq van de schepen voortaen drooghvoets haer water mogen halen, 'twelcke niet weynigh tot conservatie haerder gesontheyt sal strecken, etc.

't Steenvormen iss men oock noch aen besigh, als oock alle dagen om branthout daertoe bij de wercken te halen, wel 3 mijlen van hier, staende het metselen aen 't cat binnen 't fort (heel nodigh om de meeste differentie[4.] noch een viercant[5.] opgetrocken wordende) mede niet stil.

1. koraalsteen.
2. voorberei, brei.
3. In die hs. *noorluyden*.
4. Vir *defentie*.
5. vierkantige verdieping.

Ende wort oock alle dagen 't *Robbejachjen* verwacht uyt de Saldanhabay om te horen hoe sigh 't werck daer aen de robbevanghst mede aenstelt, etc.

Aen allen 'twelcke te bespeuren is, dat men hier aen veel saken noch al nodigh werck heeft, behalven de reparatien om alles na behoren te onderhouden ende dat[1.] gemaeckt is, niet te laten vervallen, waerop tegenover 1 à 2 maenden den tijt weder aencompt om wildernissen uyt te royen ende boulant gereet te maken tot coren, etc.

29 *dito*, idem, weer ende wint als voren, tot 's namiddaghs, begond heel stijff te wayen van den Z.Z.Oosten, 'twelck omtrent midnacht weder affnam.

30 *dito*, fray stil, warm sonneschijn-weer. Is al 't volcq meest na 't bos gesonden om de afgehackte boomen buyten op 't wagenpadt te slepen.

Volle maen, *Sondagh den laesten dito*, stil, warm weer als boven tot tegen de nacht, begondt heel hard te wayen van den Z.Z.Oosten.

Eindnoten:

(a) Uitvoerige instruksies is opgestel vir Jan Woutersz. en ook vir die skipper van die *Robbeiacht*, Gerrit Harmansz. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 583-586. K.A.
(b) Hierdie briewe het hoofsaaklik met skeepsaangeleenthede te doen. Ibid., pp. 582-583.
(c) Hier het ons 'n mooi illustrasie van die meer menslike, gemoedelike sy van Van Riebeeck se karakter. Dit het ook alreeds voorheen aan die lig getree, bv. toe hy, ná voltooiing van swaar werk in verband met die retoervloot, sy manne 'n bietjie ontspanning en feesviering toegelaat het (9 April 1656); en toe hy vir die robbeslaners, nadat hulle 'vuile, stinckende arbeijt' afgehandel was, ekstra betaling aanbeveel het (1 Mei 1656).
(d) Met die *Vogelesangh* het Van Riebeeck weer verskeie dokumente na Batavia gestuur. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 587-588. K.A. In 'n brief aan die Hoë Regering verklaar hy o.a. dat hy ook 'n paar volstruisies oorstuur: 'Hierneffens gaen 4 Jonge vogelstruijsen, out stijff 6 weecken, hopende deselve niet onaengenaem sullen wesen, alsoo wij meenen noijt op Batavia sijn geweest, wij houden 't oock voor datse de grooten in Japan (nieus gierige luijden sijnde) wel souden aenstaen, sulcx soo wesende, cunnen hier genoegh gecregen worden'. Ibid., p. 587.

January anno 1657[+]

[+]112

Adij, *primo dito*, *Nieuwjaersdagh*, 's morgens noch al even harde Z.Z.Oostewinden.

2 *dito*, heet weer ende 't luchjen van den N.Westen tot tegen den avondt, begondt heel stijff te wayen van den Z.Z.Oosten, welcke harde winden den ganschen nacht ende oock den

3*en dito*, 's morgens noch al aenhielden tot omtrent halff voormiddagh, wierdt het fray, stil, warm weer.

't Wagenvolcq gisteravondt met eenige balcken uyt 't bos thuyscomende, hadden tijdinge gebracht dat Herry met al de Caepmans ende consorten weder opgebroocken ende met al hun vee de wech na Caep Fals[(a)] heen vertrocken waren, mitsgaders een cleyn leger van huysjens ende weynigh bestiael sigh bij de mostertbladen, omtrent 1 mijl van hier, ter neder geslagen hadt. Willen hoopen datter (volgens de vuyren overal in 't landt siende) ander volcq op handen is, die se plaets ruymen[2.], met dewelcke beter sal te handelen wesen.

1. wat.
2. *die se plaets ruymen*, vir wie hulle plek maak.

Desen Herry, etc., van tijt tot tijt gesien hebbende dat, hij vertrocken sijnde, wij met wagens de mest van hun beesten uyt hare cralen altijt hebben gehaelt om 't landt daermede te mesten, ende dierhalven gemerkt dat ons seer dienstigh sij, hebben sij jegenwoordigh (opbreeckende) haer cralen in den brant gesteecken ende al de mest (wat gedrooght, vermits 't heete weer op 't landt leggende) laten verbranden ende versmeulen, daer sij ons al veel hinder mede gedaen hebben.

't Heefft tegen den nacht al weder stijff van den Z.Z.Oosten beginnen te wayen.

4 *dito*, 's morgens bequaem weer ende 't luchjen variabel, maer 's nachts al weder harde Z.Z.Oostenwinden, die den

5*en dito*, 's morgens wat affnam, doch 's nachts als voren weder toenam.[+]

[+]112v

6 *dito*, weer ende wint ut supra. Is wederom omtrent 30 man na 't bos gesonden om noch al meer balcken voor 't hoofft uyt te slepen.

Sondagh, *den* 7*en dito*, 's morgens fray, stil sonneschijn-weer.

8 *dito*, idem, maer 's nachts woey 't hardt van den Z.Z.Oosten, dat den

9*en dito*, 's morgens, noch al aenhield.

10, 11, 12 *ende* 13 *dito*, meestal redelijck fray weer ende N.westelijcke luchjes op den dagh, maer tegen den avondt ende 's nachts al stijve Z.Z.Oostewinden.

Nieuwe maen, *Sondagh den* 14*en dito*, 's morgens noch al harde winden als voren.

15, 16 *ende* 17 *dito*, idem.

18 *dito*, 's morgens wierdt fray, stil weer ende 't luchjen meest N.westelijck.

19 *dito*, 's morgens mistigh weer met stoffregen ende N.Westecoelte.

20 *dito*, idem. Ende was den Commandeur eens gegaen na 't ronde doornbosjen om te sien hoe sigh 't gewas van den tabacq ende 't dorssen van den taruw, etc., daer aenstelden; 'twelck alles wel bevondt ende waerdigh om voort te setten. Idem oock de paerde- ende turxe boonen, alsmede de groen erten tot preuve gesayt, comende, nadat wat ordre op 't een en 't ander gestelt hadt, wederom na 't fort ende[+] waren ondertusschen oock partije volcq na 't bos gesonden om eenige balcken [+113] tot het meergenoemde hoofft uyt ende op 't wagenpadt te halen.

Omtrent een mijl meest Oost-Z.-Oost van 't fort, bij de Soute-Reviere, was weder een negerij van Caepmansvolckje gecomen, bestaende in 12 huysen ende omtrent 150 sielen met redelijck veel vee, daer (als dickmael van deselve gesegt) niets van verhandelen wilde, maer waren met 10 ossen aengecomen, altemalen geladen met steenbrasem, desen morgen omtrent de Bay Fals in een lacq[1.] waters met hasegayen geschooten, die se voor tabacq aen ons verruylden, wel sooveel als in 3 à 4 dagen van 't guarnisoensvolcq can gegeten worden. Des partije ingesouten wierdt om niet te verderven, maer behoorlijcken georbaert[2.] te worden.

Sondagh, *den* 21*en dito*, meest weer ende wint als gisteren.

22 *dito*, idem.

23 *dito*, 's morgens wat wayende van den Z.Z.Oosten, wierdt achter 't Robben-eylandt gesien het *Robbejacht*, dat, vermits gemelde wint langhs hoe meer opstack, niet coste opcomen, maer daer ten ancker bleeff.

24 *dito*, 's morgens noch stijve Z.Z.Oostewinden, edoch quam 't gemelte jachjen daermede oplaveren ende 's namiddaghs fray ter rhede, sijnde den 17en deser uyt de Saldanha-bay vertrocken met 5000 robbevellen ende 9 halffamen traen, daer het met de robbevanghst gewenscht succedeerde, als na te lesen bij onderstaende brieffken, van den adsistent Jan Woutersz. gescreven.

'Aen den Commandeur Jan van Riebeeck.

Wij senden UEd. bij desen de sloep *Robbejacht* toe, dewelcke al van den 25en

1. poel, strandmeer. Vermoedelik van Port. *lago*. Vgl. *Priangan*, II, p. 777.
2. genuttig.

December anno passato seylreet heefft geweest doch beleth om te vertrecken door[+]
de dagelijcxe, continueer <en> de de harde Z.Oostewinden, ingeladen hebbende [+]113v
9 halve amen traen ende 5000 stucx robbevellen, namentlijck:

3080 stucx clene <ende> 1000 dito groote met opene vlerckgaten[1.];
360 dito cleene <ende> 506 dito groote met toegenaeyde vlerckgaten;
15 dito groote met een vlerckgat toegenaeyt;
24 dito moffevellekens[2.] te weten:
12 stucx door de mont overgehaelt[3.] <ende> 12 dito onder de buyck opgesneden;
5 dito groote <ende> 10 dito cleene met de vlercken daer aen.

U.E. sal gelieven te beoogen welcke de beste soude mogen sijn, doch daer de vlercken aen sijn, souden daeghs geen 20 stucx beschieten[4.] ende wel 14 dagen op de pennen[5.] moeten staen eer dat souden droogh sijn ende niettemin verrottinge onderworpen wesen, soo is naer ons (doch UE. wijser) oordeel dat de toegenaeyde velle de besten sijn; souden oock daermede wel continueeren, waer 't saecke dat met 10 à 12 lb. seylgaren ende 18 à 20 zeylnaelden versien waren.

Sullen oocq tegen de wedercompste van de sloep *Robbejacht* geern tegemoet sien (alsoo de noordelijcke winden dees tijt 's jaers niet veel wayen om alsdan niet verlegen te vallen) de naergenoemde provisien ende nodigheden, om ten meesten dienste van d' E. Compagnie te gebruycken ende veroirberen, te weten:

Rijs, alsoo meer als ⅓ rijckelijck stoff is geweest; arack, doordien over de 100 cannen 's maents verconsumeert wort; broot; (oly ende asijn hebben noch wel tot ultimo February. Vleesvat is wel ¼ part leegh geweest.) 200 dwege[6.] robbestocken,[+]
daeronder 6 groote sparren tot de tent (alsoo d' oude vergaen sijn) ende 3 dosijn [+]114
messen met scherpe punten om op[7.] te snijden; 2 leggers met pennen; ledige halve amen om traen in te bergen; vaderlantse hembden ende cousen voor 't volcq.

Wat aengaet de toestandt alhier, is, Godt loff, geheel wel ende sullen wel 10 duysent stucx vellen hier uyt de bay becomen, soo 't als tot noch toe laet aensien, maer wensche ende versoecke aen UE. hooghelijck als dat ons gelieffden toe te senden 5 à 6 rappe persoonen, alsoo hier met 5 lompen noch opgescheept sijn, waervan dat 2 jegenwoordigh teruggesenden, den eenen genaempt Louwerens Anthonisen ende d' ander Cornelus Huybrecgtsen, zijnde den droogen rijs niet waert, laet staen Compagnie's vlees ende speck, etc. Sijn dierhalven genootsaeckt

1. gate in die vel waar die vlerke of vinne van die robbe gesit het.
2. robbevelletjies om mowwe van te maak? Nie in WNT nie. Brill gee alleen 'n uittreksel uit hierdie brief, sodat die woord by hom nie voorkom nie.
3. In die brief van Woutersz. o.d. 8/3/1655 kom die woord ook voor in die onskeidbaar saamgekoppelde vorm *overhaelt*. Uit die teenstelling met ‘onder de buyck opgesneden’ blyk dit dat ons te doen het met 'n manier van slag, vermoedelik die manier waarop Suid-Afrikaanse inboorlinge die vel vir'n knapsak in sy geheel afstroop, die sogenaamde sakslag. As *overhalen* = *afstropen*, dan kan die aanhaling uit Hooft, WNT XI, 1734 miskien ook hieronder gebring word.
4. bedra, bereik.
5. waarmee die velle uitgespan word.
6. buigsame.
7. oop.

geweest 2 man van Gerrit Harmansz.[1.] in plaets te houden tot dat UE. ons anders sal gelieven toe te senden; souden anders wel 1000 stucx vellen meer gehadt hebben.

Zijn door die oorsaeck gedwongen de kettinghgasten de schaeckels van de beenen te doen, doch de beugel niet. Hiermede, etc.

(Ter sijden stont):

Op Marcus-eylandt in de Saldanha-bay, desen 17en January 1657.

(Onderstont)

U.E onderdanigen, etc.

(ende was geteyckent)

Jan Wouterss.'

'Aen d' E. Heer Commandeur Jan van Riebeeck,

UE. geliefft mij doch 1 à 2 rottingen toe laten comen. Hebben oock 4 strengen seylgaren van Gerrit Harmensen gelight. Mede is onsen meester[2.] benodight[3.] om wat rosewater alsoo daer 2 à 3 personen met seer oogen geplaeght sijn, oock wat cattoenlinnen tot pluksel, 5 à 6 worsten[4.] touwerck.

(Ende was noch geteyckent)

Jan Wouterss.

[+] 25 *dito*, fray, bequaem weder. Is 't jachjen begonnen van sijn inhebbende vellen te laten lossen ende alles tot sijn vertreck weder vaerdigh te maken, etc. [+]114v

26 *ende* 27 *dito*, idem, goet weer als voren ende 't gemelte jachtjen van sijn traen ende vellen gansch ontlast ende weder ingegeven sijnde de provisien ende verscheyde materialen tot de robbevanghst, etc., is 'tselve, seylvaerdigh leggende, daermede tegen den avont weder affscheyt gegeven om metter haest een ander ladinge vellen, al op voorraet sullende leggen, uytte Saldanha-bay te halen[(b)].

Desen avond is den steenoven (daerin ruym 200 M steen) in den brant gesteecken, waertoe 84 voer[5.] branthout met wagens is bijgehaelt, stijff 2 à 2½ mijl van 't fort ende geduyrt hebbende omtrent 3 maenden.

Sondagh, *den* 28 *dito*, 's morgens heel doncker, mistigh, stil weer, waerdoor 't jachjen noch niet had cunnen t'seyl raecken, maer is echter voor de middagh ('t luchjen wat noordwestelijck wesende) onder seyl gegaen ende met laveren (daer 't redelijck snedigh van is) tegen den avont noch buyten geraeckt, als wanneer oock wat slaghboegh[6.] creegh, vermits de coelte na 't Z.Westen trock.

Volle maen, *den* 29*en*, weer ende wint als voren tot tegen den nacht, begond wat te regenvlagen[7.], 't luchjen meest Z.West.

30 *ende* 31 *dito*, betrocken lucht ende Z.westelijcke coelte, met regen tegen den avondt.

1. 'hoofft op voorsz. *Robbejachtjen*' (Resolusie van 26/8/1656).
2. chirurgyn.
3. in die nood, verleë. Vgl. o.d. 30/9/1656, noot 9.
4. 'end(en) oud touw om tot kabelgaren te worden uitgedraaid' (Van Dale).
5. vragte.
6. (gunstig of ongunstig) draaiende wind.
7. in vlae (buie) te reën; ongewone samestelling.

Adij, *primo dito*, weer ende wint als voren. Quamen eenige van Caepmans volckjen (jaerlijcx gesien hebbende dat wij 't sout uytte pannen halen) wel met 13 ossen geladen[+] vol sout aentorssen, wesende stijff een last[1.], dat altemalen voor omtrent 25 lb. tabacq van haer gehandelt wierdt, hoedanige partije in de verleden maent [+115] haer mede wel affgeruylt is, mitsgaders g'animeert sijn ons meer toe te brengen, om Compagnie's dienaers van 'tselve soo verren wegh te halen te excuseren, etc., gelijck anders jaerlijcx dees tijt 's jaers, tot verleth[2.] van ander nodigh werck, altijt heefft moeten geschieden.

2 *dito*, idem, betrocken lucht ende fray, vocht[3.], groysaem weer, 't luchjen westelijck.

3 *dito*, weer ende wint als voren, ende sijn vandaegh weder partije luyden na 't bos gesonden om noch al meer balcken voor 't hoofft uyt te slepen op het wagepadt, tot welck Saterdaghs buytenwerck 't volcq om een romer[4.] brandewijn ende een span tabacq off 2, seer wel genegen sijn ende veel mede wort uytgerecht.

Ende dewijle de houtwagens in 't afflopen uyt het bos van 't geberghte altijt eenige sware tacken moeten achter de wagens hebben om niet al te hardt aff te lopen, soo is hun in plaetse van dien bevolen balcken achter aen te slepen ende die te laten bij het ronde doornbosjen, ten eynde deselve alsoo empassant daer mogen op voorraet comen voor de redout, aldaer geprojecteert op te slaen tot beschermínge van 't corenlandt, etc., ten welcke fine de wagens oock gelast sijn, 's morgens van hier gaende na 't bos, oock een last steen telckens mede te nemen ende daer neder te setten, om alles met te minder tijtspil daer bij der handt te mogen hebben. Tegen den avont begondt wat te wayen van den Z.Z.Oosten met droogh weer.[+]

Sondagh, *den* 4 *dito*, 's morgens droogh ende stijve Z.Z.Oostewinden. [+115v]

's Middaghs wierd een schip beneden 't Robben-eylandt gesien, dat, vermits verhaelde contrarie winden, niet coste opcomen. Des een Bischaese sloep met een emmerseyltjen[5.] voor de wint aff daer nae toe gesonden wierdt om te vernemen welck ende vanwaer het comende was, mitsgaders oock om 'tselve tot opcominge behoorlijck onderright te geven, etc.

5 *dito* 's morgens fray, warm sonneschijn-weer, 't luchjen op den dagh van den N.Westen wat deurcoelende, waermede verhaelde schip, sijnde de fluyt *Hilversum*, op den namiddagh hier wel ter rhede arriveerde met brieven uyt de vergaderinge van 17en[6.], gedateerd 12 October 1656[(a)], wesende den 19en daeraen uyt Vlie geseylt ende nergens als dese plaetse aengeweest, ophebbende 54 coppen, daeronder den schipper Jacob Jansz. ende bouchouder Jacob Buyck, altemalen noch fris en gesondt, sonder een man op reyse verloren te hebben.

1. Inhoudsmaat, oorspronklik ongeveer 30 hl.
2. belemmering; net soos *belet(h)*.
3. Byvoeglike naamwoord, vgl. Hd. *feucht;* tans verdring deur *vochtig*.
4. roemer. Dit is onseker watter vorm die oorspronklike is.
5. trapesium-vormige seiltjie.
6. Here Sewentien.

6 *dito*, 's morgens betrocken lucht met regen ende variable winden.

7 *dito*, idem. Is den Commandeur eens gegaen na het ronde doornbosjen, onder andren oock ordre gestelt heefft dito bosjen van binnen schoon te maken ende rontsom tot op een hegh van 8 à 10 voet breet uyt te royen[1.] ende alsoo tot een[+] bequame schuttingh offte crael van beesten te maecken, offte andersints te dienen tot meerder diffentie rontom de redout aldaer geprojecteert, na 'twelcke noch omtrent 1 mijl à 2 verder is gereden om de vette ende vlacke gronden, daer alomme gelegen, wat nader aff te speculeren, ten eynde d'E. Heer van Goens op desselffs arrivement alles na behooren sal cunnen werden aengewesen, etc.[(b)] [+]116

Daeromtrent dan comende, heefft buyten vermoeden gevonden wel over de 90 Hottentoos' woningen ende veel beestiael, bestaende in 5 negerijen offte legers, altemalen van Caepmans volckjen.

Item onder andren oock Herry, rontsom tusschen boschagies besloten, ende op 't lijff wesende[2.] eer daerop gedaght wierd; sulcx denselven van des Commandeurs compste alsoo verplext[3.] als wij verwondert stonden, ende hij dapper in vreese, welcke hem met minnelijcke aensprake, etc., uyt 't hoofft gejaecht wierdt ende hij ons soo eenige leugenachtige praetjes wijsmaeckten om in de gratie te mogen blijven, etc. Denselven hadt onder andren oock weten te seggen dat ons volcq dagelijcx uytstrooyden: ingevallen hij aen 't fort offte onder den Commandeurs ogen quam, dootgeslagen soude worden, welcke vreese hem mede soo veel doenlijck uyt 't hoofft gepraet wierdt.

Item, des avonts na 't gebet, alle d' onse wel stricktelijck ende op hoge pene gelast hun van sulcx voortaen te wachten, etc.

8, 9 *ende* 10 *dito*, fray, warm sonneschijn-weer ende variable cleyne luchjens, meest N.westelijck.

Heden is weder partije volcq na 't bos gesonden om noch al meer balcken uyt te halen, ten eynde dickmael aengetogen.

Sondagh, *den* 11 *dito*, weer ende wint als boven. Sijn d' opperhooffden van de fluyt[+] *Hilversum* affgescheyt gegeven omme met den eersten goeden wint t'seyl te gaen ende hun reyse voorts nae Batavia te vervorderen, mitsgaders g'intregeert de brieven ende annexe pampieren aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India.[(c)] [+]116v

Item oock een brieffken aen ons volcq op 't Dassen-eylandt[(d)], besigh wesende aen de robbevanghst, met ordre 'tselve empassant[(e)] aldaer te bestellen, ten eynde sijluyde te eerder mochten verwittight worden van die vanghst, na d' becomen ordre onser principalen, te staken ende datelijck met al 't volcq op te comen.

1. skoon te kap, uit te haal.
2. d.w.s. Van Riebeeck was op Herry se lyf.
3. van Fr. *perplex*, onthuts, met 'n Ndl. voorvoegsel, en opgevat as verlede deelwoord.

(Vervolgh van 't Caap's daghregister 'tsedert 't vertreck van de schepen *Prins*[+] *Wilhem*, 't *Wapen van Amsterdam*, *West-Vrieslant*, *Amersfort* ende *Dordrecht*.) [+]K.A. 3970. fol. 79.

Eindnoten:

(a) Die huidige Kaap Hangklip, naby Rooi-Els, op die oostelike kant van Valsbaai. Vgl. *Geschiedkundige Atlas van Nederland. De Koloniën*, p. 22 (kaart van prof. P.J. van Winter). Sien in hierdie verband ook *Daghregister*, I, p. 443, noot p.

(b) Uit die instruksie van Gerrit Harmansz., bevelvoerder van die *Robbejacht*, blyk dat hy na Saldanhabaai gestuur is om Jan Woutersz., hoof van die robbevangers, aldaar te vervang. Laasgenoemde sou hom aan ernstige oortredings skuldig gemaak het en moes in boeie na die Kaap terug gebring word. Sien verskeie dokumente in C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 587-589; en C.J. 2952: *Conf. en Interr.*, 1652-1673, pp. 45-46. K.A. Dit wil vreemd voorkom dat die *Daghregister* hier geen melding van die genoemde moeilikhede maak nie. Die robbevangers het egter spoedig ook teen Gerrit Harmansz. ernstige klagtes ingebring. Vgl. *Daghregister*, 8 Maart 1657.

(a) Hieronder was 'n buitengewoon uitvoerige brief aan Van Riebeeck, waarin Here Sewentien hom instruksies gegee het in verband met besoeke van skepe, landbou en veeruil, die verkryging van slawe, die vestiging van vryburgers, en verskeie ander aangeleenthede. Here Sewentien het ook geantwoord op 'n ernstige versoek wat hy tot hulle gerig het, nl. om met verhoging na Oos-Indië te mag vertrek. Hulle het hom 'n nuwe dienskontrak aangebied, en 'n verhoging van salaris tot 130 gulden (ongeveer £ 14) per maand, maar hulle het besluit dat hy langer aan die Kaap moes bly - waarvoor hulle ook goeie rede gehad het: ‘alsoo den handel op Angola en Madagascar mettertijt wel van gewichte soude cunnen werden, en 't eijlandt Mauritius mede onder de Caep staet getrocken te worden, meenen wij dat sijn verblijff aldaer noch voor eenigen tijt de Compe. dienstigh, jae, nodich wesen sal’. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, p. 650. K.A.

(b) In hulle brief van 12 Oktober 1656, waarna in die voorafgaande voetnoot verwys word' het Here Sewentien verklaar dat Rijckloff van Goens tot ekstraordinaris-lid van die Raad van Indië benoem was - d.i. vir die tweede keer - en ook tot opperbevelhebber van die uitvarende vloot. Dit het natuurlik beteken dat hy waarskynlik binne afsienbare tyd by die Kaap sou aandoen, en dat hy met die nodige gesag beklee was om daar instruksies te gee.

(c) 'n Lys van hierdie stukke, en 'n brief aan die owerheid in Batavia, is te vinde in C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 589-590. K.A.

(d) Ibid., pp. 590-591.

(e) Die *Hilversum*, wat hierdie brief na Dasseneiland geneem het, was op weg na Batavia, maar daar is gemeen dat die omweg by Dasseneiland nie veel oponthoud sou veroorsaak nie. Ibid., pp. 591-592.

February anno 1657

Sondagh[1.], *den* 11*en ditto*, weer ende wint als vooren. Sijn d' opperhooffden van de fluyt *Hilversum* affscheyt gegeven omme met den eersten goeden wint t'seyl te gaen ende hun reyse voorts na Batavia te vervorderen, mitsgaders g'intregeert de brieven ende annexe pampieren aen d' Ed. Heren Gouverneur-Generael ende Raden van India. Item oock een brieffken aen ons volcq op 't Dassen-eylandt, besich wesende aen de robbevangst, met ordre 'tselve empassandt aldaer te bestellen, ten eynde sijluyden te eerder mochten verwitticht worden van die vanghst, na de[2.] becomen ordre onder principalen, te staken ende datelijck met al 't volcq op te comen om hier tot andere diensten gebruyckt te worden[(f)]. Ende alsoo der de 2 Engelsche ijsere stucken van 6 lb. leggen met haer rampaerden, soo sijn de gemelte opperhooffden

1. Van ‘*Sondagh*, *den* 11*en ditto*’ tot ‘op te comen’, 10 reëls verder, word hier deur die kopiïs herhaal.
2. H: *die*.

oock gerecommandeert die meteenen mede in te nemen ende op Batavia te brengen, mitsgaders aengeseght tot hun meerder ververssinge van dito eylandt sooveel vogels ende eyeren voor haer volcq te mogen halen als se sullen begeeren, vermits die daer in goede abondantie sijn, ende gemelte fluyt daeromme te eerder is gedespescheert om doch alle 't vorige sonder verleth van meerder als de noodige tijt te cunnen verrichten.

12*en ditto*, 't luchjen slapjes van den Z.Oosten wesende, is gemelte fluytjen ten eynde voormelt onder seyl gegaen ende fray buyten geraeckt. D' Almogende verlene 'tselve een geluckige, behouden reyse.

Nieuwe maen, *den* 13*en dito*, betogen, nevelachtige lucht, met somtijts wat regen[+] ende de wint westelijck. [+]79v

14 *ditto*, 's morgens drooch sonneschijn-weer met variable luchjens.

15*en ditto*, idem, tot tegen den nacht, begond 't hart te waeyen uytten Z.Z.Oosten.

16*en dito*, noch al aenhoudende. Heden na d' ordre van de Heeren Meesters eens een proeff genomen van 't bierbrouwen[(g)], daer noch geen degelijcke gest[3.] affgecomen is.

17*en ditto*, 's morgens noch al even harde Z.Z.Oostewinden tot omtrent midnacht, begond te stillen.

Sondagh, *den* 18*en dito*, 's morgens fray, helder, warm sonneschijnweer. Is den Commandeur 's namiddaghs na 't sermoen ende gedane parade eens uytgegaen, wat verbij de mostertbladen omtrent 1¼ mijl van 't fort, ende aldaer affgespeculeert een seer bequame plaets tot een vogel- offte eendecoy, om aen beginnen te arbeyden soo haest 't volcq van de robbevanghst sal opgecomen wesen.

3. Byvorm van *gist*, suurdeeg.

19*en dito*, 's morgens nevelachtich weer ende 't luchjen van den N.Westen. Is den Commandeur voorsz. wederom wat verder uytgegaen, wel 3 à 4 mijlen wegh in de vlacte achter de Taeffel- ende andere bergen om de landerijen aldaer noch wat nader aff te speculeeren, neffens een bequame plaetse om een redout te stellen tot bewaringe ende behoorlijcke diffentie van de te cultiveren landen, waertoe verscheyden persoonen haer presenteerden in vrijdom te begeven onder soodanige billicke conditien als waermede d' E. Compagnie dienst geschieden ende oock haer tot behoudenisse stercken conde[(h)].

[+] 's Namiddags begond heel hard te waeyen van den Z.Z.Oosten met seer felle valbuyen over den Taeffelberch achter 't fort, maer in de valeyen daer de gemelte landerijen lagen, woey 't maer een slap, labber somerluchjen, mede uytten Z.Z.Ooste. [+]80

20*en dito*, weer ende wint als gisternamiddach, eeven hard aenhoudende. Hebben noch eenige andre persoonen haer vrijdom ende tot de culture mede landt versocht, weshalven den Commandeur met deselve weder is uytgegaen om, gelijck die van gister, haer percelen die se kiesen wilde, mede te speculeren[1.] ende dan met haer ten aldereersten conditien te maken, etc.

Sijnde mede, gelijck als gister, in Herry ende eenige van Caepmans legers geweest, daer soo maer een praetjen van sonderlingh geen emporte mede gehouden ende d'selve met wat tabacq ende brandewijn vereert is, ende onder andren een Hottento van een adder gesteecken was aen sijn voet, welcke van 't fenijn dapper opswol; des door haer, opdattet niet mochte voortlopen, 't been op twee plaetsen onder de knie wel stijff gebonden ende onder op de voet vol sneetjes, als de coppesetters[2.] doen, gescharificeert[3.], mitsgaders geleydt wierd rontom in warme, verse koemest, uyt welcke sneetjes offte kerffjens een man ende een vrouw, op hun knien leggende, met haer monde het bloedt sogen[(i)] ende op de voormelde koemest weder uytspogen, ende dat met alsulcke graegheyt als een kindt des moeders borsten doet, waeraen dan een bysondre affectien[4.] bespeurt wierd die dese natie malcander toedragen, gelijck oock te meer bleeq, omdat elck even besich was alle behulpmiddelen tot behoudinge van dese man sijn leven ende genesinge te contribueren.

Herry ende den vetten capiteyn met eenige hare principaelsten ons dus siende overal speculeren ende horende praten van hier ende daer huysen, etc., te maken[+] (alsoo se doch al veel van de Duytse tale cunnen verstaen ende spreecken, ja, sommige wel sooveel, dat se voor 't vercoopen ende leveren al genouchsaem vrij sijn), vraegden: als wij daer huysen wilden maken ende het landt breecken, gelijck sij merckten ons voornemen te wesen, waer sij dan woonen souden, vermits deselve jegenwoordich juyst lagen ter plaetse daer 't eenige vrije luyden hadden uytgekosen. Wij gaven d'selve tot antwoort, dat se wel mochte onder beschut van ons wonen, ende oock bovendien overal plaets genoech was voor haer vee te weyden, dewijl [+]80v

1. beskou, uitsoek.
2. bloedlaters; met behulp van 'n ‘laatkop’.
3. gekerf, ingesny.
4. Sic; liefde, geneentheid.

wij dit gebruycken soude om broot ende tabacq te maken, daer men haer dan als goede vrunden wat van soude mededeelen, etc., op 'twelcke sij haer gelieten tevreden te sijn, maer was wel te mercken dat het haer niet heel na den sin was[(j)].

21*en dito*, fray, warm sonneschijn-weer ende 't luchjen variabel.

Jegenwoordich verscheyden luyden verstaen hebbende de nader ordren onser principalen om alhier onder voordelige conditien vrije luyden te planten[(k)], ende daeromme eenige haer tot vrijdom aenbiedende ende bij d'selve oock al parceelen lants na hun eygen sin uytgecosen wesende, namentlijck eene partije, onder haer vijven, 't landt aen d' oversijde van de verse riviere, bij ons den name gegeven van den Amstel, beneden recht dwers van 't bos daer onse houthackers leggen ende bij den crommen boom[1.], omtrent drie mijlen van 't fort, over te gaen[2.], soo langh ende breedt als sij begeeren; eenlijck sullende moeten aen d' oversijde van de gemelte rivier blijven[(l)].

Ende noch een ander partije, onder haer vieren, een cleyn mijltgen nader 't fordt bij 't ronde doornbossjen aen dese sijde van dito revier, offte Amstel, ende dat van 't cleyne bosbruggetje aff tot aen 't project van het te maken redoutjen omtrent de[+] geprojecteerde vogelcoy, welck voorhaelde landt in zijn lengte, als geseyt, dan [+]81
aen dese sijde van de riviere omtrent ¾ mijl sijn bepalinge[3.] heefft, doch niet in de breedte, anders als de gemelte revier, die haer ende d' ander partije van den anderen[4.] scheyden soude, maer al de vlackte, achter tegen den Taeffel- en de Caepse berghen leggende, soo breedt sullen mogen beslaen als se cunnen ende willen; ende de eerste partije de vlacte in sijn breedte na 't geberghte van 't binnenlandt van Africa. Sulcx het dese 2 partijen, offte geselschappen, meest recht in 't midden van den hals, offte vlackte, tusschen de Bay Fals en de Taeffelbay hebben begreepen[5.] op seer schoone, vette gronden, ende waerom de plaetse daer de verste, offte eerste, colonie is begrepen over den Amstel, genaemt is Groenevelt, daeromtrent ¼ mijl verder de princilpaelste ende uytterste reduyt geprojecteert is.

Ende de plaatsz van d' ander colonie aen dese sijde van den Amstel bij 't ronde doornbosjen, ter respecte voorsz.[6.] ende dat dito bosjen (tot een crael voor de beesten soude werden gemaeckt ende tot dien eynde rontom van binnen claer uyt te royen ende met een heck aff te sluyten), genaemt den Hollantsen Thuyn[7.], daer mede een redout geprojecteert is ende al partije steen ende balcken toe bijgebracht wordt.

Soo is na wel genomen deliberatie ende goet overlegh (gemerct d' E. Compagnie die saken oock gaerne hoe eer hoe liever tot een begin sagen, alsoo Haer Ed. hun daeraen ten hooghsten gelegen laten) goetgevonden uyt de persoonen die haer tot vrijdom aenbieden ende dese voorn. plaetsen uytgecosen hebben, de navolgende als de bequaemste ende van de beste hope wel wesende, ten eynde voorsz. in vreyicheyt te stellen, namentlijck:

1. Daar is nog 'n Kromboomweg by Rondebosch.
2. d.w.s. oor die ‘verse riviere’, nl. die Liesbeek van vandag.
3. grens, skeiding.
4. *van den anderen*, van mekaar.
5. beslag gelê.
6. Vgl. o.d. 7/2/1657.
7. Dit is ‘de plaatsz van d' ander colonie’.

+ Tot de lantdouwe[1.] genaemt Groenevelt: Harmen Remajenne van Ceulen[(m)], bosschieter; Jan Maertensz. de Wacht van Vreelandt[(n)], dito; Jan van Passel van Geel[(o)] in Brabant, soldaet, dat oock een brouwer ende brandewijnbrander is; Warnaer Cornelisz. van Nunspeet[(p)], bootgesel; Roeloff Jansz. van Dalen[(q)], soldaet; - te noemen Harmans Colonie, die 't principael op de corenbouw meenen aen te leggen, etc.; +81v

Tot de lantdouwe genaempt den Hollantsen Thuyn: Steven Jansz. van Wageningen[(r)], bootsgesel, geverseert in de tabacqplanterije; Hendrick Elbertsz. van Ossenbrugge[(s)], adelborst; Otto Jansz. van Vreede[(t)], soldaet; Jacob Cornelisz. van Rosendael[(u)], dito; - te noemen Stevens Colonie, die 't beneffens de granen oock op den tabacq meenen aen te leggen, item niet te min op allerley aert- ende thuynvruchten, alsmede, gelijck de bovenste, op den aenqueeck van bestiael, verckens, gansen, eenders[2.], hoenders, etc., waer dat se maer meenen voordeel aen te bejagen, doch 't principaeltste ooghmerck van deselve is, na Compagnie's intentie, op den lantbou vooreerst ende de rest mettertijt.

Ende dewijle dan bovenstaende persoonen ten eynde voorsz. met bysondren ernst haer vrijdom sijn solliciteerende, ende de Compagnie haer aen de vorderinge der culture door vrijeluyden, als gesegt, oock veele laten gelegen sijn, ende waertoe ons Haer Ed. per derselver generaele ende particuliere brieven wel expresselijck ordre hebben gesonden, mitsgaders oock bevolen den vrijeluyden in alle 'tgene nodich sij de handt te bieden, ten eynde 'tselve te eer ende beter begin ende voortganck mochte nemen, soo is, vermits den tijt hard naeckt om voor deselve dit saysoen noch partije coren in d' aerd te crijgen, oock goet gevonden de gemelte persoonen voorsz. haer+ vrijdom te vergunnen onder de navolgende conditien, doch alles tot nader ordre ende approbatie van onse Heeren Principalen meergemelt, namentlijck: +82

Voor Harmans Colonie op Groenevelt voorsz.:

Dat deselve in vollen eygendom sullen aenvaerden sooveele landt aen d' oversijde oostwaerts van de reviere den Amstel bij den crommen boom als sij van primo Meert aenstaende met haer vijven ende sooveel meer volcq als se tot haer noch mochten crijgen, 't sij slaven offte meer andre vrij te worden luyden, in drie jaren langh sullen cunnen beploegen, spitten offte anders ter culture bequaem maecken, ende dat de gemelte drie jaren langh vrij, sonder eenige de minste belasting ter werelt;

Mits na 't eyndigen der gemelte drie jaren de beploegde ende bespitte offte claergemaeckte landerijen als dan sullen onderworpen wesen soodanige verdragelijcke impositien, etc., als ten meesten diensten van d' E. Compagnie ende behoudenisse der vrije luyden sal bevonden worden te behooren;

Met dien verstande nochtans dat se, als boven gemelt, de gemelte luyden sullen sijn ende blijven in vollen eygendom als voorsz. eeuwich ende erffelijck, om daermede te doen na eygen welgevallen, 't sij vercoopen, verhuyren offte andersints te

1. *landouw*, gelyk landstreek; hier nie veel meer as plaas, boerdery nie.
2. Skryffout vir *eenden*, soos fol. 83 hierna, miskien na aanleiding van volgende *hoenders*.

RIJCKLOFF VAN GOENS
Rijksmuseum, Amsterdam

NR. 806. KAART VAN HET FORT DE GOEDE HOOP EN DE DAAROMHEEN GELEGEN LANDEN TUSSEN DE TAFELBAAI EN BAAI FALS. 1657?
Overgekomen van Kaap de Goede Hoop 1658. De compaslijnen gedrukt bij Wilhelm Blaeu.

(Inventaris der verzameling kaarten berustende in het Algemeen Rijksarchief, *le gedeelte*, *'s-Gravenhage*, *1867)*.

A. 't Groote velt en de wijte tusschen beyde bayen
B. Taeffelbay
C. Bay Fals
D. Liny dwars over de vlacte tusschen beyde de Taeffel- en de Bay Falce
E. Clip in de Bay Falce
F. Vijff plaetsen op en in 't geberghte daer men de Hottentoos soude co[n]nen besluyten met hare reduyten en affsnijdingen offte vleugels
G. Taeffelvaley
H. Reduyt Duyn- ende Coorenhoop
I. Houtvaley
K. Houtbay

L. Altemaelen sand en klijn singel, stenigh lant onbequaem te bebouwen tot al verbij 't Lupertsgeberghte, geteeckent met de letter P, ende de Fuyckberghen geteeckent 00.
M. Binnen de getipte liny aen 't Caepse geberghte, meest bequaem bou- en wijlant
N. Berghvaley bequaem tot weyde ende oock tot corenlanden maer soude te moeylijck over geberghte te halen wesen
n. Bequaeme corenlanden, maer soude, als geseyt, over 't geberghte met esels moeten gedragen worden
O. Seer hooge ende oock leege duynen aen de Bay Fals, wel een uyr gaens breet ende veel dubbelt
P. Lupaertsgeberghte offte Lupaertsberghen
Q. 't Vaste ende hoogh overgeberghte van Africa
R. d'Uytgedeelde landerijen met haer huysen daerop staende, sijnde geteeckent met dese • tuttelties
r. Comps. boomgaerd
T. Taeffelbergh
V. Leeuwenbergh
W. 't Landt door d'hr. Commissaris aen den Commandr. vergunt, doch is vermits manquement van weyden hieromtrent tot weylandt voor d'E.Comp. gelaten: omdat de beesten oock des te beeter daer voor de Hottentoos met te minder wacht cunnen bewaerdt blijven etc., sulx den Commandr. daertegen op ander plaetsen den Bosheuvel voornemens is uyt te kiesen
X. Robbeneylandt
Y. Soutpannen
Z. Vrack van Haerlem

AA. Landt van de Caep dit jaer 1657 vorder te degen ende partinent ondersocht, gepeylt ende affgemeten
EE. Steenberghen, op verschyden plaetsen te passeren ende te besluyten als aengewesen met de letter F.
FF. Bosbergen, onbeklimmelijck
GG. De Wintbergh
HH. Lacken waters
JJ. Hollanse Rietbeecq, off revier vol Hollans riet wassende
KK. Groote Berghrevier langhs welcke goet boulandt is op verscheyden plaetsen
LL. Reyswegh door ons volck int lant gedaen
MM. Zadelbergh
NN. Parl- en Diamantbergh
OO. Fuyckbergen.

(N.B. Die hele kaart is te groot vir reproduksie. Aan die oostekant is 'n gedeelte afgeval, o.a. KK., MM., NN. en OO.)

veralliëneren[1.], sooals sij te raden mogen worden, doch alles met communicatie van den Commandeur offte desselffs gecommitteerde, om te dienen in plaetse van schepenkennisse[2.]; maer niet eer als na de voorsz. drie jaren, in welcke tijt geen veraliëneringe, vercoopinge offte verhuyringe mogen geschieden, maer naerstich in de culture g'arbeyt moeten worden, principael om allerhande coren te winnen, item oock tabacq, 'twelcke altemalen ten redelijcken prijse (hierna te beramen voor d' E. Compagnie) sal affgecocht worden[(v)].

Vorders sullen die van Harmans Colonie tot haren laste, tegen primo April aenstaende,[+] worden vercocht:

Een ploegh à ....[3.]; 1 egh à ....[3.]; 12 treckossen, teghen die tijt expres te leeren[4.], [+]82v
à 25 gulden yder;

Wijders schoppen, spaden, graven, houwelen, bijlen ende andersints, wat deselve tot harer te doene werck sullen offte mogen van noden hebben, niet hoger als het d' E. Compagnie in 't vaderlandt selffs gecost heefft, gelijck oock sij, ende alle vrijeluyden, voor hare nodige provisien mede niet meer sullen betalen als de prijsen voor dato op 't een ende 't ander voor de getroude huysgesinnen ende costgelders[5.] gestelt;

Sullen oock mogen overal in de reviere vissen met hangsels[6.], netten ende andersints, soo sij luyden te raden mochten worden, doch vooreerst niet al te veel om te vercoopen, maer sooveel als tot haer eygen nootdrufft rijckelijck van doen hebben, om te min belet in de nodige culture te maken, dat 't principaelste is daer d' E. Compagnie haer aen gelegen laet ende waeromme de vrijeluyden alle dese en de volgende prerogativen vergunt worden;

Sullen oock haere thuynvruchten, die d' E. Compagnie tot spijsinge van 't guarnisoen niet mochten nodich hebben, vrij ende vranck mogen aen de passerende schepen vercopen, doch niet voor den derden dach aen boort varen, alwaer sij oock geen stercken dranck sullen mogen copen ende vandaer aen landt brengen, volgens de g'emaneerde[7.] placcaten ende op de penen daerinne begrepen[(w)];

Soo en sullen de voorsz. vrijeluyden van de gemelte 2 colonien niet mogen eenige tapneringen op 't landt houden, maer hun principael met de culture, aenqueeck van bestiael, etc., bemoeyen ende besich houden;

Sullen mede geensints eenige koebeesten, schapen offte yts ter werelt van de inwoonders[+] mogen handelen, op verbeurte van alle hare hier hebbende middelen[(x)];

Maer 't bestiael dat se tot de ploegh ende mettertijt om aen te focken begeren, [+]83
sullen sij van d' E. Compagnie moeten copen, ten prijse als te weten: een koebeest tot 25 gulden, een schaep tot 3 gulden, een vercken levendich 't lb ...[8.];

1. vervreem, van die hand doen.
2. skuldbrief voor 'n ‘schepen’ opgemaak.
3. Oningevul in hs.
3. Oningevul in hs.
4. Dus jong, altans nog ongeleerde osse.
5. betalende kosganger.
6. hengelstokke.
7. uitgegane, bekend gemaakte.
8. Oningevul.

Welck vee, namentlijck koebeesten, schapen ende verckens, sijluyden oock aen niemandt anders sullen mogen vercopen als wederom aen d' E. Compagnie voorsz., mede ten prijse hierboven genoempt, die haer alles wel sal affnemen; ende aengaende den aenteelt van 't verhaelde vee, d' E. Compagnie sal daeruyt genieten de gerechte thiende van alle de koebeesten ende schapen die (den vrije luyden toehoorende) aen de Caep geworpen worden voor[1.] dat se Compagnie's landt tot haer weyden gebruycken;

Doch aengaande verckens, hoenders, ganszen, eenden ende diergelijcquen, sal d' E. Compagnie niet met al van genieten, omdat die uyt de hant moeten gevoet werden.

Op alle welcke conditien de vrije luyden van beyde de meergemelte colonien dan haer vrijdom ten principalen sijn vergunt, volgens de vrije brieven elck in 't bysonder, na d' Indische maniere[2.], ter handt gestelt, onvermindert 'tgene daerinne, soo ten aensien van 't verbandt als andersints, oock begrepen ende te langh in desen te verhaelen is.

Nu aengaende d' accommodatie in 't bysonder vergunt aen:

Stevens Colonie bij den Hollantsen thuyn:

Deselve sullen mede, als die van de voorgeseyde Harmans Colonie, in vollen eygendom aenvaerden sooveele landt aen dese, offte westsijde, van den Amstel als van primo Meert aenstaende onder haer vieren, offte sooveel meer volcq als se noch mochte tot haer nemen, 't sij slaven offte andre vrij te worden luyden, als sij van 't cleyne bosbruggetje off tot aen 't project van 't redoutjen omtrent de geprojecteerde vogelcoy in drie jaren sullen beploegen, spitten offte andersints ter culture bequaem maken, ende dat mede de gemelte drie jaren langh vrij, sonder eenige de[+] minste belastinge, als vooren, daeronder oock begrepen het weynige gereetgemaeckte landt daer d' E. Compagnie 't verleden saysoen preuve van 't corengewas, etc., genomen heefft, neffens oock den tabacq daerop ende in Compagnie's thuynen noch staende te wassen, om oorsake dat Steven Jansz. van Wageningen doch den tabacq geplandt ende daerop te passen heefft; item oock omdat 't volcq van dese Colonie vooreerst noch met geen ploegh van d' E. Compagnie (als die niet hebbende) can g'accommodeert worden, maer alles met spitten sullen moeten aenvangen, dat voor deselve wat swaer ende te langsamer beschieten sal, ende waeromme hun oock, om haer mest op 't landt te voeren, is vergunt een wagen met ses jonge ossen ten prijse voorgemelt, mits sij die selffs sullen moeten leeren trecken ende haer vorders behelpen soo se best cunnen, tot voor haer oock een ploegh ende dependentien[3.] sal cunnen gemaect ende daermede g'accommodeert worden. [+]83v

Ende nademael de voorseyde eerste vrije luyden van de gemelte twee nieuwe colonien weynich offte geen gelt om handen, nochte oocq veele op haere reecqueninge

1. *voor*, uit hoofde van.
2. *na d' Indische maniere*, volgens die gebruik in Indië.
3. toebehorens.

van d' E. Compagnie te goet hebben, soo is hun op haer versoeck toegestaen, om d'selve sooveel mogelijck op de been te helpen ende de handt te bieden, alle 'tgene sij tot uytvoer der verhaelde saecken ende montcosten van noden mochten hebben op credit ende te borgh te verstrecken, ende daertegen hare granen, etc., in affcortinge van derselver schulden, weder voor ende ten behoeve van d' E. Compagnie aen te nemen(y), blijvende vorders alle derselver te goet hebbende maentgelden, landerijen, bestiael ende goederen voor de gemelte schulden aen d' E. Compagnie verbonden als vaste hypotheecq, om daeraen altijt Compagnie's t'achterheyt[1.] te mogen verhalen.

Ende opdat onder de gemelte vrije luyden oock mochte gehouden worden goede eenicheyt ende ordre, soo sullen deselve staen onder soodanige burgerlijcke wetten ende rechten als na de vaderlantse ende Indische manieren gebruyckelijck is, offte na desen tot dienst van d' E. Compagnie ende meerder welvaert van 't gemeen bevonden[+] sal worden te behoren ende bij placcaten offte andersints te stellen, 'twelck alles in desen te langh soude vallen te begrijpen[2.], maer bij tijt ende wijle [+]84
sigh selffs wel sal aenwijsen ende van onse Heeren Principaelen uyt 't Patria vorders g'ordonneert cunnen worden, soo het d'selve Haer Ed. ten besten sullen bevinden te vereysschen.

Tot haerder deffentie sullen d'selve op credit mede gelanght worden soodanich schietgeweer, cruyt ende loot, etc., als hun sal duncken nodich te wesen.

Ende omdat[3.] die van Stevens Colonie haer werck sonder ploegh sullen moeten beginnen, gelijck voorsz., soo sal haer tot soulagiement den gemelte tabacq, als se terdegen droogh ende in bossen gebonden, bequaem gemaeckt ende voor 't bederven gepreserveert is, affgenomen ende betaelt worden vooreerst tot 6 stuyvers het pondt, edoch als voorsz. mede tot nader ordre van onse Heeren Meesters, welckers veranderinge, verminderinge ende vermeerderinge, soowel desen als alle andere saken sullen subject blijven.

* * *

Tegen den avondt quamen 5 schepen voor de bay, daer een Biscayse sloep heen gesonden wierd, welcke daerna thuyscomende, tijdingh bracht dat het waren de retourschepen *Prins Willem*, 't *Wapen van Amsterdam*, *West-Vrieslandt*, *Amersfoort* ende *Dordrecht*, (sijnde 't *Wapen van Hollandt* aen de Prince-eylanden[4.(z)] van d' andere affgeraeckt) ende tesamen van Batavia's rheede geseylt den 4en December passado onder de vlaggens ende 't commando van d' E. Mathijs Crab(aa) als admirael, Pieter Hackjus(bb), vice dito ende Pieter Kemp als schout-bij-nacht, alle over dese plaetse gedestineert na 't lieve vaderlandt, met een Indisch cargasoen, incoops costende *f* 1.402869.8.2., welcke meteenen voor de Caep oock eenige provisien ende coop-[+]

[+]84v

1. agterstallige skuld.
2. in te sluit.
3. Hs. *opdat*.
4. Daar was meerdere Prinse-eilande. Hier blykbaar Poelau Penaitan op die Weskus van Java.

manschappen medebrachten ter somme van *f.* 7152.4., beneffens missive van d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India aen den Commandeur ende Raedt[cc] alhier, waeruyt onder andren vernomen is, dat 't jacht den *Draeck* op 't Zuytlandt[1.] clackeloos verseylt[dd] ende 118 menschen met 't schip ten eersten gebleven[2.], als oock noch 79 daer in gansch desolaten staet achtergelaten sijn, makende t'samen 197 sielen, welcke d' Almogende wil troosten, alsoo der, om van menschen geholpen te worden, reede veele moeyten gedaen ende derhalven weynich raedt meer toe wesen sal. Meldende dito schrijvens wijders datter noch drie retourschepen souden navolgen, te weten *H. Louyse*, *Arnhem* ende *Sloth van Honingen*. Item oock dat Batavia met Bantam in oorloge vervallen ende Colombo na een 7-maendich belech bij d' E. Compagnie met accoort[3.] verovert ende daerbij veele, onder andren d' E. Heer Directeur-Generael Geraert Hulfft[ee], haer leven opgeset ende verlooren hadden, etc.

22*en dito*, 's morgens vroegh stil weer sijnde, lagen alle vijff de verhaelde schepen aen d' oversijde van de bay ten ancker; des deselve met verhaelde sloep wat ververssinge tegemoet gesonden is ende onderstaende brieffken gesonden aen den Commandeur Mathijs Crab, van inhoude als te weten:

'Mijnheer,[4.]

Desen dient om UE. te verwittigen dat wij alhier een geslooten brieff uyt de jongste vergaderinge van 17e (aen UE. hoorende[5.]) hebben becomen, sullende apparant wesen tot derselver narichtinge ende ordre in UE. vorder te doene reyse na 't vaderlandt; dies ick[6.] oock al gereet stonde om per onse sloep UE. die selffs te brengen, maer alsoo de wint uytten Z.Z.Oosten dus hard begonde op te steecken, ben ick aen landt gebleven, wachtende na beter weer ende occasie. Echter gesien[+] hebbende UE. sijnen Breeden Raedt door 't seyn van de vlagge, etc. bijeen [+]85
waert[7.] vergaderende, soo hebben wij het met de sloep noch gewaeght UE. hiervan als boven te verwittigen, off[8.] UE. anders mochten resolveeren na St.-Helena te gaen sonder hier op de rheede te comen, waerdoor UE. dan souden blijven gefrustreert van de ordre voor UE. in dito missive apparent gestelt. Desen dan nergens anders toe dienende, sullen affbreecken ende hiermede, etc.

(Ter sijde stondt:)

In 't fort de Goede Hoope,
den 22 February 1657.

(Lager stondt:)

Hier neffens gaet oock een weynich ververssingh voor UE. als bij memoriken[9.] in handen van onsen constapel. 't Schuytjen is cleyn, de wint hard ende de wegh verde, soude U anders meer gesonden hebben.'

(Lager stondt:)

'UE. dienstwillige vrunt ende dienaer,

(ende was geteyckent:)

'Jan van Riebcecq.

1. Australië.
2. verongeluk.
3. *met accoort*, by verdrag.
4. Vir dié tyd ongebruiklike stomp aanhef.
5. toebehorende, geadresseer.
6. V.R. skryf anders deurgaans *wij* i.p.v. *ick*.
7. 2de pers. van *was*.
8. vir die geval dat.
9. kort memorie, lysie.

Cort daeraen begond soo stijff te wayen uytten Z.Z.Oosten, met sulcke felle ende vehemente valbuyen over den Taeffelberch, dat sulcx al vreese gaff van dat de verhaelde sloep de schepen qualijck sal cunnen crijgen ende wel mochte de baey uytdrijven, doch hebben[1.] een goede wijck, op 't quaetste genomen, aen 't Robbeneylandt. Door welcke wint de verhaelde schepen desen dagh dan oock niet costen ter rechter rheede comen ende waervan een scheen tegen de overwal aen de gront te sitten, vermits niet gelijck d' andre vier op de wint[2.] lagh ende sijn stengen geschoten[3.] had, 'twelcke den Commandeur oock corts daerna door een Hottento gerapporteert ende daeromme door denselven volcq langs de strand derwaerts gesonden wierd om terdegen daervan bescheyt te becomen.

's Avonts wierd noch een ander schip beneden 't Robben-eylandt gesien dat, vermits verhaelde winden, niet costen opcomen, ende apparent het 6e retourschip, genaemt het *Wapen van Hollandt*, wesen sal.

23*en dito*, 's morgens begonden de gemelte harde winden wat te gaen leggen, ende quamen omtrent halff voormiddagh ons op gister affgesonden volcq wederom, met raport dat het verhaelde schip seeckerlijck vastlagh met de neus tegen de wal, soo na datter met een snaphaenroer wel soude cunnen in geschoten worden, wesende[+] met haer drie boots offte vaertuygen besigh eenige werpen uyt te brengen om het daermede aff te winden, tot 'twelcke de hope goet is, vermits dese wint [+]85v een gansch laegh, mager water gemaeckt heefft ende dese nacht op drie voet na soo hoogh als ordinaire niet gewassen is, mitsgaders tot noch meer voordeel 't springh van de volle maen op handen is, die apparent waters genoegh sal opbrengen tot behoudenisse van verhaelde schip - 'twelcke Godt geve.

's Avondts bracht de schipper van *Prins Willem* (daer mede met de boot tot hulp bij geweest) tijdinge dat het verhaelde schip (sijnde *Amersfoort*) daer weder aff ende in 't vlot[4.] geraeckt was - daervoor d' Almogende geloofft blijfft.

24*en dito*, fray, warm sonneschijn-weer met westelijcke luchjes, quamen al de schepen, als oock *Amersfoort*, gesamentlijck wel ter rheede, wesende oock besigh meest al de provisien, etc., voor de Caep te lossen.

Sondagh, *den* 25*en dito*, 's morgens fray weer en de wint als vooren.

Tegen den avondt is de boot van 't schip *Dordrecht* (vermits ons jachtjen niet bij de handt is) na 't Robben-eylandt gesonden om 30 stucx schapen voor dese scheepen, volgens inhoude van onderstaende brieffken geschreven aen Sybrant Rinkes ende Willem Harmansz.:

'Dese boot compt met onse constabel espres[5.] om 30 schapen voor de schepen, namentlijck van de outste uytgejonghde oyen ende cloecksten gelubde ende ongelubde rammen, houdende de jonge oyen voor de aenteelt daer.

1. d.w.s. die skepe of (die mense op) die sloep.
2. *op de wint*, met die wind reg van voor (WNT XI, 242).
3. laat sak.
4. *in 't vlot*, vlot, drywend. Ongewone konstruksie. Ook o.d. 5/9/1657 teen die end).
5. spesiaal. Vir die vorm vgl. Afr. *aspres*, *aspris*.

Soo gaen hier nevens tot verlossinge[1.] van Sybrandt Rinkes ende Willem Harmensz.[+]
de persoonen Hendrick Tymensz als opperhoofft ende Christiaen Wilhelms. om [+]86
daer te blijven, sulcx deselve met haer goet per dese boot mede sullen mogen opcomen.

In 't fort de Goede Hope,
den 25en February 1657.
(was geteyckent)
Jan van Riebeecq.'

's Avonts begond al vrij hard te wayen van den Z.Z.Oosten.

26*en dito*, 's morgens noch al aenhoudende, doch wat op den dach weeder affnemende, als wanneer den Commandeur Riebeeck met de Heeren Commandeurs Mathijs Crap ende Pieter Kemp is uytgegaen om deselve te verthonen de lantdouwen deser plaetse bequaem tot de culture, ende oock die welcke reede aen de vrijgeworden persoonen sijn uytgedeelt, etc.

Onderwegen comende bij Herry ende Caepmans leegers, verstonden dat de Saldanhars dichte hier omtrent waren, die eenige van dese Caepmans volckjen hadden dootgeslagen ende oock haer, nevens Herry, sochten te doen opjagen om selffs dese Caepse valeyen ende weyden te beslaen, tot tegenweer van 'twelck Herry ende Caepman al hun macht bij den andren trocken omme sulcx te wederstaen, maer wierd hem van den Commandeur Riebeecq gesegt, dat hij de Saldanhars soude vrij ende vranck laten aencomen, 'twelck hem gansch niet scheen te behagen, seggende dat de Saldanhars geen Caepvolcq waren, maer hun dese lantstreeck selffs toequam ende dierhalven niet stonden te dulden, dat andre hun weyden quamen beslaen. Waerop haer, namentlijck Herry ende Caepman, van den Commandeur voorsz. weder wierde g'antwoort: laet se echter evenwel aencomen om ons bestiael te verhandelen, ende compt gijluyden tusschenwijlen, onder ons beschut, beslaen[2.] de weyden achter den Leeuw- ende Taeffelbergh aen de zeecant, tot wij ons genoegen van bestiael hebben. Als sijluyden dan weder vertrocken sijn, sal men u dese weyden weder overlaten, etc., 'twelcke sij schenen te accepteren, maer lieten echter wel sooveel blijcken dat, soo lange sij de Saldanhars cunnen wederstaen, niet souden opstaen, maer hun 't hoofft blijven bieden, etc.

's Avonts quam vooraengetogen boot met 30 schone, vette schapen van 't Robbeneylandt voor de schepen.

[+] 27*en ditto*, 's morgens fray weer ende 't luchjen meestal N.westelijcq.
Volle maen, *den laesten dito*, hard, windrigh weer van den Z.Z.Oosten. [+]86v

Eindnoten:

(f) In hulle brief van 12 Oktober 1656 het Here Sewentien aan Van Riebeeck ook meegedeel: 'wij meenen dat Ul. de robbevanghst wel voor eerst tot nader ordre mogen staecken als de oncosten en moeijten niet waerdigh sijnde, en het volcq in plaetse van dien tot den lantbouw en andere dienstiger gelegentheden gebruijcken'. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, p. 644. Die redes vir genoemde besluit was dat die aanvraag na robbevelle baie swak was; dat die pryse, wat op die mark daarvoor betaal is, die koste nie kon dek nie; en dat die velle 'n ondraaglike stank op die skepe veroorsaak het. Ibid.

(g) Ook 'n instruksie vervat in die brief van 12 Oktober 1656. Ibid., p. 638.

1. aflossing.
2. beset.

(h) Twee dae later (sien 21 Februarie) het nege manne hulle ontslag uit edi Kompanjiesdiens gekry; hulle het grond ontvang, en is verlof gegee om hulle onder sekere voorwaardes as vrye koloniste daarop te vestig. Aldus is die eerste vryburgers toegelaat. Dit word in die Suid-Afrikaanse geskiedenis tereg as 'n hoogs belangrike gebeurtenis beskou, aangesien daarmee die eerste stappe gedoen is om - naas die tydelike bevolking van Kompanjiesbeamptes - 'n permanente, vrye koloniste-bevolking plaaslik te laat ontstaan. Hiermee het in werklikheid die ware, blywende kolonisasie van die land begin.

(i) In gevalle van slangbyt word in Suid-Afrika, wanneer mediese hulp nie - of nie dadelik - beskikbaar is nie, deur sowel blankes as nie-blankes vandag nog dikwels met welslae op hierdie wyse opgetree, ofskoon die genoemde gebruik van beesmis - onder blankes altans - nie voorkom nie. Uit die *Daghregister* blyk dus dat die Suid-Afrikaanse inboorlinge die gebruik om die wond te kerf en die gif uit te suig, nie van die blankes geleer het nie.

(j) Wat hier meegedeel word, is uit historiese oogpunt hoogs belangrik, want dit is die eerste keer dat ons opmerk dat die grondvraagstuk in die verhouding tussen blank en nie-blank in Suid-Afrika 'n rol begin speel. Later in ons geskiedenis sou dit nog op veel groter skaal voorkom en tot ernstige stryd aanleiding gee. Die antwoord waarmee Van Riebeeck die Hottentotte hier bedien het, gee ons die sleutel tot die houding van die blankes in Suid-Afrika en selfs ook van blankes in ander jong lande.

(k) Die houding van Here Sewentien in verband met die toelating van vryburgers aan die Kaap word behandel deur Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, pp. 107-110; en Thom: *Kolonisasie-Denkbeelde van Jan van Riebeeck* (*Tijdschrift voor Geschiedenis*, LII (1937), afl. I, pp. 1-17).

(l) Wat betref die ligging van die vryburgers se gronde, sien kaart op bls. 101.

(m) Harmen Remajenne (of meer korrek: Hermann Remagen), afkomstig van Keulen, het 'n veelbewoë loopbaan aan die Kaap gehad en was op die duur nie 'n baie verdienstelike kolonis nie. Vgl. Hoge: *Personalia of the Germans at the Cape*, 1652-1806 (*Argief-Jaarboek vir Suid-Afrikaanse Geskiedenis*, 1946, pp. 330-331); en Schmidt-Pretoria: *Der Kulturanteil des Deutschtums am Aufbau des Burenvolkes*, pp. 59-60.

(n) Vreeland, 'n dorp in die Nederlandse provinsie Utrecht, noordoos van die stad Utrecht.

(o) Geel of Gheel, stad in die provinsie Antwerpen in België - vanouds bekend as 'n plek waar kranksinniges simpatiek verpleeg is.

(p) Dorp in die Nederlandse provinsie Gelderland.

(q) Dorp in die Nederlandse provinsie Drente.

(r) Steven Jansz. (of Janssen), van Wageningen in die provinsie Gelderland, is 'n paar maande later tot burgerraad aan die Kaap benoem, d.w.s. hy het in die Politieke Raad sitting geneem wanneer sake gedien het waarin vryburgers betrokke was, en hy is nou in die algemeen ook deur die owerheid as verteenwoordiger van die vryburgers beskou.

(s) Hendrick Elbertsz. (of Elbertssen), van Osnabrück in Wes-Duitsland, het later in Stellenbosch gaan woon, waar hy tot heemraad benoem is en aldus lid van die lokale bestuurskollege van Landdros en Heemrade geword het. Vgl. Hoge: *Personalia of the Germans at the Cape*, 1652-1806 (*Argief-Jaarboek vir Suid-Afrikaanse Geskiedenis*, 1946, pp. 86-87); en Schmidt - Pretoria: *Der Kulturanteil des Deutschtums am Aufbau des Burenvolkes*, p. 60. Volgens laasgenoemde skrywer is die oorspronklike vorm van die naam *Ellebrecht*.

(t) Vreden, minder bekende ou Pruisiese stad.

(u) Vermoedelik Rozendaal in die Nederlandse provinsie Noord-Brabant, maar daar is ook 'n Rozendaal in Gelderland.

(v) In die voorwaardes waaronder die vryburgers hulle grond ontvang het, sien ons die eenvoudige en populêre stelsel van grondbesit, wat gedurende die vroeë jare van vryburger-kolonisasie aan die Kaap in swang was.

(w) Die kwessie van die verkoop aan land, van brandewyn afkomstig van die skepe het die Politieke Raad reeds op 9 Desember van die vorige jaar bespreek, en 'n plakkaat is op 1 Januarie 1657 daarteen uitgevaardig. Sien C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 195-197. K.A.; en *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), p. 24.

(x) Van Riebeeck en sy Raad het gevrees dat, as die vryburgers toegelaat was om met die Hottentotte handel te drywe, daar maklik botsings - en dus ernstige moeilikhede vir die Kompanjie - kon ontstaan. Dit verklaar dan ook waarom vir private persone twee maande later, en selfs ook al vroeër, by wyse van 'n plakkaat 'n verbod op die handel met die inboorlinge geplaas is. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp. 14-16 en 25. Die verbod op die veehandel met die Hottentotte was egter een van die ernstigste griewe van die vryburgers. Sien art. 3 van hulle petisie, *Daghregister*, 23 Desember 1658.

(y) Dit sou ook 'n vername grief word, want die vryburgers het spoedig uitgevind dat hulle in 'n baie moeilike finansiële posisie geraak het: vir hulle produkte het hulle geen kontantgeld ontvang nie, maar sonder kontantgeld kon hulle tog ook nie klaarkom nie. Byna wanhopig roep hulle uit:''t welcke d' Here wel weet dat wij gheen gelt hebben, want het is altijt: gelt! gelt!' Sien art. 15 van hulle petisie, *Daghregister*, 23 Desember 1658.

(z) Geleë aan die ingang van die Soendastraat tussen die eilande Java en Sumatra.

(aa) Matthijs Crab is in November 1656 deur die Hoë Regering van Indië tot vise-admiraal van die retoervloot benoem, maar toe die admiraal om sy ontslag uit die Kompanjiesdiens gevra het ten einde 'n vryburger te word, is Crab as admiraal aangestel. Sien *Dagh-Register gehouden int Casteel Batavia*, 1656-1657, pp. 3, 10, 19 en 20.

(bb) Vermoedelik het ons hier te doen met dieselfde Pieter Hackius wat in 1670 Kommandeur van die Kaap geword het. Voorheen het hy die Kompanjie jarelank getrou in Oos-Indië gedien, waar sy gesondheid egter reeds baie agteruit gegaan het. Aan die end van 1671 is hy aan die Kaap oorlede. Toe hy op sterwe gelê het, het die skrywer van die Kaapse *Daghregister* aangeteken: 'De E. Commandeur Hackius begint ons al geheel t' ontvallen en maackt gans geen wesen meer van de werelt, zijnde alle oogenblick niet te gemoet te sien als de sekere doodt'. *Daghregister*, 30 November 1671. K.A.

(cc) Hierdie 'missive' was gedateer 4 Desember 1656, en is te vinde in C. 409: *Ink. Br.* 1649-1660, pp. 776-783. K.A.

(dd) 'n Afskrif van 'n brief afkomstig van die skipbreukelinge van die *Draeck*, waarin 'n beskrywing van hulle ondervindinge en ongelukkige toestand gegee word, is van Batavia na die Kaap gestuur. Sien C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 734-735. K.A.

(ee) Geraert Hulfft het in Amsterdam in die regte gestudeer, en na die Eerste See-Oorlog, 1652-1654, in Kompanjiesdiens getree, waar hy dit spoedig tot Direkteur-Generaal van Nederlands-Indië gebring het. Met sy dood, te Colombo op Ceylon, het die N.O.I.K. 'n buitengewoon skrandere, bekwame amptenaar verloor. Molhuysen, Blok en Kossman: *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, VIII.

Martio anno 1657

Adij, *primo ditto*, hard windrich weer als gister.

2*en ditto*, idem.

3*en dito*, 's morgens scheen 't wat aff te nemen.

Sondach, *den* 4*en ditto*, fray, warm sonneschijn-weer, 't luchjen van den N.Westen. Is den Commandeur Riebeecq met de Commandeurs Crab ende Pieter Kemp wederom eens uytgereden na de Hottentoos legers ende de vrijgeworden luyden hare wooningen, etc.

't Begond tegen den nacht wederom heel hard te wayen uytten Z.Z.Oosten, dat den

5*en ditto* 's morgens noch al aenhield, doch wierd 's namiddaghs goet weer, als wanneer den Commandeur Crab sijnen Breeden Raedt liedt beroepen, in dewelcke geresolveert ende vastgestelt wierd om overmorgen (sullende wesen Woonsdagh) te vertrecken na St. Helena om daer de resteerende schepen in te wachten. Item oock dat, vermits de vloot sober van speck versien was, 'tselve in 't schaffen wat te verminderen ende in plaetse van dien wat meer oly aen 't volcq te geven.

Ende door den Commandeur Riebeecq voorgestelt sijnde dat de meeste scheepen vrij veel van haer inhebbende rijs voor de Caap hadden te cort gelevert, is verstaen dat elck 't manquement tot op 5 per cento laccagie[1.] noch sal suppleren[2.]. Maer hebben niet cunnen goetvinden uyt hare provisien over te geven de drie lasten noch voor de Caap in 't *Wapen van Hollandt* sijnde ende apparent sullende verbij ende aen St. Helena gelopen wesen, schoon het de gemelte vloot daer wederom soude cunnen uytcrijgen.

Is oock verstaen alle de van Batavia versteecken persoonen hier te laten, neffens[+] oock 2 à 3 die op de reyse wat verkorven hadden, etc. [+]87

6 *dito*, 's morgens fray, stil weer. Waren de gemelte schepen besich partije robbevellen in te nemen, beneffens oock hunne ververssinge voor de reyse, etc.

7 *dito*, idem fray weer. Hebben op dato den Commandeur en de opperhooffden van voorgemelte retourvlote haer affscheyt genomen, mitsgaders ontfangen de brieven ende pampieren gedirigeert aen d' Ed. Heeren Bewinthebberen in 't vaderlandt[(a)], beneffens 5000 stucx robbevellen.

's Avondts quam oock het *Robbejachtjen* ter rheede met omtrent 6 M. dito vellen[3.], neffens al 't volcq van d' eylanden, ende raport dat noch wel 10 M. stucx op 't Dassen-eylandt soude te becomen hebben geweest.

8*en dito*, 's morgens 't luchjen van den Z.Oosten beginnende te coelen, is voorsz. vlote t'seyl gegaen ende daermede fray buyten in zee geraeckt. D'Almogende wil deselve behouden in 't vaderlandt geleyden.

1. vermindering; tekort. Afleiding van *laken*, verminder, nie van *lekken* nie (WNT VIII, 939, 941).
2. aanvul.
3. d.w.s. 6 duisend robbevelle. Brill laat die *M* weg, ook na die volgende 10.

Tegen den avondt bloes voorsz. Z.Z.Ooste-coelte al vrij hard deur tot omtrent midnacht, begond te stillen.

Het thuysgecomen volcq van de robbevangst hebben heden een brieff aen den Commandeur overgelevert van clachten over haer nieuw gestelt opperhoofft, den quartiermeester Gerrit Harmansz.[(b)], die als hoofft oock het *Robbejachtjen* is voerende, namentlijck, dat denselven een gansch ongeregelt leven ende disordre was houdende, soowel in sijn regeringe als mesnagie[1.] der victualien, waerdoor 't volcq eerst onbehoorlijck overvloet genoten ende naderhandt honger ende commer hebben moeten lijden, behalven dat hij oock elckeen dagelicx om de brandewijn liet plucharen[2.], vechten ende smijten, mitsgaders veele andre vuylicheden bedrijven, te schandelijck ende godloos om te beschrijven, gelijck bij onderstaende copie[3.] is te beoogen.

Aen de Heer Commandeur Jan van Riebeecq.

'Mijn E. Heer Commandeur nademael wij niet hebben cunnen nalaten om UE. te adverteeren hoe dattet met ons rantsoen ende commandement toegaet naer onser[+] ongewoonte, soodat Gerrit Harmanss is tot ons opperhoofft gestelt, mitsdien wij [+]87v door Ul. last wel te vreden waren ende is den 5en February in de bay g'arriveert met de vlagh van boven en van achteren ende den 6en ons eerste rantsoen ontfangen hebben, soodat hij voor een maendt gefictaljeert was met 4 anckers aracq ende I ancker brandewijn, daer wij niet aff genooten hebben als sommige 1 mutsjen ende d' andren niet ende 2 vaten rijs met een vath vlees ende een ancker asijn, hetwelcke wij wel met de Heer sijn gunst tevreden waren ende bedanckende hem, maer 'tgeen UE. ons gestuurt heefft, de helfft pas ontfangen hebben van de arack wasser een ancker ledich doen hij in de bay quam ende doen waren der noch drie anckers ende den 6en February kregen wij ons eerste rantsoen van de arack en rijs, den selffde dito stelde hij een bottelier een van de cloeckste maets om robben te vangen Wouter Corneliss. doen begonnen rantsoen te geven van aracq 's morgens ende 's avonts gelijck als 't behoorlijck was, dat duerden acht dagen, daernaer gaff men 12 off 13 van 't volcq voor 8 dagen rantsoen in voorraet om vrolijck te sijn ende d' andren kregen niet soo datter sommige waren die voor acht dagen cregen ende sommige voor 14 dagen ende sommige voor drie weken ende sommige van 't volcq hebben een mutsjen brandewijn gehadt, maer den meeste menichte niet een drop, want hij seyde dattet voor hem selven medegegeven was ende die hij wat gaff, dat was door sijn gunst ende van 't vleys hebben wij 7 vleysdagen gehadt, doen wasser niet meer, want hij den dranck ende het vette vleys selffs wel mochte, want hij den dranck dronck voor den dorst in de plaets van water ende voorts hier oock

1. suinige beheer.
2. 'plukharen', baklei.
3. Die volgende klagbrief word vrywel onverander en sonder toeligting afgedruk om die leser 'n kans te gee om dit self te redigeer. Verklaring: '*de verckens lopen hier al in 't coren* = die boel is hier al in die war; *kettinggasten*, gevangenes, Afr.: bandiete.

geen order <onder> het volcq gehouden wort, elck plochaert om het seerst, want die het best vechten, smijten kan, die beloofft hij een mutsken ende als Evert Barentss sijn schamelheyt laet sien, die beloofft hij oock een mutsjen ende al wat de bottelier sagh dat sijn gadingh was dat koft hij al voor mutsjens arack off brandewijn ende doen hij 5 off 6 dagen in de baey geweest had doen wasser een rijsvat leegh ende schafften in 't eerste onmanierlijck ende met het jongste vath begonnen te mesnageeren doen docht men eerst datter noch geen goede wint en was naerdemael dat robbeslaen hier al gedaen was doen hij hier quam ende het volcq een partij klaegde van sieck te worden doordien de wint niet en quam ende daer was geen rijs, geen aracq, geen vleys, geen oly, geen broot ende aten niet als vogels want wij lagen aen 't Margasen eylandt[(c)] daer de vogels genoech waren ende den 18 hadden sij vrolijck geweest met haer 13en van 't volcq met 8 dagen rantsoen, hetwelck de jongste aracq was ende den 19en 's nachts worden de wint goet, soodat het jacht onderseyl was ende wachte naer de boot ende doordien hij soolangh doende was met het goet in de boot te doen, soo verliep de tijt ende doen wij in see liepen bij het eylandt wesende, soo liep de wint contrary ende liep met het jacht in zee bij nacht wel 8 off 9 mijlen ende dat met een harde Z.Weste wint met 2 geladen boots achter aen, soodat de groote ende cleyne aen malcanderen vast, soodat het kleyne bootje geladen[+] was met vaten ende sonck 's nachts in de gront ende hongh noch aen de groote boot vast hetwelcke de maets riepen wij [+88] sincken hetwelcke niet veel en scheelde, doen quam Gerrit Harmanss. uyt sijn koy ende syde swijg stil, dat jou de duyvel haelt in plaets van moet aen 't volcq te geven ende verlooren het bootjen deselffde nacht ende doen liepen wij wederom naer de baey ende sloegen een tent op aen 't vaste landt ende vongen daer vis genouch om te eeten, maer doordien hier geen ordre gestelt worden, soo liet men de vis bederven ende woude geen sout geven ende seyde, wildy niet bescharen voor u ick sal de cost wel crijgen, deselffde tijt pluckten wij 700 margasen uyt last van UE. 2 bultsacken met een kussensloop, voorts soo sijn hier wel 30.000 robben te krijgen ten ware dat saecke, dat Jan Wouterss. hier gebleven hadde, alsoo hij daervan de wijse ende maniere kent, daer dese contrarie wijse ende maniere stelt meer tot schade als tot bate van de Compani ende geen kennis noch consideratie gebruyckt en weet te geven noch te nemen, doch het endt sal wel uytwijsen, want alsoo de verckens hier al in 't coren lopen, door dien vrij plocharen mogen, want hier een kock en bottelier een jongen, ja de kettinghgasten selff elck heefft wat in te brengen, 'twelck voor desen noyt soo is geweest vorders niet meer op dit pas dan den Heren bevolen.

(Ter sijde stondt:)
Adij den 3 Maert in 't *Robbejachtjen*, anno 1657.
(Onderstondt:)
UE. dienaer uyt de naem van al 'teylantsvolcq.
(ende was geteyckent:)
Adriaen van de Pavert.

(Noch lager stondt:)

En men weet hier oock van geen Godtsdienst te doen ende leven slimmer als de beesten in het velt, hetwelck mijn wonder sal geven so der Godes segen over streckt als voor desen bij den anderen gedaen heefft oock soo derfft Gerrit Harmans wel voorgeven door sijn groote laetdunckentheyt, wat meent de Heer, dat hij mijn hiermede grooten dienst doet op 't eylandt te leggen, neen, maer dat hij mijn een fluyt off een jacht onder mijn gadt gaff, dat soude beter wesen.'

Op dese bovenstaende brieff dan 't volcq altemalen voor den Commandeur ende Raedt hebbende doen roepen, verclaren deselve alles alsoo in der da<e>t waer ende waerachtigh te wesen, met presentatie van eede, etc.

Des den fiscus ordre gegeven is morgen vroegh met den constabel deser fortresse, Baltus Corneliss., dat een nuchteren man is ende sich de navigatie verstaet, na 't jacht te varen ende den voorsz. Gerrit Harmansz. 't gesach ende alles wat 't jachtjen aengaet ende in heefft, onder behoorlijcken inventaris, aen dito constabel te laten overgeven,[+] ende dito Gerrit Harmanss. geslooten[1.] aen landt te brengen, om dan vorders tegen denselven te procederen als na behooren ende vereysch van saken. [+]88v

9 *dito*, 's morgens fray weer. Is 't verhaelde in 't werck gestelt ende bij voorsz. Gerrit Harmanss., beneffens eenige struyseydoppen, oock gevonden 19 stucx schoone renocheroshorens, die apparent verduystert soude hebben, vermits doch daervan tot heden noch niets bekent gemaeckt heefft. Sijnde wijders besich om dito jachtjen van sijn inhebbende vellen te ontladen ende gereet te maecken om dagelijcx weder aff ende aen te cunnen varen, principalijck om van 't Robben-eylandt schapen te halen voor de schepen.

Tegen den nacht woey 't al weder even hardt van den Z.Z.Oosten tot midnacht toe, als te vooren.

10*en dito*, 's morgens fray, stil sonneschijn-weer. Is weder partije volcq na 't bos gesonden om noch al meer balcken op 't wagenpad te halen voor 't onderhanden sijnde hoofft.

Sondagh, *den* 11*en dito*, 's morgens fray weer als vooren ende 't luchjen N.West uytter zee.

12 *ende* 13*en dito*, moy weer als vooren. Ende quam 's morgens een van de vrije luyden van Stevens Colonie clagen, dat hun eenige Hottentoos dese nacht wel ongeveer 100 lb. tabacq van 't velt gestolen hadden, 'twelcke wederom geeyscht, maer hun geweygert ende in plaetse van restitutie de punten van haer hasagayen geboden waren. Des den Commandeur 1 corporael met 10 soldaten derwaerts sond, nevens ordre om Herry ende den capiteyn van de Caapmans door minnelijcke aenspraecke tot restitutie te bewegen ende aen te seggen dat sulcx hun volcq moesten verbieden als men vrunden blijven soude, etc., off dat wij anders genootsaeckt

1. geboei.

souden worden ons volcq toe te laten om in guarande[1.] weder eenige van haer koebeesten te nemen, 'twelcke ingevolge weynich minne baren conde[2.], sijnde d' onse oock wel expresselijck gelast, bij weygeringe, aen deselve echter de minste offentie te thoonen, maer eenlijck te staen op hoede off sij eenich quaet wilde doen, om haer alsdan te deffenderen, maer gansch niet d' eerste occasie van hostiliteyt te toonen, ende liever de saeck al sachjens te laten sacken, om na desen beter gelegentheyt tot onse revengie ende guarant in te wachten.

's Namiddags voorhaelde corporael ende volcq weder thuyscomende, rapporteerden[+] dat Herry ende al de Caapmans' legers voor hun comste daer al opgebroken ende soo snel als hasen met haer bestiael aen 't vluchten waren, [+]89 de cloven van 't geberchte deur na het Houtbaytjen, vindende eenige hasagayen leggen, die se, soo 't scheen, door haesticheyt achtergelaten hadden, item oock 5 ossen, welcke d' onse herwaerts aendreven. Maer omtrent de mostertbladen gecomen wesende, waren deselve[3.] hun weder terugh ontlopen tot omtrent Harmans Colonie, die se meenden te stutten, doch quamen 4 à 5 Hottentoos uytte bosjens springen, welcke dito beesten door hare raddicheyt wisten te onderscheppen ende alsoo voorts wegh te drijven, sonder dat se eens bij ons volcq wilden comen om haer te horen spreecken, hoe minnelijck deselve daertoe oock wierden genodicht. Des d' onse sonder meer uyt te rechten alsoo thuys quamen, medebrengende de voorsz. hasagayen.

Ondertusschen waren al de ander Hottentoos (dagelijcx bij 't fort gewent) mede weghgelopen, uyt vrese dat wij onse revengie ende guarant op haer halen souden. Watter vorder van groyen[4.] wil, sal den tijt leren ende wij ondertusschen wel op hoede mogen wesen. Item oock de vrije luyden, tot beschermínge van dewelcke ende weyden voor Compagnie's bestiael, dagelijcx al steen ende balcken bijgebracht worden om een redout van te maken.

's Avonts waren weder twee Hottentoos in 't fort gecomen, die wat Duyts cunnende, gevraeght wierden waerom dat se altemalen dus vluchten, antwoorden: uyt vreese dat wij haer eenich quaat souden doen over 't stelen van den groene tabacq; wierd hun derhalven onse goede intentie ter contrarie te verstaen gegeven[5.], ende dat wij niet genegen waren anders als hun te beduyden sijluyden haer volcq, gelijck als wij d' onse, het steelen verbieden ende beletten souden, om alsoo metten anderen in goede vruntschap te mogen handelen, wandelen ende omgaen, thonende ten dien eynde haer de hasegayen bij d' onse onder eenige bosjes gevonden, ende presenteerende die wederom te geven, alsser den eygenaer maer wilde om comen ende met ons spreecken om aen wedersijden malcander geen overlast offte moleste meer aen[+] te doen, etc., 'twelck haer gerecommandeert wierd oock Herry ende Caapman met de hare te verstaen te geven, dat sij belooffden, ende na genot [+]89v van eenich goet onthael weder haers weegs gingen.

1. *in guarande*, as vergoeding.
2. *weynicg minne baren conde*, kwaaivriendskap kon veroorsaak.
3. nl. die osse.
4. *groeien*, ontwikkel.
5. Hs. *geven*.

14 *dito*, 's morgens fray weer ende moye stijve N.Weste-luchjes als vooren. Is den Commandeur met over de 30 man, soo arbeyders als musquetiers, gegaen om de geprojecteerde vogelcoy omtrent 1½ mijl van hier aff te steecken ende laten uytgraven, etc., nemende empassandt sijn gangh tot aen Stevens ende Harmans Colonien, die redelijcke huysen bouden ende naerstich vond[1.].

Tegen den avond begond wat te regenen.

Ende sijn op dato eenige thuyndieven gesententieert[(d)], mitsgaders oock den quartiermeester Gerrit Harmanss., gewesen opperhoofft van 't *Robbenjachtjen*, over sijne quade regeringe ende comportement, als oock over d' onnutte verquistinge van Compagnie's vertroude provisien, gedeporteert[2.] ende weder tot bosschieter gedegradeert[(e)].

Nieuwe maen, *den* 15 *dito*, 's morgens regenachtich weer ende stijve N.Westecoelte. Sijn op dato bij gedelegeerde rechters affgehandelt de saken van den adsistendt Jan Woutersz.[(f)] ende bij deselve, ter saecke als Gerrit Harmanss., van sijn qualité oock is gedeporteert ende wijders gecondemneert over sijne gedivulgeerde calumnien van den Commandeur ende andre, etc., te doen behoorlijcke reclamatie[3.] ende biddinge om vergiffenisse aen de justitie ende sijne geledeerde[4.] partijen, mitsgaders met een priem door de tongh geboort ende voor 3 jaren op 't Robben-eylandt gebannen te worden.

16 <*dito*>, 's morgens heel goet weer en de wint als vooren. Is voorhaelde sententie gepronuncheert doch deselve door voorbiddinge, etc., wat gemitigeert ende den delinquant wegen de priem door de tongh ende bannissement geexhimcert[5.], maer eerlijck gedeporteert gebleven, mitsgaders gedegradeert off gedessendeert[6.] van sijn adsistents qualité tot op soldaet, etc.

[+] Even na den middach wierd een groot schip onder 't landt gesien, comende met de westelijcke coelte fray voor de wint aenseylen. Ende even voor midnacht [+]90
quaem een schuyt in de bay aen 't *Robbejachtjen*, seggende dat het voorhaelde schip even om den hoeck van de bay lagh, genaempt *Orangie*, daerop d' E. Heer Van Goens[7.(g)], ende niet binnencomende voor dat se advertentie[8.] hadden hoe 't hier stonde, om[9.] daer in 't vaderlandt geruchten liepen dat de Caap affgelopen[10.] was, seggende wijders uyt last van voorsz. Sijn E. een canonschoot te doen tot teycken dat alles wel was. 'Twelck gedaen ende oock een Biscayse sloep met wat ververssinge ten eersten na boort geschickt wierd omme Sijn E. van den welstandt bij monde noch nader affirmatie te geven ende 't opperhoofft van 't *Robbejachtjen* aen boort te houden tot vorder inlootsinge van 't schip, nevens de groete, etc., van den Commandeur Riebeecq.

1. Beknop vir: *ende die hy naerstich vond*.
2. afgesit uit sy amp. Hierdie en die volgende passassie 'n goeie voorbeeld van die verknoeide regstaal van die tyd.
3. herroeping, terugtrekking?
4. beledigde. Vgl. noot 1 o.d. 3/12/1653.
5. vrygekoop, vrygestel, verskoon. Van *eximeren*.
6. verlaag in rang.
7. Rycklof van Goens was 21 April - 10 Mei 1655 ook aan die Kaap.
8. berig.
9. omdat.
10. ingeneem, oormeester.

17*en dito*, 's morgens fray, stil weer sijnde, is den Commandeur Riebeecq al heel vroegh den E. Heer Van Goens in 't gemoet na boort gevaren, ende verhaelde schip weynich daernae op de rechte rheede g'arriveert, uyt 't Vlie gelopen in compagnie van 't schip *Malacca* den 22 November anno passado met 403 coppen, waervan 3 gestorven ende 2, overboort gevallen, verdroncken. Waren St. Vincent aen geweest ende aldaer gelegen ....[1.] dagen, mitsgaders gesproken van de Angoolse handelinge met den Directeur van de West-Indische Compagnie per 't schip ....[1.] (aen voorsz. eylandt mede leggende) tenderende na de Goutcuste en de Bochte van Guinea, etc.

Den ondercoopman Anthony van Leeuwen was seer sieck, beneffens noch omtrent 30 van 't gemeene volcq, die Sijn E. voornoempt in meeninge was ten eersten aen landt te senden om haer te verfrissen, gelijck als heden noch geschiedt.

Tegen den avondt begond hard te wayen van den Z.Z.Oosten, 'twelck den ganschen nacht aenhield ende

Sondagh, *den* 18*en dito*, 's morgens noch niet heel veel affnam, met helder, clare sonneschijn. Echter is 't *Robbejachtjen* gesonden na 't Robben-eylandt met onderstaende[+] brieffken:

[+]90v

'Aen Henrick Tymonsz ende Thomas Mulder,

Laet volgen aen die van 't *Robbenjachtjen* dertich stucx van de cloeckste schapen voor de schepen ende ons weten hoe 't jegenwoordich met d'aenteelt gaet, item oock wegen de conijnen ende dassen.

Wij senden U oock voor een maent provisie, ende let wel op 't snijden van de jonge rammetjes ende dat ons voor de schepen de outste ende uytgejongde oyen, neffens de cloeckste gelubde rammen offte hamels, gestuyrt worden.

Hier neffens gaen elff stucx, namentlijck 6 jonge oyen ende 5 rammetjes om gesneden ende tot de vorder aenteelt daer gehouden ende volwassen te laten worden.

(Ter sijden stondt:)

In 't fort de Goede Hope, den 18en Marty.

(ende was geteyckent:)

Jan van Riebeecq.'

's Middaghs over taeffel sittende, cregen tijdinge datter een schip voor de bay was, daer een sloep na toegesonden wierd, welcke tegen den avondt wederom quam met rapport dat het was *Malacca*, in compagnie van d' E. Heer Van Goens 22 November anno passado uyt 't Vlie geseylt ende St. Vincent, nevens Sijn E. voorsz. per *Orangie* mede ampassant aengeweest. Had gansch weynich siecken ende maer 3 personen overleden.

19*en dito*, 's morgens fray, stil weer ende op den dag 't luchjen meest westelijck.

20*en dito*, weer ende wint als vooren. Is 't *Robbejachtjen* met 30 schapen van 't eylandt wederom gekeert.

1. Oningevul
1. Oningevul

21 *dito*, moy weer en de wint meest als vooren. Is door ordre van d' E. Heer Commissaris Van Goens op 't versoeck van den Commandeur Riebeecq over de 40 houthackers gesonden na 't bos omme aldaer tot Maendach aenstaende mede te helpen[+] sooveel balcken claer macken als met 200 man uyt de schepen sal cunnen buyten 't bos gesleept worden tot het onderhande sijnde hoofft. [+]91

Sijnde door d' E. Heer Commissaris voormelt oock ordre gestelt ende volcq aen landt gecomen om morgen, neffens Sijn E. ende Riebeecq voorss., eens 't gansche teerlingh[1.] van de Caap om ende door te wandelen ende besichtigen, mitsgaders oock met een Biscayse sloep ter zee buyten om alle hoecken ende streckingen van dese tot de Bay False aff te diepen, meten ende pertinent alles in caertjens te brengen, etc., ten welcken eynde 't voornemen van Sijn E. voormelt oock is, om te lande langs de zeecandt in 't gesicht van gemelte sloep alles soo verde mogelijck vooreerst mede om te gaen, ende dan vorders de lantstreecken binnen na behoren aff te speculeren ende laten teyckenen.

22*en dito*, 's morgens fray, stil, helder sonneschijn-weer. Is opgemelte Heer Commissaris ende Riebeecq, ten eynde voormelt, uytgegaen van 't fort achter den Leeuwenberch om de zeecant langs tot in het Houtbaytjen, daer dien nacht in een tent bleven, verwachtende de geseyde sloep, welcke met den opperstuyrman van *Malacca* te water heengesonden was om te doen als voorsz., maer was in een santbaytjen vervallen achter seecker berch, genaemt het Suyckerbroot[2.(h)], binnen welcke de Houtbay leght, ende voorsz. sloep volgens de naderhandt gecregen rapporten niet coste opcomen. Sulcx bij d' E. Heer Commissaris voormelt alles te lande affgespeculeert ende geteyckent wierd.

23*en dito*, de wint van den N.Westen. Is Sijn E. ende geselschap weder uyt de Houtbay 's middaghs opgebroocken ende de Houtvaley gepasseert deur de clooff genaemt de Pas[(i)] tot een goedt stuck op de vlackte van den hals tusschen de Taeffelbay en de Bay False, daer het 's avonts omtrent 4 uyren vermits den regen moesten nederslaen, alles gespeculeert ende laten affpeylen ende teyckenen hebbende als voren.

24 *ditto*, 's morgens fray, helder weer. Is voorsz. Sijn E. heel vroegh opgebroocken ende gemarcheert tot buyten veele uythoecken van de Bay False, alwaer meestal de valeyen, bergen ende schuylhoecken van de gansche Caap heefft besichticht, gepeylt ende affgeteyckent, comende 's avonts terugh tot aen de vrije luyden huysinge[3.] van Harmans compagnie daer vernacht wierd tot den

25*en dito*, 's morgens schoon weer als voren. Heeft Sijn E. voormelt de voorsz.

1. Blykbaar so iets as *vierkante oppervlakte*. Vgl. WNT XVI, 1224.
2. Vermoedelik het die berg by hierdie geleentheid die naam gekry. Dit is die spits kop wat die weskant van Houtbaai oorheers. Vandaar: *binnen welcke de Houtbay leght*. Die vorm het o.a. op St. Helena en by Rio de Janeiro aanleiding gegee tot dieselfde naam.
3. *de vrije luyden huysinge*. Dieselfde ongrammatikale konstruksie as o.d. 27/1/1656: *de schipper ende stuyrluiden ... daghregisters*. Vgl. *den opperchirurgijns jongste kint* o.d. 12/3/1652), ens. O.d. 9/4/1657 egter *der vrije luyden huysen*.

vlacte tusschen dese Caepse ende Africase[1.] bergen[(j)] een goet stuck dwers over gemarcheert[+] ende omtrent 't naeuwste van d' een bay tot d' ander alles pertinent later overmeten ende treden. [+]91v

Item oock noch nader den

26*en dito*, als wanneer d' E. Heer Commissaris tegen den avondt eerst thuysquam[2.] ende om van alles behoorlijcke affteyckeningen te maken, ordre stelden, alsoock dat het gehouwen houdt uyt het bos heden met 200 man uyt de schepen *Orangie* ende *Malacca* souden buyten gesleept worden.

27*en dito*, 's morgens fray weer ende 't luchjen variabel. Isser volcq gestuyrt na 't santbaytjen[3.] achter den berch, genaempt 't Zuyckerbroot, aen dese sijde van de Houtbay, om de sloep aldaer op strandt leggende, van daer thuys te brengen.

Item oock door d' E. Heer Commissaris Van Goens den schipper van *Malacca* (genouchsaem seylvaerdich leggende) belast morgen bij tijts onder seyl maken te wesen om sijn reyse na Batavia te vervorderen, etc.

Op den middach is verhaelde sloepjen, Gode loff, sonder schade wel thuys gebracht.

28 *dito*, 's morgens fray, helder, stil sonneschijn-weer. Is by d' E. Heer Commissaris Van Goens den Breeden Raedt van de schepen *Orangie* ende *Malacca* hier aen landt beroepen, beneffens die van 't fort de Goede Hope, ende in deselve geproponeert, om redenen g'allegeert[4.], off men Herry soude vervoeren, off daermede noch wat simuleren[5.], etc., ende is na overlegh van saken verstaen, daermede noch wat tot beter gelegentheyt te supercederen[6.] om oock onder de Saldanhars (tegen de natte tijt apparent te verwachten) geen alteratie te causeren ter tijt van deselve een goet getal bestiael sal mogen gehandelt wesen.

Soo is oock beraempt een vaste lijste ende reglement van provisie voor dit lopende jaer ten behouve van dese plaetse nodich te lichten uyt d' aencomende schepen.

Item mede verscheyde persoonen van 't schip *Malacca* geconfirmeert in vacante bedieningen, daer deselve door overlijden van andre in getreden waren, etc.[(k)]. Na 'twelcke d' opperhooffden van dito schip door Sijn E. voormelt oock affscheyt gegeven[+] sijn om metten eersten goeden wint haer reyse na Batavia te vervolgen, mitsgaders g'intregeert de brieven ende pampieren gedirigeert aen d' Ed. Heeren [+]92 Gouverneur-Generael ende Raden van India[(l)].

's Namiddaghs stack de wint heel hard op uytten Z.Z.Oosten, sulcx dat voorsz. schip daerdoor heden noch belet bleeff t'seyl te gaen.

Vollemaen, *den* 29 *dito*, 's morgens fray, stil weer. Heefft d' E. Heer Commissaris voormelt den lantmeter met eenich volcq ende bakens weder uytgesonden omme de

1. d.w.s. buitekant die Kaapse skiereiland, nl. die Hottentots-Hollandberge.
2. Solank as Van Riebeeck weg was, word daar geen joernaal aan die Kaap self gehou nie.
3. Hs. *Sontbaytjen*, Brill *soutbaytjen*.
4. aangevoer.
5. uitstel; 'n betekenis wat beter pas vir die voorbeelde i.v. *simulatie*, 2) in WNT.
6. *supersederen*, wag.

vlacte, meer genoempt, daermede op een recht liny dwers over aff te bakenen.

Ende is 't schip *Malacca* mede onder seyl gegaen, overgegeven sijnde door opgemelte Sijn E. 27 man van *Orangie*, sulcx denselven compt te vertrecken met 363 gegagieerde coppen, welcke d' Almogende behouden wil laten overvaren.

30 *dito*, 's morgens regenachtich weer ende 't luchjen van den N.Westen. Sijn de lantmeters wederom gecomen, niet wel hebbende getroffen de rechte royingh[1.]; des haer door Sijn E. is gelast morgen voor daegh ten selven eynde weder heen te gaen, neffens behoorlijcke nader onderwijsingh hoe sij alles te degen souden doen, etc.

Ultimo dito, 's morgens regenachtich weer en de wint N. westelijck, quam hier een Frans schip ter rheede, sijnde een van de 4 die verleden jaer[2.] hier aengeweest waren, genaemt *La Marschal*, ende comende de retour[3.] van Madagascar, daerop denselven admirael Monsieur De Laros[(m)] met over de 170 coppen, hebbende wel 400 van sijn volcq op Madagascar door d' ongesontheyt van 't landt verloren ende sijn d' andere 3 schepen aldaer machteloos om te regeren[4.] moeten achterlaten.

Hadden 4 man op van 't galjot de *Tulp*[(n)], 'twelcke tusschen[5.] den 2 December des nachts anno 1655 omtrent de reviere van Calamboelo[6.] over St. Maria door een orancaen was gebleven[7.] met wel omtrent 40 lasten rijs, daer gehandelt, doch 't volcq altemalen ende oock eenige onverhandelde coopmansschappen gebercht, welck[+] volck, op 11 nae, op voorsz. eylandt St. Maria van sieckte mede gestorven waren, daer onder oock den ondercoopman Frederick Verburch, schipper ende [+92v] adsistendt Cornelis van Heyningen ende Stickman[8.], van welcke elff 6 van den gemeenen volcq uyt eygen wil bij de Francen haer bleven onthouden ende 't gebergde goet bewaerden.

D' E. Heer Commissaris Van Goens liet den Francen Admirael met een schuytjen door den bouckhouder deser fortresse aen boort verwellecomen ende tegen den middagh ter maeltijt nodigen, omme meteenen wat meerder tijdinge ende bescheyt van de Francen saken te mogen horen.

Welcken admirael daerop oock quam ende na behooren eerlijck[9.] ontfangen ende getracteert wierd; ende verstonden dat ditselve schip *La Marichal* in 't Roode Meer geweest ende aldaer een Moorse prijs genomen hadden met partije muscus, cevet, amber ende aloë, etc., daer se, beneffens hunne victualien, jegenwoordich mede geladen na huys tenderende waren.

Wat wijders aengaet de particulariteyten wegen 't blijven van de *Tulp*, etc., is bij navolgend' verhael, uyt den monde van d' overgecomen 4 persoonen aengeteyckent, nader te lesen, luydende als te weten:

Cort verhael van 't stranden van 't galyot de *Tulp* ende desselffs volcq wedervaren.

1. rooilyn, riglyn.
2. Vgl. o.d. 25/3/1656.
3. op sy terugreis.
4. bestuur, beman.
5. Sic. Bedoel is: *tusschen den 1 ende den 2 December*.
6. Volgens die beskrywing: teenoor die eiland Ste. Maria, op die noordooskus van Madagaskar, ten suide van Antongilbaai.
7. vergaan.
8. d.w.s. ‘schipper’ C.v.H. en ‘adsistent’ S. Vgl. egter die name in volgende ‘Cort verhael’.
9. met die nodige eerbewyse.

MARIA DE LA QUEILLERIE gebore 28 Oktober 1629, oorlede 2 November 1664, eerste vrou van Van Riebeeck. Vgl. onderskrif by portret van Van Riebeeck (Frontispies).
Rijksmuseum, *Amsterdam*

‘Omtrent tusschen den eerste ende den 2e December des nachts is 't galjot de *Tulp* door een orcaen met een vreeselijcke barst[1.] uyt 't landt van drie anckers affgespilt ende in zee gedreven, als wanneer de wint, wederom loopende met een felle storm, een weynich tijts daernae de groote mast overboort smijtende, ende worden doen van de wint herwaerts ende derwaerts gedreven, raeckten ten langen laesten tegens de strandt van Calamboelo, alwaer dito galyot (God betert) met sijn volle ladinge verongeluckt is.

Des anderen daegs cregen uyt het gestrande galyot noch eenige goederen, als bij de notitie daervan te sien sij, ende bleven bij het gemelte galjot 7 à 8 dagen. Alsdoen quam bij ons seecker coningh met eenige swarten ende brachten ons goet op een groot pleyn, aldaer 2 huysen stonden, ende logeerden ons daerin omtrent een maent langh. Den coningh van 't eylandt Ste. Maria, hoorende dat de Hollanders aen[+] d'oversijde van 't groot eylandt waren ende dito galyot gebleven was, is met 4 canoos aldaer gecomen ende onse schipper met eenige andre persoonen na 't [+93] gemelte eylandt St. Maria overgevoert, blijvende den ondercoopman Verburch met de resterende luyden op een kleyn eylantjen noch omtrent 4 dagen; welcke coningh van dito eylantjen haerluyden mede op 't eylandt St. Maria overbracht, wordende van denselven coningh wel ontfangen, coopende van hem 4 huysjens in een van sijn negerijen. Alhier begon ons Godt de Heer met een groote sieckten te besoecken ende storven in corten tijt 13 persoonen, waeronder den ondercoopman Frederick Verburch, den schipper Cornelis Janss. van Holsteyn ende den boeckhouder Cornelis van Heyningen waren. Dese ongesontheden hebben wij meest vernomen[2.] van February tot July, in welcken tijt het soo geweldich dondert, blicxemt, wayt ende regent, dat het schier ongeloofflijck is, ja scheen dat hemel ende aerde wilde vergaen.

Op den 19en May quamen alhier aen 't eylandt St. Maria 3 France schepen genaemt *La Ducesse*, *La Marchall* ende *La Erman*[3.]*;* verstonden uyt deselve dat het vierde schip, *St. Joris*, aen 't Franse fort Tolanhaer[4.] gelopen was, gaende het eene schip *La Marchal*, op 't Roode Meer roven, alwaer sij een cleyn Moorsch vaertuygh gecregen hebben, waerin sij vonden partije ambergrijs, civet, muscus ende aloë, ende sijn alsoo, sonder meer uytgerecht te hebben, wedergekeert nae Madagascar, bij 't eylandt St. Maria op 4en December anno 1656 g'arriveert, vindende d' andere 2 schepen daer noch heel ongereddert leggen.

Den 14en January anno 1657 is 't Frans schip *La Ducesse* weder na 't France fort Tolanhaer met ons tien overgebleven persoonen ende goederen vertrocken, achterlatende 2 schepen, *La Erman* ende *St. Joris*, dewelcke heel onbequaem waren om in zee te gebruycken, hebben derhalven deselve aen de gront gehaelt[5.] ende alsoo

1. *met een barst*, skielik, met 'n ruk.
2. waargeneem.
3. Volgens Godée Molsbergen *a.w.*, p. 262: *Le Grand Armand*, o.d. 25/3/1656 genoem *Lerman*.
4. Fort in die buurt van St. Luciabaai, aan die suidooskus van Madagaskar, ook genoem Fort Dauphin. Vgl. Leibbrandt, *Letters Despatched*, 26 Mei 1657 (II, p. 312).
5. *aen de gront gehaelt*, op die strand laat loop.

sonder eenige bewaringe laten leggen. Het derde schip, *La Marchal*, bleeff daermede noch leggen om de goederen uyt d' onbequaeme scheepen te bergen. Nadat wij omtrent 14 dagen geseylt hadden, quamen wij bij 't France fort Tolanhaer,[+] welck fort ompaggert was met dunne pallesaden, gemonteert met 8 à 10 ijsere stuckjens [+]93v ende gemant omtrent met 100 coppen.

Omtrent 14 dagen na ons arrivement quam 't schip *La Marschal* mede bij 't gemelte fort aen te landen, ingeladen hebbende 't geschut ende andre gereetschappen uyt de gemelte twee oude schepen ende hadden deselve, als voren verhaelt, aen de grondt laten leggen.

Nadat omtrent een maendt daer gelegen ende 't schip *La Marchale* claer gemaeckt hadden, sijn in 't laest van February met ons vier persoonen vandaer na de Caap vertrocken, latende aldaer noch 6 man van d'onse met de gebergde goederen, dewelcken den Francen admirael niet wilde medenemen, hem excuserende dat sijn schip vol volcq was ende dat noch eenige persoonen aldaer mosten blijven staen laten.

Bij 't gemelte France fort Tolanhaer sijn gebleven de navolgende personen, namentlijck Pieter Pietersz. van ter Veer[(o)], adelborst, Jonas Jansz. van Amsterdam, bosschieter, Jelle Hendricx van de Kuynder[(p)], J. Bootsman[1.], Robbert la Grieve van Hesdijn[(q)], adelborst, Hendrick Jansz. van Coesvelt[(r)], soldaet, ende Hendrick Isbrantss. van Worcum[(s)], bosschieter. De goederen, die uyt[2.] gebleven galyot gebercht sijn, hebben dese overcomende luyden aengeteyckent ende op 't France fort bij de bovengemelte luyden gelaten.

't Eylandt Mascarenhas[3.] hebben sij[4.] door storm niet connen aendoen, doch seggen aldaer noch eenige Francen leggen.

In de Bay van Antongil hebben d' onse omtrent 10 lasten rijs gehandelt ende vandaer geseylt na de Vliegerbay[5.] ende gereuylt van dito inwoonders een fraye quantiteyt rijs. Souden in dito bay het galyot wel vol rijs gekregen hebben, maer doordien den coningh van Calamboelo d' onse soo minnelijck tot sijn negerij quam affnodigen, soo heefft Monsieur Verburch niet connen nalaten om met dien coningh mede in vrientschap te handelen ende op den 23en November vandaer na Calamboelo vertrocken, alwaer in corten tijt, als vooren verhaelt, het gemelte galyot sijn vordere volle ladingh becomen heefft.

Den Antongilse ende andere coningen waren d' onse op 't hoogste toegedaen[6.],[+] maer de France Natie en mochten sijluyden niet sien offte luchten, doordien sij [+]94 van deselve, met off sonder minne, alles van haer soecken te stelen ende roven wat sij kunnen krijgen.

De Francen haer ladinge en is anders niet als eenige victualien tot de thuysreyse

1. Hs.: *J. bootsman*. Eienaam of ‘jonge bootsman’?
2. *uyt 't*.
3. Die Maskarene, teenswoordig naam van 'n eilandgroep, oos van Madagaskar (o.a. Mauritius en Reunion).
4. Blykbaar ‘d'onse’ van die volgende paragraaf.
5. ?
6. vriendskaplik gesind.

van noden ende een cleyne partije ambergrijs, civet, muscus ende aloë, 'twelck sij, als vooren verhaelt, in 't Rode Meir uyt een Moors scheepjen verovert hebben.

Het derde France schip, *La Ducesse*, moesten sij mede achterlaten door manquement van seylen ende andere nodicheden, leggende mede tegen de strant gehaelt bij 't fort Tolanhaer.

Hebben mede op 't geheele eylandt Madagascar geen andre sterckten als gemelte fort Tolanhaer, sijnde van cleyne deffentie ende als voorsz. met slechte, dunne pallissaden ompaggert, doch in de Bay van Antongil hebben 17 mannen gelaten in een logie[1.], alwaer een van d' onse, genaempt Hendrick Dircx. van Naerden met eygen wille mede gebleven is.

In 't eerst van Augusty hadden de Francen een galyot voor 't fort de Tolanhaer vernomen, 8 dagen cruysende, maer niet hebbende aencomen[2.], 'twelck apparent 't *Nachtglas* sal sijn geweest, dat van de Caap den 18 July anno passado vertrocken is om die van de *Tulp* op te soecken. Soo en hadden de Francen daer oock niet derven aen boort comen.'

Eindnoten:

(a) Vir briewe en ander dokumente wat met hierdie skepe na Patria gestuur is, sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 593-618. K.A.

(b) Gerrit Harmansz. is ongeveer ses weke tevore as bevelvoerder oor die robbevangers aangestel. *Daghregister*, 27 Januarie 1657.

(c) Malagaseiland. Hierdie eiland, wat ten noorde van die ingang tot Saldanhabaai lê, is vandag nog onder dié naam bekend.

(d) Hulle oortreding is beskryf as 'dieffstall aende vruchten in Comps. thuijnen tegens de strickte interdictien'. Sien C.J. 1: *Crim. en Civ. Regtsrolle*, 1652-1673, no. 41; en C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 79-80. K.A.

(e) Vir besonderhede van die aanklag teen Gerrit Harmansz., en sy vonnis, sien C.J. 1: *Crim. en Civ. Regtsrolle*, 1652-1673, no. 40; en C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 77-78. K.A.

(f) Vgl. C.J. 1: *Crim. en Civ. Regtsrolle*, 1652-1673, no. 42; en C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 81-83. K.A.

(g) Dit was Van Goens se tweede besoek aan die Kaap. Hy het nou veral aan sake rakende die vryburgers aandag gewy, en enige veranderinge in die voorwaardes waaronder hulle hulle as vryliede neergeset het, aangebring. Hy het hulle o.a. toegelaat om van die Hottentotte vee te ruil, op voorwaarde dat hulle daarvoor nie meer as die Kompanjie betaal nie. C. 700: *Memoriën en Instructiën*, 1657-1685, pp. 5-25. K.A.; Böeseken: *Nederlandsche Commissarissen aan de Kaap*, 1657-1700, pp. 33-35; en *Daghregister*, I, pp. 456 en 458.

(h) Suijckerbroot is die tekenende naam van die berg wat vandag as Klein-Leeukop bekend is, en waarvan die vorm aan 'n outydse suikerbrood laat dink. Vgl. Botha: *Place Names in the Cape Province*, p. 78. Die 'santbaijtjen', waarvan hier in die *Daghregister* sprake is, is vermoedelik die baaitjie wat vandag nog as Sandbaai *(Sandy Bay)* bekend is en ten suidweste van Klein-Leeukop lê. Sien ook 'n bietjie verderaan in die *Daghregister* (27 Maart 1657), waar weer van hierdie baaitjie melding gemaak word. Hier word die naam egter per abuis 'Soutbaijtjen' geskryf.

(i) Ook genoem Kloof Pas, d.i. die huidige Constantianek.

(j) Dit is die gebied wat vandag bekend is as die Kaapse Vlakte.

(k) Vir nadere besonderhede sien C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 220-223. K.A.

(l) Wat hierdie 'brieven ende pampieren' betref, sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 619-620. K.A.

(m) Sy volle naam was De la Roche Saint André; en die skip *La Maréchale*.

(n) Die *Tulp* het onder bevel van Frederik Verburgh op 13 Augustus 1655 van die Kaap na Madagaskar vertrek. Sien *Daghregister*, I, p. 336. Sedert dié tyd het slegs af en toe nuusbrokkies oor hierdie noodlottige ekspedisie die Kaap bereik. Sien bv. brief van Jan Woutersz. van Saldanhabaai, *Daghregister*, 21 Februarie 1656.

1. loge, opslagplek, kantoor.
2. *aengecomen?*

(o) Ou naam vir die Nederlandse stad Vere, op die eiland Walcheren in die provinsie Seeland.
(p) 'n Plek aan die Suidersee, in die noorde van die provinsie Overijsel.
(q) Hesdin of Hedin, stad in die Pas de Calais in Frankryk, noord van Parys.
(r) Stad in Wes-Duitsland.
(s) Of Workum, ou industriestad in die Nederlandse provinsie Friesland, aan die Suidersee. APRIL 1657

Aprilis anno 1657

Adij, *primo dito*, Paesdagh, storm ende regenachtich weer uytten N.Westen.

2*en ditto*, fray, bedaert weer ende wint als vooren. Had d' E. Heer Commissaris Van Goens den Francen admirael laten nodigen ter maeltijt, maer liet sich denselven excuseeren op d' ongereddertheyt van sijn schip door stormachtigh weer van gister etc.

3*en dito*, heefft Sijn E. voormelt door den Commandeur Riebeecq laten affmeten de distanctie tusschen de gestelde bakens ende 't voorste geberchte van Africa, 'twelcke bevonden is te wesen stijff 1¼ mijl offte 2666 roeden, ende door den lantmeter tusschen[+] de gemelte bakens tot aen 't Caepse geberchte 1000, maeckt tesamen 3666 roeden Rijnlants[3.]. [+]94v

Op dato is oock een schip onder 't landt gesien.

4*en* <*dito*>, 's morgens fray, stil weer tot tegen de namiddach, als wanneer 't luchjen fray van den N.Westen cregen, daermede hier wel ter rhede quam 't schip de *Vogel Phenix* van de Camer Delff, 25 December passado uyt Goeree geseylt, daerop schipper Cornelis Stamper, met 312 coppen, daervan 3 overleden, hebbende omtrent Wicht[(a)] de *Gecroonde Leeuw* ende fluyt *Venenburch* ontmoet, welcke daegs tevooren waren uyt 't Vlie geseylt.

3. 1 Rynlandse roede 3.76 m. of ongeveer 12½ voet. Van R. se afstand van die Kaapse tot die Afrikase gebergte, sê maar van Duiwelsberg na Helderberg, is dus wel baie klein!

5*en dito*, 's morgens goet weer ende 't luchjen westelijck. Is heden 't *Robbejachjen* gesonden na 't Robben-eylandt om schapen voor de schepen, met navolgend brieffken geschreven aen Hendrick Tymonsz. ende Tomas Cristoffel Muller:

'Laet volgen met *Robbejachtjen* dertich stucx van de bequaemste schapen voor de schepen ende meteenen eens tellen terdegen hoeveel datter nu noch resteeren, jongh ende oudt, sonder 'tselve na te laten, alsoo 't d' E. Heer Commissaris Van Goens nootsakelijck weten moet.

Hiermede Goede[1.] in genaden bevolen ende gegroet van Ul. vrient.

(Tersijden stondt:)

In 't fort de Goede Hope, den 5en April anno 1657.

(Ende was geteyckent:)

'Jan van Riebeecq.

Op dato is d' E. Heer Commissaris voormelt met den Commandeur Riebeecq weder uytgegaen ende al de bakens over de vlacte van de Tafelbay ende Bay Fals besichticht ende nagesien, mitsgaders wijders alle considerable distantien laten affmeten ende aenteyckenen[(b)]. Item oock

den 6*en*, als wanneer Sijn E. tegen den avondt na gedaen werck weder aen 't fort quam[(c)].

't Had in de Tafelvaley uytten Z.Z.O. vrij hard gewayt, doch sulcx in 't landt niet, offte altoos gansch weynich vernomen[2.].

[+] 7 *dito*, fray, stil, warm sonneschijn-weer. Heefft opgemelte Sijn E. oock de Taeffelende ander valeyen hieromtrent mede affgemeten. [+]95

Sondagh, *den* 8*en dito*, goet weer als vooren. Is den Francen admirael met eenige van sijn geselschap door d' Heer Commissaris op 't middachmael getracteert.

's Nachts heefftet heel hard gewayt van den Z.Z.Oosten,

9*en dito*, 's morgens noch al aenhoudende. Ende is Sijn E. voornoempt 's namiddaghs eens gegaen na der vrije luyden huysen ende hun aldaer gedaen aenwijssinge hoe ende op wat manieren dat men de uyt te geven landerijen sal affroyen.

10*en dito*, 's morgens fray, stil weer. Is met ordre van opgemelte Sijn E. per courtosye aen den Francen admirael tot vereeringe gesonden 3 schapen ende wat thuynvruchten, mitsgaders versocht de 4 Nederlanders op sijn schip wesende te willen largeren, 'twelck denselven toegestaen heefft, namentlijck 3, met versoeck dat hij den vierden mochten houden om getuygenisse te helpen dragen als hij in Vranckrijk compt, hoe dat het met het Engels prijsjen (in haer uytreyse verovert) was toegegaen. Ende alsoo sulcx niet meer als billicq g'oordeelt wierd, is hem 'tselve ingewillicht, edoch met bespreck[3.], dat die man een brieffken van liberteyt soude verleent worden om, in Vranckrijck comende, vrij op en neer te mogen gaen ende reysen waer 't hem mochte believen, etc.

't Begond tegen den avondt al wat te wayen van den Z.Z.Oosten.

1. Sic.
2. Van Goens gee V.R. geen tyd om aan stigtingsdag te dink nie!
3. belofte, verstandhouding.

Heden verscheyde persoonen haer in Rade verthoont ende versocht hebbende eenige verbeteringe in qualiteyt ende gagie, om redenen daerbij gevoucht, sijn deselve bij d' E. Heer Commissaris Van Goens ende Raedt[(d)] verbetert[1.] volgens de verleende actens op approbatie van d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India als te weten:

Jan Pieterse van Bemmel[(e)], hier te lande gecomen met 't schip *Malacca*, anno 1655, voor adelborst à 10 gl. 's maents ende jegenwoordich eenigen tijt tot genoegen becleed hebbende de plaetse van corporael, mits 't vertreck door tijts expiratie van de vorige, wort op sijn versoeck ende bequaemheyt bij desen in de gemelte corporaels qualité geconfirmeert ende toegevoucht een beloninge van 14 gl. 's maents, heden ingaende;

Hendrick Hendricxs van Zurwurde[(f)], hier te lande gecomen <met> 't schip de[+] *Vrede*, anno 1654, voor soldaet à 9 gl. 's maents ende jegenwoordich [+]95v provisioneelijck becledende de plaetse van corporael, mits 't vertreck door tijts expiratie van de voorrige, wort op sijn versoeck ende bequamheyt bij desen in de gemelte corporaels qualité geconfirmeert ende toegevoucht een beloninge van 14 gl. 's maents, heden ingaende;

Dirck Adriaense Vreem van der Meern[(g)], hier te lande gecomen met 't schip de *Vreede*, anno 1654, voor adelborst à 10 gl. ter maent, ende sedert gebruyckt, vermits sijn goede kennisse, aen het huys- ende ander timmeren, wordt bij desen op sijn versoeck ende bequaemheyt voor huystimmerman aengenomen ende verbetert tot op 15 gl. per maent, ingaende de gagie een jaer voor dato;

Fredrick Jansz. van Amsterdam, hier te lande gecomen met 't schip de *Princesse Royael*, anno 1656, voor bosschieter à 12 gl. per maent en jegenwoordich, vermits sijn goede kennisse, gebruyckt wordende aen het timmeren, wordt bij desen op sijn versoeck ende bequaemheyt voor huystimmerman toegevoucht een verbetering in gagie tot op 14 gl. 's maents, heden ingaende.

Jan Thenisz. van Zoelen[(h)], te lande gecomen met 't schip *Malacca*, anno 1655, voor adelborst à 10 gl., welcke sedert ende noch gebruyct is aen 't wagenmaken, wort derhalven op sijn versoeck ende bequaemheyt bij desen toegeleyt 14 gl. 's maents, heden ingaende;

Roeloff Jansz. van Dalen, hier te lande gecomen met 't schip de *Goutsbloem*, anno 1654, voor soldaet à 9 gl., welcke sedert altijt, vermits sijn goede kennisse, in de smith[2.] is gebruyckt, wordt derhalven op sijn versoeck ende bequaemheyt bij desen toegeleyt een verbeteringe tot op 13 gl. ter maendt, heden ingaende;

Job Hendricxs. Boom van Amsterdam, jongen, hier te lande gecomen met sijn ouders per 't schip den *Drommedaris*, anno 1652, sonder gagie, wort bij desen op sijn versoek ende bequaemheyt in Compagnie's dienst aengenomen voor jongen à 5 gl. ter maent onder een verbant van vijff jaren;

1. verhoog (in rang of gasie).
2. Klankwettig ontwikkelde vorm (eintlik *smit*). Vergelyk Eng. *smithy*, naas Ndl. *smidse*, smidswinkel. Volgens WNT: 'In N.-Holl. en Geld.'

Louys Rijckaert van Brussel, hier te lande gecomen met 't schip de *Parl*, anno 1656, voor adelborst, welcke sedert bij provisie de kocxplaetse alhier bedient heefft, wort derhalven op sijn versoeck ende bequaemheyt bij desen voor cock aengenomen ende toegeleyt een beloninge van 20 gl. per maent, heden ingaende ende verbonden blijvende sijn 5-jarich verbant daervoor uyt te dienen;

+ Jan van Harwarden van Seventer(i), hier te lande gecomen met 't schip den *Salmander*, anno 1653, voor corporael, jegenwoordich capiteyn des armes[1.] ende +96
sedert January 1654 provisionelijck als hoofft van de militaire becleedt hebbende de sargeants plaetse, mitsgaders bovendien als werckbaes waergenomen d' opsicht over alle Compagnie's gemeene wercken, soo aen de fortificatie, steenbackerijen, lantbouw als andersints, wordt ten dien insichte op sijn versouck ende vereyste bequaemheyt in de voorsz. sargeants qualité als hoofft over de militaire ende tot opsiender van alle Compagnie's gemeene wercken ende lantbou, etc., geconfirmeert, mitsgaders ten selven respecte gebeneficeert met een extraordinare beloninge van 32 gl. ter maent ende ondercoopman's rantsoen, mits gehouden blijvende d' E. Compagnie daervoor noch 3 jaren boven sijn 5-jarich verbandt te dienen, ende bereyt te staen omme sich te laten gebruycken tot alle soodanige Compagnie's gemeene ende andre wercken als waertoe hij van sijn opperhoofft sal gecommandeert worden.

11 *ende* 12*en dito*, fray weer ende wint als vooren. Sijn heden door d' E. Heer Van Goens d' opperhooffden van 't schip de *Phenix* affscheyt gegeven om haer reyse met den aldereersten goeden wint vorders na Batavia te vervolgen, versterckt met 20 coppen uyt dit Caepse guarnisoen, boven noch twee uyt 't schip *Orangie*, ende overgegeven sijnde de brieven van Sijn E. voornoempt ende den Commandeur(j) alhier, doch en wilde de wint soo wel niet dienen dat voorsz. schip (hoewel het onderstont[2.]) desen dagh noch coste t'zeyl raecken.

13*en dito*, 's morgens stil, helder weer. Was de *Phenix* wat van de rhede gecort ende 's namiddags 't luchjen aen d' oversijde van de bay Z.O. comende, fray beneden[3.] 't Robben-eylandt buyten geraeckt. D' Almogende verlene 'tselve een behoude overcompste tot Batavia.

14*en dito*, 's morgens weer ende wint als vooren. Is 't Frans schip *La Marichal* t'seyl gegaen, rakende met een zuyelijck luchtjen d' oversijde langs de bay uyt ende tenderende, als vooren aengeroert, over St.-Helena ende Assencion na Nantes met een brieffken van d' E. Heer Van Goens aen onse Principalen in 't Vaderlandt(k).

Sondagh, *den* 15*en dito*, 's morgens mistich, stil weer ende 't luchjen op den dach Z.Westelijck.

+ 16 *dito*, betrocken lucht ende wint westelijck, met een weynich motregen tegen den avondt, als wanneer d' E. Heer Commissaris voormelt weder uytgegaen is +96v
ende preuve laten nemen heefft[3.] hoe 't sich in 't graven van de gracht aen het te maken

1. Fr. *capitaine d'armes*, onderoffisier belas met die toesig op die wapenhuis, ens.
2. *het onderstont = het 't onderstont*, dit (die skip) dit onderneem, geprobeer het.
3. In Afr. nog dié woordorde.
3. In Afr. nog dié woordorde.

trenchement[1.] soude schicken, ende dat op omtrent de sleghte[2.] offte moeyelijckste plaetse, daer noch al redelijck bevonden is[(l)].

17 *dito*, idem, weer ende wint als vooren. Heefft Sijn E. wederom noch moeyelijcker offte steenachtiger plaetse laten besoecken, die oock sulcx bevonden sij, datter beter alls de meeninge wel was, sal door te comen wesen, sijnde voorts de rest bevonden fray om graven, sulcx te hopen is, het werck, met macht ende ijver bij der handt gevat wordende, wel te doen sal wesen.

18 *dito*, droger weer ende 't luchjen variabel. Wierd een schip gesien beneden 't Robben-eylandt, 'twelck, vermits de stilte, heden niet coste binnen comen.

19 *dito*, 's morgens een mooy labbercoeltjen van den Z.Z.Oosten sijnde, heefft d' E. Heer Commissaris Van Goens (desselffs commissie uytgevoert ende visite, etc., geeyndicht, mitsgaders vorders alles affgerecht hebbende) sijn affscheyt genomen ende sich na boort begeven, mitsgaders met dese goede wint per 't schip *Orangie* heden noch vertrocken[4.] om sijn reyse vorders na Batavia te vervolgen, daer hem d' Almogende salvo wil geleyden[(m)]; hebbende alhier schrifftelijcke ordre gelaten tot behoorlijcke narichtinge in Compagnie's saken ende regeringe[(n)], mitsgaders oock desselffs gesloten brieven ende annexe pampieren gedirigeert aen de Heeren Majores in 't Patria.

Tusschenwijle compt des namiddags hier weder ter rheede 't fluytscheepjen de *Vincq* van de Camer Zeelandt, 24 December verleden in compagnie van den *Oyevaer* uytgelopen, mitsgaders op 18 graden N.breete van den andren gescheyden, als wanneer den *Oyenvaer* al eenige siecken ende 5 à 6 dooden had. Gemelte *Vincq* had nergens als dese plaetse aengeweest, sijnde uytgevaren met 76 coppen, daervan 6 overleden, onder welcke oock den schipper, genaemt geweest Jan Bartelsz., wiens plaetse den opperstuyrman Joost Jansz. van Seraeskercken[5.(o)] jegenwoordich waernam; den bouckhouder is genaemt Daniel Knibbe, ende 't volcq meestaltemael scheurbuyckich, daertoe na gewoonte ververssingh aen boort geschickt wierd.

20 *dito*, 's morgens fray, stil, warm sonneschijn-weer. Is 25 man van dito fluytjen[+] na 't bos gesonden om eenige balcken voor 't hoofft uyt te slepen. [+]97

21 *dito*, donckere lucht ende westelijcke winden. Wierden twee schepen onder 't landt gesien, waervan d' eene voormiddachs ter rheede quam, wesende een Engels scheepjen, genaemt de *Goutsblom*[(p)], comende den lesten January passado jongst van Batavia geseylt, geladen met weynich cleden, maer meest peper, op hebbende 40 coppen, daeronder den Capiteyn genaemt Rogier Andries, welcke rapporteerden dat de laeste 4 retourschepen gereet lagen om haer despesche te ontfangen ende binnen 3 à 4 dagen te volgen, invougen deselve alle uyr van den dagh hier te verwachten sijn.

's Namiddaghs compt 't ander schip in de bay, maer alsoo wat laegh na d' overwal

3.

1. Fr. *tranchement*, uitgrawing.
2. *sleghtste?*
4. Van R. sal wel 'n sug van verligting geslaak het dat die Goense warrelwind verby was!
5. Teenswoordig *Serooskerke* naas *Sraaskerke* uit *Ser Aartskerke*.
3. beproef, ondersoek.

vervallen ende de wint Z.West was, coste heden niet ter rheede comen. Des een sloep derwaerts sonden die ons, in den avondt wederom comende, (beneffens de brieven van de Heeren Bewinthebberen ter Camere Amsterdam[q]) bescheyt bracht dat het was de fluyt *Venenburch* van voorsz. Camer, daerop schipper Hendrick Juriaensz. ende bouckhouder Reynier Pauw, met 245 coppen den 24 December uyt 't Vlie geseylt in compagnie van de *Gecroonde Leeuw*, daer in 't Canael van geraeckt was, hebbende aen Ilha Fuogo[r] niet cunnen aencomen ende dierhalven geen esels medegebracht. 't Volcq is noch altemalen redelijck gesont ende maer 2 overleden. 's Nachts is voorsz. fluyt *Venenburch*, Gode loff, wel ter rheede g'arriveert.

Sondagh, *den* 22en *dito*, 's morgens warm, stil sonneschijn-weer.

23*en dito*, idem. Ende sijn oock hondert man van de fluyt *Venenburch* na 't bos gesonden om mede partije balcken op 't wagenpadt te slepen voor het onderhanden sijnde hoofft, daer al meer toe vereyst als wel gegist wordt.

Op dato is oock bij den Commandeur in Rade[s] (versterckt met de schippers ende opperstuyrluyden van de fluytschepen *Venenburch* ende *Vincq*) gecommuniceert het[+] schrijven van d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India, gedateert 4 December, anno verleden, ende derselver[1.] als des E. Heer [+]97v Commissaris Van Goens gelaten ordre, omme met een van de uytcomende galjots offte lichte scheepjes noch eens te laten opsoecken ende uytsien na het volcq ende goet van het verongeluckte schip den *Draeck*, op 't Zuydlant, 28 April anno passado op omtrent 30⅔ graden clackeloos verseylt, vermits deselve luyden daer seer elendich sonder leefftocht sijn gebleven, ende bij die van de *Witte Valcq* ende 't jacht de *Goede Hoope*, door opgemelte Haer Ed. den 8 Juny anno voorsz. derwaerts gestuyrt, niet gevonden, maer vruchteloos wedergekeert sijn, mitsgaders op dito Zuytlandt bovendien mede achtergelaten hebben noch elff van haer volcq.

Op 'twelcke dan rijpelijck gelet, mitsgaders geconsidereert dat desen jare geen cleynder off lichter schepen staen uyt 't Vaderlandt aen te comen als het jegenwoordich hier ter rheede leggende fluytjen de *Vincq*, 'twelck seer vlack gemaeckt ende dierhalven gans vlotgaende sij, is met overlegh van de gemelte schippers ende stuyrluyden g'oordeelt hetselve daertoe gansch bequaem te wesen, ende volgens dien goetgevonden daertoe te gebruycken, mitsgaders ten voorsz. fine 't Zuytlandt op de bekenste[2.] plaetse met het minste pryckel te laten aensoecken, sijnde nagenomen speculatie in de caerten op omtrent 32⅔ graden, daer men een goet stuck buyten de wal van 100 tot minder vademen aengeteyckende gronden vindt, ende duynich landt boven met boomen ende bosschagies verneempt, omme vandaer dan langs de wal (bij daegh seylende ende 's nachts met cleyn zeyl in zee houdende) aff te sacken ende alsoo 't opgemelte vrack[3.] ende volcq, mogelijck sijnde, op te soecken ende empassant weder mede op Batavia te brengen, neffens sooveel van de contanten ende andre

1. d.w.s. van die Here Sewentien, sowel as die van Van Goens.
2. So in H.K het *bekentste*.
3. wrak. Vgl. die wisseling van *v* en *w* by Afr. *vratjie*, *vrywe*, Ndl. *wrat*, *wrijven*.

coopmanschappen als met het minste pryckel mogelijck wesen sal uyt dito vracq noch te becomen.

D' Opperhooffden van verhaelde fluytjen, in rade voordragende dat door het overlijden van haren eersten schipper, Jan Bartelsz., sijluyden jegenwoordich maer versien sijn met den gewesen opperstuyrman, Joost Jansz. van Seraeskercken, die in des schippers plaetse is gesuccedeert, ende den gewesen onder- nu als opperstuyrman gebruyckt wordt, sulcx alle de wachten bij daegh ende nachten op haer beyden aencomen ende swaer vallen, ende op haer schip geen stoff[1.] is om d' onderstiermansplaetse waer te laten nemen, volgens dien versoeckende daerinne met een bequaem man te mogen worden geadsisteert, etc., ende vermits deselve tot d' opsoeckinge voorsz. wel nodich met noch een goet stuyrman dienen versien, soo is, gemerckt de bequaemheyt ende goede kennisse die den constabel Baltus Cornelisz. (jegenwoordich[+] opperhoofft op 't *Robbe-jachtjen*) heefft van de navigatie, nootshalven goetgevonden denselven op voorsz. fluytscheepjen de *Vincq* te [+98] laten overgaen, omme aldaer die vacante onderstuyrmansplaetse te becleden ende de confirmatie (met lieff op Batavia comende) te versoecken van d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India.

Ende alsoo 't gemelte *Robbejachjen* weder van een bequaem man tot opperhoofft souden mogen werden versien, soo is, op 't voordragen van d' opperhooffden des fluytschips *Venenburch*, daertoe bij provisie gecoren den bosschieter Claes Jacobsz. van Amsterdam, op dito fluyte jegenwoordich bescheyden ende na de getuygenisse van deselve een bequaem jonghman wesende, die bij Lastman[2.(t)] de navigatie geleert ende daervan d' examen in presentie van Bewinthebberen gedaen heefft, mitsgaders voor dato meer gevaren ende in India geweest is.

24 *dito*, moy weer ende wint als gister. Ende heefft den capiteyn van 't Engels schip, de *Goutsblom*, sijn affscheyt genomen om metten eersten goede wint sijn reyse na Engelant te vervolgen sonder St.-Helena aen te doen. Des hem een brieffken is mede gegeven, gedirigeert aen de Heeren Zeventhiene tot Amsterdam ende Middelburch[(u)], waermede hij des namiddaghs t'zeyl gingh, gierende[3.] na d' overwal van de bay daer 't luchjen na meest dagelijcxe gewoonte Z.Z.Oost woey ende fray mede buyten raeckten beneden offte ten N. van 't Robben-eylandt om.

25en dito, idem, weer ende wint als vooren. Is bij den Raedt (versterckt met de schippers van de bovengenoemde 2 fluyten) oock goetgevonden de kisten gelt met de versegelde sleutels, in de *Vincq* sijnde, onder driedubbelde recepissen over te laten schepen in de fluyt *Venenburch* om, dewijl 't *Vinckjen* op 't Zuydlant al wat pericu-

1. Persoon van sulke bekwaamheid. Die betekenis sluit aan by *Stof* (I), 3 van WNT XV, 1784.
2. Cornelis Jansz. Lastman, in 1636 skipper op die *Pascaert*, in 1647 ‘opperpiloot’, outeur van veelgebruikte *Konst der Stuerluyden*, het in Amsterdam 'n skool ‘in de kunst der groote zeevaert’ gehou. (Mededeling van Dr G. van Alphen, Koninklijke Bibliotheek, Den Haag).
3. sigsag varende.

leuser te varen heeft als wel *Venenburch*, die rechtdeur na Batavia gaet, d' E. Compagnie sooveel voor schade te verhoeden als mogelijck sij[v].

26*en dito*, mooy weer ende wint als de voorige dagen. Is den lantmeter, met noch twee man bij hem, gevictualieert voor 4 dagen uytgesonden om den noch onbesochten hoeck[1.] van de Caep aff te gaen peylen ende meten, mitsgaders die door den Commandeur eerst na te sien, als dan (mogelijck sijnde) noch voor de compste van de laetste retourschepen mede op sijn pertinente mate ende streckingen in de gemaeckte caert te brengen ende alsoo na 't Vaderlandt te senden.

+ Heden is oock 't fluytjen de *Vincq* affscheyt gegeven omme metten eersten goeden wint die Godt verleenen sal na Batavia te verseylen ende empassandt +98v aen te doen het Zuytlandt op stijff 32 ende 30⅔ graden[2.] om na d' ordre van d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India noch eens te soecken off 't aldaer verbleven volcq van den verongeluckten *Draeck* noch souden mogen op te vinden wesen, etc.[w]

Gister ende oock heden is begonnen te ploegen voor d' E. Compagnie, maer alsoo de ossjes, bij d' E. Compagnie overich[3.], noch wat jongh vallen ende eerst geleert worden, costen 't deselve niet wel door 't ongecultiveerde landt deurhaelen; des het met de paerde vooreerst moeten affsien[4.], daer 't redelijck wel mede gingh, maer vermits niet meer als ses hebben die bequaem sijn om te trecken, coster maer een ploegh mede gaende gehouden worden.

27 *dito*, 's morgens betrocken lucht met stijve N.Weste-coelte, waermede 't fluytjen de *Vincq* onderleyde om met laveren uyt te seylen, maer cost niet verder als omtrent 't Robben-eylandt comen, daer hem stilte beliep ende leggen bleeff.

Volle maen, *den* 28 *dito*, fray, stil, helder zonneschijn-weer. Lagh gemelte fluytjen noch onder 't Robben-eylandt, doch raeckten tegen den avondt met een noordlijck coeltjen t' zee.

Sondagh, *den* 29 *dito*, 's morgens doncker, betogen lucht met stijve N.W.wint, die des namiddaghs in een vliegende storm veranderde met swaren regen,

30 *dito*, 's morgens noch al aenhoudende, als wanneer oock den lantmeter met sijn volcq thuysquam, rapporteerende dat alle mogelijcke hoecken van de Caep tot in de Bay Fals hadden omgegaen op een steyle, clippige, hooge hoeck nae, doch hadden sijn streckingen, etc., wel g'observeert, als bij de teyckeningh te verthonen ende niet in de caert sal geleyt worden bevoren het den Commandeur Riebeeck na sijn voornemen met 't eerste bequaem weder selffs sal omwandelt ende nagesien hebben.

Den verleden nacht was de boot van de fluyt *Venenburch* volladen[5.] met allerhande ververssinge voor de reys, ende vermits 't opsteeckende quaet weder niet hebbende connen aen boort comen, tegen de strandt voor 't fort in de grondt gesmeten ende al de ververssinge weghgespoelt. Des weder andre claer gemaect ende de boot gerepareert wierd.

Eindnoten:

1. Kaappunt?
2. Kyk o.d. 23/4/1657.
3. Die ander is aan die vryburgers verkoop.
4. klaarspeel.
5. Onskeidbaar samegestel, soos soveel samestellinge met *vol*, bv. *volbrengen*, -*doen*, -*dragen*.

(a) Die eiland Wight.
(b) Van Goens en Van Riebeeck is hier aktief besig om voorbereidingswerk te doen in verband met eersgenoemde se geliefkoosde plan, nl. om, ter beveiliging van die Kompanjie en sy belange, die Kaapse Skiereiland deur middel van 'n kanaal tussen Tafelbaai en Valsbaai van die vasteland af te sny. Vgl. Van Riebeeck se brief aan die Hoë Regering van Indië, 18 April 1657. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 624-626. K.A.
(c) Van Riebeeck se aandag is vermoedelik tot so 'n mate deur die besoekende kommissaris in beslag geneem dat hy vergeet het om die dag van sy aankoms aan die Kaap, 6 April, as 'n danken bededag te vier, soos hy in 1654, 1655 en 1656 gedoen het. In 1658 is dit blykbaar ook oor die hoof gesien, maar in 1659 is dit weer op die gewone wyse gevier.
(d) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 224-225. K.A.
(e) Nederlandse dorp, in die provinsie Gelderland.
(f) Elders gespel *Zuwarde* en *Surwaerde* - moontlik Zureweide in Noord-Brabant.
(g) Dorp in die Nederlandsc provinsie Utrecht.
(h) Dorp in die provinsie Gelderland.
(i) Of Zevenaar, dorp in Gelderland.
(j) C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 621-622. K.A.
(k) Hierdie brief is deur Van Goens en Van Riebeeck albei onderteken. Ibid., pp. 623-624.
(l) Op hierdie en die volgende dag was Van Goens op heel praktiese wyse besig om die moontlikheid van 'n kanaal van Tafelbaai na Valsbaai te ondersoek.
(m) Met hierdie skip het Van Riebeeck 'n brief na Batavia gestuur, waarin hy gerapporteer het dat Van Goens se werk aan die Kaap voltooi was, en waarin hy ook sekere besonderhede van Van Goens se plan in verband met die kanaal tussen Tafelbaai en Valsbaai verstrek het. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 624-626. K.A.
(n) Vir Kommissaris Van Goens se instruksie aan Jan van Riebeeck sien C. 700: *Mem. en Instr.*, 1657-1685, pp. 5-25. K.A. Die Kommissaris het vir Here Sewentien ook 'n lang rapport oor die Kaap opgestel. V.C. 36: *Rapporten der Commissarissen*, 1657-1764, pp. 1-115. K.A.
(o) Serooskerke. Daar is twee dorpe met hierdie naam: die een op die eiland Schouwen; die ander op die eiland Walcheren - albei in die provinsie Seeland.
(p) Die Engelse naam van die skip sal dus gewees het *Marigold*.
(q) In 'n brief, wat gedateer was 6 November 1656 en by hierdie geleentheid aan die Kaap ontvang is, het die Amsterdamse direkteure besorgdheid uitgespreek oor die lang afwesigheid van die *Tulp*, waarvan hulle tot dan toe nog niks verneem het nie. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 736-742. K.A.
(r) Fogo, een van die eilande in die Kaap Verdiese Argipel.
(s) Wat verder volg, is 'n woordelike weergave van die notule van die Politieke Raad se vergadering op hierdie dag. Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 226-227. K.A.
(t) Vermoedelik Cornelis Lastman, 'n bekende gesaghebbende in verband met die stuurmanskuns in die sewentiende eeu. Van sy hand het verskyn *Beschrijvinghe van de Kunst der Stuer-Luyden* (Amsterdam, 1642, en Vlissingen, 1659); en *Konst der Stuurluiden* (Gouda, 1661). Vgl. *British Museum General Catalogue;* en *Catalogus van Boeken in Noord-Nederland verschenen* (Nijhoff, 's-Gravenhage. 1911).
(u) In hierdie brief het Van Riebeeck aan Here Sewentien oor die vordering van die landbou aan die Kaap verslag gedoen, en ook daarvan melding gemaak dat kommissaris Van Goens sy werk voltooi en instruksies agtergelaat het. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 627-630. K.A.
(v) C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 228. K.A.
(w) Vgl. Van Riebeeck se brief aan die Hoë Regering van Indië op dieselfde dag, en instruksies vir die bevelvoerders van die *Vincq*. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 630-635. K.A.

May anno 1657

Adij, *primo dito*, meest weer ende wint als voren, doch niet soo stormachtich, maer[+] wat bedaerder. Des oock d' opperhooffden van de fluyt *Venenburch*, 's [+]99
namiddaghs goet weer wordende, affscheyt gegeven sijn om met den eersten goeden wint die Godt verleenen sal, haer reyse na Batavia te vervolgen, beneffens de brieven ende pampieren gedirigeert aen d' Ed.Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India[(a)].

2 *dito*, 's morgens helder weer ende wint van den Z.Z.Oosten, redelijck wel deurblasende, is de gemelte fluyt omtrent middagh t' zeyl gegaen ende beneden 't Robbeneylandt om fray in zee geraect. D' Almogende wil hun vorder salvo geleyden.

Tusschenwijle 't luchjen Z.Westelijck lopende, comt tegen den avondt hier oock ter rheede 't fluytschip den *Oyevaer*, daerop schipper Jacob Doorn ende bouckhouder Franchois de Coninck, 24 December 1656 van de Camer Zeelandt (in compagnie van de *Vincq*, den 27en passado[1.] van hier al vertrocken) in zee gelopen ende nergens aengeweest, doch hadden onder de liny wel een maendt in stilte leggen swerven ende jegenwoordich noch op 219 coppen, sijnde 11 persoonen overleden, daervan 2 overboort gevallen ende verdroncken, de rest altemalen vrij scheurbuyckigh, maer niemandt sieck te koy; tot dewelcke ten eersten ververssinge na gewoonte aen boord geschickt wierd.

Hadden verleden Sondagh noch een groot schip besuyden de Caep vernomen, meenende het de *Gecroonde Leeuw* te wesen, welcke vermits de harde N.Westewinden, gelijck als sijluyden[2.], alsdoen mede vrij affdreeff, doch te hopen sij dat het mede opdonderen sal.

3 *dito*, 's morgens goet weer ende 't luchjen labber van den N.Westen, ende sijn op dato 80 man van dese fluyt na 't bos gesonden om balcken uyt te slepen.

4 *dito*, mottich, regenachtich weer ende variable slappe wint; 's namiddaghs wat opclarende, wierd een schip onder de wal gesien, maer alsoo den avond begond te vallen, coste 'tselve heden niet binnen comen.

't Begon tegen den nacht al wat hard te wayen uyt Z.Z.Oosten,[+]

5 *dito*, 's morgens noch al vrij fel aenhoudende tot omtrent halff voormiddagh [+]99v
dat het stil wierd, ende even na de noen voorhaelde schip voor de mont van de baey quam, daer een sloep na toe gesonden wierd, welcke 's avonts laet wederom quam met raport dat het was de *Gecroonde Leeuw*, 24 December passado in compagnie met[3.] de fluyt *Venenburch* uyt Vlie geseylt, hebbende onderwege den 3 February Cabo Verde moeten aendoen, vermits hare veele siecken ende geleden schade aen 't rondhout[4.]; daer goede ververssinge van koebeesten bequaeme ende den 12 dito weder vandaer vertrocken, mitsgaders redelijck spoedich door de liny geraeckt, sijn van sieckten

1. Die Port. vorm hier, en passim, voluit geskryf; *pass^{o}* kan ook vir Ital. *passato* staan.
2. nl die opvarendes van die *Oyevaer*.
3. Gewoonlik *in compagnie van*, soos onder 2 Mei hiervoor
4. ronde houte van maste, stenge, ra's, ens.

overleden wesende 22 man, sulcx noch met 357 gagiewinners redelijck gesont hier g'arriveert sijn, daeronder den schipper Dirck Cornelisz. Haen ende ondercoopman Arnout de Heus.

Voorhaelde schip is in den nanacht wel ter rheede gecomen op het vuyr, dat die van de *Oyevaer* g'ordonneert waren den ganschen nacht achterop te houden.

Sondagh, *den 6en ditto*, 's morgens goet, stil sonneschijn-weer, sijn d' opperhooffden van de *Gecroonde Leeuw* aen landt gecomen, overleverende de brieven ende pampieren van de Heeren Bewinthebberen, beneffens raport als boven verhaelt(b).

7*en dito*, idem, is oock van dit schip 100 man na 't bos gesonden om balcken tot het hoofft uyt te halen.

Ende met de meulemaeckers aen landt plaets uytgekosen om de medegecomen rosmeulen[1.] op te stellen(c), etc., waertoe oock ordre is gestelt de vereysschende balcken ende andre houtwercken gereet te laten maecken ende uyt 't bos bijderhandt te halen.

+ 't Voorgemelte scheepsvolcq na 't bos gaende, waren onderwegen van een groote partije Hottentoos (wel 4 à 500 sterck) omcingelt ende eenige hare cost affgenomen, weynich schelende off souden tegen den andren in geveght hebben geraeckt, doch alsoo daer een stuyrman bij was, welcke voor desen hier geweest hadde ende d' ordre wiste, dat men sich niet al te haestich tegen deselve moesten ter were stellen om in geen openbaer oorloge te geraken ende daerdoor de wegen te onveyliger te maken, waren deselve na de redout Duynhoop geretireert ende versocht datter eenige soldaten t' haerder bescherminge met geweer souden medegaen - tot 'twelcke ordre gestelt wierd. +100

8*en dito*, fray, stil weer. Is een van de outste jonge veulens gestorven, sonder te weten waervan.

9*en dito*, 's morgens stil mottigh weer, blasende 't luchjen op den dagh wat deur van den N.Westen, waermede tegen den avond hier ter rheede arriveerde een Engels schipjen, de *Mayblom*[2.], 29 January ouden stijl(d) verleden[3.] van de cust Coromandel, omtrent Madaras, van haer fortjen St.-George t'seyl gegaen met custlinnen[4.], salpeter ende weynich suycker, ophebbende 50 man ende tenderende na London, wesende haren capiteyn Wilham Whit(e) overleden ende den zoon, mede soo genaempt, in sijn plaets als opperhoofft met weynich ontsagh, ende hebben een langhe, penible reyse van drie maenden gehadt, mitsgaders tusschen Cabo Anguilles[5.] ende hier wel een maendt leggen swerven, dies seer benodicht[6.] was, niet alleen om ververssinge, maer oock om victualie ende veele scheepsgereetschappen, daer dapper om solliciteerde, insonderheyt oock om bestiael; maer wierd op eygen behoeffticheyt g'excuseert ende

1. koringmeul deur 'n perd in beweging gebring.
2. *Mayflower*. Engelse skeepsname word deurgaans vertaal.
3. *29 January verleden*, *ouden styl*, d.w.s. 10 dae later volgens die nuwe (Gregoriaanse) styl.
4. linne aan die kus van Coromandel vervaardig? Vgl. o.d. 13/6/1656, 3/1/1659 en WNT VIII, 616.
5. Kaap Agulhas, (Kompas)naaldekaap).
6. Vir *benodigd zijn om* vgl. o.d. 30/9/1656, 24/1/1657 en WNT II, 1806.

toegestaen water te halen ende te mogen vissen langs de stranden, gelijck onse schepen.

10 *dito*, 's morgens fray, stil weer ende de lucht eenichsints betrocken wesende.

Op dato is 't *Robbejachtjen* na 't Robben-eylandt gesonden om 30 schapen voor de schepen met onderstaende brieffken geschreven aen Henrick Tymonsz. ende Thomas Mulder, luydende als te weten:

'Laet volgen aen thoonder deses dertich stucx schapen voor de schepen, namentlijck[+] van de outste uytgejonghde oyen ende cloekste gelubde rammen ende sooveel dicke staerten als tijdelijck ende bequaem sijn van de jonge aencomende [+]100v oyen aff te snijden[1.].

Wij sende Ul., beneffens een maendt provisien, weder 4 jonge schapen, te weten 2 jonge Caepse oyen ende 2 jonge halffslagh[2.] Caeps ende Hollantse jonge rammen. 'Soo haest deselve bequaem sijn tot springen, sullen Ul. de oude Caepse rammen, als 'wij schapen ontbieden, in de plaetse weder herwaerts senden.

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeek

11 *dito*, 's morgens, was 't *Robbejachtjen* weder ter rheede gecomen, niet hebbende, vermits de N.Weste-winden (contrarie sijnde) 't Robben-eylandt cunnen beseylen.

Gister den Engelsen capiteyn aen landt wesende, hadde seer gesolliciteert om verscheyde nodicheden als spijckers, seylen, touwerck, provisien, etc., ende voornamentlijck om koebeesten, seggende indien men hem niet coste helpen, dat niet soude cunnen van hier vertrecken, als sijnde 't schip, seyl ende treyl[3.] soodanich ontramponeert, mitsgaders ontbloot van victualien, dat hun niet dorsten weder in zee begeven. Ende alsoo haer tegemoet gevoert wierdt, dat hier van 't een ende 't ander als[4.] water voor haer te becomen was, begonde denselven, als desperaet, te seggen, dat dan in 't landt gaen moeste ende sien beesten van de inwoonders te crijgen, met min off onmin - 'twelck hem versocht wierd te willen nalaten, alsoo d' E. Compagnie, hier possessie genomen hebbende, niet gedogen conde, dat ymandt hare jurisdictien souden usurpeeren etc., ende dat beter was sich tevreden te houden met sulcke accommodatie als hem na ons cleyn vermogen alhier coste gedaen worden, schijnende hem nochtans heel vreempt te duncken, dat hij niet soude mogen vrij ende vranck in 't landt gaen ende doen wat hij wilde. Waerop hem g'antwoordt wierd, dat sulcx ons eygen volcq niet toegelaten wierd, ende d' E. Compagnie hier sulcke sware oncosten deed om daervan de dispositie[5.] aen haer selffs te houden, ende dat principaelijck maer om wat[+] groente tot ververssinge van derselver schepen, etc., daer hem heden wat van tot present ende courtoisie [+]101 wierd aen boort geschickt, neffens een schaep om te verobligeeren tot wel[6.] bestellingh van Compagnie's brieven, met denselven voornemens sijnde mede te geven.

12*en dito*, slordich, nat weer ende redelijck harde wint van den N.Westen.

1. ! Kyk slot van brief o.d. 19/7/1657.
2. baster.
3. <*met*> *seyl ende treyl*, (met) die hele takelasie, (met) alles wat daar by behoort; *treil* beteken eintlik *lyn*.
4. Sic. *niet als?*
5. beskikking.
6. So ook o.d. 15/6/1657. Gewone konstruksie o.d. 1/7/1657.

In presentie van de schippers der schepen *Oyevaer* ende *Gecroonde Leeuw* gehoordt de geduyrich aenhoudende ende lammenterende versoecken ende claghredenen van de opperhooffden des Engels schip[1.] de *Mayblom* (mede present) ende verthonende hunnen grooten noot om victualie ende eenige scheepsbehoeffte, etc.; van 'twelcke niet cunnende worden gesecundeert[2.], consequentelijck souden moeten haer schip verlaten ende sien, om 't leven te behouden, hoe sij aen de cost quamen, behalven dat door 't overlijden van hare timmerluyden op zee door storm vrij aen 't schip beschadicht wesende, niet souden derven daermede in zee gaen, indien men haer niet coste met onse scheepstimmerluyden helpen, ende soo voorts.

Allen 'twelcke overwogen ende gesien dat het na de consientie qualijck verbij[3.] te wesen nochte Christelijck soude sijn geconfedereerde vrunden van één geloove[4.] door honger ende ander gebreck wetens[5.] verlegen te laten ende vergaen[6.], soo hebben voor eerst de gemelte schippers aengenomen aen voorsz. Engels schip eens een oculaire inspectie te neemen van des Engelsmans gelegentheyt, mitsgaders oock meteenen op[+] te brengen[7.] om wat saecke denselven 't meest benodicht ende met de minste schade off prejuditie onser Heeren Majores mede [+]101v te secunderen soude mogen wesen. Waerop heden aen landt gecomen ende gerapporteert hebbende het daer soo sleght bevonden sij dat qualijck mogelijck schijnt dito schip terecht sal cunnen comen tensij deselve wat g'accommodeert worden. Soo is goetgevonden om haer oock hoe eer hoe liever van hier quijt te raecken, te secunderen uyt de voorgenoemde schepen met 2 vaten speck, 2 vaten vleys, 600 lb. broot, 2 vaten erten off gordt, 1 ton teer, ½ vat peck, 30 lb. kaersen, 400 stucx 2 lb. duyckers[8.], 100 vijffduymen[9.], 300 enckelde middelnagels[10.], 1 tros[11.] van 3 duym, 1 dito van 2 duym, 1 cabeltouw van 6 duym, 1 out seyl, 14 lb. seylgaren ende 1 rol Frans canefas tot reparatie van sijn seylen.

Van welcke goederen den voorsz. Engelsman, na behoorlijcken ontfang, sal passeren recepisse obligatoir[12.] omme, behouden overcomende, daervoor te betalen sooveele onse Heeren Meesters in 't Vaderlandt sullen verstaen te behooren[(f)].

Nieuwe maen, *Sondagh*, *den* 13*en dito*, regenachtich weer ende wint N.westelijck als de vorige dagen.

14 *dito*, 's morgens de wint N.West, hard stormende met swaren regen.

Echter is den Commandeur eens na den bogaerd gegaen om te sien offt daer alles wel in goede ordre gingh, etc.

[+] 15*en ditto*, meest weer ende wint als vooren, doch wat bedaerder, is den Commandeur voorsz. weder uytgegaen, affmetende der vrije luyden ende [+]102 Compagnie's om-

1. Onvaste genitiefsvorm. Vgl. *den opperchirurgijns jongste kint* o.d. 12/3/1652; *de schipper ende stuyrluyden...daghregisters* o.d. 27/1/1656; '*t forts wallen* o.d. 17/10/1657. Kyk *Inleiding*, bls. XLI.
2. gehelp, voorsien.
3. Die bedoeling is duidelik maar die uitdrukking daarvan nie.
4. *geconfedereerde vrunden van één geloove*, Protestantse bondgenote?
5. *wetens*, nie *willens* nie.
6. *te laten* na *ende* word nie herhaal nie.
7. 'n lys te maak, na te gaan.
8. spykers met 'n klein kop wat diep in die hout kan geslaan word.
9. d.w.s. 'nagels' of spykers van 5 duim.
10. 'nagels' van middelgrootte.
11. gevlegte tou.
12. *recepisse obligatoir*, skuldbewys.

geploegde landerijen, die bevond claer te wesen omtrent 20 mergen tesamen, sijnde stijff sooveel alsser saettaruw van Caep's gewas op solder is, 'twelck in 4 partije sal gedeelt worden, namentlijck ¾ voor de drie geselschappen vrije luyden ende ¼ voor d' E. Compagnie, omme ten aldereersten in d' aerde te brengen, alsoo 't hoogh tijt wordt.

Heden is een bandyt, genaemt Jan Leendertsz. van d' Oude-Weteringh[1.], door sieckte overleden.

Ende sijn op den avondt d' opperhooffden van den *Oyevaer* affscheyt gegeven om metten eersten goeden wint die Godt verlenen sal, t'seyl te gaen na Batavia, mitsgaders g'intregeert de brieven ende pampieren gedirigeert aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende d' E.E. Heeren Raden van India[(g)].

16 *dito*, heel mooy weer met stilte, waerdoor den *Oyevaer* niet coste t'seyl raken.

17 dito, 's morgens goet weer ende 't luchjen N.westelijck, was 't *Robbejachtjen* al voor daegh[2.] mede hier ter rheede geretourneert met 30 schoone, vette schapen van 't Robben-eylandt ende tijdinge datter sedert de laetste mael weder 15 stucx aengeteelt waren, sulcx 't getal noch bleeff 320 stucx, ende indien bij de conijnen eenige rammelaers[3.] waren, souden lustich aenteelen, alsoo veel gaten maken[4.].

18 *dito*, noch al N.Westewint tot belet van den *Oyevaer's* vertreck, ende is heden d' eerste taruw voor d' E. Compagnie beneden 't bos gesayt.

19*en dito*, vuyl, regenachtich weer ende harde N.Westewint.

1*e Pincxterdagh*, *den* 20*en dito*, 's morgens 't weer wat bedaert en de wint als gister,[+] quam des middaghs den capiteyn van 't Engels schip de *Mayblom* ons aenseggen dat voornemens was met d' eerste goede wint t'seyl te gaen om sijn reyse na London te vervorderen. Des hem overgegeven sijn de brieven ende pampieren gedirigeert aen d' Ed. Heeren Bewinthebberen, daerinne oock gesloten de brieven, etc., van[5.] d' E. Heer Commissaris Van Goens aen deselve Haer Ed.[(h)], vermits nu aen de compste van de 2e retourvlote, alsoo 't heel laet wordt, al t' eenemael <beginnen te> despereren. [+]102v

21 *dito*, onstuymich weer ende wint, tot belet als vooren.

22 *dito*, beter weer ende 's namiddaghs 't luchjen uytten Z.Z.Oosten, waermede de fluyt *Oyevaer* ten fine voorsz. t'zeyl gingh.

Heden is den Commandeur uytgeweest bij 't corenlandt, toesicht nemende ende ordre stellende op het sayen van den taruw, daervan goet deel, soo bij d' E. Compagnie als oock de vrijeluyden, is in d' aerde gebracht. D' Almogende verleene daerover een goeden wasdom.

Omtrent midnacht is den sieckentrooster Pieter van der Staels vrouw van een jonge dochter in de craem gecomen.

23 *dito*, 's morgens heel fray weer ende 't luchjen tegen den avondt wat van den Z.Z.Oosten, is 't voorsz. Engels schip de *Mayblom* t'zeyl gegaen, ende oock affscheyt

1. Ten N.O. van Leiden in Suid-Holland.
2. Mndl. *vor*(*e*) *dage*.
3. mannetjie-konyne.
4. Om in aan te teel?
5. Hs.: *voor?* Vgl. o.d. 19 April hiervoor.

gegeven d' opperhooffden van 't schip de *Gecroonde Leeuw* om ten aldereersten hun reyse mede na Batavia te vervolgen, overgegeven sijnde de brieven ende pampieren gedirigeert aen Haer Ed. tot Batavia[(i)].

Omtrent midnacht compt den schipper van 't *Robbejachjen* aen landt tijdingh brengen dat 't schip *H. Louyse* (daerop d' E. Volquerius Westerwolt[(j)] als admirael) voor de bay was, wesende den 4 February passado met de schepen *Arnhem*, *Honingen* ende *Avonstar* van Batavia vertrocken, doch d' *Avonstar* was door lecte[1.] in de Straet Sunda weder terugh na Batavia gekeert ende de resterende schepen den 22en February buyten genoemde enckte wesende, van den andren geraect, mitsgaders dit gemelte[+] schip *Louyse* den 27 April verleden omtrent Punte Premiro[2.(k)] dese cust aen boort gecregen, vanwaer tot hier met veel hard weer langh getalmt ende opgecomen waren, van verre gesien doch niet gesproocken hebbende 't schip *Arnhem* op den 8 deser, neffens oock een Engelsman; invougen te hopen sij dat de resterende 2 schepen met dit mooye weer haest mede opdonderen sullen - dat Godt geve. [+]103

Ende alsoo vermits de weynige wint te hoope sij dat den Engelsman op gister avondt vertrocken noch onder 't Robben-eylandt sal ten ancker leggen, soo is terstondt een Biscayse sloep ende oock het *Robbejachjen* derwaerts hem naegesonden om te sien off den Engelsman noch ingehaelt coste worden, met last om den capiteyn te versoecken (mits de compste van Compagnie's retourschepen) dat hij de medegegeven brieven doch wilde weder overgeven omme die met Compagnie's eygen schepen nu te laten bestellen.

24 *dito*, 's morgens vroegh, mooy weer en de wint westelijck, d' E. Westerwolt met sijn schuytjen aen landt gecomen wesende ende voorstellende, vermits hunne lange reyse van Batavia tot hier hare provisie sulcx vermindert ende schaers geworden was, dat nootsaeckelijck wat diende gesecundeert omme haere vorder te doene reyse na 't Patria te mogen vervolgen, soo is bij den Raedt, versterckt met Sijn E. ende d' opperhooffden van 't schip de *Gecroonde Leeuw*, goetgevonden denselven uyt dito *Leeuw* in hare nessessiteyt te accommoderen met 5 vaten vleys, 1 halff aem oly ende 1 vat peck[3.], waermede meendt dat het sal cunnen strecken ende de reyse uytharden[(l)].[+] Sijn E. intregeerde ons oock een missive van d' Ed. Heeren Generael ende Raden van India, gedateert ultimo January 1657[(m)]. [+]103v

Halff voormiddagh quam onse Biscayse sloep wederom met raport dat den Engelsman gisteravondt al bijtijts uyt 't gesicht geraeckt was met een fray Z.Z.Oost-coeltjen beneden 't Robben-eylandt gewayt hebbende, sulcx de brieven met hem voort moeten ende niet wederom gecregen cunnen worden.

Ende quam voorhaelde schip *Louyse* tegen den middagh wel ter rheede, daer ten eersten ververssinge uyt Compagnie's thuynen in overvloet na boort gesonden wierd.

1. Teenswoordig in Ndl. *lekheid*.
2. Punta Primeira, ‘oude naam voor een denkbeeldige Kaap aan Afrika's Z.O.-kust’ (Sepp: *Tresoor der Zee- en Landreizen*, waar verwys word na *Reizen in Z.A.*, III, pp. 14, 16, 37).
3. *Speck?*

t.o. 132

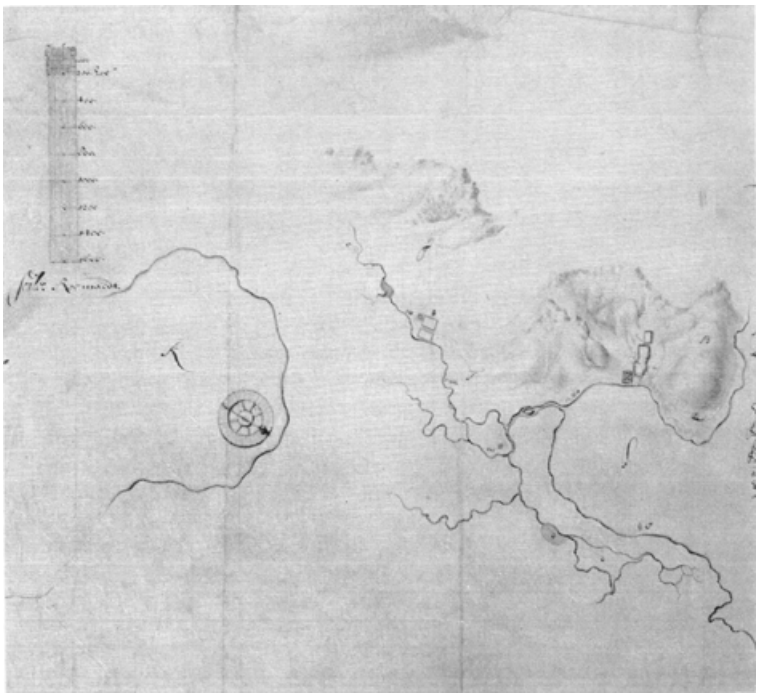

Kaart van het fort de Goede Hoop en de daaromheen gelegen landen tusschen de Tafelbaai en Baai Fals.
No. 804, Algemeen Rijksarchief, 's Gravenhage.

Aanwysinge:

a Reduijt duijnhoop
b doornbosijens ende coorelant daer al een wacht huijsie staedt
c project van de reduijt Coornhoop
d sout pannen
e wrack van harelem
f wagen ende voedt pat na 't corenlant & bosschagien
g tafelbergh
h Leeuwenbergh
ij tafelbaij
k bay fals
l groote waterplas
m m m 3 projecten van de wacht huijsen te stellen tusschen de reduijten duyn & coorenhoop, van waer sij malcanderen cunnen sien ende medt seijnen allerhande waerschouwingh doen sommige ¼ ende andere wel ½ mijl van den anderen doch d'een wel in des 2en gesicht leggende ende van 't fordt tot de eerste reduyt omtrent 2½ mijl spatie wesende

25 *dito*, 's morgens stil, fray, warm sonneschijn-weer.

26 *dito*, vuyl, regenachtich weer en de wint N.W., waerdoor de *Gecroonde Leeuw* (23 deser al affscheyt gegeven) noch niet coste vertrecken.

Vollemaen, *Sondagh*, *den* 27 *en dito*, vuyl, onstuymich, nat weer ende wint als voren.

28 *dito*, 't weer wat bedaert doch de wint noch al N.West, tot belet als boven.

29 *dito*, mooy weer ende 's namiddaghs 't luchjen van den Z.Z.Oosten, waermede 't schip de *Gecroonde Leeuw* ten eynde voormelt onder seyl gingh ende tegen den avondt fray buyten geraeckten. D' Almogende verleene 'tselve een geluckige, behouden reyse.

Soo is oock mede vertrocken 't *Robbejachtjen* met eenige banditen[1.], etc., na 't Robben-eylandt ende ordre omme aldaer de steenhouwerije in treyn[2.] te brengen van seer fraye, witte steen, aldaer gevonden ende gansch bequaem offt sacht wesende, te houwen in plaetse van de steenbackerije, vermits daertoe te veel hout moet wesen, dat hier te vorde[3.] ende moeyelijck om halen, ende soo gemeent wordt op 't Robben-eylandt[+] alsoo veel steen met emmers[4.] soo weynich moeyten sal cunnen gereet gemaeckt ende gehouwen worden als voor Compagnie's gebouwen [+]104 nodich sijn. Des bij de drie gegagieerde noch drie bandyten, slaven ende slavinnen, sijn gestelt, namentlijck 1 als gesachhebber, 1 tot oppas van de schapen ende 4 tot de steenhouwerij, wesende tesamen 6 persoonen, om te proberen wat daermede sal cunnen uytgerecht worden[(n)].

30 *ende* 31 *dito*, moy weer met stilte. Is den Commandeur met d' E. Westerwolt gegaen na 't corenlandt, stijff 2 uyren gaens van 't fort, ende aldaer affgemeten 't besayde landt van de Compagnie ende vrijeluyden. Heefft bevonden stijff 20 mergen besayt te sijn met taruw, namentlijck 14 van de vrije luyden ende 6 mergen bij d' E. Compagnie, Caeps eygen saet. Wasser meer taruw, soude meer cunnen gesayt worden, alsoo 't ploegen noch eerst begint ende veel landt van dese regentijt staet gebroocken ende voort besayt te worden met haver, garst, erten, boonen, lijn- ende hennipsaet, etc., waerover d' Almogende een gesegende wasdom geliefft te geven. Amen.

Heden is 't *Robbejacht* weder van 't eylandt gekeert met tijdinge dat de steenhouwerije in treyn gebracht wierd ende noch 130[5.] stucx schapen op dito eylandt welvarende waren.

Eindnoten:

(a) Vir 'n lys van hierdie dokumente sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 637. K.A.
(b) In hierdie briewe het die Amsterdamse direkteure Van Riebeeck o.a. in kennis gestel dat hulle hom 'n verskeidenheid van plante en sade, ter bevordering van die landbou aan die Kaap, aanstuur. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 748-750. K.A.
(c) Met die *Gecroonde Leeuw* is die materiale vir die meul en ook drie meulbouers na die Kaap gebring. Ibid., p. 748.
(d) Wat betref Ou Styl en Nuwe Styl in die kronologie, sien September 1656, noot m.
(e) William White.

1. ballinge, vermoedelik uit Indië.
2. *in treyn*, aan die gang.
3. ver.
4. *immers*; Afr. *mos*.
5. Sic. Moet wees 320. Vgl. o.d. 17 Mei hiervoor en brief o.d. 19/7/1657.

(f) Die aantekening van hierdie dag is 'n woordelike afskrif van die notule van die Politieke Raad se vergadering op dieselfde dag. Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 229-230. K.A.
(g) Sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 638-640. K.A. In sy brief aan die Hoë Regering te Batavia verklaar Van Riebeeck met voldoening dat hy van die *Oijevaer* éne Roelant van de Walle, baas-ploegmaker, verkry het, wat 'n aantal ploeë en ook houtwerk vir waens sou maak.
(h) Dit was almal baie belangrike stukke hierdie. In 'n besonder uitvoerige brief aan Here Sewentien het Van Riebeeck volledig verslag gedoen oor die besoek van Van Goens, oor die vergaan van die *Tulp*, oor die vryburgers, en oor die vordering van landbou en veeteelt aan die Kaap. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 641-665. K.A.
(i) C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 641 en 666. K.A. Die *Gecroonde Leeuw* het egter nie voor die 29ste vertrek nie.
(j) Vroeër opperhoof van die Kompanjieskantoor in Siam. Sien oor hom *Dagh-Register gehouden int Casteel Batavia*, 1656-1657, pp. 23, 53 en 292.
(k) 'n Kaap ten suide van 'Terra do Natal' (die huidige Natal). Dit word op verskeie ou kaarte aangegee, maar is moeilik om vandag te identifiseer. Professor Serton, hoof van die Departement van Geografie aan die Universiteit van Stellenbosch, meen dat dit Kaap Hermes by die huidige Port St. Johns kan wees.
(l) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 231. K.A.
(m) C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 786-789. K.A. In hierdie brief is Van Riebeeck meegedeel dat meer perde met verloop van tyd na die Kaap gestuur sou word, en ook dat die Hoë Regering tevergeefs getrag het om Chinese as tuinbouers vir die Kaap te kry: 'doch hebben deselve daer toe gants ongenegen gevonden, en dien volgende niet bewegen connen om derwaerts te gaen'. Ibid., p. 787.
(n) Sien instruksies vir Jan Woutersz., wat as opsigter van die skape en die steengroewe op Robbeneiland sou optree. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 666-669. K.A.

Juny anno 1657

Adij, *primo dito*, fray, stil, warm sonneschijn-weer, is achter den Leeuwenbergh wat landt omgeploegt, daer den

2en dito, regenachtich weer en de wint westelijck sijnde, tot preuve op gesayt is wat taruw, garst, haver, rogh, bonen, graeuw, wit ende groen erten, hennip ende

lijnsaet, mily[1.] ende witte Zeeuse boontjes, mitsgaders oock wat pady offte rijs in natte grondt.

[+] Verleden nacht is een matroos, genaempt Juriaen Willemsz. van Amsterdam overleden, sijnde sieck hier verbleven van 't schip de *Gecroonde Leeuw*. [+]104v

Tegen den avondt heefft d' E. Westerwolt (siende sijn ander onderhorige schepen *Arnhem* ende *Honingen* tot verwonderinge niet te voorschijn comen) affscheyt genomen omme metten eersten goeden wint die Godt verleenen sal, te verseylen na St.-Helena omme deselve aldaer tot 4 July aenstaende noch in te wachten, ende alsdan sijn reyse vorders na 't Vaderlandt te vervolgen. Sijn hem derhalven g'intregeert de brieven ende pampieren, als oock tweede stel[2.] van d' E. Heer Van Goens gedirigeert aen de Heeren Bewinthebberen ter vergaderinge van de 17e ende Camers respective[3.(a)].

Sondagh, *den 3 dito*, 's morgens vuyl, regenachtich weer en de wint westelijck, waerdoor d' E. Westerwolt noch niet coste vertrecken ende dierhalven, gelijck als gister, den ganschen dagh met boot ende schuyt noch besich bleeff cool ende wortelen, etc., in overvloet tot ververssinge voor de reys aen boort te halen.

4 *ende* 5 *dito*, redelijck goet weer met betrocken lucht ende N.Weste-coelte.

6 *dito*, wint als voren met dichte moet regen[4.], tot belet van 't schip *Louyses* vertreck na 't Patria.

Eenige vrije luyden, namentlijck drie persoonen van Steven-ende Harmans-Compagnien, hadden, buyten ons weten, 3 nachten uyt[5.] ende omtrent 15 uyren gaens meest Suyden te landewaerts in geweest ende aldaer ontmoet eenige inwoonders, sterck ongevaer[6.] in 2 negerijen off legers[7.] 5 à 600 zielen met vrouw ende kinders, mede eenichsints van Caepmans g'allieerde offte altoos geveynsde vrunden doch van deselve onderscheyden wesende, omtrent een seer schoone reviere, aen wedersijden met bitter-amandelboomen[8.] (hier veel sijnde) bewassen, ende dat in soo schonen vlacken, vetten landtdouwe, datter nae voorsz. luyden haer seggen, dese Caepse valleyen niet bij in comparatie comen, wesende van de gemelte inwoonders extraordinaire minnelijck bejegent, als halende voor d' onse, soodrae sij daer quamen, datelijck groote[+] partije hout[9.] tot een borstweer rontsom deselve voor 't wilt gedierte, na hun maniere, ende een huys van matten [+]105 datelijck opslaende ende overvloet van branthout bijbrengende, mitsgaders van deselve handelende[10.] 2 jonge osjes ende 3 schapen, doch schenen niet genegen te sijn meer te verreuylen, maer affirmeerden dat de rechte Saldanhars omtrent 10 à 12 dagen reysens verder lagen, welcke tegen de drooge tijt stonden hier

1. mielie(s). Mielies dus op hierdie dag vir die eerste maal in Suid-Afrika gesaai? Die woord kom o.d. 14/7/1658 voor, waar blyk dat ‘turcxe taruw’ uit Guinea bedoel is en nie die oorspronklike betekenis ‘gierst’ nie. Uit WNT IX, 738 blyk dat *mielie* en *mais* nie altyd dieselfde beteken het nie.
2. Waaruit blyk dat meerdere kopieë van dieselfde ‘pampieren’ met verskillende skepe na die vaderland gestuur is.
3. Vermoedelik Amsterdam en Middelburg.
4. Sic. Waarskynlik *motregen*, hoewel *dichte* dan vreemd is.
5. d.w.s. *uytgeweest*.
6. Vgl. Du. *ungefähr*.
7. Afr. *laers*, hier krale.
8. Waarvan V.R. later sy bekende heining geplant het.
9. d.w.s. takke
10. Die konstruksie sluit aan by *wesende*, 4 reëls hoërop.

te comen ende bestiael genoech verhandelen souden, moetende sijluyden van 't hare (na hun seggen) leven, etc., ende noemende dese gemelte plaetse, als sijnde seer vette weyden, haer Hollandt[1.] offte Vaderlandt, om d' onse te beter te verstaen te geven de volheyt van spijse offte treffelijcke weyden voor haer bestiael daer gelegen.

Hadden wij per *Venenburch* nu esels gecregen, souden met de naeste drooge tijt wat verder mogen 't landt in reysen om te ondersoecken watter noch mochte opgevonden worden.

7 *dito*, 's morgens even vuyl, regenachtich weer en de wint N.westelijck, tot belet als vooren.

Verleden nacht is een van de verbleven[2.] siecken uyt de fluyt *Venenburch* in 't sieckenhuys overleden, genaemt Gerrit Jurriaensz. van Dorum, uytgevaren voor bosschieter, daer wij een goet ploeger aen missen.

Ende desen voormiddagh noch eenen, Meyndert Remmersz., adelborst uyt de *Gecroonde Leeuw*, hier sieck verbleven.

Tegen den avondt 't luchjen wat zuyelijck, ende is 't retourschip *H. Louyse* daermede ten eynde voorsz. vertrocken.

Ende 't *Robbejachtjen* oock gesonden na 't Robben-eylandt met eenige thuynsaden, pattattissen ende meredick[3.] om noch te laten proberen off deselvige in de sandige gronden aldaer niet sullen willen wassen, etc., als breder te lesen sij bij onderstaende brieffken geschreven aen Jan Woutersz.:

'Wij senden Ul. bij desen wat van allerhande thuynsaden om noch al te ondernemen[+] offer niet eenige van sullen willen voortcomen; item oock wat pattattissen ende mieredick die in sandige grondt als 't Robben-eylandt is, den besten aerdt hebben ende waeraen (namentlijck de mieredick) d' E. Compagnie haer veele gelegen laedt. Van allen 'twelcke, sonder versuym van de steenhouwerije, door Ul.[4.] ende Thomas Mulder wel preuve ende de voortsettinge sullen cunnen waergenomen worden. Ul. sij derhalven bevolen tot 't een ende 't ander wat beter naersticheyt aen te wenden als de luyden (voor desen daer gelegen) gedaen hebben, welcke in die saecke wat sloff ende leuy sijn geweest, ende dierhalven hopen dat Ul. sulcx ten dienste van de Compagnie wat verbeteren sult, 'twelck ons te sijner tijt gaerne te vernen[5.] wesen sal. [+105v]

Ende alsoo wij meenen dat Ul. door den baes-metselaer al genouchsaeme informatie sal sijn gegeven, mitsgaders de steenhouwerij op behoorlijcke gangh gebracht, soo sal denselven met 't *Robbejachtjen* nu hebben weder op te comen om op 't metselwerck alhier toe te sien, blijvende Ul. wel expresselijck bevolen den steenhouw goeden voortgangh te laten houden, sonder ymandt ledich te laten, ten eynde goet deel op

1. Verklaring van die naam *Hottentots-Holland*. Maar 'n mens vra jou af wat die vreemde Hottentotte van Holland geweet het en vanwaar hulle selfs maar die naam geken het.
2. agtergeblewe.
3. Die oorspronklike Ndl. vorm; teenswoordig *mierik*. Du. *meerrettich* is 'n nuwe samestelling om die afleiding aan te gee. Ook genoem peperwortel *(cochlearia armoracia)*.
4. Blykbaar hier as enkv. bedoel.
5. Sic. *vernemen?*

voorraet come. Die nu gemaect sijn, laet ons die toecomen, ende alsoo telckens wanneer 't jacht off eenich vaertuigh daer compt sooveele 'tselve voeren mach, tensij wij, om 'tselve haestich weder hier te hebben, anders mochten ordonneren, per ordre. Ende hiermede Gode in genaden bevolen, mitsgaders gegroet van Ul. vrunt.

(Ter sijden stondt:)
In 't fort de Goede Hope,
adij 7 Juny anno 1657,
(was geteyckent:)
Jan van Riebeek
(ende noch lager stondt:)

Sr. de Man[1.(b)] stuyrt U 't ontboden goedt tot cledingh ende verschoningh voor 't volcq aldaer. Laet elck 't sijne geworden[2.] volgens de notitie daerbij gaende, item wat medicamenten ende gereetschappen daertoe.

8*en dito*, 's morgens fray, helder weer.

9*dito*, idem.

Sondagh, *den* 10*en dito*, 's morgens fray weer ende slappe, variable luchjes als vooren, (den eersten Sondagh na 't vertreck van de laeste retourschepen sijnde) een vrolijcken dagh gegeven om hare Caepse kermis na 't jaerlijcx gebruyck te houden, etc.[3.]

[+] *N. maen*, *den* 11*en dito*, 's morgens goet weer ende 't luchjen variabel, is 't *Robbejachjen* weder ter rheede geretourneert, met eenige gehouwen steen tot monster, ende tijdinge dat reede wel soo veel in voorraet lagh als 't jachjen cunnen laden, maer dat deselve steen wel een halff uyr gaens ver te dragen was om in 't santbaytjen[(c)] ende vandaer met[4.] bootjen aen boort te brengen, sulcx daertoe veel volcx soude vereysschen. Is derhalven 't voornemen, soo haest 't metselwerck aen de rosmeulen gedaen sal sijn, eens een nader proeff te laten nemen van de steen hier in de duynen leggende, om te sien waer die proffijttelijcxst sal te houwen ende aen te brengen wesen. [+]106

's Middaegs wierd tijdinge gebracht van de uytkijckers[5.] datter een schip onder de wal was. Ondertusschen de wint van den Z.Z.Oosten al wat hard opsteeckende, quam 'tselve voor de bay ende sagen dat het een Engels schip was.

12 *dito*, fray, liefflijck, stil weer sijnde, cost dito Engels schip niet ter rheede comen, maer was den

13, 's morgens, wel g'arriveert ende den schipper[6.] aen landt comende, rapporteerden dat haren capiteyn noch aen boort ende genaemt was Wilhem Hard-graeff, ende 't schip *Wilcom*,[(d)] op hebbende 55 eters, met wat salpeter, weynich peper ende Suratse lijwaten, hebbende nergens aengeweest, dierhalven benodicht ende versoeckende was om water ende weynich ververssinge, welck een hem toegestaen ende wegen 't ander[7.] tot de vrije luyden gerenvojeert[8.], mitsgaders wijders beleeffdelijck bejegent ende tegen den middagh bij den Commandeur ter maeltijt genodicht wierd.

1. *Roelof de Man*, sekretaris sedert die vertrek van Verburgh in 1654, later Secunde.
2. ontvang.
3. Blykbaar was Sondag nie vanselfsprekend 'n vakansiedag nie en is die Kaapse kermis ingestel op die eerste Sondag na die vertrek van die retoervloot.
4. *met 't*.
5. Op Leeukop.
6. Blykbaar is die *capiteyn* van hoër rang as die *schipper*.
7. water en verversing.
8. gestuur, verwys.

Verhalende wijders dat den 6/16 May[(e)] verleden, op dese custe omtrent 100 mijlen, ontmoet een Rotterdams schip, dat geweest sal sijn 't *Slot van Honingen*, daer ten eersten weder affgeraect, vermits soo wel niet als dese vrunden beseylt was, doch waren den 13/23 dito daeraen weder ontmoet een Amsterdams schip, 'twelcke al sijn rhaes gebroocken ende gelapt hadde, hoedanige tijdinge ons d' E. Westerwolt per *Louyse* gepasseert[1.] van *Arnhem* gebracht hadde, welck schip het derhalven oock wesen sal, alsoo haer gesproocken ende van deselve verstaen hadden, dat van Batavia gecomen[+] ende over de Caep na Amsterdam gedestineert waren, maer vermits door veele stormen hun seer schadeloos[2.] ende soo leck bevonden, dat [+]106v se 't qualijck langer conde gaende houden, waren genootsaeckt op te douwen ende na Mauritius terugh te lopen, gelijck in haer gesicht voor de wint afflensende[3.] ende ontmoetende, oock deden ende derwaerts heen liepen. Willen hopen 't *Slot van Honingen* ten minsten noch aencomen <sal> offte verbij na St. Helena geraeckt, mitsgaders *Arnhem* mede noch behouden gebleven wesen sal, dat d' Almogende geve.

De gemelte vrunden wisten te seggen datter 5 schepen van Goa ende een van Parsia in Suratte aengecomen waren, neffens een galjot *Nachtglas*, dat weder na Batavia vertrocken ende in Persia aengecomen was, nadat den 18 July anno passado van hier na Batavia versonden is geweest over Madagascar ende Mauritius om na de *Tulp* te vernemen, vanwaer sij de reyse tot Batavia niet hadden cunnen crijgen ende alsoo voor wint aff na Parsia gelopen waren ende datter noch 12 voor de bhare[4.] van Goa waren blijven leggen. Item oock dat Colombo bij d' E. Compagnie verovert was, etc.

14*en dito*, 's morgens heel fray weer, sijn d' Engelse den Commandeur, op 't middachmael genoodicht sijnde, wesen besoecken, waeruyt al 't vorige nochmael verstonden, als oock dat het met de Portugesen in India overal heel slecht gelegen was, etc.

15*en dito*, 's morgens mistich weer en de wint N.W. sijnde, heefft den Commandeur een schaep ende weynich thuynvruchten tot vereeringe aen den Engelsen capiteyn na boort gesonden om haer te verobligeren tot de wel[5.] bestellinge van onse brieven, met deselve te addresseren aen onse Heeren Meesters in 't Vaderlandt.

16 *dito*, redelijck goet weer, is den Commandeur eens na 't corenlandt gegaen, daer noch al wacker aen geploeght ende gesayt wierd, etc.

Sondagh, *den* 17 *dito*, 's morgens vuyl, regenachtich weer en de wint variabel.

's Nachts omtrent 11 uyren is de huysvrouw van de Commandeur Riebeecq in de craem gecomen van een jonge dochter[6.(f)].

18*en dito*, 's morgens vuyl, nat weer ende harde, westelijcke wint.[+]

[+]107

1. onlangs.
2. swaar beskadig.
3. 'met weinig of zonder zeil voor wind weglopende' (Van Dale).
4. bank voor die monding van 'n rivier of hawe. Die vreemde spelling skyn daarop te dui dat die woord nog as vreemd beskou is. Dit kom voor as *barra* in Port., Sp., Ital.; as *barre* in Fr.; *bar* in Engels (sedert 1586).
5. Vgl. o.d. 11/5/1657 en 1/7/1657.
6. 'Aan de Cabo de boa Esperance, tusschen 17 en 18en Junii is voorn. mijne huysvr. bevallen van haar eerste jonge dochter, by ons vooraf genoemt *Maria*, na haar (d.w.s. die huisvrou se) moeder zalr.' (Outobiog. Van R. in *Briewe van Johanna Maria van Riebeeck*, etc., (bls. 28, uitgegee deur D.B. Bosman).

19, 20, 21, 22 *ende* 23 *dito*, idem ende niet sonders voorgevallen als dat dagelijcx wacker aen geploeght en de nodigen arbeyt aen alles wel gaende gehouden wordt.

Verleden nacht is een bosschieter, genaemt Pieter Cornelisz. Focq, van de *Gecroonde Leeuw* sieck aen landt gecomen, overleden.

Sondagh, *den* 24 *en dito*, moy, liefflijck, sonneschijn-weer ende 't luchjen van den Z.Z.Oosten.

Vollemaen, *den* 25 *dito*, idem weer, en de wint westelijck, hebben d' Engelse haer affscheyt wesen nemen, om met den eersten na Londen te vertrecken. Des hun overgegeven is[1.] de brieven ende pampieren gedirigeert aen d' Ed. Heeren Bewinthebberen te vergaderinge van de 17e voor de Camers Amsterdam ende Zeelandt[(g)].

26 *dito*, 's morgens dijsigh weer ende wint N.West.

27 *dito*, stormigh, nat, vuyl weer ende wint als vooren.

28 *en dito*, nat weer ende wint felder als de vorige dagen, waerdoor de revieren aen alle canten soo overvloeyden, dat 't landt overal onderliep ende al der vrije luyden besayde landerijen blanck stonden, mitsgaders schier een formele innundatie scheen, waerdoor te vresen is, deselve groote schaden sullen lijden, sijnde oock hier achter 't fort Compagnies nieuwen thuyn, groot stijf 4 mergen landts, dit saysoen gemaeckt ende besayt met geele wortelen, meest altemalen ondergevloeyt ende door 't overlopen van de revieren weghgespoelt, sulcx daeraen veel verloren moeyten voor dit jaer gedaen is. Edoch sal tegen 't aenstaende[2.] wel te helpen wesen met 't leggen van eenige dijcken ende wijder sloten daer rontsom te graven, etc. Maer Compagnies besaeyde ende omgeploegde corenlandt (omtrent 20 mergen groot) was tot noch toe[+] redelijck droogh ende sonder schade gebleven, vermits eenige greppen[3.] daerdoor gegraven waren, bij dewelcke het na de leegte in de revieren [+]107v bequame affwateringe heefft. Indien de vrije luyden na onse waerschouwinge ende informatien mede soo gedaen hadden, souden sulcke noot nochte schade van 't water op haer corenlandt niet geleden hebben.

De houtwagens costen heden mede niet thuyscomen, alsoo 't wagepadt op veel plaetsen 2, 3 à 4 voeten diep ondergevloeyt lagh, ende dierhalven d' ossen tot den buyck toe daerdeur souden moeten, welcke daeromme bij 't corenlandt onder een schuyr aldaer opgeslagen verbleven waren tot beter weder.

29 *dito*, even lelijck, nat ende stormigh weer van den N.Westen. Echter is den Commandeur Riebeecq 's morgens vroegh uytgegaen omme te sien hoe 't overal op de landerijen met desen swaren regen stonde ende met eenen te sien wat middel te ramen soude mogen wesen 't water te losen[4.], etc.

Alle 'twelcke dan besichticht ende bevonden hebbende veele van de vrije luyden landen heel nat te leggen, heefft deselve met goeden raedt g'adsisteert omme (gelijck

1. N.B. Ook in die stadhuistaal word die vormgevoel onseker.
2. *tegen 't aenstaende*, in die toekoms. Of is alleen maar *jaer*, *saysoen* of so'n woord weggelaat of verswyg?
3. Die gewone vorm in Ndl., naas *grip* en *grup*.
4. af te lei, te laat wegvloei.

den sargeant dese weeck op Compagnies boulanden met goede naersticheyt had gedaen) alles met greppen na de leegstes[1.] aff te leyden ende vorders langs de bovencanten met sloten te versien, ende wes meer nodigh vereysten.

Wijders omtrent 2 uyren in 't landt gegaen ende gespeculeert hebbende op de vlacte daer bij d' E. Heer Van Goens affgesien was te leggen het trenchemendt met de geprojecteerde redouten ende ravelijnen[2.], etc., tot stuttinge van de Hottentoos, is bevonden overal soo vehemente harde stroomen door de affwateringe van 't geberchte over de vlacte te loopen, dat niet alleen voorhaelde trenchement, maer oock alle de redouten ondervloeyen ende weghspoelen soude, alsoo de gansche vlacte op veele plaetsen lagh alsoff 't heele meeren waeren, sulcx dat werck wel verloren costen soude mogen vallen ende dierhalven best sal blijven gestaeckt[3.].

Ultimo dito, noch al even nat ende stormigh weer als vooren, waerdoor 't landt[+] machtich vol water liep. Des wij (den Engelsman niet cunnende noch vertrecken) [+]108 dese bovenstaende bevindinge onse Heeren Meesters met een cleyn letterken[4.] hebben aengecundicht tot waerschouwinge om niet al te licht tot aengetogen costelijck project te resolveeren, etc.(h)

Eindnoten:

(a) Vir besonderhede van hierdie dokumente sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 669-676. K.A.
(b) Roelof de Man was nou tweede in rang aan die Kaap. Onderaan amptelike stukke, wat deur al die lede van die Kaapse Politieke Raad onderteken is, verskyn sy naam nou onmiddellik na dié van die Kommandeur. Was daar egter besoekende beamptes van hoër rang, dan het hy, volgens die gewone gebruik, laeraf geteken. Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663; en C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661. K.A.
(c) Die kus van Robbeneiland is oor die algemeen baie rotsagtig, maar aan die oostekant is daar tog 'n paar sanderige plekke, veral ‘’t Santbaijtjen’, waarvan hier sprake is.
(d) Waarskynlik William Hargrave; en sy skip, die *Welcome.*
(e) Vir hierdie wyse van datering sien September 1656, noot m.
(f) Hierdie dogter is gedoop Maria, en is later getroud met Cornelis Verburgh. Sy is ook 'n tweede keer getroud, met Nicolaas Ansloo. Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, pp. 188-189, noot 4; en De Haan: *Priangan*, II, p. 275.
(g) C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 676-682. K.A. In sy brief van 25 Junie - een van dié wat met die Engelse skip *Welcome* na Europa gegaan het - het Van Riebeeck besorgdheid daaroor uitgespreek dat die vryburgers begin het om slagvee, wat hulle van die Hottentotte geruil het, aan die Engelse te verkoop, en hy het Here Meesters nou om 'n duidelike beslissing op hierdie punt gevra. Hy het gemeen dat die bedoeling was dat die vryburgers toegelaat moes word om slegs in akkerbouprodukte met vreemdelinge te handel; en hy was bevrees dat die Kompanjie se veehandel met die Hottentotte ernstige skade aangedoen sou word as die burgers op die ingeslae weg voortgaan.
(h) In hierdie dokument, wat in werklikheid aansienlik meer as 'n ‘cleijn letterken’ was, het Van Riebeeck volledig verslag gedoen van die skade wat gedaan was, en ten slotte beslis verklaar dat die plan om die Kaapse Skiereiland met 'n kanaal van die vasteland af te sny, nie uitvoerbaar was nie. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 682-684. K.A.

Julius anno 1657

1. Skryffout vir *leegtes?* Vgl. hierbo *de leegte in de revieren*.
2. halwemaanvormige bolwerke.
3. Van R. was altyd teen die plan van Van Goens. Die brief hierna bedoel is van 1 Julie 1657 en in Engels weergegee by Leibbrandt: *Letters Despatched*, II, pp. 328-29.
4. briefie.

Sondagh, *den eersten dito*, 's morgens noch al regenachtich weer, is verhaelde schrijven (heden gedateert) na den Engelsman gesonden, met versoeck hetselve ende oock onse vorige ter handt gestelde brieven aen onse Heeren Meesters wel[5.] te willen laten bestellen, etc.

2 *dito*, 's morgens vuyl, cout, regenigh weer ende wint als vooren, doch niet soo hard; ende 's namiddaghs, 't luchjen comende van den Z.Z.Oosten, is 't meergenoempt Engels schip de *Welcom*, daermede t'seyl gegaen, neffens eenige brieven ende pampieren van ons gedirigeert aen d' Ed. Heeren Bewinthebberen ter Camers Amsterdam ende Zeelandt, als vooren aengeroert.

't Bleef 's nachts heel fel van den Z.Z.Oosten waeyen tot den

3*en dito*, 's morgens, wierd stil ende heel fray weer.

Heden vernomen ende evident gebleecken sijnde, dat de persoonen Hans de Bout, Carel Broers ende Jan Claesz. van Wesselenboere[(a)], wagenvoerders, door achteloosheyt hebben verwaerloost offte verlooren ende laten verdrencken[6.] drie van Compagnies treckossen, tot groote verlegentheyt ende schade in verscheyden saecken, soo is verstaen ende goetgevonden, omme haer te beter te doen oppassen ende oock tot exempel van andre, voor deselve op reecqueninghe te laten belasten 50 gl. yder

5. Vgl. o.d. 11/5/1657 en 15/6/1657.
6. Dieselfde vorm o.d. 10 Julie hierna.

+ os, hoewel se d' E. Compagnie wel 3 mael sooveel waerdich sijn in den arbeyt, ende dierhalven haer te doen een dreygement van na desen soo goetcoop daer niet aff te raecken, maer dat voor elck beest, in 't aenstaende comende te verliesen, ten minsten sullen te betalen hebben hondert gulden(b). +108v

4 *dito*, moy weer ende 't luchjen suyclijck als gister.

5, 6 *ende* 7 *dito*, idem. Sijn heden weder een deel volcx na 't bos gesonden om noch al meer balcken voor 't hoofft uyt te halen. Item oock een licht ploegjen in ordre gestelt, om eenich landt in de thuynen mede om te ploegen, dewijl 't door de gestelde 20 mannen niet al met spitten can gaende gehouden worden, maer veel weder soude moeten leggen verwilderen.

Ende blijfft de ploegh omtrent 2 uyren gaens van 't fort oock noch al gestadich aen de gangh, beneffens eenige luyden die de ruyge crekelboomen ende -wortels uytroyen, etc., om claer baen voor de ploegh op voorraet maecken te hebben[1.], sijnde oock dese ende verleden weeck goede partije garst ende bonen op dito landt voor d' E. Compagnie gesayt, boven dat[2.] de vrije luyden mede redelijck aen[3.] maken ende sayen.

Sondagh, *den* 8*en dito*, 's morgens hard, windrigh weer van den Z.Z.Oosten.

9 *dito*, 's morgens heel fray, stil, helder weer. Is den Commandeur uytgegaen om te speculeeren wat landt omtrent Compagnies omgeploegde ende al besaeyde ackers, 24 à 25 mergen groot, noch bequaem te maken wesen sall om daer al vorders aen te bouwen. Sulcx dan over de drooge bosrevier(c) gecomen sijnde, heefft aldaer noch affgesien ongeveer soo veel als rede aen dese sijde van dito revier is omgearbeyt ende bijna al besayt.

Soo heefft oock op 't versoeck der vrije luyden van Stevens Compagnie <orde?> gestelt op 't graven van een sloot langhs ende om haer landt, om 'tselve (in de regentijt onder water leggende) daerdoor droogh te mogen houden, waertoe sijluyden te swack waren ende daeromme nootsaeckelijck wat moesten geholpen worden,+ cunnende anders Compagnies wagens met haer vrachten houdt mede qualijck daer passeren, vermits door de natticheyt al te diep insacken. +109

Ende heefft mede aengewesen ende gelast dagelijcx seecker soort van jonge boomen uyt 't bos te brengen om buyten rondtsom Compagnies thuynen hier in de Taeffelvaley te planten, waertoe de rabatten om deselve claer ende schoongemaeckt werden, om beschut te maken voor de harde valwinden alhier subject, etc. Meteenen mede wat speculatie genomen hebbende op de eene offte principaelste geprojecteerde redout tot beschermínge van de landerijen ende weyden op de bequaemste plaetse te begrijpen[4.], waertoe omtrent ten midden[5.] tusschen de vrije luyden woningen van Jan Reyniersz. ende Stevens compagnie een seer goede gelegentheyt op een fraye

1. Kontaminasie van *te maecken* en *te hebben?* Vgl. o.d. 30 Julie hierna: *om gereet maecken te wesen*.
2. bowe en behalwe wat.
3. *redelijck aen*; vgl. Afr. *stadig aan*.
4. op te rig.
5. *ten midden*, halfpad.

hooghte uytgevonden heefft, welcke 't gesichte can hebben over Compagnies bogaerd ende al de landerijen van de jegenwoordige vrije[1.] geworden luyden, behalven dat bij dese situatie, in plaetse na de voor desen gemaeckten overslagh[2.] van noch 4, niet meer als 2, wachthuysjens sullen behoeven geset, namentlijck een over de Soute-revier, daer de redout Duynhoop ende 't fort 't gesicht op hebben ende 't uytterste offte verdste boven Harmans compagnies woninge off landt, onder welckers oogh noch wel 4 à 500 mergen landt can beslagen worden, sijnde tesamen omtrent 2½ uyr gaens van 't fort, recht beneden 't bos daer d' E. Compagnie ende de vrije luyden al haer timmerhoudt van daen haalen; sullende dan van den andren leggen, te weten: Duynhoop, aen dese candt de Souterevier, van 't fort omtrent ½ uyr; ende 't eerste wachthuysjen van[3.] Duynhoop ½ uyr; de principaelste redout, hiervoren affgespeculeert, stijff soo veer; ende 't laeste wachthuysjen boven Harmans compagnie wel omtrent een uyr gaens, waermede dan wel soo veel landt ende weyden can bewaert worden, als vooreerst nodigh ende niet alleen beslagen is, maer oock noch al veel meer sal cunnen beslagen werden.

10 *dito*, schoon weer ende windt als gister. Is den sargeant met eenige gravers heengesonden, om tot der vrije luyden hulp de gister affgesteecken sloot langhs ende om haer landt te graven, opdat 't saet op haer landerijen niet mochte verdrencken,[+] maer 't water bequaemelijck affgeleyt worden.

Soo is oock den lantmeter ende schipper van 't *Robbejachjen* (neffens 2 soldaten tot haer geleyde) uytgesonden om de streckingen ende distantien van hier langs de zeecandt, tot in 't Houtbaytjen nochmael partinent aff te meten ende peylen, om emmers alles ter degen in een caerte sonder fauten (mogelijck sijnde) te brengen, etc. [+]109v

Nieuwe maen, *den* 11*en dito*, 's morgens doncker, betogen lucht ende stijve N.Westecoelte met al vrij wat sware coude stoffregen.

12*en dito*, redelijck goet weer ende wint als vooren. Is den Commandeur weder uytgeweest, onder andren Compagnies bogaerdt mede ordonnerende met een goede sloot te omgraven om de beeste te beter daer uyt te houden, vermits de schuttingh van palen om deselve gemaeckt somtijts van 't bestiael aen stuck gelopen worden.

Waeromtrent[4.] de lantmeters ontmoeten[5.] welcke, vermits 't regenachtich weer op gister, alles noch niet volbracht hadden, dat anders wel souden hebben gedaen. Des daeromme noch meermalen sullen moeten uytgaen.

's Avonts wierd een schip beneden 't Robben-eylandt gesien, 'twelck den

13*en*, 's morgens aen d' oversijde van de bay g'anckert leggende, met een N.Oostcoeltjen voor den middagh fray ter rheede quam, sijnde 't jacht *Maria*, den 10 April verleden uyt Vlie geseylt voor de Camer Amsterdam, in compagnie van 't jacht *Hasselt*, daer met een storm in de Spaense zee affgeraeckt is, vorders nergens aenge-

1. Die samekoppeling *vrijeluyden* gesplits deur *geworden*.
2. plan.
3. d.w.s. ½ uur van Duynhoop af.
4. d.w.s. in die buurt van die ‘bogaerdt’.
5. Die onderwerp is blykbaar *den Commandeur* hoërop.

weest, op hebbende 38 gesonde coppen, sonder eenige dooden, den schipper genaemt Claes Fransz. Bordingh, ende beyde dese jachten bij d' Ed. Heeren Bewinthebberen gedestineert tot den handel van hier op de custen van Guinea ende Angola. Is derhalven bij den Raedt goetgevonden 'tselve van sijn inhebbend goedt voor de Caep te ontlossen[1.], alsmede aen boort claer ende voor de handt te doen houden de[+] goederen voor India, daerin geladen, omme in 't eerste aencomende schip over te laten schepen ende voorts na Batavia te senden, als breder bij [+]110 resolutie daerover heden genomen[(d)].

14 *dito*, 's morgens vuyl, regenachtich weer en wint N.West, doch liep tegen den namiddagh wat zuyelijck, waeromme 't *Robbejachtjen* gesonden is na 't Robbeneylandt met provisie voor 't volcq aldaer, achtervolgende d' inhoude van onderstaende brieffken geschreven aen Jan Woutersz. ende luydende als te weten:

'Wij senden Ul. per 't *Robbejachtjen* weder provisie voor 2 maenden. Ende laet ons weten hoe het met de aenteelt van de schapen al gaet, alsmede wat het vuyren (bij U in de verleden nacht gedaen) beduyt. Laet oock 't volcq aen de steenhouwerij naerstigh aen wercken alsoo daerinne sal moeten gecontinueert worden. Hiermede, etc.

Jan van Riebeecq.'

Sondagh, *den* 15 *dito*, 's morgens fray, stil, helder sonneschijn-weer.

16 *dito*, 's morgens hard, windrigh weer van den Z.Z.Oosten, doch wierd op den dagh stil.

17 *dito*, fray weer. Den Commandeur nu ende dan veel malen uytgeweest, mitsgaders wel terdegen affgespeculeert ende omtrent 1¼ uyrs gaens van 't fort achter den Taeffelbergh op een hogen heuvel in de vlacte tusschen Steven ende Jan Reyniersz. woninge offte bouwerijen uytgesien hebbende een seer bequaeme ende gelegene plaetse omme tot bevrijdinge[2.] van Compagnies geplante bogaert, alsoock derselver ende vrije luyden geboude ende al besayde landerijen, etc., te stellen de principaelste ende sterckste redout, omme onder beschut van dien oock Compagnies bestiael seer nootsaeckelijck te weyden ende bewaren; soo is bij den Raedt, van alles terdegen mede oculaire inspectie genomen hebbende, aenwijsinge ende verthoninge gedaen zijnde, dito plaetse ten eynde voorsz. voor de bequaemste ende best gelegen mede g'oordeelt[+] ende dierhalven goetgevonden deselve plaetse daertoe vast te stellen; mitsgaders, ten aensien 't metselwerck aen de rosmeulen [+]110v gedaen is, met den aldereersten aen 't opmaecken van dito redout te vallen, omme vóór de compste van de Saldanhars ende andre natien diep uyt 't landt (gerucht wordende tegen de drooge tijt aff te comen) noch vaerdich ende in volcomen deffentie te hebben, mitsgaders die te nemen op cleyn royael[3.] off 16 voeten viercant, met 2 verdiepingen, boven pladt, ende met een

1. Verouderde vorm, teenswoordig *lossen*.
2. vrywaring, beskerming.
3. Volgens aanhaling in WNT (XIII, 1535) het 'Kleine *Royaal-Vestingen*' tog nog altyd 'n binnenste-poligone van 40 tot 50 roedes.

oversteeck ende borstweer om bequamelijck 2 stuckjes op te cunnen stellen, tot te meerder ontsagh voor dese[1.] lants natie, welcke anders met hun bestiael over al de besaeyde landerijen mochten lopen - dat hierdoor fray sal cunnen voorgecomen worden, alsoo de gemelte redout 't oogh heefft van de strandt der Taeffelbaey aff over al de beslagen landerijen ende Compagnies boogaerd, tot heel aen den bosheuvel toe, welcke rijkelijck in 't midden op den hals tusschen beyde de bayen is leggende, behalven Compagnies besaeyde landerijen, die wat in een dal achter een ander heuvel beneden 't bos tegenover Harmans bouwerij gelegen sijn, ende daeromme van dese redout maer ten deele can beschout[2.] worden, doch is met een cleyn wachthuysjen mede wel te bewaren, 'twelck in 't oogh van dese gemelte redout leggen ende voorts onder sijn gesicht mede hebben can al de gansche rest van de landerijen in ende tusschen alle valeyen gelegen tot aen den bosheuvel[(e)] voorsz. incluys, doch wordt die nochte oock 't ander wachthuysjen (op de Soute-revier, daer 't fort ende de redout Duynhoop op sien can) ende dito[3.] wachthuysjen dan vorders (op de meergenoemde redout ende die weder op 't eerstgenoemde wachthuysjen) noch niet heel nodigh geacht te maken, maer na voltreckinge van de in desen gementioneerde redout eerst in 't fort te begrijpen de geprojecteerde ende bij d' E. Heer Van Goens voor goetgekeurde packhuysen aen de noch onbemetselde sijgordeijnen[4.], seer nootsaeckelijck om beneden slaven ende op de solders het coren te bergen, dat met Godt de voorste dit saysoen staet gewonnen te worden, waertoe wij meenen onse jegenwoordige gelegentheden[5.] al wat te cleyn sullen vallen.

Wijders gedacht op den naem van voorsz. redout is deselve ten aensien van cituatie 111 goetgevonden te noemen Koorn-hoop[6.].

'Gemerckt[7.] dat conform onse resolutie van den 6 November anno passado[(f)] door 't maken van 15 hemden uyt een stuck Gunees linnen, namentlijck 12 mans[8.] van 3⅜ ende 3 jongens[9.] dito van 3 ellen, bevinden de mans ⅛ el te cort vallen ende de jongens hemden te veel overhouden, soo is verstaen van nu aff alle de hemden even groot ende volslagen te laten maecken, namentlijck van 3½ el yder, genaeyt met soomen ende al ende, soodanige 14 uyt een stuck Guinees linnen voor 't oude nayloon van 8 stuyvers per hembt, waertoe dan ruym 50 ellen (de halsboorden ende oxeldoecken[10.], etc., daeronder gereeckent) gaen sal, ende tot 26 stuyvers den gemeenen volcke cunnen uytgegeven, mitsgaders evenwel de gewoonlijcke advance van hondert per cent op 't Gunees linnen voor d' E. Compagnie gevonden worden, te weten:

1. Van R. weer in die moeilikheid met die genitief. Vgl. *den sieckentroosters vrou* 6/6/1652, ens., bls. 130, noot 1 hiervóór.
2. oorskou, gesien.
3. genoemde, d.w.s. die klein waghuisie teenoor Harman se boerdery.
4. walle in die fort.
5. d.w.s. pakhuisruimte.
6. Die teenhanger dus van *Duynhoop*, aan die fort se kant van die 'Soute-revier'.
7. Die volgende hemderesolusie word deur Brill weggelaat.
8. manshemde.
9. jongenshemde.
10. lappe in die vorm van 'n driehoek wat dien om die mou van 'n hemp onder die armholte met die lyf van die hemp te verbind.

Voor een stuck dito linnen à 5 ra. van 48 stuyvers (costende incoops 6 gulden) sooals 't na de maniere van India op reecqueninge uytgegeven wordt	*f* 12.-.-
Ende voor 't nayloon als voorsz. 8 stuyvers per hemdt, sijnde voor 14 stucx	*f* 5.12.-
maeckt tesamen	*f* 17.12.-
Sulcx op 't gelt voor 't nayloon betaelt wordende oock noch omtrent 12 per cento advance is vallende, namentlijck op de bovengestelde 5 gulden 12 stuyvers	*f* .12.-
Alsoo 14 hemden à 26 stuyvers van 1 stuck linnen uytbrengen netto.	*f* 18.4.-

Ende waermede de luyden door dese verminderinge in prijs ende vergrootinge der hemden vrij verlicht ende oock te meer ende beter geaccommodeert, mitsgaders[+] alle misnoegen geweert sal worden. Des oock den boeckhouder der soldijeboucken naeuw regard sal hebben te nemen op de maet van de hemden hiervooren aengeroert, ten eynde gelet worde deselve met hare mouwen de volle breete van 't linnen hebben, sijnde tesamen 1½ el met soomen ende al, gelijck boven van de lengte mede geseght is. [+]111v

Vorders gesien dat sommige van de vrije luyden nietjegenstaende onse doorgaens doende minnelijcke waerschouwinge, etc., nochtans al even stout ende moetwilligh haer voet- ende wagenpaeden nemen door ende over Compagnies besayde landerijen, schoon haer andre bequaeme wegen tersijden, beneden ende boven heen genoech sijn ende dagelijcx noch al worden aengewesen, soo is, omme alle schaden op Compagnies landerijen voor te comen ende andre pregnantien[1.] meer, verstaen daerop te stellen dese navolgende penen, namentlijck:

Dat niemandt, soowel vrije luyden als Compagnies dienaren, sullen vermogen over Compagnies noch der vrije luyden beploegde, besayde offte geboude landerijen te voet noch te paerde offte[2.] wagens mogen gaen offte rijden op de verbeurte van 5 ra. d' eerste ende 10 ra. de 2e mael, boven de vergoedinge der schade aen ende op Compagnies offte eenige luyden haere landerijen gedaen;

Ende sal niemandt oock eenige vruchtbomen verderven op verbeurte van lijff[3.] ende goet;

Gelijck oock die bevonden wordt eenich gewas op 't velt staende gesneden, vertreden offte andersints beschadicht te hebben, voor den tijt van 12 maenden aen de gemeene wercken te arbeyden sal gebannen worden;

Soo wordt oock, om voor te comen 't breecken van heyningen, paggers[4.] offte schuttingen, ydereen gewaerschout wel toe te sien ende sorge te dragen hare beesten

1. Moet so iets as *gewigtige redes* beteken.
2. *offte* of *off te* of *offte te?*
3. lewe.
4. Maleis *pagar*, omheining, skutting.

ende treckossen wel te bewaren, dat deselve genige van de voorsz. heyningen, paggers offte schuttingen comen te breecken, voornamentlijck van Compagnies thuynen offte boogaerd, nochte oock over de geploegde landerijen te loopen, op verbeurte van soodanich beest als daerop gevonden ende eenige schade aengedaen sal hebben;

Sullen derhalven degene die beesten ende vee houden, schuldigh sijn sorge te dragen dat deselve in het uyt- ende indrijven geen schade en doen, op verbeurte van 6 ra. van 8en ende vergoedinge der schade;

Ende opdat dese ordre ende andre g'emaneerde[1.] placcaten doch te beter souden mogen worden gemainteneert, is goetgevonden den bij d.E. Heer Van Goens gesteld ende beëdichden secretaris deses Raedts, Abraham Gabbema[2.], bij desen op approbatie ende nader goetvinden onser Heeren Meesters te substitueren tot fiscus ende lantschout provisioneel ende hem te laten genieten d' emolumenten naer uso[3.] daertoe staende, om te beter op alles te mogen toesien.

Aldus gedaan ende geresolveert ten dage en jaare als booven, mitsgaders extract hieruyt gepronuntieert enter behoorlijcke plaetse g'affigeert[(g)].

18*en dito*, lieffelijck, stil, sonneschijn-weer.

19*en* <*dito*>, 's morgens was 't *Robbejachtjen* weder van 't Robben-eylandt geretourneert, met tijdinge dat de steenhouwerije sigh sleght liet aensien, maer de schapen al tot 350 aengeteelt waren, mitsgaders de mieredick ende andre saden redelijck voortquamen, volgens d' inhoude des onderstaenden brieff vandaer geschreven, luydende als te weten:

'Aen den Commandeur Jan van Riebeeck.

De oorsaeck offte redenen waerom wij op den 13 's avonts vuyrden, was alsdat de steenhouwerij hier niet veel en beschiet[4.], doordien dat de overhangende clippen affgebroocken zijn ende hoedat dieper incomen, de clipstucken door haer sandicheyt[5.] geen steen en can aff gefatsoeneert[6.] werden, alsoo deselve onder de handen in 't maecken vermorselen; oock als 't des nachts maer regent, laet staen daeghs, cunnen dan niet verwerckt worden; mede die hier gemaeckt is, smelt door den regen wegh tot sandt als 't is, ende die se maecken en[7.] blijven van de thien geen vier heel, soodat 's weecks boven 100 stucx niet can gemaeckt werden, ende moeten dan noch[+] den regen ende 't avondt off morgen[8.] 't dragen uytstaen. Soo is ons mede van node tot de steenhouwerije vier ijserwiggen, sijnde 1½ voet lanck, met twee [+]112v moockers[9.], alsoo met de coevoet niet meer cunnen breecken als maer schervelinghs[10.], onbequaem om steen aff te maecken; oock drie ander stercke persoonen (als de steenhouwerije

1. uitgegane, bekend gemaakte.
2. Hy was as Sekretaris voorafgegaan deur Pieter van der Helm, Fredrick Verburgh, Roelof de Man en Caspar van Weede.
3. *usus*, gebruik, gewoonte.
4. vorder.
5. Brill het *handicheyt*.
6. gevorm, vorm gegee.
7. Negatief: nie.
8. *t' avondt off morgen*, vroeër of later.
9. breekhamers.
10. by wyse van skerwe. Of is dit die meervoud van 'n snw. *sche(r)veling?* Kyk Verdam: *Mndl. Wdb.* s.v. *sche(r)vesteen*. Nie in WNT nie.

voortganck sal nemen) die der haer wat op verstaen, voor dese alhier Louwerens Albertsz. met Jasper Jansz. Duyff die den meesten tijt sieck sijn, de een met de berbery en d' ander met de Seylonse sieckte[(h)] ende gans geen crachten en hebben om een steen te versetten, ende Eva[(i)], die niets ter werelt doen en wilt, dan[1.] loopt over 't eylandt ende jaegt de schapen van haer lammeren, die wel een van doen heefft die op haer past, ende naer wijsen, beduyden offte slagen niet wil hooren ende niet verstaen can, soodat hier met dat volck en werck geen eere sal te behalen wesen. Hope met Godt een beter.

Oock soo hebben hier in 't N.W. eynde van 't eylandt een tuyn begrepen, lanck 100, breet 60 voet, gegraven met een gracht overal meest diep drie voet (connen in de natte tijt niet dieper comen) waerin al ons saet door UE. aen ons passado gesonden, ende comt alles op, behalven pattattissen, doch de mieredickwortelen crijgen fraye spruyten. Oock 't ander saet comt alles op (verhopen met Godt dat alles wel sal gedijen), insonderheyt de raepen die haer noch best laten aensien, doch den tijt sal den besten leermeester worden. Hadden wij meer saedt gehadt, souden meer gesayt hebben. Light[2.] dat den tijt wel verloopen is, alsoo de drooge tijt aencompt; doch wij weten 't niet.

Wat aengaet de aenteelt van de schapen, is sedert verleden maendt 20 stucx, soodat jegenwoordigh is 350 in alles, suyver, ende sijn in dese maendt al meest halffslagh gecomen, en dat oyen. Hier sijn oock 7 à 8 oude oyen die gelamt hebben, doch deselve[3.] al doot, soodat se wel van hier dienen[4.], eer dat weer met jongen worden en connen dan niet weghgestuyrt worden.

Op den 12e van dese maendt, comende in de N.hoeck, vonden aldaer een graeuw conijn doot, soodat hier noch maer drie stucx, te weten een wit, 1 graeuw ende een[+] swart, sijn geweldich speuls. 'T is jammer datter geen manneken bij en is; 't landt [+]113
souden hier in corten staen vol te worden. De dassenaenteelt cunnen niet bemercken.

Wij senden UE. bij desen 7 staerten[5.], staet weynich meer te comen doordien al halffslach voortgebracht wordt, dat hier schoone beesten worden. Oock connen met dese luyden niet een staert affsnijden offte lubben.

Hiermede, etc.
(Tersijde stondt:)
op 't Robben-eylandt,
desen 16en July anno 1657.
(Onder stondt:)
UE. onderdanige ende dienstschuldigen dienaer,
(was geteyckent:)
Jan Woutersz.

Bij bovenstaende missive (heden becomen van 't Robben-eylandt) gesien de sobere apparentie van de steenhouwerije, etc., doch ter contrarie weder oock de redelijcke hope van de voorttelinge eeniger aertvruchten, voornamentlijck de mieredick, daer

1. behalwe, as.
2. allig.
3. d.w.s. die lammers.
4. behoort te gaan.
5. d.w.s. sterte wat van die jong vetstertooie afgesny is.

sich d' E. Compagnie veel aen gelegen laedt, om te dienen voor deselver schepen tot ververssinge op de reysen na India ende Patria respective, soo is verstaen, soo haest 't hier ter rheede leggende jachtjen *Maria* van sijn iser[1.] ende loot ontladen ende weder met steen in de plaets sal geballast[2.] wesen, ende 't jacht *Hasselt* (beyde na Gunea gedestineert) tusschenwijle noch niet te voorschijn comt, dat den Commandeur Riebeecq dan eens selffs in persoon daermede derwaerts varen ende van alles nader ende pertinente visite[3.] ende oculaire inspectie nemen sal, omme oock met eenen op de bequaemheyt der gronden mede te letten, tot voortplantingen der pattattissen, welcke, gelijck de mieredick, op sandige gronden wel wassen willen ende daeromme gehoopt wordt, daer redelijck sullen aerden, om 't volcq op dito eylandt (tot bewaringe van de schapen doch moetende leggen) daeraen noch wat werck te geven voor 't ledich gaen, alsoo de pattattissen een seer bequaeme aertvrucht, ja soo goedt als broot is, tot spijsinge van menschen hier ten hoochsten nodigh.

Item oock om met den schipper ende stuyrman uyt te kiesen een bequaeme plaetse tot een baken om op te vuyren voor schepen die 's avonts voor de bay comen, om daerop in te mogen seylen, etc.

Heden is den lantmeter met den schipper van 't *Robbejachtjen* weder uytgesonden[+] om dese Caep van hier tot in de Bay Fals langs de zeecandt buyten nochmael [+]113v eens pertinent aff te treden, meten ende peylen, mitsgaders ten dien eynde geprovideert voor 6 etmael onder hun vijff persoonen.

Ende den Commandeur voornemens morgen (bequaem weer wesende) uyt te gaen ende een bequaeme plaetse bij 't corenlandt aff te sien, om een goede schuyr[4.] op te slaen ende vaerdich te laten maken tegen December aenstaende, dat de granen bij goet gewas (dat Godt geve) staen rijp ende gemaeyt te worden, omme deselve daerin vooreerst te bergen ende dorssen[5.], mitsgaders vandaer dan schoongemaeckt in sacken met de wagens in 't fort op de solders te halen.

Heden is begonnen een sloot 8 voeten wijt ende drie diep te graven om Compagnies boogaerd bij 't ronde doornbossjen, omtrent 1¾ uyren gaens van 't fort.

20 *dito*, 's morgens fray, liefflijck, sonneschijn-weer als vooren. Is den Commandeur ten eynde voorsz. (ende den schipper van 't jacht *Maria* met hem) uytgegaen, affgesien hebbende een goede plaetse tot een corenschuyr, na verrichtinge van 'twelcke ende stellinge eeniger ordres op verscheyden saken (den corenbouw concernerende) tegen den avondt weder is thuysgecomen ende aldaer overslagh[6.] gemaackt hebbende tot opstellinge van voorhaelde corenschuyr.

Wijders oock staet gemaeckt dat d' E. Compagnie al omtrent 50 à 60 mergen landts nodich sal hebben jaerlijcx te bebouwen, tot spijsinge deses guarnisoens ende

1. Ongediftongeerde lang *i*.
2. met steen as ballas gelaai in plaas van die geloste yster en lood.
3. In die oorspronklike betekenis: skouing, ‘oculaire inspectie’.
4. Die geboorte van *Groote Schuur*, vandag nog die naam van die woning van die Eerste Minister.
5. Graan word in Nederland gewoonlik binne in die skuur gedors.
6. plan, ontwerp.

slaven, etc., met hope uyt den bouw der vrije luyden de rest voor de schepen ende Batavia binnen een jaer 2 à 3 wel sal comen, ende alsoo des guarnisoens montcosten, sonder daervoor gelt off betalinge te geven, aengaende graenen ongetaxeert te houden, maer met Compagnies eygen volcq ende slaven uyt den lantbouw te winnen - Soo is goetgevonden gemelte schuyr te nemen op 108 voeten lengte, ende, beneffens de uytladingen[1.] ende al, op 40 voeten wijtte, Rijnlantse maet, met 10 binten[2.] 12 voet van den andren, etc., omme emmers met de granen (tegen December toecomende[+] met Godes hulpe staende gemayt te worden) niet verlegen te vallen, maer genouchsaeme plaetse tot berginge te hebben. [+]114

Ende opdat dit werck doch tijdigh genouch soude mogen affgemaeckt worden ende gereet wesen, item oock gemerct d' E. Heer Commissaris Van Goens, bij desselffs hier gelaten instructie, onder andren is ordonnerende met het onderhanden sijnde hoofft ons sooveel niet te haesten als wel aen 't werck nodich tot den corenbouw, etc. - Soo is goetgevonden de timmerluyden van 't hoofft aff te nemen ende Maendagh aenstaende ten eersten, beneffens 't werck aen de redout Corenhoop (dat weynich is) de houtwercken van de voorsz. corenschuyr te laten vaerdigh maken ende door de wagens, ter plaetse daertoe uytgesien[3.], aenbrengen, mitsgaders 't hoofft voortaen voorts aff te laten maken met sooveele timmerluyden uyt de aencomende schepen als successivelijck daertoe, sonder hinder van 't nodige scheepswerck staende haer leggen alhier, sal cunnen gemist ende aen 't werck gestelt worden, om 'tselve oock al meteenen mede te eerder vaerdigh te crijgen[(j)].

't Begon tegen den avondt heel stijff te wayen van den Z.Z.Oosten, geduyrende den ganschen nacht ende den

21*en dito*, met droogh weer, tot tegen den avondt, dat het begond te stillen.

Sondagh, *den* 22*en dito*, fray, lieffelijck, sonneschijn-weer.

23*en dito*, idem, als wanneer voorhaelde resolutie in 't werck gesteld ende alles met ijver bij de handt genomen wierd.

24 *dito*, wat regenachtich, cout weer, is den Commandeur selffs mede na 't bos gegaen, om tot alles de behoorlijcke ordre te stellen, etc., steeckende ende bakenende[+] onderwegen empassandt mede meteenen aff 't vierkandt tot de redout Corenhoop, om de metselaers ten eersten daeraen te werck te doen comen. [+]114v

Heden is den lantmeter ende schipper van 't *Robbejachtjen* weder thuys gecomen, hebbende de gansche Caep langhs de zeecant altemalen pertinent affgemeten ende gepeylt, om perfectelijck in de caert te brengen, etc.

Volle maen, *den* 25*en dito*, doncker, mottich, stil weer.

26*en* <*dito*>, idem, stil doch claer sonneschijn-weer. Is 't *Robbejachtjen* tegen de wal gehaelt om wat versien[4.] te worden.

27 *dito*, idem, stil weer. Ende quam Herry 't eerst wel in langen tijt weder aen 't

1. oordekte op- en aflaairuimte.
2. dwarsbalke.
3. uitgesoek.
4. opgeknap. Word nog so gebruik in Afrikaans.

fort, vragende waer hij ende Caepman (nu wij 't landt overal soo omploegden) haer woonplaetsen ende weyden voor de beesten hebben souden. Op 'twelcke hem g'antwoordt is: daer se nu woonden, sijnde in 't landt na 't overgeberchte van Africa, meest Oostwaerts ende wel soo Noordlijck, omtrent 8 à 10 uyren gaens van hier(k).

Hij seyde, dat de Saldanhars op comende wege herwaerts aen waren, ende soo haest de drooge tijt aenquam met groote meenichte affcomen, haer dan dootslaen ende al hun bestiael affnemen soude; versocht daeromme dat met Caepman hieromtrent mochten comen woonen. Hem wierd gesegt, dat de weyden voor ons bestiael hieromtrent noch cleyn genouch vallen soude. Hij wederom vraegde off den Commandeur (daer soo goede vrunden mee was) dan begeerde dat hij ende Caepman van de Saldanhars souden dootgeslagen worden.

Waerop hem g'antwoordt wierd, ingevalle ons beeste wilde verhandelen, soo souden se mogen comen woonen achter de clooff[1.] van de Taeffel- ende Leeuwenbergh, op de buytenzeecandt[2.], meest Z.West van 't fort(l), maer niet achter de Leeuwenbergh N.Westwaers van 't fort, daer des Commandeurs boulandt⋆ is(m), offte wel, vermits de bequaemheyt ende goede gelegentheyt, nodich tot Compagnies weylandt sal moeten+ gehouden ende gebruyckt worden[3.].

Herry seyde hij cost van sijn bestiael niet missen alsoo der aff leven moeste, +115
maer van Caepman soude hij besorgen, dat wij altemet[4.] wat cregen, ende voornamentlijck wilde hij maecken dat wij groote menichte van de Saldanhars reuylden, als wij maer copers genoech hadden - van 'twelcke hem verseeckeringe gedaen ende de stucken bij menichte gethoont wierden, mitsgaders toegestaen, dat met Caepman achter de clooff voorsz. soude mogen onder ons beschut comen woonen.

Hij versocht dat boven op de clooff, tusschen 't hoofft van de Leeuw- ende N.hoeck van de Taeffelberch(n) in ons gesicht haer huysen mochten stellen, anders vreesden dat de Saldanhars haer achter deur de Houtvaley om souden overvallen(o), sonder dat wij 't souden cunnen sien; 'twelck hem toegestaen is, mits haer beesten in dese valey niet, maer bij de zeecandt heen achter voorsz. clooff tusschen 't hoofft van de Leeuwenberch ende Houtbaytjen langs de Gevelbergen[5.] souden weyden(p), alsoo 't landt van dese Taeffelvaley ende de vlacte achter den Leeuwenberch (den Commandeur voorsz. van d' Heer Van Goens vergunt) nodigh tot weyden voor Compagnies bestiael van doen hebben, etc. Waermede denselven, beneffens oock eenige andre Hottentoos van Caepmans volcqjen (altemets oock een woordt inbrengende) haer schenen tevreden ende vernoeght te houden.

Herry was al weder den Commandeur aen, om met de Caepmans gesamentlijck de Saldanhars, hier comende, te overvallen ende haer bestiael aff te nemen, doch wierd

1. Tamboerskloof.
2. Teenswoordige Kampsbaai.

⋆ Des Commandeurs lant, door d' E. Heer van Goens vergunt om te bouwen, is zeer bequaem gelegen tot weylandt voor d' E. Compagnie. *(Noot in die teks)*.

3. By die teenswoordige Seepunt.
4. af en toe.
5. Teenswoordig ook *Twelve Apostles* genoem.

hem g'antwoordt dat de Hollanders geen volcq waren, die yemandt 't hare ontnamen, maer met alle natien van de werelt sochten in vruntschap te leven ende handelen, etc. - dat hem niet scheen na sijn sin gepraet te wesen.

28*en dito*, fray, helder, stil, sonneschijn-weer.

+ *Sondagh*, *den* 29*en dito*, idem, tot tegen den avond, begond heel stijff te wayen van den Z.Z.Oosten, geduyrende den ganschen nacht met vehemente valbuyen +115v over den Taeffelberch.

30*en dito*, 's morgens noch even harde winden met claer sonneschijn-weer. Is den Commandeur eens weder gaen besichtigen hoe 't gestelt was over de vlacte daer de gracht ende trenchementen souden gemaeckt worden, vindende eenige bakens noch staen, ende andre weghgehaelt, mitsgaders oock veel waters overal op 't landt, sulcx na alle apparentie <het?> trenchement door die natticheyt telckens souden invallen ende affcalven.

Ende alsoo 't jacht *Hasselt* noch niet opdondert, heeft den Commandeur aen den schipper van 't jachgen *Maria* ordre gegeven om gereet maecken[1.] te wesen morgen vroegh mede na 't Robben-eylandt te varen, ten eynde op den 19e deser aengeroert ende geresolveert.

Heden is 't fondament van de redout Corenhoop gelegt ende begonnen aen te metselen.

Ultimo dito, 's morgens 't luchjen wat van den N.Oosten sijnde, is den Commandeur al vóór daegh na boort gevaren ende met verhaelde jachtjen onder seyl gegaen, maer alsoo op den dagh de wint wat hard van den N.Westen opstack ende de zee vrij hol aenschoot, costen 't Robben-eylandt vandaegh niet crijgen. Des wederom ter rheede keerden ende de reys tot nader gelegentheyt uytstelden, vermits oock een Biscayse sloup in 't wenden onder door 't schip aen stuck ende tegen strandt geraect was, daer den schipper desen avondt noch na toegesonden wierd ende, alsoo die een goet stuck van de wal in de grondt aen de dregge vastlagh, souden daer morgen met een ander sloep na toe varen om te sien off se wederom te crijgen ende te verhelpen wesen soude.

Eindnoten:

(a) Waarskynlik Wesselbüren, 'n dorp in Holstein.
(b) C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 235. K.A.
(c) Miskien een van die vae destydse benamings vir die Liesbeekrivier, of vir 'n deel daarvan. In dié tyd het die Liesbeek nog geen vaste, erkende naam gehad nie. Soms is daarvan gepraat as die ‘Soete’ of ‘Versche’ rivier; en toe die vryburgers op hulle grond gevestig is, is dit die ‘Amstel’ genoem. *Daghregister*, 21 Februarie 1657.
(d) C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 236. K.A.
(e) Dit is waar Wynberg vandag lê. Van Riebeeck het van Here Sewentien in hierdie omgewing 'n vrugbare stuk grond ontvang, wat hy ‘Bosheuvel’ genoem en spoedig tot een van die mooiste plase van sy tyd ontwikkel het. Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 148.
(f) C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 192. K.A.
(g) Hierdie dag (die 17de) se aantekening is weer 'n woordelike afskrif van die notule van die Politieke Raad se vergadering op dieselfde dag. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 237-240. K.A.
(h) Beri-beri is, soos voorheen vermeld, 'n endemiese siekte, wat op baie plekke in die Ooste voorkom en veral deur verlamming van die bene gekenmerk word; ‘Seylonse sieckte’ is miskien 'n vorm van spru, in Engels ook bekend as *Ceylon sore mouth*.
(i) 'n Dertigjarige slavin wat op Madagaskar aangekoop was. Sien Blommaert: *Het Invoeren van de Slavernij aan de Kaap* (*Argief-Jaarboek vir Suid-Afrikaanse Geskiedenis*, 1938, I, pp. 5-6).

1. Sic. Kontaminasie van *gereet te maecken* en *gereet te wesen?* Vgl. noot 1 o.d. 7 Julie hiervoor.

Sy moet nie met die Hottentottin Eva verwar word nie, wat 'n vrye persoon was en in die *Daghregister* dikwels ter sprake kom.

(j) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 242. K.A.

(k) Dus in die rigting van die huidige Stellenbosch, Paarl en Malmesbury.

(l) Dus aan die anderkant van Kloofnek, waar Kampsbaai en Bakoven vandag lê.

(m) Dit is waar Groenpunt vandag lê. Rijckloff van Goens het vroeër in 1657 grond in hierdie omgewing aan Van Riebeeck gegee. Toe dit egter nodig word om die Kompanjie se vee hier te laat wei, het Van Riebeeck die stuk grond by Bosheuvel ontvang, waarvan ons reeds verneem het. Noot e van hierdie maand. Sien ook Godée Mclsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 148.

(n) Dus op Kloofnek.

(o) Deur Constanianek en die vallei van Houtbaai.

(p) d.w.s. op die grond tussen die Gewelberge (Twaalf Apostels) en die see - wat as weiveld egter baie ongeskik moes gewees het, aangesien dit maar klein en klipperig is, en baie ongelyk teen die berge lê.

Augustus anno 1657

Adij, *primo dito*, 's morgens betrocken lucht ende hard windrigh weer van den N.-Westen[+] met regen, waerdoor na de gemelte sloep niet cost gesien worden, nochte oock den [+]116

2*en dito*, schoon het beter weer was, doch is echter 't *Robbejachtjen* (schoongemaeckt ende wat vertimmert wesende) weder van de wal gehaelt, wordende voorts wat opgeboeyt om beter zee te mogen bouwen[2.], etc.

Heden isser tijdingh aen 't fort gecomen dat de vrije luyden van Harmans compag-

2. bevaar; *de zee bouwen*, seewaardig wees.

nie verleden nacht 5 à 6 schapen van de wolven vernielt waren, doordien d' een voor d' ander deselve gisteravondt niet hadden willen in de stal halen.

Soo hadden sijluyden oock desen morgen een kalff ende een schaep geslacht ende daermede lustich geslempert[1.] sonder 'tselve alvooren aen den Commandeur, volgens de beraemde ordre, aen te geven offte bekent te maken[(a)], sulcx te vresen is d'E. Compagnie weynich dienst sal trecken uyt den veehandel van de vrije luyden, alsoo deselve maer voor hun selffs sorgen, ende oock begint te blijcken, dat se tegen malcander leggen en cladden[2.], d' een meer als d' ander daervoor aen d' inwoonders gevende ende alsoo den handel bederven[(b)].

3 *dito*, 's morgens moey, liefflijck, sonneschijn-weer ende 't luchjen variabel, heefft den Commandeur den schipper van 't jacht *Maria* na vooraengetogen verloren sloep gesonden, die heel aen stuck op strandt gespoelt bevonden is, omtrent 1½ uyr gaens van 't fort. Echter is ordre gestelt dat se morgen met de boot buyten de brandingh aen een dregh te leggen[3.] ende eenich volcq aen landt met een paerdelijn de stucken souden in dito boot gehaelt ende alsoo hier gebracht worden, om, mogelijck sijnde, noch een bequaeme schuyt voor gemelte jacht (heel nodich) aff[4.] te maken.

't Werck aen de redout Corenhoop gingh mede lustich voort, met hope binnen noch 14 dagen heel affgemaeckt te crijgen.

Herry ende Caepman waren heden wel met over de 3000 beesten ende schapen aen de Soute-reviere gecomen, versoeckende onder ons beschut te mogen woonen, waerop[+] haer de plaetse in de clooff, vooren geroert, aengewesen is - 't gevolgh sal de tijt leeren. Ende soo se daer comen, sullen se fray in een brave fuyck[5.] wesen [+116v]
ende wijluyden eens mogen sien off men se daer, sonder d' oncosten van trenchement ende al die redouten, tot bequame devotie ende redelijckheyt brengen can.

4*en dito*, weer ende wint meest als vooren, sijn de vrije luyden over verhaelde saecken eens aengesproocken, ende vooreerst noch maer vermaendt hun doch niet tegen de beraemde ordres te stellen, maer die als goede onderdanen te gehoorsaemen, etc., 'twelcke na eenige blaeuwe excusen[6.] over hare begaene overtredinge, belooffden ende hun vorders te dragen als behoorlijck was.

Sondagh, *den* 5*en dito*, 's morgens betrocken lucht ende stil weer.

6*en dito*, 's morgens 't luchjen van den Z.Oosten met betogen lucht, is den Commandeur met 't jachtjen *Maria* na 't Robben-eylandt gevaren, daer cort na den middagh wel aenquam ende (droogh weder wordende) alle saken noch fray voor den avondt affrechten, onder andren met den schipper van voorsz. jacht affsiende[7.] een wel gelegen plaetse, om na de gelaten ordre van d' E. Heer Commissaris Van Goens op te vuyren[8.] voor schepen die 's avonts voor de bay mochten comen, om daerop in te

1. gefees.
2. knoei met die vasgestelde pryse; gewoonlik: te goedkoop verkoop, hier blykbaar: te hoë pryse betaal.
3. Die werkwoordelike konstruksie van die afhanklike sinne is verward.
4. van te maak.
5. *een brave fuyck*, 'n mooi val.
6. *blaeuwe excusen*, flou verontskuldiginge.
7. uitsoekende.
8. *vuyren*, vuursinjale maak.

seylen, die derhalven sullen mogen loopen (soo haest verkent sijn) tusschen de wal van de Leeuwenberch ende 't voorsz. eylandt (de Caepse wal naest, om de clip Walvis[1.(c)] te mijden) soolange deur tot het vuyr bij nacht, offte den vuyrberch[2.] bij daegh (sijnde 't hooghste op gemelte eylandt) N.N.West van haer peylen, als wanneer met 't aldergrootste schip recht Z.Z.Oost sonder eenige schroom de bay mogen inseylen, tot sij sullen gecomen wesen op de diepte van 8, 7, 6, 5 ende 4 vadem goede santgrondt, na de schepen groot off cleyn sijn, altijt onthoudende dat de poorten van 't fort ende 't cat[3.] recht over malcander nemen ende aldaer (doch niet lager) haer ancker laten vallen, als wanneer deselve gemelte poort ende cat, off 't midden van 't fort, meest[+] Z.West ten Z. van haer hebbende, haer op de rechte rheede bevinden sullen te wesen; ende waermede met verhaelde schipper [+]117
overleyt is datter seynen om dese rheede te beseylen genouch wesen sullen ende onbeschroomt op mach ingelopen worden.

Den Commandeur wijders besien de steenhouwerij, etc., ende de minder nodicheyt van 'tselve geconsidereert tegen de meerder nootsaeckelijckeyt van d' aenfocq van allerhande eetwaren, heefft 2 banditen van dito eylandt affgelicht om hier aen den lantbouw, etc., te gebruycken, latende daer om op d' aenteelt van de schapen te passen, de soldaten Jan Woutersz., getrouwt met een slavin van d' Heer Bogaerd, ende Cristoffel Muller, neffens een bandit ende Madagascarse[4.] slavin, om met eenen het aldaer oock aen te leggen op de voorteelinge van quantite mieredicq ende pattattissen, ten selven fine medegebracht, ende gehoopt wordende dat in die sandige gronden apparent wel sullen aerden, daeromme gelast tot 'tselve alle behoorlijcke naersticheyt voor 't ledich gaen te contribueren.

De schapen waren redelijck wel aentelende ende al op 't getal van 360 gecomen, sulcx de aenteelt dit jaer de halve consumptie aen de schepen, etc., wel uytgewonnen heefft.

Ende de conijnen gebreecken maer rammelaers, souden anders in overvloet aengroeyen, als makende lustige gaten in de duynen ende wordende seer vedt ende gladt.

Alvooren den Commandeur van 't voorsz. jachtjen aen 't eylandt gevaren was ende alle dese saecken affgesien ende in ordre gebracht had, wierd een schip voor de wal vernomen. Des sich te meer haesten om weder tijdelijck in de Taeffelbay te comen ende daeromme desen avondt noch aen boort voer, medenemende 7 oude, uytgejongde ende vetgeweyde, cloecke oyen als calven, tot hoedanige groote ende vetticheyt al de schapen op voorsz. eylandt groeyen; doch alsoo het den ganschen nacht meest stil bleeff, heefft niet eer als den

7*en dito*, 's morgens omtrent een uyr voor daegh, cunnen t'seyl raecken. Echter

1. klip in see tussen Robbeneiland en die ‘Caepse wal’ (Brill lees: *Walvis te Muyden!*).
2. hoogste punt op Robbeneiland waarop die sinjaalvure gemaak word.
3. d.w.s. die poort van die fort en die ingang van die kat moet in 'n regte lyn wees.
4. Die Eva van die brief o.d. 19 Julie hiervoor? In die Monsterrolle van Mei 1657 en Februarie 1658 is alleen sprake van Catharina van Paliacatte, d.w.s. van die Koromandelkus.

quam noch voor den middagh met variable luchtjes wel ter rheede, alwaer wat buyten[+] aff vond 't op gisteravond vernomen schip, van welcke d' opperhooffden al aen landt waren, ende uyt deselve verstond, dat het was 't schip de *Provintie*, [+]117v
13 April verleden uyt Zeelandt geseylt met 263 gegajeerde[1.] coppen, waervan 7 overleden ende verongeluckt waren, de rest altemalen noch redelijck fris ende op de been, tot op 2 à 3 nae, wat scheurbuyckigh wesende, mitsgaders nergens aengeweest noch ymandt tusschenwege vernomen hebbende.

Den schipper, Andries van Nesse, bij d' E. Heeren Bewinthebberen aengenomen, sat in apprehentie over begaene overspel met de huysvrouw van den ondercoopman Huybrecht van Hocht ende andre vrouwen meer, volgens 't rapport van dito ondercoopman ende den opperstuyrman Pieter van Dalen, welcke den gedetineerden schippersplaetse provisioneel becleden, sulcx dat aldaer soo wat moeyten ende onlusten sijn voorgevallen, volgens eenige copien van beleyde attestatien[2.] door den voorsz. ondercoopman aen den Commandeur alhier overgegeven[(d)].

Wierd vooreerst versorgt de behoorlijcke ververssinge voor 't scheepsvolcq, ende d' opperhooffden voormelt gelast met 't schip voorts op de rechte reede te comen, om te eerder en beter haer water te halen ende tijdelijck[3.] vaerdigh te mogen worden tot haer vorder vertreck na Batavia.

Met dit schip bequamen oock schrijven uyt de vergaderinge van 17e, gedateert 11 April verleden[(e)], ende daerbij onder andren van 't vervolgh des slavenhandels op de custen van Gunea ende Angola, doch vermits 't achterblijven van 't jacht *Hasselt* noch ontbloot van de besloten instructie daer des Heeren Meesters desseynen ende ordres tot uytvoeringe van dien in uytgedruckt staen, sulcx wij noch ignorant blijven hoe die na derselver intentie aen te vangen; moetende derhalven blijven wachten na de compste van *Hasselt* off den *Oliphant*, op hope de gemelte instructie onder couverte van Compagnies pampieren daermede sullen becomen om ons na te mogen reguleeren, alsoo die van 't jachtjen *Maria*, den 13en July verleden hier al gearriveert, mede geen hebben.

Gister[4.] dewijl den Commandeur na 't Robben-eylandt gevaren was, is 't gebeurt[+] dat Herry, bij de Soute-revier sijn beesten wat dight bij Compagnies bestiael [+]118
weydende, dewijl de wachters voor den regen onder eenige boomtjes wat verschuylden, 4 koeyen had van den trop affgecregen ende met een vaerdigheyt door twee van sijn volcq weghgedreven, welcke de gemelte wachters (opgestaen) missende, waren datelijck onder Herrys bestiael gegaen, wiens ende oock Caepmans vrouwen ende kinderen met haer huysen ende alles wat sij hadden met een snap[5.] opgebroocken ende vluchtende waren, uyt vreese van vastgehouden te worden, doch hielden de gemelte beestewachters Herry vast, begeerende de 4 koebeesten wederom, off wilden se van de

1. gegagieerde, gasietrekkende.
2. *beleyde attestatien*, afgelegde getuieverklaringe.
3. tydig, op tyd.
4. Van R. vertel wat die dag van te vore tydens sy afwesigheid plaasgevind het.
5. *met een snap*, ylings, inderhaas.

sijnen affnemen, doch ontkende sterck daeraen geen[1.] schult te hebben, hoewel hun haestige vlucht haer vuyl[2.] genoegh maeckten; echter d' onse hem, noch sijne ende Caepmans beesten beset ende genoechsaem in haer macht hebbende, niet willende laten gaen, beloffde[3.] hij door sijn volcq na te laten soecken, met versoeck dat dan soude mogen sijn ende Caepmans huysen wederom laten comen ende bij de gemelte Soute-revier gerustich woonen, 'twelck deselve hem belooffden. Ende daerop d' onse na 't overgeberghte al achter den Lupaertsbergh[4.(f)] (was wel 4 à 5 uyren gaens) heen, daer sij se desen morgen eerst vonden, bewaert wordende van 2 Hottentoos, die haer gelieten off sij se door Herry's last opgesocht ende voor ons gevonden hadden, versoeckende derhalven wat tabacq voor hun moeyten, dat hun de wachters, als wel wetende sij de beesten genomen hadden ende nu doch door dwangh moesten restitueren, niet wilden geven - allen 'twelcke den Commandeur gecommuniceert wesende, gelast heefft d' onse haer te gelaten alsoff wij 't na hun voorgeven soo gelooffden ende aennamen, dierhalven ordre gevende dat de gemelte Hottentoos ende oock Herry quansuys voor haer moeyten wat tabacq soude gegeven ende niet anders als alle minne ende vrundelijcheyt bethoont worden, hoedanich den vrije luyden mede alomme is gerecommandeert, ende vooral te maecken haer bestiael ende treckossen[+] wel te bewaren ende op hoede te wesen, ten eynde wij ons selffs bewaren voor oorsaeck van contentie, ende in tijt ende wijle te beter onse slagh met goedt voordeel eens sullen cunnen waernemen. [+]118v

8*en dito*, 's morgens onstuymich, nat, vuyl weer ende harde westelijcke winden, waerdoor de *Provintie* de verleden nacht van twee anckers heel na de wal gedreven was, doende wesende om weder op te corten.

Heden bij den Raedt[(g)] oversien de copien, attestatien ende confessien, etc., op gister door den ondercoopman van 't schip de *Provintie* overgegeven ende neffens den gesurrogeerden[5.] schipper versocht redres in de saecken aengaende de faulten van overspel begaen bij den schipper Andries van Nesse met de huysvrouw van voorsz. ondercoopman, etc., ende waerover denselven, neffens oock dito vrouwe, genaempt Cornelia van Savelpoel, aen boort bij den scheepsraedt gedetineert sijn; - soo is na genomen deliberatie goetgevonden vooreerst scherp ondersoeck ende informatie te nemen off er oock eenige tweespalt in de jegenwoordige scheepsregeringe sij, ende door dese nieuwe gesurrogeerde ende opgeclommen officianten met goet reglement wel de behoorlijcke ordre gehouden wordt, ten eynde men daeruyt soude mogen sien off Compagnies costelijck schip met deselve voorts na Batavia te vertrouwen sal wesen, etc.

Ende aengaende de gemelte faulten: is verstaen bij gelegentheyt de attestanten ende confessanten eens te verhooren, omme na 'tselve daerinne dan vorders te handelen

1. Dubbele ontkenning.
2. verdag.
3. Sic.
4. Blykbaar dieselfde as die latere Tyger(s)berg. Vgl. joernaal van Danckaert o.d. 11/11/1659 en 25/1/1660 (*Bylae*, Deel III).
5. in die plaas gestelde, plaasvervangende.

als bevonden sal worden ten meesten dienste van de Compganie, tot behoudenisse van voorsz. costelijck schip ende goet te vereysschen, ende waertoe dan sijn gecommitteert den schipper van 't jacht *Maria* ende Roeloff de Man, bouckhouder ende medelit in den Raedt deser fortresse, ten overstaen van[1.] den Secretaris deses selven Raedts.

Nieuwe maen, *den* 9*en dito*, 's morgens stil, fray, sonneschijn-weer, waren die van de *Provintie* besigh haer verloren anckers weder op te vissen ende wat nader op de rheede te corten, daer se 's namiddaeghs geraeckten.

10*en dito*, idem, fray, lieffelijck weer. Is den Commandeur met voorhaelde gecommiteerde selffs eens mede na 't schip de *Provintie* gevaren om van alles ter degen[+] informatie te nemen, gelijck dan geschiet ende gebleecken is:

dat den gedetineerden schipper, volgens andermael vrijwillige bekentenisse, [+]119
verscheyde malen des ondercoopmans vrouw voorsz. vleeselijck bekent ende beslapen heefft, maer aengaende van de compassen te verleggen ende 't schip in Angola te willen brengen, ontkent wel expresselijck, roepende Godt tot sijn getuyge, hoewel eenige attestatien daertegens (doch niet heel suffichandt) sijn leggende[2.], etc.

11*en dito*, mooy weer als vooren. Is den Commandeur met de schipper van 't jacht *Maria* ende eenige uyt den Raedt deses forts weder na boort gevaren, om den gedetineerden schipper op alles nader te verhooren, welcke bij sijne voorsz. confessie ende ontkenninge is blijven persisteren, sulcx niet anders is blijckende als dat sigh met den ondercoopmans vrouw verscheyde malen in overspel heefft verlopen, maer wegen 't schip op onrechte plaetse te hebben willen brengen, schijnt weynich aen te wesen.

Sondagh, *den* 12 *dito*, windrigh weer van den N.Westen met betrocken lucht.

13 *dito*, moy weer. Is den Commandeur ende den schipper van 't jacht *Maria* met hem gegaen na de Hout-valey, binnen deur de Clooffpas[(h)], omme alle schuylplaetsen ende advenuen aff te speculeeren, ende waer de Hottentoos eenichsints met off sonder bestiael souden cunnen door passeren; die desen dagh ende oock den

14*en dito*, altemalen uytgesien ende bevonden hebben dat deselve souden cunnen besloten ende beset worden op niet min dan ses plaetsen, namentlijck op de Clooff-pas tusschen de steen- ende bosbergen[3.], in d' E. Heer Van Goens caert[⋆] mede aengewesen ende geteyckent met de letter Fende P (?), op de knie van de leeuw[4.] mede bij Sijn E. voormelt aengewesen met de letter F, mitsgaders vorders in de clooff[5.] tusschen de[+] Leeuw- ende Taeffelbergh, ende dan noch op drie plaetsen in de gemelte Hout-valey, sijnde ses besettingen tesamen, waermede men Herry [+]119v
ende Caepman (daer gelockt hebbende) soude cunnen binnen de voorhaelde palen[6.] houden, ende sijluyden weyden genouch hebben tot al haer bestiael, uyt welckers aenteelt d' E. Compagnie dan soude

1. *ten overstaen van*, in teenwoordigheid van.
2. *sijn leggende*, oorgelê, afgelê is.
3. Met die gesig na die Weste is die *Steenbergen* (vandag nog so genoem) links van die *Clooffpas*, en die *Bosbergen* regs, op die Suid-Oostelike hellinge van Tafelberg.

⋆ Vgl. Kaart teenoor bls. 101.

4. By die huidige Clifton?
5. Teenswoordige Tamboerskloofnek.
6. grense.

cunnen haer gerieff halen na belieffte voor cooper ende tabacq, ende hun persoonen vrij ende liber sonder bestiael uyt- ende inlatende, dan daervoor in 't landt meer gaen halen ende alsoo onder Compagnies devotie[1.] haer bestiael eygen[2.] evenwel houden ende maer gedwongen sijn 'tselve aen ons te verhandelen ende meer te halen als 't haere te veel verminderden, etc.

Op den namiddagh begond vrij hard ende dight te regenen. Sulcxden Commandeur ende schipper voorsz. met haer volcq lustich nat ende vuyl thuysquamen, hebbende den voorleden nacht in de Hout-valey onder de bloote lucht gelogieert, omdat tot drage van de tent te veel volcx nodich was, etc.[(i)]

Eergister isser oock 70 man van de *Provintie* na 't bos gesonden om houdt tot 't hoofft uyt te slepen op het wagenpadt.

15 *dito*, 's morgens fray, helder, sonneschijn-weer, met variable, slappe coelte. Tegen den avondt wierd een schip onder de wal gesien, 'twelck den

16*en*, 's morgens, fray weer ende 't luchjen westelijck sijnde, al vroegh ter rheede arriveerde, sijnde 't jacht *Hasselt*, daerop schipper Jacob Hendricxsz. Moocker, ende ondercoopman Adriaen van de Venne[(j)], 10 April in compagnie van 't jachtjen *Maria* uyt 't Vlie geseylt ende nergens aengeweest, op hebbende gehadt 152 gegagieerde coppen, waervan maer 1 gestorven ende de rest, Gode loff, noch altemalen fris op de been sijn. Ende alsoo voorsz. jacht *Hasselt* na d' ordre onser Heeren Meesters gedestineert is na de custe van Guinea, met 60 à 70 coppen, soo sijn de rest, namentlijck 81 persoonen, datelijck g'ordonneert op 't hier ter rheede leggende schip, de *Provintie*,[+] over te gaen, omme daermede voorts na Batavia te varen, daer oock in overgescheept wordt de coopmanschappen ende andre [+]120
goederen in voorsz. *Hasselt* ende *Maria* voor India geladen, ende wijders ordre gestelt om dito jacht in aller ijl vaerdigh te laten maken tot haer vorder te doene voyagie voorsz., waertoe de *Maria* al langh gereet heefft gelegen ende dierhalven *Hasselt* de hulpende[3.] handt te bieden, aenbevolen is.

17 *dito*, 's morgens regenachtich doch bequaem weer en de wint westelijck, is 't voorsz. volcq al ten eersten overgeset.

18 *dito*, guyr, cout, weer en de wint van den N.Westen, met felle regenbuyen.

Conform onse resolutie[(k)] van den 8 deser, na gelegentheyt genomen hebbende soo veele informatie van de gelegentheyt der jegenwoordige scheepsregeringe des schips de *Provintie* als mogelijck is, mitsgaders oock wegen d' onlusten tusschen 't Vaderlandt ende hier op dito schip voorgevallen, etc., ende daerbij onder andren gesien de schrale blijcken van dat den gedetineerden ende bij d' Ed. Heeren Meesters aengenomen schipper, Andries van Nesse, souden hebben willen Compagnies schip op verkeerde havens brengen, soo hem van de jegenwoordige scheepsregeringe wordt te last geleyt, edoch niet suffichandt noch claer genouch bewesen, maer ter contrarie niettemin sijn sondigh ende overspelich leven begaen met de huysvrouw van den

1. gesag.
2. as hulle eiendom.
3. *Hulpen* heet 'n Suid-Ndl. byvorm van *helpen*. Vgl. nog *behulpsaam*, *hulpmiddel*, *hulpvaardig*, ens. Kyk deel I, bls, 108, noot 1.

ondercoopman Huybrecht van Hocht, genaempt Cornelia van Savelpoel, volgens eygen vrijwillige ende onaffgedrongen confessie, waerover bij den scheepsraedt, vóór hare compste alhier op den 21en Juny passado, is in d' ijsers[1.] geset ende tot dato gedetineert gebleven, ende ingevolge, om 't schip weder van een goedt opperhoofft te versien, den opperstuyrman Pieter van Dalen in sijn plaetse gesurrogeert, mitsgaders den derde waeck[2.] Thomas Woutersz. eerst in den gedeporteerden[3.] onderstuyrmansplaetse ende nu tot opperstuyrman, den gewesen vierde waeck[2.] tot onderstuyrman ende den hooghbootsmansmaet weder tot vierde waeck.

Ende gemerckt dat tot affdoeninge van voorhaelde saecken veele tijts souden vereysschen, vermits de meerder informatien van sommige saecken noch soudende moeten werden genomen, waerdoor dit costelijck schip in sijne te doene reyse vrij soude werden geretardeert, tot groote schade ende intrest[4.] van d' E. Compagnie, op 'twelck ende wes meer dienaengaende den Raedt 't principaelste is lettende;

Item oock, gesien dat den gewesen opperstuyrman ende nu alsboven bij den scheepsraedt gesurrogeerden schipper Pieter van Dalen in de regeeringe goede ordre is houdende ende 't werck wel aenvordert, etc.;

Soo is bij den Raedt deser fortresse, g'adsisteert ende versterckt met de opperhooffden van de jachten *Hasselt* ende *Maria*, verstaen die surrogatie voornamentlijck, nevens oock alle d' andre aengaende d' opclimmingen der bedieningen bij den scheepsraedt gedaen, op approbatie van d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India in haer geheel ende desen voorsz. Pieter van Dalen op approbatie voorsz. als schipper ende opperhoofft op dito schip te laten. Maer om te besorgen dat 'tselve oock van een goet stuyrman mochte versien wesen, waermede het schip bij sieckte off overlijden van voorsz. Van Dalen soude cunnen ende mogen voorts terecht gebracht worden, alsoo der doch een is manquerende, vermits den persoon Thomas Woutersz. hierboven genoemt daertoe niet bequaem g'oordeelt wordt ten aensien van sijn droncken ende gedebaucheert leven, alsmede sijne strengigheyt ende vuyle bejegeninge tegen 't volcq, deselve[5.] veele t' onrechte met een droncke hoofft slaende ende scheldende voor honden, etc., daer seer over geclaegt wordt ende in sodanigen schip wat teer[6.] ende periculeus valt, - soo is, omme alle vordre onlusten voor te comen, ende om redenen voormelt, oock verstaen den opperstuyrman van 't jacht *Maria*, genaemt Harman Albertsz. van Enchuysen, wesende een fray, bedaeght ende in d' Indische navigatie een ervaren zeeman, op meergenoemde schip de *Provintie* tegen verhaelden Thomas Woutersz. te laten overgaen, ende die weder op 't jacht *Maria*, omme met 't eerste ander aencomende schip voorts na Batavia te varen ende de confirmatie van sijne surrogatie bij d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India te[+]

[+]121

1. Hier dus die gediftongeerde vorm, teenoor *iser* o.d. 19 Julie hiervoor.
2. Ondergeskikte rang by die Oos-Indiese Kompanjie.
3. afgesette.
2. Ondergeskikte rang by die Oos-Indiese Kompanjie.
4. nadeel. Die oorspronklike betekenisverhoudinge van die woord: *belang*, *nadeel*, *skadeloosstelling*, *vergoeding* is baie ingewikkeld.
5. *volcq* word blykbaar as 'n meervoudige begrip gevoel, anders kon ons *'tselve* verwag het.
6. delikaat, gevaarlik.

solliciteren, mitsgaders den onderstuyrman Jan Claesz. de Lange van 't jacht *Hasselt*, mede ervaren in de Indische navigatie, tegen den opgeclommen onderstuyrman Jan Pietersz. van Durkerdam(l) ende die weder op *Hasselt* te laten gaen, waerbij dan, noch blijvende haren gemaeckten vierde waeck Adriaen Goons, vertrouwt wordt gemelte schip weder van suffichante hoofftofficieren versien is ende met Godt de voorste in goede ordre wel terecht sal gebracht worden.

Ende opdat geenige nieuwe onlusten mochten rijsen maer alle occasien daertoe geweert ende voorgecomen blijven;

Item oock dat om redenen in den beginne verhaelt, ons de tijt ende bequaeme gelegentheyt manqueert de saken wegen den gedetineerden ende hier aengeclaegden schipper Andries van Nesse alhier finaelijck aff te doen, soo is verstaen denselven uyt sijne banden (sedert 21 Juny passado verdrietich in gelegen) van dito schip te laten hier aen landt comen ende verblijven tot het eerst hier aencomend ander schip, omme hem daermede dan voorts na Batavia te laten varen, ende van alle de pampieren ende stucken tot sijnen laste, etc., een stel nu met dit schip de *Provintie*, weder haest seylwaerdich wesende, ende een ander stel, off dubbelt[1.], met het eerstvolgende schip, ten eynde die saken na 't goetvinden van d' E. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India bij den rechter op Batavia in beter ordre als hier, mits d' ongelegentheyt, etc., wel geschieden can, soude mogen affgedaen worden, neffens wel expresse recommandatie ende bevel aen den ondercoopman Van Hocht, sijn vrouw (sieck te koy leggende ende daeromme scheep latende blijven) geduyrende de noch te doene reyse wel te bewaren als na behoren, tot preventie van meerder onheyl ende onbehoorlijckheden;

Is oock goetgevonden de vordere officieren voor ons te roepen ende elck tot presteringe van hun debvoir ende onderhoudinge van goede ordre ende gehoorsaemheyt een behoorlijcke vermaninge te doen, alsoock alle den scheepsvolcque in 't gemeen,[+] ten eynde haer alle als getrouwe dienaers van d' E. Compagnie te dragen ende hun uytterste debvoir aen te wenden om Compagnies [+]121v schip ende goet in alle getrouwicheyt op Batavia te brengen.

Ende alsoo, door 't haestich vertreck van voorhaelde schip de *Provintie* uyt Zeelandt, den sieckentrooster (daerop bij d' Ed. Heeren Bewinthebberen ter selver Camere aengenomen) is achteruyt geseylt[2.] ende blijven staen[3.], sulcx dito schip daervan[4.] ontbloot is, 'twelck door voorhaelden Thomas Woutersz. altijts is gedaen, ende om dito ampt van hier tot Batavia provisioneel te becleden ons jegen woordigh voorcompt ende sigh aenbiedt den persoon Gerrit Valcq van Schoppingen(m), adelborst, met ernstich versoeck ende bede om daertoe te mogen werden g'employeert, - Soo is 't dat wij (verseeckert sijnde van sijn goet comportement, stil ende stichtelijck leven, mitsgaders desselffs bequaemheyt in 't lesen ende singen der psalmen) denselven sijn

1. kopie.
2. deur wegseil van die skip agtergelaat.
3. d.w.s. op die land.
4. nl. (van die dienste) van die sieketrooster.

versoeck toestaen, omme de gemelte plaetsen van sieckentrooster geduyrende de reyse van hier tot Batavia provisioneel te becleden, ten eynde oock te meerder devotie ende stichtelijcke dissiplyne onder 't volcq sal mogen gehouden worden; ende omme dito ampt in te meer waerde ende behoorlijcke achtinge onder den gemeenen man te doen hebben, sullen de opperhooffden hem volgens gebruyck sijn eetplaets in de kajuyt[1.], mitsgaders desselffs slaepstede mede ter behoorlijcker plaetse laten hebben, doch aengaende de confirmatie van voorsz. ampt ende augmentatie in gagie, etc., sal denselven hebben te versoecken aen d' Ed. Heer <en> Gouverneur-Generael ende d' EE. Heeren Raden van India tot Batavia, aen welcke Haer Ed. wij 'tselve gedefereert ende hem volgensdien vorders gerenvoyeert laten.

Sondagh, *den* 19*en dito*, wat bedaerder weer en de wint N.West, met regen als gister.

20*en dito*, fray, helder, sonneschijn-weer met stilte.

Heden bij den Raedt van 't fort de Goede Hoope[(n)], gesterckt met den Breeden Raedt van de jachten *Hasselt* ende *Maria*, genomen sijnde de nader lecture van de brieven ende secreete instructie onser Heeren Meesters nu jongst becomen[(o)] op 't stuck[+] van den slavenhandel ende despeche der gemelte jachten tot dien eynde na Guinea ende Angola, etc., mitsgaders oock derselver ordre omme 't jacht *Hasselt* [+122] gemant te laten met 60 à 70 coppen ende 't jachjen *Maria* naer advenant[3.] ende vereysch van saecken, soo is, na verscheyde ende omstandighe genomen deliberatien, bij meerderheyt van stemmen goetgevonden meergenoemde jachten te mannen, als te weten, *Hasselt*, sijnde het grootste, met 70, ende *Maria*, 't cleynste, met 36 coppen, als wordende bij de gemelte scheepsoverheden verstaen, met minder het desseyn van d' E. Compagnie niet wel soude cunnen uytgevoert worden, vermits op de custen van Angola in 't cruyssen eenige waerdige prinsen[4.] becomende, oock volcq nodigh sij om die na d' ordre onser Heeren Meesters te mannen ende herwaerts op te senden, doch wanneer sonder becominge van eenige waerdige prinsen, de tijt sal verstreecken wesen voor 't jacht *Hasselt* om na order te lopen tot de g'ordonneerde slavenhandel, is verstaen dat denselven dan niet meer sal ophouden als 60, ende 10 man overgeven aen 't jacht *Maria*, omme hier terugh te brengen, nadat met deselve daer (bij den Breeden Raedt der gemelte jachten alsdan nader over te delibereren) noch eenige meerder tijt na *Hassels* affscheyt sal gecruyst hebben, ende dan empassandt in 't herwaerts keeren over te steecken na St.-Helena Novo[5.(p)], om dat eens te besichtigen off daer misschien 't een off 't ander Portugees vaertuygh noch mochte vinden ende met eenen de gelegentheyt van die plaetse ter degen aff te sien ende teyckenen, mitsgaders van daer vorders op Out St.Helena, omme de aldaer noch sijnde paerden, mogelijck

1. offisierskajuit.
3. eweredigheid.
4. pryse, buitegemaakte skepe. In Oud-Frans kom *prise* en *prinse* naasmekaar voor, verl. deelw. van die oorspronklike Lat. *prehendere*, gryp.
5. Tog seker *St. Helena Nova*, waarmee Van R. 'n onbekende eiland moes bedoel het; want in 1677 kry die offisiere van die *Boode* instruksie om aan die Portugese op die Weskus te vra waar die eiland St. Helena Nova lê. (Godée Molsbergen: *Reisen in Zuid-Afrika*, I, p. 133, noot 2).

ende voor dese plaetse seer nodigh wesende, empassant aff te halen ende mede te brengen, beneffens soo veele appel- off lemoenboomtjes ende jonge verckens als sal cunnen bergen, om hier aen te planten ende voort te teelen.

Wijders oock wat nader oversien de facture van de coopmanschappen bij Haer Ed. voorsz. totten gemelte slavenhandel geprojecteert ende in 't jacht *Hasselt* geladen, is verstaen deselve soo in sijn geheel te laten medegaen sonder daer yets aff te doen; item oock het loot, voor India daerin gescheept, om de minste tijtspillinge ende de[+] jachten te[1.] eerder te cunnen affvaerdigen, alsmede omdat 'tselve wat ranck is ende qualijck weder bij sijn last soude te crijgen wesen. [+]122v

Aengaende de 25 leggers gevult met gordt, waervan al een op de herwaertsreyse is geconsumeert ende noch 24 resteren, is goetgevonden maer 12 aen landt te laten comen ende in droge vaten over te storten, mitsgaders beneffens die ledige, de ander 12 volle leggers met gordt aen boort te laten tot spijsinge van de te handelen offte te verovren slaven, in plaetse van 8 halve leggers offte grofftonnen paerdeboonen, hier te sayen. Mitsgaders van de 12 leggers meel (daer der oock 2 op de reys van sijn geconsumeert) oock een aen boort te laten ende de ander 9 stucx aen landt te nemen, ende dan vorders meergenoemde jacht *Hasselt* te versien met soo veel oude, heele ende halve leggers, offte verckens, tot water, als bij den anderen te crijgen wesen sal, gelijck aen 't jachjen *Maria* rede geschiet ende van lant met 12 hele ende 8 halve leggers offte vleesvaten versien ende rede claer leggende is, sullende derhalven met sijn boot ende volcq dagelijcx die van *Hasselt* alle mogelijcke hulp doen, om in allerhaest tot de te doene vojagie vaerdigh ende gereet te worden, vermits het, om op de gedestineerde plaetsen te cruyssen, al wat laet in den tijt wordt, ende daeromme oock goetgevonden is na *Hassels* vertreck van Angola, na order 't jachjen *Maria* als voorsz. noch eenigen tijt te laten nacruyssen.

's Namiddaghs is den Commandeur, beneffens alle de voorgemelte raetspersoonen, gevaren aen 't schip de *Provintie* ende aldaer voor 't volcq (conform de resolutie van den 18en deser bij deselve genomen) den gewesen opperstuyrman Pieter van Dalen als opperhoofft ende schipper van dito schip g'authoriseert ende de veranderinge in de verdere hoofftofficieren gemaect, mitsgaders gedaen de vermaninge aen 't volcq tot hun debvoir ende gehoorsaemheyt, etc., dat deselve met eenparige ende genoegende[2.] stemmen overluyt beloffden[3.], daermede haer toegewenst is de vordere behouden[+] reyse tot Batavia, ende den bottelier gelast elck een mutsjen Spaence wijn te schencken tot de meerder moetgevinge, etc.; [+]123 sijnde den schipper vorders aengeseyt morgen sijn ververssinge voor de reys te halen, omme met Godes toelatinge overmorgen te mogen t'seyl gaen.

21 *dito*, fray, warm ende stil sonneschijn-weer als gister.

22 *dito*, idem. Ende sijn heden d' opperhooffden van 't schip de *Provintie* affscheyt

1. In die hs. *ter*.
2. WNT IV, 1560 gee voorbeelde van ‘verl. deelw. *genoegd* in den zin van *vergenoegd*, *tevreden*’.
3. Dieselfde spelling o.d. 7/8/1657.

gegeven omme met den eersten goeden windt die Godt verleenen sal, t'seyl te gaen ende hun vorder te doene reyse na Batavia te vorderen, neffens de brieven ende annexe pampieren gedirigeert aen d'Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India[q].

Vollemaen, *den* 23 *dito*, goet weer en de wint westelijck, waerdoor verhaelde schip belet bleeff t'seyl te gaen.

24 *dito*, hard, windrich weer uytten N.Westen met wat regen, tot belet van voorhaelde schips vertreck.

25 *dito*, idem, tot belet als voren. Ende quam hier des voormiddaegs, Gode loff, wel aen te langen 't schip *Enchuysen*, van Enchuysens Camer, daerop schipper Jan Corneliss. Swart ende ondercoopman Jan Huygh, ultimo April passado uyt 't Vlie geseylt met 242 gegagieerde coppen, daervan 5 overleden ende de rest noch redelijcq wel te pas waren, excepto eenige wat scheurbuyck onder de leden hebbende alsoo nergens aengeweest waren.

Met dit schip bequamen nader schrijvens van onse Heeren Meesters, gedateert 16 ende 20 April[r], waerbij onder andren vernomen 't arrest van de Nederlantsche schepen in de havens van Vranckrijck[s], etc.

's Namiddags arriveerde oock 't schip *Rotterdam*, voor die Camer den 19en April verleden uyt Goeree ende voorts, mits contrarie windt, achterom geseylt, nergens aengeweest ende uytgevoert hebbende 313 gegagieerde, daervan 3 overleden, ende[+] rest maer wat noot van scheurbuyck hadden, doch noch al gaende ende staende op de been. [+]123v

Sondagh, *den* 26 *dito*, regenachtich weer ende 't luchjen variabel. Heden is 't *Robbejachtjen* gedespecheert na 't Robben-eylandt om schapen voor de schepen met onderstaende briefken geschreven aen Jan Woutersz., luydende als te weten:

'Laet aen thoonder deses, Joris Jansz. van Amsterdam, volgen 30 stucx van de grootste schapen voor de schepen ende ons met eenen weten hoeveel datter 'tsedert ons vertreck vandaer weder aengegroeyt sijn. De palen ende victualien, etc., sullen Ul. dese weecke mede toegesonden worden.'

27 *dito*, 's morgens mooy weer ende 't luchjen van den Z.Z.Oosten, waermede 't schip de *Provintie* is t'seyl gegaen. D'Almogende wil 'tselve salvo geleyden.

28 *dito*, heel moy weer met stilte.

29 *dito*, 's morgens moy weer als vooren, was 't *Robbejachtjen* van 't eylandt geretourneert met 30 stucx schoone schapen, medebrengende onderstaende brieffken, geschreven aen den Commandeur Jan van Riebeeck, ende luydende als te weten:

'Wij senden per de sloep *Robbejacht*, volgens UE. ordre, 30 stucx schapen, soo rammen, oyen als hamels, soo dat hier in 't geheel noch suyver blijven 340 stucx, waervan dat eerst tegen December weder een partij sullen bequaem wesen om te halen alsoo 't meest allegaer jonck goet, meest oyen ende suygende[1.] oyen <sijn>.

1. d.w.s. lammerooie.

Hier blijven noch 5 halffslachte rammen bij den trop.

De meredickwortelen bij UE. jongst medegebracht, die begindt al fray te schieten; verhoope (naest Godt) wel sal groeyen ende voortcomen met den segen van denselven,[+] maer connen niet bevinden off bemercken dat de pattattissen noch opcomen. Met 't ander saet gaet redelijcq. Geliefft ons noch wat sla- ende raepsaet [+124] te senden, alsoo den thuyn noch[1.] soo groot hebben gemaeckt.

Versoucken oock aen UE. als dat ons geliefft de vlacke pan wederom toe te senden, dewelcke verleden met 't *Robbejacht* aen de Caep sonden om deselve wat te vermaecken[2.] alsoo der een gadt in was ende oock heel dun versleten, waermede hier ontriefft ende verlegen sijn. Als UE. ons palen stuyrt, geliefft ons dan oock met wat spijckers, enckelde middelnagels ende soo een boorijser te versien. 't Omslach hebben wij wel. Sendt ons oocq wat teer.

Versoucken aen d' E. Heer hooglijcq ende demoedelijck dat gelieffde, als ons ransoen stuyrt, in plaets van gordt mochten rijs crijgen, alsoo deselve wat streckende[3.] is om tot een peguynsboutjen te eeten; versoeckende mede als dat ons een haen met 2 à 3 hoenders[4.] toesendt om hier te loopen - soude dan oock lijcken offt een boeredorp was.

Op 't Robben-eylandt desen
28en Augusty 1657.
Hiermede, etc.
(ende was geteyckendt)
Jan Woutersz.

't Begon op den dagh al wat stijff te wayen van den N.Westen, welcke windt tegen den nacht noch al meer opstack.

30 *dito*, 's morgens onstuymich weer met harde Noordt-Weste-winden ende regen, tot belet voornamentlijck van de jachten *Hasselt* ende *Maria's* vertreck na Guinea, waertoe haer affscheyt al gegeven is[(t)].

Ultimo dito, idem weer ende wint als vooren, doch niet soo hard.

Eindnoten:

(a) Ooreenkomstig voorwaardes deur Rijckloff van Goens neergelê, was die vryburgers nie toegelaat om enige vee te slag voordat hulle die Kommandeur in kennis gestel het nie. 'n Plakkaat van 'n maand tevore (2 Julie 1657) het hulle inderdaad ook voorgeskryf ‘geen vee <te> slachten voor haer selffs noch voor andere, sonder 't selve alvoren aen den Commandeur bekent te maecken’. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), p. 28.

(b) Van Riebeeck het 'n bietjie later by Here Sewentien aanbeveel dat die vryburgers verbied moes word om vee van die Hottentotte te ruil. Here Sewentien het hiermee saamgestem en die uitkoms was dat op 5 Mei van die volgende jaar die veeruil vir die vryburgers by plakkaat verbied is. Ibid., pp. 34-35. Vir 'n bespreking van die veehandel in hierdie vroeë dae sien Thom: *Geskiedenis van die Skaapboerdery in Suid-Afrika*, pp. 3-11, 13-16, 22-26 en 43-47.

(c) Sien Februarie 1656, noot q.

(d) Hierdie dokumente is nie in die Kaapse Argief terug te vind nie; Van Riebeeck het hulle waarskynlik later aan die owerhede in Nederland gestuur.

1. nog 'n maal, twee maal.
2. regmaak.
3. O.d. 30/9/1652 word die woord gebruik in die betekenis *langer te laat hou*, *verder mee te kom*. Hier skyn dit te beteken *as goeie aanvullig te dien*.
4. Meerv. van *hoen*, hier = hen. Vgl. WNT VI, 809.

(e) Vir hierdie brief sien C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 798-804. K.A.
(f) Dit is die Tierberg, by die huidige Bellville en Parow. Oor die herkoms van die naam deel Valentyn mee: ‘Zij worden de Tijgerbergen genaamt, niet, om dat diergelijk wildgedierte zich daar onthoud, maar na zekere donkere of bruine vlekken, die de zelve van alle andere bergen daar klaar onderscheiden, en die 'er door den mist der herten op gemaakt worden, die dat land ook vet maaken’. *Beschryving van Oud en Nieuw Oost-Indien*, V, 2de Stuk, p. 11. Sien ook Botha: *Place Names in the Cape Province*, pp. 78-79.
(g) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.* 1651-1663, p. 243. K.A.
(h) Constantianek. Vgl. Maart 1657, noot i.
(i) Hierdie oorspronklike plan om Herry en die Kaapmans agter die berge op te sluit, is egter nooit uitgevoer nie.
(j) Vermoedelik dieselfde as Vennes, wat 'n verbasterde naam is vir Wijdenes, 'n dorp in Noord-Holland naby die stad Hoorn.
(k) Soos in baie ander gevalle, is die aantekening van hierdie dag eenvoudig 'n woordelike afskrif van die notule van die Raad van Justisie se vergadering op dieselfde dag. Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 246-247. K.A.
(l) Of Durgerdam, 'n dorp in Noord-Holland, naby Alkmaar.
(m) Schöppingen, Pruisiese dorp in Munster.
(n) C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 248-249. K.A.
(o) Hierdie dokumente is te vinde in C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 790-804. K.A.
(p) Wat betref St. Helena Novo, sien Februarie 1656, noot e.
(q) C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 684-690. K.A. Hierdie stukke het o.a. bevat volledige voorskrifte vir skepe wat Tafelbaai snags binnevaar.
(r) C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 806-821. K.A.
(s) In die brief van 20 April is verklaar dat alle Hollandse skepe in die hawens van Frankryk verbeurd verklaar is, en dat, indien oorlog uitbreek, die Kaap dadelik daarvan in kennis gestel sou word. Ibid., pp. 821-821. Die Kompanjiesowerheid het in hulle briewe van 15 en 23 Junie 1657 weer na hierdie kwessie verwys. Ibid., pp. 824-825 en 828.
(t) Van Riebeeck het instruksies vir die bevelvoerders van die *Hasselt* en die *Maria* opgestel, maar verduidelik dat dit in samehang met die instruksies van Here Meesters gelees moes word, en dat die laaste in ieder geval nougeset nagekom moes word. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 701-704. K.A.

September anno 1657

+ *Adij*, *primo dito*, noch al Noordtweste-winden, tot belet als vooren, ende is oock 't *Robbejachtjen* gedespescheert om met de jachten *Hasselt* ende *Maria* in +124v
compagnie mede te seylen tot het Dassen-eylandt met ordre als dicterende is navolgende:

Memorie voor d' opperhooffden van 't *Robbejachjen*, luydende als namentlijck:

‘Alsoo goetgevonden is 't jacht *Maria* te verstercken met de twee Engelse stucken die op 't Dassen-eylandt begraven leggen, ende derhalven de jachten *Hasselt* ende *Maria* g'ordonneert sijn dito eylandt empassandt aen te doen, soo sullen Ul. met deselve

tegelijck van hier t'seyl gaen, omme mede met alle spoet derwaerts te varen ende haer de voorsz. stucken ende rampaerden, etc., aen te wijsen, nae 'twelcke dan sult innemen al 't riedt, latten ende sparren waermede 't huys aldaer gedeckt ende gemaeckt is. Item oock de cogels offte rondtscharp[1.] uyt de chaloup *Peguyn* aldaer aen strandt leggende bij de paelen daer de boot placht aen vastgemaeckt te worden, neffens oock een lere emmer bij de waterput leggende, waermede dan ten eersten weder sult herwaerts opcomen om voorhaelde sparren ende riedt te gebruycken daer 't nodich wesen sal, brengende met eenen eenige levendige dassen mede ende tijdinge off se daer weder wat aenteelen.

In 't fort de Goede Hoope, adij primo September, anno 1657
(ende was geteyckent:)
Jan van Riebeeck.'

Sondagh, *den* 2*en dito*, 's morgens regenachtich weer en de windt westelijcq, sijn heden oock gedespescheert de schepen *Rotterdam* ende *Enchuysen*, mitsgaders d' opperhooffden van dien g'intregeert de brieven ende annexe pampieren aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India[(a)].

Tegen den avondt is 't *Robbejachtjen* met een variabel luchjen vooraff t'zeyl gegaen.

3 *dito*, 's morgens liefflijck sonneschijn-weer met stilte, bleven de boots van de[+] bovengemelte schepen, vermits niet seyl costen raken, voor 't ledich leggen noch [+]125
besich soo veel wortelen, cool, etc., aen boort te halen als deselve costen weghslepen, om op reyse soo langh tot ververssinge te dienen als mogelijcq sij, volgens gewoonte al overlangh soodanich in treyn geweest.

Tegen den avondt raeckten de jachten *Hasselt* ende *Maria* met een variabel luchjen onder seyl, maer vermits de wint na 't Noortwesten schoot ende redelijck stijff begond deur te coelen, moesten 't deselve tusschen 't Robben-eylandt ende dese bay weder anckeren, mitsgaders *Rotterdam* ende *Enckhuysen* daeromme oock blijven leggen.

4 *dito*, 's morgens stercke, drooge, noordlijcke coelte, tot belet als vooren, welcke wint op den dag N.westelijck lopende, soo hardt toenam met felle regen ende hagelbuyen, dat de voorgemelte schepen al vrij wat aff te rijen hadden, sijnde *Rotterdam's* schuyt achter affgespoelt, 'twelck bij de redout Duynhoop strandende, sonder schade door d' onse hoogh op 't landt gehaelt wierd.

5 *dito*, 's morgens noch al harde, felle N.Westewinden, latende *Rotterdam* een sjou[2.] wayen ende een schoot doen. Des hier van landt onderstaen wierd met de sloep

1. ronde kanonkoeëls. Dit is die enigste vindplek wat die WNT (XIII, 1041) vir hierdie 'samenstelling' aangee.
2. Halfopgerolde vlag as teken dat hulle hulp nodig het. Ook opgeneem in briewe o.d. 9/1/1662. Woord van Friese afkoms, waar *sjouwen* beteken: deur die water loop om leeftog aan boord te bring.

derwaerts te varen, maer moeste vermits de harde brandingh onverrichter zake wederom keeren.

Tusschenwijle steeckt de boot van 't schip *Enchuysen* off, comende daermede genoechsaem op de hals[1.] voor wint vol volcx aen landt, sijnde voor tegen 't schip ende achter van de sloep heel aen stuck ende schadeloos[2.] gestooten, sulcx datelijck op 't landt gehaelt wierd om te vertimmeren.

Weynich daerna begaff sich de schuyt van *Enchuysen* met den ondercoopman[+] Huygh na 't schip *Rotterdam*, maer costen door de hooge deyningh ende stortingh [+]125v niet aen boort comen. Des die van *Rotterdam* achter uyt de galderije haer een brieffken toewierpen, waermede selve[3.] aen landt quamen, luydende als te weten:

'Mijn Heer, onse voorgenomen debvoir om ons reys te vervordere is bij onse voortvarentheyt nae onse wens niet wel uytgevallen, overmits de noordelijcke wel soo oostelijcke alsmede N.N.W. ende N.Weste harde windt ons sulcx belet heefft ende daerbij noch genootsaeckt waren noch 2 anckers te laten toegaen ende de zee soo hefftich was dat door 't springen[4.] van dagelijcx[5.] ancker hebben op 5 ende 4½ vaem gecomen, daer soo gestooten met ons achterschip ende 't roer, dat wij vrij becommert waren voor een groot ongeval, ende de roerpen van 't roer daerin aen stucken, raedtsaem bij ons gevonden water te storten[6.], ende hebben wel 46 pijpen[7.] water gestort. Onse schuyt is achter van de boot gesmeten van 2 touwen, daer die aen vast waren, ende oock de galderije boven 't roer met opstooten ontramponeert. Wij versoecke aen de Heer Riebeecq dat nae onse schuyt mocht gesien worde, alsoo sonder twijffel die beschadicht sal wesen, door onse timmerluyden mach versien[8.] worden. Ondertusschen, soo Godt almachtich ons weer ende wint verleendt, kennen nu soodrae niet vertrecken als wel voorgenomen waer, maer de gelede schade eerst in esse[9.] moeten brengen, doch tot mijn leetwesen, etc.

In *Rotterdam*,
adij 4en September anno 1657.
UE. dienaers,
(was geteyckent:)
Jochem Claesz.
Cornelis Timmers
Jan Jansz.'

In den nanacht, altemets een stil vlaegjen wesende, heefft den Commandeur de sloep van *Enchuysen* na 't schip *Rotterdam* gesonden om te vernemen hoe 't daermede stond, welcke cort daerna wederom comende, rapporteerden dat de groote mast gisteravondt door 't hardt stooten al hadden moeten kerven[10.], sijnde met de

1. *op de hals*, met lewensgevaar.
2. beskadig, stukkend.
3. *waarmee deselve* of *waermede deselve*. So word *ende de* dikwels *ende* geskryf.
4. losspring.
5. wat die meeste gebruik word. Teenswoordig gewoonlik *daags anker*.
6. laat wegloop (om die skip ligter te maak)? In hierdie spesiale betekenis nie in WNT nie.
7. vate, waterhouers.
8. reggemaak.
9. *in esse* hier = in orde.
10. kap.

zeylen en de gansche vleet[1.] na strandt gedreven ende al haer water gestort, na 'twelcke 't stoten wat opgehouden, mitsgaders een touw ende een ancker gebroocken was, sulcx jegenwoordigh weder in 't vlot[2.] voor een ancker ende 't beste tou lagen, met hope, dewijl 't weer affnam, omme tegen den dagh 't schip op diep water ende[+] de behoorlijcke rheede weder te crijgen, alsoo daeraen gansch geen merckelijcke [+]126 leccagie noch eenige andre schade vernomen wierd.

6 *dito*, 's morgens 't weer heel bedaert sijnde ende de jachten *Hasselt* ende *Maria* door de verlede stercke contrarie winden mede weder ter rheede gecomen wesende, is den Commandeur des morgens vroegh selffs na 't schip *Rotterdam* gevaren, daer ten eersten de schippers van *Enchuysen* ende de voorss. jachten datelijck met haer boots ende werptuygh liet aen boort comen ende ordre stellen dat sijluyden aen 't voorsz. schip tesamen soo lange soude blijven tot hetselve met haer hulpe, raedt ende daet weder in 't diep ende op de behoorlijcke rheede gebracht soude wesen, mitsgaders dan ten eersten de vleet thuys te halen, etc., sulcx op staende voet werpen[3.] uytgebracht, 't ancker ende 't nieuwe touw daer 't schip voor lagh, ingewonnen wordende, bevonden is bijna 2 strengen daervan gebroocken te wesen ende 't ancker boven comende beyde de handen aff, sulcx het wonder was dat het noch gehouden ende sooals[4.] den Commandeur ende al de schippers daer aen boort waren 't schip niet voorts tegen de wal gedreven was, alsoo oock een ander ancker in 't vallen de schacht dicht tegen de stock affgebroocken ende een derde, het touw aen stucke geraeckt wesende, geen ander meer claer hadden om toe te laten gaen ende alsoo voor 't werp aenquam[5.]; invougen aen allen 'tselve te mercken Godt de Heere dit schip voor d' E. Compagnie wonderlijck bewaert heefft ende te hopen sij alles weder soodanich te verhelpen sal wesen dat sijn reyse sal cunnen vervorderen; ten welcken eynde, ende omme de mast, etc., weder te eerder vaerdigh te crijgen, die van *Enchuysen* g'ordonneert sijn twee timmerluyden aen *Rotterdam* over te senden, ende omdat selve wel vier weecken, na 't gevoelen[6.] van de schippers, werck heefft eer weder sal cunnen seylvaerdigh wesen, soo sijn oock 100 man van dito schip (310 persoonen ophebbende) g'ordonncert op 't schip *Enchuysen* over te laten gaen om daermede soo veel te eerder op Batavia te comen, dewijl 't volcq daer doch ten hooghsten nodigh ende op *Enchuysen* maer 241 persoonen sijn.

's Namiddags was 't verhaelde schip *Rotterdam* weder in diep water op 6½ à 7[+] vadem goede grondt gebracht sonder eenige merckelijcke leccagie, Gode loff, [+]126v ende waren voorts besich om hem vorders terecht te helpen na d' ordre vooren aengeroert.

7 *dito*, 's morgens heel moy weer, heefft den Commandeur partije volcq gestuyrt na de vleet van 't schip die op strandt gespoelt waren. Ende brachten de schippers

1. tuigwerk.
2. *in 't vlot*, vgl. o.d. 23 Februarie hiervoor.
3. werpankers.
4. onderwyl, gedurende die tyd dat.
5. d.w.s. hulle het geen orige anker klaar gehad om nog uit te werp nie en die skip het dus net voor die werpanker gelê. In die hs. *voort werp*.
6. mening.

van de jachten *Hasselt* <ende *Maria?*> tijdinge dat *Rotterdam* maer twee anckers voor de handt had om voor te leggen, alsoo der twee gebroocken waren, als vooren aengeroert; sulcx ordre gegeven is (vermits d' anckers hier aen landt leggende te licht vallen) na andre op te ruymen[1.] ende in te steecken[2.], dewijle doch om te repareren leggen blijven moet.

Ondertusschen is den Commandeur selffs eens weder na boort gevaren om te sien hoe alles gestelt was. Daer comende heefft bevonden dat een van de voorsz. twee anckers (voor 'twelcke neffens 't ander schip soude vastgeleyt worden) de schafft dicht onder aen de stock wel halff deur was, sulx nu drie anckers aen stuck ende geen meer als één daer 't schip voor lagh bij de handt wesende, heefft datelijck een ander van de brugh van 't schip *Enchuysen* laten halen om 't schip emmers doch voor alle saecke, soo haest als mogelijck was, verseeckert ende vast te leggen ende dan na d' andre anckers als voorsz. op te laten ruymen, etc.

's Avonts is den ondercoopman Huygh, met volcq van *Enchuysen* heden morgen uytgesonden, met 't groot seyl van *Rotterdam* in 't fort gecomen, hebbende de rhee[3.] dicht bij 't vrack van *Haerlem* hooch op strandt gesleept om bij gelegentheyt vandaer te halen.

[+] *Nieuwe maen*, *den* 8 *dito*, 's morgens moy weer met betrocken lucht ende slappe variable coelte, is 't *Robbejachtjen* weder ter rheede gecomen met tijdinge dat [+]127 vermits dese verlede harde stormen omtrent 't Dassen-eylandt niet[4.] had cunnen uytrechten, ende al wat pryckel uytgestaen doch geen schade geleden als dat de handt van 't een anckertjen gebroocken ende het touw wat schadeloos op de clippen gevijlt was, anders had hem 't jachtjen bysonder wel ende treffelijck in al dat quaet weer gehouden, soo in zee als voor ancker seer fray ende mack rijdende als oyt een vaertuygh soude cunnen doen.

Heden waren de boots van al de schepen met dit moye weer besich om de mast ende stengh met de gansche vleet van 't schip *Rotterdam* voorts wederom aen boort te halen, maer was 't want[5.] om 't vracq van 't schip *Mauritius*[6.] soo verwart, dat het niet los te maecken was; echter is ordre gestelt om morgen noch nader te versoecken.

Ende is 't *Robbejachtjen* affscheyt gegeven om met 't eerste goede hapjen weder, ten eynde voor dato aengeroert, na 't Dassen-eylandt te varen ende empassandt 't Robben-eylandt aen te doen met onderstaende brieffken geschreven aen Jan Woutersz. ende luydende als te weten:

'Hiernevens gaet op U versoeck voor Ul. 1 salmpouris[7.], 1 paer schoen[8.], vier negroscleden[9.] ende 2 lb. tabacq.

1. *na andre op te ruymen* = die ander ankers te probeer opvis?
2. *in te steecken*, d.w.s. in die ankerrus?
3. Vroeër gebruiklike (Hollands-Zeeus-Vlaamse) byvorm van *ra*, dwarshout voor die mas waar seile aan opgehang word.
4. niets.
5. touwerk.
6. Skip wat (in 1643?) in die buurt van die teenswoordige Drieankerbaai vergaan het.
7. soort sis. *Hobson-Jobson*, s.v. *salempoory*. Oudste aanhaling aldaar in Ndl. 1648. Nie in WNT nie. Met *1 salmpouris* sal wel bedoel wees: *een stuk*, *een rol*.
8. Meervoud van ou enkelvoud *schoe*; of skryffout vir *schoenen*.
9. Klede bedoel vir negers. *Negro* is die Port. vorm. Vgl. nog Engels *negro*.

Voor Thomas Cristoffel Muller 1 paer schoen, 1 lb. tabacq, 1 graeuwe hoedt, 2 hemden, 1 paer wolle cousen ende 1 maendt gelt sijnde 9 gulden.

Voor Jaspar Jansz. Duyff 1 paer schoen, 2 hemden, 1 paer wolle coussen.[+]

Item om te saeyen: wat slae ende raepsaet in 2 blaesen[1.]; 3 hoenders te weten, [+]127v
1 haen ende 2 hennen; 100 paelen, neffens 3 bossen staecken om te gebruycken tot latten ende dito paelen daermede aen den andren te binden in plaets van 't spijckeren, alsoo de spijckers daertoe te costelijck vallen.

Ende wort Ul. bij desen weder voor 2 maenden gevictualieert, mitsgaders op Ul. versoeck in plaets van gort met rijs versien.

Sondagh, *den* 9*en dito*, 's morgens betogen lucht ende moy weer, waeromme weder na de vleet met boots gevaren wierd om die met wandt ende al, mogelijck sijnde, wederom te crijgen maer mostendt[2.] wandt om de verwarringe voorsz. verlaten[3.] ende alleen met de bloote mast thuyscomen, die hooch op de wal gehaelt wierd om te laten maecken 't geen daeraen te doen sal wesen.

Ondertusschen bleeff de wint noch al contrarie tot belet van de verhaelde schepen haer vertreck.

Echter raeckten 't *Robbejachtjen* met bouchsaerden ende ander slachbouchjens[4.], vermits 't luchjen variabel was, noch t'zeyl, sijn best doende omme voor eerst 't Robben-eylandt te beseylen.

10 *dito*, 's morgens stijve N. ten Ooste-coelte, waerop het oock wat begond te regenen, ende de wint na 't Oost ende Zuyd-Oost schietende, sijn voorsz. schepen, namentlijcq *Enchuysen* na Batavia ende de jachten *Hasselt* ende *Maria* na Guinea, etc. weder t'seyl gegaen, raeckende voor den avondt noch fray buyten. D' Almogende wil haer reyse vorders voorspoedigh maken.

11 *dito*, 's morgens noch al redelijcke stijve Z.Z.Ooste-coelte met droogh, helder[+] weer. Begonnen de wallen van 't fort, hier ende daer uytgecalfft, weder te [+]128
repareren, mitsgaders de borstweer rontom aff te werpen om weder met andre stormpaelen, alsoo d' oude vergaen sijn, te vernieuwen, ten eynde wat deffenciber[5.] souden mogen wesen off[6.] er misschien yets voorviel.

12 *dito*, 's morgens helder, stil, sonneschijn-weer.

13 *dito*, idem.

14 *dito*, doncker, betrocken lucht ende N.westelijcke coelte.

15 *dito*, idem, ende was in den nanacht 't *Robbejacht* weder van 't Dassen-eylandt geretourneert met tijdinge dat de jachten *Hasselt* ende *Maria* dito eylandt om de stucken[7.] (daer leggende) aff te halen, niet hadden derven aendoen, maer voor de wint voorts gevaren waren, sulcx wij deselve hierna bij ander gelegentheyt daer sullen moeten affhalen ende na d' ordre van d' E. Heer Van Goens op 't Robben-

1. gedroogde blase van diere, as houers. 'n *Blaas met erwten* het in Ndl. spreekwoordelik geword.
2. *mo(e)sten 't*.
3. agterlaat.
4. 'n *Slagboeg* is 'n draaiende wind wat gunstig of ongunstig kan wees.
5. *defensiever*, sterker op die verdediging.
6. in geval.
7. kanonne.

eylandt planten, daer 't jachjen in 't keren mede aengeweest ende al de houtwercken van 't huys gebracht had, om een crael voor de schapen te maecken, brengende eenlijck[1] 't riedt hier ende navolgende brieffken van dito eylandt geschreven aen den Commandeur Jan van Riebeeck, ende luydende als te weten:

'Wij hebben met 't *Robbejacht* wel ontfangen 100 stocken met drie bossen latten, alsmede met dito jacht nu van Dassen-eylandt comende, de vordere stucken ende stollen[2] van 't gewesene huys aldaer, sijnde 127 stucx in alles, waermede nu een[+] goet, starck corael voor de schapen connen maken, dat wel een goede tijt [+]128v tegenhouden sal ende hier oock wel van doen is. 't Getal van de schapen is jegenwoordigh 350 stucx, soodat hier nu veel jonck goet is.

Wij sijn UE. hoochlijck danckbaer voor ons ontfangen ransoen ende voor 't gesonden thuynsaet, alsmede de twee hoenders. Den haen was gans blindt, sieck aen de pip, is een dagh nadat <wij> se ontfangen hadde gestorven, versoecke dierhalven om een ander. Hadden wel moedt, als hier 10 à 20 hoenders waren, mettertijt wel 1000 à 1200 stucx aen te teelen ende oock aen d' E. Compagnies schepen tot ververssinge conde dienen ende geduyrich in voorteelt blijven, ende hier bequaeme plaets toe is om te houde, als 't UE. soo verstonde, wel met halff soo veel cost als aen 't fort.

De mieredickwortelen groeyen, Godt loff, fray, maer pattattissen connen niet vernemen. Hiermede, etc.

(Tersijden stondt:)

Op 't Robben-eylandt,

den 14 September, anno 1657.

(Lager stondt:)

UE. onderdanige ende

dienstwillige dienaer.

(Ende noch lager stondt:) Versoucke om een halve legger[3] voor de waterpudt ende 1 speckvercken[4] in de thuyn.

(Was geteyckent:)

Jan Woutersz.'

Sondagh, *den* 16*en dito*, 's morgens fray, liefflijcq, stil weer.

17 *ende* 18 *dito*, cout, windrigh weer van den Z.Z.Oosten tot tegen den middagh, quam 't luchjen weder N.westelijck uytter zee.

19 *dito*, 's morgens nat, regenachtich weer ende wint vrij stijff van den N.Westen.

20 *dito*, wat beter doch evenwel vochtich weer ende 't coeltjen variabel.

21 *dito*, heel fray, droogh, sonneschijn-weer ende 't luchjen als boven.

Vollemaen, *den* 22 *dito*, idem. 's Namiddaghs den Commandeur aen 't schip *Rotterdam*[+] eens gevaren sijnde, om te sien hoe 't werck in de reparatien daer al voortgingh, begond seer hard te wayen uytten Z.Z.Oosten, sulcx denselven aldaer [+]129 verweert bleeff ende

1. alleen, net.
2. *stol* beteken *stuk. Stukken en stollen* was in die 17de eeu 'n gebruiklike kombinasie.
3. vat.
4. Die verband dui op *vercken* = soort vat Vgl. o.d. 26/3/1653 en passim. *Spekvat*, vat waarin spek bewaar word, was 'n gewone woord.

Sondagh, *den* 23 *dito*, deselve wint noch al even stijff aenhield tot den 24*en*, 's morgens, begond wat aff te nemen, als wanneer het onderstondt met eenige stille vlaeghjens na land te varen, daeromtrent acht uyren wel aenquam ende op strandt vond staen den tolcq Herry, nu een lange wijl met Caepman ende consorten wegh geweest, tijdingh brengende, offte altoos ons wijs makende, dat verscheyde Saldanhars bij hem geweest waren, met welcke hij seyde, neffens Caepman, pais ende accoort hadde gemaeckt, omme met haer bestiael hier bij ons liber ende vrij te comen handelen, sonder malcanderen aen weercanten eenich molest aen te doen, etc., seggende wijders dat deselve hem souden hebben gesoubat[1.] (welck Indiaens[2.] woort hij verstaedt ende tot Bantam - met d' Engelse in voortijden geweest - geleert heefft) maer onse meninge is, dat hij selffs voor[3.] de Saldanhars sal gesaubat[1.] ende haer vruntschap sal gesocht hebben, als wel merckende dat wij, na sijn meenichmael gedaene voorslagen, doch niet willen resolveeren met hem gecombineert de Saldanhars eenige moleste offte hinder maer ter contrarie alle minne ende vrundtschap aen te doen ende daermede als goede vrunden oprechtelijck soecken te handelen ende wandelen, etc.

Tegen den avondt quamen eenige van de Saldanhars met Herry's volcq noch aen 't fort, versoeckende ons coper ende tabacq, etc., te sien, alsoo voorgaven dat se vreesden wij niet genoech op voorraedt hadden. Des haer alles is laten sien ende lustich gemonstert[4.], mitsgaders wijsgemaeckt dat noch meer in het hier ter rheede leggende schip *Rotterdam* voor ons was ende met d' andre schepen (dagelijcx te comen) telckens oock veel verwacht wordt, doch bloesen[5.] sij daer boven, seggende dat se ons wel haest sullen bloot maken ende als over omtrent 3 jaren[6.] weder uytcopen ende dan met ons jocken souden, beneffens meer andre lacchende discoursjes, na 'twelcke (haer met wat broot, tabacq, bier, brand- ende Spaence wijn vereert[+] hebbende) vrundelijck gescheyden sijn.

25 *dito*, 's morgens fray, liefflijck weer ende 't luchjen variabel. Heden is de stengh weder op de mast van 't schip *Rotterdam* geraeckt. [+]129v

Ende hebben haer vandaegh weder wel 20 persoonen tot vrijdom aengeboden, waervan vooreerst dese 5 'tselve sijn vergundt, namentlijcq:

Hendrick van Surwerden, corporael ende Elbert Dircxsz. van Emmerick[(b)], soldaet ende tafeldienaer van den Commandeur, omme hun op haer handtwerck van cleermaken buyten landtbouw te erneren ende de nieuwe steene redout Corenhoop te bewaren, ende dat twaelff jaren sullen moeten vrijman blijven; Harman Ernst van Utrecht, bootsgesel voor 3, Cornelis Claesz. van Utrecht, dito voor 6 jaren, in dienst

1. mooi praat met, smeek. Oudste voorbeeld van die gebruik van die woord in Nederlands. O.d. 7/7/1658 word *soebat* gebruik in die bet. *vlei.* O.d. 26/8/1658 die afleiding *soubaster* 'ofte flickfloyster'. Vgl. ook bls. 310, noot 1.
2. Indies, d.w.s. Maleis. Van Mal. *sobat*, vriend.
3. Afr. *voor*, nie *vir* nie.
1. mooi praat met, smeek. Oudste voorbeeld van die gebruik van die woord in Nederlands. O.d. 7/7/1658 word *soebat* gebruik in die bet. *vlei.* O.d. 26/8/1658 die afleiding *soubaster* 'ofte flickfloyster'. Vgl. ook bls. 310, noot 1.
4. vertoon.
5. Verl. tyd van *blazen*, hier = spog, grootpraat, opsny (WNT II, 2810). Die Hottentotte het dus nog bokant die Hollanders uit grootgepraat.
6. *als over omtrent 3 jaren*, soos omtrent drie jaar gelede.

van Hendricxsz. Boom, gewesen baes-hovenier van d' E. Compagnie ende nu mede sijn vrijdom toegestaen sijnde om landt te bouwen ende melckbeesten aen te houden, etc., volgens de vrijbrieven haer toegestaen te verleenen[(c)].

26 *dito*, 's morgens nat ende mottich weer met stilte, doch begond op den dagh een Noordlijck labber coeltjen te waeyen.

Ende hebbende haer oock eenige timmerluyden van 't schip *N. Rotterdam* tot vrijdom aengepresenteert om de[1.] vrije luyden huysen te bouwen, welcke daer wel gemist cunnende worden, vermits alles aen de mast, etc., weder gerepareert is ende twee timmerluyden van *Enchuysen* op hebben, sulcx toegestaen ende daeromme g'ordonneert sijn aen landt te comen.

+ 27 *ende* 28 *dito*, idem, moy weer en de wint als vooren, sijn die van 't schip *Rotterdam*, weder gerepareert ende seylvaerdigh geraeckt sijnde, den ganschen dagh besich geweest haer ververssinge voor de reys andermael aen boort te halen, ende gegeven hare despeche omme metten eersten goeden windt die Godt sal gelieven te verleenen, hare vorder te doene reyse na Batavia te vervolgen[(d)]. +130

29*en dito*, dijsich, doch goet weer ende wint als vooren.

Sondagh, *ultimo dito*, stil weer tot belet van voorsz. schips vertreck, doch waren deselve, gelijck oock gister, besich om wat uytwaerts aen te corten ende lieten ons weten dat weder een ancker den eenen arm affgebroocken was, sulcx dit schip seer ongeluckigh in sijn anckers is gevallen, schijnende dat wat sleght moeten gemaeckt wesen.

Op den middagh 't luchjen van den Z.Z.Oosten comende, is 't selve schip t'seyl ende ten eersten fray buyten geraect. D' Almogende wil het voor verder ongeluck bewaren ende behouden laten overcomen.

Eindnoten:

(a) Sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 705-706. K.A.
(b) Of Emmerich, Pruisiese stad naby Düsseldorf.
(c) Vir die betrokke vrybriewe sien V.C. 39: *Monsterrollen, Vrije Lieden etc.*, pp. 31-38 (Vrijprieven). K.A.
(d) In 'n brief, wat met die *Rotterdam* na Batavia gestuur is, het Van Riebeeck oor skeepsverkeer en die aktiwiteite van die vryburgers aan die Kaap gerapporteer. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 709-711. K.A.

October anno 1657

Adij, *primo ditto*, 's morgens helder, sonneschijn-weer.

+ 2 *dito*, onstuymich, stormigh weer en de wint van den Noordwesten met harden regen, blicxem ende donder, doch die[2.] valt hier op 't hardste maer omtrent soo als den sachten, gemenen donder in 't Vaderlandt, sijnde oock tot dato dat d' E. Compagnie hier residentie gehadt heefft, Gode loff, gansch geen aertbevinge vernomen, 'twelcke een fraeye sake is ende weynich plaetsen in d' Indische quartieren exempt van sijn. +130v

1. Sic. ‘Onverboë’ genitief? Vgl. bv. *den sieckentroosters vrou* (6/6/1652) en Inleiding, bls. XLI. Of ‘onverboë’ datief?
2. nl. die donder.

Tegen den avondt vielen hagelsteenen, de gemeene soo groot als leden van duymen en de ongemeene als duyveneyers offte cleyne caetsballetjes.

3 *dito*, idem, nat, los weer en de wint als vooren, doch sonder blicxem offte hagel.

4 *dito*, 's morgens fray, liefflijcq, sonneschijn-weer.

5 *ende* 6 *dito*, idem, met redelijcke warmte. Ende was den Commandeur eens uytgeweest om eenige nieuwe vrijgeworden luyden hare parcken landt aff te laten meten, mitsgaders met eenen te besichtigen hoe 't met Compagnies ende andere corenlanden stonde; welcke redelijck, insonderheyt garst, haver, rogh ende taruw heel wel geconditioneert bevond, staende de garst al fray in airen; doch veele gesayde erten ende boonen bleven in soberen voortganck.

Nieuwe Maen, *Sondagh*, *den* 7 *dito*, goet, stil weer met doncker, betogen lucht.

Dese namiddagh is den Commandeur uytgegaen ende heefft in 't mourassige landt aen d' Oostsijde van de verse reviere tegenover 't landt van Hendrick Boom, omtrent 1¼ uyr gaens van 't fort, weder partije rijs doen sayen, alsoo bevonden is die sedert halff September in de drosse[1.] sloten van Compagnies thuyn gesayt is, fray begindt te spruyten, ende die te voren gesayt was, vermits de coude (hoewel opgecomen) weder vergaen is; sulcx het nu dagelijcx (de warmte aencomende) op veele plaetsen ende allerhande bedenckelijcke[2.] maniere ondersocht ende geprobeert wordt.[+]

8 *dito*, vuyl, regenachtich weer ende windt N.West. [+]131

9 *ende* 10*en dito*, weer ende windt als vooren, doch begond tegen den avondt droogh te worden ende de wint wat stijff ende cout uytten Z.Z.Oosten aen te coelen.

Alsoo den sargeandt Jan van Herwerden bij d' E. Heer Commissaris Van Goens is gepreviligeert ende toegestaen een ordinaris taeffel ende herberge te mogen houden tot gerieff ende huysvestinge voor de gaende ende comende man der passerende schepen, etc., ende dat daertoe buyten, aen de Noortsijde van 't fort, 't gedeelte van <de> oude schapenstal vooreerst ende bij provisie, sooveel doenlijck, op Compagnies costen is bequaem gemaeckt; soo is met denselven g'accordeert daervoor van huyr te betalen 50 gl. 's jaers, ingaende primo November aenstaende. Ende nademael sijn huysvrouw oock voornemens is verckens aen te focken, ende dierhalven versouckende dat haer mochte verleendt worden seecker irregelier stuckjen rouw landts, gelegen omtrent 60 roeden achter 't fort, aen de Noortcandt van de reviere benoorden voorss. fort, tusschen beyde Compagnies zuydelijcxste ende noordelijcxste thuynen, inhoudende met kreeckjes, mourassen ende alles....[3.] roeden, mitsgaders om d' onfatsoenlijckheyt[4.], etc., ongelegen sijnde voor d' E. Compagnie te gebruycken, vermits Compagnies thuynen oock over, ja meer als groot genoech uytgebreyt sijn, soo is haer 'tselve, om wortelen en andre aertvruchten op te teelen tot voedsel ende mestinge van voorhaelde bestiael offte verckens, vergundt ende toegestaen. Edoch niet verder als in leeninge, ende dat het d' E. Compagnie (bij haer vertreck, off selffs naderhant van node hebbende) sal vermogen wederom te nemen. Item oock met wel expresse interdictie dat mede, alsoo weynich als niemandt van alle d' andre Compagnies getrouwde ende ongetrouwde ministers, en sal vermogen

1. Sic. Skryffout vir *drasse*, drassige, deurweekte? *Dros* as byvorm van *dras* is nie (elders) opgeteken nie.
2. denkbare. In hierdie betekenis verouderd.
3. Oningevul.
4. ongeskikte fatsoen, ‘irregeliere’ vorm. In dié bet. nie in WNT nie.

eenige vruchten daeruyt aen yemandt ter werelt te vercopen, vermangelen[1.] offte vereeren, onder wat pretext het oock mochte wesen, directelijcq noch indirectelijcq, maer die vruchten niet anders gebruycken als ten eynde voorsz. ende in hunne huyshoudinge, op penen daertoe gestelt ende noch te stellen, alsoo de vrije luyden sulcx, tot nader goetvinden onser Heeren Meesters, vooreerst noch maer alleen toegestaen ende Compagnies dienaers allegader t' eenemael g'inhibeert blijfft[(a)].

[+] 11 *dito*, 's morgens noch al droogh ende cout, stijff windrigh weer van den Z.Z.Oosten als gister tegen den avondt. [+]131v

12 *dito*, droogh, warm weer met stilte.

13 *dito*, 's morgens mot[2.] ende regenachtigh weer, 't luchjen Noordwestelijck.

Sondagh, *den* 14 *dito*, 's morgens heel stil, mistich weer met donckere mist, die op den dagh opclaerden met moy weer.

15 *ende* 16 *dito*, idem, fray, liefflijck weer. Ende sijn ons jegenwoordigh, zedert 8 à 10 dagen herwaerts, 5 van de jonge treckossen affgestorven, sonder te weten waervan, ende gaen noch wel drie à 4 quijnen - dat al groote verlegentheyt ende achterstal[3.] sal geven in Compagnies landtbouw.

Tot heden met groot verlangen hebbende tegemoet gesien d' affcomste van de Saldanhars, offte inwoonders diep uyt het landt, met hope van deselve een groot getal bestiael soude te handelen wesen, achtervolgens de geruchten al van overlangh[4.] door de Hottentoos hieromtrent woonende geloopen, wijders oock gemerckt dat eenige van deselve al tot ongeveer 2 à 3 daghreysens hier bij ende omtrent sijn geweest ende nu weder te landewaert in wijcken, sonder hier te verschijnen, nochte te weten wat dat daeraen hapert, ende volgens dien gepresumeert wordende (onses gevoelens ten rechten) dat Herry, Caepman ende consorten haer 't een off 't ander wijsmaeckt offte tegenhoudt, om de weyden hieromtrent alleen te gebruycken, etc., - soo is ingesien de nootsaeckelijckheyt van bestiael voor d' E. Compagnie ende vrije luyden, insonderheyt om den landtbouw ende meer andre saecken te vorderen, nietjegenstaende de regentijt wat langh is duyrende ende noch niet affneempt, maer 't landt daerdoor overal nat ende onbequaem blijfft om te reysen, echter evenwel goetgevonden ende vastgestelt eenich ander, hoewel nodigh, werck stil te laten staen ende hoe eer hoe liever met een redelijcken trop volcx ende[+] draeghossen een tocht te landewaerts in te doen, neffens partije coper, tabacq, pijpen, etc., omme te sien niet alleen daervoor [+]132 partije beesten ende schapen te reuylen, maer oock de Saldanhars met alle vrundelijckheyt aff te nodigen ende verseeckeringh te geven, dat wij wel sullen maken ende versorgen haer geen belet off hinder door Herry, Caepman ende consorten aengedaen worde, alsoo onse opinie vast blijfft, dat sijluyden d' eenige beletters van die luyden hare affcompste sijn, mitsgaders hun oock wel weten te fondeeren[5.] op onsen landtbouw, ende dat het landt daerdoor soo

1. verruil.
2. *mot-?*
3. agterstand.
4. *van overlangh*, van lankal af, sedert geruime tyd.
5. argumente te bou (op).

veele gebroocken wordt dat sijluyden geen weyde voor haer bestiael hieromtrent souden vinden, ende wes meer tot belet voorsz. dienende, als wordende seer slim ende daerdoor wel beginnende te mercken de nootsaeckelijcheyt van bestiael, mitsgaders apparendt hoopende dat wij, bij onstentenisse van dien, dese residentie wel weder mochte verlaten, etc. - sulcx dan als voorsz. vastgestelt blijfft alle preparaden ten eersten te maken om (mogelijck sijnde) overmorgen ten langsten te landewaert in te reyse, ten eynde voorsz.[(b)]

Is oock geresolveert 't *Robbejachtjen*, neffens de opgeboeyde boot offte cleyne chaloup *Peguyn*, gesamentlijck met 8 man te senden na de Saldanha-bay, om, vermits ons speck ende vleys bijna op is, wat vogels te haelen ende in te souten, mitsgaders empassandt van 't Dassen-eylandt te halen de 2 Engelse stucken daer noch leggende, omme deselve, offte een van die, na de gelaten ordre van d' E. Heer Van Goens te planten op 't Robben-eylandt, ten eynde eenige Francen, Portugesen offte Engelse daer te min gelegentheyt mochten vinden Compagnies schapen aff te halen offte eenige quade part te speelen. Sijnde oock goetgevonden d' opperhooffden des gemelten *Robbejachts* partije coper, tabacq, etc., etc., mede te geven om te sien off er in de Saldanha-bay oock wat schapen ende jonge ossjens te handelen mochten vallen ende over te brengen[(c)].

Gister namiddagh had het wagevolcq op de hooghte bij 't bos een schip in de bay[+] Fals gesien, 'twelcq heden daer noch in dese bay vernomen sijnde, gesustineert wordt een Portugees off ander uytheems schip sal geweest sijn. [+]132v

17 *dito*, heel moy weer ende 't luchjen zijelijck[1.], doch slapjes, als de vorige dagen.

De vrije luyden, verstaen hebbende ons voornemen tot een landttocht ten eynde in onse resolutie van gisteren vervaet, ende volgens dien presenteerende ende versoeckende onder hun achten mede te mogen gaen ende toe te leggen[2.] 5 draegossen; - Soo is goetgevonden sulcx te accepteeren ende van Compagnies wegen soo veel volcx daertegen weder te excuseeren[3.] ende maer uyt te maken 7 man met 4 ossen ende drie à vier van de vertrouwste Hottentoos, die dagelijcx hun hier bij ons sijn onthoudende, mitsgaders voor een maendt provisie, 400 lb. coper, tabacq ende pijpen tot den veehandel, etc., in welcke negotie met de vrije luyden g'accordeert is dat sij tesamen sullen herideeren[4.] ⅓ ende d' ander ⅔ voor d' E. Compagnie, provisie, cruyt ende loot etc., tot elcx last bysonder, excepto de Hottentoos, die beneffens Compagnies dienaers tot haer costen sullen versorght worden, ende 't gesach over desen trop, mitsgaders d' administratie des handels, bevolen sijn den gesubstitueerden fiscus ende landtschoudt Abraham Gabbema; met allen 'twelcke hun den vrije luyden dan confirmerende, wijders beslooten is dat de vrije luyden Vrijdagh- (sijnde overmorgen-) middagh met haer ossen ende bagagie sullen aen 't fort comen om dienselven avondt in den namen des Heeren op reys te gaen met dese navolgende persoonen te weten:

1. Vir *Zuijelijck*, suidelik.
2. by te voeg.
3. sodat hulle die tog nie hoef mee te maak nie.
4. Letterlik: *erwe*. Hier blykbaar: *as hulle deel toegewys kry*.

Van Compagnies wegen, g'armeert met pistools ende snaphanen; Abraham Gabbema, boven genoempt, Jan van Bemmel, corporael, Pieter Theunisz. Mulder,[+] baes-metselaer, Pieter Potter, lantmeter, David van Eps[(d)], onder-barbier, Elias [+133] Giers, adelborst, Jochem Elbert, bosschieter[1.] off ossedrijver, met 4 Hottentoos als voorsz. Van de vrije luyden, idem g'armeert: Harman Remanjenne, Hans Pietersz. Faesbenger, Warnar Cornelisz. van Nunspeet, Otto Jansz. van Vrede, Hendrik Elbertsz. van Ossenbrugge, Wouter Cornelisz. Mostert, Cristiaen Jansz. van Hoesum[(e)], Harman Ernst van Utrecht, knecht van Hendrick Boom, altemalen vrijburgers; sijnde samen 15 Nederlanders ende 4 Hottentoos met 9 ossen, etc., als boven verhaelt.

Ende nademael door 't affsteecken[2.] van dese luyden bovengenoempt, mitsgaders oock nodich met 't *Robbejacht* moeten medegaen na de bay Saldanha, etc., ten fine in onse resolutie van gister genarreert, wij ons vrij swack vinden om alles gaende te houden, dewijle oock al de timmerluyden aen Compagnies corenschuyr[3.] in 't landt mede besich sijn om deselve inderhaest aff te maken tot berginge van het coren, waeraen noch wel 4½ maenden werck is, ende jegenwoordich de handen hier oock soo vol hebben aen de reparatie van 't[4.] forts wallen, stormpalen, geschutsbeddinge[+] te vernieuwen, etc., boven ons thuynwerck ende lantbouw, etc., - Soo is verstaen het metselwerck, gelijck het werck aen 't hoofft, mede voor een [+133v] wijle tijt gansch ende gaer te staecken ende d' aenstaende weecke, voorsz. reparatie gedaen wesende, met der metselaers[5.] ende alle andre te practiseeren hulpe te vallen aen 't graven ende dammen van de revier[6.], om die van de Noordwestcandt 15 roeden achter 't crael boven 't fort om te leyden ende deselve aen de Z.Oostcandt ver genoech besijden 't fort heen in zee te laten lopen, vermits deselve jegenwoordich dicht bij 't hoofft heen lopende daeraen door 't schuyren der groote affwateringh in de regentijt veel hinder ende schade doet, welcke achteromleydinge met eenen dan oock sal strecken tot te meer versterckinge van 't fort, als sullende dan rontsom, behalven voor aen de zeecandt, een dubbelde gracht hebben, die voor 't affspoelen van onder de grondt met rijs[7.] ende tacken sal getuynt[8.], gestaeckt[9.] ende geschoeyt[10.], mitsgaders d' op te werpen aerden buytenwaerts geleght worden als een conterscherp[11.] om binnen 'tselve tusschen de lopende reviere ende 't forts grachten oock Compagnies bestiael te verseeckerder ende ruymer nodich te bewaren, etc.

18 *dito*, 's morgens nat, mot- ende regenachtich weer met stilte.

19 *dito*, idem, nat, vuyl weer en de wint Z.westelijck, doch om dito zuyelijcke wint hope hebbende dat het sal opdrogen, is de landttocht voorsz. echter ondernomen met dese navolgende

1. skutter. 'n *Bus* of *bos* was 'n vuurwapen, van 'n kanon af tot 'n buks (dieselfde woord) toe.
2. afstaan.
3. Later Groote Schuur; waarnaas ontstaan Kleine Schuur.
4. 'Onverboë' genitief. Vgl. noot o.d. 26/9/1657.
5. Die verboë genitiefsvorm - by wyse van afwisseling.
6. Die varswaterstroompie wat vandag onder die grond deur Kaapstad gelei word.
7. twygies.
8. met (gevlegte) takke vasgelê.
9. met stake, pale gestut.
10. (met hout of steen) beklee.
11. buiteskuinste van 'n vestinggrag. Fr. *contrescarp*.

Memorie voor Abraham Gabbema, gaende met een trop volcq van 15 coppen soo Compagnies dienaren als vrije luyden, ende coopmanschappen op draegossen geprovideert voor 14 dagen te landewaert in om van d' inwoonders bestiael te handelen, etc.

'Tot de tocht dan alles gereet wesende, mitsgaders beneffens de provisie d' ossen geladen met 524 lb. plaet- als draetcoper, 48 lb tabacq ende 1½ gros pijpen, soo+ sullen U1. haer in Godes name desen namiddagh op reys begeven, +134 gerecommandeert blijvende de goede wacht ende sorge voor U persoonen ende goederen, ten eynde U1. geen ongeval van de inwoonders overcome.

Ter saecke comende van 'tgene sult hebben te doen, soo is 't dat U1. moeten trachten te bevorderen ten eersten[1.] bij de naeste Saldanhars te comen, sonder na Herry, Caepman offte den Swarten Capiteyns troupen om te sien, maer die sooveel te mijden als mogelijck is, omme te ondernemen off men niet sonder haer met de Saldanhars beter, gerustiger ende proffitabler sal cunnen handelen ende deselve herwaerts affnodigen; ten welcken eynde haer alle verseeckeringh van sauveguarde voor[2.] Herry, etc., moet gedaen ende beloofft worden dat men haer hier aen 't fort oock niet als alle minne ende vruntschap sal aendoen, ende waeromme oock op 't hooghste nodich is, ende Ul. gelast wordt, soo se niet allen[3.] willen affcomen, dat <Ul.> altoos eenige van haer medelockt om deselve hier wat goet onthael aen te doen ende met eenige vereeringen wederom te laten keeren, hoe vremder ende verder volcq uyt het landt, hoe beter, om oock met deselve te cunnen wederom keeren, offte andersints soo ten dienste van d' E. Compagnie best mochte g'oordeelt worden.

Ende indien 't soo uytvalt (gelijck wij hope) dat Ul. een goeden handel aentrefft, sulcx dat Ul. meer coopmanschappen nodich had, souden wij niet vreempt[4.] sijn, dat Ul. eenige gewillige lieffhebbers bij d' inwoonders liet ende met de rest ende 't gehandelde vee affquam, off wel intijts 2 à 3 van U volcq met een van de nu medegaende vertroude Hottentoos met een brieffken affsondt om U meer coper ende provisie met dese selffde ossen ende meer ander volcq na te senden, die dan Ul. met 't gehandelde bestiael ende draegossen voornoempt, neffens de ledige packen ende sacken op 't lijff, costen herwaerts affsenden ende Ul. daermede soo al geduyrich weder secours toegesonden worden.

Sulcx dan om 'tselve ende U persoonen wel te bewaren, sal seer nodigh wesen+ dat Ul. (daer gij siet den handel wel ende vast gaen wil) een goede vaste crael[5.] +134v offte beschansingh van tacken (gelijck de Hottentoos) maeckt, om bij nacht ende ontijde in verseeckerheyt te leggen, als wanneer met eenen oock gelast blijft naeuwe opmerckinge te nemen ende te ondersoecken off er oock quantité goede struys-

1. so gou as moontlik.
2. d.w.s. beskerming *teen*.
3. In die teks: *niet al en*.
4. *souden wij niet vreempt sijn*, sou ons dit nie ongepas vind nie, m.a.w. sou ons dit goed vind.
5. Port. woord op Hottentotse vinding toegepas.

veeren, oliphantstanden ende zeecoetanden, renocheroshoorens, cevet, amber, goudt, honich ende diergelijcke bij haer te becomen wesen soude.

Soo moet oock den lantmeter, Pieter Potter, expres gehouden worden om alle gelegentheden van valeyen, bergen, heuvelen, wateren ende revieren ter degen op hare streckingen ende distantien aff te meten met passen ende pertinente peylingen, omme alles na de corographie[1.] sooveel mogelijck perfect in een caerte te brengen ende altijt te mogen weten wat courssen ende wegen men hierna successivelijck in 't reyse sal te gaen hebben, als oock bekent te worden de gelegentheyt der bosschagies ende landerijen bequaem om te cultiveren, offte oock wel eenich redout off andersints te bouwen tot een vaste handelsplaets, off[2.] de Saldanhars doch om Herry ende Caepman off ander oorsaecke niet costen resolveren nader aff te comen - op hoedanige saken Ul. dan gerecommandeert wort goede acht te slaen ende een affteyckeninge mede te brengen, mitsgaders oock te letten wat steen ende hout daer dichte bij ende omtrent is, opdat men geen materialen derwaerts nodich soude behoeven te brengen, ende wes meer Ul. mondelingh onderricht[3.].

Het sal oock seer goet wesen, dat Ul. die ordre houdt datter op de wegh gansch niet geschoten wordt, alsoo dese natie daervoor seer vervaert sijn, ende degene welcke diep in 't landt woonen noch al meer als dese hieromtrent, om haer (sulcx hoorende) niet affschrickigh[4.] te maecken ende te doen weghvluchten - waeraen veele gelegen is ende wel naeuwe ordre op gehouden moet worden, ten eynde Ul. deselve (als met eenen stillen trom) te eer belopen mocht, alsoo Herry, etc., haer wel[+] mochten wijsgemaeckt hebben, dat wij haer soecken te beroven. Des haer niet als alle minne ende vrundelijckheyt moet gethoont worden om haer het contrarie [+135] van ons te doen geloven. Per gouverno[5.].

Ende opdat de provisie te beter souden mogen strecken ende gijluyden daeromme te langer cunnen uytblijven, soo wort Ul. de menagie[6.] op 't hoochste bevoolen, latende, soo den handel eenichsints wat vloeyt, ten dien eynde altemet[7.] een schaep slaen[8.], ende U medenemende[9.] broot ende ander victualie daertegen weder versparen, sonder aen te sien de contrarie lust offte onlust van Compagnies dienaren off vrije luyden, alsoo dese reys tot Compagnies ende der vrije luyden besten wort aengevangen, ende daeromme mede des Compagnies reglemendt moeten onderdanich sijn, gelijck sij beloofft ende haer daermede hebben geconformeert, mitsgaders oock aengenomen, soowel als Compagnies ministers U als haer opperhoofft te erkennen soo langh dese lanttocht sal duyren, sonder dat ymandt buyten U consendt van den trop d' een off d' ander wegh sal mogen affgaen, volgens onse speciale ordre ende last bij desen daertoe gevende, opdat alles doch met goede

1. *chorographie*, beskrywing van lande of landstreke na hulle uiterlike voorkomste.
2. vir die geval dat.
3. Gabbema het dus ook mondelinge instruksies gekry.
4. verskrik, bang. Ongebruiklike, tans verouderde, vorm.
5. om as rigsnoer (Port. *governo*) te dien.
6. spaarsaamheid.
7. af en toe.
8. slag.
9. Vgl. *gravende slooten*, o.d. 24/8/1652, Deel I, bls. 54, noot 10.

ordre, sonder difficulteyt moge toegaen ende uytgericht worden, tot dienst van onse Heeren Meesters ende ten besten van de vrije borgers offte landtbouwers. 'Twelck d' Almogende wil geven, in wiens protecxie wij Ul. tot besluyt sijn bevelende, met hope denselven U in haer uytgaen ende wedercomen met Sijn H. geleyde altijt sal bijwoonen[1]. Amen.

In 't fort de Goede Hoope,
adij 19en October anno 1657.
(Was geteyckent)
Jan van Riebeeck.'

In de voornacht quam Elias Giers van de landtreysers noch om een lijn om de beesten mede te leyden, met tijdinge dat se tot[2] den vrijman Jan Reyniersz. gelogeert waren ende voornemens morgen met den dagh vandaer voorts te reysen(f). Na de middernacht quam oock den corporael om eenige goenysacken[3], volgens inhoude van

onderstaende brieffken geschreven:
'Aen den Commandeur Riebeeck
Sooals wij verleden avondt uyt het fort gescheyden sijn, is ons onderwegen groote moeyten met de beesten overgecomen, alsoo in 't springen 't coper ettelijcke malen van haer lijff viel, voornamentlijck van Compagnies twee cleyne ossjes, die+ heel ongemaniert sijn, soodat genootsaeckt waren 't coper te dragen, 'twelck vertrouwt[4] +135v
wierdt te comen door de scharpheyt ende 't vrijven. Dierhalven wel van noode soude wesen eenige goenysacken, die, met gras gevult sijnde, onder de gespen soude dienen geleght te worden, ende <wij> oock anders niet wel soude cunnen voortcomen, mitsgaders de sackjes, daer 't plaetcoper in is, door 't springen van voorsz. beesten al aen stucken gebroocken ende <wij> genootsaeckt sijn ons alhier wederom te repareeren. Sulcx UE. versoecke dat negen gonje-sacken[5] met brenger deses gelieve te senden.

Tersijden stondt: met haest ende halff bij doncker.
Ende was geteyckent:
Abraham Gabbema.'

Wacrop den corporael met de versochte goeny-sacken datelijcq is wederom terughgesonden.

20 *dito*, fray sonneschijn-, stil weer, treffelijck comende voor onse lantreysers, daer den Commandeur 's morgens vroegh eens na toegingh om te sien hoe 't sich met de draeg-ossen al schicten, maer waren al een goet stuck wegh. Sulcx denselven voorts na 't coorenlandt gingh ende aldaer op eenige saken watordre stelden,staende de garst ende rogh al fray in airen, mitsgaders de taruw mede redelijck wel ende de timmerluyden wacker besich aen de schuyr, etc., die haer aenbesteet is in 4½ maenden aff te maecken, met conditie 'tgene sij daer langer over besich sijn hun van hare gagie voor dien tijt affgetrocken, maer corter affdoende 'tselve haer in contant

1. vergesel.
2. by.
3. goiingsakke. Van Indies (Skr., Hind.) *goni*, sak. Vgl. Hobson-Jobson s.v. *gunny*.
4. gemeen.
5. Die teenswoordige Ndl. en Afr. vorm. Brill *het goenjesacken*.

sal goetgedaen worden elck na hij gagie is winnende, omme een cort werck te maecken ende haest daeraff te comen, ten eynde men dan voort aen het hoofft met macht mach vallen, dat nu daeromme moet blijven staen.

Sondagh, *den* 21 *dito*, 's morgens fray, liefflijck sonneschijn-weer, is van besmettelijcke vrouwesieckte[(g)] overleden Jan Camel, gewesen tamboer op 't schip de *Provintie*.

Volle maen, *den* 22 *dito*, idem, lieffelijck, warm, sonneschijn-weer als gister, ende quamen des namiddaegs 4 Hottentoos van Caepman in 't fort, met navolgend brieffken van onse landtreysers geschreven, luydende van woorde te woorde als te weten:

'Aen den Commandeur Riebeeck.

Alsoo wij ons op desen morgen al vroegh met de beesten op reys begeven hadden[+] ende O.N.O. 't landt omtrent drie uyren van de Tijgersbergh[(h)] ingecomen wesende tot op den middagh daer ons[1.] wat rusten ende de beesten weyden [+136] lieten, sijn ons verre drie Hottentoos in 't gesicht gecomen, d'welcke wij weuyffde ende doen bij ons quamen, haer vragende na Herry, Caepman, Saldanhars, etc., waer deselve met haer negerije lagen, dat ons gesecht wierde. Doch de Saldanhars soude (na haer seggen) noch van ons leggen met 4 negerijen op de groote revier[(i)] UE. apparentlijck wel bekent, omtrent 4 daghreysens recht N.N.Oost van dese plaats daer wij jegenwoordich leggende sijn, waerop wij met goede couragie deselve metterhaest sullen oplopen, hopende, bijaldien d'selve vinden, een goet getal bestiael sal cunnen gehandelt worden, dat d' Almogende wil geven ende oock te wenschen soude wesen.

Wat ons aengaet, sijn altemalen noch in goede gesontheyt, waerin de groote Godt ons wil continueren tot vorderingh van dese reyse.

Tersijden stondt: "in 't landt op een dorre ende schrale grondt, den 21 October 1657 op Sondagh".

(Was geteyckent):

Abraham Gabbema.'

Hierbij was noch een cleyn brieffken door denselven geschreven aen voorsz. Commandeur van navolgende inhoude:

'Alsoo dese Hottentoos jegenwoordigh bij ons gecomen sijnde ende sorgende[2.] dat wij deselve niet van ons sullen cunnen crijgen ende oock Caepman (volgens presumptie uyt dese Hottentoos haer redenen verstaen) nevens ons sijn voorttreckende, soodat wij daeruyt wel arch[3.] sijn denckende dat deselve ons in den handel voorsz. soecken te beletten, doch hoope een beter, maer sijn nooyt in ons gesicht geweest. Wij gebruycken de stouticheyt om deze Hottentoos quijt te raecken met deselve UE. toe te stuyren om oock tot ons voornemen te beter te geraecken, alsoo wij sijn sorgende dat de Saldanhars van onse compste soude worden gewaerschoudt, met

1. Die (versweë) onderwerp moet *wij* of *ik* wees.
2. vresende.
3. *arch denken*, suspisie hê.

beloffte dat UE. haer veel tabacq soude geven. Dit dan tot geen ander eynde dienende als voorsz. sal blijven

Hiermede etc.,
(Was oock geteyckent:)
Abraham Gabbema.'

23 *dito*, mot-, regenachtig weer en de wint zuydelijck, wierd een schip voor de bay Westwaerts van 't Robben-eylandt gesien, 'twelck heden niet binnen quam schoon het een goede Z.Weste-windt creegh, die op den namiddagh vrij hard ende onstuymich deurbloes, met stijve regenvlage, ende waerdoor verhaelde schip, vermits de donckere lucht oock niet meer coste gesien worden, sullende apparent een Engels[+] off ander uytheems seyl sijn geweest; souden anders desen namiddagh met gemack al cunnen ter rheede hebben gecomen. [+]136v

Heden de reparatiën ende vernieuwinge der stormpalen, mitsgaders 't ophogen van de wallen omtrent twee voeten hoger als te vooren, vermits 't sacken, aen 't fort ende reduyt Duynhoop t' eenemael g'absolveert[1.] sijnde, behalven eenige geschutsbeddinge waertoe 't hout noch niet al bij de handt is, maer in 't bos claer gemaect wordt, etc., - soo is heden met gemeender macht gevallen aen 't graven, om conform onse resolutie van den 17e passado de reviere achter 't fort om te leyden, ten eynde in deselve resolutie breeder vervaet.

24 *dito*, 's morgens noch al onstuymich weer en de wint sterck Z.Z.O. met felle val- ende regenbuyen.

25 *dito*, noch al emmers soo fel continuerende, ende cregen tijdinge uyt de coornvaleyen achter de Taeffelberch, dat het daer wel mede heel stijff woey, maer nergens na soo hard als hier ende oock maer gestadich[2.] sonder buyen, sulcx dat het cooren selffs, 'tgeen al hoogh op ende in airen geschooten was, gelijck als garst, roch ende haver[3.], gansch geen hinder geleden had.

26 *dito*, hard weer en de wint Z.Z.Oost, met[4.] soo stijff als donderbuyen over de Tafelbergh als vooren, waerdoor veele jonge vruchten in de thuynen alhier te pletteren[5.] wayen ende bedorven worden, insonderheyt Roomse ende Turcxe boonen, mitsgaders erten sonder schellen, etc., hoe nauw die oock met tacken ende matten bewaert worden, alsoo mede veele schuttingen ende paggeringen[6.] plat onder de voet wayen. Sijnde oock 't sieckenhuys, gemaeckt van de houtwercken der oude houten huysen, in 't fort foor desen gestaen, heel overgewaeyt ende drie balcken gladt aen stuck geraeckt ende indien niet achter met een stercke steene clipmuyr was opgemetselt, soude glad onder de voet gewaeyt hebben[(j)].

1. klaar gemaak, beëindig.
2. gelykmatig, bestendig, Eng. 'steady'.
3. H het *ende* na *haver*.
4. Die teks is hier bedorwe, ook in K. Brill het *niet* i.p.v. *met*. Na *met* kan 'n woord soos *kaken* (= rukwinde) uitgeval het.
5. Gewoonlik *te pletter*, maar *te plette*, *te pletten* en die 'swaar' vorme *te plettere*, *te pletteren* kom ook voor. WNT XII, 2630.
6. Maleis *pagar*, heining, skutting. Woord wat ook aan die Kaap in die 17de eeu gebruiklik moes gewees het.

Heden den Commandeur, hebbende wesen besichtigen seecker bosschagie stijff drie mijlen gaens van hier leggende, Noordwaerts[1.] in de hoeck van de bosheuvel tegen de bosbergen, Zuytwaerts beneden den Taeffelberch, aengewesen door den vrij-timmerman Leendert Corneliss. van Zevenhuysen[(k)] ende bij hem versocht 'tselve voor sich te mogen hebben, met previlegie dat niemandt als hij daer eenich houdt uyt sal mogen halen om tot goeden oirbaer[2.], sonder schendinge maer tot verbeteringe[+] van dito bosschagie, te gebruycken ende daeruyt tot gerieff van d' E. Compagnie ende vrije luyden op eygen costen te sagen ende leveren allerhande [+]137
plancken, balcken, ribben, etc., soo is, ingesien sulcx gansch nootsaeckelijcq sij ende buyten last van d' E. Compagnie seer geriefflijck sal vallen, hem 'tselve stuck bosch ten eynde voorsz. toegestaen ende vergundt, neffens oock een parck[3.] van 20 mergen landts daeromtrent op voorsz. bosheuvel tegen de bosbergen gelegen, om te bebouwen, mits in plaetse van desselffs verbonden tijt hier in vrijdom te woonen, nu ten minsten 15 jaren sal moeten vrijman blijven ende sijn vrouw met d' eerste gelegentheyt uyt 't vaderlandt ontbieden volgens de vrijbrieff hem verleendt[(l)].

27 *dito*, 's morgens noch al harde, doch droge ende niet soo felle, maer wat bedaerder Z.Z.Oostewinden, sulcx dat het *Robbejachten* sijn goet coste aen boort halen ende noch desen avondt onder seyl gingh na de Saldanha-bay, etc., met dese navolgende

Memorie voor Juriaen Jansz., opperhoofft op 't *Robbejachtjen*.

'Soo haest de windt eenichsints wil dienen, sal Ul. met 't *Robbejacht* en de opgeboeyde boot *Peguyn* onder seyl gaen ende vooreerst aendoen 't Robben-eylandt, mitsgaders aldaer overgeven neffensgaende mantjen met pattattissen om bij onse schapenwachters aengeplandt te worden.

Na 'twelcke dan voorts ten eersten U reys sult hebben te vervorderen na 't Dasseneylandt om van daer aff te halen de 2 Engelse ijsere stucken, leggende begraven scheuyns tegenover 't huys aen de strandt na de Noortsijde ende 2 repaerden achter tselve huys in 't velt, item oock de cogels op strandt, bij de paeltjes daer de boot aen vastgemaeckt wordt, weynich na de waterpudt, welcke stucken ende toebehooren ingenomen hebbende, sal Ul. sien hoe U de windt dient. Is 't saecke dat gij met een[+] goet hapjen[4.] soudt cunnen wederom na 't Robben-eylandt comen, soo sult het waernemen ende dito stucken met hulpe van d' onse aldaer [+]137v
op landt setten, na d' ordre van d' E. Heer Commissaris Van Goens planten op de bequaemste plaetsen in 't Sant-baytjen om 't lande van vreemde boots te beletten, ten eynde deselve met macht van volcq d' E. Compagnie daer geen quade part comen te spelen.

1. Die rigtingaanduidinge moet blykbaar so begryp word: in die noordelike hoek van die bosheuwel teen die bosberge wat aan die suidelike kant van Tafelberg lê. Die bosheuwel is die stuk grond waar Van Riebeeck later sy plaas aangelê het.
2. nut, voordeel.
3. afgeperkte stuk land, perseel.
4. luggie, windjie.

Den haen die medegaet moet oock op 't Robben-eylandt overgeven bij de hoenders, voor desen daer gesonden, waervan den haen gestorven is.

Na volbrengingh van 'twelcke dan ten eersten weder sult keeren na de Saldanhabay omme aldaer van 't Madagasen-eylandt te halen ende in te souten al U medegegeven vaten (sijnde 48 halffamen) vol vogels, om hier tot toespijs te gebruycken, doch de oly- ende traenvaetjes sal Ul. eerst met robbentraen vullen, om welck te branden Ul. alle gereetschappen sijn medegegeven.

Ende alsoo 't wel mocht gebeuren, dat Ul. daer eenige inwoonders vondt, soo hebben wij U oock 71 lb. draetcoper, 9¼ lb. tabacq ende 1 gros pijpen medegegeven, om daervoor oock wat schapen ende jonge koebeestjens (die haer in de weyde al cunnen generen[1.]) te reuylen, settende deselve als voor desen op 't Schapen-eylandt, om vandaer dan voorts aen 't Robben-eylandt over te voeren, namentlijcq de jonge schapen, maer d' oude moeten hier gebracht worden om ten eersten te slachten ende oirbaren[2.], alsoo die bevonden hebben veel te sterven ende 't jonge slach fray op gemelte eylandt te aerden, gelijck oock de jonge koebeestjes mede moeten hier wesen om aen te laaten groeyen.

Op voorsz. Schapen-eylandt sijn voor desen wat pattattissen geplandt. Sult derhalven eens vernemen ende ons bescheyt weten te brengen off die wat voortgeset sijn, gaende nu oock eenige met U om aldaer, ende oock op 't Dassen-eylandt, weder partije te planten, mitsgaders overal daer Ul. sandige grondt sijt vernemende, soowel op 't een als 't ander aencomelijck[3.] eylandt. Item oock selffs op eenige bequaeme plaetsen in de Saldanha-bay om, overal comende, altijt wat te vinden,[+] alsoo 't een seer aengroeyende aertvrucht is, 'twelcke in plaets van broot soude [+138] cunnen verstrecken ende daeromme gerecommandeert ende bevolen blijfft tot 'tselve al wat naersticheyt aen te wenden, sijnde de grondt op 't Dassen-eylandt voornamentlijck tot die vrucht seer bequaem, waeromme daer, naest 't Robben-eylandt, de meeste wel moeten geplandt worden.

Wij geven U oock mede 2 palen, op elck gespijckert een planck, daerinne gebrandt 't merck van d' E. Compagnie, van 'twelcke Ul. een op 't Dassen-eylandt sult planten op een bequaeme plaetse aen de Noortcandt van de Saldanha-bay, mitsgaders oock 'tselve merck uythouwen op een van de aensienlijckste groote clippen offte steenen, gelijck als aen 't Dassen-eylandt op de clip Rijpermonde[4.(m)], die niet can weghgerolt worden, tot teycken dat d' E. Compagnie het voor haer in possessie offte besit hebben genomen, ende waertoe Ul. steenhouwersijsers ende hamers worden medegegeven, die ons na gedane reyse sult weder overhandigen om tot andre nodige tijt te bewaren ende niet verlooren te raken.

1. wat al kan bestaan van die gras wat hulle vreet.
2. nuttig, eet.
3. waar 'n boot kan land.
4. Moet die naam wees van 'n besondere klip of rots op Dasseneiland. 'n Riviertjie, die *Rijp*, waarvan die naam *Rijpermonde* sou kan kom, kom op die Nederlandse kaarte nie voor nie. Die *Rupel* en *Rupelmonde* in Vlaamdere is wel bekend.

In U heen- ende weerseylen moet Ul. altijt ende doorgaens 't loot laten gaen, pertinent aenteyckenen wat diepten ende gronden, reven, clippen, sanden, droochten, bayen, inhammen, etc., <Ul.> overal bevindt. Item oock wat streckingen de custen hebben, omme alle misstellingen van de gemaeckte caerten sooveel mogelijck te verbeteren, waeraen voor d' E. Compagnie veel gelegen is ende Ul. gelast wordt altijt wel waer te nemen ende, mogelijck sijnde, ons oock van alles affteyckeninge mede te brengen.

Renocheloshoorens[1], oliphandt- ende zeecoetanden in de Saldanha-bay vernemende, moeten Ul. neffens de schapen mede soo veele handelen als becomen cundt. Item struysveeren die se altemets oock wel hebben, maer is tot heden bij d' onse noch weynich debvoir om gedaen. Des Ul. door meerder naersticheyt ende vlijt sulcx moet maken te verbeteren tot dienst onser Heeren Meesters ende Ulieder particuliere eere, waermede Ul. dan geluck ende behouden reyse sijn toewenschende.

In 't fort de Goede Hoope,
adij 27en October 1657.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck'.

Met dito jachtjen is oock geschreven navolgend brieffken, als te weten:

[+] 'Aen Jan Woutersz. op 't Robben-eylandt,

Uyt Ul. jongste van den 14 des verleden maents hebben wij verstaen dat het [+]138v getal van de schapen alsdoen waren 350 stucx, op de aenteelt van welcke U meeste gedachten moeten gaen ende ons telckens van den vorderen aenwas advys senden.

Dat de mieredick wel groeyt is een goede saecke ende moet mede alle mogelijcke vlijt tot voortsettinge aengewent worden, alsoo 'tselve groot gerieff ende verversinge voor Compagnies volcq op de reysen sal geven. Item oocq de pattattissen, van welckers wasdom Ul. niet behoefft te despereren, sullen hem wel verthoonen eer de maendt November gepasseert is, sijnde jegenwoordich noch de beste tijt tot verplantinge, ende waeromme wij bij desen noch een goede partije senden, om noch al meer ende meer aen te planten, vermits de Robben-eylantsgronden daertoe seer bequaem sijn ende dierhalven sonder twijffel wel voortelen sullen[(n)].

Om daer hoenders aen te focken sal niet nodich wesen, alsoo de vrije luyden genoech aenqueecken; oock soo soude het, omdat se daer uyt de handt moeten gevoedt worden, vermits op dat eylandt geen granen wassen willen (daer wij oock noch sober genoech voor 't volcq van versien sijn) te costelijck ende ongelegen voor d' E. Compagnie vallen, mitsgaders mede prejuditie geven in der vrije luyden voordelen; echter wordt U den versochten haen voor de daer sijnde hennen gesonden tot Ul. eygen gerieff, alsoo de hoenders delicaetes[2] ende dierhalven weynich voor

1. *renochelos*, gedissimileerde byvorm van *renocheros (rhinoceros)*, waarin al die woord *horing* opgesluit lê: Ndl. *neushoorn*. K: *renosters-horens*.
2. Snw. met die aksent op die laaste lettergreep: *delicatesse*, lekkerny.

't gemeene volcq wesende, bij de respective opperhooffden der uyt- ende thuysvarende schepen voor hun particuliere versnaeperinge van de vrije luyden wel cunnen gecocht worden, sonder d' E.Compagnie dienaengaende noch meer lasten op te laden. Men moet het voor haer Ed. op de mesnagie[1.] aenleggen, ten eynde ydereen versorcht can worden van 'tgene dat best strecken can, sijnde op dat eylandt principael d' aenfocq van schapen ende voorsz. aertvruchten, 'twelck soowel voor 't gemeen als d' opperhooffden sal cunnen strecken ende groote ververssinge geven.

Wij senden U oock wat loocq, porey[2.] ende Bataviasen ajuyn, hier aengefocqt ende apparent daer mede wel sullende voortcomen. Ul. cunt der proeff affnemen ende ons van de bevindinge hierna advys geven. Item oock noch 2 m.[3.] provisie ende 1 groote mande met wortelen, sulcx Ul. nu tot diep in January rijckelijck geprovideert blijfft.

Wij hebben op den 23 deser maendt October een zeyl Westwaerts van 't Robbeneylandt[+] gesien, sonder 'tselve, vermits d' opgecomen dijsicheyt, te hebben cunnen verkennen, meenende oock, doordien wij geen ander verwachten als [+139] den *Oliphandt* ende *Walvis* uyt 't patria ende dit maer een redelijck jacht geleeck, dat het een onduyts[4.] sal geweest sijn, sullen dierhalven verwachten wat bescheyt off kennisse Ul. daervan vernomen hebt; ende alsoo wij gissen Ul. van geen kijcker versien sijt, soo wortter U bij desen een gestuyrt om de aencomende schepen te beter te verkennen.

Ul. moeten oock niet vergeten te vuyren alsser Compagnies schepen voor de wal sijn om 's nachts op in te seylen, alsoo daerop expres seynbrieven sijn gemaeckt; maer vreemde schepen sijnde, sal Ul. sich gansch stil houden sonder eenich teycken ter werelt te thoone. Per memorie.

In 't fort de Goede Hoope,
adij 27 October anno 1657.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck.'

Heden oock is ordre ende volcq gestelt op 't grasmaeyen ende hoyen, voor de paerden heel nootsaeckelijck tegen de dorre tijt dat hieromtrent weynich gras te snijden valt.

Sondagh, *den* 28*en dito*, 's morgens fray, lieffelijck sonneschijn-weer ende 't luchjen aen d' oversijde van de bay Z.Z.Oost.

's Avonts cregen tijdinge uyt eenige vreemde Hottentoos dat ons volcq al sommige Saldanhars hadden aengetroffen ende hun omtrent[5.] haer ter nedergeslagen, mitsgaders van deselve rede[6.] goet deel schapen, doch noch maer 3 à 4 koebeesten, gehandelt hadden. De tijt sal de nader seeckerheyt openbaren.

1. suinige beheer.
2. Ouer vorm van *prei*, Mndl. *por(r)eye*, uit Ofr. *poree*, afleiding van Lat. *porrum*. Kyk WNT vir meer ou vorme.
3. Afkorting vir 2 *maenden*.
4. nie 'n Nederlandse nie.
5. *omtrent haer*, in hulle omgewing.
6. reeds.

29 <*dito*>, lieffelijck weer ende wint als vooren. Den Commandeur uytgegaen wesende na de corenlanden, bosschagies etc., omme de gelegentheden van de bequaemste bouwlanden meer ende meer aff te speculeren, ende tegen den avondt wederom comende, was hem omtrent Compagnies boomgaert stijff 1½ uyr gaens van hier ontmoet den tolcq Herry, alleen, sonder ymanden bij sich te hebben, welcke om een plasdanck[1.] te behalen, de verhaelde tijdinge quam confirmeeren, seggende onder andren, dat soo haest als d' onse den 4 avondt omtrent d' eerste trop inwoonders (Charigrina[2.] genaempt[(o)]) waren gecomen, deselve uyt vreese van beroofft te[+] worden altemalen waren weghgevlucht, sulcx ons volcq al vorder treckende, een ander trop, Cochona[2.] genaempt[(p)], hadden opgelopen ende met deselve ten eersten in handelinge geraeckt, daer weynich van affseecker ander trop lagh, Chora Chouqua[(q)] genaempt, die verleden jaer de vrije luyden haer tabacq van 't velt hadden genomen, bij dewelcke d' onse (als kennis daeraen hebbende ende 't verhaelde al overlangh vergeven ende vergeten sijnde) haer hadden ter neder geslagen[3.], wordende van deselve ende oock de voorsz. Saldanhars lustich met melck onthaelt, 'twelcke den gevluchten trop Charigrina vernemende, waren die op haer voorige plaetsen wedergekeert ende oock bij d' onse gecomen, mede aenbrengende, behalven de schapen, sooveel ende meer melcq als ons volcq costen nuttigen, welckers coper ende tabacq oock al haest verhandelt was, sulcx wij haer binnen weynich dagen stonden weder thuys te crijgen, neffens alle de voorsz. Saldanhars om hier aen 't fort te comen al ons coper aff te handelen. Off die mare soo goet sal wesen, is te hopen ende wil d' Almogende geven. [+]139v

30 <*dito*> idem, fray weer ende wint als gister. Brachten eenige van de vrije luyden tegen den avondt tijdinge datter Saldanhars van de Oost (sijnde ons volcq bij die van de N.Oost) aen Jan Reyniersz. huysinge waren verschenen met 6 beesten, die se gaerne mede herwaerts aen 't fort hadden gebracht, maer vermits de nacht op handen quam, wilden deselve haer daer onthouden ende morgen vroegh comen. Echter wierd den boechouder Roeloff de Man ende den sargeant derwarts gestuyrt met wat broot, tabacq, pijpen ende brandewijn, ten eynde deselve daermede wat onthael ende goet tractemendt aen te doen, om hun te meer tot ons te verbinden ende aff te locken, beneffens de behoorlijcke groete van den Commandeur, ende dat, morgen aen 't fort comende, door denselven met alle minne ende vrundtschap noch vorders souden onthaelt worden, ende wes meer tot aenlocq dienen mochte. Doch quamen sijluyden[4.] omtrent 2 uyren na sonnen onderganck met voorsz. boeckhouder ende zargeandt noch aan 't fort, hebbende haer beesten tot den vrijman Jan Reyniersz. voorsz. bij de sijne in stal laten staen, ende wesende van deselve luyden daer d' E.

1. *een plasdanck behalen*, iets doen om by iemand in die guns te kom. *Plas* miskien van 'n vorm of afl. van Fr. *plaire*, behaag.
2. Dieselfde as *Charigriqua Cochoqua;* die uitgange -*qua* en -*na* word in Hottentots gelyklik gebruik om collectiva te vorm. Kyk hierná onder datum ultimo October, fol. 140v en vlg.
2. Dieselfde as *Charigriqua Cochoqua;* die uitgange -*qua* en -*na* word in Hottentots gelyklik gebruik om collectiva te vorm. Kyk hierná onder datum ultimo October, fol. 140v en vlg.
3. gekampeer, laer getrek.
4. die Hottentotte.

Compagnie over twee jaren redelijck partije beesten van heefft gehandelt. Des haer den Commandeur met Spaence wijn, eeten, tabacq, etc., wat lustich dede tracteren ende haer vragende off se met hare huysen niet souden affcomen, antwoorden neen, maer dat telckens van hare beesten toebrengen wilden om aen d' E. Compagnie ende vrijeluyden te verhandelen. Haer vragende waerom, gaven tot antwoort dat niet en[+] derffden omdatter dickwils veel schepen aencomen ende vreese hadden dat haer de groote capiteyns, die daer somtijts mede quamen, [+]140
met haer volcq mochten overvallen, vermits gesien ende gehoort hadden (apparent van Herry) dat sommige altemets[1.] overal door 't gansche landt na haer hadden wesen soecken om te beroven ende doot te slaen. 'Twelck Herry wel fray wist te confirmeeren ende haer oock alsoo vast ingeprendt had, dat sijluyden tot geen ander gelooff te brengen schenen, nietjegenstaende wat affirmatien ter contrarie wierden g'allegeert, seggende Herry wel rondtuyt: 'Ja, waerom quam den laesten grooten capiteyn (denoterende daermede d' E. Heer Commissaris Van Goens) met soo veel volcx in de Houtvaley, anders als om mijn ende Caepmans beesten aff te nemen, na 'twelcke de andre niet misgelopen[2.] souden hebben' etc. Ende hoewel wij seyden dat om hem noch sijne beesten niet gedacht wierd ende 't uytgaen van Sijn E. voorsz. maer was geweest om te sien na schepen die men doen verwachtende was ende oock na bequaem landt om te bebouwen ende voor vrije luyden huysen op te setten, etc., gelijck emmers nu claer genoech te sien is, soo en was hem sulcx echter niet uyt het hoofft te praten, soodat wij moeten presumeren hij d' andre inwoonders daer mede al wat affschrickigh sal gemaeckt hebben, 'twelck haer mettertijt uyt het hoofft sal moeten gepraet worden. Ende off men Herry ende Caepman, om redenen voorsz., nu wel soo na[3.] sal hier crijgen om haer te besluyten[4.], is grootelijcx te twijfelen, alsoo sij rontuyt seggen dat se niet derven met haer beesten hieromtrent blijven, voornamentlijcq als er schepen op de rhee comen, uyt vreese van andre groote capiteyns, menende altijt dat se (die hier vernemende ende in 't landt gaende) gevangen off geslagen sijn, insonderheyt Herry, Caepman en de Swarten Capiteyn, welcke derhalve dan oorsaecke sijn dat de rest mede soo affschrickigh worden.

Ultimo dito, 's morgens liefflijck, stil weer als vooren. Hebbende voorss. Saldanhars hare 6 beesten laten aen 't fort halen ende daervan 3 aen ons verhandelt, namentlijck 2 koeyen ende 1 redelijcken grooten, maer vrij mageren os, sijnde d' andre drie redelijcke calven die se niet verhandelen wilden, maer belooffden met veele beesten over 6 à 7 dagen, als de maen nieuw geworden was, wederom te comen - tegen welcke tijt oock nader tijdingh ende 't succes van onse landtreysers tegemoet sien.

Den Commandeur desen dagh soo wat bestedende met dese verhaelde Saldanhars te tracteren ende na verscheyden saken te ondervragen ende vernemen door hulpe[+] van seecker meysken bij ons genaempt Eva, out omtrent 15 à 16 jaren, ende van [+]140v

1. van tyd tot tyd.
2. vrygespring.
3. naby.
4. in te sluit.

den beginne bij des Commandeurs vrouw aengehouden, mitsgaders nu vast hier blijvende ende fray Duyts beginnende te leeren spreecken, soo sijn wij soo veel te verstaen gecomen datter een seecker groot heer, keyser off koningh soude wesen, die regeerder ende heer over al dese Caepse volckeren soude sijn, bij haer genaempt Chobona, seer verre te landewaert in woonende ende rijck van gout wesende, dat se 'chory'[1.] noemen ende uyt sandt soude gehaelt worden, mitsgaders oock weten te munten ende te snijden op de penningen[2.] die se wel soo groot ende grooter als palmen van handen souden maken ende seer begerich sijn na root coper ende rode coraeltjes, hebbende oock groote huysen van steenen ende balcken, sayende mede witte rijs ende plantende veelderley aertvruchten. Item oock dragende cleederen over 't lijff ende spreeckende een ander tael als dese die na de Caep toe[3.] woonen ende somtijts hieromtrent comen, welcke alle onderdanen offte ten minsten tributarisen souden sijn van desen Chobona, ende generalijck bij ons bekendt worden onder den naem van Saldanhars ende bij dese natie[4.] Quena[5.], als van één spraeck ende cledingh wesende, over welcken desen Chobona een veltheer soude hebben om deselve onder devotie te houden ten eynde Chobona altijt voor haer opperheer erkendt bleve ende d' affvallige met oorloogh gestrafft worden, wesende desen veltheer mede volcq[6.] als de Saldanhars, soo van habijt[7.] als spraecke, ende genaempt Kochoqua, bestaende in twee machtige heyrlegers offte troupen, waervan de tweede genaemt is Gorona, tesamen geduyrich niet anders voerende als crijgh ende oorloge tegen de affvallige, ten eynde voorsz., daer sij geduurigh werck aen hebben ende echter evenwel altemalen niet cunnen onder devotie houden, alsoo sommige den Chobona sooveel humagie[8.] niet willen doen als hij van haer volgens sijn pretenderend recht begeerdt, etc., sulcx desen Kochoqua ende Gorona altijt in actie van oorloge leven, wiens kinderen de vaeders (overlijdende) comen te succederen ende bij mancquemendt van deselve hare broeders ende oock de zusters.

Desen gemelten capiteyn, daer wij heden de voorsz. drie beesten van hebben gehandelt, seyde dat <hij> een vrouw had die in 't huys van den Chobona gewoont[+] had ende opgevoedt was, wesende derhalven van hem een groot vrundt, ende [+141]
seyde dat sijn vrouw in d' oiren, aen den hals ende vingers met goude ciersels behangen was. Den Commandeur versocht instantelijcq dat hij sijn vrouw, off ten minsten yets van haer cieraet, eens mede hier brengen <soude>, waerop denselven antwoorde dat se niet souden cunnen gaen[9.], was niet gewent als thuys te blijven

1. Hott./*urib*, metaal? Goud is *!huni-*/*urib*, geel metaal. Kyk Kroenlein: *Wortschatz der Khoi-Khoin*, bls. 317.
2. *snijden op de penningen*, in muntvorm te sny.
3. *na de Caep toe*, in die rigting van die Kaap, d.w.s. meer suidelik.
4. *dese natie*, Herry en Eva se mense.
5. Vgl. o.d. 9/1/1653, Deel I, bls. 115, noot 9.
6. *wesende desen veltheer mede volcq als de Saldanhars:* Kochoqua is die naam van die 'veltheer' of kaptein, sowel as van sy volk. Vgl. *Chaynunguaa* verderop.
7. kleding.
8. Fr. *hommage*. Waar Brill hier *submissie* vandaan kry, is onduidelik.
9. loop, reis. Die *se* is enkv. ondanks die ww.-vorm.

sitten ende haer te laten dienen door veele andere jonge vrouwen, sulcx dat haer voeten soude seer doen.

Hem wierd gepresenteert haer met een fraye wagen te laten halen, maer mochte al mede niet wesen: sij soude haer doot schricke als se de Duyts mannen sagh.

Den Commandeur presenteerde selffs mede te gaen: dat mochte oock al niet helpen.

Ende alsoo hij seyde morgen te willen na huys keeren, vraegde den Commandeur off hij eenige van d' onse gelieffde mede te hebben tot desselffs bewaringe voor sijn vijanden, off wel om met hem te reysen na den Chobona, offte eenich ander volcq aff te nodigen met haer bestiael, etc.

Hij antwoorden: Neen, want soo haest als d' andre troupen, sijne vrunden, vernamen, dat hij Duytsen bij hem had, souden altemalen 't landt in weghvluchten ende haer beesten dootdrijven, alsoo sij wel van ons horen spreecken maer van onse goetaerdicheyt noch soo vasten gelove niet en hadden als hij, die nu de tweede mael was bij ons geweest, vermits Herry ende Caepman van ons volcq niet anders als alle quaet, overal daer se quaemen, waren divulgerende; maer hij wilde maken met alle sijne vrunden aff te comen ende haer alsoo in tijt ende wijle aen ons te wenden[1.], na 'twelcke hij dan wel eens met ymanden van ons volcq 't landt in na den Chobona wilde reysen.

Desen capiteyn, woonende om de Oost, was van de

Chaynunquas[2.(r)], alsoo met al sijn onderhorich volck offte troup genaemptnae haren oppersten Chaynunquaa, heel rijck van bestiael ende onderdaen van den Chobona,[+] gelijck oock waren alle de navolgende, doch eenige wat stribbelich ende rebellich te weten: [+]141v

Charingurina[1.], die voor ons volcq, als op den 29en verhaelt, gevlucht waren ende naderhandt weder bijgecomen sijn, mitsgaders jegenwoordich den handel drijven, als op dato voorsz. ten dele hiermede conform genoteert, sijnde maer redelijck onderdanich den Chobona ende oorlogh voerende tegen bovengenoemde Chaynunqua om eenige particuliere questien onder haer, gelijck in Europa met sommige vorsten onder een keyser, koningh off potentaet oock wel geschiet, doch seyde hij, waren sij jegenwoordich alle metten andren verdragen[3.] dat se malcanderen ongemolesteert soude laten tot elcq na sijn genoegen dit saysoen met ons haer handel soude gedreven hebben, maer langer niet; soo en soude oock niemandt onder haer eenige troupen molesteeren daer sij vernamen dat eenige Hollanders bij waren, ten eynde deselve geen schade off hinder aengedaen wierden, off waren d' andre verbonden[4.] die schade met alle doenlijcke middelen rigoreuslijcq te wreecken, gelijck rede eenichsints schijnt te blijcken, vermits haer vechten heefft opgehouden van den tijt dat d' onse bij deze bovengenoemde Charingurinas sijn gecomen ende in onder-

1. Blykbaar: *aen ons te wennen*. K ook: *wenden*.
2. Brill het *Charingwina*.
1. Blykbaar: *aen ons te wennen*. K ook: *wenden*.
3. ooreengekom.
4. gebind, verplig.

handelinge geraeckt, echter evenwel mach men wel toesien ende dit wel van dese natie aenhooren, maer niet al te vast geloven om sich niet al te bloot te geven, etc.;

+ Kaygunna, groote vrundt van Chaynunqua ende mede goetwillich onderdaen van Chobona bovengenoempt, mitsgaders heel rijck van bestiael ende oock meest om d' Oost sich onthoudende; +142

Chancumqua, idem om d' Oost, groot ende rijck van volcq ende vee, mitsgaders een van de principaelste oversten offte capiteyns des Chobona;

Charigruqua, Kainguqua, groote, rijcke troupen, insgelijcx om d' Oost, ende goetwillige onderdanen ende vrunden van Chobona;

Namanas(s), om de Noord, mede heel rijck ende haer in Chobona's gunst houdende;

Oengayqua, tusschen Oost ende Noordt sich onthoudende, mitsgaders heel machtich ende rijck ende daeromme niet willende Chobona erkennen, sulcx den voorstaenden veltheer Kochoqua met desen veel te doen ende doorgaens tegens te oorloge heefft, sijnde, als voorsz., desselffs vocatie[1.] die rebellen datelijck te beoorlogen om weder tot gehoorsaemheyt te brengen ende te houden, doch schijnt dat desen Oengayqua weynich op d' een off d' ander is passende[2.].

Chorachouqua, is den trop die verleden jaer der vrijeluyden tabacq van 't velt genomen hadden, mede stribbelich ende seer vijandich tegen Chobona, maer wort vermits sijn cleyne macht dickwils tot gehoorsaemheyt gebracht ende gestrafft; echter can hij niet nalaten telckens weder aff te vallen - waeromme oock veel hieromtrendt bij Herry ende Caepman sich is onthoudende;

+ Goringaycona, Caepmans trop; Choeringaina, is Herry ende al de Watermans altemalen met haren aenhangh rebellen ende banditen[3.] van Chobona, maer vermits den Kochoqua soo veel aen evengenoemde Oengayqua ende sommige andre te doen heefft, soo en worden dese hieromtrent (ver van haer aff woonende ende van weynich macht off rijckdom wesende) gansch niet gemoeyt, anders als dat se van de voornoemde andre troupen die haer[4.] somtijts, ende jegenwoordich, beginnen aff te comen, in hare holen gejaeght worden; doch hadden haer nu met deselve weten te vereenigen uyt consideratie van ons, als menende desen bovengenoemden capiteyn van Chaynouqua ons daermede vruntschap geschiede, etc.; Soanqua(t) sijn struyckrovers, niemandt onderdanich als 't gewelt van pijl ende hasagayen, daer se haer principael op verlaten ende veel luyden verradelijck haer bestiael ende vrouwen ontrooffden - welcke vrouwerovinge[5.] offte weghneminge in den oorlogh onder alle dese volckeren seer in swangh gaet ende den grootsten ofte principaelsten beuyt schijnt te wesen, roemende elck daerop even seer, d' eene dat dus veel ende d' andre dat soo veel vrouwen van sijn wederpartije heeft becomen; schijnt haer te doen te wesen om d' aenteelt van volcq tot vergrotinge harer troupen, sijnde oock de vrouw +142v

1. roeping, taak.
2. *weynich op d'een off d'ander is passende*, hulle weinig steur aan die een (die Chobona) of die ander (Kochoqua).
3. verbannenes, uitgeskoptes.
4. Gebrekkige konstruksie; net so in K.
5. Die oorsaak van rasvermenging tussen Boesmans, Hottentotte en Bantoes.

van desen dickmael genoemden Chaynouqua geen inboorlingh der Chobonars, maer is door Chobona van een der principaelste rebellen deser volckeren affgenomen ende in huys als kindt, vermits een groote dame, was opgebracht ende aen hem ten vrouwe gegeven, dat extraordinaire schijnt g'extimeert te worden ende teycken van groot gunsticheyt[1.] te wesen, die een vrouw uyt den Chobona's huys crijght ende waermede hij dese troupen weet aen sich te verbinden.

Eindnoten:

(a) Sien in verband hiermee C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 253-254, K.A.; en *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), p. 31.
(b) Die besluit om goed toegeruste ekspedisies uit te stuur om met die Hottentotte ver van die fort af te gaan handel, verteenwoordig in die veehandel 'n nuwe rigting, wat later besonder suksesvol sou blyk. Vgl. Thom: *Geskiedenis van die Skaapboerdery in Suid-Afrika*, pp. 22-23.
(c) C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 255-256. K.A.
(d) Waarskynlik Epse, 'n buurt in Gelderland.
(e) Om note tot 'n minimum te beperk, word dit by punte wat reeds voorheen verduidelik is, in die reël nie herhaal nie. Dit geld dan ook vir die plekke van herkoms van hierdie persone. 'n Leser wat lig op 'n sekere punt verlang, en geen noot ter verduideliking daarby vind nie, word dus aangeraai om die register aan die end van Deel III te raadpleeg en die plek te bepaal waar die betrokke naam of aangeleentheid die eerste keer genoem word. Hier sal die verklarende noot dan gevind word.
(f) Jan Reijniersz. se grond het 'n paar myl oos van die fort gelê, naby die sameloop van die Liesbeek en die Soutrivier. Sien kaart van die vryburger-neersetting, op bls. 101.
(g) In dié tyd soms ook genoem "Venussiekte" (veneriese siekte).
(h) Die Tierberg, voorheen (7 Augustus 1657) ook genoem die "Lupaertsbergh". Volgens wat hier oor die roete meegedeel word, moes die ekspedisie ten suide van die Tierberg in die rigting van die huidige Klapmuts getrek het.
(i) Klaarblyklik die Bergrivier.
(j) Die res van hierdie dag se aantekening is feitlik 'n woordelike weergawe van die notule van die Politieke Raad se vergadering op die 27ste. Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 260. K.A. Later kom dit ook weer dikwels voor dat notule van vergaderings van die Politieke Raad eenvoudig as dag-aantekeninge in die *Daghregister* oorgedra word. Vergelyk bv. *Daghregister*, 17 en 24 Desember 1657, met C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 270-273 en 274-277. K.A.
(k) Daar is 'n Zevenhuizen noordoos van Rotterdam, in Suid-Holland, en ook 'n stadjie met dieselfde naam in die provinsie Groningen, suidwes van die stad Groningen.
(l) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 262. K.A.
(m) Groot, prominente rots aan die suidekant van Dasseneiland. Sien kaart 27, K.A.
(n) Hierin het Van Riebeeck hom vergis, want die grond van Robbenciland is in werklikheid skraal en swak, en geensins so besonder geskik vir patats nie.
(o) Of Charingurina. Sien *Daghregister*, 31ste van hierdie maand.
(p) Die Cochoquas, onder hulle opperhoof Gonnema (die Swartkaptein). Vgl. *Daghregister*, 15 November 1657; en Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 97.
(q) Die Gorachouquas (of Tabakdiewe). *Daghregister*, 31ste van hierdie maand; en Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 85.
(r) Chainouquas. Vgl. *Daghregister*, 13 en 14 Desember 1659.
(s) Nama (of Namaqua), van wie die blankes later nog veel meer te wete sou kom.
(t) Of Soaqua, of Sonqua, d.i. Boesmans.

November anno 1657

1. guns.

Adij, *primo dito*, mottich weer ende 't luchtjen westelijck. Gister uyt voorsz. capiteyn[+] hebbende verstaen datter goudt in Chobona's landt soude vallen, lieten hem [+]143v oock diamanten, paerlen ende goude kettingtjens sien, 'twelck hij, behalven de diamanten, altemalen kenden (sulcx noch noyt aen andre Hottentoos vernomen hebben) ende seyde dat sijn vrouw van paerlen ende goude cieragien[2.] overvloedich versien was, maer dewijle hij 'tselve niet en achteden, had sij het bij den Chobona gelaten, hebbende eenlijck maer weynige aen de ooren ende vingers, welcken Chobona hem met de vrouw alles hadden willen mede geven, beneffens veel goudt, maer vermits het niet en kenden als nu dat hij het bij ons sagh, had het niet begeert ende geseght wat daermede doen soude, vragende, ja ons schier willende opdringen, dat wij namentlijck 't goudt ende peerlen nergens anders costen vandaen hebben als uyt Chobona's landt, daer voor desen eens Engelsen aen de zeecandt waren geweest die veel volcq van de strandt geroofft ende mede genomen hadden. Ende wanneer wij daer quamen, soude denselven menen wij 'tselve volcq waren; wilde daeromme de Hollanders eerst allomme bekent maken ende dan met ymandt van d' onse wel eens mede na boven[3.] reysen.

Off dit alles nu soo is ende uytvallen sal, moet in tijt ende wijle door nader ondersoeck ervaren worden.

Ende om desen persoon te meer aen d'E. Compagnie te verbinden ende animeren, is denselven al wat rijckelijck beschoncken, niet alleen met tabacq ende coper, maer oock met eenige fauce[4.] versilverde ende vergulde kettingskens, werdende oock gepresenteert eenige fauce[4.] paerlen, die hij voor fijn aensagh, ende andre fraye vercierselen voor handen, halss-en hooftspansels off carcanten[5.]; maer wilde daer niet van hebben, alsoo seyde sijn vrouw dat in grooten overvloet had ende daeromme niet aennemen soude. Wij sochten 't hem evenwel te doen voor sijn vrouw accepteeren, maer hoe wij 't hem meerder opdrongen, hoe hij t' harder excuseerden, willende eenlijck voor sijn kinderen maer aennemen de bovengenoemde versilverde kettingskens met de parl[6.], onder andre cramerijen[7.] anno passado becomen, dat sijn

2. Afgelei van *sier*, met die agtervoegsel -*age*.
3. die hoër geleë binneland.
4. nagemaakte, onegte.
4. nagemaakte, onegte.
5. halssieraad. Ontleen aan Fr. *carcan*.
6. So in H en K. Vir *parlen?*
7. artikels van geringe waarde.

vrouw wat nieus soude schijnen. Waermede denselven dan voor den middagh is vertrocken ende door den Commandeur een goet stuck weegs is uytgeleyt, begerende niet dat <de Commandeur> verder met hem gaen souden. Sulcx denselven[+] voorts na 't bos en de corenlanden gingh, vandaer tegen den avondt weder thuys quam ende tijdinge creegh dat gemelten capiteyn tot Herry onder [+144] de Lupaertsbergh, omtrent 3½ uyr gaens van hier, gelogeert was ende voorsz. drie jonge beestjes aen denselven voor cooper verhandelt hadt, waaraen blijckt dat desen Herry 't beste al soeckt ende fray weet aen hem te halen - onder wat dexel[1.] is qualijck te raden, maer te gissen dat hij deselve apparent 't een off 't ander is wijsmaeckende ende dat sijluyden sonder hem geen acces bij ons souden hebben; doch sullen dat in tijt ende wijle wel anders ondervinden.

2 *dito*, 's morgens vuyl, regenachtich weer en de wint westelijck. Wierd een schip onder de wal vernomen dat noch voor den middagh fray ter rheede quam, wesende de *Walvis*, daerop schipper Barendt Ham ende ondercoopman Jacob Jansz. Pool, voor de Camer Delff uyt 't Vlie geseylt den 27 Juny passado met 340 gegagieerde coppen, waervan 5 soo verongeluckt als van sieckte overleden waren, hebbende nergens aengeweest, maer op omtrent 17 graden ontmoet 't schip *St. Pieter*, uyt de bocht van Gunea comende met slaven ende daermede tenderende na Rio de Plate, welcke aen Annabon[(a)] had wesen ververssen; des van[2.] deselve goet deel ververssinge was medegedeylt, mitsgaders oock overgegeven 5 plantjes van annanassen, nevens eenige appelen- ende ander corlen om hier te brengen en te planten.

't Volcq van dit schip de *Walvis* was meest altemalen noch fris ende maer 8 off thien die wat scheurbuyck onder de leden begonnen te crijgen, voor alle welcke ten eersten thuynvruchten in abondantie wierd aen boort geschickt.

3 *dito*, meest weer ende wint als vooren.

Sondagh, *den* 4*en dito*, moy weer ende 't luchjen Z.Z.Oost.

N.maen, *den* 5*en dito*, fray, liefflijck weer. Ende quamen onse landtreysers (den 19en des verleden maents October uytgegaen) 's namiddaghs altemalen in gesontheyt wederom thuys, niet meer hebbende cunnen handelen als 7 koeyen, 3 calven ende 41 schapen die se mede brachten, met raport dat niet verder als tot seecker groote wijde reviere[3.] (stijff 7¼ mijl van 2 M[4.] roeden recht N.Oost aff ende aen van hier[(b)]) hadden cunnen comen, over welcke[5.] de rechte Saldanhars noch eerst te vinden waren, mitsgaders door sijn diepte ende stercke affwateringe Noordtwaerts niet mogelijck noch te passeren als tegen 't midden van de drooge tijt, als wanneer,[+] volgens bericht der Hottentoos, alle de principaelste Saldanhars, daeromtrent sijnde, om 't watershalven souden moeten bijcomen, vermits alsdan [+144v] nergens anders water ende weyde genoech voor haer bestiael te becomen was als op deze plaetse, daer seer schone weylanden waren; sulcx dat d' onse tot de rechte Saldanhars, noch deselve

(c)

(d)

(e)

(f)

(g)

1. voorwendsel.
2. deur.
3. die Bergrivier.
4. d.w.s. 2000 en nie 20 ‘roeden’, soos by Brill nie.
5. *over welcke*, aan die anderkant waarvan.

over die reviere tot d' onse, met haer beesten niet costen comen. Ende degene dewelcke aen dese sijde lagen (sijnde de Chorachauquas, welcke de tabacq, als vooren meer geseyt, gestolen hadden ende ons volcq dichtbij gelegert waren, mitsgaders de Charingurinars, daer d' onse verhaelde bestiael affgehandelt hadden) niet meer van 't hare verreuylen <wilden>, seggende (als Caepmans deuntjen altijt luyt) datter aff leven moesten ende daeromme niet meer missen costen, als bij de aenteyckeninge daervan dagelijcx bij d' onse gehouden nader te sien ende daeromme hieronder g'insereert is, luydende als te weten:

Kyk Bylage I, bls. 453.

6 *dito*, goet weer ende 't luchjen meest Z.Z.O. met wat, doch niet veel, regen.

Ende is heden dese navolgende resolutie genomen(h) ten insichte[1.] bij deselve genarreert, luydende als te weten:

Nota: desen Roeloff Ziewertss. is van resolutie verandert ende in Compagnies dienst gecontinueert Adij 8 November 1657.

'Alsoo Roeloff Zieuwertsz. van Groeningen, baes-timmerman, alhier sijn tijt g'expireert sijnde, instantelijcq is versoeckende omme in vrijdom gestelt ende gelijck als Leendert Cornelisz. van Zevenhuysen in eygendom vergundt te mogen worden seecker bosschagie, gelegen tusschen dito Leendert Corneliss. ende des Compagnies bos achter tegen den Taeffelberch, omme daeruyt op eygen costen oock te zagen ende leveren allerhande plancken, swalpen[2.], ribben, etc., tot gerieff van d' E. Compagnie[+] ende vrije luyden, ten prijse met d' E. Compagnie te beramen, mitsgaders voor deselve te mogen maecken alle hare wagens, ploegen, eggen [+148v] ende allerhande bouwende boeren-gereetschappen, met previlegie dat tot sulck hantwerck niemandt als hij soude mogen worden toegelaten, - Soo is, ingesien de groote nootsaeckelijkheyt van 'tselve ende dat het voor d' E. Compagnie niet aen te halen is ende derhalven oock lastich ende costelijck valt der vrije luyden wagens, ploegen, eggen, etc., langer te maken ende repareren, voorsz. Roeloff Zieuwertss. sijn versoeck toe te staen, mits gelijck als Leendert Corneliss. ten minsten 15 jaren hier aen de Caep sal moeten vrij man blijven ende met d' eerste occasie sijn vrouw uyt 't vaderlandt ontbieden.

Ende alsoo vernomen wordt dat sommige van de vrije luyden hare huysen ende schuyren (selffs maeckende) het houdt met groote inordentie[3.] in 't bos omhacken[4.] ende schenden, soo is goetgevonden deselve te waerschouwen ende verbieden, gelijck geschiet bij desen, dat sijluyden, als oock de vrije huystimmerluyden die maer drie jaren vrijdom hebben aengenomen, haer voortaen sullen onthouden eenich houdt uyt Compagnies, offte der voorsz. twee vrije houtsagers haer bos, meer te

1. *ten insichte*, met betrekking tot die saak.
2. Van Dale: *Nieuw Woordenboek der Nederlandse Taal*, s.v. *Zwalp:* 'benaming voor de grenen ribben die in de klamaaien rusten en dienen om de dekdelen te steunen'.
3. WNT gee alleen: '*inordentheid*,....onordelijkheid, ongeregeldheid.'
4. H: *omhaecken*.

hacken, cleyn off groot, op verbeurte van 6 realen ende vergoedinge der schade. Maer sullen buyten voorsz. bosschagies uyt andre bossen (genoegh wesende) haer gerieff voor 't eerst noch mogen halen, ter tijt anders g'ordonneert sal worden.

Doch sullen de voorsz. huystimmerluyden geen houdt, altoos[1] voor haer selffs, in 't een off 't ander bos mogen cappen, maer hun nergens anders mede bemoeyen als met huystimmeren van houdt dat haer hunne meesters sullen beschicken daer se huysen voor aennemen te maken, ende dat uyt de bosschagies vooren aengeroert.

Soo is oock goetgevonden deselve mede te interdiceeren 't reuylen van oliphantstanden, renocheroshoorens, struysveeren offte eenige andere vodderijen[2], hoe die genaempt ende onder wat pretext het oock mochte wesen, op 10 realen boete, vermits doch weynich van 'tselve aengebracht wordt ende langhs soo meer bemercken sulcx groot hinder in den handel van bestiael is causerende, welcke haer volgens d' ordre van d' E. Heer Commissaris Van Goens toegelaten ende gerecommandeert blijfft sooveel te exerceren als se na den gestelden regel ende ordre cunnen off mogen, om treckossen ende koeyen in abondantie te crijgen, daer 't meeste voor 't gemeene beste aen gelegen is: des ydereen bij extracte deses als boven gewaerschout sy sich te wachten voor schade ende te bevorderen sijn meeste proffijt metten lantbouw ende veehandel principael.

[+] Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope ten dage ende jaere als boven, mitsgaders extract hiervan ter behoorlijcke plaetse gepronunchieert [+149] ende g'affigeert den 7en daeraenvolgende.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

7 *dito*, 's morgens drooch weer met redelijcke stijve Z.Z.Oostewinden. Quamen al vroegh eenich volcq van Charingurinas troupen (aen dese sijden van de Groote-Berghrevier woonende) met 25 schapen aen 't fort, die haer ten eersten tot meerder aenlocq wat duyrder als ordinair heel vaerdich affgereuylt wierden, na 'twelcke, deselve wat goet onthael aengedaen wesende, weder vertrocken met beloffte van haest meer aff te brengen; des oock wetens ende willens soo heel naeuw niet en keurden in de vetticheyt off groote, ende ons quansuys, soo sij meenden, wat lieten bedriegen door 't haestich reuylen om haer graegheyt niet te doen overgaen offte stut in 't handelen te causeeren.

Heden cregen oock tijdinge dat over 3 à 4 dagen den Chaynouqua (hier vooren aengetogen ende sooveel van geschreven) met goet deel koebeesten affcomen soude,

1. in elk geval.
2. goed van weinig waarde.

'twelcke te hopen sij, vermits het seer nootsaeckelijk is tot voortsettinge van den corenbouw ende aengroey van boter, melck ende jongh bestiael, etc.

8 *dito*, stijff, windrich weer van den Z.Z.Oosten.

'De vrije luyden versocht hebbende om eens selffs, sonder Compagnies dienaers, uyt te mogen gaen sien ende ondernemen off sij van de inwoonders niet beter als met ons te samen eenich meer bestiael souden cunnen opdoen, soo is, om haer de maet vol te doen, sulcx toegestaen, mitsgaders[1.], volgens de gemaeckte conditien met d' E. Heer Commissaris Van Goens aengegaen, niet meer voor 't bestiael sullen geven als d' E. Compagnie in gewoonte gebracht heefft om de jegenwoordich al gestelde marckt (sijnde wel driemael soo veel als over 5 jaren[2.]) niet meer te vergrooten ende vorder te bederven, ende dat alles 'tgene wij bevinden sijluyden te[+] veele hebben offte handelen aen d' E.Compagnie sal gelevert worden ten prijse voor dato beraempt, omme oock meerder luyden (tot vrijdom genegen) daermede [+149v] te accommoderen tot bevorderinge van den landtbouw, etc.

Deselve oock inbrengende dat haer het verbodt van oliphantstanden, renocheroshoorns, etc., te reuylen gansch schadelijcq is, vermits deselve d' E. Compagnie doch echter ontfutselt worden van 't volcq van de schepen, die se doch onder den duym[1.] weten te crijgen voor wel 6 mael soo veel als gewent sijn te geven, soo is op hare instantie goetgevonden 'tselve verbot weder in te trecken ende de vrije luyden die reuylinge open te laten, edoch op approbatie ende nader goetvinden onser Heeren Meesters ende onder die conditie dat sijluyden 'tselve niet sullen vermogen aen ymanden van Compagnies dienaren vercopen, maer alle de renosteroshoorens, oliphantstanden ende struysveeren aen d' E. Compagnie selffs leveren, mits daerop genietende een volle cent[3.] winst, ten eynde sulcx alles doch te beter in Compagnies handen mochte comen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum ut supra.

(Was geteyckent)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

9 *dito*, 's morgens nam voorhaelde wint aff ende wierd heel fray, liefflijcq, warm sonneschijn-weer ende 't luchjen uytter zee van den N.Weesten, doch begond des [4.]

1. Hier blykbaar = *mits*, wat in hierdie betekenis destyds egter nog weinig gebruiklik was.
2. *over 5 jaren*, 5 jaar gelede.
1. Hier blykbaar = *mits*, wat in hierdie betekenis destyds egter nog weinig gebruiklik was.
3. *onder den duym*, in die geheim.
4. *een volle cent winst:* selfs wanneer *cent* hier *percent* beteken (Kyk WNT, *cent* (11) - en dit dan die enigste plek sou wees waar die woord in dié vorm opgeteken is - is die betekenis nie duidelik nie. Van Riebeeck en sy Raad kan moeilik van ironie verdink word! Ons sal moet aanneem dat *een volle cent* 'n verouderde idiomatiese uitdrukking is. Vgl. 'een aardige duit', 'een goet stuyvertjen' (hieragter fol. 175v). In Brill se uitgawe ontbreek die woorde van *mits* tot *alles*.

namiddags weder op te steecken, geduyrende den ganschen nacht, mitsgaders oock den

10*en dito*, tot omtrent midnacht incluys.

Sondagh, *den* 11*en dito*, fray, stil weer, sijn d' opperhooffden van 't schip de *Walvis* (t' eenemael seylvaerdich wesende ende all ververssinge voor de reys, etc., in goede abondantie aen boort gehaelt hebbende) affscheyt gegeven, noch desen avondt met een Z.Z.Oost-luchjen vertrocken, neffens de brieven ende pampieren gedirigeert aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende d' E.E. Heeren Raden van India(i). D'Almogende verleene deselve een geluckige ende voorspoedige, behouden reyse.

12 *dito*, idem, liefflijck weer ende windt als gister. Wierd 's morgens een wackeren boscat[1.] gevangen (wel soo groot als een redelijcke lupert[2.]) ende dat in de hegh van[+] Compagnies thuynen aen een van de stricken aldaer gestelt, doordien vernomen wordt, veel wilt gediert dagelijcx door gemelte hegh breeckende in de thuynen sijn comende ende veel schade doen, voornamentlijcq aen de wijngaerd, die de jonge looten veel affgebeten worden. [+]50

13 *dito*, schoon weer ende windt als vooren. Cregen tijdinge van de vrije timmerluyden ende houtsagers dat het van de leeuwen ende wolven in de bosschagies qualijcq te duyren was, waerover deselve om eenige snaphanen versochten.

Den vrijman Wouter Corneliss. Mostert vertelde heden den Commandeur (op sijn landt wesende) dat hij desen morgen vroegh omtrent verhaelde bosschagies seer onversiens een grooten leeuw bijna op 't lijff gelopen ende soo na gecomen was dat door schrick schier van sichselffs soude gevallen hebben[3.], maer wonderlijcq ende tegen opinie[4.] moet houdende, had, eer hem de leeuw in 't gesicht creegh (nietjegenstaende geen drie treeden van hem in een revier met de voeten stondt en plaste, die voorsz. Wouter moste deurpasseren) terughgedeyst ende sich op een boom gesalveert.

14 *dito*, liefflijck, stil weer. Quam 's namiddaegs hier aen 't fort den capiteyn van de Chaynouquas, hier vooren op ultimo October ende primo deser gemelt, met wel 100 man ende 71 oud en jonge koebeesten die (haer eerst met een brandewijntje ende wat etens getracteert sijnde) in een paer uyren tijts altemalen affhandelden ende daervoor wat meer als ordinaire gaven, om emmers eens lustich abondant in 't bestiael te geraecken, ende waeromme deselve na gedaene handelingh weder met eeten ende brandewijn getracteert wierden (sulcx dat sommige al fray verheucht raeckten) ende elck een tabackjen vereert, met goet genoegen scheyden, behalven verhaelden capiteyn, die tot morgen wilden wachten ende dan vertrecken, versoeckende een draegos te leen om sijn coper op thuys te brengen; soude over eenige dagen (met

1. Volgens WNT: ‘Eene in de bosschen levende soort van tijgerkaat an de Kaap de Goede Hoop: *felis serval*’. Voorbeelde by Dapper (1668) en Valentijn (1724) word aangehaal, maar nie hierdie een by Van Riebeeck nie.
2. Vokaal nog ongediftongeerd.
3. *door schrick schier van sichselffs soude gevallen hebben*, van skrik byna flou sou geval het.
4. *tegen opinie*, anders as mens sou gemeen het.

meer beesten affcomende) ons denselven wederom brengen ende restitueren. Des hem die toegestaen, ende oock noch meer nodich hebbende, gepresenteert wierden, om hem soo veel mogelijcq aen ons te verbinden, alsoo 't een fray man scheen ende seyde dat men op sijn woort soude mogen staet maken, etc.

15 *dito*, 's morgens schoon weer als boven. Sijn weder 2 beesten gereuylt ende is[+] voorsz. capiteyn van de Chaynunquas met wat ijser, een bijl, coper ende tabacq ende eenige kettingjes vereert, mitsgaders neffens sijn volcq wat gegeten ende [+150v] gedroncken hebbende, oock versien met een goet deel broot om op wegh te eeten, ladende sijn coper ende tabacq op een van onse ossen, hem ten dien eynde op sijn versoeck geleendt, waermede dan vertrocken is met toesegginge dat over eenige dagen met noch meer beesten sal wederom comen.

Twee man van de sijne, die d' eerste mael oock met hem gecomen waren, siende dat wij den capiteyn (daer se hem voor hadden uytgegeven) soo rijckelijck beschoncken, thoonden groot misnoegen, seggende waeromme sulcx aen hem alleen geschieden; hij was den oppersten niet van de Chaynouquas maer slechts een gequalificeert[1.] persoon van hem[2.] ende door denselven aen ons, neffens haer, affgesonden met beesten om aen ons te verhandelen, waeronder veele eygenaers van 't bestiael waren, ende sijluyden oock van de hare eenige affgebracht hadden, doordien van haren oppcrsten gecommandeert ende gelicentieert waren alle die wilden met ons te handelen; ende dat hij meerder in aensien was, bekenden wel, omdat een van haer oppersten sijn dochter tot een vrouw had, maer dat daerom alleen soo extraordinaire souden beschoncken worden, costen sij niet wel verstaen. Des om haer tevreden te stellen, deselve oock met wat coper ende tabacq vereert wierden.

Dit wierde ons aldus vertaelt door de tolckinne Eva, ende geschiede alles in presentie van Herry ende eenen Pieter (bij de Hottentoos Otegno genaempt[(j)]) die mede redelijcq Duyts spreeckt, welcke 'tvorige confirmeerden, namentlijcq dat desen capiteyn wel was een gequalificeert persoon, maer niet den oppersten van de Chaynouquas, doch had (als voorsz.) een dochter van deselve tot sijn vrouw, waeromme hij wat meerder in aensien als d' andre was, oock omdat veel beesten had.

Herry moesten wij oock heel rijckelijck beschencken met coper, tabacq ende eenige soodanige vergulde kettingkens, off thoonde groot misnoegen ende wel genoeghsaem dreygende dat anders maken soude de Saldanhars van d' een noch d' ander[+] troupen niet meer affcomen soude, waeromme wij wel schenen boertende te lachen, maer dorsten hem echter niet ledich laten gaen, omdat emmers geen [+151] quaet rockenen[3.] soude.

Desen voornoemden Pieter, siende de vereeringe die wij deden aen Herry, wilde doen mede rijckelijcq beschoncken sijn, seggende waerom Herry soo veel gaven ende hem niet; hij had, gelijcq waer was, al soo wel vertaelt ende in 't handelen gisteren

1. aansienlik, deftig (WNT XII, 5046). Of: gemagtigde (WNT, XII, 5045)?
2. nl. ‘den oppersten’.
3. op tou sit, beraam. Vgl. *berokkenen*.

geholpen als Herry, sulcx hem al mede de handen wat meer als ordinair moesten gevult worden met coper, tabacq ende kettinghskens, etc.
Dewijle wij dese voornoemde tolckinne, Herry ende Pieter bij de voorsz. Chaynouquas hadden, lieten haer weder wat gout ende paerlen sien ende vragen na de gelegentheyt van Chobona; maer soo haest wij daeraff spraecken, scheen Herry (dien naem hoorende) te rasen ende als dul te worden, seggende dat niet hij, maer den Chobona haer, moesten soubatten. Wij seggende dattet van Chaynouquas volcq soodanich verstaen hadden, seyde hij dat deselve geck waren ende niet wisten wat sij seyden, schijnende met eenen tegen deselve halff te kijven, welcke wij aensiende, gaff ons al lachende een wenck, dat wij daer niet meer aff spreecken soude, gelijck oock dede[1.] voorsz. tolckinne Eva; sulcx <wij> het op een ander praetjen leyden, alsoo Herry (die Pieter met d' oogen had gewenckt uyt eenen mondt te praten) soo dickwils als wij Chobona noemden, met groote spijticheyt ende trotse op de vloer spoogh ende dat speecksel met voeten trad, seggende: dát ende sóó voor Chobona, ende waeruyt wel een rupture onder meergenoemden capiteyn ende hem soude ontstaen hebben; sulcx wij seyden 'tgene van Chobona gehoort, alles van anderen meest verstaen hadden, om alle tweespalt weder voor te comen. Ende als wij seyden dat de meeste Saldanhars denselven voor haren grootsten capiteyn offte coningh[+] erkenden, antwoorde hij dat se geck waren, maer haren grootsten capiteyn was den ouden dicken man, Gogosy genaempt, welcke bij de grootste troup van de Caepmans woonden ende daervoor erkendt wierde van alle die aen dese seyde van de Groote-Berghrevier woonde, bij welcke eenige van d' onse laest geweest ende de schapen van gehandelt hadden, sijnde genaempt als vooren aengeroert, te weten: [+]151v

Altemalen onder de Caepmans gekent ende aen dees sijde van de Groote-Berghrevier haer onthoudende, mitsgaders tesamenoorloogh voerende tegen die van d' oversijde, dat de rechte Saldanhars sijn.{	Goeringay Coina, Caepmans grootste troup daar voorsz. Gogosy (ons wel bekent) altijt bij woondt;
Altemalen onder de Caepmans gekent ende aen dees sijde van de Groote-Berghrevier haer onthoudende, mitsgaders tesamenoorloogh voerende tegen die van d' oversijde, dat de rechte Saldanhars sijn.{	Goeringaina, Goeringayqua, Herry's troup ende al de Watermans;
Altemalen onder de Caepmans gekent ende aen dees sijde van de Groote-Berghrevier haer onthoudende, mitsgaders tesamenoorloogh	Gora Chouqua offte Gora Chauna, de tabacqdieven;

1. So ook in K. Vir: *deed de?*

voerende tegen die van d' oversijde, dat de rechte Saldanhars sijn.{

Altemalen onder de Caepmans gekent ende aen dees sijde van de Groote-Berghrevier haer onthoudende, mitsgaders tesamenoorloogh voerende tegen die van d' oversijde, dat de rechte Saldanhars sijn.{

Item oock

Altemalen onder de Caepmans gekent ende aen dees sijde van de Groote-Berghrevier haer onthoudende, mitsgaders tesamenoorloogh voerende tegen die van d' oversijde, dat de rechte Saldanhars sijn.{

Charingurina, welcke anno passado ons *Robbejachts*-volcq hadden overvallen, 't coper affgenomen ende gemeent de clop te geven, etc.

Wij Herry seggende dat sijluyden den Chobona altemets[2.] onderdanich gemaeckt wierden, sijde hij dat se somtijts oock geck waren die sulcx dulden, maer souden ten rechten niemandt anders met meeninge erkennen als voorsz. Gogosy, die, gelijck

2. somtyds.

voorsz., altijt in Caepmans grootsten trop woondt ende voorsz. Pieter Otegna mede bloedtvrundt van is.

Namana offte Namaqua, bekende hij, was een groot, rijck ende machtich heer[1.], woonende om de Noort ende bewesten dese Caep (daer haer al dit Caeps volcq onthoudt) doch was geen Hottentoos volcq, noch oock over deselve heerschende, als hebbende langh hangendt ende geen gecrult hair[2.] als de Hottentoos, doch oock met schaepsvellen maer gecleedt, bij dewelcke al 't coper quam; ende off 't vorder bij noch ander volcq vernegotieert wierd, wiste niet. Van die cregen sij oock hare rode coraeltjes, die daer gemaeckt ende gehandelt wierden, neffens veel, ende meest al, 't bestiael dat hier omtrent bij al de Saldanhars was.

Kochoqua, offte Kochona, was den aldergrootsten van al de Hottentoos, soowel[+] de voornoemde aen dese sijde van de Berghrevier ende hieromtrent de Caep [+152] woonende, als alle de rechte Saldanhars, welcke in verscheyde troupen bestonden ende genoempt wierden, als te weten:

Gorona, off Goroqua, van Kochoquas volcq ende daeraen[3.] Chaynouqua, offte Chaynouna, voorengenoempt, waermede wij nu handelden, sijnde oock een rijck ende groot heer, onder hem hebbende veel troupen, gelijck oock de voorige twee, ende al de naervolgende namentlijck:

Kay[4.] Gunna, Kaynguqua, groote vrunden van Kaynouqua[5.], ende van welcke oock gister eenige met bestiael onder Kaynouquas volcq waren geweest;

Hancumqua ende Charigruqua, welcke seven altemalen meest geduyrich met den andren in goede eenicheyt leeffden ende veeltijts wel tegen de voornoemde, aen dese sijde der gemelte Groote-Berghrevier woonende, troupen oorlogh ende verschil hadden, doch waren nu (om den handelswille met ons) tesamen verdragen, tot elck sijn genougen soude verhandelt hebben, etc.

Ende schijnt volcomentlijcq aen al het vorige dat Herry, Caepman, etc., rebellen van den Choubona sijn, 'twelcke Eva (naderhandt alleen geroepen wesende) oock confirmeerden, ende voluyt seyde dat Herry tegen voorsz. Chaynouquas capiteyn had gekeven ende geseght dat niet moeste openbaren hier eenich goudt off paerlen[+] te crijgen waren, dat wij anders daeromme het gantsche landt souden deurreysen [+152v] om 'tselve altemalen wegh te halen - 'twelck den Chaynouqua oock scheen te vatten, doch geliet hem bij ons, sonder Herry alleen sijnde, even genegen, ende lachten eens om Herry, seggende Herry was quaet op hem, doch liet sich daer weynich aen gelegen.

16 *dito*, 's morgens hard, windrich weer van den Z.Z.Oosten, 'twelck den

17 *dito*, op den dach, eerst begond aff te nemen ende seer fray, liefflijcq weer te worden met stilte.

1. Weer dieselfde naam vir opperhoof en stam.
2. *gecrult hair*, ‘peperkorrels’.
3. d.w.s. as buurstam.
4. vir *Kayn*, d.w.s. *Kayngunna?*
5. k en ch word blykbaar afwisselend gebruik vir dieselfde klapgeluid.

Sondagh, *den* 18 *dito*, 's morgens idem, liefflijck, stil weer als vooren. Waren de vrije luyden (den 9 deser onder hun achten uytgegaen ende van opinie sijnde om meerder ende beter bestiael te handelen als d' E. Compagnie) weder thuys gecomen met een magere koe, drie kalven ende 47 oud ende jonge, slechte, malle[1.] schapen, gereuylt van de Charingurinars, sijnde deselve welcke, als voorsz., vergangen jaer ons volcq van 't *Robbejachtjen* hadden overvallen, haer coper affgenomen, 't bootjen ontramponeert ende gemeent de clop te geven, gelijck deselve het nu met dese vrije luyden, om het bij haer hebbende copers halven, oock in 't sin hadden, volgens de waerschouwinge van de drie vertroude Hottentoos (op haer landtreyse medegehadt) gedaen, ende waeromme haer oock te eer vandaer gepackt hadden, te meer dewijl de Chorachouquas (wesende de tabacqdieven) noch tusschen wegen te passeeren hadden, welcke sulcx, met de Charingurinars voornoempt, oock al hadden overslagen[2.] te doen aen ons volcq die in de verleden maendt October ten selven eynde onder hun vijfftienen uytgeweest sijn, dervende oocq geen Hottentoos van hier met d' onse meer uytgaen door vreese van mede dootgeslagen te worden, ten ware ten minsten met 30 à 40 man, als wanneer 't noch souden derven wagen; sulcx dat de vrije luyden een schrick gecregen hebben, niet voornemens sijn vooreerst op haer selffs meer uyt te gaen. 't Is oock seecker, ende wort oock dagelijcx van de bij ons woonende Hottentoos doorgaens gewarschout, dat wij het Caepvolckjen (waeronder den Swarten Capiteyn, Herry ende die haer aen dese sijden van de meergenoemde Groote-Berghrevier onthouden) niet al te veel vertrouwen moeten, welcke oock[+] geen ander bestiael aen ons sullen noch willen verhandelen als 't gene mal, sieck offte verlempt[3.], ende haer te veel is, gelijck [+153]
van tijt tot tijt genoechsaem is blijckende ende noch dagelijcx meer ende meer wordt g'experimenteert.

Aaengaende de rechte Saldanhars, hiervooren met hare troupsnamen genoempt ende haer aen d' ander sijde van de gemelte Groote-Berghreviere onthoudende ende somtijts verre te land in wesende, sijn seer genegen tot handel, maer schijnen gansch niet gaerne te hebben dat wij bij haer comen, gelijck uyt de Chaynouquas ende Kaygunnas, daer wij nu laest de beesten van gehandelt hebben, volcomentlijck is vernomen, welcke sulcx, diverse malen gevraeght sijnde, telckens tot antwoort gaven dat d' andre troupen, jae selffs hare oversten (ons vernemende) door vreese stracx wechvluchten ende al hun bestiael dootdrijven souden; rieden ons daeromme dat wij wilden thuysblijven, souden wel maken dat ons bestiael genoech affgebracht wierd, soo wij maer copers[4.] genoech hadden ende niet weer als over twee jaren te cort en quamen, van 'twelcke hun, met het sien van de stucken, volcomen verseeckeringh is gedaen.

1. WNT IX, 132, vermoed dat *malle* hier beteken: 'de draaiziekte' hebbende'. Vgl. Afr. *malkopsiekte*.
2. oorweeg, planne gemaak.
3. verlam, vermink, Mndl. *verlemen*, afleiding van *lam.*
4. genitief van *coper*.

19 *dito*, 's morgens goet, stil, motregenich[1.] weer tot 's namiddags, begond stijff te waeyen van den Z.Z.Oosten, 'twelck den ganschen nacht ende oock den

20 *dito*, even hard bleeff aenhouden, met heel dor, drooch weer. Echter is den Commandeur uytgegaen na 't corenlandt, daer de roijngh[2.] heefft geset om Compagnies corenschuyr[3.] op te stellen, met eenen oock in 't werck ende ordre stellende eenige mayers om de garst aff te maeyen, welcke jegenwoordich rijp wordt, staende den taruw, rogh ende haver mede fray in airen; sulcx daervan, met Godt de voorste, goet deel staet gewonnen te worden, maer erten ende boonen sal groot verlies op vallen, vermits die heel slecht staen; schijnt te haperen dattet landt daertoe noch niet genoech gecultiveert ende omgeroert is.

Desen morgen wierd een groot schip gesien, 'twelck wel een onduyts geleeck, ende verscheyde malen voor de mondt van de bay over ende weder laverende (vermits gemelte harde Z.Z.Oostewinden) de reede niet costen ophalen, lopende derhalven weder t'zeewaerts, schoon tot 2 malen bovenwints van de Robbeneylants rheede was geweest ende daer wel had cunnen op afflensen ende ten[+] ancker comen, indien van Compagnies mercken hadde cuntschap gehadt. [+]153v

Vollemaen, *den* 21 *dito*, 's morgens betrocken lucht ende de coelte variabel, was voorhaelde schip al een goet stuck in de bay gecomen, 'twelcke aen de vlagh verkent wierd een Engelsman te wesen, ende creegh noch voor de middagh, al laverende, de rheede met een Z.Z.O. coelte, welcke opnieuws weder vrij hard begond deur te blascn. Echter quam den capiteyn noch aen landt, sijnde genaempt Daniel Morgan, ende 't schip de *Vergulde Dolphijn*[(k)], groot 150 lasten, met 55 coppen, geseylt uyt Duyns den 26 July, ouden stijl, tenderende na Bantam voor reecqueninghe van d' Engelse Compagnie, van welcke gehuyrt offte bevracht was voor 200 rijcxdaelders per last, te brengen in Engelandt van Bantam, Jamby[4.] off Palimbij[(l)], daertoe sich 4 maenden langh moest laten gebruycken van den dagh sijns arrivements voor Bantam; na d' expiratie van 'twelcke sijn legdagen had te rekenen tot 220 ponden steerlings[5.] 's maents, ende in 12 maenden niet g'expedieert wordende, vermochte weder terugh na Engclandt te keeren met off sonder ladingh, na eygen wil ende belieffte. Verhaelde oock dat tot Bantam commissie soude crijgen om met de ladingh na Engelandt, off wel na Livorne, te retourneren.

22 *dito*, 's morgens noch al harde Z.Z.Oostewinden.

23 *ende* 24 *dito*, idem.

Sondach, *den* 25*en* <*dito*>, 's morgens fray, liefflijcq sonneschijn-weer.

26 *dito*, idem.

1. Nie in WNT nie.
2. rooiing, bepaling van die rooilyn.
3. die eerste *Groote Schuur*.
4. Stad of afdeling Djambi op Sumatra.
5. Nie in WNT nie. Die Eng. snw. *sterling* oorspronklik as kwalifikasie bij *penny*, later ook bij *mark*, *shilling*, teenswoordig bij *pound*. Vermoedelik 'n deminutief op -*ling* van Oe. *steor*, 'n ster. Vroeër in Eng. bijv. ‘ten pounds of starlings’, vandaar die Ndl. vorm op -s.

27 *dito*, 's morgens betrocken lucht. Is partije volcq, tot 30 man toe, gesonden na 't corenlandt omme aldaer de gebinten ende houtwercken van Compagnies corenschuyr (langh 108 ende breet 40 voeten) te helpen oprechten, waeraen dese gantsche weeck sullen werck hebben, sonder yets anders te cunnen doen, wordende[+] tusschenwijle aldaer mede dagelijcx noch garst gemaeyt, ende comt de taruw, [+]154 haver ende rogh mede aen; sulcx daertoe oock noch te meer mayers sijn gestelt om 't coren te eerder in te crijgen, alsoo der, Gode loff, een goet deel op 't landt staet.

Heden hadden de vrije luyden thien schapen gehandelt van de Charingurinars ende aen hare huysen gebracht, sijnde hun, door versuym van haren jongen[1.], weder drie affgestorven ende verdroncken (soo sij seyden), versoeckende derhalven 't vlees (dat se bij 't fort brachten) noch aen de hier ter rheede leggende Engelsen te mogen vercoopen; doch wierd haer affgeslagen, alsoo gemeendt wordt dat se geslacht ende niet verdroncken sijn ende altijt wel, als er Engelsen lagen, soude voorgeven schapen ende beesten gestorven off verdroncken te hebben, om onder dat dexel 't vlees quansuys te vercoopen ende alsoo om haer baetsuchtshalven te groote verminderinge in dat vee te causeeren[2.].

't Begond op den namiddagh fray wat te regenen, 'twelcke seer wel op 't landt ende thuynen quam, daer, vermits de verleden felle droogte, alles schier verbranden watter was, sijnde geen cool aen de groey cunnen crijgen, wat moeyten daerom gedaen is; soodat gevreest wordt voor d' aenstaende retourschepen daervan sober sal in voorraedt wesen, waertoe dan de risp[3.] ende wormen mede veel quaet gedaen hebben, als sijnde al wat gesaeyt ende geplandt wierd, sedert eenigen tijt herwaerts telckens alles door deselve ende oock de hitte vernielt ende verbrandt.

28, 29 *ende* 30 (*sijnde ultimo*) *dito*, fray, regenachtich, groeysaem weer en de windt westelijck.

'Ingesien de groote consumptie van soute vleys ende speck, onder de vrije luyden t' haerder montcosten uyt Compagnies magasijn te borgh[4.] halende, vermits den meesten hoop noch geen vermogen hebben om te betalen maer tot noch als uyt de handt moeten gevoedt worden, sulcx deselve daerdoorvrij groote schult maecken, ende door den jegenwoordigen aengroey van vrije luyden d' E. Compagnie sulcx seer lastich valt, oock tegen derselver goede intentie ende oogmerck is dese residentie voornamentlijcq van soute vleys ende speck successiven langer te provideeren, maer ter contrarie vooreerst gaerne sagen de saken daerna aengeleyt[5.] dat men 'tselve[+] excuseeren[6.], ende alhier uyt eygen bestiael soowel als wegen den lantbouw coste[7.] bestaen, sonder meer nodich te sijn van 't vaderlandt of India [+]154v geprovideert te

1. hulle skaapwagter.
2. H het hier *in* i.p.v. *om* en *tot* i.p.v. *te*, wat die sin onleesbaar maak. Die toutologiese *om haer baetsuchtshalven* beteken *in* of *door haar baatsucht*. K het: *pretext* waar H *dexel* het in die voorafgaande reël!
3. In Ndl. kom voor *risp(e)*, *rips* naas *rusp(e)*, *rups*. Of die *i*- en die *u*-vorme geneties verwant is, is onseker. Afr. *rispe(r)* hoef geen ontronding van *ruspe(r)* te wees nie en het reg om erken te word in die spelling.
4. *te borgh*, op skuld.
5. *daerna aengeleyt*, in dié rigting gestuur.
6. vrystel, spaar.
7. kon.

worden; item oock, geconsidereert 'tgene van meergenoemde durable provisien alhier gelicht wordt India comt te ontbeeren, daer nochtans seer nootsaeckelijck is ende qualijck genoech can gebracht worden voor Compagnies aldaer varende schepen ende behoefftigen forten, comptoiren, etc.;

Ende gemerckt de vrije luyden jegenwoordich al redelijck beginnen in 't bestiael te comen, voornamentlijck van schapen die se nu dagelijcx van de inwoonders in redelijcke quantité sijn handelende, ende dat de vis hier oock seer abondant ende meer als genoech tot toespijs bij deselve can gevangen worden, als sijluyden daeromme maer weynich naersticheyt willen doen;

Soo is goetgevonden voortaen geen soute vleys off speck aen deselve voor contant, noch oock te borgh, meer te vercoopen, maer hun (conform oock haerluyder versoeck) toe te staen tot nootdrufft somtijts een schaep te slachten ende dat onder malcander te vercopen tot drie stuyvers 't lb., als voor dato daerop gestelt, mits sulcx eerst aengevende ende betalende voor elcq schaep aen den Heer[1.] ses stuyvers ende voor een koebeest vier ende twintich stuyvers, mitsgaders een vercken vier penningen 't lb. levendich, ten eynde deselve niet al te gretich ende ruym in 't slachten van bestiael gaen ende gelet moge worden dat d' aenteelt daerdoor niet al te veel ende onnodich verachtert wordt; waeromme oock goetgevonden is deselve te inhibeeren eenige oyen ofte moerschapen, noch koeyen (bequaem tot voorteelinge) te slachten ende oock derselver bequame ossen te excuseeren om voor de ploegh ende wagens te mogen blijve gebruycken, etc.;

Item oock, soo der eenich vee van selffs compt te sterven, dat mede sullen comen aendienen om daerover de behoorlijcke visite te nemen ende het doode aes te doen weghbrengen off begraven, tot voorcominge van alle fraude die onder den naem van gestorven bestiael souden cunnen gepleeght worden, op peene als naer rechten gebruyckelijck.

Wijders door de vrije luyden versocht wordende om voor de derde mael weder een landttocht te mogen doen, vermits verstaen hadden partije Hottentos van de Charingurinars met hare huysinge ende vee omtrent twee dagen reysens van haer gelegert waren, ende derhalven wel eenich bestiael van deselve meende te becomen - Soo is (gemerckt het nu den rechten oegsttijt wordt om haer op 't velt staende[+] granen aff te maeyen, dorssen ende in de schuyren te halen) goetgevonden [+155] ende verstaen, derselver versoeck dese mael om die ende andre reedenen meer aff te slaen, dewijle doch gebleecken is van voorsz. volcq daer sij naer toe wilden, namentlijck de Charingurinars, weynich bestiael te becomen sij ende oock seer dangereus valt met soo luttel volcq bij die troulose troupen te comen, alsoo sij d' een off d' ander tijt om 't copershalven d' onse doch trachten de clop te geven ende doot te slaen, gelijck daervan al beginselen sijn g'openbaert, niet alleen anno passado aen ons

1. die Owerheid. Vgl. Deel I, bls. 347, noot 1).

Robbejachts-volcq, maer oocq desen jare aen d' onse, tot twee diverse reysen in 't landt bij voorn. Charingurinas ende Gorachauquas offte tabacqdieven geweest, volgens de waerschouwinge onser vertroude Hottentoos, telckens mede gehadt ende qualijcq dervende met d' onse weder derwaerts gaen, also ronduyt seggen dat Charingurina[1.] (de bootspoeljeerders[2.] van 't *Robbejachtjen* voorsz.) met gemelte Gorachauquas (de Tabacqdieven) al resolutie genomen hadden op gelegen tijt d' onse de clop te geven ende met het coper wegh te loopen, etc.;

Ende nademael wij jegenwoordich van de affcompste der Chaynouquas genoechsaem meenen verseeckert te sijn, van wien alreede goet deel bestiael hebben gehandelt ende welcke oock beloofft hebben binnen weynich dagen meer aff te brengen om te verhandelen, gelijck oock eenige andre, namentlijcq de Chochoquas (die heel rijck van bestiael ende wel de machtichste van al de rechte Saldanhars sijn) ende welcke alle niet gaerne ons bij haer in 't landt hebben, achtervolgende de affirmatie van de voorsz. Chaynouquas - sulcx dan om deselve in haer affcompste met bestiael niet te stutten met 't uytgaen onser natie (daervoor sij doch altijt vluchten ende haer bestiael, uyt vreese van beroofft te worden, telckens weghdrijven ende verschuylen, volgens de blijcken daervan menichmael g'experimenteert), maer om dito volcq soo veel mogelijck te complaceren, selffs aff te locken ende alhier alle goet tractemendt te mogen aendoen;

Soo is den vrije luyden het uytgaen te ernstiger ontseyt, ende in plaetse van dien gerecommandeert haer op 't velt staende granen te maeyen ende sien thuys te crijgen alsoo haer d' E. Compagnie aen den landtbouw alsoo veel gelegen laet, mitsgaders oock, in plaets van al dat uytgaen, maken te versorgen dat hare huysen ende schuyren tot berginge van voorss. granen claer ende vaerdich crijgen; item oock goede vaste cralen tot berginge harer rede[3.] becomen ende noch te handelen[+] bestiael, opdat het van 't wilt gedierte niet meer soodanich verscheurt ende opgegeten wort, gelijck menichmael gebeurt ende telckens noch al over 't hoofft gesien is; [+]155v

Blijvende haer toegestaen 't bestiael dat aen hare huysen comt, vrij ende liber na den gestelden regel in te reuylen soo veel sij crijgen cunnen, ende gerecommandeert in plaetse van 't uytgaen de inwoonders sooveel mogelijck tot haer aff te nodigen, als sullende 'tgene sij verhandelen willen, wel selffs aff brengen; ende aengaende de voorsz. Charingurinars ende Gora Chouquas, isset maer te doen om weynich van d' onse met veel coper ende tabacq bij haer te crijgen ende alsoo haer slagh op deselve waer te nemen, alsoo gelijck voorsz. de gemelte Charingurinas anno passado in de Saldanhabay sulcx volcomen bethoont hebben in 't overvallen van ons *Robbejachts*-bootjen, dat se aen stuck geslagen, 't coper daeruyt genomen

1. Let op die drie meervoudsvorme (op -*nars*, *nas*, -*na*) in die laaste 10 reëls. In die teks word in al drie gevalle die woord sonder *u* geskrywe: *Charingrina(r)(s)*.
2. *spoeljeerders* = *spolieerders*, plunderaars, rowers. Dieselfde vorm o.d. 13/12/1658, resolusie en passim.
3. alreeds.

ende voorts gemeent hadden oock 't volcq de clop te geven, die haer noch ter naeuwernoot met swemmen na 't jachtjen alsdoen salveerden.
Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort, ende datum ut supra.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
ende Abraham Gabbema, secretaris.'

Eindnoten:

(a) Die eiland Anna Bom, in die Golf van Guinea.
(b) Soos weldra uit die joernaal van die landreisers sal blyk, was hulle ekspedisie uit geografiese oogpunt besonder betekenisvol. Volgens die rigting wat hulle ingeslaan en die afstand wat hulle gedek het, skyn dit vry duidelik te wees dat hulle die omgewing van die huidige Paarl bereik het. Hulle het ook die Bergrivier ontdek, en hierdie naam daaraan gegee, soos ons onder 22 Oktober in hulle joernaal sal sien. 'n Interessante bespreking van hierdie ekspedisie word gegee deur Mossop: *Old Cape Highways*, pp. 22-26.
(c) Die Bergrivier wat parallel met die Drakensteinberge noordwaarts vloei.
(d) Die Paarlberg van vandag. Hierdie berg het dus die tweede gedeelte van sy oorspronklike, lomp benaming behou. Water wat oor die magtige graniet koepels druppel, en in die son soos edelgesteentes skitter, verklaar die naam van hierdie berg. Sien Lichtenstein: *Reisen im südlichen Africa*, II, p. 161; Botha: *Place Names in the Cape Province*, p. 57; en Pettman: *Africanderisms*, pp. 358-359.
(e) Hierdie berg is só genoem omdat die vorm daarvan, soos gemeen is, sterk ooreenkoms toon met dié van 'n 'klapmuts', 'n tipe van hoofdeksel wat in winderige of koue weer gedra is. Botha: *Place Names in the Cape Province*, p. 56; Pettman: *Africanderisms*, p. 263; en Mossop: *Old Cape Highways*, p. 24.
(f) Hulle het dus tussen die berg en die rivier getrek, d.w.s. op die linkeroewer van die rivier, waar die grootste gedeelte van die Paarl vandag lê.
(g) Vandag bekend as Dieprivier. Dit kom uit die noorde, van die heuwels in die omgewing van die huidige Malmesbury, en vloei na die suide, waar dit in die Rietvallei uitmond. Die Soutrivier is in werklikheid die laaste gedeelte van die Dieprivier (van die Rietvallei na die see). Sien kaart 39, K.A.; en Mossop: *Old Cape Highways*, p. 26.
(h) C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 261-262. K.A.
(i) In sy brief aan die Hoë Regering van Indië, d.d. 10 November 1657, het Van Riebeeck o.a. oor Gabbema se ekspedisie na die binneland gerapporteer. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 712-715. K.A.
(j) Hy was 'n seun van Gogosoa (die Vetkaptein, 'n onderhoof van die Cochoquas). Sien oor Pieter Otegno ook *Daghregister*, 21 en 22 Junie, 4 en 5 Julie, 23 September en 30 Oktober 1658.
(k) *Golden Dolphin*.
(l) Palembang.

December anno 1657

Adij, *primo dito*, nat ende vuyl, windrich weer van den N.Westen als voren.[+]
's Middaghs quam den Chaynouqua weder aen 't fort met 53 koebeesten, [+156]
daeronder 6 redelijcke ossen, die hem in corten stondt altemalen wierden affgehandelt; had oock onsen geleenden os mede wederom gebracht ende gerestitueert, belovende over eenige dagen noch meer aff te brengen. 'T schijnt dat de vrije luyden hun hadden laten ontvallen, dat se voornemens waren geweest bij haer in 't landt te comen, vermits ons desen Chaynouqua waerschouwden ende

genoechsaem bad emmers te willen maecken dat niemandt uytgingh, soo wij niet wilden dat sijn vrunden haer op de vlucht begaven ende weder terughweecken, welcke met veele troupen quamen affsacken, gelijck oock de Cochoquas van de noortcandt 3 man heden hier hadden ende seyden over eenige dagen oock met veel bestiael souden affcomen, als sijnde al tot omtrent de Groote-Berghrevier affgecomen; alle welcke luyden weder lustich getracteert ende goet onthael aengedaen wierden, etc.

Sondach, *den* 2 *dito*, nat weer en de wint als vooren, bleeff den capiteyn van de Chaynouquas noch bij 't fort, daer in des Commandeurs huys met eeten ende drincken wel versorght ende getracteert wierdt, van meeninge sijnde morgen weder <te> vertrecken om meer beesten aff te halen.

Heden hadden de vrije luyden aen Jan Reynierss. wooninge gereuylt 3 koeyen, 1 os ende 2 kalffjes, soodat deselve mede allenskens fray in 't bestiael geraecken.

Ende nademael wij nu wat ossen beginnen te crijgen om de ploegh te trecken, soo hebben haer weder een geselschap van 3 persoonen tot vrijdom aengepresenteert, om onder hun dryen, neffens[1.] haer te huyren dienaers, een parck[2.] van 45 margen landts, (sijnde voor elcq 15) aen te slaen, 't welcke haer toegeseyt is, mitsgaders gelicentieert uyt te gaen sien off haer 't landt aen d' oversijde der reviere naest den laest geworden vrijman, Caspar Brinckman, is aenstaende[3.] omme 'tselve dan door[+] den landtmeter te laten affbaeckenen.

[+]156v

1. benewens.
2. perseel.
3. *is aenstaende*, aanstaan, geval.

3 *ende* 4 *dito*, noch al doncker, nevelich, vocht[1.] weer ende wint als voren. Sijn de voorhaelde persoonen, genaempt Jacob Theunisz. van Cooltjesplaet[(a)], Pieter Visagie[(b)] van Antwerpen ende Symon Jansz. in 't Velt van Dordrecht haer vrijdom vergundt voor 20 jaren ende op de plaetse hierboven gemelt affgemeten voor elcq 15, sijnde samen 45 mergen landts aen de Oostsijde van de reviere Liesbeecq[2.], achter beneden de Taeffel- ende Bosbergen, volgens de vrij- ende erffbrieven hun daervan gepasseert[(c)].

N. maen, *den* 5 *dito*, nat weer en de wint als voren.

6 *dito*, idem, nat weer ende wint ut supra. Hebben d' opperhooffden van 't Engels jachjen, den *Vergulden Dolphijn*, haer affscheyt wesen nemen om morgen metten dagh (de wint eenichsints dienende) te vertrecken ende haer reyse na Bantam te vervorderen, versoeckende d' eere te mogen hebben om een cleyn letterken aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India te bestellen, 'twelcke haer medegaven, van cleyne substantie ende inhoude, als onder dato deser in 't copieboucq[3.] na te lesen[(d)].

7 *dito*, 's morgens fray, liefflijck sonneschijn-weer ende 't luchjen slap westelijcq, is verhaelde Engels jachtjen daermede vertrocken ende al laverende de bay uytgeraeckt.

8 *dito*, idem, fray weer als vooren.

'Op dato de vrije luyden gecommuniceert[(e)] onse resolutie van den laesten November verleden om geen soute vleys off speck meer aen deselve te vercoopen, om redenen bij dito resolutie largo vervaet, ende daerop bij deselve tegemoet gevoert dat den handel van bestiael noch wat slapjes voortgaet, vermits die sedert weder wat gestut is ende sijluyden noch weynich schapen sijn hebbende om te strecken tot haer toespijs, derhalven versoeckende haer voor noch een wijle met vlees ende speck te[+] willen blijven accommoderen; soo is hun sulcx vooreerst noch toegestaen ter tijt men sien sal hoe <het> sich met den handel vorder sal willen toedragen. [+]157

Wijders bij de gesamentlijcke vrije luyden geremonstreert sijnde dat haer netten alle nachten in de reviere worden opgehaelt ende aen stuck gesneden (apparent door de Hottentoos), sulcx sijluyden jegenwoordich daeromme heel verlegen vallen ende gans geen vis tot toespijs cunnen vangen; soo is na overlegh van saken goetgevonden voor haerluyder gesamentlijcq te geven ende altijt te versorgen een goede segen van d' E. Compagnie ende toebehooren van loot, lijnen ende seylgaren, tot onderhoudinge van deselve, om daermede gesamenderhandt te vissen, soowel binnen als buyten de reviere, daer 't best gelegen compt, onder die conditie, dat d' E. Compagnie van al de vis die se daermede vangen, sal trecken een gerechte derde paert[4.], tot spijsinge des guarnisoens, etc., waertegen haer weder voor niet sal uytgereyckt worden sooveel Caeps soudt als sijluyden sullen nodich hebben, tot in-

1. Byvoeglike naamwoord; as sodanig tans verouderd. *Vochtig* is 'n afleiding van *vocht*, soos *bitsig*, *goedig* van die byv. nww. *bits*, *goed*.
2. O.d. 21/2/1657 nog genoem die Amstel.
3. By Leibbrandt: *Letters Despatched*, II, bls. 345-346 in Engelse vertaling.
4. part.

soutinge van al de vis die sij met de verhaelde Compagnies zegen voor haer ⅔ sullen comen te vangen, vermits dito sout, van de Hottentoos aengebracht wordende, doch gansch weynich is costende ende volgens 'twelcke dan haer ten dien fine voorsz. gemelte zegen ende ton[1.] heden oock is ter handen gestelt, sijnde nieuw ende costende incoops *f* 40.-.-, neffens twee witte lijnen van 9e[2.], 2 strengh seylgaren ende 16 lb. loot tot de stocken, mitsgaders 1 smalton Caeps sout, costende *f* -.18.-, als wijders onder dato deser na te sien in 't specificatieboucq op reecqueninge van extraordinaris oncosten goetgevonden te brengen.

Blijvende den vrijborger Steven Janss. van Wageningen (eerste raatspersoon[3.] wegen de vrije luyden in onsen Raedt)[(f)] cum suis bevolen de sorge over gemelte segen ende toebehooren, om in sijn huys bewaert ende versorght te worden, ten eynde telckens alsser gevist is, de zegen met een wagen off andersints datelijck weder aen sijn huys gebracht worde om aen stocken hangende te drogen ende voor te comen deselve bij de reviere niet gelaten ende, gelijck aen hare netten geschiet sijn, oock mede niet aen stuck gesneden ende bedorven, maer 'tgene daeraen door 't vissen breeckt telckens ten eersten met seylgaren weder ter degen geboet[4.] ende[+] onderhouden worde.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten daege ende jare als boven. [+]157v

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden ende
Abraham Gabbema, secretaris.'

Sondagh, *den* 9*e dito*, moy sonneschijn-weer ende 't luchjen westelijcq, hebben de vrije luyden aen[5.] hare huysen van de Charingurinars gereuylt 19 schapen ende een koe.

10 *dito*, idem, warm weer en de wint als vooren. Is den Commandeur eens gegaen na 't bos van den vrijman Leendert Corneliss. van Sevenhuysen, stijff drie uyren gaens van 't fort, om aff te speculeeren off er niet een beter wagenpadt na 'tselve soude op te vinden wesen, vermits de passagie die de vrije luyden derwaerts gebruycken soo clippich ende met sulcke diepe ende oneffen dellen[6.] is, dat derselver wagens alle dagen gebroocken worden ende alhier met twee wagemaeckers (tot groote costen van de Compagnie) daeraen geduyrich werck sij te repareren. Is derhalven na veel omsoeckens een seer bequame effen wegh (doch wel een uyr gaens om) gevonden aen d' oversijde van de reviere Liesbeecq, boven ofte beoosten de landerijen van de vrije luyden die aen dito oversijde woonen ende uytgegeven sijn,

1. vat (sout).
2. Blykbaar: 9 drade.
3. verteenwoordiger van die vryburgers in die Raad.
4. reggemaak.
5. H. het *alle* i.p.v. *aen*.
6. dal, vallei. Hier: gat, kuil.

over de harde sandt offte onbequaeme bougronden[1.] onderlanghs de Noord- offte deessijde van den bosheuvel heen[(g)]; welcke wegh den vrije luyden met eenen aengewesen ende geseght is die ende geen andre na voorsz. vrijmansbos te gebruycken, offte dat, andre passagies nemende ende hunne wagens daer breeckende, deselve van Compagnies wagemaeckers niet meer op Compagnies costen sullen vermaeckt worden, etc.

11 *ende* 12 *dito*, noch al warm, droog, sonneschijn-weer, doch de wint dagelijcx tegen den nacht hard Z.Z.Oost. Is veele van Compagnies volcx op derselver corenlandt[+] besich om te maeyen, affgevallen garstairen op te lesen ende wes meer aen den oogst te doen sij, waerin de vrije luyden niet veel naersticheyt [+158] gebruycken, maer hun meesten tijt ende sinnen aen den veehandel te werck leggen, 'twelcke doch soo weynich noch beschiet, dat se in haer corenbouw grooten intrest[2.] lijden ende weynich vorderingh maecken.

13 *dito*, weer ende wint als vooren. Waren weder eenige Saldanhars van een ander trop (mede onderhorige van de Chaynouquas) aen 't fort gecomen met 12 jongh ende oude koebeesten, die haer ten eersten wierden affgehandelt, hebbende den capiteyn van desen (bij ons den Resoluten genaempt) in 2 jaren niet hier geweest, welcke siende (nadat met den boechouder Roeloff de Man in onderhandelinge was) den Commandeur buyten comen dat het noch denselven offte voorigen man was, scheen heel verheught ende als dapper in sijn schick te wesen, wetende qualijck wat mynen[3.] van blijschap te thoonen met lachen, singen, etc., vattende deselve om de hals ende de handen, sulcx hem van den Commandeur weder bethoondt ende te verstaen gegeven wierd sijn compste hem mede op 't hoochste aengenaem was, tot teycken van 'twelcke met al sijn volcq lustich met brandewijn, broot ende craelen, etc., onthaelt ende vereert wierd, waernae, ende eenige wedersijtse bethoonde vrundelijcheden, denselven is vertrocken met beloffte van nu ende dan veel bestiael aff te brengen, gelijck oock binnen weynich dagen te verwachten waren sijn confrater offte vrindt (wesende den capiteyn van de gemelte Chaynouquas) daer de laeste 2 à 3 groote parthijen van gehandelt sijn ende hiervooren veel van geschreven is.

De vrije luyden aen Jan Reyniersz. wooninge hadden gister mede 2 ossen ende een koe gehandelt, soodat het met den veehandel, Gode loff, noch al fraeytjens toegaet.

14 *ende* 15 <*dito*>, idem, droogh, warm weer en de wint als boven. Heefft den Commandeur uytgeweest ende de laeste drie vrij geworden luyden (waerbij noch een sich in haer geselschap begeven had) tot 60 morgen landts toe, sijnde voor elck 15, affgemeten conform de erffbrieven onder dato deses haer daervan gepasseert.

[+] Heden heefft Herry als maeckelaer van andre inwoonders uyt 't landt aen de vrije luyden vercocht 8 stucx jongh ende oude koebeesten, onder welcke eenige [+158v] ossen,

1. *onbequaeme bougronden*, grond ongeskik om te bebou.
2. skade, verlies. Kyk *New English Dictionary* vir ingewikkelde betekenisontwikkeling.
3. *minen*, gebare, tekens.

seggende tegen den Commandeur, soo haest <dese> hem daer vernam (uyt vreese van misdaen te hebben) dat haest ander volcq met groote partije beesten affbrengen soude, brengende dese cleyne partijtjes maer aen de vrije borgers; doch dit sijn maer blaeuwe blomtjes[1.] van desen gast[2.].

Sondagh, *den* 16*en* <*dito*>, 's morgens harde Z.Z.Oostewinden ende drooghte, wierden 2 schepen onder de wal gesien, waervan 't eene noch goet stuck in de bay, doch niet ter rechter reede, ten ancker quam ende den andren (door de gemelte harde winden soo hoogh niet cunnende opcomen) na 't Robben-eylandt afflensten ende aldaer ten ancker liep. Op dato hadden de vrije luyden aen Jan Reyniersz. huysinge weder gereuylt 1 koe met een kalff, waertoe recht op de passagie van de Hottentoos, bij de verse revier, fray gelegen tot den handel, omtrent een uyr gaens van 't fort, is wonende[3.(h)].

's Middaegs wierden oock aen 't fort gehandelt 1 os ende 3 koeyen met een schaep van de tabacqdieven (Gorachouqua genaempt) offte Charingurinars. Item tegen den avondt noch 7 schapen van de Charingurinars offte Charinguriquas, waerbij oock drie persoonen waren (soo sij te verstaen gaven) van de Cochoquas, geen van allen nooyt[4.] aen 't fort geweest maer heel vreempt, ende gecomen sijnde om eens mede te sien wat volcq de Hollanders waren. Des deselve te beter onthaelt ende getracteert wierden, om haer te meer tot ons genegen te maecken, etc. Seyden oock dat veel bestiael soude affbrengen; 't succes leert den tijt.

Wierd oock een sloep gesonden na verhaelde schip om te vernemen vanwaer quam, etc.

17 *dito*, 's morgens de wint wat slapper doch niet geheel noch ophoudende, is gemelte sloep wederom gecomen met tijdinge dat het was 't *Slot van Honingen* ende 't ander *Arnhem*, achtervolgende onderstaende brieffken 'twelck d' onse medebrachten, van d' opperhooffden des verhaelden schips *Honingen* geschreven ende luydende als te weten:

'Aen den Commandeur deser fortresse,[+]

Dese jegenwoordige sich alhier verthoonende schepen sijn 't *Slodt van Hooningen* ende *Arnhem*, den 4en February jongstleden nevens de schepen *Henriette Louyse* ende *Avonstar* onder de vlagh van den E. Volcquerus Westerwolt van Batavia na 't Patria affgedespecheert, hebbende in May daeraen[5.] hier omtrent 't landt van de Caep soodanige contrarie, vehemente, harde westelijcke winden ende stormen gerescontreert dat, sonder te moeten vergaen, het onmogelijck ware langer bij te houden, sulcx wij met *Slodt van Honingen* den 21 derselver maendt (God beter 't) genootsaeckt wierden de Vaderlantse reyse voor die tijt te staecken ende om noch 't leven met schip ende goet te salveren 't roer op te douwen ende onsen coers na [+159]

1. *blaeuwe blomtjes*, praatjies.
2. kalant, kêrel.
3. Jan Reyniersz., nie sy 'huysinge' nie.
4. Dubbele negatief.
5. daarop(volgende).

Mauritius, om aldaer in de Noordwester haven t' overwinteren, aen te stellen; alwaer den 2 July (Gode sij loff) alhoewel seer desolaet ende ten eynde drinckwater[1.], met veel sieck, swack ende affgematteert volcq, noch behouden parresseerden, sonder 'tsedert dat buyten Zondasenckte[(i)] waren geraeckt, d' andre drie voorgemelte schepen meer gesien offte vernomen te hebben als eenelijcq *Arnhem*, die nu jonghst, sijnde den 13 deser, weynich beoosten Caep de Aguilhas rescontreerden, die verstonden oock als niet beter dan wij gevaren was ende sijn retret[2.] na Madagascar genomen hadde, clagende van sober gestalte[3.], soo wegens victualien als zeyl, treyl[4.] ende andre nodige scheepsbehoeffte, uytgesondert rijs, waervan sich aldaer tot nootdrufft hadde versien. Het soude met ons mede al vrij soo slecht bevallen sijn, ten ware dat (door de sonderlinge bestieringe Godes) 't schip 't *Hoff van Zeelandt*, comende vol ende soet[5.] uyt 't Vaderlant, aldaer daer bij ons aen 't eylandt niet was verschenen, waeruyt meest van alle nodige behoeffticheden sijn versien ende g'adsisteert geworden, behalven van broot ende rijs, daer het seer sober mede gestelt is, gelijck oock met de zeylen; dierhalven gedienstelijcq versoecke, off het gebeurde dat wij ter rheede niet conden comen ende d' anckers ons quame te begeven ende door 't harde weder, gelijck nu *Arnhem* reets al uyt gesicht geraeckt sijnde, quamen te verdrijven ende alsoo dat Godt verhoede van dese plaetse versteecken wierden, UE. voor gerecommandeert geliefft te houden 't voorgemelte benodichde van bey dese schepen uyt alhier aencomende baresen[6.] te lichten, opdat ons 'tselve met de volgende retourvloote aen St. Helena mochte geworden, want anders tot vorder[+] voltreckingh van de Vaderlantse reyse niet bestandt soude sijn, ende wijders in noch elendiger ende desolater staedt als reets geweest sijn, [+]159v comen te vervallen, waervoor ons den Almogende wil bewaren, ende eyndelingh[7.] eens behouden in 't gewenste Vaderlandt helpen, dien wij UE. tot besluyt, etc.

(Ter sijden stondt:)
In 't *Slodt van Honingen*,
den 17 December anno 1657.
(Ende was geteyckent:)
Johan Goosens
Claes Speelman'.

1. *ten eynde drinckwater*, sonder drinkwater. Vgl. *ten einde raad*.
2. *retraite*, terugtog.
3. gesteldheid.
4. toue, lyne; *zeil* en *treil*, alles wat tot die optuiging van 'n skip behoort. Kyk o.d. 11/5/1657, noot.
5. op 'n manier wat 'n seeman 'soet' vind? Afr.: 'lekker' gelaai?
6. Brill het hier *barges*, wat 'n onaanneemlike emendasie is. Vir die bedoelde ligte vaartuig sou ons die naam *bark*, mv. *barken*, of meer waarskynlik *barca*, mv. *barcas* verwag het. 'n Ander gissing is dat met *baresen* bedoel word die teenoorgestelde van *oorlammen*, nl. uitvarende teenoor retourskepe. De Haan: *Priangan*, II, bls. 550, noot, haal aan Theal: *Chronicles*, p. 331: 'd' Orang lammen ofte de retourschepen'. *Baresen* sou dan kan beteken: skepe op weg van die vaderland na Indië. Die vorm van die woord - 'n soort dubbele meervoud - gee egter moeilikheid.
7. Ouer vorm, later verdring deur *eindelijk*.

Op welck schrijvens datelijck de sloep neffens een schaep ende partije thuyn- ende[+] aertvruchten weder is affgesonden met navolgende brieffken geschreven, [+]159v luydende als te weten:

'Aen d' E. Heer Johan Goosens.

Onder anderen uyt UE. schrijvens, neffens 't wedervaren van derselver penible reyse, verstaen hebbende dat het ander schip is *Arnhem*, slecht gestelt van veelderley nootwendicheden, voornamentlijcq anckers ende touwen, doch wel versien van rijs ende montcosten, ende dat UE. van beduchtinge sijt (met onse vreese accorderende) 'tselve gister een off 2 anckers sal verlooren hebben ende licht laten deurstaen na St. Helena, wijders oock bespeurende UE. vreese van mede dese rheede wel niet te sullen crijgen, ingevalle de Z.Z.O.winden dus stijff blijven aenhouden, 'twelcq wij niet willen hopen, soo dient tot advys dat in soodanich cas, volgens de memorie van d' Heeren Meesters, alle schepen, in de doose[1.] bij haer hebbende, altijt de rheede van 't Robben- ende Dassen-eylandt, offte ten minsten in de Saldanhabay, cunnen becomen worden, gelijck schipper Jan Symonss.[2.] op UE. schip sijnde, wel bekent is, als wesende dito memorie ende caerten uyt sijn eygen ondervindinge gemaeckt ende bij ons uyt sijnen monde aengeteyckent, doch willen niet twijffelen off UE. sult met *Honingen* wel nader op de rheede comen ende niet genootsaeckt sijn de bay te verlaten, dewijle rede voor 2 anckers sijt leggende, alsoo 't staende onsen tijt noch nooyt gebeurt is dat schepen hier g'anckert van de Z.Z.Oostewinden uyt de bay sijn verdreven, alsoo die over 't landt waeyen ende geen slach[3.] van water maer een opperwal maken.

Soo willen wij oock hopen dat *Arnhem* noch wel weder opcomen, offte altoos[+] ten minsten de voorsz. Saldanha-bay sal inlopen, om van hier door UE. noch met [+]160 soo veel wij cunnen, insonderheyt van een ancker ende touw g'adsisteert te worden, ende waeromme UE. nootwendich alle debvoiren gelieven te blijven contribueren, ten eynde dito schip van gemelte adsistentie doch niet gefrustreert blijve ende UE. dienthalven niet souden behoeve juyst de retourvlote in te wachten, maer te eerder hunne vojagie na 't Patria spoedigen, offte soodanich anders als met goet overlegh ten meesten dienste van d' E. Compagnie ende behoudenis der gemelte schepen sal cunnen ofte mogen overleyt ende goetgevonden worden.

In allen gevalle UE. van hier verdrijvende[4.] offte na genoten verversinge vertreckende, sal 't nodich wesen voorhaelde bay aen te doen om te sien off *Arnhem* aldaer mochte wesen, als wanneer wij oock versoecken d' inhebbende 20 platen geel coper ende 5 rollen plat loot, beneffens oock de 20 gelijcke platen coper in *Arnhem*, aldaer geliefft te laten overgeven in ons *Robbejachtjen*, in dito bay om traen

1. 'doos met pampieren', bevattende o.a. die later genoemde memorie en kaarte. Kyk Deel I, noot (h), bls. 423.
2. Eers stuurman, later skipper op die galjot *De Roode Vos*, dikwels op die kusvaart na Saldanhabaai, ens. gebruik.
3. slaan van die water teen die wal.
4. deur die wind van die rede weggedryf.

te branden ende vogels te vangen nu wesende, offte, bij desselffs vertreck, te begraven in dito selve bay op het Schapen-eylandt, schipper Jan Symonss. bekendt, met een teycken ende brieffken waer wij 't sullen cunnen laten opvinden om hiernaer dan van daer aff te halen; doch off 't gebeurde dat *Arnhem* mochte heel na St.Helena gelopen wesen, soo geliefft sijn inhebbende coper daer[1] te begraven, vermits nu haest een van onse jachten, die op de custe van Angola cruyssen, St. Helena aendoen sal, ten eynde wij het vandaer noch becomen mochten, als sijnde ons hier op 't hoogste nodich. Per memorie.

Hiermede, etc.

(Tersijde stondt:)

In 't fort de Goede Hoope,
den 17 December anno 1657.

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeeck.'

's Namiddags cregen tijdinge van d' uytkijckers dat 't ander schip *Arnhem* van onder beneden 't Robben-eylandt t'zeewaerts om met een fraye Noordwestelijcke zeewindt quam opseylen. Ende nademael andre wederom seyden dat geen schip costen sien, soo is den Commandeur selffs voor den avondt noch op den Leeuwenbergh gegaen om emmers rechte seeckerheyt te hebben, die 't van dito bergh, beneden 't Robben-eylandt onder seyl sagh laveren, vermits de Z.Z.Oostewindt weder wat stijff begond op te steecken.

[+] Tusschenwijle is 't sloepjen wederom gecomen van 't schip *Honingen* met onderstaende brieffken geschreven, van inhouden als te weten: [+]160v

'Aen den Commandeur voornoempt,

Met het retourneren van 't chaloupjen is ons U.E. schrijven nevens de bijgevoegde ververssinge wel geworden ende met het inleggende memoriken accorderende bevonden, blijven ten hoogsten danckbaer voor UE. goede genegentheyt en gedragen sorge. De gevorderde 20 plaeten cooper siet UE. nevens in 't gemoet; de 5 rollen plat loot sijn hier in 't schip niet te vinden. Met de andre 20 plaeten in *Arnhem*, bijaldien oock comen te verdrijven (dat niet willen hoopen) sullen handelen gelijck UE. ons hebt gelieven te recommanderen.

Wijders Mijn Heere, soo moet onder correctie de gestaltenisse van beyde de schepen door ons niet wel uytgedruckt offte UE. de meeninge daeruyt qualijck begrepen hebben, alsoo *Arnhem* niet alleen van ancker, touwen ende andre nootwendicheden gebreck heefft, maer oock van montcosten gans ontbloot is, uytgesondert rijs, waervan sich eenlijcq aen Madagascar heefft kennen versien; ende wederom ter contrarie dat wíj redelijcq van montcosten sijn geprovideert, maer van rijs ende

1. nl. op St. Helena.

broot destituyt, weshalven, sonder becominge van 'tselve, de reyse wijders na 't Vaderlandt geen van beyden bestandt sijn t' ondernemen; oock sijn daerenboven noch benodicht van[1.] 20 à 30 waterleggers[2.], alsoo de meeste pardt van die <wij> noch in wesen hebben, verrot ende langer tot gebruyck onbequaem sijn, sulcx dat vertrouwen door UE. van hier voor dese twee schepen soodanich niet[3.] sullen kennen versien werden, offte sullen nootsaackelijck een schip uyt 't Vaderlandt offte anders de retourvloote van Batavia inwachten, etc.

(Ter sijden stondt:)
't *Slot van Honingen*, den 17 December anno 1657.
(Was geteyckent:)
Johan Goosens
Claes Speelman.'

Bij twee distincte brieffkens van d' opperhooffden des schips *Slot van Honingen* in dese bay buyten de rheede g'anckert, vernomen hebbende de bysondere benodicheden derselver, alsoock 't schip *Arnhem*, van veele scheepsbehoeffticheden ende victualiën, etc., vermits derselver lange ende penible reyse sedert haer vertreck van Batavia in dato 4 February passado tot heden, ende dat deselve daeromme wel souden genootsaeckt[+] wesen hier eenige Vaderlantse schepen in te wachten omme daeruyt geprovideert ende van alles na vereysch g'accommodeert te worden, doordien oock *Arnhem* om anckers ende touwen benodicht was, offte verdrijvende aen St.-Helena de retourvloote affwachten, allen 'twelcke bij ons overwogen sijnde als oock <de> nootsaeckelijckheyt van de tijdelijcke overcompste deser 2 costelijcke retourschepen (waerna onse Heeren Meesters in 't Vaderlandt al langh hebben uytgesien ende seer verlangende sullen wesen); item oock dat het langer achterblijven derselver d' E. Compagnie seer costelijck sal vallen ende tot grooten ondienst staet te gedijen, - Soo is bij den Raedt goetgevonden ende geresolveert alles wat <wij> bij 't magasijn hebben, soo van provisie als andersints, de gemelte 2 schepen bij te setten ende alsoo ons selven alhier voor een wijle, tot de compste van de Vaderlantse ofte Indische schepen, in nessessiteyt te stellen, liever als deselve tot grooten ondienst ende belastinge van d' E. Compagnie daerna op te houden, ten eynde sijluyden te eerder mochten in 't lieve Vaderlandt aenlangen, te meer wij oock voor *Arnhem* een goet, nieuw touw ende ancker sijn hebbende, etc., welckenvolgende dan oock verstaen is d' opperhooffden des voorsz. schips dese onse resolutie met een letterken aen te cundigen, om hun daerna te mogen richten ende te beter gemoet[4.] te sijn. [+]161

Staende dese vergaderinge is oock navolgende request ingegeven door Mr. Jan

1. *benodicht sijn om*, behoefte hê aan - kom herhaaldelik voor, o.a. onder datum 30/9/1656, 24/1/1657 (brief van Jan Woutersz), 9/5/1657. *Benoodigd zijn* met die prep. *om* (of *van*) kom in WNT nie voor nie.
2. watervate.
3. Die *niet* is blykbaar verkeerd.
4. *te beter gemoet*, meer welgemoed, in 'n beter gemoedstemming.

Vetteman, opperchirurgijn deser fortresse, waerbij versoeckt sigh alhier in vrijdom te mogen erneren, onder de conditien bij 'tselve hier onder g'insereert na te lesen, luydende als te weten:

Aen d' E. Heer Jan van Riebeeck, Commandeur van 't fort de Goede Hope ende sijn bijhebbende Raadt:

'Geefft reverentlijck te kennen Mr. Jan Vetteman, opperchirurgijn, als dat hij gaerne wilde vrijman wesen op volgende conditien: voor eerst, dat hij sal wesen vrij chirurgijn van alle de vrije luyden, dat deselve niet sullen offte mogen eenige[+] andre meesters employere tot haren dienst als de voorsz. Mr. Jan Vetteman; vorders als dat ick [+161v] sal mogen de vrije tapneringe doen ende daerbeneffens vrije taeffel houden voor alle hooge ende lage staetspersoonen, niemandt uytgesondert, ende vorders alle negotie drijven, koopen ende vercoopen, alles tot mijne welgevallen, uytgesondert Compagnie's provisie ende stercken dranck van de schepen te copen; sal oock mogen reuylen van de Hottentoos alles, beneffens de andre vrijeluyden, oock mede een stuck landts om tot thuynen te gebruycken, als oock mede dat ick alderhande stercken dranck ende Compagnie's provisien van de Compagnie sal cunnen crijgen voor contant gelt, sooveel als ick van noden hebben; vorders datter niet meer als twee herbergiers omtrent het fort sullen mogen tappen offte droogh gasterije[1.] houden; vorders verbinde ick mij voor den tijt van drie jaren tot een proeve. Soo het mij dan na de verloopen drie jaren wel aenstaedt, soo sal ick op deselve conditien noch twaelff achtereenvolgende jaren vrijman blijven ende dan geen tijt na mijn vrouws 15 jaren[2.] meer na te dienen, maer in voorgaende opperchirurgijnsplaetse na 't Patria gesonden worden. Maer soo ter contrarie, nae het expireeren van mijn drie proeffjaren, het vrijdom mij niet meer aenstaedt, dat dan de Compagnie sal gehouden wesen mij in mijn voorgaende qualiteyt en deselffde gagie naer Batavia te senden, doch dat mijn drie proeffjaren oock meede tot offcortinge van mijn tijt sal sijn.

Dit doende, etc.

(Was geteyckent:)

Mr. Jan Vetteman.'

Welck request geresumeert sijnde, 'is goetgevonden den suppliant sijn vrijdom toe te staen, item dat alvooren sich 15 jaren verbindt, eerst drie jaren sal mogen besoecken[3.], ende de vrijdom hem dan langer aenstaende, de vordere 12 jaren hier continueren, doch binnen de gemelte drie proeffjaren niet toegelaten offte vergundt worden tot eenigen handel van bestiael, etc., met de Hottentoos, noch oock gelijck d' andre vrije luyden eenich landt in eygendom, maer wel in leeninge om thuyn ende boomvruchten, etc., aen te teelen, welck landt na de drie proeffjaren (niet goetvindende langer in vrijdom te leven) weder aen d' E. Compagnie sal moeten over-

1. *droogh gasterye*, herberg waar nie getap word nie.
2. Sy vrou was nl. ook verplig om 15 jaar in Kompanjiesdiens te bly.
3. probeer.

geven, ende staende de voorsz. drie jaren sich vorders maer alleen erneeren op sijn gast- ende tapneringe voor de gaende ende comende man der passerende schepen, beneffens desselffs chirurgijnshantwerck onder de vrijborgers alhier, sonder dat+ vooreerst meer vrije chirurgijns beneffens hem hier sullen toegelaten worden, soolange gesien ende gemerckt wort dat hij 't alleen onder de vrije luyden +162
sal cunnen blijven waernemen.

Aengaende des suppliants versoeck om na de gemelte drie proeffjaren tot sijn jegenwoordige opperchirurgijns qualité in Compagnie's dienst weder aengenomen te worden, is hem mede toegestaen, edoch niet om dan juyst na Batavia te gaen, maer gebruyckt te worden daer d' E. Compagnie t' haren believen best gelegen sal comen, mits oock de manquerende tijt aen sijn jegenwoordich verbandt t' eenemael mede sal gehouden blijven vol uyt te dienen voor deselve gagie, daervan nu is affstaende[1], doch sijn vrouws verbandt van 15 jaren, hier in vrijdom blijvende woonen, sal hem 't mancquement sijnes voorgemelten tijts niet gereeckendt worden, maer als dan toegestaen in sijn opperchirurgijns qualité na huys off India te varen.

Ende wat hij staende sijn vrijdom uyt Compagnie's magasijn van noden heefft tot de ordinaris taeffel ende herberginge der luyden, sal hem na den gestelden prijs ende regel contant worden vercocht, ende wijders onderworpen wesen alle soodanige ordonnantien als rede voor de vrije luyden sijn gestelt ende namaels door ons ofte onse hooge overicheyt ende Heeren Principalen noch souden mogen gestelt offte beraempt ende uytgegeven worden.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

Tegen den nacht begonden meergemelte Z.Z.Oostewinden noch veel harder op te steecken, welcke den

18 *dito*, 's morgens noch al aenhielden tot omtrent halff voor middagh, als wanneer 't wat begond te bedaren ende navolgende brieffken gereedt gemaeckt wierd om+ met de sloep weder aen 't *Slodt van Honingen* te stuyren, neffens wederom wat +162v
ververssinge, etc.

'Aen d' E. Johan Goosens,

Wij hebben met de wederomcompste van ons sloepjen UE. 2e brieffken gisteravondt ontfangen ende derselver nessessiteyt daeruyt volcomentlijck cunnen be-

1. waarvan hy nou afstand doen.

grijpen: dient tot antwoort, dat wij geresolveert sijn ende dierhalven oock hopen dese 2 costelijcke schepen uyt onse soberheyt alhier soodanich noch wel te versien, dat deselve na Vaderlantse offte d' Indische retourvloote niet sullen behoeven blijven wachten, al souden wij ons selven voor een wijl in nessessiteyt stellen, vermits d' E. Compagnie aen de spoedige overcompste te veel gelegen is. UE. gelieven derhalven, tegen dat op de rheede arriveert, eens per notitie aen te teyckenen ende ons op te brengen de quantité ende qualiteyt van alle derselver benodicheden, ende wat belanght de watervaten, hopen wij UE. oock te sullen cunnen helpen, als maer de ijsere hoepen uwer oude vaten wel bewaert sijn.

't Schip *Arnhem* heb ick[1.], gister voor den avondt op den Leeuwenbergh gegaen wesende, noch selffs onderseyl gesien even beneden 't Robben-eylandt, hopen derhalven dat noch wel opcomen sal ende mede versien sal cunnen worden vermits van Madagascar rijs genoech sal hebben gecregen, ende UE. volgens derselver tweede brieffken van ander toespijs redelijcq versien zijt. 'T sal aen ons niet manqueren al souden wij, gelijck voorseyt, ons selffs t' eenemael voor een wijl ontblooten ende tot de compste van Vaderlantse schepen wat verlegen stellen, liever als UE. tot groot costen ende ondienst van de Compagnie daerna op te houden.

Indien wij de vlagh ophalen, sal een teycken wesen dat het schip *Arnhem* van hier wederom gesien is. UE. gelieft ingelijcx te doen soo <UE.> het voor ons compt te vernemen.

Hierneffens gaet weder wat ververssinge voor 't volck ende oock wat fijn warmoes, etc., voor UE. cajuyt, sooveel met cleyne sloepjen can overgebracht worden; item drie versse brooden voor UE. en de vroutjes[2.]. Melcq is te verde ende wel 1½ uyr gaens van 't fort bij de vrije boeren te halen, cunnende oock in dit windrich weer met ons cleyn sloepjen niet overgebracht worden.

Hiermede, etc.

In 't fort de Goede Hoope,
adij 18en December anno 1657.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck.'

[+] Met welck brieffken ende ververssinge 't sloepjen dan ten eersten is affgesonden, steeckende alvooren aen boort was, de wint weder heel hard op, sulcx ter naeuwernoot het schip noch coste crijgen, als wanneer deselve haer vlagh van achter lieten waeyen; 'twelck volgens bovengeschreven brieffken het teycken offte seyn is, dat sijluyden het schip *Arnhem* noch sagen, maer cost hier van landt niet gesien worden. [+]163

19 <*dito*>, 's morgens noch al even harde Z.Z.Oostewinde met hit[3.] ende drooghte

1. Een van die weinige plekke waar V.R. die 1e persoon enkelvoud gebruik as hy van homself praat. Vgl. nog Deel I, bls. 33, noot 1.
2. Vroue aan boord, allig die van die twee hoofde.
3. Verkorte vorm van *hitte* - allig verkort voor vokaal van volgende woord.

tot tegen de middagh, begond wat te stillen, als wanneer 't sloepjen weder aen landt quam met onderstaende brieffken van d' opperhooffden des schips *Hooningen* geschreven, van inhoude als te weten:

‘Aen den Commandeur deser fortresse,

Wij hebben met groot aengenaemheyt ende verlichtingh van gemoveerde swaricheyt[1.] uyt UE. tweede brieffken, van desen morgen met het chaloupjen ontfangen, beooght[2.] dat UE. moet heefft ons ende *Arnhem* van het benodichste tot spoedige bevorderingh der reyse te sullen kennen versien, sulcx dat niet nae de Vaderlantse off Indische schepen behoeven te blijven wachten, dat een gewenschte saecke voor ons is ende door UE. een treffelijck werck ten dienste van de Generale Compagnie daermede sal uytgevrocht[3.] worden, ende wanneer, Godt de voorste, met lieff ter rheede comen, sullen UE. een memoricken van 't benodichde overhandigen ende oock wijders mondelingh van alles na vereysch van saecken cundtschap doen.

Voor de wederom becomen groente, alsmede de gesondene verse brooden, blijven danckbaer.

't Schip *Arnhem* wort hierboven van de stengh noch gesien, doch is soo verde als 't zeewaert in beoogen cunnen. 'T schijndt dat het alsoo onder seyl bijhoudt op hope van 't hantsamer weer ende bequamer windt. Vertrouwe nevens UE. dat noch wel opcomen sal.

Hiermede, etc.

In 't *Slot van Honingen*, den 18en December anno 1657.

(Lager stond:) Nota. E. Heer, wij sijn gans benodicht om een groot marseyl, sulcx wanneer het[4.], dat jegenwoordich aen de rhee hebben, ons quame te begeven, souden grootelijcx verlegen sijn. Dierhalven wel wenschte dat UE. ons per eerste gelegentheyt met het schuytjen een bael Hollandts doeck condet beschicken, souden de seylmaeckers datelijcq aen 't werck kennen gestelt worden; als mede oock wat teer om de woelingh[5.] aen de fockemast te leggen, daer sich een breuck aen begindt te verthoonen, alsoo daervan mede gants ontbloot sijn.

(Was geteyckent:)

Johan Goosens’.

's Namiddaeghs is 't sloepjen weder met ververssinge ende wat teer, etc., aen[+] boort gesonden ende eenige versnaperingen, nadat den Commandeur was [+]163v
thuysgecomen van de corenlanden, die heden had wesen besichtigen ende op 't een ende 't ander wat ordre gestelt.

Welck sloepjen soo haest niet aen 't schip was, off begond al weder even hard te waeyen; sulcx 'tselve wederom verweerden, ende dito wint tot omtrent midnacht aenhield, als wanneer 't stil wierd.

1. *verlichtingh van gemoveerde swaricheyt*, verligting van die vroeër aangeroerde sorge.
2. gesien.
3. ‘uitgewrocht’, verrig.
4. ‘hetgene’.
5. tou-windsel.

Volle maen, *den* 20*e dito*, 's morgens 't luchjen variabel, quam gemelte sloepjen wederom met navolgende brieffken, luydende als te weten:

'Aen den Commandeur,

Volgens UE. memoriken is ons alles door den quartiermeester wel overhandicht, UE. wederom van herten bedanckende. Wij hadden gehoopt dat de wint ons vandaegh wat geslachboecht[1.] soude hebben, maer is weder naer sijn oude gat[2.] gekeert. Doch als UE. ons soo bedenckt, is het beter hier te leggen als in zee te swerven; ende moeten vorders op de hulpe Godes wachten, ende blijfft ondertusschen, etc.

In 't *Slot Honingen*, den 19en December anno 1657,

(Was geteyckent:)
Jan Goosens.'

Omtrent 8 uyren heefft sigh voorsz. schip *Honingen* met dit variabel luchtjen onder seyl begeven, comende daermede 's middaegs fray ter rheede, ende wierd met arentsoogen uytgesien na 't ander schip, *Arnhem*, doch is sedert eergisteren niet meer vernomen, echter hopen <wij> dat noch wel weder te voorschijn comen sal.

's Namiddaghs quam den oppercoopman Johan Goosens en de schipper van *Honingen* aen landt, ons haeren desolaten staet, etc., mondelingh vorder verhalende ende per notitie opbrengende hunne bysonderste nodicheden, bestaende volgens derselver overgegeven notitie in 't navolgende, te weten:

'1 swaer ancker, 1 swaer touw, 2 anckerstocken[3.], 1 stuck staende want[4.], 6 puddinghs[5.],[+] beslagen tot het groote wandt met 6 joffers[6.], 1 ijsere tros[7.] tot taely-reeps[8.], 1 dito tot giens[9.] ende taeckels, 2 wieltrossen tot lopendt wandt[10.], [+]164
12 lijnen, in soorten van 9, 12 ende 15[11.], 12 bos huysingh[12.], 12 bos marlingh[12.], 3 à 4 groote haecken met coussen[13.] voor giens ende taeckel, 6 puddingh-bouts, 25 waterleggers.

Montcost: 6½ last rijs, 2 amen oly van olijven, 1 legger asijn, 1 aem traen, 2 vaten teer, 1½ vat peck, 3 groote schraeppers om het schip schoon te maecken, 1 stuck out kavel[14.] om werck[15.] te pluysen, 6 rollen Hollants doeck voor het groot marsseyl, offte is daer geen Hollants, soo moet daer wesen 325@[16.] Frans doeck voor de besaen, 220@ Hollants doeck voor de fock, 430 ellen Hollants doeck, 25 strengen seylgaren, 8 à 10 bos rottingh.

Actum in 't *Sloth van Honingen*, adij 20 deser.

1. met draaiende wind vooruitgehelp.
2. gat waar die wind uitkom - soos nog in Afr. gesegdes leef.
3. Hs.: *anckerstoecken*.
4. vaste touwerk.
5. sak met tou aan die buitekant van 'n skip om stampe op te vang.
6. *joffer*, *juffer*, blok met inkeping en drie of vier gate waardeur toue loop. Eng. *dead-eye*.
7. nuwe touwerk.
8. s-meervoud van *taliereep*, dun tou om 'n dikker tou aan te trek.
9. s-meervoud van ongediftongeerde *gijn*, 'n soort katrol of takel.
10. los touwerk.
11. d.w.s. drade.
12. soorte dun tou.
12. soorte dun tou.
13. ronde of hoefystervorminge metaalvoering van 'n haak of lus.
14. Vir *kabel*.
15. pluistou.
16. Afkorting vir *el*, Mlat. *alena?*

(Was geteyckent:)
Claes Speelman.’

Waerop haer is ter antwoorde gedient omme tegen morgen met haerluyden tesamen een vergaderinge te leggen[1.] ende in deselve alles te overwegen, mitsgaders soodanige besluyten op 't een ende 't ander te maken als ten meesten dienste van d' E. Compagnie sal mogen goetgevonden worden te behooren, nevens recommandatie aen deselve wegen hare benodicheden niet anders in quantité ende qualiteyt op te brengen als waermede sijluyden de reyse van hier tot het Vaterlandt, op 't naeuwste genomen, souden cunnen erlangen, etc.

21 *dito*, 's morgens betogen lucht ende 't coeltjen N.westelijck met jagende motregen,[+] waermede 't schip *Arnhem* noch voor den avondt fray ter rheede quam, hebbende 2 dagen onder 't Dassen-eylandt ten ancker gelegen ende goet weer [+164v] gehadt, tot heden morgen dat met dese Noordtwestelijcke coelte van daer gescheyden was ende eenige groente, eyeren, etc., daer becomen voor sijn siecken, die seer veele ende niet boven 10 gesonde mannen op had, mitsgaders 37 coppen van sijn volcq overleden, sulcx dat seer desolaet gestelt was. Wes ten eersten ververssinge aen boort gesonden ende, om de luyden soo haest mogelijck weder op de been te helpen, partije schapen geslacht wierden voor deselve ende oock 't *Slot van Honingen*, wiens volcq redelijcq gedisponeert waren.

Voorsz. *Arnhem* had verleden Maendagh hier aen d' oversijde een ancker verlooren, soodat met noch maer 3 versien was ende nootsaeckelijck een sal moeten bijgeset worden.

22 *dito*, 's morgens nat, regenachtich weer en de wint Noord-West. Quamen d' opperhooffden van verhaelde schip *Arnhem* aen landt, ons haren gemelten desolaten staet bij monde nader openende, voornamentlijck van seyl ende treyl, lopende wandt ende provisien, uytgenomen rijs, die aen Madagascar tot 14 lasten becomen hadden, wesende al 't volcq met 't water[2.] gequelt ende al 37 overleden, daeronder 2 schippers, sulcx jegenwoordich den opperstuyrman de plaets provisioneel becleeden.

Sondagh, *den* 23*en dito*, betrocken lucht met een variabel luchjen meest van den Westen, waermede 't *Robbejacht* ende sloep *Peguyn* uyt de Bay Saldanha hier ter rheede retourneerden met 31 halff amen ingesoute vogels ende 17 dito robbetraen, hebbende in dito bay geen handel met Hottentoos altoos gehadt ende de 2 Engelse stucken van 't Dassen- aen 't Robben-eylandt gebracht, mitsgaders op de g'ordonneerde plaetsen Compagnie's merck op clippen ende palen gehouwen ende geplandt, medebrengende oock onderstaende brieffken van die van 't Robben-eylandt, van inhoude als te weten:

‘Aen den Commandeur ende Raedt alhier,

't Getal der schapen is jegenwoordich, soo oude als meest jonge, 400 stucx, ende is op 't eylandt met de drooge tijt weynich groente voor de beesten[3.].

1. belê.
2. watersug.
3. vee, i.c. skape.

't Zeyl bij ons op den 23en October hier gesien, leeck als een cloeck schip te zijn.[+]
Hebben op den 16 derselver maendt noch een seyl in 't Noorden gesien, maer [+]165
conden met sonondergangh niet meer sien, 'twelck een jacht leeck te sijn.

Wat aengaet de mieredickwortelen, schieten redelijck, maer wat daer van worden sal, weten niet off deselve in de dickte sullen setten. Daer sijn der oock veele verrot. Vertrouw[1.] al te vroegh in den regentijt geplandt te sijn. Alsoock de pattattissen sijn ál vergaen, uytgenomen die nu jongst met Joris[(j)] hebben becomen. Die comen wel op, maer gaen <na> 5 à 6 dagen weder uyt, ende vertrouwen dat wij daer 't recht verstandt niet aff hebben om mede om te gaen, alsoo hier niet een is die daermede heefft omgegaen noch bij der handt heefft gevadt. 'T beste dat hier wil groeien off aerden is rapen, salada, radijs, cool ende crulcool, maer geen wortelen.

Hebben nu in 4 maenden tijts oock niet vernomen als 2 conijnen; vertrouw dat d' ander doot sijn. D' aenteelt van dassen cunnen niet bemercken.

Versoecke mede aen UE. als dat ons tot crael noch geliefft 200 stocken te senden, alsoo het aen d' een sijde maer de hoochte heefft van een verckensduygh[2.]; oock om 15 à 20 bos oudt riet om een wachthuysken te maecken als men vuyrt, voor regen, douw ende windt.

Dienen hier noch wel een man te hebben, alsoo de schapen niet meer in 't crael cunnen crijgen om te snijden, alsoo 't meest jonck goet is, ende een man geduyrich in de thuyn moet sijn, off de gansen ende vogels vernielen 't anders al.

Hebben hier 2 stucken van Dassen-eylandt gecregen sonder roopaerden[3.], alsoo[4.] deselve niet en deugen.

Op 't Robben-eylandt, desen 21 December anno 1657.

Hiermede, etc.
(Was geteyckent:)
Jan Woutersz.'

24 *dito*, betogen lucht ende stil weer als gister.

'Bij den Commandeur ende Raedt deser fortresse gecommuniceert sijnde aen den Breeden Raedt van de retourschepen *Arnhem* ende *Slot van Hooningen* derselver resolutie van den 17 deser verleden alhier genomen, namentlijcq van selver dese residentie voor een wijle in necessiteyt te willen stellen liever als voorsz. costelijcke retourschepen tot grooten ondienst ende schade van de generale Compagnie op te[+] houden tot eenige Vaderlantse offte Indische retourschepen, omme daar wegen veele benodicheden daeruyt te versien, etc.; ende volgens [+]165v
dien oock claer ende resoluyt[5.] opgegeven alles wat bij Compagnie's magasijn soo van provisien, anckers, touwen, pompen, pick, teer, harpeuys, traen, etc., is berustende, omme te overleggen off tselve sal cunnen helpen, ten eynde de meergemelte costelijcke schepen (sonder

1. meen.
2. duig van 'n 'varken', halflêer-watervat.
3. Verbastering van *rampaard*, affuit. WNT XII, 249.
4. sodat.
5. rojaal. Kyk o.a. onder datum 10/10/1656: 'den resoluten te speelen'.

daeromme te behouven leggen langer als op 't hooghste nodich) te eerder na 't Patria mogen werden gedespecheert;

Wijders bij de principale opperhooffden offte Breeden Raedt der voorsz. schepen, in rade presendt ende tot versterckinge des forts raedt mede geroepen, per notitie opgebracht derselver meeste nootwendicheden, ten principalen ende meest wesende aen zeylen ende eenich lopend wandt, daermede deselve van hier niet wel schijnen te sullen cunnen werden versien, vermits dienaengaende bij 't magasijn niets en is;
-

Soo is na goet overlegh verstaen op overmorgen den 2 Kersdagh te laten doen een naeuwe visite op beyde de schepen, soo wegen de provisien als alle benodichtheden in de voorsz. 2 retourschepen sijnde, ende dat door de navolgende gecommitteerdens namentlijcq:

'den schipper Claes Speelman ende den 'coopman Abraham Clevesteyn	van *Honingen*	te visiteeren het schip *Arnhem*
'ten overstaen van 'Rocloff de Man ende 'Abraham Gabbema fiscus	uyt 't fort	
'den provisionelen schipper Michiel 'Jacobsz ende 'den ondercoopman Hendrick Cop 'neffens de voorsz. persoonen uyt dese 'fortresse	van *Arnhem*	te visiteeren het schip *Honingen;*

Omme als dan op 't raport van de voorsz. gecommitteerdens een naeuwer overlegh te maecken ende te sien off deselve schepen met de aengebode adsistentie soo verde sullen cunnen werden geholpen dat sijluyden haer reyse daermede na 't Vaderlandt souden cunnen op 't spoedichste vervolgen, sonder als voorsz. tot meerder intrest[1.] van d' E.Compagnie hier juyst daeromme na schepen uyt 't Vaderlandt off India te blijven leggen vertoeven;

Vorders oock door monsieur Wijnandt van Catersvelt[(k)], opperhoofft des voorsz. schips *Arnhem*, in rade verthooght het overlijden van de 2 schippers, Jan Rotgans ende Pieter Jansz de Vries, ende dat sijluyden derhalven bij mancquemendt van bequamer[+] stoffe provisionelijck die plaetse sedert hadden laten becleden door den stuyrman Michiel Jacobsz. van Bergen[(l)], in de Straedt Sunda uyt schip *Louyse* [+166] op *Arnhem* overgeset om de opperstuyrmansplaetse te bedienen, volgens ordonnantie dato 17 February passado bij den equipagie-meester Symon den Danser gepasseert, ende dat denselven in sijn regeringe ende commando soo wat te slap is vallende, als niet wel dervende 't scheepsvolck na behooren resoluyt[2.] genoegh commandeeren, etc.; ende volgens 'twelcke van opinie soude wesen dito costelijcq schip wel

1. skade, verlies.
2. flink, beslis.

van een habilder[1.] hoofft over de scheepsregeringe mochte werden versorcht, waertoe in consideratie wert gebracht den 2<den> schipper Jan Symonsz. Clos, bescheyden beneffens den regerende schipper, Claes Speelman, op 't *Slodt van Honingen*, soo is na veele overweginge 'tselve niet alleene genomen in goede consideratie maer oock vastgestelt die plaetse met een habilder man te laten becleden;

Doch wijders gesien op 't meeste voordeel ende den hoogsten dienst van de Compagnie in 't generael, namentlijck dat meergemelte schip *Arnhem* het costelijckste ende ter monture[2.] wel van omtrent 8 tonnen gouts incoops[3.] geladen is ende *Slot van Honingen* ter contrarie niet hooger als met een carge van ongeveer drie tonnen, soo is na wel genomen deliberatie ende veele overlegginge (onse hoochste sorge na schuldige plicht latende gaen over 't grootste capitael onser Heeren Meesters) bij eenparicheyt van stemmen niet alleene als voorsz. goet gevonden dito costelijcke retourschip te versien van een beqaumer, maer oock daertoe te verkiesen den outsten ende ervarentsten schipper, Claes Speelman voorsz., welcke d' E. Compagnie niet alleen lange jaren voor schipper gediendt, maer oock diverse malen met Compagnie's schepen uyt- ende thuysgevaren heefft, ende in sijn plaetse op 't *Slot van Honingen* weder 't schippersgesach te deffereren[4.] aen den 2<den> schipper Jan Symonsz. Clos voorsz., waermede vertrouwt wordt beyde de schepen dan van seer goede ende bequame schippers sullen wesen versien;

Item oock dat niet alleen ten respecte ende om de costelijckheyt des schips *Arnhem* voorsz. den oudsten schipper Claes Speelman nodich is geacht over te gaen, maer oock dat het, vermits men tot veranderinge genootsaeckt is, alsoo wel sal comen om de meeste ruste onder 't gemeene volcq van beyde de gemelte schepen, welcke haer te gerustiger sullen houden wanneer de consideratie van de meerder waerde[+] des schip *Arnhem* comen te verstaen, sonder in eeniger manieren yets te laten verluyden van d' insuffichantie[5.] des voornoemden gesurrogeerden [+166v] provisioneelen schippers Michiel Jacobsz. van Bergen, maer sulcx voor den gemeenen volcq stil te houden ende denselven als 2<de> schipperpassagier[6.] op 't *Slot van Honingen* weder over te laten gaen, om emmers alle tumulte ende misnoegen, etc., onder den gemeenen man sooveel mogelijck te prevenieren, mitsgaders Michiel Jacobsz.' 'pretentie[7.] wegen sijne provisionele surrogatie[8.], gedaen bij den scheepsraedt van *Arnhem* voorsz., gereserveert te laten aen onse Heeren Principalen in 't Vaderlandt.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope ten dage ende jare als vooren.

(Was geteyckent):

Jan van Riebeecq[9.].

1. 'habieler', bekwamer.
2. *ter monture*, tot 'n bedrag.
3. inkoopsprys.
4. oordra.
5. onbevoegdheid.
6. 'schipper' alleen vir die duur van die reis? Samestelling nie in WNT nie.
7. aanspraak.
8. plaasvervanging.
9. Waaruit blyk dat V.R. self die resolusie opgestel het en nie byv. Sekretaris Gabbema nie.

(In margine van desen stondt:)
Dese resolutie wort bij mij aengaende de drie eerste articulen geconfirmeert, doch belangende de 2 laetste, wert bij mij versocht nader te mogen interpreteren ten aensien mijne meyninge daerinne niet en is na behooren gevat[1], 'twelck de vordere leden deses Raedts, soo nevens mij hebbende verstaen te behooren, hierop dan in dier vougen deselve teyckene.

(Ende was geteyckendt:)
Wijnant van Catersvelt
Jan Goosens
Claes Speelman
Roeloff de Man
Abraham Gabbema, secretaris.'

Declaratie op mijn gegeven advys van de twee laeste articulen in de resolutie dato 24 December 1657 getrocken. -

'Aengaende het vierde articul van het begin tot het woort "commanderen", etc. incluys, wert bij mij g'affirmeert nochtans met alsulcke verstande dat hetgeene aldaer wort verhaelt, is geschiet op het affvragen van den heer Commandeur Jan van Rietbeeck, soo in als buyten rade, niet adviserender maer discourerender wijse; wijders belangende de woorden in 'tselve articul, waer geseght wort ende volgens 't welcke <ick> van opinie soude wesen dito costelijcq schip wel van een habilder hoofft over de scheepsregeringe mochte werden versorght, die woorden, segge ick, dat bij mij in rade (onder correctie) soodanich niet en sijn geventileert, veel min alsulcke opinie te hebben gehadt, maer wel is waer dewijle de slapheyt van onsen schipper door onderlinge discoursen bij eenige leden deses Raets, als insonderheyt bij den schipper Speelman, soo hoogh ende swaer gewoogen ende oversulcx naer voorgaende debatten daerop echter de veranderinge wierden vastgestelt, dat alsdoen mijselven, als siende meer op 't gemeenebest en meesten dienste ende welvaren van d' E. Compagnie als wel op een singelier persoon, ingelijcx met de veranderinge conform de resolutie hebbe geconfirmeert, gelijck mij in dier vougen vooralsnoch daermede confirmere ende deselve approbere mits desen.
(Was geteyckent:)
Wijnandt van Catersvelt.'

'Bij den Raedt gesien de hierboven gestaende[2] nader interpretatie, g'intituleert:[+]
Declaratie, etc., bij monsieur Wijnandt van Catersvelt, in rade eerste versocht te [+]167
mogen doen ende daeromme als boven nu gedaen, over sijne meeninge wegen 't vertoogh des gesurrogeerden schipper Michiel Jacobsz. van Bergen ende 't stellen

1. begryp, weergegee.
2. Leibbrandt, *Resolutien*, *1652-1662*, het: *hier voorstaende*. K het.: *boven staende*.

van een ander in plaetse van denselven omme redenen bij de 2 laetste articuls der resolutie op den 24 deser verleden daerover specialijcken genomen, vermits dito sinjeur[1.] Catersvelt, als in margine boven sijne onderteyckeninge der voorsz. resolutie schrifftelijcq gestelt is, allegerende dat desselffs meeninge daerinne niet nae behooren soude wesen gevadt, ende volgensdien de vordere leden deses Raedts neffens hem souden hebben goetgevonden te behooren, hoewel het maer is toegestaen[2.] tegen behooren ende gebruyck sijne meyninge nader te mogen interpreteeren.

Ende nochtans alle de raetspersoonen haer verseeckert houden de meyninge niet alleen wel gevadt, maer die oock daerinne soo civil ende sacht beneffens[3.] de natuyre der saecken is uytgedruckt als mogelijck was te doen, als hebbende niet alleen gehoort uyt de monde van sinjeur Catersvelt de slappicheyt van meergemelten gesurrogeerden schipper, etc., in vollen rade, maer oock volgens de verclaringe van den Commandeur Riebeecq buyten deselve[4.], daar monsieur Catersvelt voorsz. Riebeecq in sijn camer, alleen, voor 't aenvangen van de voorgeseyde vergaderinge, heefft verhaelt eenige exempelen van sijne slappicheyt in 't commanderen, etc., ende dat oock al wat soet op den dranck[5.] soude wesen, sulcx door andre van ter sijden mede getuycht ende genoechsaem geconfirmeert wordt, ende volgens 'twelcke monsieur Catersvelt de veranderinge t' eenemael ende genoechsaem aen den Commandeur voorsz. selffs voorstelde ende in de plaetse weder recommandeerden sijnen gesurrogeerden opperstuyrman Andries Blaeuw, 'twelck een fray nuchter en bequaem man was; waerop hem door den Commandeur alsdoen wierde g'antwoort dat alle 't verhaelde van sijn gesurrogeerden schipper oock door andre mede al hadden gehoort, maer dat de sake, tot veranderinge pregnerende[6.], dan den 2<den> schipper Jan Symonss. Clos, bescheyden op *Honingen*, voor denselven (als maer provisioneel tot stuyrman gesurrogeert wesende) souden behooren geprefereert te worden, vermits langh over sijn tijt d' E. Compagnie voor schipper hadde gedient ende met niet minder maer al[7.] sooveel gequaemheyt begaefft was, volgens preuve in verscheyde gelegentheden volcomen bethoont, mitsgaders Sijn E. ende vordere leden des Raedts bekendt, doch dat in rade daerover nader soude cunnen werden gedelibereert ende de sake na behooren geventileert, verclarende den Commandeur voorsz. dit aldus in sijn camer gepasseert te sijn, ende wij onderschrevenen dat in rade de[+] sake op de getuygenisse van sinjeur Catersvelt voorsz. vorders gedelibereert ende geventileert sijnde, met goede uytdruckinge ende overweginge [+]167v van alles, de resolutie eenparich tot de veranderinge is gevallen, mitsgaders oock om de consideratie in 't laetste articul desselven resolutie vervaet (als latende onse hooghste sorge

1. Die betiteling ‘sinjeur’ dra blykbaar by om V.R. se misnoeë met Catersvelt uit te druk.
2. d.w.s. deur V.R.
3. Die krag van die voorsetsel is nie duidelik nie: *in ooreenstemming met?*
4. d.w.s. die raad.
5. *soet op den dranck*, verlief op die drank.
6. dringende; letterlik: swanger gaande.
7. wel, ruim.

gaen over 't costelijckste capitael geladen in 't schip *Arnhem* voorsz.), dat daerop niet alleen een ander bequamer, maer selffs den alderoutsten ende ervarentsten, schipper Claes Speelman soude overgaen, etc., over 'twelcke monsieur Catersvelt mede niet alleene sonder eenige de minste deffilculteyt[1.] wegen de diensten van d' E. Compagnie d' aldereerste sijn stemme heefft gegeven, als hebbende sitplaets aen[2.] den Commandeur, maer na de eenparige ende ongediffulculteerde[3.] conclusie oock mondelinge g'allegeert dat sulcx seer bequaem was gevallen, vermits om de consideratie van 't grootste capitael den outsten schipper op *Arnhem* soude overgaen, als breeder naect ende claer in de meergemelte resolutie genarreert, ende volgens allen 'twelcke wij ondergeschrevenen, oock bij deselve genootsaeckt, blijven persisteren ende niet cunnen goetvinden daerinne eenige alteratie te doen, ten ware daertoe wichtiger oorsaecken pregneerden als voor jegenwoordich noch can bespeurt worden bij de bovenstaende nader gedaene interpretatie van monsieur Catersvelt voorsz. hem (behoudens desselffs respect) te doen (niet verstaen te behooren[4.], als denselven boven sijne teyckeninge onder de resolutie voorsz. is allegerende), maer ten overvloede willich toegestaen tegen behooren ende rechtgebruyck om hem (difficulterende[5.] dito resolutie te teyckenen) emmers vol ende in alles contentement te doen sonder dat den Raedt, offte ymandt van dien, als voorsz. eenichsints in twijffelinge maer ten vollen verseeckert waren alles na de waerheyt ende natuyre der sake in de voorsz. resolutie naeckt ende claer is uytgedruckt, mitsgaders sonder eenige difficulteyt het besluyt soo eenparich genomen als oyt in eenigen raedt soude kunnen geschieden, ende welckenvolgende als voorsz. oock niet cunnen goetvinden van dito besluyt te desisteren maer, tot de executie incluys, daerbij te blijven, ten ware om pregnanter oorsaecke als voormelt.

Aldus geresolveert ende andermael gearresteert in 't fort de Goede Hoope, datum ut supra.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Johan Goosens
Roeloff de Man
Abraham Gabbema, secretaris.'

Eerste ende 2<de> Karsdagen, 25 *ende* 26 *dito*, moy sonneschijn-weer sijnde,[+] heden voorhaelde visite gedaen ende bevonden dat het met de seylen ter naeuwer [+168] noot noch souden cunnen eenichsints gestelt worden, doch omme te comen tot finael besluyt is de saecke den schippers (hun des best verstaende) tot overmorgen nader te overleggen noch in bedencken gegeven, omme dan op derselver raport sodanige vordere ende vaste resolutie te nemen als ten meesten dienste van de generale Compagnie met goet overlegh sal bevonden worden te behooren.

1. beswaar.
2. naasaan, op die hoogste plek na die Kommandeur.
3. sonder dat daar beswaar teen gemaak is.
4. Die konstruksie raak onontwarbaar!
5. beswaar makende.

Ondertusschen sijn op dato al de siecken van 't schip *Arnhem* hier aen landt in 't sieckenhuys gebracht om weder opgequeeckt te worden, waertoe dan oock de behoorlijcke ordre is gestelt.

27 *ende* 28 *dito*, idem moy weer, 't luchjen Noordwestelijcq als vooren.

Ende vermits sommige aen de bequaemheyt der seylen voorsz. noch eenichsints waren twijfelende ende swaricheyt maeckende om het daermede tot het Vaterlandt te wagen, is ordre gestelt op morgen door de schippers van beyde de schepen g'adsisteert met de stuyrluyden, hoochbootsmans ende seylmackers al deselve sooals van de rhaes[1.] nochmael ter degen te besien, om na 't gehoorde rapordt alsdan tot nader ende finaelder resolutie[(m)] te comen.

Sijn heden navolgende jongeluyden voor den Raedt ondertrouw gedaen volgens resolutie hier onder g'insereert:

Elbert Dircxsz van Emmerick, burger alhier, sich in trouwbeloffte begeven hebbende met d' eerbare jonge dochter Christina Does van Doesburch[(n)], dochter van Zr.[2.] Velten Does ende Jannetgè Boddis, getrouwt met Jan van Harwarden, sargeandt deser fortresse, versoeckende met consendt ende van deselve haer ouders voorsz. om metten andren wettelijck in den H. echten staedt te mogen laten bevestigen, soo is bij den Raedt deser fortresse, niet anders hebbende cunnen vernemen als dat beyde liber ende vrije persoonen waren, welcke met niemandt ter werelt, volgens oock haer[3.], als derselver voorsz. ouders eygen verclaringe, yetswes dienaengaende uytstaende hadden, <besloten> deselve jongeluyden haer billick versoeck toe te staen, mitsgaders ten dien eynde op Sondagh eerstcomende na 't Christelijck sermoen haer eerste affcundinge te laten doen ende alsoo vervolgens alle Sondaghen tot de[+] derde incluys, omme alsdan op Sondagh over 14 dagen na de laetste affroepinge ende gedaen sermoen, geen wettige oorsaecke van verhinderinge voorcomende, door den secretaris van onsen Raedt (vermits geen predicandt hebben) de solcmnisatie voor allen den volcque in openen Raedtcamere te laten geschieden ende met de trouw publiecq voort te varen. [+]168v

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Johan Goosens
Roeloff de Man ende
Abraham Gabbema, secretaris.'

1. *ra*, meervoud *raas*, dwarshoute waarmee die seile opgehou word.
2. Blykbaar afkorting van 'Zaliger' = wyle. Velten Does kom nie in die monsterrolle voor nie. Jannetje Boddys is vir die derde maal getroud met Joachim Blanck in 1661.
3. d.w.s. hulle eie.

29 *dito*, goet weer ende wint als vooren, is de voorhaelde nader visite ende rapordt door de persoonen bovengenoempt gedaen, mitsgaders daerop bij den Raedt geresolveert als de volgende resolutie hier onder g'insereert is dicterende[(o)]: ‘Conform de genomen resolutie van den 24 passado door gecommitteerdens op den 26 daeraen, gedaen sijnde een naeuwe ende oock gister in 't bijwesen van de opperstuyrluyden, hoochbootsmans ende seylmaeckers noch een nader visite, voornamentlijck aen de zeylen ende vorders van alle behoeffticheden in de schepen *Arnhem* ende *Hooningen*, 20 ende 21 courandt[1.] alhier van Batavia over Mauritius ende Madagascar, na een lange penible reyse, gansch sober[2.], desolaet ende met veel siecken aengelandt. Ende door deselve committenten[3.], etc., mitsgaders oock de schippers respective na noch 2 dagen bedenckens ende overleggens van alles haer gegeven, gerapporteert dat het aengaende seyl ende treyl, touw ende anckers, als de provisien ende montcosten uyt de magasijnen deser fortresse aengeboden met 'tgeene aen boort is, ten naeuwste genomen, sal cunnen gestreckt ende gestelt worden omme dito costelijcke schepen daermede thuys te brengen sonder juyst na meerder adsistentie van ander schepen uyt 't Vaderlandt off India genootsaeckt te wachten, vermits bevonden is deselve versien sijn, ende wegen seyl ende treyl verdeelinge gedaen can worden als te weten, namentlijcq:

***Honingen* hebbende ende houdende:**		***Arnhem* hebbende, houdende ende overgegeven wordende:**	
focken:			
1 halffsleedt ende		1 beter als halffsleedt,	
2 oude focken		2 oude	
_____	3	_____	3
voormarsseyls:			
1 nieuw ende		1 beter als halffsleedt,	
1 halffsleedt		1 oudt	
_____	2	_____	2
groote marsseyls:			
1 nieuw ende		1 halffsleedt,	
2 oude		1 oudt ende	
_____	3	1 dito van *Hooningen*	
		_____	3
schoverseyls:			
1 nieuw ende		1 beter als halffsleedt,	
1½ oude		1 oudt met	
_____	2½	180@ nieuw seyldoek van *Hooningen*	

1. van die lopende maand.
2. sleg voorsien, in hawelose staat.
3. ‘gecommitteerdens’.

_____ 2½

besaens[1.]:			
2 oude dittos	2	2 besaens, d' een goet ende d' ander	
		oudt	2
onderblinden[2.]:			
2 oude dittos	2	1 blindt halffsleedt,	
		½ oudt schoverseyl van *Honingen* tegen	
		een oude blindt	2
boven ditos[2.]:			
1 nieuwe ende		1 bovenblindt,	
1 oude		1 oudt voor marsseyl van *Hooningen*	
_____	2	tegen een oude bovenblindt	
		_____	2

2 strengen seylgaren van sichselffs, 5 streng seylgaren van 't fort, 1 lijcq[3.] van een groot marseyl van *Arnhem*.

Uyt 't fort's magasijn:
Voor *Honingen*

1 bael nieuw seyldoeck, daeraff 180 @aen *Arnhem*,
1 vadt peck,
½ dito teer,
3 halff amen traen,
partije duygen tot watervaten ende
reparatie van dien,
hele legger}tot idem,
verckens}tot idem,
1 legger Caeps soudt,
1 bos rottangh,
1 balck dick...[4.] duym ende langh 12
voeten,
calck ende steen tot de combuys,
3½ geteerde walvislijn tot lopend want,
1 ijsere tros van...[4.] ad idem,
Voor *Arnhem*

1 swaer touw ende ancker,
1 vadt peck,

1. Seil aan die besaansmas (agterste klein mas op 'n driemaster).
2. 'n ‘blind’ is 'n los luik aan die buitekant van die kajuitraam.
2. 'n ‘blind’ is 'n los luik aan die buitekant van die kajuitraam.
3. tou in die rand van 'n seil genaai as versterking.
4. In die hs. nie ingevul nie.
4. In die hs. nie ingevul nie.

½ dito teer,
3 halff amen traen,
180@ nieuw seyldoek van *Honingen*,
5 strengh seylgaren,
1 legger Caeps soudt,
3½ geteerde walvis lijn tot lopend want, etc.,
1 ijsere tros van...[4.] ad idem.

alle welcke verdeelinge ende adsistentie voorsz. gecommitteerdens, schippers, stuyrluyden,[+] hoochbootsmans ende seylmaeckers distinctelijcq ten ander[5.] ende derde malen voorgelesen sijnde, ende beneffens dien bij den Commandeur ende [+169v]
Raedt deser

4. In die hs. nie ingevul nie.
5. tweede.

fortresse deselve oock voorgehouden, dat wegen de montcosten haer verseeckert uyt 't magasijn voor de reyse van hier tot 't Vaderlandt genoechsaem sullen cunnen worden versien, ende op 'twelcke deselve persoonen dan g'antwoordt ende verclaert hebbende dat het (merckelijcq ongeval buyten[1.]) daermede wel sal cunnen affgesien[2.] worden, - Soo is goetgevonden elck volgens voorhaelde verdeelinge 't sijne tegen Maendagh aenstaende ten eersten aen boort te laten halen. Doch aengaende de provisiën is verstaen mede te supercederen[3.] ter tijt de gemelte schepen bijna tot vertreck (na desen over te delibereren) weder sullen seylvaerdich wesen, off[4.] misschien tusschenwijle eenich schip uyt 't Patria off India niet nader onset[5.] parresseerden, daer men deselve dan uyt soude cunnen provideeren sonder dese residentie dienaengaende verder te ontblooten offte onnodich in verlegentheyt te stellen.

Sulcx dan oock verstaen is de respective opperhooffden voorsz., beneffens haer waterhalen, dagelijcx haer best sullen doen met vissen, om hare noch hebbende provisien daermede, neffens de dagelijcxsz ververssinge, sooveel mogelijck te sparen, ende waertoe die van *Arnhem* een zegen (alsoo selffs geen sijn hebbende) uyt 't fort sal geleendt worden.

Blijvende, vermits 't volcq van dito schip gansch sieck ende swack is als voorsz., de nader deliberatie over den vasten tijt van 't vertreck deser gemelte schepen noch suspens, ende de opperhooffden van *Arhem* aenbevolen tegen Maendagh aenstaende met éénen mede rapordt te doen hoedanich het met haer volcq dienaengaende gelegen is, omme alsdan op de nader deliberatie ten eynde voorsz. te mogen letten, etc.

Ende opdat de siecken van *Arnhem* (meest watersuchtige ende berbery[6.] sijnde) te beter ende eerder mochte tot reconvalisatie comen, soo is oock goetgevonden uyt *Hooningen* (sonder rijs versien) 1800 lb. broot (redelijcq van geprovideert) over te geven aen *Arnhem* tegen 3600 lb. rijs uyt *Arnhem* weder aen *Honingen*, om voorsz. sieck volcq oock dagelijcx broot te laten genieten neffens de ververssinge, etc., die van landt aen boort geschickt wordt.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum ut supra.
(Was geteyckendt:)
Jan van Riebeeck
Wijnant van Catersvelt
Johan Gosens
Clas Speelman
Roelof de Man
Abraham Gabbema, secretaris.'[+]

Sondagh, *den* 30 *ende ultimo dito*, fray weer ende windt als vooren. Is meest al 't graen van de Compagnie affgemaeyt, excepto weynich taruw, die wat laedt gesaeyt was tot preuve, etc. [+]170

Eindnoten:

1. uitgesluit.
2. gewaag, onderneem.
3. nalaat, uitstel.
4. vir die geval dat.
5. Brill het *niet nader onsent*. Lees: *met nader ontset*, in die betekenis: met verdere bystand.
6. beri-beri.

(a) Colijnsplaat, dorp in die Nederlandse provinsie Seeland.
(b) Stamvader van die familie Visagie in Suid-Afrika. Vgl. De Villiers: *Geslacht-Register der oude Kaapsche Familiën*, III (P-Z), p. 496. Twintig jaar later sou hy een van die leiers van die veeboere se uitbreiding na die binneland word. Thom: *Geskiedenis van die Skaapboerdery in Suid-Afrika*, p. 15.
(c) Die originele grondbriewe word in die Akteskantoor, Kaapstad, bewaar. In sy *Précis of the Archives of the Cape of Good Hope* (*Lett. Desp.*, 1652-1662, III) het Leibbrandt die grondbriewe van hierdie tydperk uitgegee.
(d) C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 715-718. K.A. Dit was 'n brief van redelike lengte, waarin Van Riebeeck gunstig oor die vordering van die veeruil en die boerdery-bedrywighede van die vryburgers gerapporteer het.
(e) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 268-269. K.A.
(f) In verband met sy posisie as burgerraad, sien *Daghregister*, Februarie 1657, noot r.
(g) Aangesien hierdie pad oor gelyker grond aan die regterkant van die rivier gegaan het, was dit - ofskoon langer - verkieslik bo die ou pad aan die linkerkant nader na die berge toe (Duiwelsberg en Tafelberg).
(h) Soos reeds aangetoon is, het Jan Reijniersz. se plaas 'n paar myl oos van die fort gelê, naby die sameloop van die Liesbeek en die Soutrivier. *Daghregister*, Oktober 1657, noot f. Dus was die vryburgers, soos dan ook hier verklaar word, ‘recht op de passagie van de Hottentoos’ en kon hulle maklik die vee, wat op pad na die fort was, onderskep. Dit was een van die redes waarom Van Riebeeck later gekla het dat hulle die veehandel van die Kompanjie bederf, en hy die ruilhandel met die Hottentotte vir hulle verbied het. Sien plakkaat, 4 Mei 1658. *Kaapse Plakkaatboek*. I (1652-1707), pp. 34-35.
(i) Die Soendastraat.
(j) d.w.s. Juriaen Jansz., wat spoedig as een van die vrye Saldanhavaarders welbekend geword het. Sien *Daghregister*, 7 Januarie en 8 Mei 1658.
(k) Waarskynlik 'n verbastering van die naam van die Franse dorp Cater-vielle in die Garonnegebied; of anders Katterfeld, 'n dorp in Sakse-Gotha in Duitsland.
(l) In verskeie lande, bv. die Nederlande, Duitsland en Noorweë, vind ons plekke met die naam Bergen. Die plek waarna hier in die *Daghregister* verwys word, is waarskynlik óf Bergen in Noord-Holland, óf Bergen in Limburg.
(m) Sien C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 282. K.A.
(n) Stad in die Nederlandse provinsie Gelderland.
(o) C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 283-286. K.A.

January anno 1658

Nieuwjaersdagh, *den eersten January*, stijff, windrich weer van den Z.Z.Oosten.

+ 2 *dito*, idem. Ende quamen op dato de vrije luyden clagen dat Herry ende Caepmans beesten in hun erten ende boonen groote schaden hadden gedaen +170v sonder te willen daeruyt gaen. Waerover den Commandeur met eenich volcq na hun legers (op de Souterevier leggende) is gegaen ende alsoo sij meenden dat d'onse quamen om haer eenich overlast te doen, hadden sij datelijcq al hun bestiael (wel 15 à 16 koebeesten ende 10 à 1100 schapen) in haer crael bijeengetrocken, de vrouwen ende kinderen op de loop ende de mannen fray in slachorder met pijl, boog ende hasagayen in de vuyst. Maer soo haest d' onse nabij quamen, begonden altemalen te vluchten, etc.; souden al haer bestiael daer gelaten ende door d' onse sonder slach off stoot cunnen aen 't fort gebracht hebben geworden[1.]. Doch sijluyden, in 't vluchten aen d' ander candt vernemende den Comnrandeur met een tweede trop, leyden datelijcq al hun geweer neder, ende quamen de vrouwen oock stracx wederom, menende nu den Commandeur sagen, geen noot te hebben, als vertrouwende hem te veel goets toe, welcke derhalven Herry ende de principaelste tot hem riep ende vraegden wat hun vluchten beduyden. Sij antwoorden dat se meenden de vrijeluyden op haer quaet waren ende daerom soldaten van 't fort waren gecomen die se, sonder den Commandeur vernemende, vreesden haer beroven ende dootslaen souden; doch soo haest Sijn E. vernamen, hadden se haer gerust gestelt.

Den Commandeur seyde haer, dat hij was gecomen om te sien hoe 't met 't gras op 't velt al stonde, ende dewijle hij vernam dat het door haer ende Compagnie's, als oock der vrije luyden bestiael seer cael wierd affgegeten, soo vermaende hij haer minnelijcq, dat se wilde op een ander weyde soecken achter de Gevelbergen[(a)] offte in de Houtvaley[(b)], ende dese weyden voor de Hollanders alleen laten, alsoo de weyden hieromtrendt ons ende haer vee tesamen niet coste voeden, 'twelck sij luyden derhalve belooffden ende seyden morgen vroegh ten dien fine soude opbreecken ende na de Houtvaley gaen, daer se dan fraey sullen in de fuyck[2.] wesen om haer beset te cunnen houden tegen dat d' E. Compagnie daertoe sal goetvinden te verstaen.

+ Scheydende alsoo den Commandeur voor den doncker met goede vrundtschap weder van haer ende gingen eenige mede na 't fort, maer is desen avondt +171 volcomen gebleecken, dat wij 't ganse tropjen seer gemackelijck soude hebben cunnen weghnemen.

Nieuwe maen, *den* 3 *dito*, harde Z.Z.Oostewinden als vooren. Is Herry ende Caepman met al haer huysen ende beesten heel over den Bosheuvel na de Bay Fals vertrocken, alwaer de Chora Chouquas, offte tabacqdieven, bij haer gecomen sijn, tesamen wel 3 M.[3.] koebeesten ende 2 M.[3.] schapen bij haer hebbende ende niets

1. *souden....cunnen....gebracht hebben geworden!*
2. val.
3. Die teken vir duisend is in die hs. òf die Romeinse kapitaal M òf 'n halwe sirkel met 'n punt daarin.
3. Die teken vir duisend is in die hs. òf die Romeinse kapitaal M òf 'n halwe sirkel met 'n punt daarin.

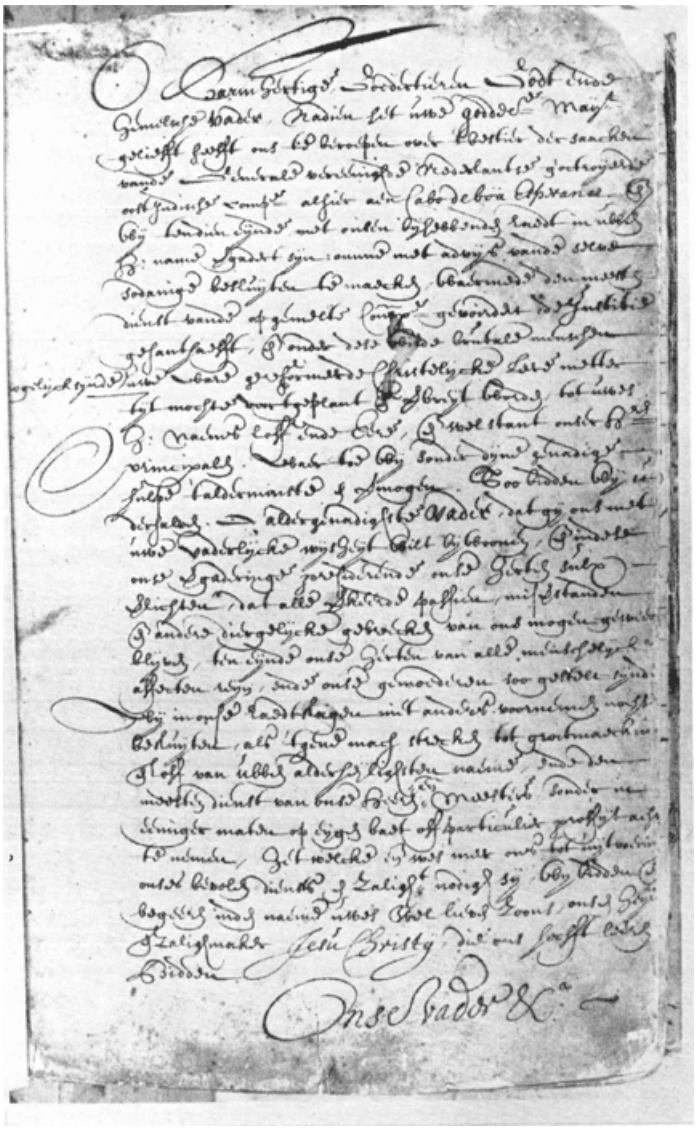

Kaapse Argief
Gebed waarmee Van Riebeeck sy Raadsvergaderinge geopen het. Die gebed is vir hom voorgeskryf en meegegee deur Here Sewentien.
Eerste afgedruk by Leibbrandt: *Precis of the Archives of the Cape of Good Hope*, *Letters and Documents received*, 1649-1662.... Part. I, voorwerk.
Leibbrandt sê: 'In his own handwriting. Dated 1651.'

altoos van willende verhandelen, doch souden na Herry's seggen over weynige dagen eenige Saldanhars uyt 't landt, namentlijck de Chaynouquas ende andre, met veel bestiael weder aff comen om aen ons te verhandelen - datter mettertijt staen te ervaren.

4 *ende* 5 *dito*, noch al even harde Z.Z.Oostewinden, sulcx noch geen vaertuygh aen off van de schepen conde varen.

Sondagh, *den* 6 *dito*, idem.

7 *dito*, weer ende wint als vooren. Is navolgende resolutie genomen luydende als te weten[(c)]:

‘Schoon de siecken van 't schip *Arnhem* noch niet t' enemael op de been sijn ende noch wel 17 à 18 in 't sieckenhuys leggen, behalven eenige andre meer gaende ende staende[1.] aen boort, echter evenwel door den Commandeur in rade geproponeert sijnde off men niet soude behoren te dencken op een seeckeren ende vasten tijt wanneer de schepen tot haer vertreck souden mogen vaerdigh gemaeckt worden, vermits het doch na[2.] 't rapordt van de scheepsopperhooffden ende gesamentlijcke officieren, conform de resolutie van den 29 December verleden ende de nader verclaringe, meermael gedaen, met de zeylen, etc., sal cunnen gestelt worden omme de reyse (merckelijck ongeluck buyten) tot 't Vaderlandt daermede te winnen. - Soo is na genomen deliberatie verstaen, vermits het noch te vroegh soude vallen om achterom[(d)] ende op de havenen des Vaderlants te comen, niet min als tot den 25 deser hier noch te blijven leggen, om bequamer saysoen ten eynde voorsz. in te wachten.

Ende nademael schipper Claes Speelman is versoeckende dat hem mochte toegestaen[+] worden omme, achtervolgende de resolutie van den 24 December passado, van 't schip *Honingen* op *Arnhem* niet over te gaen maer te blijven op *Honingen*, daer hij jegenwoordich is, als niet wel tot overgaen cunnende resolveeren op fondament[3.] dat sulcx soude wesen strijdich tegen d' ordre van de generale Compagnie, sijnde dat elck schipper ter Camere daer <hij> uytgevaren is, weder moet thuyscomen, ende waerinne oock door d' E. Heer Generael[4.] op *Honingen* is g'ordonneert, etc., - Soo is, om Haer Ed. ordre niet te contrarieren, ende vermits denselven tot overgaen sigh oock om redenen voorsz. t' eenemael ongenegen thoondt, hem sulcx toegestaen[(e)]. [+]171v

Aldus gedaen ende geresolveert, etc.,
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck,
Wijnant van Catersvelt,
Johan Gosens
Claes Speelman,
Roeloff de Man ende
Abraham Gabbema, secretaris.’

1. *gaende ende staende*, sieklik maar tog op die been.
2. volgens.
3. grond.
4. d.w.s. die Goewerneur-Generaal van Ndl. Indië.

Op dato sijn de vrije luyden die <sich> op d' eylanden en de Bay van Saldanha meenen te erneeren met vissen ende traenbranderijen, etc., derwaerts voor d' eerste mael t'seyl gegaen met de oude cleyne sloep *Peguyn*, haer ten dien eynde met seyl ende treyl vercocht, om daermede over ende weder te varen op dese navolgende conditien: dat se haer gedroogde vis ende eyeren, etc., onder de burgers ende aencomende schepen sullen mogen vercopen soo duyr als se cunnen, maer meerder cunnende becomen[1.] sullen de gedroogde vis d' E. Compagnie moeten leveren tot spijsinge deses guarnisoens, offte voor de schepen, voor 5 gl. 't hondert lb. ende den traen à 8 gl. 't halff aem, mitsgaders voorts gehouden blijven, gelijck andre vrije luyden, al de renostershoorens ende oliphantstanden die se mochten comen ergens in de voorsz. Saldanhabay te handelen, mede aen d' E. Compagnie te leveren ten prijse daer toe gestelt, blijvende wijders verbonden voor 20 jaren hier in vrijdom haer te erneeren, subject alles gelijck d' andre vrije luyden ende oock gebeneficeert met alle deselve previligien, etc. achtervolgens de vrijbrieven haer ten dien eynde verleendt[(f)].

8, 9 *ende* 10 *dito*, al geduyrige harde Z.Z.Oostewinden. Is den Commandeur 's namiddaegs met eenigh[2.] volcq uytgegaen omme noch eens nader aff te speculeeren hoe men alle de plaetsen ende passagien achter de Steen- ende Bosbergen[(g)], etc., op[+] 't alder oncostelijckste ende segourste[3.] soude cunnen besetten, etc.

Waertoe dan drie dagen, namentlijck tot Saterdagh 's avonts, den [+]172

12*en* <*dito*>, uytgeweest sijnde, ende in compagnie met hem oock de coopluyden Clevesteyn ende Cop van de schepen *Honingen* ende *Arnhem*, heefft de saken seer naeuw ondersocht ende bevonden ten minsten drie plaetsen sterck soude moeten gefortificeert worden, doch de clooffpas[(h)] 't swaerste door sijn groote wijtte, etc., behalven noch 2 ander plaetse die mede al eenige besettinge nodich hebben souden; doch blijfft voornemens die bij ander gelegentheyt noch wat naeder te gaen affspeculeeren, dervende 't volck voor jegenwoordich, vermits haer door 't op <ende> neerclimmen van 't gebergte dese drie dagen seer vermoeyt hadden, niet wel meer vergen[4.].

Sondach, *den* 13 *dito*, heel heet weer. Ende sijn heden dese navolgende jongeluyden voor den Raedt getrouwt, conform de resolutie hier onder g'insereert ende luydende als te weten[(i)]:

'Na 't eyndigen des sermoens desen voormiddagh, sonder eenige de minste verhinderinge, volgens Christelijck gebruyck de derde affroepinge gepasseert sijnde van de ondertroude persoonen Elbert Dircxsz. van Emmerick, jongman ende burger

1. as hulle meer kan vang dan hulle kan verkoop?
2. H. het *een*.
3. sekerste - van Port. *seguramente* afgelei en op sy Nederlands verbuig. Toon aan hoe sterk die invloed van Port. op die 17de eeuse Nederlandse handels- en seemanstaal was. Kyk onder datum 3/7/1655, noot 3.
4. Solank V.R. op reis is, word aan die fort weer geen dagverhaal gehou nie. 5. dogter van Annetje Boddys, weduwee van Velten Does, weer getroud eers met Jan van Harwarden, later met Joachim Blanck.

alhier, ende Christina Does[5.] van Doesburch, jongedochter mede alhier, ende ons niet[1.] voorgecomen wesende waerdoor deselve in hare voornemen soude cunnen offte mogen geretardeert offte beleth worden - Soo is bij den Raedt verstaen, achtervolgende de resolutie van den 28 December anno passado, de voorsz. solemnisatie van de trouw in den Name des Heeren te laten voortgaen ende ten dien eynde oocq goetgevonden, opdat alles wettelijck ende met goede ordre tot Godes meeste eere mochte toegaen, de gemelte solemnisatie (alsoo geen predicant hebben) door den secretaris van onsen Raedt voor deselve[2.] ende allen den volcke in opene raedtcamere te laten bedienen, gelijck sulcx op dato na 't lesen des Christelijcken sermoens in den Name des Heeren openbaer wettelijck geschiet ende g'effectueert is.

In 't fort de Goede Hoope,
den 13 January anno 1658.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema, secretaris.'

14 *dito*, 's morgens stil weer met doncker, betogen lucht, hopende dat Godt de[+] Heere wat regen sal gelieven te verleenen tot refrissingh van de vruchten in de [+]172v thuynen, die door dese verleden langduyrige hette ende schrale Z.Z.Ooste harde winden[3.] vrij verbrandt, verpledt[4.] ende verdort sijn geworden.

Herry was heden aen 't fort geweest, seggende dat verstaen hadde uyt den monde van des Caepmans capiteyns soon, met den Commandeur dese laeste mael uytgeweest, dat Sijn E. al de valeyen achter 't Caepse gebergte hadden wesen besichtigen ende dat seer fraeye weyden gevonden, vragende derhalven off hij die met de Caepmans tot haer gebruyck soude mogen houden. Waerop hem g'antwoort wierde van jae, ende dat wij de weyden in dese vlackten dan maer soude gebruycken, ende niet eens na dat[5.] binnenlandt weer omkijcken, etc., als hebbende hem wijs gemaeckt, dat wij, omdat het gras hier sober viel, waren uyt wesen sien om ander weyden voor de beesten, doch als sijluyden ons dese weyden[6.] wilden alleen laten, souden wij tevreeden blijven ende haer al die houdt- ende berghvaleyen in laten, met sooveel vee als 't haer belieffden.

Waerop Herry weder voorstelden dat daer soo heel gerust niet souden cunnen woonen, alsoo haer vijanden (die ons noemden) bij de Steenbergen eenige plaetse[7.] dickwils achterom quamen ende haer beroven souden, versoeckende derhalven wij

5. Een van die gevalle waar *dat* nog as lidw. in die *Daghregister* gebruik word. Vgl. Bosman: *Afrikaans en Maleis-Portugees*, bls. 98.
1. niets.
2. nl. die Raad.
3. Die bnw. tussen *Z.Z.Ooste* en *winden*, toon dat die skrywer *Z.Z.Ooste* ook as bnw. voel, nie as snw. nie.
4. Ouer, reeds Mndl., *verpletten*, plat lê, dood druk, naas Nndl. *verpletteren.* Vgl. fol. 136v noot 5, o.d. 26/10/1657.
5. Een van die gevalle waar *dat* nog as lidw. in die *Daghregister* gebruik word. Vgl. Bosman: *Afrikaans en Maleis-Portugees*, bls. 98.
6. nl. rondom die fort en die plase van die vryburgers.
7. *bij de Steenbergen eenige plaetse*, enige plek, of: op 'n paar plekke, by die Steenberge.

daer eenige besettinge wilden maken om hem ende Caepmans voor deselve te bevrijden, willende weder haer best doen om ons sooveel bestiael te beschicken als mogelijcq was ende al haer vee ende vrouwen daer achter laten, mitsgaders oock eenige met een goede trop schapen op 't Robben-eylandt, ende dan voor 't coper, dat se van ons in troque[1.] harer beesten cregen, weder ander voor ons uyt 't landt gaen handelen, 'twelck de rechte coosen[2.] sijn, die wij lange voor d' E. Compagnie gesocht hebben, ende hij seyde dat wij de Chorachouquas (wel 2000 beesten ende 1000 schapen rijck) mede soude willen onder deselve bescherminge begrijpen. Gaven hem tot antwort, dat hij met de capiteyns van Caepman ende Chorachouqua soude bij ons comen om metten ander over die ende ander saken nader te spreecken, 'twelcke hij belooffden te willen doen, ende versocht dat sulcx in een beslooten plaets mochte geschieden, op datter niemandt van weten noch yts verpraet[3.] ende wierde, etc., als hebbende den Commandeur als dan noch yts anders meer voor te dragen, etc.

Op dato is bij den Raedt dese navolgende resolutie genomen luydende als te weten[(j)]:

[+] 'Volgens resolutie van den 24 December passado bij den Raedt deser <fortresse> (versterckt ende g'adsisteert met den Breeden Raedt van de schepen *Arnhem* [+]173 ende *Slot van Honingen*) onder andren goetgevonden ende beslooten wesende omme redenen daerinne vervaedt, dat den gewesen stuyrman Michiel Jacobsz. van Bergen (bij versterff ende door mancquement van bequamer stoffe[4.] door den scheepsraedt van *Arnhem* provisioneel gesurrogeert om, tot beter gelegentheyt, de schippersplaetse aldaer waer te nemen) soude overgaen op 't *Slodt van Hooningen*, omme daermede als 2<de> schipper na 't Patria te navigeeren, vermits wat te slap in 't commanderen ende vrij soet op den dranck is, volgens oock de blijcken selffs alhier aen de Caep voor ons ende yders oogen daervan al te veel ende openbaer gethoont; ende dat om redenen (daer noch bijgevoeght) den regerenden schipper Claes Speelman van 't *Slot van Honingen* soude overgaen op *Arnhem* om die plaetse weder te vullen; ende den 2<den> schipper Jan Symonss. Clos (bescheyden op *Hooningen*, aldaer in Speelman's plaetse 't eerste schippersgesagh bevolen blijven, vermits sijn tijt voor schipper in India overuytgedient[5.] heefft ende van sijne sufficantie[6.] ende behoorlijcke comportementen goeden blijcken sijn, etc., nochtans tussenwijle op den 7 deser bij nader resolutien voorgemelten schipper Speelman op sijn ernstige instantie[7.] ende om redenen (daer meer bijgevoucht) toegestaen wesende op 't schip te mogen blijven - Soo is bij nader deliberatie goetgevonden in sijn plaetse dan op *Arnhem* te laten overgaen meergenoemde schipper Jan Symonss. Clos, om in stede

1. ruil, Port. *troco*.
2. *de rechte coosen*. So in albei tekste. Die uitdrukking moet so iets beteken as: die regte ding, die ware Jakob, net wat ons wou hê. Nie in WNT nie.
3. verklap.
4. materiaal; hier: mensemateriaal.
5. meer as uitgedien.
6. bekwaamheid. In die teks. en by Brill, staan *susficantie*.
7. aandrang.

van op *Hooningen* op 't schip *Arnhem* het eerste schippersgesagh te becleden ende sijn dienst daervoor geduyrende de thuysreyse waer te nemen, bij 't welcke dan vertrouwt wordt dat de meergedachte 2 schepen van goede schippers sullen wesen versien ende met bequame ordre cunnen ende mogen in 't lieve Vaderlandt (met Godt de voorste), overgebracht worden.

Aldus gedaen, etc.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwerden
Abraham Gabbema, secretaris.'

15 *dito* 's morgens heet sonneschijn-weer ende de windt al weder stijff van den Z.Z.Oosten. Is op dato vrij haestich overleden een van de scribenten[1.], genaempt Gerrit Ralandt, van een sware sinckingh in de keel, welcke den[+]

16 *dito*, weer ende wint als vooren sijnde, ter aerden is gebracht. [+]173v

17 <*dito*>, goet weer ende 't luchjen meest Z.Z.Oost. Is 't hoofft[2.] soo verde gereet geworden dat den Commandeur, aen boort varende, d' eerste mael langs de balcken daerover heen gegaen ende aen 't eynde van 'tselve in de schuyt getreden is, wordende nu plancken van 4 duym dick in 't bos gesaeght om vorders te overdecken ende bequaem te maken om allerley vaetwerck over te cunnen rollen.

18 <*dito*> idem, weer ende windt als vooren. Is een van de vrijeluyden, in de Verse-reviere doende wesende om een visnet te stellen, comen te verdrencken, genaempt Hans Pietersz. Faesbenger, een treffelijck landtbouwer, te quaet[3.] gebleven sijnde aen d' E.Compagnie op sijn geslooten reecqueninge van soldije *f.* 61.9. - over[4.] schult aen particulieren in 't Vaderlandt.

Volle maen, *den* 19 *dito*, hard, windrigh weer van den Z.Z.Oosten met heete droogte.

Sondagh, *den* 20 *dito*, harde Z.Z.Oostewinden ende felle drooghte.

21 *dito*, even harde stormwinden uyt denselven hoeck. Ende quam een cleyn jacht voor de baey, 'twelcke derhalven onder 't Robben-eylandt ter rhede lopen moeste.

Alsoo 't jegenwoordich op 't principaelste[5.] van den oegst[6.] is ende opdat, vermits de sieckte van den sargeant (d' opsight over den corenbouw versu<y>mpt hebbende) niet daerinne mochten versu<y>mpt worden, heefft den Commandeur aldaer een ander persoon gestelt om te letten dat yder aen sijn debvoir bleeff ende 't coren ter degen gedorst ende ingesamelt wierd, als oock de taruw ende haverairen, etc., opgeharckt ende gelesen, mitsgaders de erten ende boonen, overrijp wordende, altemalen ten eersten gemaeyt, daer het tiende pardt dat gesaeyt is, niet weder van

1. kopiïste, 'borsten van de pen'.
2. seehoof.
3. in die skuld.
4. weens.
5. drukste.
6. Vorm waaruit Afr. *oes* ontwikkel het. Kom meermale in *Daghregister* voor, o.a. nog 3/10/1658, 2 en 3/12/1659, 9/12/1660.

sal ingewonnen worden, sulcx nu volcomen ervaren dat het daermede niet wel sal willen succederen, maer aengaende taruw, rogh, haver ende garst sooveel te beter, als oock wijngaerdt die sigh mede gewenscht laet aensien.

+ 22 *dito*, 's morgens heel fraey weer ende 't luchjen slap noordlijck. Quam voorhaelde jacht voor den middagh noch fraey ter rheede, sijnde 't jachtjen *Maria*, +174 comende over St.-Helena van de custe van Angola met navolgende missive van d' opperhooffden des grooten jachts *Hasselt* in dato 20 October passado geschreven, luydende als te weten:

'Aen den Commandeur Riebeeck,

Naedat wij den 10 September sijn t'seyl gegaen uyt de baey Goede Hoop met meeninge om de 2 stucken geschut van 't Dassen-eylandt volgens UE. ordre te halen, ten welcken eynde wij dien volgende nacht hebben met cort seyl bijgeleyt om 't voorsz. eylandt niet verbij te lopen, dan alsso wij des morgens sagen dat 't jacht *Maria* ende 't *Robbenjacht* verbij geraeckt waren ende dat veel laverens voor haer soude geweest sijn om op de rheede te comen, ende alsoo wij sonder de voorsz. jachten niet conden uytrechten, hebben geresolveert onse vojagie te vervorderen, ende sijn den 26 dito met goede wint op de hoochte van 8 graden 30 minuten, dat de hoochte van Loande de St.-Paulo(k) is, gecomen. Den 30 dito wierd door de man van de stengh[1.] een seyl gesien 2 glasen na de middagh, ende doordien soo verre in den dagh was, vonden niet geraden jacht op hem te maken, maer ter contrarie namen alle de zeylen in om niet gesien te worden. Hij lagh met de steven naer de wal (dat naer ons toe was). Soodrae het doncker was, setten wij de schover- ende marsseylen bij op hoop hem te rescontreeren, ende naerdat 4 glasen in de eerste wacht uytwaren, wierden wij hem te loefwaert gewaer, nietjegenstaende het heel doncker was. Wij wenden 't naer hem toe ende riepen: Van waer 't schip. Hij antwoorde: Van Vlissingen. Wij riepen dat hij strijcken soude, dan ter contrarie setten alle sijn seylen bij ende liep voor ons over ende wij naer hem toe; dan naerdat hem 2 à 3 glasen in 't gesicht hadden gehouden, raeckten hem ten lesten quijt ende 's morgens sagen wij hem geen[2.] meer. Eenige sijn van gevoelen dat het een cruysser[3.] ende andre dat het een Portgugees soude geweest sijn, doch het een <ende> ander is onseecker. 'Tsedert tot den 15 deser niet notabels gepasseert. Alsdoen bevonden ons des 's morgens in stilte soo dicht onder de wal dat perfect de stadt Loanda de St.-Paulo conde sien, ende dat tusschen 't vaste landt ende het eylandt dat de haven maeckt, 4 schepen lagen ende doordien de Portugesen ons ende 't jacht *Maria* bescheydentlijck[4.] hebben cunnen sien, vertrouwen sij vooreerst niet sullen derven uytcomen. Soo hebben geraden gevonden op te duywen[5.] naer de Cabo de Lope

1. *de man van de stengh*, die uitkyk.
2. Bywoord van ontkenning; voor *meer* verouderd, voor *de minste* nog in gebruik.
3. kruisende skip, kaper.
4. duidelik.
5. Nndl. *op te duwen*, voor die wind terug te seil. Verouderd. In hierdie betekenis skyn die woord byna uitsluitend in die *Daghregister* voor te kom. Vgl. 3/6/1656.

Gonsalvo[l] om water ende brandthoudt te halen om vandaer voorts op 't spoedighste ons naer Arder[m] te transporteren. Vonden ongeraden een preuve[1.] op 't eylandt te doen sonder eenige contschap[2.] te hebben.[+]

Wij hebben thien man van ons schip op 't jacht *Maria* met hun bagagie ende reecqueninge laeten overgaen ende in de boucken van dito jacht ingeschreven en deselve aen den schipper behandicht. [+174v]

Hiermede 't jacht *Maria* sijn despeche gegeven om UEd. ordre ende last uyt te voeren die met lieff aen de Caep arriverende UEd. alles mondelingh in 't largo sal cunnen rapporteeren, daeraen wij ons wijders gedragen.

Wij hebben tot dato goede eenicheyt onderhouden, dat hope sal continueren daerin UEd. gerust mach sijn,

Waermede, etc.

In 't schip *Hasselt*, adij 20 October anno 1657.

(Was geteyckent:)

Jacob Hendricksz Moocker

Adriaen van der Venne.'

Rapporteerende wijders den schipper van voorsz. jachjen *Maria*, dat van voor Loando de St.-Paulo den 21 October verleden van *Hasselt* gescheyden sijnde noch tot den 30 dito bijgehouden, ende van die tijt aff en aen[3.] de cust houdende, waren[4.] den 20 November tot Cabo Negro[n] bij de wal opgelaveert, doch aldaer mede geen schepen ofte yts vernomen hebbende, denselven dito overgesteecken ende wel 14 dagen langh na het eylandt Ste.-Helena Nova gesocht, maer niet cunnen vinden, wat debvoir daerom oock aengewendt hadden, sulcx dat den 2 December voorts na Oudt St.-Helena oversteeckende den 6 dito daeraenvolgende wel aenquam, ende na 16 dagen leggens veele moeyten om de paerden (die noch 6 vernomen had) vermits hare wildicheyt ende dat geen merry mede hadden, tevergeeffs gedaen hebbende, sich met omtrent 900 stucx lemoen- ende appelboomtjes versien, den 24 December vandaer vertrocken was, soodat het in 28 dagen in 't principaelste van dit Z.Oostermouson van dito[5.] tot hier heefft opgeseylt ende tusschen wegen noch wel[+] 8 dagen langh van stilte leggen drijven, mitsgaders oock sedert verleden Saterdagh onder dese wal[6.] geweest sonder de baey te hebben cunnen becomen, vermits de dagelijcxze harde Z.Z.Oostewinden sedert gewaeyt. [+175]

In 't zeylen van hier met *Hasselt* den 10 September anno passado langs de custe, als oock in 't cruyssen ende oplaveren tot Cabo Negro weder incluys, hadden al doorgaens de winden meest Z.West ende Z.Z.West vernomen met moy topseylsweer

1. aanval. Vgl. Eng. *attempt*, Fr. *attentat*.
2. inligting (as gevolg van verkenning).
3. *aff en aen de cust*, al langs die kus.
4. Verwarring van enkelvouds- en meervoudsvorme as gevolg van die afstand van die onderwerp *(schipper)* van die gesegdes.
5. d.w.s. St. Helena.
6. van Tafelbaai.

ende betogen lucht, sulcx dat dickwils in 15 à 16 dagen langh geen hoochte hadde cunnen becomen, lopende <de> stroom al meest N.West in zee ende wesende dicht onder de wal doorgaens stilder.

Van St.-Helena gescheyden wesende, hadden de wint in 't eerste al Z.Oostelijck tot op 24 graden 26 m. Z.breedte ende 13 graden 40 m. lengte, daer de wint vlack Oost ende des anders daegs op 25°48′ b. ende 14°36′ lengte comende O.N.O. cregen, ende wel soo noordelijck tot op de 31 à 32 graden <b.> ende 17 graden langte; ende op de 33½ graden breedte, 19 graden langte cregen de wint N.W. ende wel soo westelijck tot op de 34 graden brede[1.] ende omtrent 36 graden lengte, daer se de wint weder Z.Westelijck cregen ende alsoo meest behielden tot hier voor 't fort ten ancker is comen te arriveren, altijt goet handsaem weer.

Bracht ons van dito eylandt oock mede een brieffken geschreven door d' E. Westerwolt[(o)], waeruyt onder andren vernamen dat den 7 Juny passado van hier gescheyden wesende, den 20en met gesont volck aldaer[2.] wel aengelanght, mitsgaders na becomingh van weynich verckens, etc., noch oock eenige[3.] schepen ter werelt vernomen hebbende, den 2 July daeraen van dito eylandt gescheyden was met niet meer als anderhalff lasten rijs, wesende d' E. Crab (wel 600 verckens gevangen hebbende) met sijn 6 onderhorige schepen den eersten May tevooren vertrocken (alle Gode loff met gesondt volcq, hoedanich d' Almogende haer salvo in 't lieve Vaderlandt heefft willen laten aencomen).

Soo vernamen oock uyt copie van seecker Engels brieffken[(p)] door gemelte schipper van St.-Helena medegebracht ende gedateert 4 October 1657, geschreven in 't Engels schip de *Societeyt*, dat dito schip den 9 desselven maendts October aldaer was aengecomen in compagnie van de schepen *Egle*[4.], daerop commandeur Jeremias Blackman,[+] *Smirna Marchant*, daerop Niclaes Read, *African*, daerop Jhon Swaenley, *Benjamin*, daerop Arnout Bronne, ende 't schip *Dethick*, daerop [+175v] Cobham Douls[5.], nadat tesamen 10 weecken winterlaegh[6.] aen Madagaskar hadden gelegen ende gevonden hebbende aldaer aen dito St.-Helena oock 't schip d' *Olijfftacq*, 5 dagen voor haer daer aengelanght, die aen Mauritius bij 't *Slodt van Honingen* gelegen had, mitsgaders tesamen van St.-Helena vertrocken waren op den 15 October meergemelt[(q)].

Heden sijn hier oock weder in de baey geretourneert met de sloep *Peguyn* de vrije Saldanha-vaerders met een goede partije gedroogde vis, vogels ende veel duysent eyeren van 't Dassen-eylandt becomen, welcke eerste tochjen dese vrije luyden al een goet stuyvertjen sal opbrengen uyt 't volcq van de hier ter rheede leggende schepen, die se haer vrij graegh affcopen.

Deselve brachten oock mede een brieffken van ons Robben-eylandt's volcq, geschreven, luydende als te weten:

1. breedte.
2. op St. Helena.
3. Vir *geenige?* K ook: *eenighe*.
4. *Eagle*.
5. K het *doues*.
6. *winterlaegh liggen*, oorwinter.

‘Aen den Commandeur Riebeeck:

't Getal van de schapen is nu jegenwoordigh, soo jongh als oudt, 415 stucx, doch meest jonge.

De thuyn is jegenwoordich heel sober gestelt. Al 't goet, als de mieredick, wortelen ende pattattissen, sijn door de drooge tijt geheel verdrooght. Off met den regen weder sullen groeyen, weten niet, ende is Godt bekent. Weten voorts niet meer, hiermede, etc.,

Op 't Robben-eylant desen 19 January 1658.

(Was geteyckent:)

Jan Woutersz.’

23 *dito*, 's morgens fray weer ende 't luchjen noordlijck. Is op dato dese navolgende resolutie genomen, namentlijck[(r)]:

‘Op den 22en deser verleden[1.] 't cleynste jacht *Maria* van de custe van Angola redelijck spoedich over St.-Helena alleen weder hier gecomen sijnde ende 't grootste jacht *Hasselt* sijn reyse voorts vervordert na Arder op den geordonneerden slavenhandel nadat eenigen tijt voor Loango St. Paulo op voorsz. Angolse custe tesamen hadden gecruyst sonder eenige prinsen[2.] op te doen. Ende gesien bij de jongste missive onder Heeren Majores in dato 11 April laestleden uyt de vergaderinge der 17e aen[+] ons geschreven[(s)], dat (bij aldien de voorsz. jachten door 't becomen van eenige prinsen voor off ontrent Angola soo tijdelijck mochten weder hier gecomen wesen, dat wij haer Ed. advysen met de schepen van den herffst noch niet mochten hebben becomen) deselve in soodanich cas niet vreempt souden sijn die vojagie met voorhaelde jachten weder van hier na verhaelde custe te laten hervatten om vooreerst omtrent Angola andermael bij te houden ende op prinsen te passen, etc.; [+]176

Ende op 'twelcke bij den Raedt in consideratie genomen sijnde het jegenwoordich noch soo vroegh in de tijt wel is, dat met verhaelde cleynste jacht wel een nader tochjen op voorsz. Angola soude cunnen werden gedaen eer het groote jacht *Hasselt* van Arder, uyt de Guneese bocht, met slaven hier sal comen aenlanden, vermits bij dese laetste vojagie oocq nader bevonden is, dat men gins ende weder dese cust van Africa tot Angola incluys bequaemelijck ende seer gereet can bevaren;

Ende wij oock noch geen nader ordre als voorsz. op 't employ der voorsz. jachten van haer Ed. voorsz. sijn hebbende, vermits de herffstschepen noch niet sijn aengecomen ende om na Madagscar besendingh te doen oock noch wel 4 maenden te vroegh is, behalven dat haer Ed. op die trafficque gesint sijn alvooren nader te overleggen off al geraden sal wesen de Madagascarse vojagie te hervatten, etc., sulcx het voorsz. jacht na 't een ende 't ander wachtende een wijl soude moeten blijven hier ter rheede stil leggen; -

1. jongslede.
2. Nndl. *prijzen*. Van Ofr. *prise*, *prinse*, buitmaking; buitgemaakte skip.

Soo is verstaen in plaetse van dien 'tselve (gelijck haer Ed. voorsz. in cas van soo tijdelijcke wedercompste van beyden de jachten g'ordonneert hadden) ten eersten weder vaerdich te laten maken om, voor 't ledichleggen, noch een tocht na Angola te doen off misschien ondertusschen dito jacht met slaven vandaer becomen mochte worden met ordre omme oock mede alle havens van beneden de Bay Saldanha aff te besoecken ende aen te doen tot verbij Cabo Negro, Negra ende Vliegebay(t), offte wel sooveel vorder incluys als vermoet wordt dat de Portugesen geen vaste residentie sijn hebbende, ende overal te ondersoecken off men niet boven Angola na 't gevoelen van veelen eenige slaven- offte andren handel souden cunnen vinden, insonderheyt oock van huyden, schildtpadshoorn, rijs, milie[1.] ende ander durabel graen tot spijsinge deser plaetse, vermits dit eerste saysoen noch niet meer graen alhier is cunnen gewonnen worden als tegen aenstaende sal nodich wesen weder te versaeyen, ende waertoe dan oock goetgevonden is een cargasoentjen gereet te maecken, mitsgaders 't jacht gemandt te laten met 30 coppen, nemende daeraff 17 man, namentlijck 7 die meerder gemandt was ende noch 10 van *Hasselt* overgenomen gehadt, ende[+] gemonteert met noch 4 stucken, namentlijcq 2 3-ponders van 't fort ende 2 Engelse 6-ponders van 't Robben-eylandt, daer weder een ander 6-ponder [+176v] van 't fort sal in de plaets gebracht worden, sulcx dat voorsz. jacht dan sal gemonteert wesen met 12 stucken, omme oock suffichant[2.] te sijn tot opdoeninge van een redelijcke Portugese prinsen[3.] bij ende omtrent Angola tot waertoe (geen handel boven dito rijck van slaven offte yts sonders vernemende) verstaen wordt aff te sullen sacken off misschien voor Loango St.-Paulo noch yts mochte opdoen tot soulaes[4.] deser vojagie, omme vandaer dan over St.-Helena weder herwaerts te retourneren ende empassandt alsoo te vernemen wat schepen van d' E. Compagnie, de Caep verbij geraeckt, aldar mochten aengecomen wesen, om van deselve oock sulcx mede over te nemen als per soodanich schip voor de Caep tot provisien offte cargasoen voor den slavenhandel op Guinea van Batavia mochte gesonden wesen; ende ten welcken verstaen is den schipper ende opperhooffden des voorsz. jachts te authoriseeren in soodanigen cas te laten openen al de brieven van d.E. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India aen den Commandeur ende Raedt alhier geschreven, om daerbij te mogen weten wat deselve schepen sullen hebben aff te vorderen, etc., alle 'twelcke, met Godt de voorste, verhoopt wordt noch voor May sal cunnen uytgewerckt worden ende meergemelte jachtjen *Maria* weder hier geretourneert sijn, meest met *Hasselt* uyt Guinea tegelijck, off noch wel voor 'tselve, omme dan na d' ordre onser Heeren Meesters beyde deselve soodanich vorders te employeren als haer Ed. nader last aen ons te senden sal comen te dicteren.

1. Vgl. o.d. 2 Junie 1657 waar blyk dat mielies op dié dag vir die eerste maal in S.A. gesaai is. Kyk noot aldaar.
2. In die hs. staan weer *susfichant*. Die *s* moet van die kopiïs afkomstig wees. K het: *suffichant*.
3. *prinse* + aangevoegde *n*, nie noodsaaklik meervoudsuitgang nie.
4. Hier: bestryding van die koste.

Ende alsoo het *Robbejachtjen* (alhier opgemaeckt) seer bequaem ende een recht slagh is omme alle gaten uyt ende in te varen, volgens 'twelcke 'tselve seer dienstich coude wesen beneffens 't jachtjen *Maria* (vermits soo vlotgaende ende wel beseylt is) mede te gaen, mitsgaders oock van de schippers ende zeevarende persoonen verstaen wordt suffichandt genoech te sijn om voorsz. tocht met *Maria* tesamen heen ende weder na Angola te doen, -

Soo is goetgevonden, 'tselve daertoe dan te laten vaerdich maken ende te mannen met 6 coppen, omme, daer men met 't jacht *Maria* vreese had voor ondiepte, etc., 'tselve alle revieren ende inhammen eerst te doen ondecken ende alsoo voorsz. jacht *Maria* ten dienste te hebben, etc.

Wijders door den schipper van voorsz. jacht *Maria* voorgedragen wesende de surrogatie van navolgende persoonen in hoger bedieningen ende dat deselve haer de confirmatie door goede diensten ende comportementen hebben waerdigh gemaeckt,[+] -

Soo is verstaen deselve na den regel van den generalen articulbrieff dese navolgende verbeteringe toe te leggen, namentlijcq: [+]177

Lourens Pieterss. van Malmuye[(u)], hier te lande gecomen met 't jacht *Maria*, anno 1657, voor hoochbootsman à 24 gl. per maendt, welcke de opperstuyrmansplaets op dito jacht becleet heefft sedert 10 September verleden dat van hier na Angola is gevaren, wort op sijn versoeck ende bequaemheyt voornamentlijck vermits de goede getuygenisse van sijn schipper bij desen tot stuyrman geconfirmeert ende bij halvering[1.] van gagie toegeleyt voortaen te winnen 36 gl. per maendt, heden ingaende;

Pieter Jansz. van Dansich, hier te lande gecomen met 't jacht *Maria*, anno 1657, voor hoochbootsmansmaedt à 14 gl., welcke sedert verhaelde tijt de hoochbootsmansplaets tot contentement heefft becleedt, wort in forme als boven bij halveringh toegeleyt 19 gl. per maendt, heden ingaende;

Jan Hendricksz. van de Wormer[(v)], hier te lande gecomen als boven voor bosschieter à 12 gl., welcke de bootsmansmaetplaets sedert meergenoemde tijt heefft becleedt, wordt insgelijcx bij halveringh 14 gl. ter maendt toegeleyt te winnen, heden ingaende;

Broer Andriesz. van Medenblick[(w)], hier te lande gecomen als boven voor ondertimmerman à 39 gl. per maendt, welcke de oppertimmermansplaets sedert voorsz.

1. Uit 'n resolusie deur Prof. Thom in die Engelse uitgawe (*Journal*, I, p. 159) aangehaal, blyk dat met *halveringe* bedoel word die halwe gasie verbonde aan die vorige pos, plus die halwe gasie aan die nuwe pos. In die eerste deel van hierdie uitgawe, bls. 143, noot 2, kon alleen gewys word op die onbevredigende verklaring van WNT.

tijt waergenomen heefft, wort mede bij halveringh toegeleyt 40½ gl. 's maents voor oppertimmerman, op dato ingaende.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum voorsz.

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeeck

Claes Fransz Bordingh

Roeloff de Man

Jan van Harwarden

Abraham Gabbema, secretaris.'

24 *dito*, droogh weer ende windt Z.Oostelijck met donckere mist.

+ 25 *dito*, regenachtich weer en de wint van den Noordt-Westen, doch begondt tegen den avondt weder op te drogen; waer te wenschen, dat desen regen 8 à 10 dagen had mogen aenhouden. +177v

Heden is den Commandeur uytgeweest om riet op te soecken tot dack voor de gemaeckte corenschuyr, dat omtrent drie uyren gaens van hier eenichsints, doch niet genoegh, gevonden ende ordre gestelt heefft 'tselve in d' aenstaende weecke aff te snijden ende door Compagnie's wagens met ossen te laten halen, alsoo 't nader hieromtrent al verbesicht[1.] ende door de vrije luyden tot hare wooninge opgehaelt is.

26 *dito*, hard, windrigh weer en de wint Z.Z.Oost met droogte. Is den Commandeur ten eynde voormelt weder uytgeweest, wel tusschen de 4 à 5 uyren gaens, om noch meer riet op te soecken, 'twelck oock gevonden ende als vooren om aff te snijden ende laten halen mede ordre gestelt heefft.

Sondagh, *den* 27 *dito*, idem, hard windrigh weer van den Z.Z.Oosten.

28 *dito*, 's morgens moy weer ende 't luchjen slap van den N.Westen, doch op den namiddagh na den aert deses tijts al weder stijff Z.Z.Oost, dat midnachts ordinair ophoudt.

29 *dito*, idem, weer ende windt als vooren. Sijn de vrije Saldanha-vaerders met haer chaloup *Peguyn* weder na d' eylanden gevaren, medenemende empassandt navolgende briefken, geschreven, per vrijmanssloep *Peguyn:*

'Aen Jan Woutersz. op 't Robben-eylant,

In plaets van Thomas Christoffel Muller, die op desselffs versoeck sijn vrijdom, neffens Jurrien Jansz. ende Gerrit Harmansz. in compagnie is toegestaen, compt Rijck Overhage weder op 't eylandt, om beneffens U aldaer de schapenwacht waer te nemen. Ende alsoo wij sien dattet met geenige vruchten daer wil succederen, wordt Ul. tot animatie van wel doen[2.] in 't achtnemen op de voorteelt[3.] van Compagnie's schapen toegestaen de visserij op dat eylandt, omme die te vangen, vlecken[4.],

1. opgebruik.
2. *tot animatie van wel doen*, tot aansporing om jou bes te doen.
3. Soos so dikwels vir: *voortteelt*.
4. oopsny. Die woord is in Algemeen Nederlands uitgesterf. Overdiep: *Woordenboek van de Volkstaal van Katwijk aan Zee*, bls. 63 vermeld dit nog. Dus dialektiese visserstaal.

drogen ende aen d' E. Compagnie (maer niemandt anders) te leveren tot 5 gl. 't hondert lb., waertoe Ul. op de clippen aldaer selffs souts genoegh cundt maken[+] ende opgaderen. Ende sal tot 't crael ende wachthuysjen eerstdaegs de [+178] gevorderde staecken ende riet volgen, daer staet op maken cundt, ende sigh voorts vlijtigh dragen op de aenteelt van de schapen. Ende laet ons met den eersten weten hoeveel volwasse rammen, hamels ende uytgejongde oude oyen daer sijn om te mogen halen tot ververssinge voor Compagnie's schepen, die nu alle dagen veel staen aen te comen.

't Slijpsteentjen ende toebehooren dat daer is, sult laten volgen aen voorsz. Jurrien Jansz., alsoo 't hem tot sijn gebruyck vercocht is ende Ul. haer messen wel scherpen cundt op een ander steen om te schapen te lubben.

In 't fort de Goede Hoope,
adij, 29 January anno 1657.
Hiermede, etc.,
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck.'

30 *dito*, moy weer ende windt als vooren. Endeis heden dese onderstaende resolutie getrocken, luydende als te weten[(x)]:

'Den tijt van den 25 courandt nu al 5 dagen overstreecken sijnde vóór welcke, conform de resolutie van den 7en deses selven maents January, goetgevonden was de schepen *Arnhem* ende *Honingen* niet te laten vertrecken om redenen daerbij genarreert, derhalven heden door den Commandeur beneffens den Raedt deses forts beroepen sijnde die van den Breeden Raedt der voorgemelte schepen ende 't jacht *Maria*, mitsgaders geproponeert dewijle tot heden noch geen scheepen uyt 't Patria sijn aengecomen om de meergeseyde twee benodichde[1.] costelijcke retourschepen daeruyt na vereysch te versien wat in dese occurrente[2.] sake ten besten van d' E. Compagnie te doen soude mogen wesen, ende wijders aengebooden sooveel bestiael te laten insouten als voor 't benodigste schip *Arnhem* soude mogen vereysschen, ende oock noch 3000 lb. broot uyt 't jacht *Maria* te lichten, neffens sooveel rijs uyt forts magasijn als waermede *Honingen* de reys soude cunnen doen, - Soo is na veele overweginge verstaen, dewijl het vleys ('twelck hier seer mager valt ende, vermits de warme tijt, ingesouten wordende niet wel soude cunnen duyren) het daermede niet te avontuyren, maer met vertreck derselver schepen te blijven wachten tot een off meer van de herffstschepen uyt 't Patria hier sullen comen aen te landen, dewijle doch *Arnhem* vermits sijn benodicheyt om meest alle dingen niet can uyt forts provisien geholpen worden als sijnde dito fort maer versien jegenwoordigh met niet boven 200 lb. broot, 4 lasten rijs, 5 vaten gort, 1 dito vleys, 1 steert[3.] speck, 2 halff amen oly, 1 staert van een halve legger asijn ende 1 ancker wijn op 't hooghste -

1. nooddruftige, behoeftige.
2. Hs. *accurente* = *occurente* = lopende, onderhawige.
3. Ek het eers gedag aan 'agterlyf' of 'agterkwart', maar blykbaar beteken *steert* ook: 'oorskot, laaste stukkie'. Vgl. WNT, XV, 184. Vgl. bls. 257, noot 2 hierná.

Sulcx dat maer alleen 't *Slodt van Honingen* met den rijs souden cunnen beholpen worden om alleen te vertrecken, doch heeft sulcx (in rade geventileert) niet deurgewilt[1.] ten aensien van 't pryckel, ende dat het oock tegen 't gemoet ende d'ordre van d' Heeren Meesters is strijdende soo costelijcken schip door zee te laten gaen, vermits derselver iterative ordres na India altijt sijn om, mogelijck wesende, de retourschepen jaerlijcx gecombineert op de havenen onses Vaderlants te laten aencomen, invougen het aengaende 't schip *Honinges* vertreck alleen daerop is blijven steecken, te meer dewijl doch alle uyr van de dagh soowel van India als Patria onset[2.] tegemoet gesien wordt ende al geruchten sijn datter schepen onder de wal souden vernomen ende staende dese vergaderinge met canon uytter zee eenige schoten gehoort wesen.

Wijders geleth op 't versoeck van Andries Blaeuw van Amsterdam, uytgecomen met 't schip den *Oliphandt*, anno 1652, voor derdewaeck, naderhandt in India gevordert tot onderstuyrman met 30 gl. maendelijcx ende jegenwoordich door versterff ende vacantie[3.] op 't schip *Arnhem* gesurrogeert tot de opperstuyrmansbedieninge, die sedert 23 Augusty verleden tot genoegen heefft becleedt volgens overtollige[4.] getuygenisse van de opperhooffden desselven schips, ende dat sigh derhalven de confirmatie met goede diensten ende onberispelijcke comportementen heeft waerdigh[+] gemaeckt - Soo wort denselven op sijn versoeck ende vereyschte bequaemheyt bij desen in voorsz. opperstuyrmans qualité [+179] geconfirmeert ende volgens den regel van den generalen articulbrieff[(y)] na d' ordre onser Heeren Meesters bij halveringh van gagie toegeleyt 40 gl. maendelijcx, ingaende 23 Augusty voorsz., dat de gemelte opperstuyrmansplaetse op voorsz. schip *Arnhem* heefft waergenomen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jare als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Wijnant van Catersvelt
Johan Goosens
Claes Speelman
Jan Symonsz[(z)]
Claes Fransz. Bordingh
Roeloff de Man ende
Abraham Gabbema, secretaris.'

Heden wierdt een schoot gehoort van groff canon niet alleen hier aen 't fort, maer oock in 't landt van al de vrijeluyden, ende quamen oock eenige luyden tijdinge

1. d.w.s. die Raad wou daar nie voor stem nie.
2. Soas so dikwels vir: *ontset*.
3. vakature, leë pos.
4. oorvloedige.

brengen datter 2 schepen onder de wal gesien waren, doch daerna ter degen latende uytsien, coste niet vernomen worden, selffs oock niet van onse uytkijckers dagelijcx daerop uytgaende, hoe seer men daernae liet uytsien, sulcx niet geweten wierd wat tselve mochte beduyden; is derhalven ordre gestelt dat morgen vroegh metten dagh volcq sal uytgesonden worden om 't landt van dese Caep buyten de zoom[1.] rontsom te gaen soecken ende vernemen off ergens eenich schip in d' een off d' ander inham mochte g'anckert leggen.

Tegen den nacht begond al weder hard te waeyen van den Z.Z.Oosten, houdende na gewoonte midnachts op.

Ultimo ditto, 's morgens moy weer. Is verhaelde volcq om na schepen op[2.] te soecken, uytgesonden ende weynich daer na liet 't *Slot Honingen* een schoot doen ende de vlagh van achteren waeyen, tot teycken van een schip gesien te hebben; ende quam daerop ten eersten aen landt den schipper van *Arnhem*, seggende oock dat een seyl gesien had. Maer den Commandeur selffs achter de Leeuwenbergh gaende ende voorsz. schipper per de schuyt na buyten sendende, vermits stil was om daerna toe te roeyen, cost geen schip vernomen worden, maer wel eenige hoge brandingen op de clippen die buyten in zee van 't Robben-eylandt[3.]. Doch quamen daernae van 't Leeuwengebergte aff de uytgesonden soldaten, welcke seyde dat heel westwaerts in zee een ander schip hadden vernomen als 'tgene door[4.] die van de schepen in de bay gesien soude wesen, sulcx den Commandeur oock derwaerts gingh, maer coste mede al niet vernemen.

Tusschenwijle begond fraey te coelen uytter zee van den N.Westen, waermede[+] deselve haest sullen moeten opdonderen ende wierden voorhaelde soldaten [+]179v voorts de soom van de Caep omgesonden ten eynde voorsz.

Tegen den middagh begond deur te wayen van den Z.Westen, sulcx datter schepen onder de wal sijnde, souden al moeten binnen geweest hebben.

Heden waren van Kochoquas volcq hier geweest met 4 koebeesten ende 29 oud ende jonge schapen, die haer altemalen affgehandelt wierden, belovende haest meer te brengen, waeromme oock wat wel getracteert ende onthaelt wierden.

Eindnoten:

(a) Ou naam vir die berge wat vandag as die Twaalf Apostels bekend is.
(b) Die vallei van Houtbaai.
(c) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 287-288. K.A.
(d) 'Achterom' beteken hier - soos reeds voorheen verduidelik is - óm die noorde van Skotland, en dus nie deur die Engelse Kanaal nie.
(e) Ooreenkomstig die oktrooi van die Kompanjie het die ses kamers, waaruit die maatskappy bestaan het, beheer oor hulle eie amptenare en skepe gehad. In die lig hiervan is dit dan ook verstaanbaar dat daar in die oktrooi neergelê is dat skepe na die hawens, vanwaar hulle uitgeseil het, moes terugkeer. Sien oktrooi, art. 12. Cau, Van Leeuwen e.a., *Groot Placaetboek*, I, kolomme 529-538.
(f) Twee ondernemende vryburgers, Jurrien Jansz. en Gerrit Harmansz., het onder die voorwaardes wat hier genoem word, verlof gekry om tussen die Kaap, Saldanhabaai en Dasseneiland te vaar en handel te dryf. Die volgende dag het die Politieke Raad 'n plakkaat uitgevaardig om hulle regte te beskerm. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp. 32-33. Sien ook V.C. 39: *Letters of Freedom*, 1657-1662, p. 39. K.A.

1. grens, kus.
2. oorbodig na *na*.
3. Hier ontbreek in H een of meer woorde. Volgens K: *aff leggen*.
4. H het *die* i.p.v. *door*.

(g) Die Steenberge, die berge vanaf Muizenberg in noordwestelike rigting na die Constantiaberge, is vandag nog onder hierdie naam bekend. Die Bosberge is die berge vanaf - en insluitende - die Constantiaberge noordwaarts na die huidige Groote Schuur toe. Sien kaart van vryburgerneersetting, wat elders in hierdie band verskyn; en Geskiedkundige Atlas van Nederland: *De Koloniën*, blad 27 - kaart van prof. Van Winter.
(h) Constantianek.
(i) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 289. K.A.
(j) Ibid., p. 290.
(k) St. Paulo de Loanda, ou Portugese aanloopplek op die kus van Angola.
(l) Vandag kortweg Kaap Lopez, aan die Gaboenkus, feitlik op die ewenaar.
(m) Ardrah, ou handelsentrum aan die kus van Opper-Guinea.
(n) Ou naam vir 'n kaap 'n entjie noord van die mond van die Kunenerivier, aan die weskus van Afrika.
(o) Hierdie brief ontbreek in die reeks *Inkomende Brieven* in die Kaapse Argief.
(p) Vir hierdie Engelse brief sien C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, p. 960. K.A.
(q) Die name van hierdie skepe en hulle kapteins word in die pasgenoemde 'Engels brieffken' as volg aangegee: -

Societye (Leonard Bushell)
Eagle (Jeremiah Blackman)
Smurna Merchant (Nicholas Read)
African (John Swanley)
Benjamin (Arnold Browne)
Dethik (Cobham Dones)
Olive Branch.

(r) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 291-294. K.A.
(s) C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 804-805. K.A.
(t) Die Baai van die Vlieë (Bahia das Moscas) lê ongeveer 30 myl noord van Mossamedes, aan die kus van Angola.
(u) Malmö, stad in die uiterste suide van Swede, aan die Sont geleë, teenoor Kopenhagen.
(v) Drooggelegde gebied in Noord-Holland.
(w) Stad in Noord-Holland, aan die Suidersee geleë, noord van die stad Hoorn.
(x) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 295-296. K.A.
(y) Sien *Daghregister*, I, p. 433, noot l.
(z) Jan Sijmonssen Clos.

Februari anno 1658

Adij, *primo dito*, 's morgens stil, moy weer met betogen lucht, waerop tegen den[+] avondt een motregen volgden, mitsgaders de vrije Saldanha-vaerders met haer [+]180
sloep, de *Peguyn*, weder hier aen 't fort retourneerden (met goet deel eyeren ende vis), desen morgen van 't Dassen-eylandt gescheyden, welcke mede eergisteren meende een schoot gehoort te hebben; maer hadden gansch geen scheepen offte teycken van dien vernomen, sulcx 'tselve altemalen misgekeecken sal wesen.

Nieuwe maen, *den* 2 *dito*, harde Z.Z.Oostewinden ende hadden ons uytgesonden volck, thuyscomende rontsom de Caep, mede niet vernomen.

Sondagh, *den* 3 *dito*, 's morgens fray, stil weer.

4 *dito*, mistich weer ende 't luchjen Noordwestelijck doch 's namiddags Z.Z.Oost, waermede 't *Robbejachtjen*, beneffens 't jacht *Maria*, gedestineert na Angola te varen[(a)], vooraff t'seyl gegaen is na 't Robben-eylandt met partije riedt ende sparren, neffens 25 jonge lammeren om daer aengefockt ende vetgeweyt te worden, als onderstaende brieffken is dicterende, geschreven per de chaloup *Robbe-jacht:*

'Aen Jan Woutersz. ende Rijck Overhagen,

Op Ul. gedaenen eysch wordt per 't *Robbejachtjen* gesonden de gevorderde 200 stocken tot het crael ende partije bossen riedt om een wachthuysjen op den vuyrbergh[1.] te maken, ende laet niet na volgens de gegeven ordre op 't vuyren wel te doen passen, alsoo der de seynen expres opgemaeckt sijn ende al de schepen sonder pryckel inseylen[2.] mogen. Alhier wordt gemeent dat Woonsdagh ende Donderdagh verleden 2 schepen buyten de wal gesien ende schooten gehoort sijn, doch geen van beyden opgedondert. Laet ons met d' eerste gelegenheyt weten off Ul. deselve oock vernomen hebt, ende altijt 's nachts vuyren als gij schepen verneempt die 's avonts niet binnen cunnen comen, ten eynde voorsz.; oock om telckens te weten off d' onse hier van landt wel uytgesien hebben.

Wegen noch een man op dat eylandt te stellen, dunckt ons een frivool voorstel, want dewijl voor U tijt altoos met drie persoonen is cunnen waergenomen worden, waerom soude sulcx nu niet geschieden? Wij hadden liever andre voorstellen, die, in plaets van lasten, tot verlichtinge ende voordeel van d' E. Compagnie mochten gedijen, waerop te practiseeren rechte teyckenen ende manieren van goede, oprechte, ijverige dienaers sijn, ende 'twelcke Ul., beneffens de behoorlijcke achtinge op d' aenteelt der schapen, op 't hooghste gerecommandeert, mitsgaders bij desen, etc.

[+]In 't fort de Goede Hoope,
den 4 February anno 1658. [+]180v
(Was geteyckent)
Jan van Riebeeck.'

(Ter sijden stondt noch)

'Hierneffens gaen noch 15 jonge oyen om voor<t> te teelen ende 10 jonge rammen om vet te weyden, sijnde samen 25, soo datter mette 415 volgens U laetste schrijvens nu, behalven die der sedert aengeteelt sijn, moeten wesen 440 stucx.'

't Jacht *Maria* soude desen avondt mede hebben t'seyl gegaen, maer cost vermits de opsteeckende harde Z.Z.Oostewindt sijn ancker niet thuys crijgen, sulcx den

1. berg waarop seinvure gemaak word.
2. nl. na die rede.

5 <*dito*>, 's morgens met een labber Z.Ooste-coelte onder seyl ginck om sijn reyse te vervorderen, sijnde aengeleyt[1.] van hier de cust langs tot Angola toe, met 't *Robbejachtjen* bij sigh, om alle havens, baeyen, inhammen, revieren, etc., te ontdecken ende ondersoecken off niet ergens eenige slaven-ende ander handel ten proffijte van d' E. Compagnie op te vinden wesen sal, ende na voltreckinge van dien vorders voor Loango St.-Paulo na een Portu<ge>se prince uyt te sien, om daernae dan over St. Helena weder herwaerts te retourneren tegen dat *Hasselt* uyt de bocht van Guinea verwacht wordt, 'twelcke, met Godt de voorste, gehoopt wort in off voor de maent May aenstaende te sullen wesen.[+]

[+]Verbatim Copy, 2, Dagregister 1656-1658, Kaapse Archief[2.].

Soo is oock in compagnie van versz. jacht *Maria* op dato wederom na d' eylanden[+] vertrocken het vrijmansvaertuijgh, nadat al haer vis en eijeren aen de hier ter rheede leggende schepen en burgers wel vercocht hadden. [+]813

'Snamiddaghs harde Z.Z.oostewinden.

6, 7, *en* 8*en dito*, vehemente, harde stormwinden van denselven hoeck; echter is den Commandeur snamiddaghs weder uijtgegaen na de Houtbaij en Steenbergen omme nochmael terdegen aff te speculeren wat plaetsen datter meer mochten sijn daer de Hottentoos souden cunnen overcomen en deurschiapperen[3.], climmende ten dien eijnde den

9*en dito*. 'Smorgens met lemiren van den dagh uijt de Houtvaleij (daer sigh[4.] onder[+] den blauwen hemel vernacht had) 't geberghte op, en besightigende alsoo al de Steenbergen tot boven op haer cruynen van de cloofpas of tot den uijtersten hoeck aen de Baij Fals incluijs, en bevindende sooveel open plaetsen en deurtoghten datter gheen cans is deselve te besluijten met minder als 10 à 12 redouten en langhe vleugels[5.] ofte trenchementen[6.] wel van 4 à 500 roeden daeraen, om de gemelte deurtochten aff te snijden, die somige, vermits de clip- en steenachtigheijt seer swaer, moeijlijck, en costelijck, en op andre steden weder wat lichter vallen en te graven wesen sal en over de hondert soldaten[7.], doch al 't werck met grote kosten en moeijten al gedaen sijnde, sal 't noch al te malen hangen aen goede en naeuwe wacht, sulcx dat, wanneer die door den eenen of den andren op verhaelde besettinghen[8.] dan maer eens versloft ofte niet wel waergenomen wort, de Hottentoos deursnappen en noijt weder hier omtrent te crijgen sullen zijn, behalven dat wij ten eeuwighen daghen noijt meer bij haer sullen vertrout worden, maer altijt verdaght blijven, [+]814

1. daarop gerig, met as doel van die reis.
2. Die joernaal van 6 tot 28 Februarie ontbreek in H. Wat hier gegee word, is 'n afskrif van die sog. in die Kaapse Argief, 'n afskrif wat onder leiding van Theal deur die Regering van die Kaap-Kolonie in Den Haag sou gemaak wees. Die dagverhaal vir die betrokke tydperk is (in geskonde vorm) in K aanwesig.
3. Kyk Dl. I, bls. 167, 395.
4. *Vernachten* is anders geen wederkerende ww.nie.
5. sytakke.
6. slote, loopgrawe.
7. Hier ontbreek woorde.
8. *verhaelde besettingen*, genoemde poste.

en alsoo al de gedaene excessive oncosten en moijten om niet gedaen wesen[1].

[+] *Sondagh*, *den* 10*en dito*, 's morgens fraij sonneschijn-weer en 't luchien N.West uijtter zee. [+]815

11 *dito*, stil weer met doncker betogen lucht, doch begond naermiddaghs op te claren, en wederom heel hard te waijen van den Z.Z.Oosten.

12*en dito*, even harde, drooghe winden van den Z.Z.Oosten.

'Heden d' opperhoofden van de schepen *Arnhem* en *Honinghen* aen lant haren noot clagende dat niet boven noch 2 daghen eetens van rijs en broot voor 't volcq in de schepen hadden, en dierhalven versoeckende om wat rijs hier van landt[(b)], daer 't jegenwoordigh mede soo sober van is, als oock niet boven 100 pont broot bij 't magasijn wesende, datter qualijck een maendt langer mede sal cunnen gestreckt worden, echter evenwel, gemerckt de gemelte schepen nodigh dienen met ijtwes versien, om of se van de rheede quamen te verdrijven, dat deselve wat mochten hebben om van 't Dassen- of Robben-eylant weder op te comen, ende 't volcq de[+] mont open te houden, ten eijnde door mancquement van dien in den [+]816 alderuijttersten noot van honger vervallende, de genoemde costelijcke schepen niet mochten in ruijne geraken, dewijle Godt de Heere deselve van soo penible, sware reijse genadelijck noch behouden in dese haven heeft laten arriveren, -

Soo is, om deselve soo veel in ons sij, naest Godt, sodanigh oock te behouden en conserveren, verstaen boven d' adsistentie haer tot heden met over de 30 koebeesten en ruijm 40 schapen, etc., gedaen, elck noch met een last rijs te adsisteren ende, gelijck tot noch geschiet sij, tot versparinghe van 't Hollandts vleijs, oock noch al met 2 beesten en 2 schapen 's weeks aen elck schip te blijven continueren, waermede 't noch een maendt langh sullen moghen gaende houden, ende alsoo te beter het nader ontset van 't Vaderlandt of India met te min prijckel cunnen afwaghten, 'twelck Godt de Heere tusschen wijle gelieve te laten aencomen, of sullen die van de versz. schepen en <die> hier aen lant even seer ontbloot wesen, en geen van beijde canten ijts meer hebben om malkander bij te zetten, volgens 'twelcke den vrije luijden alomme oock is aengeseijt, datse met hare verleden weeck laest[+] gehaelde maentsprovisiën by tijts sullen moeten sien te strecken soolangh alsse cunnen, vermits om[2] de behoudenisse der verhaelde costelijcke schepen, [+]817 en ingevolge d' adsistentie conform dese resolutie aen haer te doen, vóór nader ontset geen provisie meer bij 't magasijn can gehaelt worden, als wesende daermede met de schepen jegenwoordigh hier aen landt over eene kam geschoren en even sober versien, waeromme oock de herbergiers aengeseijt is geen tafel oft gastneringhe meer te houden, nochte broot oft eenighe eetwaren aen ijmanden te vercopen tot nader ordre en ontset als versz., en opdat *Arnhem* te min mochte verlegen vallen,

1. Gedurende V.R. se afwesigheid van die fort op 6, 7, 8 en 9 Februarie word daar geen dagverhaal aan die fort gehou nie en kry ons alleen V.R. se beskrywing van sy tog.
2. *vermits om* = om, ter wille van.

is oock goet gevonden 2 vaten speck uijt *Honinghen* dito schip tot een wijck[1.] als voren mede over te laten geven, mitsgaders noch een ancker brandewijn uijt Forts sober magazijn.

Wijders door de opperhoofden vant bovengemelte schip *Arnhem* versoght wesende dat een ander in de plaets van den overleden onderstuijrman Lichthart mochte werden gestelt, en alsoo hem daertoe is aenbiedende Cornelis Roeloffssen Goudtsmidt van Rotterdam, in 't lant gecomen met 't jacht *Erasmus*, anno 1654, voor schieman à 20 gulden per maendt om de vacante onderstuijrmansplaetse op gemelde schip te becleden, wort bij desen, vermits desselfs goede comportementen[+] op zijn versoeck en vereijste bequaemheijt in de versz. vacante [+818]
onderstuijrmansqualité gestelt, en volgens den regel van den generalen Articulbrieff na d' ordre onser Heeren Meesters bij halveringhe van gagie[(c)] toegeleijt te winnen 30 gulden maendelijcx, heden ingaende.

Aldus gedaen en geresolveert in't Fort de Goede Hope.
(Was geteijckent)
Jan van Riebeeck
Wijnant van Catersvelt
Jan Gosens
Claes Speelman
Jan Sijmonsz. Clos
Roeloff de Man
Abraham Gabbema, Secretaris.'

13 *dito*, 's morgens fray, bequaem weer. Braghten ons de opperhoofden vant schip *Arnhem* tijdingh dat 't gemene volcq van 't *Slot Honinghen* de 2 vaten speck niet hadden willen aen die van *Arnhem* (daerom geweest) overgeven, soo sij zeijden door instigatie van de schipper Claes Speelman, schoon datter noch wel 12 à 13 vaten speck neffens oock wel sooveel vleijs in dito schip was, daer ter contrarie *Arnhem*[+] maer 3 vaten vleijs en geen half vat speck hadde, en sulcx oock wel te geloven was, dewijl verhaelden Speelman gister in rade daer seer hadde [+819]
tegengestreeft en daerop oock ten eersten met schuijt en boot al 't volck van versz. *Honinghen* ons op den hals aen land gestuijrt, willende dat men haer soo veel rijs soude bijsetten dat se mochten deurgaen[2.], alsoo uijt haer schipper verstaen hadden hier genoech was, welcke derhalven te kennen gegeven wierden, indien se van hier daermede hadden cunnen geholpen werden, dat het langh geschiet soude sijn geweest, en haer daerom souden te vreeden houden opdat se, mede gelijck *Arnhem*, uijt onse soberheijt noch sooveel met rijs mochten werden versien, als waermede nader ontset soude cunnen uijtgewacht[3.] worden, 'twelck oock alle uijr van den dagh te gemoet gesien wierd,

1. *wijck?*
2. nl. na die vaderland.
3. Ongebruiklike vorming: die tyd afwag totdat hulp opdaag.

met welck bescheijt haer (doch al murmurerende) noch lieten geseggen, en weder na boort voeren, genoechsaem blijken latende dat se van de 2 vaten speck, volgens resolutie van gister, niet souden willen scheijden, waerbij wij dan oock genoechsaem[+] proeff hebben dat het met oversetten en aen wederzijden even gelijck te laten [+820] delen om samen te vertrecken niet soude cunnen of willen, sonder onlusten gaen hebben[1.], en daeromme in deese saeck vrij voorsigtigh dient gehandelt, alsoo 't volcq aldaer haer schipper al meest boven 't hooft gewassen is, resulterende apparant uijt het rekeningh-copen[2.], daermede denselven sich g'engageert en sijn ontsach vrij gebroken ende gekrenckt heeft, halende tusschenwijle die van *Arnhem* haer toegeleijde last rijs met de boot uijt[3.] Fort aen boort, en wordende die van *Honinghen* ledigh wegh gesonden tot d' ordre van 't oversetten der 2 vaten speck sal voldaen wesen, achtervolgens resolutie gister ten meesten dienste van d' E. Compe en tot conservatie ofte behoudenisse van beijde dese 2 schepen daerover specialijck genomen.

'S namiddags begond weder na dese tijdt jaers manier[4.] hard te waijen van den Z.Z.Oosten.

[+] 14*en* <*dito*>, 'S morgens noch al even stijff aenhoudende tot omtrent middagh, als wanneer schipper Speelman van 't *Slot Honinghen* met de schuijt aen landt [+821] quam, sonder noch al voldaen te hebben d' ordre van verhaelde 2 vaten speck aen 't gebreeckelijke[5.] schip *Arnhem* over te geven. Des van den Commandeur daerover aengesproocken, en voornamentlijck gerepremendeert[6.] wierd dat gister sodanighe absurditeijten gepleeght hadde van al 't scheepsvolcq hier aen lant te senden om soodanighe moetwil en force te plegen, uijt welcke, indien men daerinne niet voorsightelijck en hadde geprocedeert, groote tumulte stonde te resulteren, voornamentlijck soo 't volcq hier aen lant niet in beter toom en ordre was gehouden geweest, als beeldende haer in emmers soo veel reden te hebben om niet in te willighen dat de provisiën (daer se dagelijx soo swaer op wercken moeten) na boort ginghen, als die van *Honinghen* welcke niets te doen hadden dan stil op de reede te leggen wachten, etc., hoedanighe hij schipper oorsaecke[7.] was en te sijner tijdt oock te verantwoorden hebben soude, waerop dito schipper wel stoutelijck dorstte antwoorden dat sulcx voor dato den Heer Generael[8.] wel gebeurt was, menende daeromme aen 'tselve so veele niet gelegen te weesen, en den Commandeur, siende meer op de behoudenisse van Comps. kostelijck geladen schip als de particuliere foute[+] van den schipper, welcke vooralsnoch niet te corrigeren was, vermits geen bequame stoffe bij der hant ware om 't schippers gesagh op dito [+822] schip in sijn plaetse

1. d.w.s. sonder dat ons onluste gaan kry. *Gaen* hulpww. van tyd.
2. Die bedoeling van hierdie woorde is onduidelik.
3. *uijt = uit het*.
4. *na dese tydtjaers manier*. Verwarde genitiefkonstruksie: *dese tydt* (vir *deses tydts*) is afhanklik van *manier*, *jaers* van *dese tydt*. Bedoel word: na die manier van hierdie tyd van die jaar, soos gewoonlik hierdie tyd van die jaar.
5. behoeftige, gebrek lydende.
6. berisp.
7. *hoedanighe hy schipper oorsaecke was* - slordige konstruksie. *Hoedanighe* is 'n vage verwysing na die voorgaande *moetwil* en *force:* waarvan hy, die skipper, die oorsaak was.
8. Blykbaar die Goewerneur-Generaal van Indië.

te laten becleden, etc., heeft volgens de genomen resolutie van eergister, gelijck als aen die van *Arnhem*, het last rijs echter evenwel laten volgen, en den versz. schipper aengeseijt de gemelde 2 vaten speck aen *Arnhem* over te laten gaen, off dat alle onheijlen en schaden, voor d' E. Comp. daeruijt te resulteren, tot sijn swaerder verantwoordinghe souden comen, 'twelck hij beloofden te sullen doen soo haest als die van *Arnhem* daerom quamen; welcke derhalven gelast wierden daer nochmael om aen boort te varen, en voorhaelden Speelman ons aen lant te brengen de 2 principaelste belhamers[1.], sijnde den botteliersmaet, welcke geseijt had dat den bruij van den raet en alles had, en daerom niet begeerden de ruijmen op[2.] te doen, nochte oock dat ijmant soo coen ware de sleutels daertoe aen te vatten om 't speck uyt 't ruijm te halen, etc., en een andren jongen snappert[3.] die gister seer trots en moetwilligh[4.] hier in 't Fort had gesproocken met groote dreijgementen, etc., toegenaempt Javaen, om daertegen te laten procederen als na behoren, off dat, sulcx niet nacomende, alles op hem, schipper, soude verhaelt worden, etc.

15 *dito*, 'S morgens fray weer en 't luchien N.West uijtter zee.

16 *dito*, idem. En quam Schipper Speelman aen landt met voorhaelde 2 personen en beijde de boots vol volcq, die hij seijde dat deselve personen niet wilden laten in 't Fort comen. Echter liet den Commandeur deselve ontbieden, doch quamen daermede altemalen binnen, ronduijt seggende dat se niet begeerde die aengetast souden werden. Echter wierd den botteliersmaet met listigheijt noch gecregen en in heghtenisse gestelt, daer hun al't scheepsvolcq genoech met force tegen stelden en groote commotie maeckten, alsoo niet boven 7 à 8 man in off omtrent 't fort was en al te malen in 't bos waren om eenighe gesaeghde plancken tot het hooft[5.] uijt te halen en op 't wagenpat te slepen. Echter wierden door den Commandeur gelast buijten te gaen, dat se genoech tegen wil en danck noch deden, werpende en goijende den Corporael[+] en wacht soodanigh met steenen dat deselve versoghten haer met hun schietgeweer mochten verweeren, 'twelck verboden en de poort [+824] gesloten wierd om vorder onheijlen voor te comen, ontsnappende den andren, genoempt Javaen, den dans noch, daertegen weder 2 andre baijvangers[6.] ofte belhamers gecregen wierden en de rest vast alle force en moetwille op de poort van 't Fort pleeghden, willende daer niet van afgaen nochte na boort varen, sulcx dat se het schenen alles te willen dwinghen 'twelck bij ons niet te helpen was voor ons volcq weder uijt 't bos quam, doch begaven haer na den middagh noch van lant, seggende dat se meer volcq wilden halen om de gevangens per force te doen largeren[7.], etc.

Onderwijlen compt het vrijmansvaertuijgh weder hier te retourneren met partije eijeren, vis, en ½ aem traen, van 't Dassen-eijlandt Dinghsdagh verleden affgevaren, en daeghs voor eergister door de harde Z.Z.Ooste-stormwinden (al bijna in dese baij

1. Dissimilasievorm van *belhamel* wat meer voorkom in die Ndl. volkstaal.
2. *op te doen*, oop te maak.
3. praatjiesmaker.
4. kwaadwillig, baldadig.
5. *tot het hooft*, vir die seehoof.
6. belhamel, voorbok. WNT II, 804.
7. loslaat.

wesende) weder na 't Robben-eijlant gekeert, mede brengende een brieffken van[+] d' onse aldaer gesz. luijdende als te weten: [+]825

‘Aen den Commandeur Rietbeecq,

'T getal der schaepen is jegenwoordigh (met de jonghst becomen 25 stucx) samen 450, soo jongh als out, daeronder niet meer bequaem sijn, soo oijen, hamels, en rammen als 48 stucx, om nu te halen, en laten nu mede gaen met vrijmansvaertuijgh die wij UE. toesenden 6 stucx op 't seggen van Rijck Overhagen. Versoeken aen UE. als dat ons gelieft gesegelde last te geven, volgens UE. ordre alhier ons ter handt gestelt om geen faute te begaen.

Wat aengaet van de schepen die meenen gesien te zouden[1.] hebben, sijn bij ons niet vernomen, noch hebben oock gheen schieten gehoort, en om uijt te sien wort tweemael daeghs 'smorgens en savonts bij ons op den vuijrbergh gegaen. Alser scheepen geweest waren, off geschooten hadden, soude bij ons wel gehoort ofte gesien zijn.

Van wegen de visserij die UE. ons hier toestaet, blijven hoochlijck danckbaer, maer zijn aen UE. versoeckende als dat ons met een fraij vaertuijgh van 25 à 30 guln[2.] geliefden te versien, mits[3.] te betalen, maer sout is hier voor de mondcost niet[+] te becomen. [+]826

Hebben de stocken en riet met 't *Robbejacht* ontfanghen en deselve aen de crael dat nu vrij sterck is, ende tot[4.] wachthuijsken op den vuijrbergh verbruijckt.

Van 't jacht *Maria* hebben alhier gecregen een 6 ponder stuck geschuts waertegen weder hebben gegeven (volgens UE. ordre) de twee ijsere Engelse gootelinghen; hebben oock (volgens UE. last) aen den vrijman Juriaen Jansen laten volgen 't slijpsteentien met zijn toebehooren.

Versoecke aen UE. dat ons gelieft met een puts[5.] om water te slaen[6.] te versien, alsoo d' hier zijnde van ouderdom is vergaen.

Op de schapenwacht ende d' aenteelt van dien wert hier ijverigh waergenomen ende op[7.] gepast.

Hiermede etc.

(Was geteijckent)

Jan Woutersz.

Rijck Overhagen.

(Noch wat lager stondt)

Versoeck om wat pampier ende inckt.

(Ter sijde stondt)

Op 't Robben-Eijlandt,

desen 13*en* Februarij anno 1658.’

1. 'n Soort ‘verlede infinitief’ wat laat dink aan Afrikaans: hy sou dit *kon* gesien het.
2. *gulden?*
3. *mits te betalen*, teen betaling.
4. *tot het*.
5. (skeeps)emmer, vroeër meestal van leer.
6. skep. Blykbaar 'n term uit die seemanstaal, vgl. WNT, XIV, 1444-45.
7. Herhaling van *op* - begryplik weens die afstand van die eerste *op*.

Sondagh, *den* 17*en dito*, goet, warm sonneschijn-weer als voren. In 't vallen van 827 den avondt wierd een schip gesien, westwaerts in zee.

18*en dito*, smorgens stil weer en 't luchien wackerende van den westen. Quam verhaelde schip, Gode loff, voor den middagh noch wel ter rheede, sijnde 't jacht de *Schelvis*, 27 December van Batavia vertrocken met 38 coppen, ingeladen hebbende 40 lasten rijs en 8 lasten bonen en cadjangh, beneffens eenighe kleedingh voor dese plaetse en een apart cargasoen[1.] tot den slavenhandel in Gunea en Angola, uijt welcke Caepse provisiën de benodighde schepen *Arnhem* en *Honinghen* is toegeleijt om te dienen tot provisie op haer vorder te doene reijse na 't patria elck 8 lasten rijs en 1 last bonen en cadjangh, sijnde samen 18 lasten, daermede sijluijden rijckelijck voor 6 maenden zijn versien en de havenen des vaderlants (ongeluck buijten) wel cunnen beseijlen en dierhalven oock ordre gegeven zijn haer op 't haestighste te spoedigen om ten eersten aen St. Helena te comen, en aldaer de desenjaerse[2.] eerste 6 retourschepen noch te belopen, die 7 daghen voor dit jachts vertreck al van Batavia gescheijden waren, onder 't gesagh van d' E. Cuneus[(d)], en dierhalven gevreest wort dat[+] verbij geraeckt, en al aen St. Helena sullen g'arriveert wesen. [+]828

19 *dito*, weer en wint als gister. Is navolgende resolutie genomen, namentlijck:

‘Dinsdagh, den 19en February anno 1658.

'T jacht de *Schelvis*, 7 daghen na 't vertreck van de retourvlote onder d' E. Heer Cuneus van Batavia vertrocken, heden hier wel ter rheede g'arriveert wesende met partije rijs, etc., voor deese Caepse residentie, waeruijt 2 benodigde retourschepen *Arnhem* en *Honinghen* met 8 lasten rijs, bonen en cadjangh, soo veel cunnen werden gesubsideert en geholpen, dat sijluijden over St. Helena met genoemde retourvlote gecombineert en onder bescherminghe van deselve voorts hare reijse vrij segour[3.], Godt de voorste, na 't Vaderlant mogen winnen.

Ende nademael, vermits 't vroeger vertreck derselver schepen als dit jacht de *Schelvis*, deselve wel al langh mochten verbij wesen, vermits dit jacht noch 9 daghen langh boven de versz. 7 daghen van stilte in 't gesight van de Prince-eijlanden[4.] heeft leggen calmen[5.] en drijven, nadat dito vloote al wegh was, - Soo is bij den Commandeur Riebeecq, die van den Breeden Raedt der verhaelde schepen *Arnhem* en *Honinghen* tot versterckinghe des Forts Raedts in rade present, in consideratie geleght off men niet sal met aller ijl spoedighen om deze 2 schepen te laten vertrecken en[+] de genoemde vloot aen St. Helena na te seijlen; item oock opdat deselve alle beijde even gelijck mochten versien wesen en niet den eenen alleen [+]829 genoeg en den andren half, oock niet soude behoren wat van vleijs en speck meer uijt *Honinghen* aen *Arnhem* overgeven, vermits *Honinghen* van vleijs en speck genoegh versien is, en in
(e)

1. Sp. *cargazon*, lading.
2. Ongewone vorming.
3. veilig.
4. Of *Poelau Panaitan*, in die Meeuwenbaai op die weskus van Bantam.
5. deur windstilte oorval. In dié betekenis nie in WNT nie.

Arnhem niet meer als 2 vaten vleijs en 2 vaten speck sijn, als oock bij 't Fort maer 1 vat vleijs, welcke tegen 1½ pont vleijs en ½ pont speck (sijnde na d' ordre en regel van Comps. Ransoenen 2 vleijs- en 1 speckdagh[1.] 's weecks) voor 150 coppen op *Arnhem* sijnde, gansch weijnigh kan strecken, omalsoo gesamentlijck daermede ten vollen de gantsche reijs van hier tot Patria bij missinghe versz. retourvlote aen St. Helena te erlangen, etc., op allen 'twelcke den Commandeur voormelt dan de stemmen affgevordert hebbende, na verscheijden deliberatien, etc., is verstaen dat men soo datelijck gecomiteerde aen 't jacht de *Schelvis* sal senden om 'tselve wel nau te visiteren, of misschien eenigh meer vleijs en speck, etc., mochte gevonden worden als tot provisie van Batavia wel is medegegeven, en daerdoor versz. benodigt costelijck retourschip *Arnhem* ten naestebij noch mochte beholpen worden, al soude men de jacht, om van die dingen wederop nieuws geprovideert te worden,[+] laten hier blijven leggen tot de compste van 't eerste schip uijt 't Vaderlandt, om emmers [+]830
deese costelijcke retourschepen niet langer te laten wachten, en in perijckel te stellen van noch na de versz. retourvlote te moeten alleen vertrecken, etc., ten welcken eijnde en om 'tselve te meer te vorderen, heeft den Commandeur uijt dit becomen ontset voor de Caep toegestaen elck schip boven 't last rijs daeghs voor eergister gehaelt noch 7 lasten bij te doen, dat samen voor elck schip sal wesen 8 lasten rijs, beneffens ijder oock ½ last bonen en ½ dito cadjangh, waermede dan rijckelijck voor 5[2.]/m zijn geprovideert om met Godes hulpe in 't vaderlant te comen.

Welcke verhaelde visite dan gedaen en bevonden wesende dat het benodighde schip *Arnhem* uyt versz. jacht can versien worden met:

5 vaten vleijs en 2 dito uijt het fort, sijnde neffens de 2 die aen boort sijn samen 9 vaten vleijs, 3 vaten speck en 2 aen boort, samen 5 vaten, ½ aem olij, 1 legger azijn,[+] ½ vat boter, 3 leggers aracq en 2 dito aen *Honinghen*, ½ pikel[3.] was, wat Cattoen, ½ ton tot een borgh[4.] voor de slagh[5.], 12 ledighe leggers, 1 vat peck en [+]831
1 dito voor *Honinghen*, ½ dito teer en ½ dito voor *Honinghen*, 3 strengh seylgaren, 1½ rol lapdoeck, ½ ijsere tros[6.], 8 bos lont en 6 dito voor *Honinghen* met 1 bos rottingh.

Mitsgaders uijt 't Fort noch voor *Arnhem*:

½ aem brandewijn, ½ aem traen, 4 emmerties en 2 dito met 4 herties[7.] voor *Honinghen* hare pompen.

1. *2 vleijs- en 1 speckdagh*. Te beknop uitgedruk; *daghen* sou beter gewees het as *dagh*.
2. 5 *maanden*.
3. of *pikol*, Mal. *pikoel*, draaglas, ongeveer 62 kg. Afr. *piekel*, saamdra, -sleep kom hiervandaan.
4. stuk tou om die losraak van iets te voorkom.
5. WNT gee, as een van die 70 betekenisse van *slag:* '*winding* waarmede....een touw....opgerold, opgewonden of om iets heen geslagen is' (XIV, 1505). Van Dale (7de druk) gee: '*slag van een touw*, samenstellend deel van een dikker touw: *dit is een touw van 3 slagen*'. Leibbrandt, *a.w.* het hier *stach*.
6. Nuwe tou van drie à vier stringe.
7. pompharte. Volgens Van Dale is 'n *pomphart:* '*1.* blokje van hout of metaal op de klep van een pompzuiger; vervolgens in zeemanstaal, ook voor de zuiger self; - *2.* klep in de pompbos; vervolgens ook voor de pompbos zelf'.

Soo is bij eenparigheijt van stemmen goet gevonden en vastgestelt de schepen tegen Donderdagh te laten claer maken om alsdan na St. Helena ten eijnde voormelt te vertrecken onder die reserve nochtans dat den oppercoopman Johan Gosens en schipper Claes Speelman op *Honinghen* bescheijden, bij desen oock aennemen en met hare hantteijckeninghe hieronder gestelt beloven: indien de retourvlote aen+ St. Helena niet mochten vinden ofte al vertrocken wesen, ende sijluijden +832 dierhalven mochten resolveren niet na de leste schepen daer te waghten, maer onder hun beijden vroeger deur te gaen, dat se dan sullen aen versz. schip *Arnhem* overgeven noch 2 vaten vleijs, om alsoo even rijck en sober versien te mogen wesen, ende om genighe oorsaecken ter werelt van den andren scheijden, maer altijt met alle doenlijcke middelen traghten bij een te blijven tot de havenen van het vaderlandt incluijs. En tot noch meerder adsistentie neempt den Commandeur alhier mede aen uijt het eerste vaderlantsche schip het manquement te lichten, en met een van de schepen der retourvlote, dat noch mochte aencomen, voor die van *Arnhem* aen St. Helena oock noch na te senden. Waerop dan dese resolutie gesloten en vastgestelt blijft alle devoiren aen te wenden om de versz. 2 retourschepen overmorghen, mogelijck zijnde, te laten vertrecken sonder eenigh langer dilaij[1].

Aldus gedaen etc.
(Was geteijckent)
Jan van Riebeeck
Wijnandt van Catersvelt
Johan Gosens
Claes Speelman
Jan Sijmonsz. Clos
Roeloff de Man+
Abraham Gabbema, Secretaris.' +833

Na welcke genomen resolutie d' Opperhooffden van de verhaelde benodighde scheepen schriftelijcke ordonnantiën sijn verleent, om de provisien uijt de *Schelvis* ten eersten te halen en te vroeger vaerdigh te mogen wesen tot haer vertreck bovengemelt.

Tegen den nacht begond weder hard te waijen.

20 *dito*, 's morgens redelijck goet weer. Hebben de opperhoofden versz. ten eijnde voormelt vast doende geweest, en wij hier aen lant oock met onse pampieren aen d' E. Heeren Majores gedirigeert, vardigh te hebben om mede te laten gaen, etc.

Tusschenwijle begond op den dagh al weder stijff door te coelen uijtten Z.Z.Oosten, tot beleth van verhaelde saecken en meerder vreese voor ons dat de voorgedaghte+ eerste 6 retourschepen sullen verbij zijn of noch verbij raecken. +834

1. vertraging. Fr. *délai*.

21*en dito*, 's morgens de windt noch stijff Z.Z.Oost. Echter cregen de schepen *Arnhem* en *Honinghen* heden noch haer g'ordonneerde provisiën uijt 't jacht de *Schelvis* aen boort.

Ende gaven d' opperhoofden van 't schip *Arnhem* aen de Commandeur en Raedt over dese onderstaende resolutie[f] bij haer luijden aen boort genomen, luijdende van woorde te woorde als te weten:

'Donderdagh, den 21*en* Feb. anno 1658.

Bij den Coopman ende opperhooft deses schips *Arnhem*, Sr. Wijnant van Catersvelt, den Breeden Raedt beroepen, ende daarin verthoont sijnde seeckere memorie gestelt bij den E. Commandeur van de Cabo Boa Esperance, Jan van Riebeecq, waerbij is blijckende sulcx alles, soo den gem. sijn E. tot vervorderingh van ons noch te doende patriase voiagie, soo uijt het g'arriveerde jacht de *Schelvis* als van+ landt soude cunnen missen, soo is ten dienste van de generale Comp. bij een ijder crachtelijck gespeculeert ende ernstigh overwogen of met hetgeene bij +835
voorhaelde notitie gespecificeert staet ons reijse soude konnen ondernemen, sulcx dan naer sijn gewighte geventileert sijnde, is geconsidereert dat het speck ende vleijs op verre na niet bestandt is om 't volcq na ordinaire wijse op sodanighe reijse te spijsigen, oock niet alschoon bijwijlen ijts affgecrompen en minder geschaft wierde, vermits te veele verschillende, sullende met 'tgeene dat in het schip is als dat van landt, de *Schelvis* en 't *Slot van Honinghen* crijgen, 7 vaten vleijs en 5 dito speck hebben, niet verder als 13 à 14 weecken konnen strecken, daer ter contrarie niet minder als voor vijf maenden behoorden geprovideert te werden, hoewel door Godes segen de reijse wel vroeger souden connen krijgen[1.], dat te hoopen maer integendeel oock langer cunnen duijren, dat niet te hopen is, sijnde het exempel van ons langhe penible reijse noch in verscher memorie, voor hoedanighe ons dien goedertierende Godt in aenstaende ende alle Comps. schepen genadelijck gelieve te bewaren, door welcke langduijrighe ende sware voiagie het soo verre gecomen is dat+ ons volcq, soowel de voornaemste als de minste, generalijck van alles destuijt sijn gheworden, sulcx in 't gemeijn niets als op enckelt rantsoen, vanhier in voriger +836
voughen vertreckende sullen moeten swerven, daer ter contrarie op andre schepen, met meerder heijl gevaren hebbende, een ijder wat van sighselven heeft, dat se bij mesnagie[2.] van schaffdagen konnen aenspreecken en nuttighen, waerdoor dan in tijt van noot noch veel sou konnen uijtgewonnen werden, daertoe nu in desen onsen desolaten staet geen occasie en is, dat ernstigh te beclagen zij, soo ten aensien van ons bijnae noijt gehoorde suckelinghe[3.], als wel ten principaelsten ooghmerck nemende op het overcostelijcke capitael op desen bodem geladen, bij welckers retardement de generale Compagnie groot nadeel compt te lijden, maer noch groteren, ja irreperable schade sou genieten, bijaldien door nessessiteijt onmachtig

1. aflê.
2. suinigheid.
3. So by Leibbrandt, a.w. In die hs: staan *sieckelinge*.

waeren (op zee weesende) het schip ter gedestineerde haven te voeren, soodat in desen gevalle (als men ordinaire in saeke van gewight spreekt) het swaerste 't meeste wegen moet, aan Comps. dienaren op dit schip bescheijden wesende (als niet vreempt ende wel af te meten is) hartelijck verlangende om in 't lieve vaderlant te wesen en d' ontwijfelijcke eere te genieten van naer een extreme zeevare[1.] reijse noch een[+] schip ter behoude haven gebracht te hebben, dat van sommighe al verloren gesz.[2.] en waeraen ons gebiedende heeren soo veel ten besten van [+]837
haren staet gelegen is, maer sijn op 't hooghste om de g'alligeerde redenen difficulterende, het schip op die provisie over te konnen voeren, hoewel als schuldighe dienaren nevens de minste overbodigh[3.] sijn, soo sober te erneren als immers mogelijck is, opdat de generale staet van onse hooghgeachte Heeren Meesters, door particuliere insighten doch geen hinder compt te lijden, gelijck dan bereijt zijn (soo 't behoort) als onderdanighe dienaren de reijse in Godes name te aenvaerden, als maer soodanigh geprovideert werden (is 't mogelijck) dat maer eenichsints met vleijsch ende speck voor vijff maenden konnen strecken, onaengesien dat van meest alle andre behoeftichheden exepto[4.] rijs (als een hooghnodigh werck[5.], en daervan genoegh hebben) ontbloot souden wesen, sijnde geen cleijn middel om tot onse gewenschte vojagie te geraken, dat den Heer Commandeur Riebeecq, door Zijn E. authoriteijt, uyt het schip 't *Slot van Honinghen*, sulcx van vlees ende speck aen ons dede overgeven, als men seecker genoech weet dat hetselve kan missen, om daermede het mancquerende binnen ons[+] boort te supleeren, en in sulcker maniere (als wesende meest van gelijck getal volcq, maer *Honinghen* noch eer minder [+]838
als op dit schip versien) oock gelijck gedeelte van provisiën te moghen hebben, want dat schip op Mauritius geweest zijnde, aldaer deftigh[6.] heeft vervarst, buijten dat soo heerlijcke door 't geluckkige arriviment van 't *Hoff van Zeelandt* aen dat eijlandt met diverse nootsaecklijcheden is versien geworden, sooals d' Ed. hooghe Regeeringhe van India sonder twijfel door 't rapport van genoemde *Hoff van Zeelants* hoofden is bewust, en oock schrijven 'tselve wel versien te wesen, hoewel op *Honinghen* van eenighe noch al soberheijt gemoveert wort, maer respect nemende op 't costelijcke capitael binnen dit schip dat veelgemelte *Honingen* verre exedeert, sustineeren (onder correctie) datter geen redenen suffichant zijn, waeromme dat schip met meerder en genougsamer provisiën soude varen als dit doordien se d' E. Compie. beijde eijghen behoren, wel waer wesende dat bij de retourvloot aen St. Helena verhopen te comen, waeruijt wellight tot onser sustentement[7.] wel ijts noch mochten erlanghen, maer is onseecker, en schoon <wij> daer bijquamen, oock onseecker of 'tselve niet in groote nessessiteijt

1. ? Die betekenis skyn te wees: *gevaarlik*. Die vorming van die woord is onduidelik.
2. *verloren geschreven*, afgeskryf as verlore.
3. *nevens de minste overbodigh sijn* = ?.
4. = *excepto*, uitgesonderd.
5. Dit is nie duidelik wat *werck* hier beteken en waarop dit slaan nie: *rijs?* Skuil hier 'n verskrywing?
6. behoorlik, flink. *Deftig* het in die ouer taal 'n baie wye betekenis gehad.
7. onderhoud.

geraeckt mochte wesen, en dat soo bevindende, off <wij> St. Helena voornoempt[+] verbij gerakende, soo souden in extraordinarie elent[1.] comen te vervallen, [+]839
seggende de vrunden van sooveel gerepeteerde[2.] *Slot van Honinghen*, en bijsonderlijck desselfs schipper, Claes Speelman, dat, bij aldien <wij> van de schepen soo aen St. Helena mochten comen, niet geprovideert wierden, van hem off uijt sijn schip dan sulcx souden genieten als nodigh ware om de reijs vorders te voltrecken, maer hoe wij ons op dies[3.] mans discretie mogen verlaten is ons genoeghsaem bekent, en zijn onwilligheijt hier ter rheede leggende veelvout gebleken, onaengesien van hoger handt belast was, en soo hij zijn beloften, tegens ons contrarie en wel gefondeerde opinie, wilde naercomen, en persisteren, soude immers sijn volcq op de reijse daertoe niet willen verstaen als die (hier leggende) in forma sijn onwilligh geweest sulckx te missen als g'ordonneert was, sijnde 2 vaten speck, die se noch endelijck door prijsselijcke authoriteijt van lant (doch niet sonder comotie[4.]) lieten volgen, sulcx dat gemelde Speelmans toesegginghe ons een crancken troost en toeverlaet is, en noch minder sal weesen soo 't daerop laten aenstaen[5.], ende onaengesien wij ons selven met de voormelde provisien noch konden te vreden houden, soo is 't dat ons bovendien[+] eerst de clacht van 't geheele scheepsvolcq is voorgecomen, d'welcke noch naderhandt hare volcomene ende effecte[6.] [+]840
meijninghe afgevraeght wesende, ons insgelijcx te kennen gegeven ende expres hebben versoght ende gebeden dat wij soodanigh van hier niet en geliefden te vertrecken, gemerckt hunluijden[7.] met de becomen fictualiën niet en souden cunnen continueren, schoon genomen[8.] wij ons daermede gerust stelden, ende tot vertreck resolveerden voorgevende hare uijterste swackheden, waerin sijluijden[9.] van soo een sware reijs alhier g'arriveert, en vooralsnoch niet (soo te wenschen waer ende vereijscht) tot refrissement gecomen, echter gelijck gemeenelijck soodanige luijden gaet, gretigh ende hongerich sijnde, het lijden niet alleen voor haerselven erger als te voren soude comen uijt te vallen, maer bovendien door haere debiliteijt ende invallinghe[10.] d' E. Compie. des te swaerder last ende schade soude hebben te lijden, daerbij comende noch een nader clacht van den Chirurgijn, die openbaert egene[11.] ofte de minste medicamenten tot behulp ende tot genesinghe der siecken te hebben, ende gemerckt dit mede geen geringh point van[+] ons geconsidereert wert, soo is 't dat, daer oock sonderlingh op lettende, willen verhoopen dat daervan oock naer [+]841
de vereijschte noot sullen werden g'adsisteert, in voughen wij gesamentlijck en ijder in 't bijsonder dan concluderen en besluijten, soo voor onsselven als insonderheijt ten meesten dienste van onse Heeren en Meesters principael, met soodanighe sobre provisiën niet te connen vertrecken, maer hier

1. ellende.
2. *soveel gerepeteerde*, so dikwels genoemde.
3. gen. sg. masc. van die aanw. vnw. *die*.
4. drukte, lawaai.
5. *soo 't daerop laten aenstaen*, as ons dit daarop laat aankom.
6. werklike. *Effect* as byv. nw. skyn 'n vinding van Van Catersvelt te wees.
7. Interessante gebruik van die casusvorm *hunluijden* as nominatief. Vgl. Afr. *hulle*.
8. *schoon genomen*, veronderstel, aangenome.
9. Die gewone nominatiefvorm.
10. siek word.
11. Tussenvorm tussen *negéne* en *gene*. Die oorspronklike was *nech een*, nie een.

soo langhe te retarderen ter tijt en wijle wij naer behooren (ende waermede wij ons reijs met lieff konnen volvoeren) zullen werden ende wesen geprovideert.

Aldus geresolveert ende g'arresteert in 't retourschip *Arnhem*, leggende g'ankert in de Tafelbaey van Cabo Boa Esperance onder 't Fort de Goede Hope, ten dage, maent, ende jare als boven.

(Was geteijckent:)
Wijnant van Catersvelt
Jan Sijmonsz. Klos
Hendrick Kop
Sijbrant Fries
Andries Blauw
Roomke Goos
Cornelis Roelandtsz.
Dit merk is gestelt bij ẇ Willem Cornelisz., van Haarlem, schieman
Salomon Lourensz.
Gerrit Gerritsz. Deught.

Na gedaene collatie is desen met sijn principael bevonden t' accorderen, den 842
21en Feb. 1658[3] (en was geteijckent)
bij mij, Abraham Gabbema, secretaris.'

'Den Commandeur ende Raadt van 't Fort de Goede Hope bovenstaende resolutie van die van den scheepsraade des schips *Arnhem* ter hant gestelt, ende deselve met aendaght overlesen hebbende, mitsgaders geconsidereert de comotie gemaeckt van 't volcq des schips *Slot van Honinghen*, door instigatie off altoos onverhinderinghe ende conniventie van den schipper Claes Speelman (dewijle d' E. Johan Goosens noch siecklijck aen lant was) mitsgaders d' onwilligheijt van deselve matrosen gethoont om 2 vaten speck over te geven, etc., ende daeruijt vreesende dat meerder van dito schip te lichten wel swaerder onlusten mochten veroorsaecken, soo en hebben voorsz. Commandeur ende Raet des Forts voorschreven niet cunnen goet vinden uijt dito *Slot van Honinghen* meer te laten halen, te meer de opperhoofden desselfs, namentlijck den oppercoopman Johan Goosens en schipper Speelman voormelt met haere handteijckeninghe belooft en verbonden hun[1.] hebben als bij resolutie van den 19den deser daerover genomen, dat se bij non paresse van de retourschepen aen St. Helena noch 2 vaten vleijs sullen overgeven, sijnde met de seven welcke die van[+] *Arnhem* nu in hebben 9 vaten dat voor 18 weecken can strecken ten behoeve van 150 eeters die se ophebben. [+]843

Boven welcke den Commandeur ende Raedt voorsz. noch 1 vat van landt uijt 2 steerten[2.] sal volmaecken, ende noch 1 uijt 't jacht de *Schelvis* (aldaer naederhant

3

1. Normaal was: *hun* (of *haer*, *sich*) *verbonden hebben*.
2. reste, oorblyfsels.

noch gevonden) doen halen, beneffens 2 levendige koebeesten, boven oock abondant thuijnvruchten op de reijs voor 't volcq, etc., sulcx deselve het daer voor houden, dewijle oock niet een aes[1.] vleijsch meer bij 't Fortsmagasijn is, noch oock op de *Schelvis*, dat die provisie 20 weecken stijff sal mogen halen, boven dat noch uijt de retourvloot aen St. Helena (ongeluck buijten) seeckerlijck te beloopen, noch sal te crijgen wesen, ende welcken volgende[2.], om oock die niet te missen den Commandeur ende Raedt voorsz. persisteeren bij hare resolutie van den 19en Feb. voorsz., dat *Arnhem* alsoo wel als *Honinghen* ten eersten na St. Helena sal t'seijl gaen, als haer inbeeldende[3.] bij dese naeder adsistentie, sijluijden ende veel min haer scheepsvolcq,[+] eenighe considerable claegredenen meer zijn hebbende, als dat juijst die van de cajuijdt soo heel wel niet van versnaperinghe, als wijn off [+844]
diergelijcke, en sijn versien, aen 'twelcke niet gehoopt wordt deselve haer soo veel sullen gelegen laten dat se dierhalven souden soecken langer te blijven leggen, ende dat costelijck schip in perijckel stellen van daernae noch alleen (sonder de verhaelde vloot) deur zee te gaen, alsoo oock jegenwoordigh door onsen Chirurgijn van medicamenten mede rijckelijck versorght sijn, sulcx dat selfs de gansche thuijsreijse met de verhaelde provisiën soude cunnen gedaen worden, vermits oock met 8 lasten rijs en 1 last bonen en cadjangh uijt forts provisiën sijn versien, ende waeromme den Commandeur ende Raadt als voorsz. niet alleen persisteeren tot het vertreck voormelt, maer oock d' opperhoofden des gemelten schips *Arnhem* bij desen wel expresselijck ordonneeren met *Honinghen* desen avont (mogelijck zijnde ende alles aen boort gehaelt hebbende) tegelijck te vertrecken, onder protestatie[4.] van alle costen, schaden, ende intressen[5.] die d' E. Compie door inobedientie ofte langer onnoodigh waghten daerbij soude cunnen ofte mogen comen te lijden.

[+] Aldus gedaen in 't fort de Goede Hope
adij, 22en Februarij anno 1658. [+845]
(Was geteijckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwerden
Abraham Gabbema, secretaris.'

Op dato sijn de vrije Saldanhavaerders weder vertrocken na 't Dassen-eijlandt, met haer chaloup d' *Peguin*.

22 *dito*, weer en wint als voren, smorgens variabel en snamiddaghs stijff Z.Z.Oost. Sijn de verhaelde schepen *Honinghen* en *Arnhem*, hare verversinghe, etc., altemalen

1. kleinste gewig in die ou stelsel; 32 ase = 1 engels, 160 engels = 1 mark. 'n Aas = .048 gram. Leibbrandt, *l.w.* het *aem*, wat miskien beter is
2. *welcken volgende*, waarom.
3. *haer inbeelden* = sig verbeel, sig voorstel; nie soos in die teenswoordige taal = sig iets onwesenliks wysmaak nie.
4. voorbeding. Nie in WNT nie.
5. verliese.

heden aen boort becomen hebbende, door hulp oock van 't jacht de *Schelvis* boots[1.] en 't vaertuijgh hier van lant, haer affscheijt gegeven, mitsgaders g'intregeert de brieven en pampieren gedierigeert aen d' Ed. Heeren Bewinthebberen in 't Vaderlant[(g)]. En nademael Godt de Heere door de compste van 't jacht de *Schelvis* sijn goedertiereheijt soo verde daermede heeft gelieven aen d' Ed. Compie, te bethonen, dat deese versz. schepen door dat ontset so verde geholpen en geprovideert sijn, dat se hare reijse volcomen cunnen bereijcken, soo sijn oock de g'apprehendeerde moetwilligers[2.] van 't *Slot van Honinghen* gratie bewesen en weder gelargeert.

23*en dito*, 's morgens heel stil en smiddaghs 't luchien Zuijelijck wordende, sijn de verhaelde 2 schepen daermede vertrocken en voor den avont, Gode lof, wel buijten in ruijm zee geraeckt. D'Almogende wil haer vorder salvo in 't Vaderlant geleijden, doch sullen alvoren 't eijlandt St. Helena aendoen omme aldaer de retourvlote onder d' E. Heer Cuneus te vinden, ofte noch in te waghten, ende alsoo onder te meer beschermínghe ende segourder met deselve gecombineert na de havenen des vaderlants te vaeren, ten eijnde dito costelijcke capitalen met Godt de voorste te seeckerder mogen overcomen en voor alle vijanden ofte geveijnsde vrunden geprotegeert blijven, etc.

Sondagh, *den* 24*en dito*, harde Z.Z.Oostewinden.

Volle Maan, *den* 25*en dito*, 's morgens noch al aenhoudende tot belet om 't jacht de *Schelvis* vorder te lossen. En is op dato dese navolgende resolutie genomen[(h)].

‘Maendagh den 25en Feb. anno 1658.

Nademael de geruchten dapper loopen, en aen al de vuijren die men jegenwoordigh[+] overal omtrent 't groote overgeberghte van Africa te landewaert in dagelijcx verneempt, oock apparent is, dat bij en langhs ofte omtrent de [+]847
Groote-Berghrevier haer veele inwoonders van de rechte Saldanhars met bestiael sijn onthoudende, sonder dat nochtans eenighe van deselve hier aen 't Fort verschijnen, ende aengesien wij jegenwoordigh aen de benodigde schepen *Arnhem* en *Honinghen* bijna 40 koebeesten en 50 schapen hebben geconsumeert en haer den tijt hares leggens alhier daermede gespijsight, boven noch wel 25 stucx voor dit garnesoen van elck[3.], sulcx wij dienthalven weder vrij schaers van bestiael sijn voorsien, soodanigh dat de volgende schepen uijt Patria en India (alle daghen over hoop[4.] te verwachten) gansch sober daervan sullen cunnen worden tot nodighe ververssinghe g'accommodeert, - soo is na verscheijden deliberatiën goedgevonden op overmorgen met een trop van 15 flucxe mannen voor drie weecken geprovideert onder 't gesagh van den Sergt. Jan van Herwerden, eens na versz. inwoonders weder een tocht te laten doen, met

1. *'t jacht de Schelvis boots*, de boten van het jacht de *Schelvis*. Die genitiefkonstruksie word alleen deur die woordorde aangedui.
2. baldadiges, molesmakers.
3. *van elck*, d.w.s. van beeste en van skape.
4. WNT gee geen voorbeelde van die verbinding van *hoop* met die voors. *over* nie. Mens kan alleen gis na die betekenis. Die hss. het *overhoop* as een woord.

partije coper, tabacq en pijpen, op draeghossen, omme te sien of men met minne en vruntschap niet een goet deel bestiael van deselve soude cunnen handelen, ende[+] oock eenighe van de principaelste herwaerts afflocken, om alhier wat goet onthael te doen en alsoo te meer tot onse natie genegen te maecken, [+]848 nietjegenstaende den Capiteijn van den Chainouqua, voor desen hier geweest, ons gewaerschout heeft geen volcq meer te landewaert in te senden, om redenen bij denselven daervan alsdoen gegeven, alsoo wel mochte wesen sulcx eijgenbaetshalven had geseijt, en gaerne den handel met ons alleen wilde hebben, etc., echter 't sij hoe 't wesen mach, is evenwel verstaen dese toght tot een naeder preuve te doen, met ordre oock aen versz. Sargiant omme met eenen te vernemen en te ondersoecken offer oock quantité oliphantstanden, struijsveeren, muscus, cevet, gout, off eenighe gesteenten onder deselve mochte schuijlen, ende wel nau te vragen na de namen van de troupen, mitsgaders ten dien eijnde pertinent aenteijckeninghe doen houden door den lantmeter, Peter Potter[1.], van de dagelijcxe voorvallen, beneffens pertinente notitie en observatiën van alle de gelegentheijt der lantdouwen, geberghten, revieren, etc., omme alles vorder ter degen in de caerten te brenghen, ten eijnde men altijt weten magh hoedanigh de wegen in toecomende te bereijsen, etc., als oock vernemende dat de Saldanhars genegen waren liever daer als hier te handelen, aff te speculeren waer men daer op 't oncostelijckste dan soude cunnen een cleijn redout of wachthuijsken met een crael stellen, om den handel te exerceren, etc.

[+] Aldus gedaen in 't Fort de Goede Hope,
adij, 25 Feb. anno 1658. [+]849
(Was geteijckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwerden
Abraham Gabbema, secretaris.'

26*en dito*, smorgens fraij, stil weer, tot tegen den avondt, begond de wint al weder stijff van den Z.Z.Oosten te waijen; echter is heden noch partije goet uijt de *Schelvis* gelost.

27 *dito*, weer en wint als voren. Sijn ons volcq smorgens al bij tijts met haer vijffthienen en 2 vertroude Hottentoos onder 't gebiet[2.] van den Sargiant voornoempt te landewaert in gereijst, met 6 draeghossen, daerop geladen voor 3 weecken provisiën, beneffens 660 pont coper, 75 pond tabacq en 3 gros pijpen, tot trocque[3.] van bestiaal, etc., als bij bovenstaende resolutie vermelt.

Ultimo dito, smorgens fraij weer met een zoet zeeluchien.

Eindnoten:

(a) Aan die bevelvoerders van die *Maria* en die *Robbejacht* is uitvoerige instruksies gegee, waarvolgens hulle eerstens by Robbeneiland moes aandoen; dan na Angola moes vaar om na slawe en Portugese skepe te soek; en eindelik, op hulle tuisreis, by St. Helena moes aanloop om uit te vind of voorrade vir die Kaap nie miskien daar van retoerskepe - wat op hulle tuisreis vermoedelik die Kaap verby gesteek het - verkry kon word nie. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp.

1. 'n Belangrike figuur in dié tyd. Kyk o.d. 24/7/1657. Potterbaai is na hom genoem.
2. bevel.
3. ruil. Port. *troco*.

719-723. K.A. Van Riebeeck het ook die gesagvoerders van die retoerskepe, wat hopelik by St. Helena aangetref sou word, met die opdragte van die *Maria* en die *Robbejacht* bekend gestel. Ibid., pp. 718-719.

(b) Sien in verband hiermee C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 297-2 98. K.A.

(c) In verband met 'halveringhe van gagie', sien die Engelse vertaling van die *Daghregister*, I, p. 159, noot 2.

(d) Joan Cunaeus is in 1617 in Leiden gebore en het in 1644 in diens van die Kompanjie getree. Ses jaar later het hy lid van die Raad van Indië geword; op 6 Maart 1658 het hy as kommissaris aan die Kaap aangekom. Die laaste jare van sy lewe het hy weer in Holland deurgebring, waar hy in 1673 in sy geboortestad oorlede is. Molhuysen en Blok: *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, I, pp. 657-658; en Böeseken: *Nederlandsche Commissarissen aan de Kaap*, 1657-1700, pp. 160-161.

(e) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 299-301. K.A.

(f) Sien in verband hiermee, ibid., pp. 302-307.

(g) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 746-748. K.A.

(h) C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 308-309. K.A.

<Martio anno 1658>[+]

[+]Kol. Arch. 3970

Daghregister gehouden zedert Martio, anno 1658.

Adij, *primo ditto*, fray weer ende 't luchjen uytter zee van den N.Westen, doch aen[+] d' oversijde van de bay na gewoonte Z.Z.Oost. [+]439

2*en dito*, betogen lucht en de wint variabel.

Sondagh, *den* 3*en dito*, doncker mistigh weer ende 't luchjen westelijck, waermede des avonts hier wel ter rheede arriveerde 't retourjacht d' *Achilles*, 20en December anno passado onder de vlagh ende 't commando van d' E. Heer Joan Cunaeus van Batavia vertrocken ende den 1en ende 2en February verleden door storm omtrent tusschen Mauritius ende Mascarinhas[(a)] van de vloot affgeraeckt, ophebbende 92 coppen, altemaelen Gode loff fris ende gesont, mitsgaders maer 2 overleden.

Nieuwe maen, *den* 4*en dito*, 's morgens goet weer en de windt N.West met wat regen op den dagh. Ende wierd weder een schip gesien ende cort daeraen compt een sargeant met 6 soldaten over landt uyt de Saldanhabay van 't schip 't *Wapen van Hollandt*, geleydt door den vrijman Jurjan Jansz. van Amsterdam, die met haer sloep, de *Peguyn*, in dito bay lagh, met tijdinge dat verhaelde schip aldaer den 21en February verleden was aengecomen met veele siecken, nadat in compagnie van 't *Wapen van Amsterdam* op den 13en October anno passado uyt 't Vlie geseylt ende in de Spaense See van den anderen geraeckt waren, nergens als voorsz. bay aengeweest ende noch ophebbende 246 coppen, sijnde 9 personen overleden.

Soo haest was ons dese tijdinge niet gebracht off compt voorsz. schip *Wapen van Hollandt*, welck gesien was, noch op den middagh ter rheede, uyt welcke opperhooffden 't bovenstaende oock verstonden, sijnde den 13en October 1657 uyt 't Vlie voorsz. t'zeyl gegaen, overgevende ons de brieven ende pampieren van d' E. Heeren[+] Bewinthebberen ter Camer Amsterdam[(b)], neffens oock rapport dat in zee verstaen hadden het retourschip *Hendriette Louyse* den 16en October 1657 [+]439v in Seelandt salvo was aengecomen, daervoor d' Almogende geloofft sij.

Tusschenwijlen wort oock geseyt van ons bosvolcq, dat deselve van 't geberchte hadden sien noch een schip seylen verbij de Bay Fals herwaerts aen, dat apparent een van de ander 5 retourscheepen sal wesen, ende hoopen desen avont, off morgen mede ten langsten, behouden binnen comen magh.

5*en ditto*, 's morgens clare lucht met stijve Z.Z.Ooste-coelte, doch op den dagh westelijck. Quamen daermede noch ter rheede de retourscheepen *Orangie* ende *Hector*, ende wierden noch 4 andre onder 't lant gesien, waeronder de 3 resterende van de retourvloot sullen wesen, welcke oock noch in 't vallen van den doncker voor de mont van de bay ten ancker quamen.

6*en ditto*, 's morgens stille, claere lucht ende op den dagh wat coelende van den N.Westen. Quamen de resterende scheepen *Parel*, *Malacca* ende *Gecroonde Leeuw*

voor den middagh mede noch fray ter rheede ende d' E. Heer Cunaeus (door den Commandeur tegemoet gevaeren wesende) ten eersten aen landt, alwaer na desselffs qualiteyt met het behoorlijcke respect ontfangen ende begonnen is openingh[1.] van Compagnie's gelegentheyt, etc., te doen.

Soo was oock mede een Engels scheepjen g'arriveert, genaempt *Bantam*, daerop capiteyn Isaacq Teeler ende coopman Tomas Nieuman[(c)], comende in compagnie van d' E. Heer Cunaeus van Batavia seylen, tenderende na Livorna in de Straet[(d)].

7*en dito*, 's morgens coudt, mistig weer en de wint N.W. uytter zee.

Op dato is bij d' E. Heer Cunaeus en de Breeden Raedt hier aen landt (om eenige lecken te repareeren aen 't schip *Malacca*) geresolveert 't jacht de *Schelvis* op sij te laeten corten[2.] ende alsoo in 'tselve eenige goederen uyt *Malacca* over te scheepen tot verhaelde lecken sullen wesen verholpen.

[+] Item oock 't jacht d' *Achilles* overmorgen vooraff te senden na de scheepen *Arnhem* ende *Honingen* aen St. Helena met aenschrijvens ende ordre dat sijluyden [+]440
onder hun tween niet sullen onderstaen vandaer na 't Vaderlandt te vertrecken, maer te blijven leggen wachten tot sijn E. met de gansche vloote aldaer sal bij haer gecomen wesen, omme alsoo gesamentlijck dan gecombineert[3.] na de havenen des Vaderlandts te varen, etc.

8*en dito*, goet weer en de wint als vooren, quam 't vrijmansvaertuygh, de *Peguyn*, uyt de Saldanha-bay ende Dassen-eylandt met partij vis, vogels ende eyeren, beneffens een brieffken van ons volcq, resideerende op 't Robben-eylandt, geschreven, luydende als te weten:

'Aen den Commandeur, etc.

't Getal der schapen is jegenwoordigh 454 stucx, soo jongh als oudt. Van de 6 stucx verleden in de boot gedaen, isser hier aen landt 3 gestorven ende met de groote drooghte, alsoo de oyen niet te veel melck hebben voor de jonge, sterven der nu als dan[4.] eenige lammeren, daer in de regenmouson soo geen noot[5.] van heefft. Oock soo souden de vrijluyden hier soowel een tentje van 6 à 8 stocken begeeren op te slaen, om in tijt als met contrarie-wint nergens heen en connen, te verblijven. Laeten UE. 'tselffde weten off sij 't doen mogen off niet. Versoecken mede voor ons om de vóór dato geeyschte waterputs; oock wat teer, alsoo der 6 à 7 oyen sijn die de steerten dienen affgesneden te sijn; compt hier nu al halffslagh[6.].

(Ter sijde stont:)

In 't fort de Goede Hoope[(e)],
desen 7en Meert 1658.'
'Hiermede, etc.
(Was geteyckent)
'Jan Woutersz.
'Rijck Overhagen.

1. verslag.
2. naderbring.
3. *tesame*.
4. *nu als dan*: hierdie kombinasie, in dieselfde betekenis as *nu en dan*, nie in WNT nie, blykbaar ongewoon. By Brili kom die woorde nie voor nie.
5. las, gevaar.
6. d.w.s. lammers van 'n Hollandse ram by Hottentotse ooie. Vgl. o.d. 20/8/'58 in die middel.

's Namiddags wierd een schip voor de baay vernomen, maer cost vermits de stilte heden niet binnen comen.

Ende is op dato van d'. E. Heer Cunaeus vooraffgevardight 't jacht d' *Achilles* na St. Helena, ten eynde boven op den 7den deser aengeroert.

9*en dito*, 's morgens mistigh weer ende wint N.Westelijck, is verhaelde schip ter[+] rheede g'arriveert, comende van Engelandt, den 12en September uyt Pleymouth [+]440v geseylt, genaempt de *Thomas*, waerop capiteyn off schipper Ritchardt Alnoth ende coopman Schinder[(f)] hebbende dese cust van Africa op 37 graden[(g)] Z.breete aengeweest, nadat al op 34 graden was gecomen, vanwaer soo laegh weder affgedreven was ende een seer penible reyse gehadt, tenderende na de cust van India ende versoeckende water ende ververssinge, welck eerste hem toegestaen ende 't ander op eygen behoefftigheyt beleeffdelijck is g'excuseert[1.], etc. Dit scheepjen was van omtrent 50 last, gemant met 20 coppen, sonder dooden.

's Avonts stijve Z.Z.Oostewinden,

Sondagh, 10*en dito*, wat affnemende, doch op den dagh weder heel hard opsteeckende, felder als gister ende aenhoudende den ganschen dagh ende nacht, mitsgaders oock den

11*en dito*, als wanneer 2 Engelse scheepen voor de bay quaemen, doch costen om de gemelte harde winden de rhee niet crijgen, maer mosten weder de bay uytseylen.

12*en dito*, 's morgens noch al even harde Z.Z.Oostewinden tot over middernacht, begond op te houden.

13*en dito*, redelijck goet weer, doch de wint aen d' oversijde van de bay noch al Z.Z.Oost, redelijck aencoelende.

Ende is op dato d' E. Heer Cunaeus met den Commandeur in 't landt geweest omme inspectie te nemen van alle gelegentheden ende hoe de saecken van den coorenbouw, etc., al in ordre stonden[(h)].

14*en dito*, heel goet weer en de windt N.West, is opgemelte Sijn E. ten eynde voorsz. weder uytgeweest, met eenen oock hebbende besichtight het Caepmansleger ende beestiael, etc.

Op dato verstonden uyt een Hottento, dat den sargeant (om beestiael uyt sijnde) bij noch omtrent[2.] de Groote-Berghrevier (stijff 18 uyr gaans van hier) geen inwoonders altoos[3.] en had vernomen, ende dierhalven geresolveert was noch 7 à 8 daghreysens[+] verder te marcheeren ende deselve op te soecken om, mogelijck sijnde, emmers een goet getal beesten thuys te brengen, waertoe d' Almogende [+]441 sijn zegen verleene.

15*en dito*, in den morgenstondt mottigh weer en de wint variabel, welcke op den dagh na 't Z.Z.Oosten liep ende seer hardt deurbloes[4.].

1. *op eygen behoefftigheyt....g'excuseert*, geweier om te gee met die ekskuus dat ons self behoeftig was.
2. in die buurt van.
3. Beter op sy plek vóór *geen*.
4. Die verl. tyd *bloes(en)* i.p.v. *blies(en)* kom by V.R. meer voor, vgl. o.d. 15/10/1656.

16*en dito*, 's morgens noch al aenhoudende tot omtrent middagh, als wanneer 't weer wat begond te bedaeren ende de boot van 't jacht de *Schelvis* nae 't Robbeneylandt gesonden wierd om eenige schaepen voor de scheepen met onderstaende briefken:

'Aen Jan Woutersz ende Rijck Overhagen:

Laet volgen ende ons herwaerts comen met dese boot sooveel van de grootste schaepen voor de scheepen als deselve bequamelijck voeren ende overbrengen can.

Hier neffens gaen oock 2 rammelaers[1.], 1 voester[2.] ende 3 jonge conijnen in een mantjen en een coy. Laet se bij d' andre setten ende de coy wel bewaeren om, wanneer de conijnen daeruyt gewent sijn ende holen gemaeckt hebben, weder herwaerts gesonden te worden.

In 't fort de Goede Hope,
den 16en Meert anno 1658,
(Was geteyckent)
Jan van Riebeecq
Roelof de Man.'

Sondagh, *den* 17*en dito*, 's morgens heel moy weer en de wint westelijck, is voorsz. boot ten eynde voormelt eerst nae 't eylandt gevaren als sijnde vermits de opgesteecken Z.Z.Oostewinden gister na middagh tot nu belet gebleven.

Tegen den avont al weder stijve Z.Z.Oostewinden.

18*en dito*, 's morgens moy weer, sijn die van 't *Wapen van Hollandt* affscheyt gegeven ende g'interegeert de brieven ende annexe pampieren van d' E. Heer Commissaris[+] Johan Cunaeus ende des forts de Goede Hoope, gedirigeert aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende d' E.E. Heeren Raden van India tot Batavia[(i)]. [+]441v

Sijnde onderwijlen wat mede lustigh besigh de schippers van de respective retourscheepen onder de vlagge ende 't commando van voorsz. Heer Cunaeus met haere ververssinge aen boort te haelen omme morgen ten langesten mede onder seyl te mogen gaen, ende ten welcken eynde deselve oock sijn geinterregeert[3.] de brieven ende pampieren van de Caep, gedirigeert aen d' Ed. Heeren Majores in 't Vaderlandt[(j)].

19*en dito*, 's morgens fray, stil, warm weer, was 't *Wapen van Hollant* al voor daegh vertrocken ende fray in zee geraeckt met een variabel luchjen.

Ende gingh oock desen namiddagh mede noch onder zeyl d' E. Heer Cunaeus per de scheepen *Parel*, *Orangie*, *Malacca*, *Hector* ende *Gecroonde Leeuw* om haere thuysreyse over St. Helena te vervorderen, waertoe hun d' Almogende met Sijn heilige geleyde gelieve bij te wonen.

Soo gingh oock mede in compagnie met sijn E. voorsz. onder seyl 't Engels scheepjen *Bantam*, dat met de voorsz. retourvloot van Batavia tot hier was gecomen, tenderen na Ligorn[4.].

Heden was de boot van de *Schelvis* geretourneert van 't Robben-eylant met 20

1. mannetjiekonyne.
2. Saamgetrek uit *voedster*, wyfiekonyn.
3. Vir *geintregeert*.
4. Die *Livorna* van hierbo.

schaepen, daerbij tot 41 stucx toegedaen[1.] ende aen de retourvloot verdeelt sijn, seylende ten dien eynde deselve vloote noch een goet stuck buyten in zee nae, als oock een van de Biscayse sloepen, die de schaepen aen gemelte scheepen overgelevert hebbende, des nachts aen de *Schelvis* waren weder aengecomen.

20*en dito*, 's morgens stil, mistigh weer en de windt N.Westelijck, waermede op dato van 't Dassen-eylandt hier quam t' arriveren het vrijmansvaertuygh de *Peguyn* met partij vogels, vis ende eyeren, mitsgaders een halff aem traen, relateerende dat Sondagh ende Maendagh, wesende eergister, noch laest omtrent 't Dassen-eylandt hadden gesien een groot schip, sijn cours hebbende ende debvoir doende nae dese Caep te seylen; willen hoopen 'tselve haest opdonderen mach.

'Woonsdagh, den 20en Martio, anno 1658[(k)].[+]

[+]442

Alsoo van tijt tot tijd meer ende meer is blijckende, dat den persoon Jan Woutersz. door quaede comportementen, etc., anno passado van adsistent tot niet gedeporteert ende gracieuselijck noch gelaeten in soldaetsqualité, mitsgaders om occasie te mogen hebben om te leven ende hoopen van beterschap, gestelt tot opsiender over Compagnie's schaepen, etc. op 't Robben-eylandt, sigh aldaer noch al even quaelijck is dragende ende gansch niet passende op de gemelte schapen, volgens de getuygenissen der persoonen verscheyden maelen, ende noch gister, daer aen geweest, boven dat geduyrigh in stercken dranck (als se maer crijgen can, soo van 't rantsoen als voor gelt) is debaucheerende ende t' eenemael in de wint slaende de ordres hem successive ende iterative op 't een ende 't ander gegeven, voornamentlijck op 't stuck van 't vuyren op de g'ordonneerde plaetsen tot seyn voor Compagnie's scheepen om bij nacht te mogen daerop inseylen, volgens de clachten van d' E. Heer Cunaeus selffs ende meer andre, welcke ons verclaert hebben dat 's avonts onder dito eylandt sijnde, ende willende inloopen, maer een oogenblick tijts wat blickvuyr[2.] ende anders gansch niet vernomen hebben, boven dat hij, Jan Woutersz., volgens rapporten voorsz. oock niet begeert sijn onderhoorigh volcq beter als hij op 't een als 't ander sullen passen, waerdoor wel eenige scheepen mochten ongeluck overcoomen, gelijck aen de *Parel* (daerop voorsz. Heer Cunaeus) bijna tot groote schaede van d' E. Compagnie was geschiet, ende dat aldaer is bevonden groot versuym in d' aenteelt van de schaepen, mitsgaders op verscheyden plaetsen eenige doot ende versmacht[3.] -

Soo is, om die ende ander pregnantien meer, goet gevonden per 't eerste vaertuygh denselven vandaer te lighten ende 't oppergesagh te transfereren aen den persoon Rijck Overhagen, adelborst, welcke preuve van sijn debvoir ende comportementen alhier gegeven heefft, ende volgens 'twelcke dan oock verstaen is den fiscus mede te laeten gaen met last omme uyt crachte deses alle onse aldaer gesonden ordres den voorsz. Jan Wouters aff te vorderen ende meergemelten Rijck over te geven ende

1. toegevoeg (uit die voorraad aan die Kaap).
2. 'een vuursein, gegeven met een toestel waarin men eenig buskruit liet branden' (WNT, II,2848).
3. verstik of verhonger of verdors.

distinctelijck voor te lesen, mitsgaders tot uytvoeringe van dien de behoorelijcke vermaeninge te doen, insonderheyt denselven wel in te scherpen den oppas op het[+] vuyren voorsz., beneffens de goede acht op schaepen ende conijnen, mitsgaders sulcx meer, als ginder na genomen inspectie ende visite van alles ten dienste [+]442v
van d' E. Compagnie sal bevinden te behooren, ende na voltreckinge van dien voorsz. Jan Woutersz. met vrouw ende kindt overnemende, brengen aen 't jacht de *Schelvis* omme daermede in sijn soldaetsbedieninge over Mauritius na India te vaeren.

Aldus gedaen ten dage ende jare als boven.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roelof de Man
Abraham Gabbema, secretaris.'

21*en ditto*, 's morgens fray weer ende 't luchjen N.Westelijck. Is des avonts ons volcq weder uyt 't landt weder thuysgecomen, welcke de passagie[1.] gevonden hebben over 't vaste geberghte van Affrica daer de Bergh-revier tegenaen leght ende met een clooff diep uyt het landt deur compt lopen 1, wesende aen dito oversijde des gemelten geberghte soodanige vlacte vernomen, dat gemeent wordt men wel 100 mijlen verder soude reysen sonder eenigh meerder geberghte te ontmoeten, doch scheen de vlacte al steen ende kleyn, keyachtigh landt[2.], onbequaem tot corenbou, etc., welcke wegh d' onse wel verder souden hebben ingewandelt, maer vermits de schraelheyt der gemelter vlacte, daer geen gras offte yts altoos tot voeder van de beesten op was ende dat deselve tot daer tusschen de 40 ende 50 uyren gaens van hier geen inwoonders altoos vernomen hadden ende haer victualie seer begonde te verminderen, item oock eenige van 't volcq door ongemack[3.] sieckelijck te worden, waren deselve weder herwaerts gekeert ende 2 dagen terughgereyst hebbende, ontmoet 2 à 3 cleyne negerijen, item oock den Swarten Capitayn, altemalen wesende van de Chariguriquas, die 't *Robbe-jachts* bootjen anno 1656 in de Saldanha-bay gespoiljeert hadden ende van dewelcke noch bequamen.... koebeesten[4.] ende.... schaepen[5.], dat al was daer sij wilden affscheyden, ende uyt deselve verstonden de rechte Saldanhars soo ver te lande in waren, dat men se in geen maent soude bereysen cunnen, sulcx dat den sargeant ende sijn volcq genootsaeckt bleeff met verhaelde[+] weynige beesten ende schaepen thuys te comen, achtergelaeten hebbende 2 persoonen, door sieckte ende ongemack als voorsz. onderwegen [+]443
gestorven, ende een, naementlijck den baas-metselaer, eergisteravont in 't vallen van 't doncker swaerlijck van een leeuw gebeeten in den rechterarm, de bovenste ende onderste focelen[(l)] glad aen stuck, ende ten ware de gauwigheyt van den sargeant Jan van Harwarden voorsz., stonde niet alleen verhaelde persoon, maer oock eenige meer van dito leeuw t' eene-

1. Tulbagh-kloof?
2. *Kleyn*, *keyagtigh landt*, klipperige grond, die klippies klein.
3. ongerief, ontbering.
4. Getal nie ingevul nie, ook in K nie.
5. ? Brill gis: *vezelen*.

mael verslonden geworden te hebben[1], sooals sijluyden met den anderen besigh waren haer eeten te parteeren[2] ende vuyr te maecken, doch heefft den voorsz. sargeant een snaphaen met een coegel gelaeden opgevadt, ende den leeuw recht voor op de cop settende, met een schoot soodaenigh daermede getroffen, dat soo daetelijcq doot bleeff, sonder ymandt eenige schaede meer te doen, sijnde een seer maegrigh ende hongrigen leeuw, hoedanigh sijluyden geen meer op reyse gesien hadden, maer wel somtijts 5 à 6 bij den anderen, lustige, vette gasten, als oock onder anderen een oliphant, verscheyden renosters, wolven, luperts ende oock in meergemelte groote valey seer schoone groote paerden[3] in 't wilt, neffens veel elanden, herten ende hinden, hebbende 't vel van voorsz. leeuw medegebracht om gevult ende in de groote sael opgehangen te worden, soodat dese gemelte tocht niet veel beschooten[4], maer integendeel 2 man 't leven ende den derden sijn gesontheyt gecost heefft, 'twelck al wat affsoetingh[5] bij sommige causeert; doch blijven den sergeant ende eenige andre echter even seer gemoedight om die tocht bij gelegentheyt weder te hervatten, daer Doman[6], den Hottento[(m)], die op Batavia geweest ende nu met d' E. Heer Cunaeus geretourneert ende op sijn versoeck Anthoni genaempt is, sijn dienst mede toe aenbiedt.

Wat vorder op dito landttocht voorgevallen sij ende hoe ons volcq gereyst hebben, is bij onderstaende aenteyckeningh door deselve gehouden ende hieronder g'insereert in 't lange ende breede nae te lesen.

(*Kyk Bylae* II, *bls.* 459)

22*en dito*, fray, stil weer met betogen lucht, is des avonts met een variabel luchjen[+] weder nae d' eylanden vertrocken 't vrijmansvaertuygh, de *Peguyn*. [+]447

23*en dito*, 's morgens regenachtigh weer en de wint N.westelijck.

Sondagh, *den* 24*en dito*, moy weer ende 't luchjen variabel.

25*en dito*, idem, mistigh weer en de windt als gister. Sijn d' opperhooffden van 't jacht de *Schelvis* affscheyt gegeven omme hun reyse van hier na Mauritius te vervorderen ende aldaer Compagnie's fortresse te demoljeeren ende den ommeslagh gansch ende gaer te lichten ende op Batavia off Ceylon te brengen[(r)].

Soo is oock onse sloep (genaempt *Schaepejacht*) nae 't Robben-eylandt gesonden met den fiscus om aldaer eens inspectie van saecken te nemen ende de visite overal te doen, mitsgaders met eenen den persoon Jan Woutersz. te lichten ende Rijck Overhagen 't gesagh ende toesicht over de schaepen te transfereren, etc., als bij resolutie op den 20en deser daerover specialijck genomen, breeder g'extendeert.

26*en dito*, 's morgens 't luchjen zuydelijck, waren de *Schelvis* ende voorsz. *Schaepejachjen* ten eynde voorsz. al vroegh onder zeyl.

(n)

(o)

(p)

(q)

1. I.p.v. *verslonden geworden te syn*.
2. uit te deel.
3. Volgens die beskrywing in die reisverhaal eerder kwaggas as sebras.
4. opgebring.
5. beneming van die lus.
6. Doman word nou ook tolk, naas Harry en Eva.

Ende quaem hier tegen den middagh oock wel te arriveren 't schip *Wapen van Amsterdam* in compagnie van 't *Wapen van Hollandt*, 13en October anno passado tegelijck uyt 't Vlie geseylt met 317 coppen, waervan op reyse 2 verdroncken ende 9 door sieckte overleden, sijnde met verscheyde siecken ende scheurbuyckige noch beladen, ende nergens aen geweest, maer hadden den 19en December d' eerste mael 't schip *Amersfort* ontmoet; item oock naederhandt op den 10en February, als wanneer uyt d' opperhooffden van dien verstonden dat deselve omtrent de cust van Brasil op omtrent 12 graden zuiderbreete een Portugese negerprijs (comende van Angola ende tenderende nae de Bay Tote La Sanctos[(s)] genomen hadden met over de 500 slaven ende slavinnen, daeruyt gelight 250 stucx, hebbende de rest met het Portugees[+] schip (dat oudt ende onbequaem was) laten varen, doch begonnen al eenige door de langhdurigheyt van de reyse al wat te versterven; ende waren [+]447v
sijluyden den 16en February verleden weder van den anderen geraeckt. Mogen hopen dat haest mede opdonderen sal.

Tegen den avont wierd noch een schip dight onder de wal gesien, 't welck te hopen sij voorsz. *Amersfoort* sal wesen, cunnende, vermits de windt schielick van den Z.Z.Oosten stijff opstack, niet ter rheede comen.

27*en dito*, 's morgens fray weer ende 't luchjen westelijck, waermede al heel vroegh hier ter rheede quam 't fluytschip de *Spreeuw* van de Camer Zeelandt, 12en October anno passado uytgeseylt ende in Pleymuyen om een ander mast, doch nergens anders, aengeweest, uytgebracht hebbende 154 coppen, waervan de Engelse in voorsz. haven affgelight[1.] hadden 15 man ende 10 op de reys overleden, wes hier met 129 coppen behouden aengecomen, onder welcke veele siecke ende scheurbuyckigh ende waertoe derhalven nae gewoonte alderhande aerd- ende thuynvruchten, etc., tot ververssinge na boort gesonden is.

's Namiddaeghs compt noch een schip in de bay, 'twelck vermits d'opcomende Z.Z.Ooste harde coelte[2.] niet coste ter rheede arriveeren, maer aen de overzijde in de mont van de bay ten ancker comen ende blijven leggen tot den

28*en dito*, 's morgens, dat de gemelte Z.Z.Oostewindt nae gewoonte deses tijts gestilt ende 't luchjen N.West wesende, verhaelde schip onder seyl gingh ende daermede vroegh voor den middagh noch wel ter rheede quam, sijnde 't schip *Amersfort*, 14en October daeghs na de *Waepens van Amsterdam* ende *Hollandt* uyt Vlie geseylt met 323 coppen, daervan 29 overleden ende ongeveer noch 30 sieck te coy leggende van scheurbuyck, waertoe de behorelijcke ververssinge na gewoonte daegelijcx aen boort geschickt wordt, mitsgaders de swackste aen landt gebracht om te vervrissen, gelijck mede alle de slaven ende slavinnen bij denselven als voorsz. omtrent de 12 graden Z.breete uyt een genomen Portugees schip op de cust van Brasil gelight, welck al tot op 170 stucx nae overleden ende noch veele heel sieck waren, mitsgaders

1. Moet dit beteken: in Engelse diens gepres?
2. Weer *Z.Z.Ooste* as adj. by *coelte*, net soos *harde*.

meest bestonden in meysjens ende kleyne jongens, van welcke voor een jaer 4 à 5[+] noch weynigh dienst sal te trecken wesen. Echter sijn deselve als voorsz. mede aen landt gebracht om verversscht ende weder opgequeeckt te worden[(t)]. [+]448

Soo compt oock op dato te retourneeren van 't Robben-eylandt het *Schaepejacht* met 20 schaepen ende den fiscus, neffens rappordt, dat den persoon Jan Woutersz. conform sijnen last aen de *Schelvis* had overgeset ende de slavin Eva weder hier gebracht ende op alles de visite[1.] genomen hebbende, bevonden jegenwoordigh noch 399 schaepen, jongh ende oudt, op 't eylandt, de conijnen in redelijcken tier, mitsgaders den person Rijck Overhagen ten dienste van d' E. Compagnie aldaer, bequaem ende neerstigh genoegh, doch het thuynen ende wes meer dienaengaende, was van sobere apparentie. Echter bleven d' onse aldaer voornemens tegen de natte tijt naeder preuve te nemen ende volgensdien weder versoecken om allerley saeden, die haer sullen gestuyrt worden, mitsgaders oock een staeck ende pickcransen om bij aencompste van scheepen 's nachts te beter te cunnen vuyren, alsmede eenige paelen, nodigh tot het crael van de schaepen, etc.

Heden is oock 't Engels jacht de *Thomas* na Coromandel t'zeyl gegaen.

29*en dito*, 's morgens regenachtigh weer ende de coelte van den N.Westen.

30*en dito*, 's morgens harde Z.Z.Oostewindt. Ende quam op den middagh hier te arriveren de retourvluyte den *Ulisses* van Batavia met de scheepen *Princes Royael*, *Hoff van Zeelandt* ende *Enckhuysen*, 17en January verleden geseylt, ophebbende 44 coppen, daervan geen overleden, ende gister noch gesien het schip *Hoff van Zeelandt*, omtrent Caep d' Aguilles, dat dierhalven, neffens d' andre scheepen, alle uyren mede tegemoet gesien wordt.

Sondagh, *den laetsten dito*, 't luchjen van den N.Westen uytter zee wesende, quaem[+] daermede wel ter rheede voorgemelt schip *Hoff van Zeelandt*, in compagnie ende op dato vertrocken als boven met 150 coppen, daervan 2 overleden, de rest vris ende gesont; wierd daetelijck vers vleysch ende thuynvruchten tot verversinge aen boort gesonden met ordre om haer te reppen ende vaerdigh te maecken soo haest doenelijck om weder nae St. Helena te vertrecken, ten eynde de vloote te eerder vandaer soude cunnen ende mogen t'zeyl gaen nae de havenen onses Vaderlandts. [+]448v

Ende is desen avondt de fluyt *Ulisses* noch sijn despeche gegeven omme d' E. Heer Cunaeus aen St. Helena ten eersten cuntschap te doen hebben van d' ordre onser Heeren Meesters uytte vergaderinge der 17e voor sijn E. ende opperhooffden der retourvloote, wegen haer vertreck vooraff na de leste retourscheepen te wachten, etc.

Eindnoten:

(a) Die Maskarene-eilande, oos van Madagaskar.

(b) Sien brief van die Kamer Amsterdam, 27 September 1657. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 850-853. K.A. Dit was 'n belangrike skrywe, waarin die Amsterdamse direkteure o.a. oor die politieke toestand in Europa, oor die moontlikheid van handel op die kus van Angola, en oor die boerdery aan die Kaap gehandel het. In 'n naskrif het hulle verklaar: 'Met 't schip Amersfoort sullen Ul: te verwachten hebben twee brandewijns ketels en kuijpen.... Oock hebben wij aengenomen den persoon van Joost Blanck van Imbeeck op Amersfoort overgaende als hem op 't brandewijn branden verstaende....' Aldus sou met die brandewyn-industrie in Suid-Afrika 'n begin gemaak word.

(c) Isaac Taylor en Thomas Newman.

1. ondersoek.

(d) *De Straet* beteken vir die sewentiende-eeuse seevaarder gewoonlik die Straat van Gibraltar. Die woord *in* (*in* de Straet) dui hier vermoedelik nie 'n plek aan nie, maar 'n rigting. Dus sou 'tenderende na Livorna in de Straet' beteken: seilende na Livorno in die Straat van Gibraltar. Vir hierdie verklaring word dank betuig aan prof. dr. P. Serton van Stellenbosch.
(e) Klaarblyklik 'n skryffout van die kopiïs in die fort: die brief is natuurlik op Robbeneiland geskryf, en nie in die fort nie.
(f) Waarskynlik Richard Arnold, of Arnott, en Skinner. Die voornaam van laasgenoemde word nie vermeld nie.
(g) Ofskoon sowel die Haagse as die Kaapse eksemplaar van die *Daghregister* hierdie breedte aangee, is dit klaarblyklik 'n skryffout. Immers, so vroeg as die end van die sestiende eeu was dit al goed bekend dat die suidpunt van Afrika op ongeveer 35 grade suiderbreedte lê; op 37 grade is 'n mens reeds by die kus van Afrika verby. Vir 37 grade moet miskien 31 grade gelees word. Uit die *Daghregister* (I, p. 17) blyk dat Van Riebeeck op sy uitreis na die Kaap min of meer dieselfde moeilikheid ondervind het.
(h) Deur sy ondersoekinge gedurende sy verblyf van 6 tot 19 Maart 1658, is Cunaeus in staat gestel om instruksies vir Van Riebeeck en die Politieke Raad op te stel, en ook aan Here Sewentien oor toestande aan die Kaap te rapporteer. Sien C. 700: *Mem. en Instr.*, 1657-1685, pp. 27-41. K.A.; en Böeseken: *Nederlandsche Commissarissen aan de Kaap*, 1657-1700, pp. 160-161. Dr. Böeseken sê egter per abuis dat Cunaeus op 3 Maart (i.p.v. 6 Maart) aan die Kaap gearriveer het. Vgl. *Daghregister*.
(i) Hierdie dokumente handel merendeels oor skeepsaangeleenthede. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 749-751. K.A.
(j) Ibid., pp. 751-760.
(k) Wat volg, is die notule van die Politieke Raad se vergadering op hierdie dag. Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 310-311. K.A.
(l) Die Nuwekloof, naby die huidige Tulbagh. Vgl. Mossop: *Old Cape Highways*, pp. 45-50. Daar is 'n mate van verwarring hier in die *Daghregister:* die Klein Bergrivier - en nie die Groot Bergrivier nie - vloei deur die Nuwekloof. Soos ons weldra sal sien, het Jan van Harwarden, leier van hierdie ekspedisie, dit in sy eie dagverhaal inderdaad ook só gestel.
(m) Doman, wat omrede van sy sagmoedige voorkome ook as 'Dominee' bekend gestaan het, was een van die eerste Hottentotte om 'n bietjie Hollands te leer. Sien *Daghregister*, I, pp. 375-376; en Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, pp. 97 en 99.
(r) Dit was ten gevolge van 'n beleid van besuiniging dat die Kompanjie sy kantoor op Mauritius opgehef het: 'Aengesien wij bemercken dat de residentie op 't Eijlant Mauritius d'E. Compe. hoe langer, hoe onnutter werdt, en in plaetse van voordeel, niet dan schade toe en brenght, oock gants geen apparentie en sien tot de verbeteringe van die gelegentheijt....' C. 409: *Ink. Br.*, 1651-1660, p. 1011. K.A. Sien ook instruksies vir die bevelvoerders van die *Schelvis*. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 761-763. K.A.
(n) Hulle het dus ten suide van die Tierberg, in die omgewing waar Parow en Bellville vandag lê, in oostelike rigting getrek. In sy interessante bespreking van dié tog, het Mossop hierdie passasie per abuis laat lees: 'they took the road *over* the Leopards Mountain towards the *west*....' My kursivering). *Old Cape Highways*, p. 43. Die Nederlandse teks toon egter aan dat hulle nie *oor* die Tierberg getrek het nie, maar *verby* die berg en dat die trekrigting nie *wes* was nie, maar *oos*.
(o) Volgens Mossop is hierdie klein riviertjie 'that small tributary of the Diep River which is known as the Stink River' (op. cit., pp. 43-44). Dit is egter 'n vergissing wat toe te skrywe is aan die feit dat Mossop gemeen het dat hulle hier *weswaarts* getrek het.
(p) Heel waarskynlik deel van die Paardeberg. Mossop meen egter dat dit deel van die Riebeeek Kasteel-berg is (op. cit., p. 44).
(q) Hulle het nou voor hulle gesien die Tulbagh-kom en die voortsetting daarvan in die rigting van die huidige Worcester. Vgl. Mossop: *Old Cape Highways*, pp. 45-46.
(s) Die Baai Todos os Santos, waar die stad San Salvador vandag lê, op die ooskus van Brasilië.
(t) Dit was die eerste keer dat 'n vry groot getal slawe tegelyk ingevoer is; voorheen is slegs enkele slawe individueel die land ingebring. Vgl. Blommaert: *Het Invoeren van de Slavernij aan de Kaap* (*Argief-Jaarboek vir Suid-Afrikaanse Geskiedenis*, 1938, I), pp. 5-26.

April anno 1658[+]

[+]Kol. Arch. 3971

Adij, *primo ditto*, 's morgens harde Z.Z.Ooste-winden, waermede de fluyt *Ulissis*[+] na St. Helena is vertrocken, neffens onse missive aen d' E. Heer Cuneus ende [+]85 een

(u)

geslooten brieff van de Heeren Meesters uyt 't Vaderlandt, gedirigeert aen den Commandeur ende opperhooffden van de retourvloote, ende geschreven uyt de laeste vergaderinge der 17e gehouden tot Middelburgh in October anno 1657 verleden, streckende tot narichtinge waer hun deselve sullen hebben op hare thuysreyse vorders na te reguleren[(a)].

Bij 'twelcke oock gevought de nader advysen van dese Caepse residentie, etc. aen opgemelte Haer Ed. in 't Vaderlandt[(b)].

Doch de wint cort daerna uytter zee van den N.Westen coelende[1.], heefft voorz. fluyt de bay niet cunnen uytraecken maer aen d' oversijde in de mont weder ten ancker moeten comen.

Tusschenwijle comen met die wint de bay inzeylen 2 groote schepen, aparent de resterende van de laeste retourvloote, *Princes Royael* ende *Enchuysen*, doch costen, vermits 't niet seer deurcoelden ende den avond viel, desen dagh niet ter rechter rheede geraecken.

2 *dito*, 's morgens goet weer ende 't luchjen met regen westelijcq, waren de voorgemelte schepen *Princes* ende *Enchuysen* wel ter rheede g'arriveert, welcke in compagnie van 't *Hoff van Zeelandt* ende *Ulisses*, 30 ende 31 Maert hier gecomen, op den 17en January mede van Batavia geseylt sijn, op hebbende.... coppen[2.] sonder eenige siecken ende maer.... overleden[2.], mitsgaders tot hier 't bequaemste weer[+] van de werelt ontmoet, sijnde oock 't gansche saysoen geen beter weer voor de [+]85v retourschepen aen te treffen als om dese tijt van 't jaer de Caep ende de Taeffelbay in te seylen, want die soo vroegh in December van Batavia vertrecken, comen hier ordinaris in de maendt February aen, als wanneer de Z.Z.Ooste-winden soo hard dese bay uytstormen, dat het thien om een[3.] is de bay te crijgen, maer die omtrent halff Maert ende later comen, sullen selden door de Z.Z.Ooste-winden daerinne belet lijden, maer altijts met goet gemacq de bay crijgen, vermits die harde winden in de maenden December, January ende February alderfelst wayen ende na 't eyndigen van dien alle dagen wederom affnemen ende fray gestadigh weer wort. Per memorie.

Op den avondt is 't *Schapejacht* na 't Robben-eylandt gesonden om schapen voor de hier ter rheede leggende schepen.

3 *dito*, 's morgens fray weer ende 't luchjen variabel tot omtrent middagh, begond heel hard te wayen van den Z.Z.Oosten tot een uyr off 1½ voor midnacht, wierd weder heel stil weer.

4 *dito*, idem fray weer ende is op dato navolgende resolutie genomen, luydende als te weten[(c)]:

'Donderdagh den 4 April, anno 1658.

Den E. Commandeur Cornelis Qualbergen[(d)] ende opperhooffden van de schepen

1. Die hs. het *colende*.
2. In die hs. is die getal nie ingevul nie.
2. In die hs. is die getal nie ingevul nie.
3. *dat het thien om een is*, dat die kanse tien teen een is.

der laeste retourvloote, *Princes Royael*, *Hoff van Zeelandt* ende *Enchuysen*, voordragende eenige benodicheden voor ditto retourschepen, omme daervan uyt de hier ter rheede leggende vaderlantse schepen *Amersfoort*, *Wapen van Amsterdam* ende de fluyt *Spreeuw* te mogen werden versien, is na examinatie van saken, alles ten naeuwsten overleyt sijnde, bij den Raedt, gesterckt met verhaelde Commandeur ende Breeden Raedt der gemelte retourvloote, als oocq die van de vaderlanse schepen *Wapen van Amsterdam*, *Amersfoort* ende *Spreeuw* voornoempt, goetgevonden dat deselve sullen werden g'accommodeert, als te weten 't retourschip

Princes Royaal met[+]

[+]86

50 halff was-	}kaersen	}uyt *Wapen van Amsterdam*
25 heele was-	}kaersen	}uyt *Wapen van Amsterdam*
3000 lb. broot, halff tegen rijs[1.]		}uyt *Wapen van Amsterdam*
1 ijsere[2.] tros		}uyt *Amersfoort*
1 swaer touw van 19 off 20 duym		}uyt *Amersfoort*
6 gesorteerde lijnen van 6, 9 ende 12		}uyt *Amersfoort*
2 bos huysingh[3.] ende marlingh[3.]		}uyt *Amersfoort*
15 strengen seylgaren		}uyt *Amersfoort*
1 groot marseylschoot[4.]		}uyt *Amersfoort*
½ vat pecq		}uyt *Amersfoort*
50 stucx heel	}waskaersen	}uyt *Amersfoort*
25 dito halff	}waskaersen	}uyt *Amersfoort*
50 stucx halff was dito[5.] uyt de *Spreeuw*		

Hoff van Zeelant:

6 pompbouten van 't fort	}uyt fluytschip de *Spreeuw*
1200 lb. broot	}uyt fluytschip de *Spreeuw*
500 lb. dito tegen 1000 lb. rijs	}uyt fluytschip de *Spreeuw*
6 bosjes mos[6.]	}uyt fluytschip de *Spreeuw*
2 lichte trossen	}uyt fluytschip de *Spreeuw*
1 ijsere tros ende	}uyt fluytschip de *Spreeuw*

1. *halff tegen rijs*, om die helfte vir rys geruil, d.w.s. 3000 lb. brood vir 6000 lb. rys. Kyk benede.
2. WNT VI, 1445: '*IJzeren touwwerk*, scheepsterm: goed, nieuw touwwerk'.
3. verskillende soorte dun skeepstou.
3. verskillende soorte dun skeepstou.
4. tou vir die groot marsseil.
5. *was dito*, waskerse, soos bo.
6. soort veenmos om die buitenade van skepe mee te stop.

2 dicke wieltrossen tot takels ende getouwen uyt 't *Wapen van Amsterdam*

Enchuysen:

½ vat teer	}uyt 't *Wapen van Amsterdam*.
1 wieltros	}uyt 't *Wapen van Amsterdam*.
10 bos seylgaren	}uyt 't *Wapen van Amsterdam*.

Wijders bij d' opperhooffden van 't schip *Amersfoort* in rade overgeven sijnde eenige stucken ende bescheyden ten laste van haer gewesen cocq, Thomas Peulman,

ende seecker jongen, genaempt Jacob Joriss., welcke met den anderen leelijcke vuylicheden souden hebben gepleecht, ende ingesien de raeuwheyt van de sake aen welcke met 't nemen van nader informatien ende vordere proceduyren sooveel wercx soude vallen dat het bij den jegenwoordigen raedt niet wel soude cunnen t' eenemael affgedaen worden, vermits de gemelte schepen binnen drie à vier dagen[+] altemalen doch staen te vertrecken, ende voornamentlijcq dat tot sodanigen sake [+]86v wel vereysschen luyden haer volcomentlijcq de rechten verstaende, etc. - Soo is bij meerderheyt van stemmen verstaen, sulcx alhier niet verder aen te roeren, maer de delinquanten, met de bescheyden voornoempt, geslooten na Batavia te laten vertrecken, daer 't hoge recht van India ende gelegentheyt is omme daerinne na behooren te cunnen werden geprocedeert. Ende omme de patjenten[1.] niet langer op 't selve schip *Amersfoort* te vertrouwen, is oocq goetgevonden den cocq te laten overgaen op 't *Wapen van Amsterdam* ende den jongen op de fluyt de *Spreeuw*, ten eynde deselve van den andren gesepareert mogen wesen ende alle vorder onheylen sooveel doenlijcq geprevenieert.

Staende dese vergaderinge den gesurrogeerden schipper Jan Jansz. Floderop in de plaetse van den overleden schipper Andries Wolff op 't schip *Wapen van Amsterdam* versoeckende om de confirmatie in dito schippers bedieninge ende d' augmentatie van gagie daertoe staende, ende daerop geresumeert de genomen resolutie van den oppercoopman Willem Reyers en de scheepsraedt desselven schips, bij welcke gesien, als oocq gehoort uyt desselven opper- ende ondercoopmans monde, dat verhaelde Jan Jansz. Floderop, gewesen opperstuyrman, alle den volcke als schipper was voorgestelt ende tot noch daervoor erkent, etc. ende wijders oocq dat alles na behooren is gedaen, op approbatie van d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India, soo is bij den Raedt voorsz. goetgevonden die wel genomen resolutie in sijn geheel te laten ende daerinne niet verder te treden, maer de confirmatie ende verbeteringe t' eenemael aen opgemelte Haer Ed. te reserveeren, doch op 't nader versoecq van gemelte gesurrogeerden schipper verstaen billicq te wesen dat hem extract autentycq[2.] uyt de resolutie des voorgemelten scheepsraedt, soo veel hem aengaet, sal werden verleendt.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jare als boven,

(was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Cornelis van Qualbergen
Willem Reyersz.
Cornelis van Groet
Hendricq van de Putten
Jan Munt
Fredricq Ellersz.
Samuel Jochumsz.
Jan Jansz. Floderop
Roeloff de Man
Arnoldus Verbeeck
Jacob Thierens
Abraham Gabbema, secretaris’

1. pasiënte, d.w.s. die ‘delinquanten’ bo genoem.
2. *extract autentycq*, gesertifiseerde uittreksel.

Tegen den avondt is 't *Schapejacht* wederom van 't Robben-eylandt gecomen met[+] 20 schapen voor de schepen. [+]87

5 *dito*, fray, bequaem weer als gister. Is 't *Schapejacht* weder na voorsz. eylandt gesonden om noch al meer schapen voor de gemelte schepen.

6 *dito*[(e)], idem, goet weer als vooren. Was 't *Schapejacht* al weder hier gecomen met 16 stucx schapen.

Ende 't vrijmans-vaertuygh van 't Dassen-eylandt met vis ende eyeren.

Heden had den schapewachter door achteloosheyt 15 schapen in 't velt verlooren, na dewelcke gesocht maer geen wederom gevonden wierden; des gelast is hem deselve tot straffe op reecqueninge te stellen tegen 10 gulden 't stucq, opdat na desen beter sal oppassen.

Heden hebben de navolgende persoonen voor den Raedt ondertrouw gedaen, conform de resolutie hieronder g'insereert[(f)], luydende als te weten:

‘Saterdag, den 6en April, anno 1658.

Hendrick Hendricxsz. van Surwurde, jongman ende vrijborger alhier, 23 jaren, sigh in trouwbeloffte begeven hebbende met d' eerbare jongedochter Grietge Fransz.[1.] Meechoff, geboortich van Steenwijcq[(g)], oudt 19 jaren, in dienst ende onder vooghdije staende van den oppercoopman Willem Reyersz., bescheyden op 't hier ter rheede leggende schip, *Wapen van Amsterdam*, ende versoeckende, mits toestaen van denselven oppercoopman, metten anderen wettelijcq in den H. echten staet te mogen bevesticht worden, mitsgaders ten dien eynde te vergunnen dat de gebooden soude mogen binnen dese twee navolgende dagen werden affgecundicht, doordien bovengemelte schip jegenwoordigh ten naestenbij vaerdigh leght om metten eersten te vertrecken - Soo is, om 'tselve schip ter saecke voorsz. in sijne vorder te doene voyagie niet te retardeeren offte op te houden, etc. bij den Raedt deser fortresse, verstercqt met den Commandeur Cornelis Qualbergen en de oppercoopman[+] voorz., niet anders hebbende cunnen vernemen als dat beyde liber ende vrije persoonen [+]87v waren, welcke met niemandt ter werelt, volgens haer, als oocq voorsz. oppercoopman[2.] eygen verclaringe, yetwes dienaengaende uytstaende hadden, verstaen deselve jongeluyden haer billicq versoecq te consenteren, mitsgaders ten dien fine ende om redenen voorsz. morgen, Sondagh sijnde, voor 't Cristelijcq sermoen haer eerste, 's avonts na 't gebedt de tweede ende op Maendagh des avonts haer derde affcundinghe te laten doen, omme alsdan Dincxdags 's morgens (geen wettige oorsake van verhinderinge voorcomende) door den secretaris van onsen Raedt (vermits hier geen predicant hebben) de solemnisatie voor allen den volcke in openen Raedtcamer te laten geschieden ende met de trouw publyckelijcq voor<t> te varen.

1. Ons sou verwag het *Fransd.(ochter)*. Hier dus 'n aanduiding dat *Fransz* van vadersnaam tot familienaam ontwikkel het.
2. Sic, vir *oppercoopmans*.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum ut supra.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Cornelis van Qualbergen
Willem Reyersz.
Roeloff de Man
Jan van Herwerden
Abraham Gabbema, secretaris.'

Sondagh, *den* 7 *dito*, fray weer. Is 't *Schapenjacht*, vermits 't verlies der schapen van gister, weder om een ladinge schapen na 't Robben-eylandt gesonden, daerbij oocq twee jonge oytjes ende 8 dito rammetjes, mitsgaders 1 konijn, sijnde een rammelaer, per *Wapen van Amsterdam* uyt 't Patria becomen, om daer aen te laten teelen, etc.

Heden sijn oocq d' opperhooffden van de schepen *Amersfoort* ende *Spreeuw* haer despeche gegeven, om metten eersten goeden windt die Godt verlenen sal, na Batavia te verseylen, met de brieven ende pampieren gedirigeert aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India(h).

+ 8 *dito*, 's morgens fray weer ende 't luchjen van den Z.Z.Oosten, is de fluyt de *Spreeuw* al bijtijts t'seyl gegaen ende de bay uytgeraeckt. +88

9 *dito*, 's morgens regenachtich weer ende 't luchjen als gister van den Z.Z.Oosten, waermede oocq 't schip *Amersfoort* is vertrocken, ende des avonts het *Wapen van Amsterdam*, nae Batavia, daer d' Almogende haer salvo wil laten arriveeren.

Op dato is oocq 't *Schapejacht* van 't Robben-eylandt geretourneert met 18 schapen ende navolgend brieffken geschreven aen den Commandeur ende Raadt van 't fort de Goede Hoope, luydende als namentlijcq:

'Jegenwoordigh en ben[1.] geen meer schapen als cleyn vee ende oyen die met jongen gaen, off hebben jongen die noch zuygen. Van wegen rammen, ben geen meer oude rammen als tot den aenteelt benodicht ben. Het conijn is wel overgecomen, loopt bij d' andre; de andre ben noch in 't leven, behalven het cleyn wit[2.] is eenige dagen gemist ende en can het niet te sien comen[3.], vertrouwe[4.] dat het van de raven sal gegeten wesen, wandt de duyn altijt vol sijt[5.]; ben voor jagen off steenwerpen verveert; dat men kruyt hadde, soude men somtijts schieten ende verjagen se. Soo wenste dat UE. ons gelieffden het praeutjen[6.] te senden, alsoo anders qualijcq de schapen in de boot te brengen sijn, off moeten deselve droogh halen[7.]. Daer sijn veel oyen die jongen gejonght hebbende, laten deselve aen de wegh leggen, hetwelcke den aenteelt seer verachtert; dierhalven, als het UE. goetvindt, sou heel

1. Saamgetrokke vorm van *bennen*.
2. d.w.s. *conyn*.
3. *can het niet te sien comen* - verwarde konstruksie.
4. meen.
5. Vir *sit*.
6. proutjie, skuitjie.
7. *droogh halen*, op die strant sleep.

nodich sijn dat UE. gelieffde een partij hoy te senden, alleen voor deselve oyen die jongen hebben, ende als men siet dat sij de jongen verlaten, brengen deselve dan thuys met het jongh; alsoo der nu niet te eeten en is, soude haer dan het hoy geven. Jegenwoordigh licht het crael aen twee stucken; als UE. gelieffde hondert stocken te senden, soude het eens vooral goet maecken, alsmede een hamer om de stocken in de gront te slaen, alsoo den hamer heel aen stucken is; oocq wat spijckers, enckelde middelnagels ende een boor, want het boorijser aen stucken is, ja selffs den ommeslach is mede aen stucken. Vallen jegenwoordich UE. lastich, maer voorwaer, tevoren is daer niet op gepast, of niemandt heefft de moeyten willen aennemen.[+] Voorwaer het is mij leet het jonge vee soo verlooren te sien gaen. Daer is een van de oyen die UE. toe compt[1.] alhier in 't crael sijn been gebroocken, [+]88v liep om niet gegrepen te worden, viel alsoo neer ende bracq sijn been. UE. gelieft mij wat papier toe te laten comen, hebben niet een bladt papier om UE. meer te schrijven. Blijve UE. verplichte dienaer,

(Ende was geteyckent:)

Rijck Overhagen[2.].'

10 *dito*, 's morgens fray, stil weer ende is 't vrijmansvaertuygh weder vertrocken na 't Dassen-eylandt.

11 *dito*, idem weer, ende hebben op dato den Commandeur Qualbergen ende vordere opperhooffden van de laeste retourschepen *Princes Royael*, *Hoff van Zeelandt* ende *Enchuysen* haer affscheyt ontfangen, beneffens de brieven ende papieren gedirigeert aen d' Ed. Heeren Bewinthebberen in 't Vaderlandt[(i)], omme met den aldereersten goeden windt die Godt sal gelieven te verleenen over 't eylandt St. Helena derwaerts te navigeren.

12 *dito*, fray weer ende de wint Z.Z.Oost, sijn de verhaelde schepen ten eynde voormelt alle drie t'seyl gegaen ende met een deurgaende coelte fray t' zee geraect. D' Almogende verlene deselve een geluckige, behouden reyse. Amen.

't Bleeff desen dagh, als oocq den ganschen nacht, heel stijff waeyen van den Z.Z.Oosten.

13 *dito*, 's morgens noch al aenhoudende tot omtrent middagh, als wanneer 't luchjen variabel wierd, ende daermede in den avondt hier wel ter rheede arriveerde 't fluytschip *Elburch*, van de Camer Amsterdam, daerop schipper Jacob Pietersz. Peereboom ende bouchouder Isaacq Walschaert, 14 December uyt Texel geseylt in compagnie van de fluyt *Geelmuyen* met 150 coppen, daervan geen overleden[+] ende maer een sieckelijcq, de rest altemalen fris ende gesont, sijnde nergens [+]89 aengeweest ende op de hooghte van de Sorls[(j)] van voorsz. fluyt *Geelmuyden* affgeraeckt,

1. *die UE. toecompt*, wat aan UE. behoort, *of* wat na UE. toe kom? Die gebruik van *toe* sonder voorafgaande *naar* is in Ndl. uiters seldsaam of onbekend - anders as in Afr.
2. Hierdie brief is nie by Brill opgeneem nie.

welcke meendt heden weder gesien te hebben, alsoo een zeyl onder dese wal heefft vernomen, hebbende voorsz. fluyt *Elburch* wel vier weecken tusschen Tristan da Cunha ende hier van stilte leggen suckelen.

Sondagh, *den* 14 *dito*, 's morgens 't luchjen Noordtwest, quam verhaelde schip hier wel ter rheede, sijnde 't fluytschipjen[1.] de *Meese* van de Camer Zeelandt, met de *Spreeuw* 12 October 1657 tegelijcq uytgeseylt, daerop schipper Maerten Bastincq ende bouchouder Davidt van den Hemel met 63 coppen, daervan (in Vaelmuyen[(k)] 5 dagen gelegen hebbende) een weghgelopen ende op reyse noch 6 overleden waren, leggende noch een op sterven ende wesende de rest oocq meest altemalen vrij scheurbuyckigh, vermits over de 7[2.] weecken onder de liny hadden leggen suckelen ende wel 5 weecken meest door stilte ende zuyelijcke winden hieromtrent de Caep, invougen al vrij qualijcq gestelt sijn, daertoe derhalven ordre gestelt is om na gewoonte ten eersten ende oocq dagelijcx de behoorlijcke ververssinge na boort te schicken.

Op dato sijn de navolgende persoonen voor den Raedt getrouwt, conform de resolutie[(l)] hieronder g'insereert, van inhoude als te weten:

'Sondagh, den 14en April, anno 1658.

Na 't eyndigen des sermoens desen voormiddagh, sonder eenige de minste verhinderinge, volgens Cristelijcq gebruyck de derde affroepinge gepasseert sijnde van de ondertrouwde persoonen Hendricq Hendricxsz. van Surwurde, jongman ende burger alhier ende Grietge Fransz. Meechoff van Steenwijcq, jonge dochter, bescheyden geweest op 't schip *Wapen van Amsterdam*. Ende ons niet[3.] voorgecomen wesende, waerdoor deselve in haer voornemen soude cunnen offte mogen werden geretardeert offte beleth, soo is bij den Raedt verstaen, achtervolgens de resolutie van den 6en courandt[4.], de verdere solemnisatie van de trouw in den naeme des Heeren te laten voortgaen, ende ten dien eynde oocq goetgevonden, opdat alles wettelijcq ende met goede ordre tot Godes meeste eere mochte toegaen, de gemelte solemnisatie (alsoo geen predicant hebben) door den secretaris van onsen Raedt,[+] voor deselve ende allen den volcke in openen Raedtcamere te laten bedienen, gelijcq dan sulcx op dato na 't lesen des Christelijcken sermoens in [+89v] den naeme des Heeren openbaer wettelijcq geschiet ende g'effectueert is.

Aldus gedaen in 't fort de Goede Hoope,
datum ut supra
(Ende was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

1. Sic. Brill het *fluytschip*. K is hier beskadig.
2. H het: *de selven*.
3. niets.
4. van deze maand.

15 *dito*, 's morgens dijsigh weer ende 't luchjen van den Noordtwesten.

16 *dito*, 's morgens claer weer met redelijcke stijve Z.Z.Oostewinden, welcke 's namiddags allenskens affnamen ende fray bequaem wierd.

17 *dito*, 's morgens heel moy weer. Is begonnen ordre te stellen op het schoolhouden voor de Angoolse compagniesslaven ende -slavinnen, per *Amersfoort* uyt de Portugese prijs becomen, welcq school te houden des 's morgens ende 's namiddags, den sieckentrooster Pieter van de Stael[(m)] van Rotterdam, beneffens sijn cranckbesoeckers bedieninge is opgeleyt, te meer dewijl seer goet ende prompt in 't lesen is van recht Hollants Nederduyts[1.], ende omme de gemelte slaven te beter tot het[2.] school ende hooren off leeren van de Cristelijcke gebeden te animeren, is mede belast na 't eyndigen elcq een croesjen brandewijn ende 2 duym tabacq te geven, etc., als oocq alle hare namen aengeteyckent ende die geen hadden, namen gegeven, soo wel gepaerde[3.] als ongepaerde, jongh ende oudt, alles in 't bijwesen van den Commandeur, welcke sigh daervoor eenige dagen sal laten bijvinden, omme alles ter degen in ordre ende dat volcq onder de behoorlijcke dissipline te brengen, waertoe 't begin sigh redelijcq schijnt te verthoonen[(n)].

Wordende oock elcq na behooren gecleedt voor de coude die nu dagelijcx begint aen te comen, als oocq de cloeckste hier ende daer aen 't wercq gestelt, omme soo haest doenlijcq van deselve dienst te mogen trecken.

18 *dito*, stil weer ende tegen den avondt betrocken lucht.

19 *ende* 20 *dito*, fray warm ende stil sonneschijn-weer.[+]

Saterdagh, den 20en April anno 1658[(o)]. [+]90

'Bij d' opperhooffden van 't fluytschip de *Meese* aen ons gecommuniceert ende verthoont sijnde seeckere confessie van de persoonen Gillis Huyglot van Rijsel[(p)], Jan Robbertsz. van St. Niclaes[(q)], Phillips Pottje[(r)] van Rijsel ende Adriaen Leveillje van St. Serrevyn Berry[(s)], soldaten, alle op dito fluyte bescheyden, waerbij deselve volgens eygen hantteyckeninge souden hebben beleden, namentlijcq dat sij op den 7en Maert passado des 's nachts eenige persoonen meenden om den hals te brengen ende haer dan voorts meester van 't schip te maecken,

Waerop heden fiscus met gecommitteerde uyt den Raedt van 't fort ende den schipper van 't hier ter rheede leggende fluytschip *Elburch* aen verhaelde fluyte de *Meese* gesonden wesende, om verhaelde confessanten (op dito *Mees* door derselver opperhooffden g'apprehendeert sittende) hierop te verhooren ende na naerder bescheyden te vernemen, etc.,

Welcke gecommitteerde weder aen landt comende ende rapporterende dat van niemandt ter werelt eenige de minste attestatien off blijck t' haren laste hadden cunnen becomen, altoos nergens na sooveel, als waerop men gefondeert soude sijn tot eenige vordere proceduyre off torture te comen,

1. Van der Stael was 'n Culemborger, soos V.R., en het dus dieselfde soort 'Hollants Nederduyts' gepraat.
2. *School* was vroeër dikwels onsydig.
3. wat as man en vrou beskou word.

Item oocq dat de bovengemelte persoonen, excepto Huyglo, voorgemelte hare confessie wel expresselijcq ontkennen ende seggen voorsz. confessie hadden gedaen uyt vrese van pijningen, gelijcq hem, Huyglo, door den scheepsraedt eens met een schroeff op den duym was geschiet, als noch die pijne in verscher memorie hebbende ende 't teycken daervan aen de lincker duym noch gethoont, om te belijden dat yetwes gestolen had, etc.,

Ende hoewel voorsz. Huyglo, voor sooveel hem aengaet, 't feyt heden voor gemelte gecommitteerde opentlijcq heefft bekent, sonder nochtans te willen seggen, off er d' andre mede schuldig aen sijn off niet, ende dat die andre drie bij hare ontkenninge blijven persisteren als voren geseyt, mitsgaders t' haerder verschoninge oocq allegeeren gansch onnosel ende onschuldich in de saecke te wesen, sulcx men door manquement van ander bewijs als voorsz. geen fondament vindt om tot torture te procederen, veel min tot condemnatie, invougen aen dat cluwen aff te[+] winden[1.] veel wercx vast sij, alsoocq om nader blijcken te soecken onder 't scheepsvolcq [+]90v van dito fluyt de *Meese*, daer men se nootsaekelijcq vandaen soude moeten haelen eer men tot verder proceduyren met de bovengemelte persoonen soude cunnen comen, ende 't welcke soude veroorsaecken dat men daeromme dito fluyte tot grooten ondienst van d' E. Compagnie noch een wijle moste ophouden -

Soo is bij den Raedt deser fortresse de sake op 't naeuwste ingesien, prefererende den dienst van d' E. Compagnie (bestaende jegenwoordigh in het tijdigh affdespecheren deser twee schepen) vóór eenige particuliere dubieuse questien, etc., na overlegh van saken goetgevonden voorn. aengeclaegde persoonen, soo geslooten alse[2.] per de *Meese* hier gecomen ende noch aen boort sijn, te laten na Batavia varen, doch, om de meeste gerustheyt van dat schip, verstaen billicq te wesen dat op d' andre fluyt *Elburgh*, wel drie mael soo stercq van volcq wesende, sullen overgaen, dewijle doch overmorgen, Godes weer ende windt toelatende, beyde tegader staen te vertrecken ende volgens dien gesamentlijcq, off weynich na den andren, op Batavia comende, dito scheepsvolcq daer sal cunnen mede present wesen, om nader informatie aldaer genomen te cunnen worden, dat hier, deselve aen landt houdende ende 't scheepsvolcq met verhaelde fluyte vertreckende, niet soude cunnen geschieden, als met torture, waertoe te comen den Raedt niet can vinden claer bewijs genoech te sijn, - soo is, gelijcq voorsz., verstaen de gemelte gedetineerdens met de bescheyden t' haren laste per de fluyte *Elburch* te laten overvaren ende alles te renvojeren aen[3.] Haer Ed. tot Batavia.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven,

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Jan van Bemmel
Abraham Gabbema, secretaris.'

1. *dat cluwen aff te winden*, die saak op te los.
2. *als se*.
3. *renvojeren aen*, verwys na.

Paesdagh, *den* 21 *dito*, 's morgens doncker, betogen lucht ende 't windeken van den Noordtwesten.

22 *dito*, idem, ende sijn op dato d' opperhooffden van de fluytschepen *Elburgh* ende *Meese* haer affscheyt gegeven, mitsgaders g'intregeert de brieven ende pampieren[+] aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India tot Batavia[(t)], daer hun d' Almogende salvo wil laten aencomen. [+]91

23 *dito*, weer ende wint als vooren Noordtwestelijcq; echter sijn de voorsz. fluyten ten eynde voormelt onder seyl gegaen ende de bay met laveren fray buyten geraeckt.

24 *dito*, wint als vooren met wat regen.

25 *dito*, de wint Z.Z.Oost. Wierd een schip onder de wal gesien, dat 's avonts omtrent 't Robben-eylandt noch laveerden om op te comen.

Op dato is 't vrijmansvaertuygh, de *Peguyn*, weder na 't Dassen-eylandt t'seyl gegaen, welcke aenbesteet sijn[1.] vleys van de robben, gesouten ende gedrooght, over te brengen tot spijsinge voor de slaven ende voor 'twelcke haer beloofft is te betalen 2½ gulden 't hondert lb.

26 *dito*, 's morgens noch al stijve Z.Z.Ooste-winden, waerdoor voorsz. schip niet coste opcomen, maer onder 't Robben-eylandt ten ancker bleeff, nadat al den dagh met laveren had toegebracht.

27 *dito*, idem, weer ende wint als vooren. Heefft sigh voorhaelde schip weder aen 't laveren begeven, waermede soo verde is opgewonnen[2.] dat des avonts met 't vallen van den doncker noch ter rheede quam, welcx opperhooffden

Sondagh, *den* 28 *dito*, fray, helder, sonneschijn[3.], stil weer wesende, des namiddaghs aen landt quamen, uyt wien verstonden dat het was het schip *Dordrecht* van de Camer Delfft, daerop schipper Jacob Croon ende ondercoopman Jacobus Verburch, mitsgaders Jacobus Casembroot als fiscael, 17 December anno passado uyt Goeree geseylt met 364 gegagieerde coppen, van welcke 14 overleden ende 6 weghgelopen sijn aen 't eylandt St. Vincent[4.], daer den 3 February waren aengeweest door 't verlies van haer boeghspriet ende fockenmast omtrent 50 à 60 mijlen buyten 't Canael, welcke sijluyden aldaer[5.] vorders vastgeset ende wat water gehaelt, doch sonderlingh[+] anders niet als weynige cleyne magere bockjes ende gansch geen esels becomen hadden, wesende den 6en dito weder vandaer [+]91v vertrocken ende hier gecomen, met de groote stengh gestelt in plaets van de fockemast, daerop de groote bramstengh ende op de groote mast de voorstengh, waermede sijluyden moet hadden het vorders oocq na India te sullen cunnen laten voorstaen, sijnde 't volcq altemalen meest noch redelijcq wel te pas, waertoe, om haer noch beter te maken, ten eersten de behoorlijcke ververssinge is aen boort geschickt.

Heden is 't vrijmansvaertuygh, de *Peguyn*, wederom gecomen met drie halff amen

1. As onderwerp word gevoel nie *vaertuygh* nie, maar *vrijmans*.
2. wins gemaak, gevorder.
3. As adj. geabstraheer uit *sonneschijnweer*.
4. Een van die Kaap Verdiese eilande.
5. Op St. Vincent.

traen ende 120 lb. robbevleys tot een preuf voor de slaven, beneffens eenige duysende eyeren welcke sij voor haer particulier[1.] aen 't volcq van de schepen, etc., 4 voor een dubbelde stuyver[2.] ordinaris weten te vercopen, sijnde wat grooter als ganseneyeren.

Ende waren de slaven, het robbevleys gecoockt ende voorgeset sijnde, seer graegh[3.] na 'tselve, invougen met de gemelte vrije luyden vasten prijs als voren is gemaect om sooveel over te brengen als doenlijcq sij.

[+] 29 *ende* 30 *dito*, regenachtich weer en de wint redelijck stijff Noordtwestelijcq.

[+]92

Eindnoten:

(u) Vgl. brief van dieselfde datum - onderteken deur Van Riebeeck en Roeloff de Man - aan Joan Cunaeus. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 763-765. Sien ook C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 854-855. K.A.
(a) Hierdie brief van Here Sewentien was gedateer 9 Oktober 1657. Daarin is verklaar dat die retoerskepe nie vir mekaar by St. Helena moes wag nie maar dadelik na Patria moes vaar, en dat hulle die roete óm die noorde van Skotland - en nie deur die Engelse Kanaal nie - moes volg. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 854-855. K.A.
(b) C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 765-772. K.A. Hierdie brief bevat 'n vry volledige verslag van toestande aan die Kaap in dié tyd.
(c) C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 316-318. K.A.
(d) Cornelis van Quaelberghen sou later die derde kommandeur aan die Kaap word (1666-1668).
(e) Volgens hierdie aantekening wil dit voorkom of 6 April, die dag van Van Riebeeck se aankoms aan die Kaap, in 1654 - in teenstelling met sommige ander jare - ongemerk verby gegaan het.
(f) C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 319. K.A.
(g) Stad in die Nederlandse provinsie Overijsel.
(h) Vir hierdie dokumente sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 782-790. K.A.
(i) Ibid., pp. 776-782.
(j) Die Scilly-eilande aan die suidwestelike uithoek van Engeland, wes van Land's End.
(k) Falmouth.
(l) C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 320. K.A.
(m) Hy was die opvolger van Willem Barentsz. Wijlant, die eerste sieketrooster aan die Kaap. Pieter van der Stael was getroud met die Kommandeur se suster Geertruijdt, en later, ná Van Riebeeck se vertrek na Malakka, het sy swaer versoek om ook daarheen verplaas te word. Vgl. Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, pp. 61, 138-139 en 173.
(n) Dit was die eerste skool in Suid-Afrika. Die enigsins ongewone aanmoediging wat aan leerlinge gegee is, t.w. 'n glasie brandewyn en 'n paar duim tabak, sal ongetwyfeld 'n doeltreffende middel gewees het om onderwys onder die slawe te bevorder.
(o) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 321-322. K.A.
(p) Ryssel (Frans: Lille), bekende stad in die noorde van Frankryk.
(q) Jean Robert van St. Nicolas.
(r) Philippe Poitiers.
(s) André Leveille van Serrevynberry.
(t) Sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 788-794. K.A.

Mayus anno 1658

Adij, *primo dito*, 's morgens de wint noch al stijff van den Noordt-Westen doch <niet> soo hard off de boots voeren van 't schip *Dordrecht* noch aff ende aen. 2, 3 *ende* 4 *dito*, bequaem weer met regen ende maer slappe Noordtweste coelte.

1. *voor haer particulier*, vir hulle (die 'vrymans') self, d.w.s. vir eie rekening.
2. Vandaar die benaming *dubbeltje*.
3. gretig, snoep.

Saterdagh, den 4en May, anno 1658[a].

‘Alsoo op dato weder hier aen 't fort is verschenen een van des Chaynouquas capiteyns, van welcke wij nu laest in den herffbst goede partije koebeesten hebben gehandelt, ende denselven schijnt te beloven binnen weynich dagen ons weder goet deel aff te sullen brengen, etc.; insgelijcx ingesien d' ordre onser Heeren Meesters per derselver missive van den 9en October anno verleden, waerbij Haer Ed. onder andren ordonneren dat de vrije luyden alhier geen vee van de Hottentoos sullen vermogen te handelen, ende soo wij dienvolgende goetvinden eenige reglimenten daerop te stellen[b], dat daer niet sullen tegen hebben[4.], maer ons sulcx aenbevolen laten, ten eynde de vrije luyden geen duyrte in dien handel brengen, etc., - Soo is bij den Raedt, van sulcx oocq al preuve sijnde gebleecken, goetgevonden niet langer te traineren[5.] maer 'tselve ten respecte voorsz. hoe eer hoe liever bij openbaer billiet[6.] allomme door 't landt te interdiceren[7.], in forma als 't onderstaende dicteert, namentlijcq[c]:

Alsoo onse Heeren Meesters in 't Vaderlandt, om redenen Haer Ed. daertoe moverende, verstaen dat de vrije luyden alhier aen Cabo de Böa Esperance niet en sullen vermogen eenigh bestiael offte vee van dese lants inwoonders te handelen, maer deselve van d' E. Compagnie, die overich hebbende[8.], moeten halen ende copen ten prijse ende op de conditien daertoe beraempt offte noch te ramen ende stellen, - Soo is 't dat wij, conform derselver last, de vrije borgers voorsz. bij desen sulcx hebben willen condt doen ende in conformite van dien den veehandel verbieden, met waerschouwinge dat se haer daervan oocq sullen hebben te onthouden op de verbeurte van alle soodanich vee als deselve bevonden mochte worden na

4. Die onderwerp is *Heeren Meesters*.
5. draal, versuim.
6. biljet, d.w.s. plakkaat.
7. verbied.
8. *die overich hebbende*, as hulle (beeste) oor het.

desen van de inwoonders te sullen hebben gehandelt, ende ten welcken eynde den vrije borgers oocq worden aengecundicht alle haer noch overich hebbende coper, vóór desen van d' E. Compagnie gecocht, binnen twee mael 24 uyren wederom[+] te brengen, omme haer sonder schade ten selven prijse weder affgenomen te worden, op de verbeurte van alle soodanich coper als na de voorsz. tijt bij visite door den fiscus t' haren huyse, offte oocq naderhandt te doen, sal bevonden worden achterwege gehouden te sijn. [+92v]

Ende omme seecker te mogen weten off de vrije luyden dese ordre oocq sullen hebben gecontramaineert[1.] offte eenigh bestiael gehandelt, soo sullen deselve alle hare aenteelende jonge kalven ende schapen, telckens als 't bestiael jonght, hebben aen te brengen; item oocq 'tgene sijluyden souden mogen goetvinden te slachten, op de verbeurte voor dato gestelt, ende oocq van alle soodanich vee als bij visite[2.] door gecommitteerde altemets ter gelegener tijt te doen, telckens meerder als aengebracht sal bevonden worden bij haer te wesen; sullende oocq niet vermogen eenich bestiael (verstaende koebeesten, schapen off verckens) aen malcanderen te vercoopen als met voorgaende consent van den Commandeur ende Raedt deser fortresse ende acte daervan te passeren bij den Secretaris van dien, op pene van nulliteyt[3.], ten eynde alles met goede ordre toegae ende wettelijcq moge wesen;

Blijvende vorders alle vorige gestelde reglimenten (desen niet contrarierende) in haer volle vigeur alsoff in desen oocq volcomen waren g'insereert.

Aldus gedaen ende g'arresteert in 't fort de Goede Hoope, desen 4en May 1658, mitsgaders gepronunchieert ende ter behoorlijcker plaaetse g'affigeert, den 5en daeraenvolgende.

(Was geteykent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

Sondagh, *den* 5 *dito*, fray sonneschijn-weer ende 't luchjen variabel, is 't *Schapejacht* gesonden na 't Robben-eylandt, met partije nodicheden, gespecificeert in onderstaende[+] brieffken, beneffens navolgende memorie tot narichtinge op verscheyden saken geschreven: [+93]

'Aen Rijck Overhagen

Per de boot genaempt *Schapejacht* worden Ul. toegesonden de naervolgende goederen ende nootwendicheden voor 't Robben-eylandt, te weten:

1. teengewerk, veronagsaam.
2. visitasie, inspeksie.
3. *op pene van nulliteyt*, op straf van ongeldigheid, d.w.s. dat die transaksie as ongeldig sal beskou word.

1 boucq papier ende wat pennen
25 dubbelde[1.]}middelnagels
25 enckelde}middelnagels
wat cleyne spijckertjes.

De gereetschappen ende amonitie van oorloge tot het stucq[2.], bestaende in dese navolgende goederen:

1 stamper ende lepel[3.]
1 varckenstaert[4.] ende wisser
1 stuckje platloot om over 't laetgadt te leggen
1 bos londt
25 lb. boscruyt in een vaetje, dat wel moet bewaert ende op plaetse geberght worden datter geen ongelucq van en compt; oocq moet het alle weecken omgekeert ende gedrooght worden
12 stucx groff[5.] cogels
6 schrootsackjes
16 stucx beddinghouten om 't voorz. stuck daerop te stellen, dat het niet in 't sandt compt te wellen[6.] ende waertoe een timmerman medecompt.
100 stocken om het crael stercq ende vast te maecken
3 worsten[7.] oudt touw om cabelgaren van te maecken ende tot het crael te gebruycken in plaets van spijckers, die te costelijcq vallen, als sullen Ul. 'tselve met cabelgaren vrij stercker als met spijckers gemaeckt cunnen worden, gelijcq hier wort gedaen.

Gaen oocq op Ul. versoecq hiernevens 6 vaten met ingepact hoy voor de schapen die jonge crijgen, ende als deselve ledigh sijn, cundt se Ul. wederom terugge stieren[8.] met tijdingh off se oocq graegh op 't hoy-eeten sijn.

[+] Ende laet ons oocq weten hoe 't met de aenteelt van de schapen daer al gaet, ende hoeveel datter jegenwoordigh sijn, soo jongh als oude, ende welcke aenteelt [+]93v
Ul. op 't hoogste gerecommandeert ende bevolen wort, alsoo d'E. Compagnie daeraen veel gelegen laet, dat oocq in tijt ende wijle Ul. tot groote eere sal comen te strecken.

1 Caepstandert[9.] die Ul. sult hebben te stellen op 't hoogste van den Vuyrbergh Ul. aengewesen om aen te vieren[10.] tot teycken van Compagnies schepen, soals Ul. in neffensgaende memorie aenbevolen wort, daer Ul. sigh vorders na sult hebben te reguleren.

1. van twee maal die gewone dikte? Nie in WNT nie.
2. stuk geskut, kanon.
3. ‘een hol koperen blad met klos en steel, gebruikt voor het inwendig reinigen van het geschut en het laden met buskruit’ (WNT).
4. Nie in WNT onder samestellinge met *staart* nie. Vermoedelik 'n stuk yster, gedraai in die vorm van 'n varkstert, waaraan iets kon bevestig word om die loop van die kanon uit te veeg; dus ook 'n soort ‘wisser’.
5. kanonkoëls. Vgl. *grofgeschut*.
6. in te sak, vas te val. Kyk Deel I, bls. 37, noot 3.
7. Van Dale: ‘end oud touw om tot kabelgarens te worden uitgedraaid’ - net soos in die teks omskryf.
8. Oorspronklik Suid-Nederlandse vorm.
9. kaapstander, wen-as met loodregte spil.
10. seinvure te maak. Benede *vuyren*.

180 stucx pecqkransen om te branden, die Ul. wel sullen moeten bewaren ende mesnageeren[1.] sooveel doenlijcq is, alsoo se d' E. Compagnie al wat costelijcq vallen.

't Schuytge sal van dese weecq noch gedaen wesen ende Ul. per den eersten toegesonden worden.

Laet den timmerman om de beddingh tot het stuck te maecken, met de boot wederom comen ende sigh daerom wat haesten, sijnde hem daertoe groote spijckers medegegeven.

In 't fort de Goede Hoope,
den 3en May anno 1658.
Hiermede, etc.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man.'

'Memorie voor Rijcq Overhagen van Steenwijck, gestelt tot opsiender over Compagnies schapen op 't Robben-eylandt.

Dewijle wij bevonden hebben seer nootsaecklijcq te wesen, dat op den hooghsten heuvel op 't Robben-eylandt, genaempt den Vuyrbergh, sal werden gevuyrt, ten eynde alle Compagnies costelijcke schepen, des nachts voor de wal comende, sonder schroom off pryckel de Taeffelbay souden cunnen ende mogen daerop[2.] inzeylen, etc., ende also ons (volgens 't rapport van Abraham Gabbema, fiscus, nu onlangs daer geweest) geremonstreert[3.] is, dat soo veel houdt, als daertoe wel vereyscht,[+] niet soude te becomen wesen, als sijnde 'tselve maer dun, cleyn creupelbos, dat qualijck vuyr maect off eenige vlam van sigh geefft, soo hebben [+94] wij goetgevonden op den voorsz. heuvel, off Vuyrbergh, te doen stellen een caepstandert, ende in plaets van houdt, dat bezwaerlijcq ende met groote moeyten hier vandaen daer soude moeten gebracht worden, Ul. met peckkransen te versorgen, om te branden, die Ul. oocq wel moeten bewaren ende niet onnut verbranden, alsoo anders niet wel doenlijcq sal wesen soo veel aen te halen, vermits het pecq d' E. Compagnie oocq costelijcq valt, welcq vuyren Ul. dan met alle mogelijcken ijver sult hebben waer te nemen, als wordende Ul. 'tselve op 't hoogste gerecommandeert, ende oocq bevolen, vooral sorge te dragen datter doch wel opgepast wort alsser omtrent de avontstonden van Compagnies schepen voor de wal off in Ul. gesicht comen, die dese bay soecken aen te doen, om alsoo des nachts daerop te mogen inseylen, volgens de seynbrieven expres daerop gemaeckt, latende 'tselve vuyr dan oocq soo langh branden tot Ul. siet dat de schepen sonder pryckel sullen cunnen wesen op dese rheede g'anckert, ende schoon[4.] de schepen, omtrent de bay comende, door contrarie-windt off andersints, weder soo verde t'zee staecken dat se uyt Ul. gesicht

1. suinig op wees.
2. d.w.s. op die vuurseine.
3. betoog.
4. ofskoon, alhoewel.

raeckten, sal Ul. alsdan den ganschen nacht vuyren, maer vernemende dat het eenige vreemde offte onduytse schepen sijn, sal Ul. haer vuyr uytdoen ende geen teycken ter werelt thoonen, doch altijt maecken deselve eerst ter degen verkent, oft oocq geen Compagnies schepen sijn, eer dat Ul. haer vuyr uytdoen. Per memorie.

Aengaende de schapen moet altijt geleth blijven, dat de jonge rammetjes op haer behoorlijcke tijt gelubt[1.] worden ende d' aencomende bequaem tot den aenteelt sijnde, de staerten affgesneden, ingesouten ende dan daernae, alsser vaertuygh compt, overgesonden worden tot versparinge van boter[2.] alhier.

De uytgejonghde oyen en de oudste ofte cloeckste gelubde ende ongelubde rammen, moeten telckens eerst weghgesonden worden voor de schepen.

Doch sal Ul. niet laten volgen als[3.] daer ons[4.] eygen handt in een geslooten brieffken ondergeteyckent hebben; ende die sonder dat compt, ledigh laten wederom gaen. Per gouverno.

[+] Ende off[5.] er eenige schepen van d' E. Compagnie onder 't Robben-eylandt quamen te anckeren, sal Ul. deselve accommodeeren met soo veel groente als [+]94v
't landt na den tijt van 't jaer van eygen natuyrs gewas geefft ende mogelijcq is, beneffens dien alle dagen voor elcke twee man van 't schip een peguyn ende soo veel eyeren als te becomen sijn, soo sij deselve begeeren.

Maer van schapen niet meer als één ten uyttersten voor yder schip, ende dat bij hooge noot van sieckte (onder d' officieren verstaende) van de aencomende ende geen vertreckende schepen, om haer geen oorsaecq te geven van daer langh te leggen pannekoecken[6.], maer te eerder te doen herwaerts comen, daer ververssinge genoech van alles hebben ende voor haer reys genoegh g'accommodeert ende versien worden.

Laet oocq geen schapen melcken, omdat de jonge lammertjes te beter (als tot noch gebruyckt) mogen opcomen[7.], alsoo d' E. Compagnie aen d'aenteelt van dat vee veel gelegen is.

Geen volcq van eenige schepen sal Ul. toelaten op 't landt te comen verder als aen 't huys, doch Engelse, Franschen, offte ander uytheemse natien geen voet op 't landt te laten setten, ten welcken eynde, na d' ordre van d' E. Heer Commissaris Van Goens, een stucq geschut in 't santbaytjen, daer de boots moeten aencomen, is gestelt. Ende sult oocq maecken, dat het schietgeweer, daer sijnde ende noch gesonden wordende, ficx ende claer blijfft, maer gansch niet geschooten wort als[8.] bij noot van deffentie, om 't gevogelte te min schouw[9.] te maecken, daervan d'onse op dat eylandt bijna soude cunnen bestaen. Moet derhalven op 't cruyt, londt ende loot goede acht geslagen worden opdatter geen ongelucq deur compt te ontstaen.

1. gesny.
2. Dus stertvet om botter te bespaar.
3. behalwe.
4. d.w.s.V.R. se eie handtekening: *ons* slaan hier dus op V.R. alleen.
5. in geval, as.
6. Kyk o.d. 29/10/1657. (*Bylae* I, bls. 456).
7. aankom, groot word.
8. behalwe.
9. sku.

Item oocq op d'aenteelt van de conijnen ende dassen, laetende ons telckens weten hoe 't daermede staet.

Sult oocq alle mogelijcke debvoiren doen, om de slangen, aldaer veel sijnde, t' eenemael bij alle leedige tijt te ruyneeren[1], ten eynde 't eylandt van dat fenijnich ongediert eens mach gesuyvert worden.

Ende om Ul. tot alle 't voorsz. te meer te animeeren, soo wordt Ul. toegestaen de visserij op dat eylandt, om die te vangen, vlecken[2], droogen ende aen d' E. Compagnie (maer niemandt anders) te leveren tot vijff guldens 't hondert pondt,[+] ende waertoe Ul. aldaer selffs op de clippen sout genoegh cundt maecken ende [+]95 opgaderen, etc., doch yts meer nodigh hebbende, laet het ons weten - ende alles na behooren mesnageeren ende strecken, mitsgaders goede ordre onder malcanderen houden. Item oocq den dienst Godes ende Cristelijcke gebeden dagelijcx oeffenen als na behooren.

In 't fort de Goede Hoope,
den 3en May anno 1658.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck.'

6 *dito*, 's morgens goet weer ende redelijcke N.N.Ooste-coelte. Liet ons den capiteyn van de Chainouqua[3] weten, dat hij in 't Caepmans leger ten huyse van den dicken capiteyn (Gogosoa genaempt) sigh soude onthouden ter tijt sijn volcq wederom quamen, die desen morgen had uytgesonden met last om goet deel beesten aff te halen ende aen ons te verhandelen, leggende wel 30 dagen reysens van hier.

Sijn dienaer, gevraeght sijnde waerom den capiteyn niet selffs met hem partije beesten had medegebracht, gaff tot antwoort dat eerst was gecomen om te sien off denselven Duytsen capiteyn noch hier woonden, 'twelcq nu gesien hebbende, was hij gerust, hebbende oocq aen sijn heer, offte grooten capiteyn, belooft niet eer om beesten te senden voor en alleer daervan kennisse soude hebben genomen, etc. Hem voorstellende, gelijcq voor desen meermael gedaen, off wij niet eenige van d' onse wilden laten medegaen, antwoorde: neen, 't was noch te vroegh, soude wachten tot sijn vrunden ende 't volcq hier te lande ons wat beter gewent waren, welcke voor d' onse noch te vervaert sijn, ende soo voorts.

't Begond op den dagh vrij hard te regenen ende de wint mede al meer op te steecken van den Noordtwesten, waermede voor den middagh hier noch wel ter rheede quam te arriveeren 't jacht *Hasselt* uyt de bocht van Guinea, den 22en February[+] van Pópó[(d)] geseylt met 271 stucx slaven ende slavinnen aldaer gehandelt, waervan 43 overleden sijn, sulcx dat noch 228 stucx aengebracht, met siecken [+]95v ende al, sijnde jongst op den 15en Maert van Cabo de Lopo Gonsalvo vertrocken ende den 21 dito

1. uit te roei.
2. In Afr. nog algemeen bekend. Brill (II, bls. 384) het hier die volgende noot: 'Is dit zoveel als *vlegen*, hetwelk oudtyds *villen*, of wel als *vleggen*, dat *splijten* beteekende?' Overdiep: *Woordenboek van de Volkstaal van Katwyk aan Zee* gee die woord in die betekenis: 'haring of makreel opensnijden'. Dit is afgelei van *vlak*.
3. H het *Chaniouqua*.

van Annabon, sulcx dat het van die cust tot hier in 1½ maendt heeft overgeseylt, hebbende in 't gins seylen omtrent dito Cabo verovert twee Portugese scheepjens, welcke beyders cargo in 't grootste hadden gescheept ende met 6 Nederlanders van sijn volcq den 15 November passado herwaerts opgesonden, dat, hier tot dato noch niet vernomen wesende, apparent niet wel mede staen[1.] ofte nae enige verkeerde haven sal gebracht wesen door den onderstuyrman, die se als hooft daerop geset ende naderhandt in de Gunese bocht verstaen hadden uyt d' opperhooffden van 't schip den *Arendt* (een West-Indisch Compagnies schip) sigh denselven met sijn volcq vrij in den dronck verliepen, waerdoor alles sal verloren gegaen sijn, wesende anders, na 't raport van de opperhooffden deses jachts *Hasselt*, sijn ladinge wel omtrent 20000 gulden waerdigh, alsoo geladen was met 185 vaten oly-de-palm[2.], ettelijcke duysenden vatjes seep, 65 pioliers[3.] brandewijn, 2 vaten suycker ende thien pijpen[4.] canary-wijn, sonder nochtans alles aengaende de seep pertinent opgeteyckent[5.] te hebben, als sijnde maer soodanich als voorsz. herwaerts opgesonden geweest, ende sijluyden haere te doene reyse na de bocht[6.] vervolght om den slavenhandel te bevorderen, etc.; de goederen bij haer in *Hasselt* genomen, souden op notitie ende nader reecqueninge van geven, etc.

Wisten oocq te seggen dat de Deenen, met een schip in de bocht van Gunea gecomen wesende, der Sweeden handelplaets op Cabo Cors[(e)] (eenichsints gefortificeert) beneffens oocq haer retourschip hadden affgelopen ende verovert, mitsgaders aldaer hunselffs weder vastgestelt.

Aen d' opperhooffden van welcq Sweets schip die van 't jacht Hasselt onse brieven, aen d' Ed. Heeren Meesters gedirigeert, hadden ter handen gestelt, welcke nu door dese veroveringe in der Deenen handen geraeckt wesende, al wat mede gesuckelt sal worden, met twijffel off deselve oocq al wel sullen vorders terecht raecken.

7 *dito*, 's morgens de wint noch al Noordtwest, doch niet soo stijff als gister, des[+] de Guinese slaven ende slavinnen uyt 't jacht *Hasselt* aen landt gebracht sijn, [+]96 wesende bysonder fray, cloeck ende lustich volcq.

8 *dito*, weer ende wint als vooren, is op dato navolgende resolutie genomen[(f)], namentlijcq:

‘Woonsdagh, den 8 May anno 1658.

Bij den Commandeur in Rade, ende tot versterckinge van dien beroepen sijnde d' opperhooffden van 't jacht *Hasselt*, hier eergister van de Gunese cust geretourneert met een getal van 228 slaven ende slavinnen, gehandelt aen Pópó, boven noch 43 stucx (onderwegen gestorven) ende deselve, als oocq de vordere leden des Forts raedts, gecommuniceert de missive onser Heeren Meesters successive, so uyt de Camer Amsterdam particulier, als voornamentlijcq het generale schrijven uyt de

1. Voeg in *sal* van die volgende sin.
2. palmolie.
3. vogmaat. Herkoms my onbekend.
4. langwerpige vate. Vgl. o.d. 4/10/1656.
5. H het *affgeteykent*.
6. van Guinea.

vergaderinge van de Heeren Zeventhiene, dato 9en October passado[g], op 't employ des gemelten jachts ende handel, etc., bij welcke deselve Haer Ed. onder anderen ons ordonneren 't navolgende in substantie, namentlijcq:

Off 't gebeurde dat *Hasselt* volgens derselver gegeven ordre sijn handel aen Arder (nu aen Pópó geschiet) soude mogen hebben volbracht ende met een redelijcq getal slaven aen de Caep geretourneert, doch van sijn medegegeven cargasoen soo veel overgehouden had datter noch een scheepsladinge slaven voor soude te becomen wesen, wij in dien gevalle souden hebben te delibreren ende rijpelijcq te overleggen off oocq dienstich ende geraden mochte sijn dito schip voor de tweede mael weder derwaerts aff te senden, off liever dien handel te staecken, etc.; ende dat haer opgemelte Ed. sulcx aen ons overlegh bevolen laten, met volcomen authorisatie, omme daerin te doen als wij sullen verstaen ten meesten dienste van d' E. Compagnie te behooren, etc.

Welcken volgende dan den Commandeur voorsz. den Raedt (versterct met d' opperhooffden meergemelt) is verthogende dat deselve per voorsz. jacht *Hasselt*, bovengenomineerde getal van 228 slaven, oocq hebben wederom gebracht aen onverhandelde coopmanschappen, bestaende in diverse sorteringe, boven noch sommige overige behoeften van de slaven ter somme van	*f* 5975.-.-[+]	[+]96v
Ende hier bij Compagnies packhuysen noch is leggende een uytgemaect cargasoen van Haer Ed. tot Batavia, mede in diverse cleden bestaende ende bedragende ter somma van	*f* 20792.15.-	
Maeckende samen rijckelijcq ende genoechsaem een volcomen drie à vier dubbelt cargasoen ten aensien van de minder incoop van 't goet uyt India als 't Vaderlandt gecomen, ende monterende te gader een somme gelts van	*f* 26767.15.-	

Voor welcker monture, na den Indischen incoop gecalculeert, wel 1000 à 1200 slaven, sijnde genoechsaem tot 4 voyagies, behoorde ingecocht te cunnen worden - Soo is 't dat den Raedt, dit alles in deliberatie gebracht sijnde, neffens oocq ernstige recommandatie omme na d' ordre onser Heeren Meesters met goet overlegh te letten op den meesten dienst van d' E. Compagnie, etc.,

Op 'twelcke de gemelte opperhooffden van *Hasselt* oocq gecommuniceert de sorteeringe van 't cargasoen becomen uyt India, ende door deselve verclaert dat het wel suffichandt ende groot genoegh sij, maer echter niet sulx gesorteert als waermede men na vereysch den handel van slaven soude cunnen exerceren, maer alles[1.] voor moeten aennemen dat de inwoonders ginder souden willen quijt wesen, namentlijcq jongh, oudt, creupel, lam, etc., daer ter contrarie 't cargasoen, wel

1. d.w.s. alle soorte slawe.

gesorteert sijnde, principalijcq met bougys[1.], beneffens de noch overige cralen ende rariteyten, etc., den handel soude cunnen drijven na wensch ende geprefereert boven alle handelaers van wat natie het oocq mochte wesen, alsoo men met de bougys den handel can drijven ende wenden soo men genoechsaem wil, ende sonder deselve schier niet[2.] te doen sij, als voorsz. opperhooffden verclaren haer bij dese voyagie volcomen is gebleecken, sulcx dat het met dese gemelte coopmanschappen (hoewel meer als genoegh) een seer lammen ende tragen handel soude geven, ende sonder de bougys wel pryckel mochte lopen om licht met een ledigh schip te moeten[+] retourneren, tot seer cleyn proffijt maer groote schade van d' E. Compagnie; daerbij oocq in consideratie comende de costelijcheyt der [+]97
maentgelden ende montcosten van soo veel volcx en de slijtagie des gemelte jachts ende dat alleen op slaven, sonder yets anders te mogen negotieren, waertoe een reys ten minsten van 7 à 8 maenden telckens is vereysschende, ende volgens dien anders niet cunnende werden ingesien bij een nader ondervindinge van dien, verstaende sonder de bougys ('t principaelste van allen begeert) als groote schade in plaetse van voordeel, schoon in India de slaven (vermits het soo goede lustige menschen sijn) wel soude te passe comen.

Soo is eyntlijcq na verscheyden deliberatien ende veele conferentien van 't een ende ander eenparigh verstaen den handel voor dese mael te staecken, dewijle wij doch nu niet alleen voor d' E. Compagnie hier aen de Caep maer oocq voor de vrije luyden ende particulieren genoech ende ten overvloede van slaven sijn versien, ende dat oocq beneffens dien boven de 40 stucx Angoolse per 't *Wapen van Amsterdam*, *Amersfoort* ende *Spreeuw* na Batavia versonden, noch wel omtrent 200 stucx voor India sullen cunnen affsteecken[3.], in vougen niet can gesien worden wat ons soude nootsaecken den handel te hervatten, anders als voordeel voor d' E. Compagnie, dat, gelijcq voorseyt, met het jegenwoordige cargasoen niet cunnen voorsien, maer ter contrarie, apparentie van groote schade, des bij de resolutie van staeckinge des Gunesen handels sijn blijvende ende 'tselve t' eenemael vast stellende, ter welcker oorsaecke dan oocq goetgevonden is het voorsz. jacht *Hasselt* metten aldereersten te laten vaerdigh maecken, om conform d' ordre onser Heeren Meesters na Batavia te laten varen ende daermede aff te senden een aental van 140 à 150 stucx slaven, nadat die tusschenwijlen wel sullen wesen ververscht, mitsgaders per 't hier ter rheede leggende schip *Dordrecht* vooraff van d' Angoolse prijsslaven (nu al volcomen ververst ende fris sijnde) 30 stucx dittos.

Ende nademael 't jachjen *Maria* haest mede van de Angoolse kust wort verwacht, soo is oocq goetgevonden al de overige coopmanschappen uyt *Hasselt* te laten aen landt comen, om door 't raport van *Maria's* opperhooffden te mogen vernemen

1. soort skulpe wat as betaalmiddel gebruik word. Vgl. *cauris de Maldiba. Bougys* heet afgelei van Fr. *bouge*, ‘coquillage servant de monnaie aux Indes’. Kyk Sepp: *Tresoor der Zee- en Landreizen*, s.v. en Godée Molsbergen: *Reizen in Zuid-Afrika*, II, bls. XXXVII.
2. niets.
3. afsonder, afstaan. Vgl. hiervóór bls. 174, noot 2.

ende ondervinden welcke soorte van dien aldaer met voordeel van d' E. Compagnie noch mochten getrocken[1.] wesen, ende alsdan oocq vorders te delibereren op 't vervolgh off staecken van dien Angoolsen handel per voorsz. jacht *Maria*, daertoe[+] vooreerst bequaem genoech, ende wes meer ten dienste van d' E. Compagnie [+97v] soude cunnen ofte mogen verstaen worden te behooren.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Jacob Hend. Moocker
Adriaen van de Venne
Roeloff de Man
Jan van Herwerden
Abraham Gabbema, secretaris.'

Heden is 't *Schapejacht* van 't Robben-eylandt wederom gecomen, met navolgende schrijven aen den Commandeur, etc., luydende als te weten:

'Op dato deses is door UE. ordre de affgevaerdighde boot aengecomen met de naervolgende goederen, te weten:

1 boecq papier.
25 dubbelde}middelnagels,
25 enckelde}middelnagels,
wat cleyne spijckertjes,
de gereetschap ende amonitie van oorloge,
1 stamper ende lepel,
1 varckestaert ende wisscher,
1 stuckjen plat loot,
een bos londt,
25 lb. buscruyt,
12 stucx groffcogels[2.],
6 schrootsackjes,
16 stucx beddinghouten,
100 stocken,
3 worsten,
6 vaten hoy.

Ende den caepstander met 160 teerkransen - UE. schrijfft 180 - sijn wel getelt maer ben twintich te cort. Het voorsz. is mij van den vrijman Jores wel ter hande

1. *getrocken wesen*, aftrek hê, in die smaak val.
2. kanonkoeëls.

gestelt, met salad, crooten, pastenaken, rapen, geele wortelen ende coolsaet, doch de geele wortelen, crooten, pastenaecken en willen hier niet groeyen, als Gerrit Hermanss. gesien heeft; wenschte dierhalven dat UE. gelieffde wat meer raep-, coolende[+] salaedsaet te senden in plaetse van die andre saden, want de grondt hier te sandigh is. Soude oocq wel goet sijn voor pattattissen, maer is voor deselve te bracq. [+98]

Sedert het vertrecq van Sr. Gabbema sijnder 30 jonge lammeren gecomen, daertegen vier oude ende twee jonge gestorven, doch de jonge van sommige oyen moeten sterven, alsoo bevorens[1.] jongen hebben gehadt ende daer niet een weynich opgepast sijnde, de jonge bij de wegh blijven liggen ende, daer stervende, de oude oyen geen afftrecq[2.] van melcq en hebben, wert dan materij[3.], ende nu andre jongen crijgende, moeten de lammeren van dorst sterven, vreese dat deur alsulcq versuym noch veel diversche oyen onder den trop lopen, doch verhoope van beter.

Sooveel aengaet den Hollantsen ram is noch van sijn affsetsel[4.] niet vernomen, dencke niet anders off hij is te hoogh van beenen. Als UE. geliefde een à twee andre rammen te senden tot den aenteelt, soude licht beter sijn ende alsdan wel menichvuldigen.

Den aenteelt van de conijnen is noch niet gesien, maer de witte rammelaer is doot ende de moer van de laest gesonden jongen met het cleen wit[5.], sijn mede doot. Daervan leeft het swart ende graeuw noch. Den laest gesonden rammelaer en deught niet, want laet sigh van de conijnen verbijten[6.], jagen hem alderwegen heen. Den swarten rammelaer is heel goet, maer het schijnt de conijnen vergeeten te sijn. De twee gesonde[7.] clappermans[8.] waren den eersten dagh, aleer Joris weghgingh, al aen stucken. Den timmerman is nodigh hier te blijven, overmits alhier aen 't carael[9.] een huysken te maecken is voor de schapen, alsoo het hooy niet droogh en kan staen, ende de oyen die jongen, in hetselve te setten.

(Was geteyckent:)

Rijck Overhagen.'

9 *dito*, fray weer ende 't luchjen N.West als vooren. Hebben de vrije luyden ende particulieren partije Gunese slaven ende slavinnen gecocht op credit tegen 100 gulden yder. Item oocq te vooren eenige Angoolse tot 50, 62½ ende 75 gulden, na se groot off cleyn waren, om t' haren dienste in lantbouw, houtsagen, visserije, etc. te employeren.

10 *dito*, guyr, coudt, windrigh weer van den N.Westen.

't Begondt tegen den nacht al vrij hard te wayen van den W.Z.Westen met swaren regen, 'twelcq den

[+] 11*en dito*, 's morgens noch al even hard bleeff aenhouden tot tegen den avond, begond sacht weer te worden. [+98v]

1. tevore, vroeër.
2. d.w.s. die melk nie deur suigende lammers 'afgetrek' is nie.
3. materie, etter.
4. nakomelinge, lammers.
5. *cleen wit*, klein wittetjie.
6. wegbyt.
7. 'gezonden', gestuurde.
8. kleppers.
9. kraal. Die oorspr. Port. is ook tweelettergrepig, *corrál*, *currál*.

Sondagh, *den* 12*en dito*, fray, liefflijcq, sonneschijn-weer ende 't luchjen variabel. Liet ons den vrijborger Hendricq Boom weten dat ses koeyen ende een bul gister verlooren had, door achteloosheyt van sijn dienaer, die daermede in 't velt was geweest; ende alsoo vermoedende was dat se door Caepmans volcq waren weghgedreven (die oocq vluchteden met al haer huysen, etc.), soo had den vrijborger Jan Reynierss. haren capiteyn (Gogosöa genaemt, een out, dick, vet man sijnde ende niet wel voortcunnende) gegrepen ende tot harendt[1.] vastgehouden, daer ten eersten door den Commandeur eenigh volcq, onder opsicht van den fiscus, met den Batavisen[2.] Hottento off tolcq Anthony[(h)], wierd heengesonden ende denselven vermaendt dat niet ongerust soude wesen ende maer wilde maecken door de sijne de gemelte beesten wierden weder beschickt, als wanneer men hem noch met wat broot, tabacq ende brandewijn soude vereeren. Hij gaff tot antwoort dat se niet van sijn volcq maer door de Soäquas waren weghgehaelt, die daer seer gaeuw op wisten te passen, als maer weynich op 't bewaren gelet wierd, ende welcke Soäquas deselve al achter verbij de Lupaertsbergen hadden gedreven, doch hij soud se sien door sijn volcq wederom te crijgen ende gaerne soo langh tot[3.] Jan Reyniersz. blijven, daer ordre gestelt is dat tusschenwijlen wel sal getracteert worden.

Ondertusschen gaff dit al een weynich alteratie bij den capiteyn van de Chainouquas, genaemt Chaihantima, ende tot[3.] den Commandeur in huys blijvende ter tijt de beesten van sijn heer offte oversten, ontboden na sijn woort, sullen affgecomen wesen om aen ons te verhandelen; doch wierd soo wel onthaelt ende oocq sulcke redenen te verstaen gegeven, dat sigh gerust bij den Commandeur bleeff onthouden, met belofften van niet te sullen vertrecken voordat men sal sien hij een man van sijn woort is ende sooveel beesten aengebracht sal hebben als wij coper op voorraedt, etc.

Ondertusschen sijn d' opperhooffden van 't schip *Dordrecht* affscheyt gegeven ende g'intregeert de brieven ende pampieren aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India[(i)], mitsgaders met een variabel luchjen noch desen[+] namiddagh t'seyl gegaen, doch moe<s> ten even buyten in de mondt van de bay door stilte ende contrarie-lucht weder anckeren. [+]99

13 *dito*, 's morgens fray, liefflijcq weer ende 't luchjen Noordoostelijcq, is voorsz. schip daermede weder t'seyl gegaen ende voor den middagh noch fray buyten geraeckt. D' Almogende wil 'tselve vorder geluckigh tot Batavia laten overvaren.

's Middaegs cregen tijdingh dat Hendrick Boom 6 van sijn beesten waeren wederom gebracht, doch cort daerna weder dat die van Vasagies compagnie 4 ossen door de Hottentoos weghgedreven ende haren jongen dapper affgeslagen[4.] was, mitsgaders oocq eenige van Stevens compagnie[5.], doch hoe veele wisten noch niet seecker. Des daerop aen Hendrick Boom ordre is gesonden om den capiteyn van

1. *tot harendt*, by hulle huis.
2. Anthony het 'n reis na Batavia meegemaak.
3. by.
3. by.
4. afgeransel.
5. Vul aan: *weghgedreven*.

de Caepmans niet eer te largeren voordat alle de beesten sullen wederom gerestitueert wesen, edoch met die last dat se denselven intrim niet als goet tractement sullen aendoen, sonder eenige de minste dreygementen off diergelijcke, ende ten welcke eynde den fiscael derwaerts is gesonden met voorsz. tolcq Anthony, om denselven in 't minne[1.] tot restitutie te vermanen, mitsgaders oocq dat sulcken overlast ende dieverije van sijn volcq mochte nagelaten worden tot voorcominge van onlusten, etc., daeruyt consequentelijcq te resulteren, ende wes meer ten besten vereyschen mochte.

Waerop weynich daernae den fiscus met verhaelden capiteyn in 't fort quam, seggende dat Hendricq Boom al sijn beesten al waren wederom beschickt, maer aengaende de rest, was niet een van onder sijn trop geraect, vermoedende dat se onder de Choraghauquas[2.] (de tabacqdieven) sullen genomen wesen, die hieromtrent drie uyren gaens vandaen leggen, ende met welcke hij jegenwoordigh in contentie was, dervende derhalven geen van de sijne bij deselve senden om de beesten wederom te versoecken, dat anders gaerne soude hebben willen doen.

[+] 14*en dito*, 's morgens redelijcq weer ende 't luchjen Zuytoostelijcq, is daermede 't vrijmansvaertuygh, de *Peguyn*, na 't Dassen-eylandt vertrocken, met belofften [+99v] om na den g'accordeerden prijs goede partije droogh, gesoute robbevleys mede te brengen, doch moest door opcomende contrarie-windt wederom keeren.

Tusschenwijle is den Commandeur eens uytgegaen na der vrije luyden ende Compagnies landerijen ende met eenen om te vernemen off die van Vasagies compagnie haar beesten al weder hebben gecregen, dewijle deselve doch versloffen[3.] daervan bescheyt te laten brengen. Daer comende, bevond dat se die noch quijt waren, wesende de rest van de vrije luyden fray besich met ploegen, sayen, etc. Item oocq 't volcq op Compagnies landt, alsmede omtrent 20 slaven, met ruygten ende boomen uyt te roeyen, tot vorderinge van welcq een ende ander de vordere vereyssende ordre is gestelt, mitsgaders elcq behoorlijck tot sijn debvoir g'animeert.

Ondertusschen comen die van Vasagies compagnie daer op 't landt den Commandeur adverteren dat se drie van de Gorochouquas volcq hadden gegrepen, welcke 't nemen harer beesten bekent, doch twee van deselve weder ontsnapt waren, des haer eenige soldaten bijgevoucht wierden om den derden emmers wel te bewaren ende soo langh vast te houden tot deselve sullen wederom beschict sijn[(j)].

Op dato is een persoon van 't fluytschip de *Meese* (hier sieckelijcq verbleven) gestorven, genaempt Claes Evertsz., van der Goude[(k)]), seylmaecker.

15 *dito*, 's morgens quamen onse soldaten weder aen 't fort, rapporterende dat haer de vrije luyden den derden gevangen Hottento mede hadden laten ontsnappen, nadat haer al een koe ende een schaep tot lossinge wederom te restitueren was

1. in der minne, op vreedsame manier.
2. Gewoonlik *Chorachouquas* of *Gorachouquas*. Kyk lys van Hottentotstamme o.d. ultimo October 1657.
3. nalatig is, versuim.

aengeboden, waermede nu mogen dencken, dat haer deselve wel uyt het net sullen houden ende noyt de gestolen beesten wederom brengen.

Ondertusschen geeft ons dit spoocq[1.] al werck om den Chaihantima, hiervoor genoempt, buyten vreese ende wel tevreeden soo langh bij ons te houden, tot hij[+] na sijn woort soo groote partije koebeesten ende schapen sal hebben laten [+]100 affcomen ende verhandelen als hij wel heefft opgegeven, alsoo al twee dagen in Caepmans leger wegh geweest, doch desen avondt weder hier gecomen is, alwaer in des Commandeurs huys, om verhaelde redenen, oocq te liberaelder wordt getracteert ende nachtrust verleendt, mitsgaders somtijts met een brandewijntjen wat vrolijcq ende blij gemaeckt, etc.

16 *dito*, fray weer ende 't luchjen Z.Z.oostelijcq, waermede voorhaelde vrije Saldanhavaerders ten eynde voorsz. na 't Dassen-eylandt sijn vertrocken.

Ende quamen heden eenige van de Chainouquas aff met 4 koebeesten die, hoewel maer redelijcq waren, haer ten eersten sijn affgehandelt.

Versoeckende den Chaihantima, meergenoempt, dat men hem nu eenige plaetjes coper soude tot vereeringe geven; hij wilde nu weder thuys[2.] gaen ende dan haest selffs met groote partije affcomen, waerop hem wierd g'antwoort: als hij sulcx dede, dat het dan aen eenige plaetjes tot een goede schenckagie niet en soude manqueren, maer dat wij gaerne eerst d' effecten van sijn groot opgeven sagen, eer men aen 't vereeren van coper (hare beste costelijcqheyt) quam, wordende echter niet te min getracteert met eeten, drincken ende tabacq, etc., met welcken bolckvanger[3.] sigh desen avond liet in slaep wiegen.

17 *dito*, regenachtich weer en de wint N.West. Is den Chaihantima na huys gegaen, nadat sijn cnapsacken ende buycq met broot ende brandewijn, als oocq de handen met tabacq wel gevult waren, voorgevende dat des Chainouqua, offte sijn overstens, volcq haer sonder hem noch niet wel dorsten herwaerts aff begeven, maer hij eerst moeste wedercomen ende dan, hem selffs hoorende goede getuygenisse van de Hollanders brengen, wilden resolveren met hem in compagnie herwaerts[+] aff te trecken, 'twelcke na sijn seggen binnen 4 à 5 weecken soude staen te geschieden, [+]100v beneffens groot deel bestiael, daer hertelijcq na verlangt wordt, principael om de ossen, noch vrij manquerende tot den lantbouw, in plaetse van welcke al sommige koeyen worden gebruyckt ende, mits hare minder sterckte, veele affgemat, tot verlet in den aenteelt, etc.

18 *dito*, noch al even nat, vuyl, regenachtich weer en de windt als vooren. Quam den Chaihantima voormiddaghs weder terugh, thonende verscheyde quetsuren hem

1. dreigende gevaar, verwikkeling.
2. *thuis* word wel gebruik ter uitdrukking van 'n rigting: *thuis bezorgen;* maar *thuis gaan* = naar huis gaan, is ongebruiklik.
3. *met welcken bolckvanger sigh .... liet in slaep wiegen*, waardeur hy hom laat gerusstel het. Die uitdrukking kom nie in WNT voor nie. Ondanks WNT III, 303 is *bolkvanger* m.i. 'n samestelling met *bolk*, naam van 'n vissoort. Vgl. Stoet: *Spreekwoorden* (register) en WNT XIV, 2774: *de spiering doet den bolk wel afslaan*. 'n *Bolkvanger* is vandag 'n soort oorjas vir matrose. Hier: lokaas, verleidingsmiddel.

gegeven door eenige slaven van onse lantbouwers; des den fiscus met den sargeant neffens hem ende den tolcq Anthony wierd uytgesonden, om aen te wijsen wat volcq sulcx gedaen hadden, mitsgaders te vernemen de reden waerom. Weder comende, rapporteerden dat het waren geweest die van den Bosheuvel, omdat hij onder hun ploeghbeesten met eenich volcq was gecomen ende vreese hadden deselve haer wilden ontstelen, waerover een van de Gunese slaven den voorsz. Chaihantima weghgewesen hebbende[1.] ende niet schijnende te willen wijcken van de beesten daer hij de wacht over had, een van sijn cameraedts had toegeroepen, die daerop den hondt had los gelaten, welcken hem onderlopende[2.], had staende gehouden, ende ondertusschen sijluyden toeschietende, souden hem hebben affgemaeckt, indien onse Nederlanders de Hottentoos niet selffs hadden comen ontsetten, sodat wij met dit voorval genoech te doen cregen hem weder tevreden te stellen, gelijcq noch fray geschieden, sijnde oocq de vrije luyden rondsom gewaerschouwt niemandt van haerluyden meer vast te houden, omdat oocq heden selffs den capiteyn van de Chorachouquas aen 't fort geweest ende 9 beesten verreuylt heeft, met beloffte van sorgh te willen dragen de sijne van onse vrije luyden haer vee voortaen souden affblijven, dat wij deselve oocq op 't hoogste recommandeerden om alle vorder verwijderinge te vermijden ende als goede vrunden onder malcander voortaen te blijven leven, etc. Waermede met broot, tabacq ende brandewijn wat opgevult ende wel getracteert sijnde, vertrocken met belofften dat voortaen alle dagen bestiael soude aenbrengen,[+] blijvende den Chaihantima bij den Commandeur overnachten, om morgen, met een nieuwe vereeringe ende toerustinge versien, sijn thuysreyse wederom te hervatten. [+]101

Sondagh, *den* 19*en dito*, los weer en de wint als boven. Is Chaihantima, weder versien als bovengenoempt, met goet genoegen vertrocken, sullende na sijn seggen over eenige weecken met veel bestiael weder affcomen.

20 *dito*, wat beter weer en de windt Noordwest. Ende is heden navolgende resolutie genomen[(l)], luydende als volght, te weten:

‘Maendagh, den 20en May, anno 1658.

Dewijle onse Heeren Meesters bij Haer Ed. successive brieven ons onder andren oocq wel ernstich beveelen in treyn te doen brengen de harder-ende andre visvangst, tot spijsinge deses guarnisoens wercqvolcq ende slaven, alsoocq om te dienen insonderheyt voor derselver retourschepen jaerlijcx uyt India hier passerende ende na huys varende; ende ten welcken insichte de vrije luyden allomme (al eenichsints tegen de gelaten[3.] ordre van d' E. Heer Commissaris van Goens) door ons van overlangh[4.] sijn gebeneficeert met de liberteyt om soo veel vis te vangen als deselve cunnen ofte mogen, op insichte sijluyden haer overschot aen d' E. Compagnie, ten fine boven verhaelt, souden comen ten redelijcken prijse aenbieden, schoon

1. gewys het dat hy moes weggaan.
2. inloop, inhaal.
3. agtergelate.
4. *van overlangh*, sedert geruime tyd.

haer door wel gedachte Sijn E. de visserije niet verder was vrijgelaten als tot hunne mesnagie, om daerdoor in den corenbouw geen belet <te> causeren;

Ende wijders al nietjegenstaende dagelijcx voor oogen sien dat deselve de visserije niet alleen met allen ijver al sooveel als den corenbouw sijn waernemende, maer daeruyt hare principale proffijten soecken met die onder 't volcq alhier ende aen de schepen soo duyr te vercoopen als se cunnen, sonder noch oyt een eenich visjen aen d' E. Compagnie gepresenteert te hebben, waerdoor niet alleen de culture[1.] bij veele vrij versuympt, maer oocq dese residentie van sijn eygen vis ende leefftocht g'incommodeert ende gefrustreert blijfft; - Soo is 't dat bij den Commandeur ende Raedt[+] als boven, ingesien d' ordres onser Heeren Majores voormelt, ende voornamentlijcq derselver principale maxime, wesende vooreerst ende principalijcq [+]101v de voortsettinge der culture, aenqueecq van bestiael ende de harder- off visvanghst, etc., ten fine meer aengetogen, dat deselve bij desen den vrije luyden voorsz. tot nader ordre wel blijven toestaen de vrije visserije, met netten, schakels[2.] ende andersints in zee en de revieren overal, maer dat sijluyden, noch oocq de Saldanha-vaerders, veel min Compagnies dienaren, geene verse, gesoute noch gedroogde vis meer en sullen mogen aen de schepen off yemandt brengen nochte vercoopen anders als aen d' E. Compagnie, ende volgens dien al 'tgene sij boven haer eygen behoeffte overigh hebben, gehouden wesen te leveren aen 't fort, omme aldaer voor d' opgemelte Compagnie gecocht ende ontfangen te worden tegen 50 stuyvers 't hondert pondt levendigh[3.], ende gevlect ofte gedrooght vijff gulden 't hondert pondt, op pene van confiscatie der vis, die aen yemandt anders te coop sal gepresenteert worden, beneffens een boete van thien gulden te verbeuren soo dicwils dese ordre sal bevonden worden overtreden te sijn, alsoo sulcx alles verstaen wort tot welstandt deser plaetse ende ten meesten dienste van d' E. Compagnie alsoo te behooren[(m)], om daeruyt na 't oogwit onser Heeren Meesters oocq de thuysvarende retourschepen t' harer toespijse soo veel doenlijcq te mogen versien ende accommoderen.

Staende dese besoignes[4.] bij d' opperhooffden van 't jacht *Hasselt* in Rade oocq voorgedragen wordende navolgende persoonen, welcke eenige vacante plaetsen provisionelijcq hebben waergenomen ende volgens haerluyden getuygenisse wel becleedt, mitsgaders altemalen bescheyden op dito jacht *Hasselt*, is verstaen deselve op hun versoecq ende <op> approbatie van Haer Ed. tot Batavia in hunne bedieninge te confirmeren, onder soodanige conditien ende verbeteringe[5.] als hiernaer volght, te weten:

Jan Gilliss. van Amsterdam, hier te lande gecomen met 't jacht *Hasselt*, den 10en Augusty 1657, voor constapel à 24 gulden per maendt, welcke sedert den 20 January 1658 de vacante onderstuyrmansplaetse tot contentement waergenomen ende becleedt heeft, wort derhalven op sijn versoecq ende bequaemheyt, voornamentlijcq

1. d.w.s. die landbou.
2. skakelnette.
3. vars?
4. sake, aangeleenthede.
5. d.w.s. van gasie.

vermits de goede getuygenisse van d' opperhooffden desselven jachts, bij desen op approbatie van d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India in dito[+] onderstuyrmansplaetse geconfirmeert ende bij halveringh[1.] van gagie, volgens d' ordre onser Heeren Meesters na den regel van den generalen articulbrieff, [+]102 toegeleyt voortaen te winnen 30 guldens per maendt, gagie dato voorsz. ingaende dat d' onderstiermansplaetse heeft beginnen waer te nemen.

Tijs Jansz. van Amsterdam, hier te lande gecomen als vooren voor constabelsmaet à 14 guldens, welcke sedert den 20 January 1658 de vacante constabelplaetse becleedt heeft, wort op approbatie ende na den regel voorsz. in dito plaetse geconfirmeert met 19 guldens per maent, gagie dato voorsz. ingaende.

Hendrick Marcusz. van Bremen, hier te lande gecomen als boven voor bootsman à 9 guldens per maendt, welcke sedert den 20 January voorsz. de vacante scheepscorporaelsplaetse becleedt heeft, wort in forma als vooren in dito plaetse geconfirmeert ende toegeleyt te winnen 12 guldens 's maents, gagie als boven ingaende.

Aldus gedaen ende g'arresteert in 't fort de Goede Hoope, ten daege ende jaere als boven, mitsgaders extract wegen[2.] de visserije hieruyt gepronunchieert ende ter behoorlijcke plaetse g'affigeert, den eersten Juny daeraenvolgende.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Herwerden
Abraham Gabbema, secretaris.'

21 *dito*, 's morgens fray, liefflijcq weer ende 't luchjen variabel, hebbende van 't jacht *Hasselt* 102 stucx Gunese ende Angoolse slaven ende slavinnen ingenomen, omme na Batavia te voeren, mitsgaders heden oocq becomen hun affscheyt tot derselver vertrecq derwaerts heen, beneffens de brieven ende pampieren gedirigeert aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende d' E. Heeren Raden van India[(n)].

[+] 22 *dito*, 't luchjen op den namiddagh Z.oostelijcq wayende, is 't jacht *Hasselt* ten eynde voorss. daermede vertrocken ende voor den avondt noch een goet stucq [+]102v t' zee geraect. D' Almogende wil hen vorder geluckigh op Batavia laten arriveeren.

23 *dito*, 't luchjen Z.oostelijcq wesende, is 't *Schapenjacht* na 't Robben-eylandt gesonden met navolgend brieffken geschreven:

'Aen Rijck Overhagen.

Per de boot genaempt *Schapejacht* wordt Ul. toegesonden de resterende 4 vaten met ingepact hoy (nevens drie maenden provisien volgens ingesloten brieffken van den bottelier) dat Ul. ons (proeff genomen hebbende) cund laten weten off se oocq graegh op 't hoy-eeten sijn off niet.

1. Kyk noot op bls. 239.
2. wat betref.

Ul. schrijfft dat de geele ende witte wortelen, mitsgaders crooten, daer niet wel willen voortcomen ende dat wij in plaets van die saden Ul. met wat meer raep-, cool- ende salaetsaet soude willen versien, dat wij sullen doen soodrae wij tijdinge becomen dat bij Ul. al 't saet voor desen gesonden, sal wesen versaeyt[1], alsoo ons seeckerlijcq bekent is dat de wortelen daer seer wel, ende voornamentlijcq in de regentijt, fray sullen groeyen ende wassen; die meer van doen hebbende[2], cundt ons laten weten.

De pattattissen sullen daer oocq seer wel groeyen, want wij voor desen preuve genomen hebben van de grondt aldaer, die daertoe seer goet ende bequaem is, doch cundt, soo Ul. bevindt dat deselve bracq is, op de hooghste plaetse planten, want se daer in de regentijt vochtich genoegh sijn ende in de drooge tijt willen se wel droogh staen, alsoo men der dan vrucht van begint te trecken.

Soodrae den constabel daer met de boot g'arriveert is, ende doncker wordende, sal Ul. het stucq doen affschieten om te cunnen weten off men U oocq bij noot ende ongelegentheyt soude cunnen hooren, steeckende oocq ten eersten dan het vuyrbaecken in den brandt om te sien off men 'tselve verde genoech in zee soude cunnen sien.

Laet oocq den timmerman mede herwaerts comen, alsoo 'tgene daer te maecken[+] is geweest, nu volcomentlijcq vaerdich ende affgemaect sal wesen. [+]103

Laet ons oocq weten hoeveel schapen datter jegenwoordigh op 't eylandt sijn ende hoe 't met d' aenteelt gaet, die Ul. voor alle saken 't hooghste gerecommandeert ende aenbevolen blijfft.

Rammen sijn jegenwoordigh bij d' E. Compagnie (bequaem tot den aenteelt) niet, maer soodrae eenige gehandelt off van de vrije luyden becomen worden, sullen se Ul. senden.

In 't fort de Goede Hoope,
adij 23en May, anno 1658.
Hiermede, etc.
(Geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man.'

24 *dito*, heel schoon weer ende 't luchjen variabel, is des avonts 't baken op 't Robben-eylandt tot preuve aengesteecken ende bij ons alhier in de bay wel sien branden, doch sal veel peckcransen costen; ende 't canon aldaer tot preuve gelost, cost even maer gehoort worden.

Heden is overleden eenen Johannes Beuker van Leeuwarden, soldaet van 't schip *Dordrecht*, hier siecq aen landt gebleven, ende leggen jegenwoordigh noch wel 22 à 23 persoonen in 't sieckenhuys.

25 *dito*, 's morgens doncker, dijsigh weer ende 't luchjen Noordwest. Is op dato bij den sargeant opgebracht[3] dat hij dese ende verleden weecq voor d' E. Compagnie

1. uitgesaai.
2. *van doen hebben*, nodig hê.
3. gerapporteer.

heeft besaeyt 9 mergen ende 284 roeden landt, twee met 8½ mud witten taruw, verleden oegst hier gewonnen van 1½ schepel[1.], anno 1656 ingesamelt wel van een gansche groffton[2.] die, 't jaer 1654 uyt 't Vaderlandt becomen, voor d' eerste mael gesayt was; waeraen dan blijckt men eerst van veel Hollandts saet maer weynich can insamelen, daernae met het Caeps eygen natuyrsgewas eerst recht ende wel sal willen lucken, 'twelcq dit saysoen oocq aen d' erten ende boonen mede nader staet ondervonden te worden ende volgens dien volcomentlijcq t' apprehenderen: het wercq heeft[3.] eer men ter degen in 't cooren compt; boven[4.] dat het rouwe landt voor d' eerste mael omgeploeght, oocq soo goet niet bevonden wordt als 'tgene dat[+] meer bebout is.

Sondagh, *den* 26*en dito*, quam 't *Schapejacht* wederom met 8 schapen, [+]103v daermede oocq overquam den opsichthebber der schapen, Rijck Overhagen, met rapordt datter jegenwoordigh noch 390 stucx in 't leeven waren, doch door Jan Woutersz., sijn voorsaet[5.], soo slecht opgepast geweest voor desen dat jegenwoordich de meeste partije oude, uytgejongde oyen sijn, gansch onbequaem tot de vorder aenteelt ende jegens des Commandeurs ordre aldaer gehouden, die se g'ordonneert had telckens voor de schepen op te senden, om met jongh goet den aenteelt te beter te vorderen. In vougen denselven daerop na behooren gepast hebbende, souder jegenwoordich wel 100 meer sijn geweest; was derhalven overgecomen om des Commandeurs intentie ter degen te verstaen ende denselven oocq raport te doen van de gelegentheyt, ten eynde voortaen met beter opmerckinge alles mochte waergenomen, mitsgaders oocq eenige Hollantse rammen daer gesonden worden, om halff ende mettertijt oocq heel slach[6.] van die soort aen te focken, alsoo bevonden wordt deselve doorgaens meer als een jongh werpen, dat de Caepse niet meer dan een crijgen, ende oocq veel meer voor de lammeren te suygen hebben, etc.; manquerende oocq teer om de schapen te smeeren ende van schurfft te bewaren[(o)], tot allen 'twelcke door den Commandeur dan ordre is gestelt.

27 *dito*, 's morgens fray, helder weer.

Den verleden nacht hadden eenige Hottentoos gemeent 't crael van Compagnies bestiael achter 't fort te beclimmen, maer door de wacht een van deselve gewaer geworden sijnde, die 't walleken offte borstweer al van buyten (wat uytgecalfft sijnde) opgeclommen was, heeft hem met de houwer over 't lijff ende, soo hij seyt, in den bil gehouden[7.], sulcx het weder ontvlucht is. In vougen aen alles mercken, als se maer eenige cans sien ons te beschadigen, daertoe geen gelegentheyt soecken te laten passeeren.

28 *dito*, los weer en de wint wat suyelycq, is daermede per 't *Schapejacht* weder

1. sowat ¼ mud.
2. *ton*, *smalton* en *grofton* was vaagbepaalde inhouds- of vogmate. WNT sê van *grofton:* 'benaming van zekere inhoudsmaat'.
3. *het wercq heeft*, dit werk (moeite) kos.
4. behalwe.
5. voorganger.
6. *heel slach*, opregte (Hollandse) teenoor Kaapse.
7. Hiperkorrekte vorm van 'gehouwen', gekap, gesteek.

na 't Robben-eylandt vertrocken den persoon Rijck Overhagen, beneffens de vereyschte nodicheden ende oocq drie goede Hollantse rammen van de vrije luyden affgehaelt, alsoo die, ten eynde meergemelt ende oocq voor d' aenteelt op voorsz. eylandt, ten hooghsten nodigh waren ende sijluyden noch voor haer oyen wel[+] genoegh versien bleven; sijnde oocq op 't voordragen van voorsz. Rijck een [+]104
Gunese slaeff medegesonden, alsoo der, na sijn voordragen, ten minsten noch een persoon nodigh was om de schapen te reynigen van veel ongediert[(p)], daer se onder de wol seer mede gequelt wierden ende waervan veele aen de schorfft[1.] raeckten, tot welcke om te smeeren ende haer daervan suyver te houden, een vat teer is medegelanght, daertoe seer dienstich wesende volgens ondervindinge, etc.

'Dincxdagh den 28en May 1658[(q)].

Alsoo Rijck Overhagen van Steenwijck, hier te lande gecomen per 't schip den *Salmander*, den 10 Augusty anno 1653, voor soldaet à 9 guldens per maendt, van de Camer Amsterdam, sedert sijn aenwesen alhier, soo in 't arbeyden aen Compagnies fortresse ende waerneminge van tochten ende wachten, etc., item oocq als opsichthebber over Compagnies bestiael hier aen 't vaste landt, voor dato sigh seer wel ende trouw heeft gecomporteert, maer oocq naderhandt ende jegenwoordigh voornamentlijcq (sedert 't vertrecq van Jan Wouterss., door quade toesicht ende vele comportementen[2.] weghgesonden) preuve gegeven van bysondere goede sorghvuldicheyt over Compagnies schapen op 't Robben-eylandt, ende niet min genegentheyt omme daerinne met goeden ijver te willen continueren, - Soo is 't dat denselven, ten dien insichte van d' E. Compagnie aldaer wel sal blijven comporteren[3.], bij desen op sijn versoecq ende bequaemheyt, vermits oocq aenstaende tijtsexpiratie, tot opsiender over Compagnies schapen aen 't Robben-eylandt wordt geconfirmeert ende gebeneficeert met een beloninge van 14 guldens maendelijcx voor noch drie jaren, ingaende verbandt ende gagie den 10 Augusty aenstaende, dat sijn 5-jarigh verbandt alhier volcomen sal hebben uytgedient.

Aldus gedaen in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

Tegen den avond, de windt westelijcq sijnde, wierd een schip voor de wal gesien,[+] doch was te laet om voor den avond binnen te comen. Echter quam in de [+]104v
voornacht 't vrijmansvaertuygh, de *Peguyn*, aen 't hooft te arriveren, gisteravond van Dassen-

1. Die latere 'brandsiekte'?
2. (slegte) gedraginge.
3. *ten dien insichte*, ens.: volgens die bedoeling van die Kompanjie hom daar goed sal bly gedra.

eylandt aff geseylt ende medebrengende over de 800 lb. robbevleys voor de slaven ende partije eyeren om te vercopen aen 't volcq van de schepen, etc.

29 *dito*, 's morgens quam verhaelde schip hier wel ter rheede, sijnde 't jachjen *Maria*[r], den eersten deser van St. Helena geseylt, beneffens schrijvens van d' Heer Cuneus ten selven dage mede van dito eylandt na 't Patria vertrocken met de schepen *Parl*, *Orangie*, *Malacca*, *Hector*, *Achilles*, *Gecroonde Leeuw* ende 't overwinterde schip *Arnhem*, wesende 't *Slot van Honingen* (met *Arnhem* in compagnie 23 February verleden uyt dese bay geseylt) drie dagen na dito vertrecq van *Arnhem* affgeseylt ende St. Helena niet aengeweest maer alleen deur zee gegaen. D' Almogende wil dat schip behouden laten thuys comen.

D' E. Qualbergen per de *Princes Royael*, *Hoff van Zeelandt* ende *Enchuysen*, 12 April van hier na voorsz. eylandt vertrocken, was aldaer op den eersten deser noch niet verschenen.

Aengaende 't verrichten deses jachts *Maria* op de custe van Angola, rapporteerden den schipper dat het *Robbejachjen* onder den tropicus[s] den 13 February verleden al van hem was affgeraeckt sonder 'tselve oyt meer vernomen te hebben, vresende aldaer op seecker riff, wel twaelff mijlen breedt ende 8 mijlen in zee uytsteeckende, sal verseylt wesen, hoedanich hem met 't jacht *Maria* oocq bijna wedervaren was, - dat ons hier dapper incommodeert, om robbevleys ende vogels van d' eylanden te halen tot spijsinge van de slaven, etc.

Na welcq verlies voorsz. schipper was gecomen aen Cabo Negro, maer waren d' inwoonders (cleetjens aenhebbende) te land in gevlucht ende naderhandt noyt eenige meer vernomen, schoon daer seven dagen gelegen ende twee groote negerijen+ gevonden hadden, altemalen ledige huyskens, van fatsoen als de Hottentoos hier aen de Caep in woonen, sonder eenige vorder plaetse lager aff +105
meer besocht, maer eenigen tijt voor Löango St. Poulo gecruyst te hebben, van waer (niet opdoende[1.]) na St. Helena was overgesteecken omme hier tijdelijcq wederom te wesen.

Hadde drie scheepen voor gemelte Löango gesien, maer geen cans om deselve te attaqueren. In vougen derwaerts voor d' E. Compagnie weynich schijnt te doen te wesen.

Heden is oocq 't *Schapejacht* van 't Robben-eylandt (door 't breecken van sijn dreggetouw affgespoelt ende verdreven wesende) weder hier geretourneert, met het Robben-eylandts bootjen achteraen, daer se de schapen hadden mede aen boort gebracht ende door 't affdrijven, vermits de harde Noordwestewindt, niet weder costen aen 't eylandt oproeyen.

Hemelvaertsdagh, *den* 30*en*, los weer ende Noordewint als vooren. Is op dato navolgende resolutie genomen[t], te weten:

1. *niet opdoende*, niks vernemende.

Donderdagh, den 30en May, anno 1658.

‘Op gister hier van de Angoolse custe over 't eylandt St. Helena geretourneert sijnde 't jacht *Maria*, sonder op de gemelte custe yts notabels in handel off andersints te hebben opgevonden, dat waerdich soude wesen weder besendinge derwaerts aff te doen; item (om redenen in onse resolutie van den 8en deser wegen 't staecken des handels in Genua genarreert) mede ongeraden voor d' E. Compagnie achtende 'tselve op dien slavenhandel die wegh uyt oocq aff te senden ende volgens dien, ingesien d' ordre onser Heeren Meesters per derselver generale missive van den 9en October anno verleden uyt de vergaderinge van de 17e becomen, namentlijcq dat men 't jacht *Maria* op sijn retour van Angola soude laten na Batavia gaen, als niet goetvindende 'tselve in dese conjuncture des tijts op de Madagascarse traffique te employeren, ende apparent wel denckende wij ons alhier met 't *Robbejachtjen* (nu verloren) genoech souden cunnen behelpen; ende alhoewel d' E. Heer[+] Commissaris Cuneus ons per Sijn E. gelaten instructie is ordonnerende[(u)] dat men, bij misluckinge des voorsz. handels, een van beyde jachten, *Hasselt* off *Maria*, soude derwaerts affsenden om slaven ende rijs, mitsgaders oocq ons volcq van de *Tulp* ende 't overwinterde schip *Arnhem* vandaer te halen, vermits deselve menschen anders beswaerlijcq weder staen te recht offte hier te comen, ten eynde daerdoor oocq het nader secours van rijs (hier noch eens ten hoogsten nodigh) uyt Batavia soude cunnen offte mogen blijven g'ecxuseert, etc., doch niet verder ofte strickter, als met d' in te comen ende nu al gecregen nader ordre onser Heeren Majores uyt 't Vaderlandt soude overeencomen; item, geconsidereert wij oocq door de compste van *Hasselt* met slaven nu genoech sijn versien, in vougen de Madagascarse besendingh maer soude behoeven te geschieden om 50 à 60 lasten rijs tot spijsinge voor deselve slaven ende 't volcq deses Caepsen ommeslaghs, tesamen wel omtrent 360 eters stercq, namentlijcq

[+]105v

't guarnisoen	80
siecken	15
Nederlantse vrouwen ende kinderen	20
gesonde ende siecke slaven van d' E. Compagnie	98
vrije luyden	51
dito[1.] ende particuliere slaven ende slavinnen	89
banditen	7
Sijnde samen.	360 eeters,

waertoe staet gemaect wort ons den rijs alsoo tijdelijcq ende veel seeckerder van Batavia can worden toegesonden per ditselve off een ander bequaem jacht, dat Haer Ed. op Batavia daertoe mochten goetvinden t' employeeren omme, tegen 't uytgaen van December off January hier comende, na derselver ordre dan oocq noch van hier

1. d.w.s. slawe van die ‘vrije luyden’.

op 't best van 't saysoen over 't Zuytlandt(v) empassandt terugh na Batavia gesonden te worden, offte soodanich anders als Haer Ed. sullen goetvinden te ordonneren;

Soo is na verscheyden deliberatien ende overwegingen eyntelijcq goetgevonden ende vastgestelt de Madagascarse, soo wel als de Gunese ende Angoolse, besendingh t' eenemael te staecken.

+ Ende vermits wij door 't verlies van 't *Robbejacht* jegenwoordigh seer verlegen sijn om de Saldanha-bay ende eylanden hieromtrent te bevaren, soo om de +106
schapen van 't Robben-eylandt aen ende aff te brengen voor Compagnies schepen t' haerder ververssinge, doch voornamentlijcq om voor de slaven gansch nodige quantité robbevleys ende vogels, ingesouten ende gedrooght, hier te halen, daer deselve seer graegh na sijn ende ten naesten bij heel mede cunnen worden gespijsight, tot groote streckinge[1.] in ons ander victualie; alsoo, gelijcq voorseyt, bij d' E. Compagnie ende particuliere vrije luyden over de 200 slaven hier dagelijcx moeten gevoet worden, 'twelcke ons door gemelte *Robbejacht* (4 à 5 man maer plegende te voeren) genoech coste toegebracht ende de vrije Saldanjevaerders tot seer geringe prijse affgehaelt worden, vermits met haer eene boot (*Peguyn* genaempt) niet thiende paert genoech ons cunnen toebrengen, etc. - Soo is goetgevonden meergemelte jacht *Maria*, vóór sijn despeche naer India, eerst een tochtjen te laten doen na de Bay Saldanha, omme aldaer sooveel vaten vol robbevleys ende vogels in te souten ende vis te vlecken, dat wij daeraen vooreerst een goeden voorraet mogen hebben ende de slaven tot streckinge van gort ende rijs een goede wijle spijsigen, mitsgaders ondertusschen door twee timmerluyden van voorss. *Maria* de gelichte tweede boot van 't schip *Wapen van Hollandt* met opboeyen ende een denninghtje[2.], etc., soodanich bequaem te maecken dat men daermede de voorsz. bay ende eylanden ten selven eynde oocq noch sal mogen bevaren ende sooveele daermede aff- ende aenhaelen als mogelijcq wesen sal, om aldan op de wederomcompste van voorsz. jacht *Maria* te delibereren off 'tselve door 't verlies van 't *Robbejacht* (ons seer verlegen maeckende) dan sonder verlet[3.] van hier sal cunnen gemist ende na Batavia offte oocq wel na 't Patria gelargeert mogen worden, met de coopmanschappen ons door Haer Ed. van Batavia tot cargasoen voor Gunea ende Angola herwaerts gesonden ende g'ordonneert bij staeckinge des voorsz. handels op de retourschepen verdeelt na 't Vaderlandt te senden, welcke retourschepen nu wegh sijn ende daeromme 't verhaelde den Raedt in bedencken is gegeven, om tegen de wederomcompste van voorsz. jacht uyt de Saldanha-bay nader op gedelibreert ende geresolveert te worden, blijvende jegenwoordigh, als geseyt, om in goeden voorraedt van cost voor de slaven te comen, vastgestelt 'tselve, als verhaelt, eerst na de voorsz. bay ende eylanden te senden ende sooveel ingesoute robbevleys, vogels ende gevlecten harder te halen

1. besparing.
2. dek, vloer, solder.
3. hinder, nadeel.

als mogelijcq te crijgen ende over te brengen wesen sal, omme sigh oocq aldaer vorder fray schoon ende claer te maecken, als sijnde daertoe in de bay seer goede gelegentheyt, etc.

Wijders gesien dat geen van alle de persoonen welcke haer met de retourschepen[+] hebben versteecken per 't jacht *Maria* en sijn wederom gecomen, boven noch vier man van dito jacht haer mede fugityff gestelt ende met de retourschepen van St. Helena deurgegaen, is verstaen hare reecqueninge te sluyten ende de tegoet sijnde saldos, voor d' E. Compagnie geconfisqueert, aff te schrijven, sijnde deselve genaempt ende geweest als te weten: [+]106v

	te goet	**te quaet**[1.]
Compagnies dienaars uyt 't Fort de Goede Hoope 8{Jurgen Carstensz. van Zunderborgh[(w)] soldaet		*f* 60.16.-
Compagnies dienaars uyt 't Fort de Goede Hoope 8{Jacob Jansz. van Amsterdam	*f* 13. 1. 5	
Compagnies dienaars uyt 't Fort de Goede Hoope 8{Sicke Jacobsz. van Harlingen[(x)]	*f* 16. 6.10	
Compagnies dienaars uyt 't Fort de Goede Hoope 8{Meyndert Witcop van Esens[(y)]		*f* 74. 4.-
Compagnies dienaars uyt 't Fort de Goede Hoope 8{Jan Jansz. Ronde, soldaet		*f* 56. 3. 6
Compagnies dienaars uyt 't Fort de Goede Hoope 8{Hendrik Luers van Harlingen		*f* 126.13. 6
Compagnies dienaars uyt 't Fort de Goede Hoope 8{Joris Tante van Lubeecq		*f* 47.-.-
Compagnies dienaars uyt 't Fort de Goede Hoope 8{Jan Jacobsz. van Reynsburgh[(z)]	*f* 72.11. 5	

1. nadelige saldo.

vrijeluyden - dienaars off knechts 6{Jan van Passel van Geel.		*f* 20. 4. 4
vrijeluyden - dienaars off knechts 6{Tomas Robbertsz. van Kint[aa]	*f* 24. 5.10	
vrijeluyden - dienaars off knechts 6{Claes Fredricksz. van Amsterdam	*f* 7.10.-	
vrijeluyden - dienaars off knechts 6{Hendrick Fransz. van Knibbergen[bb]		*f* 104.14. 8
vrijeluyden - dienaars off knechts 6{Isaacq Manget van Geneve	*f* 28.17. 2	
vrijeluyden - dienaars off knechts 6{Claes Schriever van 't Ampt Beerst[cc]		*f* 119.18.12
van de Batavia aen de Caep gebannen 3{Pieter Isbrantsz.		
van de Batavia aen de Caep gebannen 3{Guillam Weerrijs.		
van de Batavia aen de Caep gebannen 3{Hans Visser		
van 't jacht *Maria* 4{Jan Willemsz. van Amsterdam		*f* 81.15.14
van 't jacht *Maria* 4{Barent Teunisz. van Harwijne[dd]		*f* 62.14.-
van 't jacht *Maria* 4{Jan Tomasz. van Weesp[ee]	*f* 20. 3.-	
van 't jacht *Maria* 4{Jan Pietersz. van Hartoghvelt[ff]		*f* 93.19.11

Wesende samen 21 persoonen, haer met de gepasseerde retourvlooten na 't Patria[+] versteecken, dat hier alle jaren te doen ende qualijcq te weeren is, hoe naeu men

daerop oocq laet passen. Doch is, om sooveel doenlijcq 'tselve tegen te houden, goetgevonden den fiscus ende sargeant te gelasten dat sijluyden de laeste twee à drie dagen voor 't vertrecq der schepen altijt den geweldiger ende een corporael van 't fort nevens een à twee soldaten van de wacht geduyrich op het hooft ende in de mondt van de Soute-reviere, daer de boots aff-, aen-, uyt- ende invaren, sullen laten wesen, om toesicht daerop te hebben, etc.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Claes Fransz. Bordingh
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

Ultimo dito, regenachtich weer en de wint Noordwest, is daermede des naemiddaghs hier wel ter rheede comen te arriveeren de fluyt *Geelmuyen* van de Camer Amsterdam, 14 December anno passado met *Elburch* tegelijcq uytgelopen ende vermits 't breecken van sijn mast wel aen drie stucken in de Spaense zee, 't eylandt Teneriffe aengeweest ende sigh aldaer weder gerepareert, sonder eenige andre plaetse meer besocht ende uytgevoert hebbende 79 coppen, waervan een overleden ende de rest altemalen noch cloecq ende gesondt sijn, om welcke daerbij[1] te houden, ten eersten de gewoonlijcke ververssinge is na boort gesonden, etc., wesende den schipper genaempt Jacob Symons Munnick en de bouchouder Abram Martensz.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 323-324. K.A.
(b) Met betrekking tot hierdie kwessie het Here Sewentien se brief van 9 Oktober 1657 gelui: 'Het houden van bestiael sal voor haer (d.i. die vryburgers) mede dienen open en vrij gelaten mits nochtans dat se van d'inwoonders geen vee sullen vermogen aff te handelen, om de duijrte daer in niet te brengen. Vinden Ul. dienstigh eenighe vordre reglementen daerop te stellen wij sullender mede niet tegen hebben, en Ul. 't selve aenbevolen laeten sijn'. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, p. 885. K.A.
(c) In die bewoording, wat hierop volg, is die dag daarna 'n plakkaat deur die Politieke Raad uitgevaardig. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp. 34-35.
(d) Grand Popo, op die kus van Dahomé.
(e) Vermoedelik Cabo Carco op die Guineakus. Vgl. Blaeu: *Atlas*, *VIII (Spanje*, *Amerika en Afrika)*, kaart van Afrika.
(f) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 325-327. K.A.
(g) Die brief van die Kamer Amsterdam (d.d. 27 September 1657) en dié van Here Sewentien van 9 Oktober 1657, is te vinde in C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 850-853 en 880-894. K.A.
(h) Hy was ook bekend as Doman of Dominee. Hy word hier beskryf as 'den Batavisen Hottento', omdat hy, nie so lank tevore nie, na Batavia was. Sien weer *Daghregister*, 21 Maart 1658.
(i) C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 794-799. K.A.
(j) Die aantekeninge van hierdie dae toon aan hoe veediefstalle deur inboorlinge begin het, en hoe gou daar ernstige komplikasies uit voortgevloei het. Dit sou spoedig een van die verreikende faktore in die Suid-Afrikaanse geskiedenis word.
(k) Ter Gou, of Gouda, stad in Suid-Holland, noordoos van Rotterdam.
(l) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 328-330. K.A.
(m) Hierdie resolusie, van die begin af tot hiertoe, is - soos aan die end daarvan blyk - op 1 Junie in die vorm van 'n plakkaat bekend gemaak. Vgl. ook *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp.

1. in die toestand.

35-36. In die plakkaat (C. 680: *Origineel Placcaatboek*, p. 89. K.A.) word die datum egter as *1 Julie* aangegee. Dit moet kennelik wees *1 Junie*, aangesien dit die gewone gebruik van die tyd was om plakkate 'n paar dae ná aanname bekend te maak.

(n) C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 800-803. K.A.

(o) Skurfte, of brandsiekte, is een van die eerste - en ernstigste - skaapsiektes wat aan die Kaap voorgekom het. Thom: *Geskiedenis van die Skaapboerdery in Suid-Afrika*, pp. 29 en 261-263.

(p) Luise (Engels: *ticks*), later 'n ernstige moeilikheid vir die skaapboer in Suid-Afrika. Ibid., p. 263.

(q) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 331. K.A.

(r) Die *Maria* het op 5 Februarie 1658 van die Kaap na Robbeneiland, St. Helena en die kus van Angola vertrek. Sien *Daghregister* onder hierdie datum, en ook die vorige dag.

(s) Die Steenbokskeerkring.

(t) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 332-335. K.A.

(u) Vir volledige teks van hierdie instruksie sien C. 700: *Mem. en Instr.*, 1657-1685, pp. 27-41. K.A.

(v) Australië.

(w) Vermoedelik Zunderdorp in Noord-Holland, ten suidweste van Edam.

(x) Vroeër ook bekend as Harns, 'n vername ou seestad van Friesland, aan die Suidersee.

(y) Stad in Oos-Friesland.

(z) Dorp in Suid-Holland, 'n paar myl noordwes van Leiden.

(aa) Vermoedelik Thomas Robertson van Kent.

(bb) Vermoedelik Kniphausen in die Groothertogdom Oldenburg.

(cc) Die originele *Daghregister* in die Kaapse Argief het: *'t Ampt beest*. Dus blykbaar Beest, 'n dorp in Gelderland, enige myle suid van Culemborg, Van Riebeeck se geboorteplek. Daar is egter ook 'n dorp Beerst in Oos-Vlaandere.

(dd) Of Herwijnen, ou naam Herovina, 'n dorp in Gelderland.

(ee) Stad in Noord-Holland, suidoos van Amsterdam.

(ff) Miskien Herzogswalde, die naam van 'n paar plekke in Pruise; of Hertveld (ook Herveld of Harveld), 'n dorp in Gelderland.

Juny anno 1658

+ *Adij*, *primo dito*, los weer en de windt van den Noortwesten, als gister.

Sondagh, *den* 2*en dito*, 's morgens heel fray, liefflijcq, stil sonneschijn-weer. +107v

3 *dito*, idem, ende waren de verleden nacht 5 Angoolse slaven ende 2 dito slavinnen weghgelopen van de alderoutste, namentlijcq een uyt het bos, twee van 't fort ende twee paer van Compagnies corenboulandt, altemalen opgemaeckt[2.] door den outsten uyt het bos, welcke hem eergister siecq geveynst ende daerom aen 't fort gecomen was ende empassandt bij die op Compagnies corenlandt geweest, mitsgaders weynich na den midnacht met sijn drien van 't fort gescheyden sijnde, waren die van 't corenlandt even in den morgenstondt eerst mede deurgegaen, apparent op een zeyn in 't passeren malcander hebbende weten te geven.

2. opgestook.

Op 'twelcke datelijcq alomme volcq is uytgesonden om deselve op te soecken. Item oocq daertoe verscheyde Hottentoos bewoogen, met groote beloffte van vereeringe te genieten soo se ons deselve cunnen wederom beschicken, ende waertoe haer wat tabacq ende broot, etc., op de reys vooraff is mede gelanght.

Tegen den avondt is den schipper van 't jacht *Maria* affscheyt gegeven omme metten eersten goeden windt die Godt sal gelieven te verlenen na de Saldanha-bay te vertrecken ten fine bij bovenstaende resolutie goetgevonden.

4 *dito*, 5 *dito*, idem, stil, warm weer ende 't luchjen van den Z.Z.Oosten, is daermede 't jacht *Maria* na de Saldanha-bay t' seyl gegaen, alsoocq 't vrijmansvaertuygh, de *Peguyn*, na 't Dassen-eylandt, oocq om robbevleys, sooveel sijluyden bij- ende aenbrengen sullen cunnen voor de slaven.

Maer compt tot heden noch niemandt met eenige van de weghgelopen Angoolse slaven wederom, Nederlanders noch Hottentoos, wie[1.] uytgesonden ende wat elc oocq vooraff gegeven ende bovendien belooft wordt; des noch al dagelijcx vers volcq ende nieuwe Hottentoos uytgesonden ende opgemaect worden, omme, mogelijcq sijnde, emmers eenige van deselve wederom te crijgen ende voor d' andre[+] exempel aen te statueren[2.], tot voorcominge van sulcx meer in toecomende, etc. Doch is te vrese dat se haer wel wegh houden sullen, alsoo al oude, slimme [+108] gasten ende na 't seggen van d' andre Angoolse slaven bovenlanders[3.] ende menscheeters sijn.

6 *dito*, 's morgens mooy, liefflijcq weer als vooren. Was den lantmeter met 4 soldaten weder thuys gecomen, welcke eergister, gelijcq de vorige dagen, uytgesonden waren om langs den buytenoever[4.] van de Caep al de clippen in zee uytsteeckende na behooren pertinent aff te teyckenen ende in een custcaert te leggen, om te dienen voor de aff-, ende aenvarende Compagniesschepen, neffens last om met eenen mede overal uyt te sien ende soecken na de weghgelopen Angoolse slaven, maer rapporteerden, dat se geene van deselve hadden cunnen vernemen.

7 *dito*, even fray, liefflijcq weer. Is den Commandeur uytgeweest te besichtigen al der vrije luyden ende Compagnies lantbouwerijen; op welcke, ende verscheyden meer saken, de vereyschende ordre gestelt hebbende, is des avonts doncker weder thuys gecomen, alwaer noch geen nader tijdingh van de weghgelopen slaven gecomen was.

Nieuwe maen, *den* 8 *dito*, idem fray weer ende stilte als boven. Quamen verscheyde Hottentoos aen 't fort tijdingh brengen dat de slaven niet te vinden waren, doch de vreese is bij ons dat sij se wel sullen gevonden, maer dootgeslagen hebben, gelijck se voor dato den Madagascarse slaeff, Anthony[(a)], hebben gedaen, alsoo sij der seer jelours op sijn ende haer gansch niet luchten[5.] mogen, mitsgaders altijt mede overhoop leggen, etc.

1. So in albei hss. Moet vermoedelik so begryp word: *wie* <*oocq al*> *uijtgesonden ende wat elcq oocq* <*al*> *vooraff gegeven ende* ....
2. *exempel aen te statueren*, tot voorbeeld te stel.
3. bewoners van die hoër geleë binnelande in teenstelling met die kusstroke, waar die bewoners allig meer beskaaf is.
4. die kus.
5. verdra.

Pincxterdagh, *den 9 dito*, onstuymich, nat, regenachtich weer met stijve N.Westewindt, waerdoor de boot achter van de fluyt *Geelmuyden* affspoelden ende tegen 't strandt dreeff, recht voor de redout Dyunhoop. Des den Commandeur deselve liet hoogh ophalen tot het weder bedaert sal sijn, wesende gansch geen schade daeraen geschiet.

+ 10 *dito*, bijna een[1.], doch wat beter weer als gister. Quamen die van voorsz. fluyt met haer schuytgen aen landt na de gemelte boot kijken, na 'twelcke, siende deselve soo wel bewaert, met haer dagelijcxe ververssinge weder na boort sijn gevaren, doch mosten, vermits de wint soo hard opstacq, wederom keeren ende hier aen landt blijven, tot +108v

11 *dito*, 's morgens, dat de windt noch uyt vorigen hoeck maer wat sachter woey, als wanneer sijluyden aen boort voeren.

12 *ende* 13 *dito*, redelijck goet weer, doch continueel meest regen.

14 *dito*, idem weer ende 't luchjen Z.oostelijcq, sijn d' opperhooffden van 't fluytschip *Geelmuyden* affscheyt gegeven ende g'intregeert de brieven ende pampieren aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende d' E. Heeren Raden van India tot Batavia[(b)], mitsgaders oocq desen selven avondt noch t' seyl gegaen. D' Almogende verlene haer behouden reyse.

Vollemaen, *den* 15 *dito*, 's morgens 't luchjen als vooren Z.oostelijcq, met fray sonneschijn-weer. Ende bracht[2.] ons den sargeant op dat weder 9 mergen ende 240 roeden landt met navolgende coren voor d' E. Compagnie had versaeyt, te weten:

6 mergen ende 460 roeden Caepse taruw	}altemalen fray aen de groey
576 roeden Caepse rogh	}altemalen fray aen de groey
220 roeden Hollantse garst	}altemalen fray aen de groey

784 roeden Hollantse taruw, wil niet sonders van opcomen, 'twelcq meer geprobeert is, ende daerom goetgevonden niet meer te versayen maer de rest te vermalen, alsoocq al den rogh, daer gansch niet van voortcompt; doch sullen apparent met 't weynige Caeps gewas desen jaere daer wel soo verde in raken datter tegen 't aenstaende, met God de voorste, genoegh sal wesen voor al de lantbouwers.

's Avonts wierd een groot schip gesien voor de bay 'twelcq, vermits voorsz.+ Z.Z.Oostecoelte, onder 't Robben-eylandt ten ancker liep, sullende apparent wesen *Prins Wilhem van Zeelandt*. +109

Heden waren oocq Hottentoos van Caepmans leger aen 't fort geweest, relaterende dat hun vrouwen eenige van de weghge lopen Angoolse slaven tusschen hier ende de Saldanha-bay aen de strand vernomen ende gesien hadden, doch haer mans costen deselve niet weder opvinden ofte crijgen om hier te brengen.

Sondagh, *den* 16 *dito*, fray, liefflijcq weer ende 't luchjen Z.West, waermede verhaelde schip van onder 't Robben-eylandt de bay quam inseylen, doch costen desen avondt, vermits d' opcomende stilte, niet na genoech ter rechter reede comen.

1. dieselfde.
2. *bracht .... op*, het gerapporteer.

Echter quamen den oppercoopman Willem Bastincq in den avondt noch aen landt, rapporterende dat den 20en January verleden waren uytgelopen met 472 coppen, daeronder schipper Jacob Enten, ende van welcke sestien overleden, mitsgaders noch wel tusschen de 60 ende 70 siecq te coey aen 't scheurbuycq lagen, hebbende onderwegen eerst Torrebay[1.] ende daernae 't eylandt St. Vincent (daer een man weghgelopen is) aengeweest, ende daer becomen seer goede ververssinge van bocken, alle dagen wel 40 à 50 stucx, mitsgaders oocq van die van St. Anthony[2.(c)] gehandelt gehadt vier esels, doch hebben se weder terughgehouden ende niet gelevert.

Dewijle verhaelde schip onder 't Robben-eylandt lagh, waren sij aldaer door ons volcq g'accommodeert met goede partije peguynvogels ende een hamel, volgens raport van d' E. Bastincq voorsz. ende navolgend brieffken door die van 't eylandt geschreven, luydende van woorde te woorde, als te weten:

'Aen den Commandeur, etc.

Per 't vrijmansvaertuygh, de *Peguyn*, hier aengecomen, is UE. missive mij ter handt gestelt, waeruyt verstaen hebbe de verbeteringe van gagie die UE. mij toegeleyt hebt, welcke ick danckelijcq aenneme. Hoope mij selven soo te comporteeren[+] dat UE. een welgevalle in deselve sult hebben.

De vrije luyden hier noch sijnde, is wel na de dregh gevist, maer niet gekregen; [+]109v
sal met de springh[3.], als het water leeghst is, naerstich na gevist worden. Hoope deselve dan te becomen ende haer ter handt te stellen.

Hebbe oocq uyt uwe missive verstaen, dat hier twee mael sou gevuyrt sijn, maer het is van die het uwe[4.] gerapporteert heeft, qualijcq gesien; het is een ster die sigh in 't Noortwesten vertoondt.

UE. schrijfft mij van de jonge oyen UE. niet meer toe te senden. Wel is waer dat UE. somtijts een jonge oye toegesonden wort, maer geliefft mij sulcx toe te vertrouwen, ick UE. niet sal toesenden, off het is hier niet nut. Alsulcke oyen, lammeren krijgende, geen uyer, veel min melcq en hebben om deselve een dagh off twee te voeden; laeten dan de lammeren leggen ende gaen wegh. Nu met dit harde ende bedroeffde weer voor de schapen: den fellen windt, hagel, donder, blicxem ende langhduyrigen swaren regen, is een oye, hier in huys haer schuylplaets nemende, is[5.] bij het vuyr geleght; daer een cleynen tijt geweest sijnde, heeft gelamt, doch is des morgens met beyde lammeren doot gevonden. Nu des avonts hebbe datelijcq al de schapen die in 't Noorden waren omtrent[6.] het boomtje, in ons huys ende in 't schapenhuys geset ende de rest in 't krael, vermits sij daer beter stonden als verspreyt over 't velt te loopen. Hebbe 's morgens acht oude oyen ende vier lammeren doot gevonden van den regen, daeghs daernae vier oyen met twee lammeren doot ge-

1. Die Engelse *Torbay*.
2. *van die van St. Anthony*, van die inwoners van St. Anthony.
3. springty.
4. Skryffout vir *UE*? Of vroeë voorbeeld van *Uwé?*
5. Sic. Herhaling van vorige *is*.
6. in die buurt van.

vonden, des anderen daeghs noch twee lammeren doot gevonden, hetwelck drie ende twintich doode, soo oude oyen als lammeren sijn.

De witte voy[1.] heeft drie jonge conijnen voortgebracht. Deselve sijn soo rat te vergelijcken als de wint[2.]. Vertrouwe niet anders off deselve moer is weer met jongen; oocq de groote graeuw, daer ick tegen UE. van seyde dat meynde een rammelaer was, kan niet anders sien, off is mede met jongen. De laest gesonde jonge konijnen lopen over het eylandt; het een onthoudt hem omtrent de kelder. Dierhalven vreese als 't een weynich verder sal sijn, offschoon al yetwes groeyde in de thuyn, de konijnen dat sullen ruyneren, ende als padtattissen off andere groente haer smaeckelijcq is, hetselve opeeten ende deselve daer niet uyt sullen te houden sijn[3.].

Den 16 Juny het schip *Prins Wilhem* hier aengecomen sijnde, is de boot hier aengecomen ende door 't schrijven van den oppercoopman Bastincq een hamel met een goet deel peguyns toe laten comen. Versoecke aen UE. om wat raepsaet, krulkoolsaet.

Actum op 't Robben-eylandt, den 16en Juny, anno 1658.

(Was geteyckent:)

Rijck Overhagen.'

[+] 17 *dito*, 's morgens stil, sonneschijn-weer, is verhaelde schip, *Prins Willem*, met seylen ende bougseren, Gode loff wel ter rheede g'arriveert, mitsgaders ten [+]110
eersten de behoorlijcke ververssinge van thuynvruchten, een koebeest, schaep ende een geschoten reebockjen, etc. voor 't volcq en de kajuyt na boort geschickt.

18 *dito*, vuyl, regenachtich, stormich weer van den Noortwesten. Quam Caspar Brinckman, vrijborger, met schreyende oogen clagen dat hem al sijn vier Gunese slaven ende slavinnen desen nacht ontlopen waren, neffens oocq een vrouw van Harmans compagnie ende wel 50 à 60 lb. rijs, met eenige rocken ende cledingh, etc., sonder dat deselve door haer (na hun seggen) oyt qualijcq bejegent, gestoten[4.] off geslagen waren.

Ende nademaei deselve door d' onse niet wel na te jagen sijn vermits hunne raddicheyt in 't loopen, ende dat wij de seven weghgeloopen Angoolse slaven van d' E. Compagnie oocq niet hebben cunnen wederom becomen, hoe seer de Hottentoos daertoe sijn geannimeert met schoone belofften, etc., ende jegenwoordigh oocq bevinden deselve gansch ongenegen, offte altoos seer traegh, om na dese weder uyt te sien, sulcx ons wel soude beginnen achterdencken[5.] te geven sij deselve opmaecken ende aenhouden, misschien oocq omdat se die te landewaert in ergens mochten weten voor bestiael off andersints te verhandelen, etc. - Soo sijn eenige

1. So in albei hss. Skryffout vir *ooy*, wyfiekonyn.
2. *soo rat te vergelijcken als de wint*, in vergelyking so rats as die wind.
3. Hierdie paragraaf by Brill weggelaat.
4. H het *gesloten*; so ook Brill.
5. agterdog.

Hottentoos na Herry (in lange tijt niet aen 't fort geweest) gesonden, welcke des namiddaegs verscheen ende voorhaelde weghlopen der slaeven verhaelt is, mitsgaders tot het wederhalen g'animeert sijnde, heeft belooft sijn uytterste debvoiren, om (is 't niet alle) ten minsten eenige wederom te beschicken, mits hij ende Caepman dan altijt hieromtrent met haer huysen ende bestiael (vrij veel in getal ende de koten[1.] sijnde, die om goede reden eenichsints gesocht worden) sullen mogen als goede vrunden altijt blijven woonen, omme voor de andre diep uyt 't landt te beter bevrijt te wesen, etc., waerop denselven met brandewijn, tabacq ende eeten wel getracteert ende, benevens sijn buycq, oocq de sacken met broot ende rijs gevult sijnde, is vertrocken, met belofften van alle debvoiren ten eynde voorsz. aen te wenden.

Heden oocq ten selven fine eenige soldaten uytgesonden die tegen den avondt vruchteloos thuys quamen.

19 *dito*, 's morgens harde Z.Z.Oostewinden met regen somtijts ende drijvende[+] wolcken, is den fiscus ende sargeant rontsom aen alle de vrije luyden gesonden [+]110v omme deselve, gelijcq meer geschiet sij, te waerschouwen dat sij hunne slaven met goede ordre sullen hebben te tracteren, sonder die geduyrich met slaen, stoten ende schelden stuggerich te maecken, ten eynde daerdoor niet meer van deselve comen te verlopen, etc.

20 *dito*, 's morgens seer fray, helder, sonneschijn-weer, hebben die van 't schip *Prins Willem* (om brandthoudt benodicht sijnde) partije volcq aen landt gesonden om te cappen, cloven ende sagen; welcke derhalven sijn gebracht ter plaetse daer d' E. Compagnie haer boulandt is maeckende ende noch veele corte, dicke boomen (onbequaem te vertimmeren) sijn staende, om die empassandt door deselve te laten uytroeyen[2.], ten eynde daer de ploegh te eerder sal mogen ingestelt worden - sulcx deselve dubbelden dienst sullen doen, namentlijcq brandhoudt voor 't schip cappen ende met eenen 't landt schoon maecken van 't geboomte, etc., boven dat noch eenige andre balcken uyt 't bos (wat verder gelegen) tot op 't wagenpat sullen trecken om bij gelegentheyt met wagens thuys te halen ende tot verlengingh des hooffts te dienen, etc.

Heden is den Commandeur selffs mede uytgeweest ende beneffens hem oocq den oppercoopman Bastincq, om denselven onsen lantbouw, etc., eens te verthoonen ende met eenen overal de behoorlijcke ordre te stellen, mitsgaders 't oogh over 't wercq te laten gaen, ten eynde elcq te meer in sijn debvoiren gevordert worde, etc., na 'twelcke tegen den avond weder sijn thuys gecomen.

1. So in albei hss. en by Brill. *Koten* kan meervoud wees van *koot*, beentjie in die voet of been, dolos; by uitbreiding: poot, been. Miskien is 'n verdere uitbreiding: dier, bees. Vgl. Eng. *hoof* in die betekenis ‘a hoofed animal’. Of dit kan meervoud wees van *kot*, hut; hier strooihuis? Die bedoeling in die teks is onduidelik. Hierdie voorbeeld nie in WNT nie. Maar vermoedelik korruptc teks.
2. uitroei of uitrooi?

21 *dito*, schoon weer, 't luchjen Noordtwest als vooren, quam Jan Reynierss., vrijborger, 's morgens vroegh clagen, dat hem dese verleden nacht oocq al de slaven ende slavinnen waren ontlopen, beneffens wel 3 à 4 deeckens, cledingh, rijs ende tabacq, etc.

+ Waerop wij den nieuwen tolcq Doman, nu Anthony genaempt, ende met d' E. Heer Cuneus van Batavia geretourneert, riepen ende vraegden hoe 't quam dat +111
de Hottentoos niet uyt wilden om te gaen soecken; op 'twelcke denselven seer koeltjes antwoorden, dat het niet en wiste. Des den Commandeur (hem niet veel vertrouwende) de tolckinne Eva in sijn comptoir, sonder voorsz. Anthony, alleen liet comen ende in 't heymelijcq affvraegden off onse swarten niet bij de Hottentoos wierden opgehouden. Waerop sij vraeghden off den Commandeur wel sulcke gedachten hadden, ende g'antwoort sijnde van jae, seyde sij (goet Duyts spreeckende) dese woorden namentlijcq:

Ick sal Mijnheer van Riebeecq rechtuyt seggen: Doman deucht niet. Hij heefft al dat wij eergister bij Mijnheer gepraet hebben in de camer, gister aen de Hottentoos wederom geseght, ende als ik hem seyde, dat het quaelijck gedaen was, seyde hij wederom: ‘ick ben Hottentoos man en niet Duytsman, maer jij Eva, soubat[1.] de Commandeur’, ende soo voorts, seggende vorders: *Mijnheer*, *ick denck oock dat de dicke capiteyn van de Caepmans de slaven hout*[2.].

Haer vragende wat hij daermede soude doen, antwoorde: *dat se aen de Cochoquas*, *om vruntschap te houden*, *soude vereeren*, *die se dan vorders wist te brengen bij de Hancumquas*, *welcke heel verde van hier woonen ende mede lantbouwen*, *daer se daccha*[3.(d)] *in telen*, *sijnde een droogh cruyt dat de Hottentoos eeten ende droncken van worden*, *seer g'estimeert*.

Maer bad voorsz. tolckinne wel ernstich, dat men niet soude seggen sulcx van haer verstaen te hebben, sij wilde ons dan altijt rechtuyt spreecken ende *wij souden maer den dicken capiteyns drie zoonen: Schacher*, *Pieter Otegno ende Jan bij 't hoofft vatten ende vasthouden. Sij souden dan de swarten wel haest wederom beschicken*, *etc*. Ditselve alle heeft se heden oocq geseght in presentie van den oppercoopman Willem Bastincq.

+ Waerop dan den Commandeur met d' E. Bastincq ende den fiscael te paerde is uytgegaen om Herry ende Caepman's leger eens te besoecken, etc., maer +111v
omtrent de Soete-reviere comende, bevonden Caepman heel na het Lupaerts-geberghte met al sijn huysen ende beesten weghgeweecken, maer Herry was met sijn leger naderbij

1. Van Mal. *sobat*, vriend. Onder datum 7/7/1658, bls. 332, word die betekenis ‘vleijt’ aangegee. Hier skyn beter te pas: witvoetjie soek by, inkruip by. O.d. 22/9/1657 word die woord gebruik in die vorm *gesoubat* (die oudste aanhaling in Ndl.) en die betekenis: vriendskap gesoek by, wat wel die oorspronklike sal wees. In Afr. beteken *soebat* vandag: dringend vra, smeek.
2. Die kursiewe woorde is in die hs. onderstreep.
3. Eerste gebruik van die woord in Ndl. Nie in WNT opgeneem nie. Dagga *(Leonotis Leonurus)* inheemse plant deur die inboorlinge gerook - nie geëet of gepruim nie - het 'n verdowende uitwerking, soos opium. *Mak dagga (Cannabis sativa)* het 'n soortgelyke effek (Marloth, *Common Names of Plants*, bls. 21).

gecomen, doende[1.] om sijn huysen op te stellen, in welcke wij voorsz. persoonen Schacher, Pieter Otegno ende Jan vernamen, doch wierd niet goetgevonden deselve ten eynde voorsz. aldaer aen te tasten, maer vooralsnoch te simuleren tot men hun in 't fort gelockt sal hebben. Ten welcken fine den Commandeur haer (als beneffens Herry de principaelste wesende) vrundelijcq versocht dat se doch na de swarten wilden gaen soecken, souden haer met eenige sacken broot ende tabacq, etc. op de reyse wel versien, behoeffden maer aen 't fort te comen ende haer sacken te laten vullen, met beloffte van voor elcke swarte[2.] man (soo sij se noemen) eens soo veel cooper te geven als voor een grooten os, nevens lustich brandewijn, tabacq ende rijs als se die thuysbrengen, etc. Na 'twelcke een tabacqjen onder de principaelste vereert ende voor 't gemeen oocq eenige stuckjes te grabbel gesmeten is, sijnde het teycken van confidentie als den Commandeur hun met yemandt vreemts compt besoecken, anders vallen se wat vreesachtich als se maer ymandt vernemen die haer wat meer als een schipper ofte hoger gequalificeert persoon in d' ogen schijnt.

's Avonts cregen tijdingh dat Harman Remajenne, omtrent twee uyren gaens van huys na voorsz. Lupaerts-geberchte wesende om riet te cappen, onderwegen hadde vernomen voorsz. vier weghgelopen slaven van Jan Reyniersz., haer cours recht na Caepman's passagie hebbende, van welcke (die vervolgende) een onderlopen[3.] ende wederom gecregen hadde, doch de rest waren hem te rad geweest, sulcx die voorts wegh- ende deurgeraeckt sijn, meest N.N.Oostwaerts heen.

22 *dito*, 's morgens drie uyren voor den dagh, is den fiscael ende sargeant uytgesonden om voorsz. slaeff in 't fort te halen ende te sien off men de oorsaecq van hun weghlopen oocq sal cunnen vernemen ende van wie sijluyden daertoe opgemaeckt off aengehouden[4.] worden, etc. ende met eenen de visite[5.] over der vrije luyden[+] bestiael eens te doen, alsoo geseght wort sijluyden van hare schapen ende beesten slachten ende dat vleys aen boort weten te vercoopen, 'twelcke [+112] d' aenteelt verhindert ende d' E. Compagnie tot groot nadeel compt te strecken, vermits sijluyden noch meest altemalen soute vleys ende specq uyt 't magasijn, neffens andre provisien meer te borgh[6.], ende vast soovecle maer soecken in te halen dat se te grooten schult maecken, sonder veel apparentie van die vooreerst noch te sullen cunnen affdoen soo se op haer aenteelt ende corenbouw niet na behooren comen te letten, gelijck oocq gemerct wort, dat sommige hun meer gelegen laten aen hare quanselerijen aen de schepen ende inhalingen als wel aen den nodigen lantbouw ende aenqueecq van bestiael voorsz.

Weshalven oocq mede sullen opnemen hoeveel landt datter jegenwoordich van elcq der vrije luyden gereet leght om met garst te besayen, welcx tijt nu oocq aencompt ende waergenomen dient.

1. besig.
2. d.w.s. slaaf. Die Hottentotte beskou hulleself dus as ligter van kleur.
3. ingehaal.
4. by sig hou, opneem. Vgl. aanhef volgende resolusie.
5. inspeksie.
6. *te borg*, op borg, op krediet.

Sijnde oocq voorsz. fiscael ende sargeant gelast in 't wederkeeren te sien off se verhaelde drie Hottentoos (zoons van den dicken offte Caepman's capiteyn, Gogosoa genaemt) met een soet praetjen sullen cunnen met haer mede aen 't fort crijgen, omme dan te overleggen off men se, ten eynde voorsz., sal vasthouden off hoedanich in de sake te procederen.

'Saterdagh, den 22en Juny, anno 1658[e].

Omtrent middagh, Caepmans capiteyns zoonen, Schacher met Pieter Ottegno, neffens eenige andre, item oocq Herry, binnen 't fort op de voorsael gecomen wesende, mitsgaders oocq alle de principaelste van de vrije luyden, welcke met ons sustineerden, dat men jegenwoordich dese schoone gelegentheyt niet behoorde te laten passeren, als meenende, gelijcq wij oocq voor vast houden, dat de weghgelopen slaven bij de Caepmans wierden aengehouden, daerna toe[1] Herman Remajenne gister haer had gesien hun cours nemen doen hij den eenen onderliep, etc. Item oocq ten aensien het vasthouden van haer vader (den ouden Gogosoa)[+] voor dato om de genomen beesten van Hendricq Boom soo weynich alteratie [+]112v hadde gegeven, maer deselve daerop ten eersten wierden wederom beschickt, soo is bij den Raedt, met advys van de voorsz. vrije luyden, goet gevonden de twee meergenoemde persoonen Schaccher ende Pieter Otegno, nevens noch een ander van de principaelste der Caepmans, genaempt Osaoa, te laten vasthouden, gelijck dan terstondt is geschiet op dit aenseggen tot deselve, namentlijcq: dat nademael wij dickwils hadden gesien de vrouwen van de Hottentoos gebraden schiltpadtjens ende ander cost hadden aen de slaven gegeven ende haer met de hand gewenckt na 't Lupaerts-geberghte ende sijluyden niet uyt wilden gaen soecken ende andre redenen meer, 'twelcke alle ons vastelijcq dede geloven deselve van haer wierden opgehouden om aen de Cochoquas te brengen, ende door deselve dan wijders aen de Hancumquas offte Daccha-maeckers[2], etc., dat ons sulcx hadde doen goetvinden haer luyden voornoempt hier als ostagiers te houden tot ons al de weghgelopen slaven sullen wederom beschickt sijn, ende haer derhalven soolange sullen onthouden in 't koockhuysjen van den chirurgijn, daer se affgeslooten ende g'ordonneert sijn alle goet tractement aen te doen.

Heden oocq door de vrije luyden overgegeven sijnde de notitie van de 4 persoonen bij haer op nominatie gebracht, namentlijcq:

Hendrick Boom }van Amsterdam,
Jan Reyniersz }van Amsterdam,
Harman Remajenne van Ceulen,
Jacob Cornelisz van Rosendael,

alle vrije borgers alhier, omme harendwegen twee daeruyt te kiesen ende desen jaere als Borger-raden in onsen Raedt cessie te laten hebben omme (delicten onder

1. *daerna toe*, waarheen.
2. Vgl. hiervóór, bls. 310, noot 3.

haer voorvallende) daerover te helpen besoigneren ende besluyten, soo is bij den Raedt verstaen, om altijt ymandt van ervaringe te hebben ende niet telckens altemael nieuwelingen, den persoon Steven Jansz (door d' E. Heer Commissaris van Goens anno passado tot eerste Borger-raedt gestelt) dit jaer als out-Borgerraedt noch te continueren, ende daerbij te admitteren den vrij borger Hendricq Hendricxsz. Boom van Amsterdam tot den tweeden, ten eynde voorsz.; 'twelcke haerluyden[+] sal worden gecommuniceert om hun van te mogen dienen na behooren[(f)]. [+]113

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum ut supra.
Jan van Riebeeck
Willem Bastincq
Roeloff de Man
Jan van Herwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

De Hottentoos met een goet getal in 't fort sijnde, ende oocq Herry, sagen wel wat vreemt toe, maer vernemende dat de gedetineerde alle goet tractement wierden aengedaen, schenen weynich g'altereert te sijn, seggende sij souden lustich gaen soecken, niet willende lijden[1.] dat se wisten waer de slaven waren. Maer Doman, off Anthony, die op Batavia geweest is, was daerover soo vertoornt, dat hij sijn quaetheyt niet coste matigen, maer in presentie van alle dese Hottentoos seyde dat de tolckinne Eva ons hier toe geraden hadde, willende haer schier soo ten eersten vernielen, welcke haer oocq terstondt verantwoorden ende sulcx ontkenden, gelijck wij harendwegen oocq deden (hoewel het nochtans waer was) maer wierd haerluyden verseeckert sij geen schult had ende dit ons eygen motyff was, om de gemeensaemheyt, etc., die wij cortelingh[2.] hadden gemerct sommige vrouwen van Caepman's leger met deselve gepleeght hadde, ende te meer oocq omdat ons Schacher ende Oldehoer[3.] over eenige dagen tijdinge hadden gebracht deselve omtrent haer leger hadden gesien ende wisten te seggen wat se deden, etc.

Doch was Anthony van sijn sangh[4.] om Eva te beschuldigen niet aff te brengen, sulcx hij in alles, ende bysonder in dit stucq, laet blijcken dat hij gansch niet te betrouwen ende men sich voor hem al wat sal hebben te wachten, wesende op 't hooghste te wenschen dat noyt op Batavia geweest was, offte met een soet praetjen daer weder te locken, te meer alsoo daer seer pertinent met schietgeweer heeft[+] leren omgaen, dat wij genoegh te doen hebben sulcx hier uyt sijn handen te houden. [+]113v

Sondagh, *den* 23 *dito*, 's morgens nat weer ende Noord-Weste-coelte als vooren.

1. erken. In dié betekenis tans verouderd in Ndl.
2. onlangs, in die laaste tyd.
3. Verbastering van 'n Hottentotse naam, of 'n Hollandse bynaam soos *Dicknavel?*
4. So in albei hss. Brill beskou dit blykbaar as 'n skryffout en maak daar *langh* van. Die woord kom weer voor bls. 420 hierna. Die bet. sal wel wees: ou liedjie, gewone praatjie.

‘Sondag, den 23en Juny 1658[(g)].

Den tolcq Doman, alias Anthony, ons dapper aenwesende om oocq seecker persoon van Herrys volcq te vatten, die over eenigen tijt de 14 vermiste schapen ons ontstolen ende weghgedreven had, opdat sij soowel als Caepman's volcq mede mochten uytgaen halen de Swartemans[1.], ende daerbij jegenwoordich volcomentlijcq latende blijcken dat hij van Caepman ende Eva van Herry's volcq is (hoewel haer moeder in Caepman's leger woondt) alsoo elcq sijn partije lustich voorstaet ende den andren op 't swaerste met alles becladden, waerdoor men nu oocq den rechten man apparent sal comen uyt te vinden wie[2.] den jongen over 5 jaren vermoort ende de beesten van d' E. Compagnie gestoolen heeft, etc.

Bij alle welcke voorvallen oocq den oppercoopman Willem Bastincq, present sijnde, mitsgaders door ons van saecken wat g'informeert[3.], sooveel de cortheyt des tijts heeft cunnen medebrengen, is bij den Raedt, met Sijn E. advys, verstaen gemelte persoon van Herry (Jan Cou genaemt) oocq bij de andre van gister in ostagie te setten, opdat de Caepmans niet souden meenen wij d' een leeder[4.] als d' ander hebben, ten aensien oocq ons Doman affirmeert dat Herry's volcq om Caepman (alleen vastgehouden wordende) lachen ende de spot houden[5.], 'twelcq haer seer schijnt te spijten ende wel een rupture tusschen haer mochte maken (sijnde de jalousie genoegh) om van d' een te mogen weten wat d' ander op ons altijt mochte voornemen, etc., ende bij dese middel haer beyde in sodanige alliantie te houden als voortaen na tijt ende saecks gelegentheyt ten meesten voordele van d' E. Compagnie sal mogen verstaen worden te behooren, mitsgaders beyde even seer onder devotie te brengen, alsoo se doch niet derven diep te landt in marcheren uyt vreese van door de Saldanhars beroofft te worden, sulcx sij (deselve affcomende) dan telckens weder moeten herwaerts keeren ende onse protectie soecken, dat, hoe rijcker van[+] vee sij worden, hoe meer te sustineren is, soo van tijt tot tijt oocq meer ende meer is blijckende, ende waeromme tot d' ostagie van voorsz. Jan Cou oocq is geresolveert, opdat sij alle beyde even goede vlijt mochten aenwenden ons de slaven wederom te beschicken, etc. [+]114

Hetwelcke dan oocq fraytjes ten eersten is beschickt ende g'effectueert, waerop cort daerna Herry met Eva ende den tolcq Doman - Anthony - bij den Commandeur comende, communiceerde ende met advys van den ostagier Schacher voornoemt aenraeden dat het goet soude wesen wij oocq yemandt van de principaelste uyt de Gorachouquas (de Tabacqdieven) haer leger vasthielden, als wanneer alle drie tesamen (over een cam geschooren sijnde) de slaven te seeckerder souden wederom te crijgen sijn, allen 'twelcken bij den Raedt (g'adsisteert met d' E. Willem

1. (weggelope) Angoolse slawe.
2. Vgl. noot 1, bls. 305 hiervóór.
3. op die hoogte gebring, ingelig.
4. *leed hebben* beteken die teenoorgestelde van *lief hebben; leeder hebben* = minder hou van, vyandeliker voel teenoor.
5. *de spot houden*, spot, uitlag. Tans verouderd.

Bastincq voorsz.) aengehoort ende daerop de behoorlijcke bedenckingen ende veele deliberatien genomen, mitsgaders oocq volcomentlijcq bemerckt hebbende dat se haer gansch veele aen de voornoemde ostagiers gelegen laten, boven dat se nu seer obedieus[1.] schijnen ons in alles tegemoet te comen ende genochsaem als in de roede vallen[2.], 'twelcke sijluyden ons oocq van de Gorachouqua (vasthoudende) mede volcomentlijck affirmeeren, ja dat elcq schier al sijn vee tot lossinge sal aenbieden, gelijcq dese rede al beginnen, beneffens sulcke conditien meer als wij selffs schier begeeren ende waerdoor wel mochte gebeuren wij haer soodanich wel onder devotie cregen (met altijts ostagiers te houden) ten eenerley continueel, off bij verwisselinge voor eenigen tijt altements van de principaelste, dat men door die middel geraeckten tot het oogmercq van bestiael, daerom men anders gespeculeert had d' affsnijdinge ende trenchementen te maecken, daervoor sijluyden nu tegen andre diep uyt landt souden sunnen comen te verstrecken, verstaende als die ons eenich overlast wilden aendoen, offte andre aenlocken, sooals 't d' E. Compagnie dan best mochte dienstich ende gelegen comen, 'twelcke veel oncostelijcker[3.] soude vallen, met oocq veel meer gerustheyt als alle die fortificatien voorsz., ende om welcke consideratien voorsz. dan vastgestelt is Herry ende Sacher's[4.] versoecq in desen toe te staen, namentlijcq om Gorachauquas capiteyn mede in ostagie te nemen ende houden, sullende sijluyden versorgen[5.] den oversten van de Gorachouquas ten dien eynde met een soet praetjen hier in 't fort te locken, waerdoor dan gehoopt wordt wat goets ende het[+] gewenschte ooghmercq mettertijt sal uytgewerckt cunnen worden, tot welcke sigh d' apparentien niet vreempt [+]114v schijnen op te doen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere voorsz.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Willem Bastincq
Roelo de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

Ondertusschen sijn de vrije luyden allomme gewaerschoudt wel op hoede ende haer geweer[6.] te passen om niet onversiens eenich overval te lijden, noch oocq de wegen ongewapendt te bewandelen, ende ten dien eynde aengeseght die van geen schietgeweer na behooren is versien, sigh uyt Compagnie's wapencamer te comen laten accommoderen, op pene van die sonder schietgeweer na desen bevonden wort

1. gehoorsaam, gewillig.
2. *in de roede vallen*, 'de kastijding trachten te doen ophouden, en vandaar voor: boete doen' (WNT).
3. goedkoper.
4. Vir: *Schacher's*.
5. sorg, daarvoor sorg.
6. wapens.

alleenich over wegh te comen, 'tsij knecht of meester, telckens te verbeuren twee realen van achten, ende opdat elcq sijn geweer op eygen costen wel ende ficx houde, sal daerover somtijts visite geschieden om alle verwaerlosinge te voorcomen, etc.

24 *dito*, 's morgens, waren der al 3 stucx lijffeygenen wederom gecomen, namentlijcq een man ende vrouw van Caspar Brinckman, die 's nachts voor de deur stonden. Item een slavin van Jan Reyniersz., 's morgens met den dagh voor de meulen staende, apparent gelijcq Hendricq Booms koebeesten, voor desen weghgenomen, 's nachts oocq soo stillekens aen 't huys gebracht, quansuys schijnende off se nu van selffs thuysquamen ende niet dervende deselve brengen or niet gekent te worden offte te willen weten dat se oyt bij haer geweest sijn, daer weynich aen gelegen sij als wij se maer soo cunnen wederom crijgen om daerna 't weghlopen niet meer suspect[1.] te wesen.

[+] Herry quam desen morgen wel met 25 wackere Hottentoos, versoeckende voor elcq wat broot om tot opsoeckinge van de slaven eenigen tijt te cunnen uytblijven [+]115
ende daerop te leven, 'twelcq wel (om redenen voorsz.) maer blaeuwe praetjes sijn, maer wort bij ons echter geveynst sulcx te geloven, om te beter de Gorachouqua mede in de knip[2.] te crijgen ende alsdan 't spel na onse wil te drayen, sijnde dese derhalven met broot ende tabacq geprovideert.

25 *dito*, fray weer ende westelijcke luchjens als vooren, hebben die van 't schip *Prins Willem*, gelijcq gister, met wel 200 man besich geweest branthoudt halen ende dragen, door hun volcq verleden bij 't bos gecapt ende gesloofft[3.] van partije boomen, die op fray landt stonden, 'twelcq gehoopt wordt dit saysoen noch te ploegen ende besayen, alsoo 't door dese middel fray van veele corte, dicke boomen ontruympt is.

26 *ende* 27 *dito*, fray, lieffelijcq weer. Brachten ons drie Hottentoos van Caepmans volcq selver thuys twee Gunese lijffeigenen, namentlijcq een man ende een vrouw <van> den vrij borger Caspar Brinckman, wiens 4 stucx nu al te malen weder hier sijn, manquerende noch een paer van de vrij borger Jan Reyniersz. ende een vrouw van Harman Remajenne, mitsgaders de 7 stucx Angoolse van d' E. Compagnie, daer de Hottentoos beloven lustich haer best om te doen, ende ten welcken eynde Herry een beest had laten slaen[4.] om sijn volcq mede te provideeren, gelijck wij haerluyden ten selven fine mede de knapsacken met broot, alsoo sij seggen, deselve al verde wegh sijn ende gesocht sullen moeten worden. Het sij dan soo 't wesen mach, wij veynsen ons noch al sulcx te geloven ende hebben, om haer te animeren, voor dese twee wederom gebrachte[5.] 6 plaeten ende 6 lange stocken draetcoper vereert, beneffens lustich tabacq, brandewijn ende broot, etc., dat d' andre lustich scheen op te wecken ende moet te geven om oocq te gaen soecken, wordende tusschenwijle de hostagiers alle goet tractement aengedaen, etc.

Heden sijn d' opperhooffden van 't schip *Prins Willem* haer affscheyt gegeven

1. Die gewone betekenis: ‘verdag’, pas hier sleg. Die bedoeling skyn eerder te wees: ‘onderhewig’. *Suspect*, verskrywing vir *subject?*
2. val.
3. Brill maak hiervan *geslecht*. Skryffout vir *gecloofft?*
4. slag.
5. nl. slawe.

ende g'intregeert de brieven ende pampieren aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India tot Batavia[h], wesende voorts den ganschen namiddagh besigh hare ververssinge voor de reys met schuyt ende boots aen boort te halen.

28 *dito*, idem, moy weer ende 't luchjen variabel. Waren die van 't schip *Prins Willem* den ganschen dagh noch meest besich met de vordere ververssinge aen boort te halen, sulcx deselve desen avondt noch niet seyl raeckten.

'Vrijdagh, den 28en Juny anno 1658[i].[+]

Op dato de vrije luyden versoeckende dat men haer de wedergecomen ende vastsittende slaven ende slavinnen souden willen maer ten eersten haer straffe laten ontfangen ende largeren, om haer in den landt ende corenbouw weder te gebruycken, als deselve daertoe op 't hooghste nodich van doen hebbende, etc., ende gemerckt het wel wat langh mochte tardeeren eer de noch achter sijnde altemalen sullen wedergecomen wesen, etc., soo is bij den Raedt, hoewel die liever altemalen eerst wederom hadden om aen deselve dan tegelijcq het behoorlijcq exempel te statueren, goetgevonden morgen al de vrije luyden met haer slaven aen 't fort te laten comen, mitsgaders ten dien eynde vergaderinge te leggen[1.] ende dan vorders met de Borgerraden te delibereren ende overleggen wat straffe men aen dese vooraff ten exempel van d' andre ende tot voorcominge van 't vorder weghlopen soude doen, omme elcq de sijne na gedaene executie dan weder te laten toecomen tot hunnen nodigen arbeyt in den landtbouw voorsz. [+]115v

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten daege ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Herwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

29 *dito*, betogen lucht met N.N.Weste-coelte, sijnde contrarie windt, ende dierhalven belet voor 't schip *Prins Wilhem* om t' seyl te gaen.

's Avonts wierd een schip gesien beneden 't Robben-eylandt. Ende is op dato bij den Raedt, g'adsisteert met de twee vercooren Borgerraden, sententie gevelt over de weghgelopen ende wedergecregen slaven ende slavinnen van de vrije luyden[j], namentlijck om altemalen, buyten aen een pael gebonden, gegeesselt te worden ende een van deselve oocq gebrandmerckt, mitsgaders twee in de kettingh aen malcanderen vastgecloncken tot hun meesters sullen versoecken haer weder te[+] largeren, als breeder bij de sententie daerover genomen. [+]116

1. bepaal, belê.

Nieuwe maen, *Sondagh*, *den* 30*en dito*, 's morgens 't luchjen noch als vooren, quam voorsz. schip voor de wint de bay in zeylen ende omtrent 8 uyren wel ter rheede, sijnde 't jachjen *Maria*, comende gistermorgen geseylt uyt de Saldanha-bay ende medebrengende:

5 leggers	}vol ingsouten robbenvleys voor de slaven, inhoudende omtrent tesamen, na rato een vat gewoogen, 10.000 lb.
5 halve dito's	}vol ingsouten robbenvleys voor de slaven, inhoudende omtrent tesamen, na rato een vat gewoogen, 10.000 lb.
2 verckens	}vol ingsouten robbenvleys voor de slaven, inhoudende omtrent tesamen, na rato een vat gewoogen, 10.000 lb.
2 momvaten[1.]	}vol ingsouten robbenvleys voor de slaven, inhoudende omtrent tesamen, na rato een vat gewoogen, 10.000 lb.
1 oxhooft ende	}vol ingsouten robbenvleys voor de slaven, inhoudende omtrent tesamen, na rato een vat gewoogen, 10.000 lb.
8 halff amen	}vol ingsouten robbenvleys voor de slaven, inhoudende omtrent tesamen, na rato een vat gewoogen, 10.000 lb.

Hadde oocq 12 schapen in de Saldanha-bay gehandelt, beneffens een cloecq calff, dat beneffens acht schapen voor 't volcq geslacht ende noch 4 jonge lammeren met een oudt oy mede hier gebracht had; item eenige vaten vis voor 't jacht oocq ingesouten.

Ende rapporteerden den schipper dat d' inwoonders van welcke sijluyden voorsz. beestiael cregen, het schenen daerop aengeleyt te hebben om haer te overvallen ende om 't copershalven altemalen die aen landt waren de clop te geven, doch bij d' onse sulcx gemerct sijnde, was het deselve misluct, sijnde de Charingurinars, ofte anders genaemt de Charigruquas, die voor dato 't *Robbejachts* bootjen in dito bay oocq gespoeljeert ende 't volcq om 't coper- ende tabacxhalven te vermoorden gemeent hadden, als dickmael aengeteyckent. Ware derhalven te wenschen, dat men den oversten van haerluyden oocq hier in 't fort hadden, om haer die moetwil eens ter degen te doen betalen, etc.

Heden hebben navolgende persoonen voor den Raed ondertrouw gedaen, conform de resolutie[(k)] hier onder g'insereert, namentlijck:

‘Sondag, den 30en Juny 1658.

Wouter Cornelisz. Mostaert van Utrecht, jongman ende vrij borger alhier, out[+] XXIII jaren, sich in trouwbeloffte begeven hebbende met d' eerbare jonge dochter [+]116v
Hester Weyers van Lier[(l)], out XXIIII jaren, in dienst ende onder voogdije staende van den oppercoopman Willem Bastincq, bescheyden op 't alhier ter rheede leggende schip, *Prins Willem*, ende versoeckende, mits toestaen van denselven oppercoopman, metten anderen wettelijcq in den H. echten staet te mogen bevesticht

1. biervate; *mom* is 'n soort bier.

worden, mitsgaders ten dien eynde te vergunnen dat haer eerste gebodt heden na 't sermoen souden mogen werden affgecundicht, doordien bovengemelte schip jegenwoordich seylvaerdich leght om metten eersten goeden windt te vertrecken, - soo is (om 'tselve schip ter saecke voorsz. in sijne te doene voyagie niet te retarderen ofte op te houden, etc.) bij den Raedt deser fortresse (niet anders hebbende

cunnen vernemen als dat beyde liber ende vrije persoonen waren, welcke met niemandt ter werelt volgens haer, als oocq voorsz. oppercoopman's eygen verclaeringe, yetswes dienaengaende uytstaende hadden) verstaen deselve jongeluyden haer billicq versoecq te consenteren, mitsgaders ten dien fine ende om redenen voorsz. dese morgen na 't eyndigen des Cristelijcken sermoens haer eerste affcundinge te laten doen, ende alsoo vervolgens alle Sondagen tot de derde incluys, om alsdan na de laeste affroepinge, geen wettige oorsaecke van verhinderinge voorcomende, door den secretaris van ons Raedt, (vermits hier geen predicandt hebben) de solemnisatie voor allen den volcke in openen Raedtcamere wettelijcq te laten geschieden ende met de trouw publyckelijcq voort te varen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

Eindnoten:

(a) Oor hierdie slaaf sien *Daghregister*, I, pp. 294-295, en 370.
(b) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 803-809. K.A.
(c) Een van die eilande van die Kaap Verdiese Argipel, naby St. Vincent.
(d) In 'n brief aan die Hoë Regering van Indië, d.d. 28 Junie 1658, waarin Van Riebeeck hierdie samespreking met Eva beskryf, deel hy omtrent dagga mee: 'daerse droncken off slaperigh aff werden, mitsgaders onder haer al costelicker als gout onder d' Europianen g'estimeert is'. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, p. 811. K.A. Later in die *Daghregister* - 21 September 1660 - word weer vermeld dat sommige inboorlinge 'n bestaan vind nie net deur middel van hulle vee nie, maar ook deur die verbouing van dagga.
(e) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 336-337. K.A.
(f) In die vorige jaar, toe die eerste vryburgers toegelaat is, is één burgerraad (Steven Janssen) benoem. Sien Februarie 1657, noot r. Vanaf Junie 1658 sou daar egter, soos hier uit die *Daghregister* blyk, twee burgerrade wees om die vryburgers in die Politieke Raad te verteenwoordig wanneer sake dien waarin vryburgers betrokke was. Die stelsel waardeur die burger-verteenwoordigers benoem is, was - soos hier in die *Daghregister* ook uiteengesit word - die bekende stelsel van koöptasie. Vgl. Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, p. 113; en *Theal: Hist. of S.A.* before 1795, II, pp. 87-88.
(g) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1657-1663, pp. 338-340. K.A.
(h) Van Riebeeck en sy Raad het aan Batavia o.a. gerapporteer oor die weglopery van die slawe, en die pogings om Hottentotte te beweeg om hulle terug te bring. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 809-813. K.A.
(i) Sien C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 341. K.A.
(j) Ibid.
(k) Ibid., p. 342.
(l) Lier, of Lierre, stad in die provinsie Antwerpen. Daar is egter ook plekke met hierdie naam in Suid-Holland, Oos-Friesland en Noorweë.

July anno 1658

Adij, *primo ditto*, noch al N.Weste-, contrariewindt voor 't schip *Prins Willem*, met[+] wiens cleyne boot (de groote al binnen 't schip staende) derhalven oocq geholpen [+117] wierd het robbevleys uyt 't jacht *Maria* ondertusschen te lossen.

Heden meest alle de uyt gewesene[1] Hottentoos van Caepman ende Herry's legers wederom gecomen sijnde sonder eenige slaven meer medegebracht off (soo sij seggen) gevonden te hebben, begonden de gedetineerde dapper te huylen ende krijten, alsmede hare vrouwen, alsoo hun voor dato te verstaen was gegeven dat se niet souden gelost worden voor en aleer ons alle de slaven souden wesen wederom beschickt, waertoe na 't schijnt, sijluyden jegenwoordich weynich cans sien, vermits sij deselve misschien niet cunnen wederom crijgen van degeene daer se die aen vereert offte toegeschickt ende al verde te landewaert in weghgevoert hebben, hoewel den tolcq Doman ons schijnt te affirmeren, dat sij se noyt gesien, maer selffs[2] voortgelopen souden wesen, 'twelcq wij ons gelaten niet te geloven, maer 't voorsz. jae[3], vermits altijt de Hottentoosvrouwen te veel gemeenschap met de slaven in den eersten maeckten ende aen deselve veel dingen toestaken, etc., sulcx dat sij haer moesten getroosten te blijven sitten tot wij de slaven wederom (off recht bescheyt) hadden hoe 't met deselve gelegen was, - 'twelcq den tolcq Doman 't hooft dede hangen ende gansch bedruckt sien, als oocq de tolckinne Eva, seggende, soo wij Schacher

1. wat (op die soektog) uit was.
2. van self.
3. *'t voorsz. jae*, d.w.s. dat ons die eersgenoemde verklaring wel glo.

(sijnde Caepman's capiteyn zoon[1]) niet los lieten, dat sij haer souden dootslaen; waerop haer gedient is, dat se haer maer binnen 't fort soude houden ende, soo haer ymandt quaet dede, den Commandeur die dan mede soude laten vatten, etc.

Ende opdat gemelte hostagiers wel tevreden mochten wesen, is den Commandeur selffs bij haer gegaen ende geseght wel gerust te sijn ende dat haer geen leet soude geschieden, mitsgaders alles maer geschieden om de weghgelopen slaven, etc., doende haer wat tabacq, broot ende brandewijn geven, dat haer scheen 't hert wat te verlichten.

2 *dito*, noch al contrarie-, Noordt-Westewindt voor 't gemelte schip, ende daeromme[+] d' E. Willem Bastincq noch eens aen landt gecomen wesende, is ondertusschen in desselffs bijwesen den tolcq Doman bij den Commandeur gecomen, versoeckende uyt den naeme van den vetten capiteyn der Caepmans, Gogosoa, dewijle de resterende slaven doch niet mogelijcq waren wederom te becomen, dat men emmers Schacher, des voorgemelten capiteyns soon, wilde largeeren, willende tot vereeringe brengen eenige goede treckossen, etc., ende voorstellende dat men, in plaetse van denselven, Herry souden vastsetten ende al sijn bestiael affnemen, 'twelcq hij (waer sijnde[2]) doch voor Compagnie's coper van de Chainouquas (in 't landt gesonden sijnde) hadde becomen ende den Commandeur maer 10 stucx daervoor gelevert, etc.; item, soo hadde hij oocq den jongen over vijff jaren doen dootslaen door Jan Cou, die al vast sit, ende eenen andren genaemt Boubo, welcke noch bij Herry is, ende alsdoen voorts alle des Compagnie's beesten weghgevoert, mitsgaders voorsz. Jan Cou oocq de laest vermiste 15 schapen, noch in Herry's trop lopende, in vougen dat al wat Herry had, was des Compagnie's, sijnde hij anders maer een caelen neet ende slechts capiteyn offte hooft van de Watermans ofte Strandtlopers hieromtrent. [+]117v

Op 'twelcke hem is gevraeght off d' andre Hottentoos, als namentlijcq de Gorachouquas, Charigurinars ende oocq de rechte Saldanhars als Chainouqua, Cochoqua, etc., sulcx oocq wel aenstaen soude; waerop hij, tolcq, antwoorde: jae, ende dat daer niet aen te twijffelen was.

Wierde hem derhalven weder tegemoet gevoert, dat hare capiteyns ofte oversten selffs dan bij den Commandeur souden comen om metten andren de saecq nader te overleggen, etc.

Hij antwoorden dat niemandt als de Gorachouquas ende Gogosoa, ofte Caepman's capteyn, ende eenen Siginman[3], genaempt Ankaisaa, rijcq van schapen, hier omtrent woonden, welcke maer dit landt van de Caep alleen toequam ende daerom, wat <door> deselve besloten wierd, souden d' andre licht mede tevreden wesen, als Herry maer mocht van cant geholpen worden.

1. die seun van die kaptein van die ‘Caepmans’. Die genitiefkonstruksie veroorsaak weer moeilikheid.
2. *waer synde*, wat wel waar was.
3. Noot 1, bls. 321 en noot 2, bls. 324.

Daer hem op geseyt is dat Caepman ende Gorachouquas capiteyn met Siginman[1.] dan bij den Commandeur souden comen om de saecke met haer te overleggen,[+] waermede Doman is gescheyden om aen haer sulcx te rapporteren. [+]118

3 *dito*, noch al Noord-Westewindt met regen, tot belet van *Prins Willems* vertrecq, etc.; ende is derhalven d' E. Willem Bastincq op 't versoecq van den Commandeur noch eens aen landt gecomen omme met denselven over de saecke deser jegenwoordige conjuncture in rade mede te helpen delibereren, etc., sijnde dan heden navolgende resolutie genomen, te weten[(a)]:

'Woonsdagh, den 3en July, anno 1658:

In Rade g'adsisteert met den oppercoopman Willem Bastincq en de schipper van 't jacht *Maria*, dees dagen bij de voorvallende saecken meest present geweest, geconsidereert sijnde aen[2.] alle omstandicheden datter geen van de weghgelopen slaven meer sullen wederom te becomen wesen, volgens de rapporten van de uyt gewesene Hottentoos, die der (soo se voorgeven) geen meer cunnen opvinden, ende waerdoor de gedetineerden haer gansch desperaet beginnen aen te stellen, als vresende daerover te sullen moeten sterven, te meer dewijle hun de Gorachouquas offte Tabacqdieven (als ons veel overlast plegende te doen) op de vlucht te landewaert in hebben begeven ende derhalven geen raedt weten den oversten ons in handen te leveren, sulcx dat de saecken nu soo verde sijn gecomen dat het saisement[3.] des verhaelde Schachers 't gantse landt door sal wesen verspreyt, mitsgaders sooveele alteratie hebben gebaert als 't can, ende daerom, dewijl men om der weghgelopen slaven nu soo verde is ingecomen[4.], dattet wercq wel voort dient affgehaspelt[5.], 'twelcke de gesaiseerde selffs oocq sijn versoeckende, presenterende tot hare lossinge goet deel beesten ende schapen ende dan een nieuwe ende vaste vreede ende alliantie metten andren te maecken, etc.; doch dat eerst mede Herry met al sijn vee ende volcq mochte gevat worden, nademael hij de eerste oorsaecke is van alle onheylen, als hebbende over 5 jaren alle des Compagnie's beesten laten steelen ende den Duytsen jongen David doen dootslaen, mitsgaders geduyrich altijt maer gestoolen waer hij conde, ende noch laest, staende d' E. Heer Cuneus aenwesen alhier, 15 schapen weghgenomen die noch in sijn crael lopen, beneffens oocq al het bestiael gehandelt voor Compagnie's coper, tabacq ende pijpen hem over drie jaer vertrout, daervan maer thien aen den Commandeur had gelevert ende met de rest sichselven verrijct, sulcx dat alles wat hij had, niet sijn, maer Compagnie's eygen was.

Allen 'twelcke ende wes meer geconsidereert ende ingenomen[6.] sijnde, is na verscheyde[+] deliberatien geresolveert denselven met een soet praetjen sien in 't fort te [+]118v

1. Blykbaar weer 'n kapteins- en stamnaam. Vgl. noot 2, bls. 324.
2. *geconsidereert sijnde aen*, gelet op, in aanmerking geneem.
3. gevangeneming.
4. *om der weghgelopen slaven nu soo verde is ingecomen:* So in albei bss. Die bedoeling skyn te wees: wat betref die weggelope slawe nou so ver gekom het. Of is *ingecomen* 'n skryffout vir *ingenomen*. Vgl. noot 6 hierna i.v. *ingenomen*.
5. afgehandel, Eng. wound up. Term aan die spinbedryf ontleen. Vgl. *affgesponnen* in aanhef resolusie bls. 323.
6. verstaan (uit die getuienis).

crijgen ende dan te sayseren bij de andre, om haer tegen malcanderen te hooren ende alsoo tot openbaringe van alles te comen, mitsgaders soo haest hij binnen is, oocq al sijn bestiael (bij de Soute-revier leggende) door den sargeant ende eenige soldaten bij 't fort ende in Compagnie's macht te halen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere voorsz.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Willem Bastincq
Claes Fransz Bordingh
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

Op welcke bovenstaende resolutie, den sargeant uytgesonden sijnde omme alles met goede voorsichticheyt, etc., te beschicken, soo heeft hij Herry daerop binnen een uyr tijts met een soet praetjen binnen gecregen, daervoor eerst na gewoonte wel onthaelt ende van selffs bij d' andre gedetineerde sich begeven heeft, sijnde ondertusschen den sargeant om de beesten te halen weder uytgesonden, doch sulcx geschiede soo heel gerustich niet, maer stelden hun sommige van sijn volcq ter weer, soodanich dat den sargeant, op 't paert sittende, bijna met een hasagay dwers doorschoten was, maer die ontweecken hebbende, treffften[1.] hij dien Hottento met een snaphaen soodanich in de beenen met hagel dat niet meer gaen conde, ende een ander met een pistool recht in 't oogh, dat terstondt nederviel; na 'twelcke de rest altemalen de vlucht namen[(b)] ende hij met sijn soldaten de beesten ende schapen fray quam aendrijven sonder eenige resistentie meer te ontmoeten, maer soo langh alsser maer een Hottento omtrent was, costen d' onse (wel 22 à 23 stercq) met de beesten niet voortcomen[2.], sulcx dat oocq Compagnie's bestiael daer wierd voorende achtergedreven, om alsoo met den andren te weyden ende 's avonts te beter in 't crael te comen, 'twelcq noch redelijcq toegingh; waeraen wel te sien is dat men deselve met veel volcq sal moeten laeten in 't velt bewaren, wil men se niet weder door de Hottentoos ontvoert sien[3.].

[+] Dit aldus affgerecht sijnde, is Schacher, g'adsisteert met den tolcq Doman, binnen 't comptoir van den Commandeur in presentie van d' E. Bastincq voor [+]119 den Raedt gehaelt ende affgevraeght off sij nu alles waermede sijluyden Herry van tijt tot tijt hadden becladt noch staende hield<en>, ende sulcx in sijn presentie wel soude derven verhalen, etc., want wierd hem geseyt: daer gijluyden Herry mede becladt, becladt hij oocq u mede, sodat wij nu weten moeten aen wie 't hapert ende wie

1. *Treffen* in die ouer taal meestal swak verbuig.
2. Die Hottentotbeeste wou hulle nie van hulle krale af deur perderuiters laat wegja nie.
3. In albei hss. *sijn*. Deur Brill verbeter tot *sien*.

vroom off onvroom is. Schacher seyde selffs[1.] sooveel hij conde, ende oocq door den mondt van den tolcq Doman (een geveynsden gast): laet Herry maer hier comen.

Waerop denselven, g'adsisteert met de tolckinne Eva, terstondt mede binnen gehaelt wierd, alwaer 't op clappen[2.] wacker aengingh, willende Doman de Caepmans van alles verschoonen, maer de tolckinne Eva seyde: 'Ick sal de rechte waerheyt seggen. Herry bekent jae dat sijn volcq de beesten genomen ende den jongen vermoort hebben, maer de Caepmans hebben mede van de beesten genooten, jae, nadat se Herry[3.] eenige dagen gehadt heeft, hebben se hem de Caepmans (daervan Schacher een principael overste is) weder ontnomen'. Daerop Doman voor de Caepmans tot verschooninge allegeerden, dat se doen questie met malcanderen hadden ende volgens dien bij oorloghsrecht geschiet was. 'Jae maer, seyde Eva, als Caepman dan soo eerlijcq wesen wil, waerom brachten sij den Commandeur de schapen niet wederom, maer sij sijn soowel dieven ende schelmen als Herry's volcq, want altijt alsser wat genomen is, hebben sij 't met malcander overleyt ende gedeylt, ende nu souden sij wel Herry alleen de schult geven. Dat is seecker niet recht'. Dit sijn d' eygen woorden in Duyts van de voorsz. tolckinne gesproocken. Ende wie David doot geslagen heeft[4.], dat is Claes, een Hottentoo van Herry's volcq, die sigh aen een candt gemaeckt heeft[5.].

Weynich daerna buyten, ende Herry mede bij d' andre in een vertrecq selffs gegaen ende mede affgeslooten sijnde, quam Doman bij den Commandeur, vragende waerom wij Herry nu ten eersten niet hadden dootgeslagen; waerop hem wierd g'antwoort: indien hij 't soodanich verkorven had, waerom sij sulcx selffs niet deden, hadden hem nu onder haer macht in een vertreck bij haer, etc.

'Woonsdagh, 's avonts, den 3 July 1658[(c)],

In dese occurentie van saecken te beduchten ende te vreesen staende dat d' inwoonders[+] door dit begonnen ende noch niet affgesponnen wercq wel mochten een samenrottinge maecken ende alsoo een aenval op der vrije luyden ende [+]119v
Compagnie's persoonen ende bestiael, etc., dat met de jegenwoordige besettinge niet wel soude aff te staen wesen, alsoo in alles met landtbouwers, tuyniers, smits, ploegh- ende wagenmaeckers, timmerluyden, metselaers, in 't bos, buyten, binnen ende op 't Robben-eylandt, niet stercker sijn als 97 persoonen, daeronder 19 à 20 siecken van de laest vertrocken schepen, - soo is, na overlegh van saecken ende verscheyden deliberatien in rade (g'adsisteert met d' E. Willem Bastincq, etc.) als voorsz., goetgevonden dese residentie voor een wijl uyt 't schip *Prins Willem* met 20 militaire persoonen te verstercken, ter tijt dese saecken sullen g'eyndicht ende een nieuwe alliantie ende vreede met de Hottentoos gemaeckt wesen, dat vóór de compste

1. self - blykbaar in gebrekkige Nederlands.
2. praat, snater. Hier allig: verklap, mekaar se skelmstreke openbaar.
3. Duideliker was: *Herry se* (nl. die gesteelde beeste).
4. H: *is*. Brill verander *is* in *heeft*.
5. *sigh aen een candt gemaeckt heeft*, van die toneel verdwyn het, gevlug het.

van de May-schepen uyt 't Vaderlandt gehoopt wort te sullen cunnen geschieden, ende volgens dien de gemelte belastinge[1.] voor d' E. Compagnie (jegenwoordich op 't hooghste pregnerende) maer voor een cleynen tijt sal wesen. Neffens welcke soldaten oocq verstaen is noch 1000 lb. cruyt ende 200 hantgranaden te lichten, mitsgaders oocq de twee lichte metale stuckjes van 't jacht *Maria*, om op de steene redout Corenhoop, in 't midden van der vrije luyden landerijen staende, te stellen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum als boven.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Willem Bastincq
Roeloff de Man
Jan van Herwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

'Donderdagh, den 4en July 1658[(d)].

4 *dito*, 's morgens noch al contrarie Noordt-Westewindt tot belet als vooren, ende dierhalven den oppercoopman Bastincq noch aen landt sijnde, mitsgaders door[+] Schaccher ende Doman voorgedragen dat hij, Doman, niet dorste na Caepman's [+]120
leger gaen seggen, dat se met al haer huysen ende vee hier quamen om met den andren over een nader vaste alliantie, etc. te spreecken ende dat daeromme een van de hostagiers diende gelargeert, dewijl doch geen andre Hottentoos meer hieromtrent waren die se soude willen gelove, ende daertoe voorstellende Pieter Otegno, Schacchers broeder ende jonger soon van den dicken capiteyn, - Soo is met advys van d' E. Bastincq voorsz. goetgevonden sulcx toe te staen ende te wagen, dewijle doch Schaccher ende Osaoa van de Caepmans, ende Herry met Jan Cou, de principaelste, in hostagie hier blijven, met die recommandatie ende affirmatie aen Pieter, dat hij de Caepmans capiteyn, Gogosoa, ende Ankaisoa den grooten schaepherder, off Siginnan[2.], soude verseeckeren, dat wij niet quaets in 't sin hadden ende onsoocq leet was gister een van sijn volcq door den sargeant ware dootgeschoten, 'twelck niet soude sijn geschiet, in gevalle sijluyden op hem niet eerst met hasagayen hadden geschooten, etc., ende wij derhalven volcomen genegen waren alle verschillen met malcanderen aff te handelen ende een onverbreeckelijcke alliantie te maecken, - waerop denselven dan is vertrocken met wat tabacq tot vereeringe aen hare vrouwen, etc.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum ut supra.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Willem Bastincq
Roeloff de Man
Jan van Harwarden,
Abraham Gabbema, secretaris.'

1. ekstra las, uitgawe.
2. Vgl. noot bls. 321.

's Namiddaegs quam Herry's volcq ende vrouwen met hare huysen al aentrecken, mitsgaders, ons na woonplaets gevraeght hebbende, onder canonschoot van 't fort achter op de vlacte van den staert des Leeuwenbergh, tegen de ruyge duynen gewesen sijnde, ter neder slaen, bij welcke oock verscheen de drie[1.] vrouwen en de zoonen van den dootgeschooten Hottento, versoeckende hare beesten ende schapen (onder Herry's bestiael wesende) wederom te mogen hebben, neffens partije coper ende tabacq, quansuys tot versoeninge van haer man ende vader, etc.; daerop hun geantwoort wiert dat den sargeant eerst g'offenceert[2.] ende hem tot defentie van sijn leven had ter neder geschooten, tegen welcke[3.] den Duytsen jongen David door de Hottentoos lelijcq ende moetwillich vermoort was, daer ons noch geen satisfactie[+] voor gedaen en is, doch men soude maecken dat sij ende al de Hottentoos, ende oocq wij, contentement cregen wanneer Caepman off [+]120v
Gogosoa's leger ende Ankaisoa's huysen hier gecomen waren om over een nader alliantie te tracteren[4.], als wanneer men alle geschillen tegader affhandelen soude ende dan voorts als goede vrunden met ende bij malcanderen leven.

's Avonts bracht ons Caepman's tolcq, Doman, tijdingh dat haren vetten capiteyn Gogosoa ende eenige andre principale hooffden van haer leger morgen souden aen 't fort verschijnen om met ons te spreecken, als voorsz.

5 dito, 's morgens helder weer ende redelijcke stijve Z.Z.Oostewinden, waermede meergemelte schip *Prins Willem* met d' E. Bastincq is t' seyl ende fray buyten in zee geraeckt. D' Almogende verleene deselve een geluckige, voorspoedige, behouden reyse na Batavia.

'Vrijdagh, den 5en July, anno 1658[(e)].

Pieter Otegno, tegen de middagh wederom verschenen sijnde met den dicken offte vetten capiteyn, vader van Schaccher ende hooft van de Caepmans, beneffens de navolgende principaelste hooffden hares heyrs om vreede te maecken ende in ordre na hare grootheyt haer op de voorsale geset door onderwijsinge[5.] van den tolcq Doman als te weten:

Gogosoa, voorsz. vetten ende opper-capiteyn van de Caepmans, waerbij uyt de gijselingh gehaelt is:

Osinghkhimma ofte Schaccher, eerste soon ende te zuccederen na Gogosoa sijn vader

Otegno, ofte Pieter }zoonen van Gogosoa
Khuma, alias Jan }zoonen van Gogosoa
Bingatty
Osaoa, mede-ostagier met Schaccher bovengenoempt
Hodarimo
Whacka[+]

[+]121

1. Veelwyvery onder die Hottentotte.
2. aangeval.
3. *tegen welcke*, waarteenoor.
4. handel.
5. aanwysing, voorligting.

Goaso, Lochhoeve[1.] broeder
Goatoe
Kanaty
Gotiko
Kherreby
Goegae
Heybuha
Douckhima
Loeckhoeve, Goaso[1.] broeder ende
Hotteto-can.

Ende met malcander seer ernstich ende instantich versoeckende om jegen woordich te handelen van een vaste vreede ende nader alliantie tusschen haer ende de Hollanders tot slissinge[2.] van alle voorgaende ende gepasseerde verschillen, met protestatie van liever te willen haer hier in 't fort laten dootslaen als sonder besluyt van vreede wederom te keeren, ende ten dien eynde elcq sijn hals ende hooft aenbiedende om die aff te houden[3.], etc.,

Soo is bij den Commandeur ende Raedt, g'adsisteert met den schipper van 't jacht *Maria*, Claes Fransz Bording, goetgevonden daertoe te treden, doch omme haer in 't beste gevoelen van ons te houden ende geen achterdocht te veroorsaecken dat wij haer ergens in misvertrouwen, oocq radsaem[4.] g'oordeelt van continuele hostagiers niet te roeren[5.], dewijle sijluyden ons doch selffs tegemoet comen ende om vreede aensoecken ende bidden.

Achtervolgens 'twelcke dan, na repetitie ende additie van alle overlasten, etc., ons van tijt tot tijt aengedaen, tot onderhandelingh gecomen sijnde, is 't navolgende g'accordeert ende aen weercanten beslooten voor vast ende onverbreeckelijcq te houden[(f)], namentlijcq:

1. Dat alle 'tgene de Caepmans ons ende wij haer aengedaen hebben, item oocq het dootschieten van den Hottento op eergister, in de furie geschiet, voor vergeten[+] ende vergeven sal gehouden worden, alsoff sulcx noyt ware gebeurt, ende voorsz. [+]121v
Hottento nemmermeer op de werelt was geweest, doch wegen den dootslach aen den Duytsen jongen David, over 5 jaren gedaen, hadde Herry met de sijne aff te handelen, haer[6.] dies als ontschuldige niet aentreckende ende met Herry niet willende te doen hebben;

2. dat wanneer de Caepmans d' onse ende d' onse de Caepmans eenich overlast off quaet doen, elcq de sijne in 't aensien van de overicheyt off gecommitteerde der geledeerde ofte beschadichde partije met advys van weercanten sal straffen na exigentie van 't delict[7.];

1. Genitief.
1. Genitief.
2. slegting, vereffening.
3. Ndl. *houwen*, kap.
4. K het hier *vreedsaem!*
5. aanraak, rep.
6. d.w.s. die ‘Caepmans’.
7. *exigentie van 't delict*, eis, geaardheid van die oortreding.

3. dat Caepman met sijn leger aen de oostcandt van de Soute- en de verse reviere, Liesbeecq, sal blijven woonen, omdat aen dees sijde de weyde voor ons alleen[1.] te cleyn vallen, tensij haer eenige andre inwoonders uyt[2.] landt wilden comen beoorlogen, als wanneer sullen vermogen verbij 't fort na achter den Leeuwenbergh comen wijcken onder ons beschut;

4. dat Caepman sal versorgen geen van sijn beesten off schapen op Compagnie's off der vrije luyden corenlanden comen weyden, off daer se door d' onse daerop gevonden wordende, sullen mogen werden dootgeschoten ende laten leggen tot sulcx bij gecommitteerde van weersijden sal wesen beschouwt;

5. dat altijt wanneer d' E. Compagnie ofte vrije luyden eenige slaven off volcq sijn ontloopen, sijluyden de weet gedaen sijnde, datelijcq alle uytterste debvoiren sullen aenwenden om die wederom te crijgen ende bij den Commandeur in 't fort te brengen, mits voor elcke slaeff genietende sooveel coper ende tabacq als voor een koebeest, gelijcq sijluyden oocq beloven te doen tot becominge van de noch wegh sijnde 10 stucx;

6. dat sijluyden voortaen niet meer sullen stutten eenige Saldanhars ofte andre inwoonders uyt het landt, maer deselve liever tot ons affnodigen omme met ons gerustich te mogen handelen ende wandelen, ten welcken eynde sijluyden, eenich overlast van deselve vresende, sullen vermogen onder ons beschut te comen schuylen, conform het derde articul voorsz.;

7. dat Caepman voortaen oocq sal versorgen voor elcq groot schip dat hier compt, te leveren voor coper ende tabacq 10 koebeesten ende 10 schapen, voor[+] jachten ende fluyten elcx 5, ende voor 't fort alle Sondagen 2 koebeesten voor des [+]122
Commandeur's volcq ende twee schapen voor hem selffs ende d' officianten van 't fort om te slachten[(g)];

8. dat daertegen altijt een van de Caepmans volcq, g'adsisteert met den tolcq Doman, sal mogen aen yder schip aen boort varen ende eens genieten 2 sacken broot off rijs met 2 à 3 stucken specq ende een cleyn vatjen brandewijn.

Alle welcke bovenstaende articulen sijnde bedongen vast ende bondich te onderhouden ende doen onderhouden ende met hanttastinge aen weercanten voor onverbreckelijcq beslooten, mitsgaders daerop de hostagiers oocq gelargeert, ende door haer tot segel van onderhoudinge den Commandeur toegebracht 10 schoone koebeesten ende 9 dito schapen sonder daer yetswes voor te willen genieten, hoe seer haer daervoor coper, etc., wierd gepresenteert ende opgedrongen, seggende niet te willen van den Commandeur scheyden bevoren <hij> dito present belooffde voor niet ende tot een segel van onverbreckelijcke alliantie te aenvaerden, off souden hun inbeelden geen vaste vrede gemaeckt te hebben, ende presenteerende

1. Skryffout vir *allen*? Of is die bedoeling: reeds vir ons alleen?
2. *uijt 't*.

liever altemalen hier in 't fort te blijven ende haer gewillich doot te laten slaen als dat se souden sonder finael slot van vreede wederom moeten gaen.

Is daerop dan 't besluyt van vreede met de Caepmans ende beloffte van onderhoudinge der conditie met hanttastinge rondtsom aengegaen ende affgehandelt.

Doch aengaende Herry met 9 à 10 van sijn volcq oocq verschenen om van vreede te handelen, ende daer oocq voor hun allen present ende ten thoongestelt sijnde den eenen moorder van David, is verstaen noch tot nader gelegentheyt uyt te stellen ende voorhaelden jongen moorder genaempt Namtesy (ende bij d' onse Claes) bij Herry ende Jan Couw in detentie te stellen.

Aldus gedaen ende besloten op de voorsael in 't fort de Goede Hoope, ten overstaen van de voorsz. <hoofden> der Caapmans, datum ut supra.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Claes F. Bordingh
Roeloff de Man
Jan van Herwarden
A. Gabbema, secretaris.'

+ 6 *dito*, 's morgens fray, liefflijcq weer, hebben de Caepmans hare schenckagie bovengemelt al vroegh voor 't fort gebracht ende bij Compagnie's beesten overgelevert. Na 'twelcke sijluyden, weder op de voorsael sijnde gecomen, hebben voorgedragen datter 48 koebeesten waren, onder die wij van Herry gehaelt, de navolgende persoonen toe quaemen, als te weten: +122v

Osingkimma offte Schaccher		2 stucx;
De drie zoonen van den dootgeschoten Hottentoo Krounthumsa Keytsha genaemt, 32 stucx, namentlijcq:		
	Dochol	15,
	Doeda	8 ende
	Euwchoebé	9
		____
		32
	Wacha	10
	Doechima	4
		____
	Maeckende samen	48 stucx,

welcke omtrent den halfft van den ganschen buyt (noch ongetelt) soude wesen. Waerop haer derhalven gedient sijnde, dat al wat wij in Herry's leeger gevonden hebben oocq voor Herry's goet houden, ende 'tselve noch qualijcq onse betalinge van de gestoolen beesten ende coper can ophalen, is eyntlijcq na verscheyden de-

batten overeengecomen, dat se haer sullen tevreden houden met 't navolgende bestiael haer daervan wederom te geven, namentlijcq:

Osinghkhimma ofte Schaccher		2 melck[1.] ende de calfjes.
Dochol		2
Doeda		2
Euwchoebe		2
		____
is voor drie kinderen van den dootgeschoten		6 melckoeyen.
Wacha		2
		__
	Transportere	10 melckoeyen.[+] [+]123
	Per transport	10 melckoeyen
Doechima		2 ditos
		____
	Is samen	12 van 48
Blijfft affgedongen		36 stucx
		____

waermede sijluyden hebben contentement genomen.

Na dese handelinge haer affgevraeght sijnde wat men nu met Herry doen soude, antwoorden dat se hem aen ons overgaven, doch soo wij hem loslieten, soude Schaccher tegen hem met hasagayen vechten, maer hadden liever dat wij dermede na believen omsprongen, alsoo hij doch ons misdaen had door de moort aen David begaen, etc., ende daerover groote vreugde gemaeckt.

Wij haer vragende, soo wij hem dooden off sij ende andere inwoonders dan oocq niet souden daerover t' onvreden op ons sijn, antwoorden: neen, wij mochten met hem omspringen soo 't ons goet dachte ende hem noch niemandt van sijn volcq eenige beesten off schapen wederom geven, als comende deselve alle <de> Compagnie doch gerechtelijcq eygen toe, etc.

Na 'twelcke hun wat lustich tractement aengedaen wesende met broot, brandewijn, beneffens partije coper tabacq ende pijpen tot vereeringe, sijn deselve weder na hun leger vertrocken, leggende aen de oostzijde van de Soute-revier in 't gesicht, stijff een uyr gaens, van 't fort.

Blijvende Herry met den jongen moorder Boubo, alias Symon, ende Jan Cou in detentie sitten, welcken Jan Cou de Caepmans presenteren met roeden aen een pael selffs te laten geesselen overdat[2.] hij (staende d' E. Heer Cuneus aenwesen alhier) ons 15 schapen ontvoert ende bij Herry gebracht had: doch wierd tot sulcx door den Commandeur noch wat uytstel versocht, alsoo Doman geseght heeft, hij

1. Te verstaan: *melckkoeyen*.
2. Vgl. noot 2, bls. 139.

oocq de handen aen David souden geslagen hebben, beneffens noch eenen Boubo (alias

Symon bij d' onse genaemt) ende noch eenen anderen, Claes (aen een candt sijnde) Herry's zoon genaemt, een wacker, groot karel, omme sulcx noch wat naeuwer te ondersoecken ende d' onschuldige te mogen vrijspreecken offte loslaten, etc.

+ Desen avondt hebben navolgende persoonen ondertrouw gedaen voor den Raedt, conform resolutie(h) hieronder g'insereert. +123v

'Saterdagh 's avonts, den 6 July 1658.

Jan Sacharias van Amsterdam, jonghman ende vrij burger alhier, out 27 jaren, sigh in trouwbeloffte begeven hebbende met d' jonge dochter Maria, geboortich van Bengale, out 20 jaren, gewesene slavinne[1.] van den sieckentrooster Pieter van der Stael ende door voorsz. Jan Sacharias tot dien eynde vrijgelost, volgens transport van vrijcopinge heden ons vertoont, dewelcke versoeckende metten anderen wettelijcq in den H. echten staet te mogen bevesticht worden, - Soo is bij den Raedt deser fortresse (niet anders hebbende cunnen vernemen als dat beyde liber ende vrije persoonen waren, welcke met niemandt ter werelt volgens haer eygen verclaringe yetwes dienaengaende uytstaende hadde, als oocq verseeckert dat voorsz. Maria de Nederduytse tale volcomentlijcq niet alleen verstaet, maer oocq duydelijcq spreeckt, ende al tamelijcke kennisse Cristi na de Gereformeerde religie is hebbende[2.], etc.) verstaen deselve jongeluyden haer billicq versoecq toe te staen, mitsgaders ten dien eynde op Sondagh eerstcomende na 't Cristelijcq sermoen haer eerste affcundinge te laten doen, ende alsoo vervolgens alle Sondagen tot de derde incluys, omme alsdan, na de laeste affroepinge ende gedaen sermoen (geen wettige oorsaecke van verhinderinge voorcomende) door den secretaris van onsen Raedt (vermits geen predicant hebben) de solemnisatie van[3.] allen den volcke in openen raedtcamer te laten geschieden ende met de trouw publyckelijcq voort te varen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum ut supra.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Herwerden
Abraham Gabbema, secretaris.'

+ *Sondagh*, *den 7 dito*, 's morgens fray, liefflijcq sonneschijn-weer, sijn de beesten +124

getelt ende in alles bevonden, jongh ende out	227 stucx
Daer affgetrocken welcke d' E. Compagnie te vooren had	117 stucx
rest verovert van Herry: hondertthien koebeesten	110 stucx

1. Vir die eerste huwelik tussen Nederlander en slavin kyk o.d. 21/5/1656.
2. Kennis van Nederlands en bekering tot die Christendom was voorwaardes vir die vrywording van slawe.
3. Skryffout vir *voor*.

getaxeert op 5 gld. yder, soo als se bijnae[1.] gehandelt worden	*f* 550,-.-
Ende 260 schapen à 25 stuyvers	*f* 325.-.-
Monterende tesamen	*f* 875.-.-
Gecalculeert tegen 'tgene hij d' E. Compagnie ontstoolen heeft, eerst 43 koebeesten à 5 gl. als boven	*f* 215.-.-
Naderhandt hem vertrouwt om in 't landt beesten voor te handelen, daer maer 10 stucx voor gelevert ende de rest sigh selven ontrouwelijcq toegeeygent heeft, namentlijcq:	
404 lb. coper à 50 gl. 't cento	*f* 202.-.-
44 lb. tabacq à 6 gl. 't cento	*f* 26. 8.-
1½ gros pijpen à	*f* 1.10.-
24 gele copere kettinghskens à 27 stuyvers	*f* 32.8.-
wat coralen en bougys, getaxeert op	*f* 22.14.-
	f 500.-.-
Affgetogen van bovenstaende partije, compt over te schieten voor den intrest bij d' E. Compagnie geleden door 't belet van den aenteelt:	*f* 375.-.-

Derhalven is Herry aengeseyt dat men niet van meeninge is hem yts wederom te geven, als calculerende noch al veel te cort te comen ende 't vee veel meer in aenteelt soude gewonnen hebben; behalven dat den moort aen den jongen noch open ende in memorie blijfft.

Heden na 't sermoen sijn d' articulen van pais met Caepman gemaect, affgelesen ende in 't landt overal aengeplact.

Ende waren wel 60 à 70 Hottentoos hieromtrent om d' E. Compagnie 't bestiael[+] weder affhandich te maecken, dewijl[2.] 't sermoen voormiddaeghs gedaen wierd, [+]124v maer sijluyden vernemende wel 25 à 26 flucxe soldaeten daerbij, sijn wederom gekeert alsoff se quansuys om een kijckjen waren geweest.

De tolckinne Eva, gevraeght wat volcq dit was ende te beduyden had[3.], gaff tot antwoort, dat het Caepmans waren geweest, om de gelegentheyt onser wachten op 't bestiael aff te sien ende speculeren op wat wijse sij deselve ons souden cunnen ontjagen, seggende oocq den dicken capiteyn Gogosoa wel pais gemaeckt had, maer sulcx soude maer sijn geweest om sijn zoon Osinghkimma, offte Sacher, met Osaoa los te crijgen, ende nu voorgenomen hebben den Commandeur en de sargeant (na de corenlanden ofte ergens eens uytgaende) waer te nemen om doot te slaen, omdat den Commandeur hem, Schaccher, vastgehouden ende den sargeant

1. ten naaste by.
2. onderwyl.
3. Te verstaan: *wat dit na ende*.

sijn maet in de furie eergister had dootgeschoten, meenende de rest dan oocq wel te ver-

meesteren; waerop haer g'antwoort wierd emmers soo goeden pais was gemaect. Op 'twelcq sij seyde sulcx wel met den monde gesproocken, maer in 't hert niet gemeent was - 'tgene den tolcq Doman (appart gesproocken) t' eenemael contrarieerden, maer ons wilde affirmeren sulcx bij Herry's volcq voorgenomen was ende 't volcq heden gesien, om mosselen op de clippen achter den Leeuwenbergh aen strandt geweest waren, vermits het lage water, etc., sulcx dat dese twee, tolcq ende tolckinne, malcanderen sooveel contramaineren als se cunnen, ende wij daerdoor vast van verscheyde sake cundtschap becomen; ja, seght Eva, dat de Caepmans voornemens soude sijn met andre in 't landt een generael verbondt te maecken, ende alsdan soo gesamentlijcq ons over den hals te vallen[1.], waerop haer g'antwoort is, sijluyden dan maer wat veel beesten souden medebrengen, opdat wij te meer tot buyt maken conde, als mogende al de Hottentoos wel op[2.], soo sij maer dese cans eens onderstaen te wagen, doch sal beter sijn dat sij den gemaeckten pays ende conditien onderhouden om als broeders, gelijcq beslooten is, te leven. Waerop Doman antwoorden: Ja, mijn heer, dat wil Caepman oock doen, en sultet wel sien,[+] alsser maer schepen comen, aen 't leveren van de beesten ende aen 't affnodigen van anderen om met den Commandeur te handelen. [+]125

Eva daerop seyde: Siet toe, Mijnheer van Riebeeck, Doman jockt en soebat[3.] (willende seggen: vleyt) u, maer ick spreeck recht ende hebbet Schaccher affgeluystert ende selffs horen spreecken, maer soo Mijnheer Herry weder loslaet ende bij 't fort laet woonen met 4 à 5 melckbeesten, soo sal u Herry's volcq altemalen helpen tegen Caapman. Dit spreeckt se uyt sucht ende genegentheyt tot haer oom Herry, dat geen gelooff mach gegeven worden. Item, Doman's allegatie oocq niet verder als met discretie, - welcke wij gevraeght hebbende, wie met hem telckens van de Caepmans soude aen boort varen om broot, etc., alsser een schip quam, antwoorde: Osinghkimma, alias Schaccher, ofte oocq wel Chaihantima, een voornaem overste ofte capiteyn van de Chainouquas, voor dato dickmael genoempt ende van wien naest twee jaren herwaerts 't meeste bestiael is gehandelt. Soo sulcx dan ondervonden wort, namentlijcq, dat sigh Schaccher aen boort derfft begeven, sal men 't vorige van Eva niet al te seer behoeven te duchten. Echter is allomme ordre gestelt om goede wacht ende toesicht te houden.

8 *dito*, 's morgens fray, stil, helder sonneschijn-weer als gister. Heeft den Commandeur den Raedt laten beroepen ende tot versterckinge van dien daerinne medegenomen den schipper Claes Fransz Bordingh, bescheyden op 't hier ter rheede leggende jacht *Maria*, ende met adsistentie van denselven genomen navolgende resolutie[(i)], namentlijcq:

1. *over den hals te vallen*, skielik op die lyf te val, te oorrompel.
2. *op mogen*, teen op kan. Nie in WNT nie.
3. Vgl. hiervóór bls. 169, noot 1 en bls. 310, noot 1.

‘Maendagh, den 8en July 1658.

Achtervolgens onse resolutie van den 30en May den Raedt in bedencken sijnde gelaten tot het retour van 't jacht *Maria* uyt de Saldanha-bay omme alsdan te delibereren off men 'tselve (jegenwoordich op den 29 Juny vandaer met over de 10000 lb. robbevleys gekeert) soude met het bij 't packhuys leggende Gunees ende Angools cargasoen[1.] na 't Patria senden, off liever dito goederen alhier behouden tot de compste van de retourvloote in February off Maert aenstaende, omme alsdan, volgens ordre van d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India, deselve verdeelt over de retourvloote te laten medegaen, ende voorgemelte jacht maer ten eersten na den last onser Heeren Majores na Batavia voortstuyren;

Wijders oocq gesien aen de voldoeninge der gelaten instructie van d' E. Heer[+] Commissaris Rijckloff van Goens[(j)] onder andren noch is manquerende het [+]125v ondersocck ter see van de Bay Fals aff tot Cabo de Aguilles incluys, omme alle drooghten, clippen, reven, sanden, diepten, wijtte ende streckingen der bayen tot daer toe, te brengen in een pertinente zeecaerte, ende dat men door verscheyden stuyrluyden d' een d' anders wercq te water soude laten nasien, om te min g'abuseert[2.] te worden, tot uytvoeringe van 'twelcke hier geen ander bequaem vaertuygh present sij als voorsz. jacht *Maria*, vermits 't *Robbe-jacht* (hoewel daertoe mede te cleyn) op de Angoolse custe is achtergebleven;

Ende voorgemelte heer Commissaris in Sijn E. missive ten dien fine, als oocq om de retourvlote jaerlijcx aen St.-Helena ende hier tot inlootsinge ende ander diensten te gebruycken, een bequaem scheepjen uyt 't Vaderlandt heeft gevordert, mitsgaders bij ons, in gevolge van dien, onder andren op onse petitie[3.] gestelt, sulcx het wel mochte gebeuren met de naeste brieven van onse Heeren Meesters daerop bescheyt quam, ende dit gemelte jachjen *Maria* tot sulcx te houden g'ordonneert wierd, 'twelcke tusschenwijle d' ondersoeckinge der verhaelde plaetsen in dit saysoen fray soude cunnen affrechten ende van hier na 't Zuytlandt gaen tot opsoecq van 't volcq des verongeluckten *Draecks*[4.], bij Haer Ed. op Batavia g'ordonneert, van hier bij goede occasie van tijt ende schip te doen; -

Soo is, dit alles nietjegenstaende, echter goetgevonden te persisteren bij onse voorgemelte resolutie van den 30 May verleden om oocq te voldoen d' ordre onser Heeren Meesters uyt 't Patria voorsz., sijnde dat men 't jachjen *Maria* na sijn retour van Angola ten eersten sal hebben na Batavia te largeren, te meer dewijl 'tselve wel, Godt de voorste, rijckelijcq tegen de bequaeme tijt tot voorsz. voyagie na 't Zuytlandt weder vandaer can hier wesen, beneffens het versochte nader secours van rijs, etc., voor dese residentie noch eens ten hooghsten nodich vereyschende.

1. *Gunees ende Angools cargasoen*, lading bedoel vir die handel op Guinea en Angola.
2. mislei, verkeerd ingelig.
3. versoeklys.
4. Die *Vergulden Draeck* is op 28 April 1656 ‘aen het Zuijtlant op de hoogte van omtrent 30⅔ graden seer klackeloos verseijlt en met 118 coppengebleven’. (Leibbrandt: *Letters and Documents Received*, Pt. I, 319).

Gelijcq oocq mede 'tgene d' E. Heer Commissaris van Goens, meergemelt, heeft g'ordonneert wegen d' ondeckingh der custe tusschen dese Caep ende Cabo Auguilles tot Rio Dolce[(k)] incluys in de reyse van hier na Batavia empassandt sal cunnen waergenomen ende ondersocht worden, omme de aff- ende aenteyckeninge van dien aen Haer Ed. op Batavia te brengen offte verthoonen, ende deselve vandaer hier gesonden wordende, aen de caerten te annexeren sonder dat juyst daeromme[+] dito jacht weder sal behoeven hier te comen, ende 'twelcke telckens met alle uyt 't Vaderlandt hier aencomende scheepjens op de bequaemste tijden can g'observeert worden, om nae d' ordre van Sijn E. voorsz. d' een d' anders wercq te laten naspeuren ende alsoo eyntelijcq alles tot te beter perfectie te brengen. [+126]

Heden oocq voor den Raedt nochmael hebbende doen compareeren den gedetineerden Hottento Herry, gewesen tolcq, ende na veele examinatien uyt denselven vernomen de namen van desselffs volcq, sijnde als te weten: Autshumao[1.], bij ons genoemt Herry, voorsz. ende autheur van alle quaet, etc.

Khonomao Namtesy, alias Claes	}moorders van den jongen David, na Herry's confessie, die t' soecq ende niet te vinden sijn.
Hemoao Khatimaa, Herry's groote knecht	}moorders van den jongen David, na Herry's confessie, die t' soecq ende niet te vinden sijn.
Khamy, alias Jan Cou, schapedieff	}ende daerom bij Herry te samen vastsittende.
Boubo, alias Symon, mede doch twijffelachtich beticht aen voorsz. moort	}ende daerom bij Herry te samen vastsittende.

Arre, Namtesijs broeder
Beymakoukoa-Danhou, alias Orenbare[2.]
Hum Tha Saankhumma
Khaik Ana Ma Koukoa, alias Claes Das.

Thoe Maka Koa, onderdaegs[3.] met hagel door den sargent in de billen geschooten; mitsgaders daerbij <vernomen> desselffs excuse ende dat de Caepmans ende andre hem niet luchten mochten uyt puyre haet ende nijdicheyt, omdat hij alleen plagh g'admitteert te worden aen de schepen te varen ende daeraff broot ende ander dingen meer te crijgen, waeromme voorsz. Caepmans hem oocq tot vier distincte malen, ende Gorachauqua eens, sijn leger geruyneert ende van alles cael gemaeckt hadden, versoeckende derhalven maer in een cleyn huysken bij 't fort, met sijn vrouwen ende drie à vier melckbeesten ende schapen te mogen blijven woonen, gelijcq in den beginne, doen wij hier eerst quamen, plagh te doen ende ons als tolcq weder te dienen.

Nochtans, gemerckt ons den tolcq Doman weet te seggen, dat Herry den eersten slach op den vermoorden jongen over 5 jaren had gedaen ende alle de hoofden van Caepmans leger, mitsgaders alle inwoonders die men der na vraeght, confirmeren[+] dat hij de oorsaecke van alle quaet ende misverstanden sij; -

[+126v]

1. Ook geskryf: Autohumao.
2. d.w.s. die ‘baar’ man, Mal. *orang beharoe*.
3. onlangs, kort gelede. Kyk WNT, X, 1256.

Soo is eyntlijcq goetgevonden ende vastgestelt denselven met d' eerste gelegentheyt aen 't Robben-eylandt te brengen, beneffens oocq de twee voorgemelte gedetineerde Hottentoos: Khamy, alias Jan Cou, ende Boubo, alias Symon, tot 2 ostagiers, met beloffte van haer te lossen als ons de rechte jongenmoorders sullen in de plaets ter handt gestelt sijn; ende wegen Herry in te wachten de nader ordre onser Heeren Principalen over sijn persoon, etc., ende soo denselven sijn vrouwen ende huys daer mede wil gebracht hebben, sal hem sulcx toegestaen ende alles de Caepmans ende ydereen van dese inwoonders bekent gemaect worden.

Ende schoon de vreede met Caepman wel getroffen sij, is echter verstaen de 20 gelichte soldaten van 't schip *Prins Willem* ten minsten noch te houden tot versterckinge alhier tot d' eerste schepen uyt 't Patria, over 4 à 6 weecken te verwachten, dewijl men niet en weet wat samenspanninge dese natie mochten aenrechten offte in den sinne hebben.

Sijnde oocq goetgevonden, soo haest Herry na 't eylandt is, alle sijn volcq, ende oocq de Watermans, den vreede mede te laten aenbieden om van alle vijanden suyver te sijn ende te veyliger overal te cunnen gaen ende reysen, etc., mitsgaders ons, van ymanden daernae quaet ontmoetende, reparatie van bontbreeckinge[1.] te mogen pretenderen[2.], etc.

Ende nademael 't Robben-eylandt soo sandigh sij, dat bevonden is in de drooge tijt, wel 3 maenden langh, voor sooveel schapen daer gansch sober te eeten valt, soo is goetgevonden telckens met de vaertuygen (schapen brengende off haelende) met eenen sooveel groene gras ende claversooden derwaerts over te brengen als se sullen cunnen voeren, om alsoo dito eylandt mettertijt overal even groen te maecken, gelijcq sulcx in Tojouan[(l)], tusschen 't fort ende 't quartier, wel 6 à 700 roeden breet (door d' Heer Caron anno 44 ende 45 gedaen) treffelijcq gesuccedeert bevonden ende alsoo van een schrale duyn een schoon groen velt met langh gras gemaect is, om in gevolge noyt gebrecq van voeder voor de schapen te hebben.

Bij den schipper Claes Fransz. Bordingh voorgedragen wordende seecker persoon[+] die een uytmuntend gau[3.] zeeman is, ende oocq de plaets als trompetter [+]127 waerneempt voor maer 8 gulden 's maents, ende dienvolgende versoeckende om wat verbeteringe, is verstaen denselven te verbeteren, als navolgende acte hem te verleenen is dicterende, namentlijcq:

Jan Struys van Dordrecht, hier te lande gecomen met 't schip de *Provintie*, anno passado, voor matroos à 8 gl. per maendt, wordt bij desen op 't hoogh voordragen van sijn schipper, Claes Fransz Bordingh, wegens sijne uytmuntende zeemansgaeuwicheyt ende desselffs versoecq, etc., op approbatie van d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India toegevoucht een beloninge van derthien gulden maendelijcx voor bosschieter omme oocq, gelijcq tot dato gedaen

1. verbreking van verbond.
2. beweer, aan te voer.
3. knap, bekwaam.

heeft, sijn dienst als trompetter waer te nemen, de gagie heden ingangh nemende.

Wijders den persoon Jan Sacharias, vrijborger ende wonende alhier binnen 't fort tot dienst in de keucken van den ondercoopman, fiscael ende adsistenten, sigh voorstellende ende versoeckende omme te mogen bedienen het ampt van deurwaerder ende lantbode, somtijts al beginnende te pas te comen ende tot dato met een soldaet affgesien[1.], is goetgevonden, om een Compagnie's dienaer in die saecq te excuseren[2.], denselven daertoe te admiteren onder de conditien ende emolumenten conform de ordre van Batavia, waerop hem dan den eedt na 't Batavia's formilier[3.] is affgenomen ende vorders als deurwaerder ende landtbode bevesticht ende extract hiervan, in plaetse van acte, ter handt gestelt[(m)].

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum ut supra.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Claes Fransz. Bordingh
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

[+] Den Commandeur, gister sigh tegen den tolcq Doman hebbende laten verluyden dat vandage (mooy weer sijnde) wellicht den capiteyn van de Caepmans soude [+]127v comen besoecken in sijn leger, dicht aen de Oost- ende oversijde van de Soutereviere leg<g>ende, had denselven capiteyn daerop een van sijn zoonen herwaerts gestuyrt ende laten seggen dat den Commandeur doch heden wilde comen, alsoo voornemens was met sijn leger op morgen te verplaetsen ende na 't Lupaertsgeberghte te vertrecken op nieuwe weyden.

Op 'twelcke hem ten antwoorde wierd gedient den Commandeur heden geen tijt had, maer als Gogosoa wederom quam, soude hem dan dagelijcx comen besoecken, - waermede met wat tabacq ende brandewijn in een kan tot vereeringe is vertrocken.

9 *dito*, fray, stil, warm sonneschijn-weer.

10 *dito*, 's morgens omtrent 9 uyren idem, fray, liefflijcq, warm sonneschijn-weer ende 't luchjen variabel sijnde, is den gewesen tolcq ofte (soo hem d' Engelse plachten te noemen) Kingh Herry per 't *Schapen-jachtje* uyt sijn rijck[4.] deses uyttersten hoecks van Africa na 't Robben-eylandt vervoert, neffens noch twee van sijn consoorten, den eenen genaemt Jan Cou, die (dewijle d' E. Heer Cuneus hier was) 15 schapen van d' E. Compagnie genomen had, ende den anderen Boubo, alias Symon, gerucht[5.] wordende, doch niet al te seecker, dat mede handtdadich aen den jongenmoort over

1. klaargespeel, opgeknap.
2. uit te spaar.
3. Sic.
4. Van Riebeeck spot met die vroeër bewonderde Herry.
5. *gerucht wordende*, oor wie die gerug versprei word. *Gerucht* as 'verlede deelwoord' is blykbaar 'n *hapax legomenon*; WNT en Verdam, *Mndl. Wdb.* ken die woord alleen as selfstandige naamwoord.

5 jaren geweest is, doch na ons bericht wort souden de principale moorders haer aen een candt hebben gemaeckt. De nader seeckerheyt sal sigh mettertijt moeten openbaren. Altoos is 't vervoeren van[1.] alle inwoonders wel na de sin ende behaeghelijck voor sooveel tot noch is schijnende.

Per voorsz. *Schape-jachtjen* sijn oocq na gemelte eylandt gesonden 20 jonge oyen tot voortelinge, beneffens partije groene zooden, gras, hoy ende claversaet, etc., om 't eylandt mettertijt in plaets van sandich tot een heel groen velt (mogelijcq sijnde) te maecken, ten eynde in 't drooge soowel als in 't natte mouson voeder genoegh voor[+] de schapen aldaer mochte wesen.

Sijnde voorsz. jachjen g'ordonneert, Herry ende alles gelost hebbende, voorts [+]128
te varen na 't Dassen-eylandt om te sien hoe 't aldaer met der vrije luyden vaertuygh, de *Peguyn* (door sijn langh achterblijven voor disaister[2.] beducht sijnde) gestelt is om in soodanich cas wat de hulpende handt te bieden, ende met een ladingh traen ende robbevleys voor de slaven wederom te comen, etc., achtervolgende d' inhoude van onderstaende brieffken geschreven na 't Robben-eylandt:

‘Aen Rijck Overhagen:
Op Ul. gedaen versoecq, wordt Ul. jegenwoordigh per 't *Schapejachjen* toegesonden navolgend saet, namentlijcq:

raepsaet	
crulslae	
porceleyn	
3 sacken haver	}onder den andren over 't gehele eylandt te versaeyen.
dravicq[3.]	}onder den andren over 't gehele eylandt te versaeyen.
sporrey[4.]	}onder den andren over 't gehele eylandt te versaeyen.
partije out ende nieuwe claver	}onder den andren over 't gehele eylandt te versaeyen.

2 pondt tabacq, om Herry ende d' andre Hottentoos altements wat te geven.

Dewijle jegenwoordich (door den regen) gras genoech op 't eylandt is, sal Ul. 't hoy, vóór desen gesonden, over 't gehele eylandt stroyen ende versayen op plaetse daer geen gras staet, gelijcq Ul. tot dien eynde mede wort toegesonden twee sacken vol hoysaet, om alsoo bij tijt ende wijle te meer voeder voor de schapen te crijgen.

Ende worde Ul. per dito jachjen oocq toegesonden een ladingh groene gras, queecq ende claversooden om ten eersten op de sandighste plaetse dicht aen den andren te leggen, in manieren als men bleyckvelden beleght om alsoo 't voorsz. eylandt oocq mettertijt in plaetse van dor- ende sandicheyt tot een groen velt te[+] maecken. [+]128v

1. Sic.
2. ongeluk, ramp, van Fr. *désastre*. Die woord staan in verband met *aster*, ster. Vgl. Eng. *ill-starred*.
3. Ndl. *dravik*, Afr. *drabok*.
4. Ndl. *spurrie*, Afr. *sporrie*. Onder datum 24/11/1659 (K.A. 3972, fol. 146v) kom die vorm *sparry* voor.

Soo comen oocq hier nevens den gewesen tolcq Herry, met de Hottentoos Jan

Cou ende Boubo, ofte Symon, die Ul. op dito eylandt sult houden ende gebruycken tot soodanige diensten als haer genegentheyt streckt, sonder deselve met force ergens toe te dwingen, latende haer eygen cost soecken, soo van peguyns, eyers ofte clipvis[1.], etc., alsoo voor haer geen provisie sal gesonden worden[(n)], doch soo se wat dienst in 't oppassen van de schapen goetwilligh willen doen, sult er dan wat tabacq geven, anders niet, latende sulcx ons oocq weten, om voor haer mede wat broot ofte ander cost te stuyren alsset[2.] verdienen. Jan Cou is een goet visser, cundt hem daertoe animeren ende d' andre tot dienst van de schapen ofte andersints, daer se best toe neygen, ende haerluyden daer houden sonder deselve aen eenige schepen over te geven buyten onse expresse ordre.

't Vieren tot teycken voor de schepen sal Ul. niet eer hebbe waer te nemen als na <'t> nieuwe jaer[3.], alsoo de schepen, eerder uyt 't Vaderlandt hier comende, geen kennisse daeraff hebben datter om sulcke redenen gevuyrt wordt, ende na voorsz. tijt comende, sal Ul. sig vorders reguleren na d' instructie off memorie vóór desen daertoe gesonden[(o)].

Ende om den aenteelt sooveel doenlijcq te vorderen, wordt Ul. neffens desen toegesonden 20 jonge oyen; willen niet twijffelen off Ul. sal sigh in allen voornamentlijcq quyten ende behoorlijcke sorge dragen dat daer wel opgepast wort, alsoo d' E. Compagnie daeraen veel gelegen laet.

Ende alsoo 't Robben-eylandt met een goede partije schapen nu versien is, meenen wij dat 'tselve van die mist[4.] mettertijt vet genoegh sal worden om 't vorige saet tot voeder te doen groeyen; mooght deselve oocq gebruycken in Ul. thuyntjes om te vetter ende groeysamer te maecken[5.].

Van den aenteelt der conijnen moet ons altijt kennisse laten hebben, ende oocq hoeveel schapen datter telckens aengeteelt, gestorven ende in 't leven sijn.

[+] Dit *Schape-jachtjen* gaet voorts na 't Dassen-eylandt om te sien hoe 't met 't vrijmansvaertuygh, de *Peguyn*, aldaer gestelt is, voor 'twelcke wij, mits sijn langh achterblijven, in beduchtinge van eenich ongelucq sijn. [+]129

Doch wort jegenwoordich noch een ander boot opgeboeyt[6.], die binnen 8 à 10 dagen staet gereet te wesen ende Ul. met soden ende schapen toegesonden te worden, tegen welcke Ul. de schapen tellen ende ons van alles advys senden cundt.

In 't fort de Goede Hoope,
adij 10en July anno 1658.
Hiermede, etc.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man.'

1. By Brill staan *lipvis*. Vir *klipvis* kyk Scholtz: *Naamgewing*, bls. 27.
2. *als se het*.
3. Ook in Overhagen se brief (fol. 130) kom *nieuwe jaer* sonder lidwoord voor.
4. *mes*, *mis*, *mest*, *mist* kom sedert Mndl. tyd naas mekaar voor. In Ndl. word vandag gedifferensieer tussen *mest* en *mist* (newel), Afr. het net een vorm *mis*. Kyk Kloeke: *Herkomst*, p. 305.
5. Hierdie en die volgende paragraaf ontbreek by Brill.
6. die boorde opgehoog met planke.

Voorsz. *Schape-jachjen* even de bay uyt sijnde, compt hem 't meergenoemde vrijmansvaertuygh, de *Peguyn*, in 't gemoet ende cort daernae oocq aen 't hooft te arriveeren, medebrengende partije eyeren ende tusschen[1.] de 720 lb. gesoute robbevleys voor de slaven, dat in 't pachuys opgeslagen is, sijnde gistermiddagh van 't Dassen-eylandt geseylt ende voorsz. vaertuygh, op Pincxteren volladen gereet leggende om herwaerts te keeren, des 's nachts met seer hard weer uytten N.N.Westen van haer dreggen hoogh ende droogh op voorsz. eylandt gestrandt ende soodanich ontramponeert geworden, dat tot gister wercq hebben gehadt om het sooveele te lapsalven[2.] datter noch op de pomp[3.] ter naeuwernoot mede hier gecomen sijn, schoon al de inhouten meest aen stucq geraect waren ende volgens dien nootsaeckelijcq weder lustich wat sal moeten versien[4.] worden.

Op dato sijn den tolcq Doman ende tolckinne Eva geseyt dat se, nu Herry wegh is, al sijn ende Watermans volcq sullen laten weten, indien se mede in de vrede, met Caepman gemaect, willen ingetrocken wesen, ten eersten sullen hebben aen 't fort te comen, item oocq aen Gogosoa, Caepman's capiteyn, ende Osingh Kimma, alias Schaccher, sijn outste soon, omme hem daerover als opper-capiteyn te stellen ende deselve Herry ende Watermans volcq[5.] alle aen haer over[6.] ende onder sijn subjectie[+] te stellen off, des weygerende, te overslaen[7.] hoedanich met haer als dan te handelen, etc., welcke insinuatie[8.] voorsz. tolcq aennam te doen ende, [+]129v beneffens voorsz. tolcqinne, scheen wel te gevallen ende goet te sullen wesen.

11 *ende* 12 *dito*, liefflijcq weer als vooren. Is den tolcq Doman beneffens eenige andre vertrouwde Hottentoos na 't Caepmansleger ten eynde voorsz. gegaen, maer bevonden van haer plaetse opgebroocken ende heel na 't Lupertsgeberghte vertrocken na ander weyden voor hun beesten, etc.

13 *dito*, 's morgens noch al even schoon, liefflijcq weder ende 't luchjen variabel, waermede voormiddaghs van 't Robben-eylandt retourneerden d' opgeboeyde boot, genaempt *Schape-jacht*, met 9 schurffde[9.] schapen ende navolgend brieffken door die van voorsz. eylandt geschreven aen den Commandeur, etc., luydende als te weten:

'E.E. Heer Joan van Riebeeck.

De boot, het *Schape-jacht*, hier aengecomen sijnde, is UE. missive mij ter handt gestelt, waeruyt verstaen hebben om de queecque- ende claversooden op sandighste plaetse te setten, hetwelcke nagecomen sal worden.

Het hoy voor desen door UE. last toegesonden, werden[10.] UE. order over het eylandt gestrooyt, alsmede het toegesonden hoysaet, maer wenste UE. jegenwoor-

1. Sic. Blykbaar het hier iets uitgeval. O.d. 26/7/1658 staan 'styff 700 lb.'.
2. Oorspronklik van siekes gesê: met salfies oplap. Hier: oplap, regmaak.
3. *op de pomp*, al pompende.
4. opknap. Nog bekend in Afrikaans.
5. Lees: *Herry-ende-Watermans volcq*, die volk van Herry en die Watermans.
6. Sic! *Over ende onder* as formule gebruik, hier met die betekenis alleen van *onder*? Die konstruksie bly moeilik.
7. oorlê, oorweeg.
8. (geregtelike) aansegging.
9. Vgl. Dl. I, bls. 357, noot 6.
10. Sic. 'n Woord soos *volgens* weggelaat?

digh hier waer, soude UE. sien, dat groente genoegh ende claversuyringh over het eylandt groeyt, al waer het voor een à twee duysent schapen, ende in de drooge tijt is voor deselve meer te eeten als aen de Caep, soo van uytgedroogde groente als de bosjes[1.] die winter ende somer groen sijn[(p)], maer dit saet gesaeyt sijnde, sal in de drooge tijt door den vehementen heeten Zuyt-Oosten (ende alsoo het eylandt niet anders als bar sandt is) sal hetselve door[2.] de groot hitte[3.] verbranden.

[+] De drie Hottentoos door UE. expresse last hier aengecomen, sal sien off met goetheyt op de schapen willen passen, doch sij seggen alrede dat voor haer [+]130
geen kost en is, dat sij moeten haer kost soecken; maar soo sij haer wat vlijtich aenstellen, sal <ick> UE. daer raport van doen.

Sal oocq het vuyren laten staen tot na nieuwe jaer ende UE. vorige last volgen.

Het laeste harde weer heeft veel schapen om het leven gebracht, soo dat nu weer opnieus een à twee <ende> dertich doot gebleven sijn, doch UE. gelieft te weten dat dese toegesonden twintich beter sijn als de vorige 23 ende dese één à 32, want het sijn al oude, magere oyen die geen lammeren opbrengen cunnen, soodat sij met de lammeren aen de wegh doot blijven leggen, want nu het nieuwe gras maeckt haer weecqlivigh[4.], ende als het dan regent deur die natte cou sterven <se> sonder eynde; vrese, ja sien, het geen eynde en neempt[(q)].

De Hottentoos, over het eylandt gaende om peguyns ende eyeren voor haer te halen, vinden empassandt een doot schaep; tehuys comende vragen off sij hetselve mogen hebben (eerst gestorven sijnde) voor haer eeten. Souden oocq onder decksel van dat[5.] geen andere schapen kennen aentasten[6.], alsoo van 's mergens vóór dage de twee jongers[7.] bij de schapen ben tot des avonts dat de sterren aen den hemel ben, ende 's nachts in het schapenhuys slaepen. Wenschte UE. gelieffden ordre te geven dat haer huysje hier gesonden worde, vermits sij daer des 's nachts, als sij dencken wij al slapen, vuyr maecken ende sou alsoo wel eens een brandt uut[8.] ontstaen. Dat meer <is>, ick kan het oocq niet missen, alsoo sommige oyen daerin moeten staen met hare lammeren als sij deselve niet aennemen en willen. Hebben gehadt drie hondert een à twee ende tnegentich[6.] schapen ende sijn gestorven tot op drie hondert dertich, hebben weer dertich jonge lammeren gekregen, is driehondert tsestich[9.]. Ende sende thien oude, uytgejongde oyen, blijff nu met de gesonde Hottentoos[10.] driehondert tseventich[9.].

1. In die Afr. sin van die woord. Ndl. struik, heester.
2. K: *deur*.
3. Ontbreek in K.
4. Die teenoorgestelde van *hardlyvig*. Ongediftongeerde lang i.
5. *van dat* i.p.v. *daervan*.
6. Overhagen is bang dat hulle later gesonde skape kan doodmaak om die vleis te kry onder voorwendsel dat die skaap self doodgegaan het.
7. Sic. WNT VII, 356, noem *jongeren* as meervoud van *jong*, snw., ook in die bet. van kneg, bediende. *Jongers* 'n wisselvorm van *jongeren*.
8. Ongediftongeerde lang u.
6. Overhagen is bang dat hulle later gesonde skape kan doodmaak om die vleis te kry onder voorwendsel dat die skaap self doodgegaan het.
9. Die eerste *t* van *tsestich*, *tseventich*, *tnegentig* is 'n oorblyfsel van 'n voorgevoegde *hund-*, *hond-* of van *end(e)*. Vgl. van der Meer: *Hist. Grammatik der Ndl. Sprache*, bls. 275.
10. *met de gesonde Hottentoos* = *met de Hottentoos gesonde(n)*.
9. Die eerste *t* van *tsestich*, *tseventich*, *tnegentig* is 'n oorblyfsel van 'n voorgevoegde *hund-*, *hond-* of van *end(e)*. Vgl. van der Meer: *Hist. Grammatik der Ndl. Sprache*, bls. 275.

Rijksmuseum, *Amsterdam*
MARIA SCIPIO
weduwee van Admiraal Jacob Gruys, met wie Van Riebeeck in 1667 hertroud is. Hierdie portret en die een van Van Riebeeck voor in Deel I is toegeskryf aan die Nederlandse skilder Jan Coeman, wat in Oos-Indië gewerk het. Kyk artikel van Dr. van Luttervelt in *Die Huisgenoot* van 7 Maart 1952. bls. 59, kolom 2.

Van de konijnen sijn vier 't landt in, te weten van de jonge; de witte hoy[1.] heeft weer jongen onder het huys, maer hebbe deselve noch niet gesien. Gelieft UE.E. ordre te geven om een weynich riedt om een mat over het schuytje te leggen, want het scheurt heel vaneen van de hitte van de son.[+]

Actum op 't Robben-eylandt, den 12 July 1658. [+]130v

(Was geteyckent:)

Rijck Overhagen.'

's Namiddaghs is den schipper van 't jacht *Maria* sij<n> depeche gegeven omme metten eersten goeden windt, die Godt sal gelieven te verleenen, te vertrecken na Batavia ende g'intregeert de brieven ende pampieren aen Haer Ed. aldaer[(r)].

Volle maen, *Sondagh*, *den* 14 *dito*, 's morgens betogen lucht en de windt N.westelijcq, tot beleth van voorsz. jachts vertrecq.

Ende sijn op dato de navolgende persoonen getrouwt, conform de resolutie hieronder g'insereert, van inhoude als te weten[(s)]:

'Sondagh, den 14en July, anno 1658.

Na 't eyndigen des sermoens desen voormiddagh, sonder eenige de minste verhinderinge volgens Cristelijcq gebruyck de derde affroepinge gepasseert sijnde van de ondertroude persoonen Wouter Cornelis Mostaert, jonghman ende vrij borger alhier, ende Hester Weyers van Lier, jonge dochter, bescheyden geweest op 't schip *Prins Willem*, ende ons niet[2.] voorgecomen wesende waerdoor deselve in haer voornemen soude cunnen ofte mogen geretardeert ofte beleth worden, soo is bij den Raedt verstaen, achtervolgende de resolutie van den laesten Juny passado, de verdere solemnisatie van de trouw in den naeme des Heeren te laten voortgaen ende ten dien eynde oocq goetgevonden, opdat alles wettelijcq ende met goede ordre (tot Godes meeste eere) mochte toegaen, de gemelte solemnisatie (alsoo geen predicant hebben) door den secretaris van onsen Raedt voor deselve ende allen den volcke in openen Raedtcamere te laten bedienen, gelijcq sulcx op dato na 't lesen des Cristelijcken sermoens in den Naeme des Heeren openbaer wettelijcq geschiet ende g'effectueert is.

Aldus gedaen, etc.

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeeck

R. de Man

Jan van Harwarden ende

Abraham Gabbema, secretaris.'

15 *dito*, idem, ende was den Commandeur heden uytgeweest om eenige advenuen[+] der Hottentoos aff te speculeren ende te sien hoe men deselve op de beste [+]131 maniere

1. *ooy* met voorgevoegde *h*.
2. niets.

met de minste oncosten souden cunnen ofte mogen besetten, namentlijcq om te beletten dat se des Compagnie's, noch der vrije luyden, bestiael niet cunnen weghhalen, waertoe sigh de reviere Liesbeecq redelijcq gelegen schijnt te thoonen, als sijnde, mits sijn diepte ende maurassicheyt[1.], meest overal op maer weynich plaetse overcomelijcq, sulcx gemeendt wort men daeraen wat moeyten doende, al redelijcq fray facil de beesten vóór soude cunnen gekeert[2.] worden.

Doch nademael het op den dagh hard begond te wayen ende swaren regen te vallen, is sulcx niet ter degen ondersocht worden[3.], 'twelcq den Commandeur voornemens is bij bequaem weder te hervatten ende finalijcq te ondersoecken, als sijnde op 't hooghste nodich dat gedacht worde op onse ende der vrije luyden naeuwer bewaringh, etc., want als hun eens haer beesten wierden affgehaelt, soude datelijcq den ganschen lantbouw weder stil staen.

16 *dito*, swaren regen ende hagel met harde Noordtweste-stormwinden, tot beleth van *Maria's* vertrecq, ende nademael de Caepmans jegenwoordich heel te landewaert in sijn geweecken (schoon na de meyninge van sommige om meer volcq aff te halen ende op ons daermede eenige attaque te wagen) soo hebben desnietjegenstaende raedsaem g'acht 11 van de 20 gelichte soldaten uyt *Prins Willem* met 't jacht *Maria* nae Batavia te largeren, te meer dewijle wij doch met noch al wat siecken beladen sijn, die gehoopt worden haest reconvaliseeren ende mede tot eenigen dienst te pas sullen comen.

17 *dito*, al even onstuymich, nat, vuyl, cout weer ende stormwindt van den N.-Westen, tot belet als vooren.

18 *dito*, 't weer fray bedaert ende 't luchjen variabel, is daermede 't jacht *Maria* voorsz., 11 soldaten mede genomen hebbende, ten eynde voorsz. na Batavia t' seyl gegaen ende fray metten avondt buyten geraeckt.

[+] Item oocq d' opgeboeyde boot *Schape-jacht* nae 't Robbe-eylandt met gras, soden ende 30 jonge oyen ofte moerschapen, beneffens navolgend brieffken geschreven: [+]131v

‘Aen Rijck Overhagen:

De boot *Schape-jacht* wort Ul. wederom met een ladingh sooden ende 30 stucx jonge oyen tot den aenteelt toegesonden. Laet de sooden doch leggen daer geen gangh[4.] van volcq is.

De schapen die op 't eylandt doot gevonden worden, sal UE. de Hottentoos wel mogen laten eeten, mits datter geen schelmerijen onder schuylt, ende moet de schapen die noch schurfft sijn[5.], behoorlijcq laten reynigen ende met teer smeeren, ende die niet te reynigen sijn, cundt telckens herwaerts aenstuyren.

1. moerassigheid.
2. Die samestelling *voorkeer*, wat in Afr. gebruiklik is, skyn in Ndl. nie meer voor te kom nie.
3. In Mndl. is deelwoordvorm sonder *ge-* by *worden* gebruiklik.
4. geloop.
5. Vgl. noot 9, bls. 339.

Soodrae de boot gelost is, can[1.] Ul. selffs in persoon ten eersten eens herwaerts comen[1.] om ons van alles onderrecht te doen ende nader ordre op 't een ende 't ander te ontfangen, mits stellende de behoorlijcke ordre op alles voor U vertrecq.

Hier neffens gaet een presenningh om over 't opschijnen[2.] van 't schuytje te gebruycken. Laet se wel bewaren.

Soo compt oocq over een bandyt van Batavia, genaempt Domingo van Bengale, die daer goet wesen sal ende in welckers plactse Ul. weder een gagiewinner herwaerts stuyren ofte brengen cundt, 't sij Jaspar Jansz. Duyff off Pieter Jansz. Sampus, die Ul. lieffst missen wilt.

In 't fort de Goede Hoope,
adij 17 July anno 1658.
Hiermede, etc.
(Geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man.'

19 *dito*, 's morgens droogh ende stijff[3.], windrigh weer van den Z.Z.Oosten tot 's namiddaghs, wierd stil ende quam Khuma, alias Jan, den derden zoon van Gogosoa (door hem affgesonden) waerschouwen op ons hoede te wesen, alsoo verstaen hadden dat Herry's volcq voornemens waren ons de beesten weder aff te nemen. Waerop[+] hem g'antwoort is dat se maer aencomen mochten, souden op cruyt ende loot verwacht worden, alsoo d'onse last[4.] hadden, indien eenige Hottentoos sonder [+132] vlaggetjen van ons maer omtrent de beesten quamen, deselve datelijcq onder de voet te schieten ende dan die in 't fort te brengen om te sien van wat volcq sij waren, alsoo der nu niet meer mede gejockt[5.] soude worden, gelijcq wel vóór desen met al te groote verdraeghsaemheyt gedaen is, vermits niet verstaen wordt eenige de minste overlast meer van de Hottentoos te dulden, dewijle doch niet anders als alles goets met deselve (welwillende) voorhebben. Des sij, Caepmans, wel maken mochten haer onder geen rovers te mengen, off souden al met een sop overgoten ende maer los mede onder de voet geschooten worden[(t)].

't Is oocq niet te duchten dat haer Herry's volcq (maer 9 à 10 weerbare mannen sijnde) alleen sulcx sullen derven onderwinden (dat gemelten Jan oocq is geseyt) ende daerom wel gissinge maecken mogen, indien 't exploict op de beesten ondernomen wordt, wij wel weten al andre gasten daermede toe helpen sullen; maer indien se lust hadden, costen aencomen, wij waren 't getroost[6.] ende sijluyden mochten eens proberen hoe 't haer becomen soude, etc.

20 *dito*, heel moy, liefflijck sonneschijn-weer met stilte.

Sondagh, *den* 21 *dito*, idem, ende was des namiddaghs den Commandeur met den ondercoopman, sargeant ende fiscael weder na de Soute-revier gegaen, speculerende

1. So in K; H het *dan*, en *comen* ontbreek.
1. So in K; H het *dan*, en *comen* ontbreek.
2. Van die son. Vgl. slot vorige brief van Overhagen. *Over* moet dan 'teen' beteken.
3. Of: *styff-windrigh*, met 'n stywe wind? Vgl. noot 2, bls. 387.
4. bevel.
5. gespeel. Vgl. Eng. *joke*.
6. *wij waren 't getroost*, dit kon ons nie skeel nie.

ende ondersoeckende waer deselve mourassigh, hard ende over te comen was met bestiael, ten fine als op den 11 dito passado genoteert.

Heden is 't *Schape-jacht* van 't Robben-eylandt geretourneert, medebrengende 5 stucx oude schapen onbequaem tot d' aenteelt, ende rapporteerden Rijcq Overhagen (mede overgecomen), dat heel nodigh een groot stal ofte stolp[1.] vereyschte, daer de schapen bij regenachtich weer onder schuylen mochten, 't welcke veel in[+] d' aenteelt soude baten, etc., sijnde jegenwoordig 't getal aldaer 400 stucx, jongh ende oudt, ende hier aen de Caep 227, waervan ongeraden g'acht [+132v] is vooreerst meer na 't eylandt te senden, omdat de mest op Compagnie's landt te nodigh sij, ende dito schapen bij de treckossen in Compagnie's schuyr, 1½ uyr gaens van hier[2.], 's nachts bewaert ende daegs daeromtrent fray geweyt cunnen worden.

Op dato sijn navolgende persoonen voor den Raedt getrouwt, conform de resolutie hier onder g'insereert, van inhoude als te weten[(u)]:

‘Sondagh, den 21 July, anno 1658:

Na 't eyndigen des sermoens desen voormiddagh sonder eenige de minste verhinderinge volgens Cristelijcq gebruycq de derde affroepinge gepasseert sijnde van de onderstaende persoonen, Jan Sacharias van Amsterdam, jongman ende vrij borger alhier, ende Maria, geboortich van Bengale, gewesene slavin van den sieckentrooster, Pieter van der Stael, ende door voorsz. Jan Sacharias tot dien eynde vrij gecoft[3.], wijders ons niet voorgecomen wesende, waerdoor deselve in haer voornemen soude cunnen ofte mogen geretardeert ofte beleth worden, soo is bij den Raedt verstaen, achtervolgende de resolutie van den 6 July passado, de verdere solemnisatie van de trouw in den name des Heeren te laten voortgaen ende ten dien eynde oocq goetgevonden, opdat alles wettelijcq ende met goede ordre (tot Godes meeste eere) mochte toegaen, de gemelte solemnisatie (alsoo geen predicant hebben) door den secretaris van onsen Raedt voor deselve ende allen den volcke in openen Raedtcamere te laten bedienen, gelijcq sulcx op dato na 't lesen des Cristelijcken sermoens in den Naeme des Heeren openbaer wettelijcq geschiet ende g'effectueert is.

Aldus gedaen in 't fort de Goede Hoope, datum ut supra.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.’

22 *dito*, 's morgens vuyl, regenachtich weer en de wint N.West.

1. ‘gebouw van min of meer vierkante vorm met piramidevormig dak voor boerewoning of stalling of beide verenigd’ (Van Dale).
2. d.w.s. van die fort af.
3. Ouere vorm van *gekocht*.

23 *dito*, wat beter weer en de wint als boven. Is den Commandeur met den sargeant[+] ende fiscael, ten eynde eergister aengetogen, weder uytgeweest, de revier overal [+]133 met een cleyn champantjen[1.] bevarende ende op de ondiepten begaende, omme alle mourassen ende sachte gronden (voor koebeesten onbeganckelijck[2.]) te bekennen; doch nademael aen sommige plaetsen wat twijffel geslagen wordt, is voorgenomen eens 2 à 3 koebeesten mede te nemen ende die overal langhs heen ende over te jagen ende drijven, om te sien waer deselve wel ofte niet wel sullen cunnen passeren, ten eynde men emmers goede seeckerheyt sal mogen becomen waer ende hoe men de Hottentoos (ons off der vrije luyden bestiael soeckende aff te nemen, off oocq wel 't hare binnen gelockt hebbende ende de gemaecte conditien niet voldoende) sal cunnen stutten ende tegenhouden.

24 <*dito*>, idem, goet weer ende wint als boven, is den Commandeur ten eynde voorsz. weder uytgeweest tot heel na den Bosheuvel[3.], om te sien tot hoe veerde[4.] door voorsz. besluytinge[5.] Compagnie's ende der vrije luyden bestiael wel te bewaren soude wesen. Ende is ondervonden de Hottentoos te keeren of te stuyten souden sijn omtrent daer Compagnie's bosch beneden aen de revier Liesbeecq, tegenover Vasagies wooninge ende bouwerije, omtrent twee uyren van 't fort is leggende[(v)], verstaende, soo nu bevonden wordt, dat dito Liesbeecq soo diep ende onovercomelijcq voor bestiael is als veele susteneren. Doch om sulcx seecker te weten, heeft den Commandeur voor[6.] selffs in persoon van begin tot eynd door al de ruyghten, lies[7.], biessen ende mourassen, bij alle goede occasie ende bequaem weder, sulcx selffs mede al te ondersoecken ende na te speuren om verseeckert te wesen.

Hebbende heden empassandt 't oogh over den bouw der vrije luyden laten gaen, mitsgaders deselve vermaendt, vermits de saytijt nu over is van 't Hollandtsche graen, elcq sijn best soude doen om goede partije mily ofte Turcxe taruw (met *Hasselt* uyt Gunea[8.] becomen) in 't landt te brengen, dat nu de rechte tijt weder toe aencompt,[+] en de slaven goede kennisse van hebben om deselve te planten, ende nademael haer eenige niet heel graegh daer toe thoonden, als meenende graens [+]133v genoegh in de grondt te hebben, heeft haer den Commandeur gedreyght 't magasijn van provisie te sluyten indien elcke bouwerij[9.] niet maeckten ten minsten een mud van dito graen te planten, vermits 'tselve toecomende jaer te oudt ende dan niet meer te crijgen wesen soude, etc.

25 <*dito*>, 's morgens doncker, stil weer, wierd een sclip voor de wal gesien, daer den fiscael met een sloep na toe gesonden is, welcke 's middaegs wederom

1. klein kusvaartuigie. Teenswoordig meestal in Ndl. geskryf *sampan*, van Chinees *san pan*, drie planke.
2. onpassabel.
3. Van Riebeeck se plaas.
4. ver.
5. afsluiting.
6. *heeft voor*, is van plan.
7. waterplant - vanwaar die naam *Liesbeek*.
8. Waar ons mielies vandaan kom? Van Riebeeck het egter al 2 Junie 1657 mielies gesaai agter Leeukop. Kyk onder dié datum.
9. graanboerdery.

comende, rapporteerden, dat het was 't fluytschip *Nieupoort*, daerop schipper Fredricq Hermansz van Enchuysen ende bouchouder Steven, een Spangjaert, 16 April passado in compagnie van de fluyt *Leerdam* (omtrent de liny affgeraeckt) uyt Texel geseylt voor de Camer Amsterdam met 175 coppen, van welcke geen overleden maer omtrent 20 wat scheurbuyckigh waren, ende nergens aengeweest, maer over omtrent 14 dagen noch een groot schip ende een fluyt vernomen hadden sonder te weten welcke het waren off werwaerts deselve heen wilden.

Omtrent middagh is gemelte fluyte met variable luchjes wel ter rheede g'arriveert, brengende den schipper mede een cleyn brieffken uyt de Camer Amsterdam, gedateert 14 April, waeruyt verstonden 't generale schrijven van de Heeren 17e met de schepen van d' andre Camers (te volgen[1.]) stond na te comen[(w)], sulcx wij daervan noch soo langh destituyt blijven.

's Avonts 't luchjen van den Z.Z.Oosten wesende, met motregen, is de boot *Schapejacht* na 't Robben-eylandt vertrocken met een ladingh zooden ende een levendigh steenbockjen, vol jongen[2.], heden door den hondt ongequest gevangen ende daerom raedsaem g'acht op dito eylandt te planten, om te proberen off 't daer sal willen aerden, ende jongen crijgende, mettertijt voortteelen. Ende opdatter te[+] beter op gepast soude mogen worden, is den schaepwachter, Rijck Overhagen, [+]134 een rijcxdaelder beloofft voor yder van al de jongen die d' eerste drie jaren geworpen worden ende voortcomen sullen, om mettertijt in den aerdt ende overvloedt te mogen geraecken.

't Begond tegen den nacht van den Z.Z.Oosten al vrij hard te wayen, 'twelcq den 26 *dito*, 's morgens noch niet ophield, ende waermede vóór de middagh na 't Dasseneylandt is vertrocken 't vrijmansvaertuygh, de *Peguyn*, dat in de Pinxterdagen aldaer door hard weer op strandt gesmeten ende heel ontramponeert sijnde geweest, den thiende verleden gansch schadeloos[3.] met partije vogelseyeren ende stijff[4.] 700 lb. robbevleys voor de slaven hier geretourneert was, ende jegenwoordich door de vrije timmerluyden weder hecht vertimmert ende stercq gemaeckt is.

Tusschenwijle is den Commandeur weder uytgeweest om het van 't geberchte na de reviere Liesbeecg affstreckende bos eens wat nader, ende oocq dito reviere selffs mede perfect aff te speculeren, ende is bevonden dat dito bosschagie van boven tot beneden heel nae aen voorsz. reviere, soo dicht van boomen bewassen is, datter geen ander openheyt[5.] te vinden sij, als daer 't wagepadt (met een slaghboom wel te sluyten) voor de vrije luyden door gemaeckt is, sulcx dat daer geen beesten sullen deur kennen, al waren der duysenden Hottentoos achter die se najaegen, wesende omtrent 2 uyren gaens van 't fort tot aen Vasagies wooningh, even beneden de voet van den Bosheuvel, daer den Commandeur d' E. Heer Commissaris van Goens (op een morgen met derselver[6.] over den Bosheuvel wandelende metten Hottento die niet

1. nl. die skepe, nie die ‘Camers’ nie.
2. *vol jongen*, dik met lam.
3. *gansch schadeloos*, swaar beskadig.
4. O.d. 10 Julie hiervóór staan: *tusschen de 720 lb.*
5. opening.
6. Vir *denselven*.

begeerde dat men daer landtbouwen soude) aenwees een wachthuysjen off cleyn redoutjen te stellen, tot beschermingh van Compagnie's ende der vrije luyden landerijen (daer bij ende omtrent gelegen) ende tot waertoe de reviere Liesbeecq (nagesien wesende) oocq bevonden is met seer geringe moyten soude cunnen gemaeckt worden om met schuytjes te bevaren, heel van 't fort aff de Soute-Revier in(x); doch vermits dito Liesbeecq seer dicht ende hoogh met wilde scherpe nijp[1.], lies, biesen ende wilde palmit[2.] van omtrent 1½ ende 2 vadem hoogh begroeyt is,+ sal deselve langs de candt eerst wat dienen schoongemaeckt ende affgecapt, +134v om alles noch beter aff te mogen sien ende speculeren, tot welck extra-ordinaire wercq wel partije van dese fluyts volcq soude gebruyct sijn geworden, maer sullen met die eerst noch wat boulandt claer sien te maecken ende van 't geboomte ontruymen omme eenige van den taruw (daermede[3.] fray geconditionneert overgecomen) in te sayen, als sijnde doch maer weynich te laet ende dierhalven gehoopt wordende noch wel voorcomen sal, maer den rogh was, gelijcq al de voorige, gansch bedorven ende onbequaem om te versayen; des die gemalen sal worden om tot brootbacken te veroirbaren.

Op dato is navolgende resolutie genomen ende hieronder van woort tot woordt g'insereert als te weten(y):

'Vrijdagh, den 26en July, anno 1658.

Bij den Raedt meer ende meer gemerckt wordende dat alle moeyten ende debvoiren van tijt tot tijt met grooten ijver ende naersticheyt aengewent sijnde geweest tot voortsettinge ende aenfocq van verckens gansch ende t' eenemael, ja, langs soo meer schijnen altemalen tegen te lopen, ende in plaetse van te vermenichvuldigen deselve heel weder aff te nemen, uyt te sterven ende te niet te gaen, als sijnde sedert 't sluyten van de boecken, primo January passado, van 50 stucx weder tot op 24 vermindert, instede dat se tenminsten tot op 1½ hondert behoorden vermeerdert te wesen, ontstaende bij nader genomen opmerckinge ende ervaringe (ofte soo altoos vast gemeent wordt) principalijcq daeruyt datter door de verckenwachters niet na behooren opgepast wordt, hoe naeuw ende seer deselve daerop gehouden ende toe[4.] g'animeert worden soo met goedicheyt, mildicheyt, straffe, hardicheyt ende hoedanigh het oocq mach wesen, ofte oyt ende oyt aengeleyt ende geprobeert is, ja schijnt schier off sij deselve vergeven ende dencken dan vrij van 't oppassen der verckens te wesen, sulcx dat volgens dien de vrije luyden allomme+ deselve dickmael sijn aengepresenteert omme die aen te focken ende gemest te leveren aen d' E. Compagnie voor 2½ stuyver lb. levendich, 24 uyren +135 voor

1. Van Mal. *nipah*, 'water- of moeraspalm' (Klinkert: *Mal-Ndl. Wdb.*). Opvallende diftongering van *i* onmiddellik na ontlening.
2. Nie die Ndl.-Indiese *palmiet*, 'toppen .... van den palmboom, die als groente gegeten worden' nie, maar 'n waterplant (*Prionium palmita*), WNT XII. 245. Scholtz sê: 'Die naam is hier vermoedelik gegee omdat die *Prionium serratum* inderdaad enigsins na 'n klein palmboompie lyk' (*Naamgewing*, ens., bls. 25).
3. d.w.s. met 'dese fluyt', hoërop genoem.
4. d.w.s. *daertoe*.

deselve sullen gewoogen ofte geslacht worden, etc., doch door de lantbouwers altijt g'excuseert[1.] sijnde, vermits sijluyden de verckens niet wel uyt haer cooren souden cunnen houden, ende op te hocken haer te costelijcq valt;

Ende daeromme goetgevonden wesende deselve aen te bieden soowel de getrouwde ministers van d' E. Compagnie als de borgers hier omtrent 't fort woonende ende meest handtwerckers sijnde, waerop sijluyden goede gelegentheyt hebben te leven ende daeromme, gelijcq de lantbouwers tot noch niet toegelaten sijnde melckbeesten te houden, vermits de lantbouwers veele costen ende arbeyt hebben te doen ende sonder melckoeyen ende schapen qualijcq bestaen souden cunnen, etc., om dat haer de mest op 't landt oocq nodigh sij, -

Soo is eyntlijcq verstaen ende g'accordeert de gemelte Compagnie's verckens, op de conditien voorsz., over te laten navolgende persoonen, in getale ende ten prijse als te weten:

3 zeugen vol jongen à 7½ gl., uytgekosen bij Wouter Cornelisz Mostaert, vrij meulenaer ende steenbacker, getrouwt, ende met sijn vrouw alhier bij 't fort woonende.

1 zeuge, idem vol jongen à 7½ gl., uytgecosen bij Hendricq van Zurwarden, vrij cleermaecker, idem getrouwt ende bij 't fort woonende.

21 stucx zeugen ende beeren, sijnde alle de rest, cleyn ende groot, siecq ende gesondt, lam ende creupel, soo se gaen ende staen, bij Janneken Boddijs, huysvrouw van den sargeant deser fortresse, mits onder dese 21 stucx begrepen ende haer belooft is d' eerste Hollantse zeugh die met de schepen, sonder jongen, uyt 't Vaderlandt sal overcomen, vermits sij al 't refuys, sleghst ende cleyn goetjen, is aennemende voor 4 gulden yder door malcanderen, onder die conditien dat niemandt van allen voor[+] eerst meer als een vercken voor hun eygen huyshoudingh jaerlijcx sullen mogen te mesten leggen ende slachten, maer vooreerst alles gehouden [+]135v sijn aen d' E. Compagnie te leveren ten prijse voor dato gestelt ende hierboven aengeroert, ter tijt deselve door aenteelt sooveel sullen wesen vermenichtvuldicht datter meerder van sal cunnen gemist worden, alsoo bij die middel gehoopt ende vertrouwt wordt den aenteelt beter als voor desen ende eerst terdegen wat beschieten sal.

Ende opdat de verckens geen schade in Compagnie's noch der vrije luyden ende particuliere thuynen en souden cunnen doen, sullen de eygenaers besorgen deselve altijt met een drie-cantich hecq[2.] (bij d' E. Compagnie in treyn[3.] gebracht) om den hals te gaen, ten eynde deselve door geen heggens cunnen lopen, op verbeurte van 12 stuyvers schutgelt voor den geweldiger ende vergoedinge van de schade bij de verckens te doen, mits elcq sijn thuynen dan oocq sal hebben soo dicht ende stercq te maecken ende bepaggeren datter de verckens met de heckens om den hals niet sullen cunnen uyt- ende inlopen[(z)].

1. verontskuldiging voor gesoek.
2. raam.
3. gebruik, swang.

Ende alsoo den vrij borger Wouter Cornelisz. Mostaert van Utrecht, met Jan Reyniersz. in compagnie samen geweest, vermits de compste van dito Jan Reyniersz. huysvrouw van denselven nu is affgescheyden[1.], doch bij hem gelaten heeft alle de melckoeyen, trecqossen, wagen, ploegh, eggen, ende voorts alle 'tgundt tot den landtbouw van cooren, booter, melcq, etc., is behoorende, behalven alleen de helfft, sijnde 7 stucx, van de Hollantse schapen, waerop denselven geen raedt off cans siet alleen heen te comen, sulcx vermits hem is verstaende op 't grutten[2.] ende meelmalen, ende volgens dien versoeckende dat hem moge werden vergundt de rosmeulen[3.], omme onder redelijcke conditien met eygen dienaers ende slaven alle meel ende grutten te malen tot gerieff van d' E. Compagnie ende vrije luyden, ende in gevolge daertoe vooreerst 4 ofte meer bequaeme trecqossen, nevens sulcx meer als hem tot begin ende uytvoer sijnes wercx mochte nodich wesen;

Op 'twelcke, bij den Raedt overleyt dat men in de meulen ten minste drie man sal cunnen excuseren[4.] dieder, na genomen preuve, haer in besich weten te houden, rede[5.] maer met het weynige uyt 't Patria becomen bedorven saetcooren datter vooralsnoch maer gansch luttel te maelen valt ende aen bevonden[6.] is, vermits deselve[+] niet meer doen als tot welcke sijluyden met strengicheyt worden aengeprest, behalven dat door deselve oocq licht de steenen bedorven ofte niet wel geset [+136] worden, etc., hoedanigh nonchelance men in veel saecken met sommige Compagnie's ministers[7.] subject is, voornamentlijcq daer men selffs niet altijt can bij wesen, behalven de fraude welcke der bovendien veeltijts oocq al groff genoech onder loopt, - Soo is, gemerct voorsz. Wouter Cornelisz een deuchtsaem ende naerstich, nuchteren man ende jegenwoordigh oocq met een naerstige vrouw (soo altoos schijnt) getrout is, die wel schijnt voort te willen, voor d' E. Compagnie vorderlijcq geacht de meulen aen denselven over te doen. Ende derhalven tot nader goetvinden onser Heeren Meesters uyt 't Patria met hem g'accordeert onder dese navolgende conditien, namentlijcq, dat hij sal hebben voor sijn rogh- off taruwmaelen 2 stuyvers ende moudt[8.] een stuyver per schepel, beneffens een pondt op yder schepel voor stuyffmeel[9.].

Aengaende de grutten, blijfft noch gesurcheert[10.] tot den oegst sal in wesen, om te proberen off het sonder eest[11.] met de son gedrooght sal willen gaen, dan off men de garst, gelijcq in 't Vaderlandt, mede sal moeten op den eest drooghen, dat vermits de consumptie van branthout veel scheelen soude;

Ende vooreerst den taruw ende rogh, etc., altemalen in Compagnie's macht te houden ende alle particulariteyten[12.] in de graenen sooveel mogelijck te weeren, is

1. d.w.s. Mostert het uit die vennootskap met Reiniers getree na die koms van laasgenoemde se huisvrou.
2. graan (hawer) breek tot grutte (Eng. *groats*).
3. meul deur 'n perd in beweging gebring.
4. sonder klaarkom, spaar.
5. alreeds.
6. <*luttel*> *aen bevonden is*, weinig te beteken het.
7. dienaars.
8. In hs. en by Brill *mondt*.
9. 'dat gedeelte van het meel dat in de molen verstuift,.... en dus in mindering komt van hetgeen de molenaar moet afleveren' (WNT XVI, 275).
10. opgeskort.
11. soort haard of oond om die graan op te droog. 'n Byvorm van *eest* is *est*, ons Afr. *es*, vuurerd.
12. privaat bedrywe.

denselven wel expresselijcq verbooden voor niemandt, 't sij vrije luyden off andre, vooreerst noch te maelen, vermits deselve, volgens de conditien met d' E. Compagnie aengegaen, verbonden sijn alle den taruw ende rogh aen d' E. Compagnie te leveren, om dan vandaer hun brootmeel wederom te haelen ende te letten datter vooreerst niet meer wordt geconsumeert als elcq tot sijn omslach nodich sal hebben, ten eynde niet te veel onnuttelijcq aen sommige hare kenisse op de schepen verquanselt ende verquist werde, gelijcq daervan rede al schadelijcke exempelen sijn gebleecken ende waerdoor dese plaetse van hun eygen lijfftocht[1.] telckens wordt ontbloot, mitsgaders Compagnie's oogmercq te beswaerder[2.] getroffen om de schepen hier aencomende met versch broot ende gort, etc. te versien, ende waeromme vooreerst oocq geen ander backers sullen werden toegestaen als die voor d' E. Compagnie sullen backen, ter tijt het soo overvloedich van granen worde, dat het d' E. Compagnie sonder[+] verleth sal cunnen ende mogen missen, etc.

Wijders aengaende de meulen sal hem, vrij meulenaer, het toebehooren van cleeden tot den eest, buyl[3.] ende waykisten[4.], etc. altemalen eerst beschickt ende op de gangh gebracht worden ende hij dan vorders alles beneffens sijn eygen ossen, knechten ende slaeven, etc., altemalen tot sijnen laste ende risico, mitsgaders oocq instaen voor alle ongelucq van brandt door hem ofte de sijne van binnen ontstaende, ofte wes in de meulen breecken ofte tot schade ontstaen mochte, schoon d' E. Compagnie de meulen voor eygen aen haer selffs blijft behouden, mitsgaders oocq de solders tot bergingh van granen daer bovenop gemaeckt, in vougen voorhaelden meulenaer maer tot sijn gebruyck sal hebben de meulen met den eest, buyl, fist[5.] ende waykisten, neffens al dat daer meer toe behoort, doch als geseyt, 'tgene breeckt ende alle reparatien sal blijven tot sijnen laste, boven de schade van brandt, etc. ten eynde denselven te beter sorge moge comen te dragen, etc. [+]136v

Ende nademael voorsz. Wouter Cornelisz Mostert oocq is een goet steen-, tichel-, ende pannebacker, ende het maelen vooreerst noch weynich sal beschieten, vermits gelijcq voorsz. doch noch maer weynich verbroeyt[6.] Vaderlants becomen saetcooren jegenwoordich te maelen valt ende volgens dien 'tselve eerst over jaer ende dagh yetwes sal beginnen te beschieten, - Soo is hem oocq toegestaen een steenbackerije op te mogen stellen, mits die steen wel ende hardt genoegh op de keur (door gecommitteerden uyt de Raedt te nemen) backende 8 duym langh, 4 duym breedt ende 2 duym dick[7.], mitsgaders deselve te leveren, namentlijck die d' E. Compagnie van doen heeft, voor vijff't duysent doch onder den borger sal se mogen vercoopen tot 6 guldens.

1. levensmiddele.
2. beswaarliker, moeiliker.
3. ‘werktuig, bestaande uit een grote cylindervormige zeef, besloten in een houten kast, waardoor de ... molenaar .... de versch. soorten van bloem en de zemelen uit het meel scheidt’ (Van Dale).
4. ? Onder die samestellinge met -*kist* in WNT kom *waaikist* nie voor nie.
5. Vir *fust*, vaatwerk?
6. bedorwe, vermuf.
7. Is dit die afmetings van die ou Kaapse stene?

Ende aengaende de pannen om huysen te decken, sal hierna prijs opgemaeckt worden als daervan eerst preuve gesien sal wesen.

Blijvende wijders in allen gevalle subject alle soodanige vordere impositien ende gerechticheden[1.] als onse Heeren Meesters ende d' Overicheyt alhier op approbatie van deselve Haer Ed. in tijt ende wijle naderhandt op 't een ende 't ander sullen ofte[+] mogen goetvinden te beramen. [+]137

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, datum ut supra.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

27 *dito*, fray, liefflijcq weer ende 't luchjen variabel. Is niet sonders voorgevallen, anders als dat den tolcq Doman met ymandt van de principaelste Caepmans wilden aen boort varen om de bedongen twee sacken broot, een vatjen brandewijn, 2 à 3 stucken specq ende tabacq van yder schip te halen, maer is hem geseght, dat de Caepmans eerst haer belofften (tot noch over in gebreecken gebleven) souden voldoen, namentlijck de bedongen beesten ende schapen voor elcq aencomend schip ende Sondaeghs voor 't forts volcq, etc., ende soolange sij sulcx niet volbrachten, souden niet met al van de schepen genieten, sonder dat wij ons laten blijcken d' oorsake hierdoor al gebooren ende reden gegeven is om na desen ten dien eynde met fondament[2.] hostagiers te houden van de principaelste uyt haren trop ende haer alsoo tot hunne gemaeckte conditien als dan te constringeren.

Sondagh, *den* 28 *dito*, 's morgens liefflijcq, droogh doch seer coudt weer, soodanich dat in sommige mourassen ende rietvelden wel een halve vinger dicq ijs vroos[(aa)].

's Avonts isser 60 man, van de fluyt *Nieupoort* aen landt gecomen, na Compagnie's corenlandt gestuyrt om daervan morgen tot Woonsdagh toe noch eenige boomen uyt te roeyen ende tot boulandt claer te maecken.

29 *dito*, weer ende windt als vooren.

30 *dito*, mistich, nat weer en de wint westelijcq, waermede de boot, *Schapejacht*,[+] van 't Robben-eylandt wederom quam met navolgend brieffken geschreven, ende luydende als te weten: [+]137v

'Aen den Commandeur, etc.

Alsoo den 25, op Donderdaghavondt, deur UE. ordre affgevaerdicht ben, sijn[3.] deur de donckerheyt des nachts ende den stroom die om het eylandt treckt, ben[4.] het eylandt misgedreven, jae, soo veer in zee gedreven geweest, dat het Robben-

1. regte, privileges.
2. grond van redes, goeie gronde.
3. Overhagen se werkwoordelike vorme is baie verward! Sou hier 'n *wij* weggeval het?
4. Brill het hier *bennen*.

eylandt niet en conde sien. Des ander daeghs tegen den avondt, alsoo niet oplaveren conde, moest het aen de overwal anckeren; hebben daegs daernae weder gelaveert, soodat op Saterdaghs achtermiddagh ben aen het Robben-eylandt gecomen. Dachte oocq dat Eva[1.] doot was, zeesiecq sijnde, maer het weer sigh bedarende, werdt weder heel wel. Het reebockje is wel overgecomen, loopt over het eylandt ende eet wel.

Nevens dit gaet niet meer als een Hollantsen ram; souden meer gesonden hebben, maer alsoo juyst nu door het loopen in 't krael twee à drie begonnen te lammeren, soodat UE. gelieft voor dese mael gelieft[2.] te excuseeren dat niet meer en can senden.

Actum op 't Robben-eylandt, den 29 July 1658.
(Was geteyckent:)
Rijck Overhagen.'

't Weer nam op den dagh meer toe met regenbuyen ende harde variable winden, meest uyt de[3.] Zuyden ende Westen.

Ende nademael geen schapen voor eerst van 't eylandt meer sullen gehaelt ofte aengebracht worden, is ordre gestelt dat het *Schape-jachtjen* al geduyrich, voor 't[+] ledighleggen, zoden derwaerts sal aenbrengen ende telckens met een ladingh [+]138 schulpen wederom comen om calcq van te branden.

Ultimo dito, onstuymigh weer en de wint meest Z.Z.Oost, is verhaelde *Schapejachjen* ten gemelten fine na voorsz. eylandt gevaren.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 343-344. K.A.
(b) Hier het ons die eerste werklike ernstige botsing tussen Van Riebeeck se manne en die inboorlinge. Dit was duidelik dat die Kommandeur, ten spyte van sy volgehoue beleid van vrede, geduld en takt, met verloop van tyd tog verplig sou wees om 'n fermer houding in te neem.
(c) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 345. K.A.
(d) Ibid., p. 346.
(e) Ibid., pp. 347-350.
(f) Hierdie ooreenkoms is histories betekenisvol, omdat dit die eerste van 'n lang reeks verdrae is, wat in die loop van die Suid-Afrikaanse geskiedenis tussen blankes en inboorlinge aangegaan is. Soos so baie van die latere ooreenkomste, sou dit egter spoedig nutteloos blyk, aangesien die inboorlinge - met 'n morele kode wat totaal verskillend van dié van die blankes was - geensins die implikasies van so'n ooreenkoms verstaan het nie en hulle in werklikheid nooit ernstig daardeur gebonde geag het nie.
(g) Uit die oogpunt van die Hottentotte, wat nie maklik van hulle skape en beeste afskeid geneem het nie, was hierdie voorwaarde, as dit letterlik opgeneem word, taamlik hard. Op grond van hulle ondervinding met die inboorlinge, het Van Riebeeck en sy Raad egter goed geweet dat die Hottentotte enige voorwaarde van hierdie aard nie stiptelik sou uitvoer nie, sodat die Kommandeur begryplikerwyse verkies het om hulle swaar terme op te lê.
(h) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 351. K.A.
(i) Ibid., pp. 352-356.
(j) Vir hierdie instruksie van Van Goens sien C. 700: *Mem. en Instr.*, 1657-1685, pp. 5-25. K.A.
(k) Noordwes van Kaap Agulhas. Sien Godée Molsbergen: *Reizen in Zuid-Afrika*, III (*Tochten naar het Oosten*, 1670-1752), pp. 4 en 25; *Tabulae Geographicae Coloniae Bonae Spei*, plate VI en VIII; en *Klare Besgryving van Cabo de Bona Esperanca* (Komitee vir Boekuitstalling, Van Riebeeck-Fees 1952), p. 33 (teks, kaart), p. 19 (teks) en p. 34 (vertaling), noot 20.

1. Sy het vermoedelik haar oom, Herrie, gaan besoek.
2. Een van die twee *gelieft's* is oorbodig.
3. Sic.

(l) Formosa. Van Riebeeck het reeds vóór sy koms na die Kaap ondervinding in Japan en Formosa opgedoen, waar hy in die tyd van François Caron (wat een van die Kompanjie se bekwaamste manne in die Ooste was) as ondergeskikte amptenaar diens gedoen het. Vgl. Godée Molsbergen: *Jan van Riebeeck*, pp. 20-27.

(m) 'n Instruksie en eed vir die deurwaarder en bode van die Skepenebank (die lokale geregshof en bestuursliggaam) van Batavia is in 1625 aangeneem. Hierdie amptenaar sou onder die balju dien, dagvaardings aflewer en owerigens min of meer die werk van 'n gewone bode verrig. Vir sy vergoeding, wat hy uit die verskillende vertakkinge van sy werk getrek het, is ook uitvoerig voorsiening gemaak. Sien Van der Chijs: *Nederlandsch-Indisch Plakaatboek*, 1602-1811, I (1602-1642), pp. 148-152. Tien jaar later volg die instruksie, salarislys en eedformulier van die deurwaarder en bode van die Raad van Justisie van Batavia. Die pligte en eed van die deurwaarders van die twee liggame was prinsipieël dieselfde. Ibid., pp. 372-380. Toe die Nederlandse reg vir Oos-Indië in 1642, tydens Anthonie van Diemen, in die Statute van Batavia gekodifiseer is, is daar ook aan die amp van deurwaarder en bode aandag gewy. Ibid., 488-490.

(n) Dit lyk na 'n vry harde behandeling van hierdie Hottentotte, maar, soos later sal blyk (bv. 3 September 1658), het Van Riebeeck in werklikheid tog vir hulle kos gestuur.

(o) Sien briewe aan Rijck Overhagen. *Daghregister*, 3 en 23 Mei 1658.

(p) Rijck Overhagen, wat op 29 Januarie 1658 (sien *Daghregister* onder hierdie datum) op Robbeneiland diens aanvaar het, het blykbaar nog nie veel ondervinding van toestande op die eiland gehad nie. Hy sou spoedig uitvind dat hierdie mening veels te optimisties was.

(q) Hierdie siekte was, volgens die simptoom wat hier genoem word, niks anders as geilsiekte nie, wat tot vandag toe groot verliese vir skaapboere in Suid-Afrika veroorsaak het. Vgl. Thom: *Geskiedenis van die Skaapboerdery in Suid-Afrika*, pp. 262-263.

(r) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 815-819. K.A. Vir die skipper van die *Maria* was 'n instruksie ingesluit, waarvolgens hy die suidkus van Suid-Afrika moes ondersoek en in kaart bring.

(s) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 356. K.A.

(t) Dit sal opgemerk word dat Van Riebeeck se houding geleidelik fermer geword het, wat 'n verstandige beleid was, aangesien die inboorlinge - soos in Suid-Afrika welbekend is - geneig was om weifeling en toegewendheid as tekens van swakheid te beskou.

(u) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 357. K.A.

(v) Sien kaart van vryburger-neersetting elders in hierdie band.

(w) C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, p. 1060. K.A.

(x) Dit klink vreemd, omdat die Liesbeekrivier - soos ons dit vandag ken - nie oor hierdie afstand as bevaarbaar beskou kan word nie, selfs nie vir klein skuite nie. Ons moet egter onthou dat toestande in Van Riebeeck se tyd totaal anders was as vandag, ná drie honderd jaar van opruiming, bewerking en stadsaanleg.

(y) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 359-363. K.A.

(z) Hierdie paragraaf is drie dae later in die vorm van 'n plakkaat publiek bekend gemaak. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), p. 36.

(aa) Natuurlike ys kom vandag, selfs in die koudste tyd van die jaar, vrywel nie aan die Kaap voor nie.

Augusty anno 1658

+ *Adij*, *primo dito*, 's morgens fray, liefflijcq, helder sonneschijn-weer ende stilte. Sijn des namiddaghs d' opperhooffden van de fluyt *Nieupoort* g'intregeert de brieven +138v ende pampieren aen d' Ed. Heeren[4.] Gouverneur-Generael ende d' E.E. Heeren Raden van India[(a)], ende daermede gegeven haer affscheyt om met den eersten goeden windt uyt dese bay t' seyl te gaen ende hun reyse na Batavia te vervolgen, gelijcq ten dien eynde oocq twee uyren na midnacht, 't luchjen Zuyt-Zuyt-Oost wesende, sijn vertrocken ende de bay fray uyt in zee geraect. D' Almogende wil se vorder behouden reyse verleenen.

2 *dito*, 's morgens idem, liefflijcq weer ende 't luchjen Zuyt-oostelijcq.

Is den Chajnouquas capiteyn, Chaihantima (dickmael voornoempt) weder aen 't fort verschenen met 13 koeyen, die hem affgehandelt wierden. Ende gevraeght waerom niet, gelijcq in den eersten, met grooter partijen affquam, antwoorden dat d' inwoonders overal meest met coper vervult waren ende voortaen telckens niet meer aff te brengen stondt.

4. I.p.v. *Heer*.

Hem, gelijcq voor desen eenige andre oocq gedaen, verthoont sijnde monsters van al de sorteringe coralen, die van 't Gunese cargasoen bij 't pachuys noch overich leggen, wierden bij denselven (gelijcq de vorige) oocq niet g'acht, selffs de fine[1.] noch 't alderminst, willende van de sleghte roode wel eenige hebben tot vereeringe, maer niet om yets weder voor te geven, sulcx dat coper 't beste is ende tabacq, brandewijn, broot off rijs tot toegift op de handelinge.

3 *dito*, 's morgens is denselven met eenige vereeringe van coper, cralen, tabacq, een staff ijser, broot ende brandewijn weder vertrocken, met belofte van haest weder met een cleyn partijtjen aff te comen.

De rogh met *Nieupoort* becomen, soowel als den taruw, in 't water geleght ende[+] bevonden sijnde mede fray te spruyten, is ordre gestelt oocq altemalen te laten [+139] versayen ende volgens dien aen de vrije luyden mede omgedeelt, hopende Godt de Heere 'tselve beter sal laten voortcomen als 't vorige becomen zaetcooren, dat altemalen onbequaem om te versayen overgecomen ende verbroeyt was.

Heden middagh, 't luchjen Noordtwestelijcq sijnde, quamen daermede Compagnie's ende der vrijeluyden vaertuygen, *Schapejacht* ende *Peguyn*, aen 't hooft te arriveeren, 't eene met 3 schapen ende een ladinge schulpen voor d' E. Compagnie desen morgen van 't Robben-, ende 't ander met vogels, eyeren ende over de 1400 lb. gesouten robbevleys voor de slaven van 't Dassen-eylandt gistermorgen vertrocken.

Met welck voorsz. Compagnie's vaertuygh, ofte opgeboeyde boot *Schape-jacht*, 't onderstaende brieffken wierd gebracht, sijnde door die van 't Robben-eylandt geschreven, ende luydende als te weeten:

‘Aen den Commandeur, etc.

E.E. Heer,

Ul.[2.] brieff mij ter handt gestelt, hebbe daeruyt verstaen hier schulpen aen strandt souden opgesocht worden, hetwelcq gedaen is, sooveel als Willem[(b)] seyt hij voeren kan. Versoecke UE.E.[1.] gelieft twee schoppen te senden om deselve van strandt op te scheppen. Terwijl ick aen de Caep ben geweest ende nu ben <hier> geweest, sijn sestien jonge lammeren gecomen, waervan eenige oyen sijn die haer jonge niet cunnen opbrengen. Verhoope UE.E. indachtig is, ick bij UE.E. sijnde, spracq van het weynich genot van onse brandewijn; waerop UE.E. tot antwoort gaff: als het brieffken hadde, soude dan het selvige cunnen crijgen; waernae ick gesocht hebbe, hetselve gevonde sijnde, late UE.E. het toecomen. Hiernevens gaen drie schapen,

1. Vermoedelik 'n term uit die handelstaal. Van Port. *fino?*
2. Tot nog toe het Overhagen die afgekorte aanspraakvorm *UE. (Uwe Edelheid)* in sy briewe gebruik, Van Riebeeck *Ul. (Uluyden)*. In hierdie brief begin O. met *Ul.* en gebruik verder *UE.E.* (wat *Uwe Edelheden* sou kan beteken). Sowel *Ul.* as *UE.E.* is blykbaar tot formules geworde afkortinge wat ook in die enkelvoud kan gebruik word. Met 'n getrouer teks kan Kloeke se ondersoek (vgl. *Herkomst*, ens., bls. 296 vlg.) verder voortgesit word.

1. Vermoedelik 'n term uit die handelstaal. Van Port. *fino?*

onbequaem tot den aenteelt. Soude UE.E. meer senden, maer sal deselve gaen laten tot datter schepen comen.

Actum op 't Robben-eylant, den 3 Augusty anno 1658.

(Was geteyckent:)

Rijck Overhagen.'

+ *Sondagh*, *den* 4*en*, 's morgens fray weer met betogen lucht ende noordlijcke windt.
5 <*dito*>, vuyl, nat weer ende windt Noordt-West. +139v

'Maendag, den 5en Augusty, 1658(c).

Op dato ons met ernst aenwesende de vrije Saldanha-vaerders, gelijcq voor desen oocq meenichmael geschiet sij, om ten redelijcken prijse noch te coop te mogen hebben tot haren dienst ende gerieff de opgeboeyde boot *Schape-jacht*, vermits haer de *Peguyn* alleen te weynich ende cleyn valt, ende sijluyden dan fray souden gestelt wesen omme oocq de eylanden in de Saldanha-bay, soowel als 't Dasseneylandt, te bevaren ende d' E. Compagnie dan te meer van robbevleys voor de slaven cunnen versien, etc.;

'Twelcke bij den Raedt overleyt ende ingesien sijnde, dat voorsz. *Schape-jachtjen* daertoe expres was opgemaect, behalven noch een ander op stapel staende omme oocq, in plaetse van 't verongelucte *Robbe-jacht*, ofte een galjot, daermede de schapen over ende weder van 't Robben-eylandt te voeren;

Ende wijders oocq dat men 't dan, met een vaertuygh noch op stapel staende om 't Robben-eylandt te bevaren, vooreerst sal cunnen alleen affsien, om daerdoor ten minsten drie à vier man (op 't ander nodigh) mogen excuseren, dat gecalculeert is met 't vaertuyghsslijtagie ende risico, etc., wel eens sooveel soude costen als al 't robbevleys 'twelcq daermede jaerlijcx can aengehaelt worden, vermits het de gemelte vrije luyden d' E. Compagnie voor ½ stuyver 't lb. gesouten sijn leverende ende toebrengende;

Soo is eyntlijcq na rijpe deliberatie goetgevonden ende g'accordeert voorsz. *Schapejachtjen* (opgeboeyt van de tweede boot van 't *Wapen van Hollandt*, langh over steven 29 ende wijt schaers 7 voet) de gemelte vrije Saldanha-vaerders met seyl ende treyl, soo 't jegenwoordich is varende, over te doen tot drie hondert+ guldens eens, onder besprecq[1.] ende conditie dat sijluyden dan sullen versorgen[2.] +140 d' E. Compagnie, geduyrich ende altijt wanneer se hier comen, behoorlijcq ende competent met robbevleys voor de slaven worden versien.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum ut supra.

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeeck

Roeloff de Man

Jan van Harwarden

Abraham Gabbema, secretaris.'

1. afspraak, ooreenkoms.
2. sorg (daarvoor).

6 *dito*, 's morgens redelijcq goet weer ende 't luchjen variabel, waermede eenige van de vrije Saldanha-vaerders met verhaelde *Schapejachjen*, vernoempt *Zeeleeuw*, al derwaerts aen t'seyl gingen.

Ende quaem tegen den avondt een fluyt voor de bay die, vermits 't coeltjen na 't Z.Z.Oosten schoot, niet eer coste ter rheede comen als wat laet in den nanacht, sulcx den schipper, genaempt Pieter Jansz. Pietman, en de bouchouder Jacoma Borghgrave, des anderen daegs, den

7*en*, 's morgens tesamen aen landt comende, rapporteerden dat het was de fluyt *Leerdam*, met *Nieupoort* den 16 April verleden in compagnie uyt Texel geloopen met 172 gegagieerde coppen, waervan 3 overleden ende noch eenige aen 't scheurbuyck lagen, gingen ende stonden, waertoe ten eersten allerhande moes, aert-, ende thuynvruchten, neffens een koebeest ende schaep na boort geschickt wierd.

Waren seer spoedigh door de liny geraeckt, maer hadden tusschen d' eylanden van Martijn Vaas[(d)] ende hier door stilte ende contrarie-windt wat gesuckelt ende geen schepen altoos vernomen, nochte oocq ergens aengeweest.

Soo wierd oocq 't zaetcooren uyt voorsz. fluyt datelijcq aen landt gehaelt om ten[+] eersten noch in de grondt te werpen, waertoe 't landt al op voorraedt is ende wort [+]140v claer gemaect, mitsgaders d' opperhooffden gelast tegen morgenavondt 60 man aen landt te senden om noch al meer landt van 't geboomte te laten ontruymen ende schoon te maecken, ten eynde de ploegh daerdeur sal cunnen gejaeght ende noch sooveel dit saysoen gesayt worden als emmers doenlijcq wesen sal.

's Avonts is 't ander vrijmansvaertuygh, de *Peguyn*, met een Z.Z.Oostewindt mede na 't Dassen-eylandt vertrocken om eyers, vogels, traen ende robbevleys te halen.

8 *dito*, fray weer ende 't luchjen Z.Zuyt-Oost.

9 *dito*, 's morgens ruygh weer met motregen ende stijve N.Westewinden, waermede omtrent midnacht aen 't hooft geretourneert was 't vrijmansvaertuygh, de *Zeeleeuw*, met vogels ende veel eyeren om onder den borgers ende aen de schepen tot bysonder goede versnaperingh te vercoopen, beneffens 6 halff amen traen ende 1400 lb. robbevleys gelevert aen d' E. Compagnie voor derselver slaven, sijnde den 6en verleden 's middaghs van hier vertrocken ende gisteravondt weder van 't Dasseneylandt herwaerts aen, sulcx haer last vandaer in drie etmael gehaelt ende seer spoedigh hier aengebracht hebben.

10 *dito*, idem, vuyl weer en de wint Noordtwestelijcq.

Sondagh, *den* 11 *dito*, weer ende windt als vooren. Insgelijcx ook den 12*en*.

Vollen maen, *den* 13 *dito*, nat weer ende wint als boven, was de *Peguyn* onverrichter reyse wederom gekeert, hebbende vermits dese westelijcke contrarie-windt verder als 't Robben-eylandt niet cunnen comen.

's Nachts sijn de Saldanha-vaerders met haer twee vaertuygen *Peguyn* ende *Zeeleeuw*[+] tegelijcq weder na 't Dassen-eylandt vertrocken met een variabel luchjen. [+]141

14 *dito*, 's morgens fray sonneschijn-weer ende 't luchjen variabel.

15 *ende* 16 *dito*, idem, ende sijn heden d' opperhooffden van de fluyt *Leerdam* haer affscheyt gegeven, mitsgaders g'intregeert de brieven ende pampieren aen d' Ed. Heeren[1.] Gouverneur-Generael ende d' E.E. Heeren Raden van India[(e)], neffens ordre omme met den eersten goeden windt die Godt sal gelieven te verleenen, hunne vordere te doene reyse na Batavia te vervolgen.

17 *dito*, goet weer, doch de wint Noordt-West ende dierhalven contrarie voor de fluyt *Leerdam* om de bay uyt te seylen; des hij tusschenwijle noch een boot water liet halen.

Op dato sijn den vrij visser Maerten Jochumsz. alle beyde sijn slaven weghgelopen, daer Hottentoos ten eersten achter heen gesonden worden.

Sondag, *den* 18 *dito*, doncker, betogen, noordlijcke, coude lucht met dicke motregen op den dagh, als wanneer de wint oocq redelijcq stijff van den Noordt-Westen aencoelden.

19 *ende* 20 *dito*, idem, tot belet van voorsz. fluyt's vertrecq, ende quamen d' uytgesonden Hottentoos wederom met raport, dat sij de slaven bovengenoempt niet hadden cunnen weder opspeuren, noch vinden.

'Dincxdagh, den 20en Augusty, 1658[(f)].

Gemerct d' E. Compagnie jegenwoordigh versien is met een getal van over de 240 jongh ende oude koebeesten, daer onder gereeckent alle de ploegh- ende wagenossen, beneffens veele jonge aencomelingen, noch te cleyn om te arbeyden ofte voort te focken, echter boven deselve een redelijcq getal om te dienen tot ververssinge van Compagnie's aencomende schepen, indien niet in consideratie quam den vorderen nodigen aenteelt, vermits van d' inwoonders doch niet genoegh ende dat oocq maer slecht, out, uytgeslooft goet en can gehandelt worden;

[+] Ende dat onse Heeren Majores ons per derselver successive brieven gansch serieus ende ernstich ordonneren ende bevelen omme, soowel als tot den [+]141v landtbouw oocq alle mogelijcke middelen ende debvoiren aen te wenden tot den aenfocq van meergenoempt bestiael, als sijnde 'tselve noch vooreerst 't principael ooghwit ende intentie van d' E. Compagnie, ende volgens dien bij Haer Ed. verstaen wordende dat men de vrije luyden 't houden van bestiael sal open ende vrij laten, mits sij niets van d' inwoonders en sullen vermogen te handelen, - Soo is bij den Raedt, na overlegh van saecken, goetgevonden de gemelte vrije luyden met goet deel drachtige koeyen te versien, doch vooreerst maer alleen die haer op den lantbouw erneren ende plaets gemaeckt hebben deselve te cunnen houden ende bewaren, als sijnde haer de mest oocq hooch nodich op het landt ende moetende alleenlijcq heencomen ende leven van de vruchten, die Godt de Heere door sijnen zegen sal gelieven te verleenen, ende volgens dien d' andre vrije luyden, als: vissers, cleermaeckers,

1. Sic.

meulenaers, wiltschutten, backers, timmerluyden, houtsagers, etc., die den dagelijcxsen penningh tot hun onderhoudt van den beginne aff genieten ende (soo gemerct wort) heel wel daerop te cunnen strecken, 't bestiael noch te onthouden ende verbij te gaen, ter tijt de lantbouwers ('t meeste aen gelegen ende 't bestiael meest nodigh ende noch al gebrecq hebbende) daervan competent ende behoorlijcq sullen wesen versien; volgens welcke dan verstaen is elcq huys van deselve lantbouwers, boven hare trecqbeesten die se jegenwoordich hebben, te versien voor eerst met noch ses goede, drachtige koeyen, ende dier haer vrouw ende kinderen bij hun hebben, met 12 stucx, om jonge beesten te mogen aenfocken ende haer oocq te beter op de melcq ende booter te erneren, daer se redelijcke proffijten van comen te trecken, sullende wij ons met 't overschot sien te behelpen tot ververssinge voor de schepen bovengemelt, soo verde het sal mogen strecken, ende uytten handel van d' inwoonders, daer noch bij te comen verhoopt ende verwacht wort.

Ende nademael d' E. Compagnie oocq versien is met over de 600 stucx schapen, welckers mest den lantbouwers mede alsoo nodich als van de koebeesten op haer landt is, mitsgaders oocq ingesien dat Compagnie's dienaers, als oppassers over deselve gestelt, op den aenteelt soo heel wel niet en letten als 't wel behoort, jae, sommige de slimmicheyt weten te plegen, dat se in 't velt oude schapen steelswijse cunnen slaen[1.] ende met de jongen die geworpen worden haer getal (als den trop wat groot is) weten te stoppen[2.] ende vol te houden, volgens exempelen voor dato meenichmael tot Compagnie's schade gebleecken, etc.,

Soo is oocq goetgevonden elcq huys van de lantbouwers, beneffens haer jegenwoordige[+] schapen noch tot 50 stucx toe te doen, ende dat al te malen goede oyen ofte moerschapen, met die conditie dat elcq ten minsten een Hollantsen [+142] ram daer sal hebben bij te houden, om alsoo t' eenemael in Hollantsen aert te comen, alsoo aen 't halff slach rede bevonden wordt, dat se meerder jongen voort- ende opbrengen door de melcq die se meerder geven als de Caepse schapen. Ende dat al de rammen die de Caepse schapen werpen sullen, gesneden ende tot bequaem ouderdom gecomen wesende, aen d' E. Compagnie gelevert worden om te dienen tot te meer ververssinge van derselver passerende schepen, ende dat voor drie gulden yder, gelijcq haer de bovengemelte oyen sullen werden overgedaen, waerbij de lantbouwers dan in een goeden ploy[3.] sullen gestelt wesen ende fraye gelegentheyt hebben om niet alleen behouden te blijven, maer oocq wel wat te cunnen prospereren, alsoo boven allen 'tselve uyt hare aentheelende thuynvruchten, eyeren, gansen, hoenders, eenden, calcoenen, etc. goede voordelen cunnen maecken.

Ende dewijle Wouter Cornelis Mostaert, vrij meulenaer al van voor dato, 7 stucx Hollantse schapen heeft gehadt, is (onaengesien[4.] voorstaende exemptie) niet goetgevonden hem, schoon hij geen lantbouwer is, die aff te nemen, maer omdat <hij>

1. slag.
2. aan te vul.
3. goeie toestand. Volgens Van Dale Suid-Nederlands.
4. ondanks.

se nu heeft ende wel waerneempt, te laten behouden, mits geenige meer daertoe sal mogen copen, maer sigh met sijn eygen voor<t>teelt tevreden houden, ende beneffens alle andre hantwerckers (geen lantbouwers wesende) vorders mogen erneren met verckens aen te focken, dat de lantbouwers qualijcq cunnen doen omdat se deselve niet weten uyt het cooren te houden, als oocq met thuynvruchten, hoenders, gansen, eenden, calcoenen, eyeren, bijen, ende wes meer sij, selffs sullen cunnen ofte mogen goetvinden ende te raden worden.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

+ 21 *dito*, 's morgens helder, claer weer met een frisse Z.Z.Oostewindt, waermede de fluyt *Leerdam* al heel vroegh is t'seyl gegaen ende de bay uytgeraeckt. D' Almogende wil hem behouden op Batavia laten arriveeren. +142v

Heden is den Commandeur weder d' eerste mael na sijn sieckte(g) uytgeweest, hebbende de corenlanden ende -bouw overal wesen besichtigen ende op sommige saecken dienaengaende wat ordre gestelt, wijders oocq de vrije luyden allomme besocht ende aengesproocken, mitsgaders geseght dat elcq noch soo veel melckoeyen soude mogen haelen als in bovenstaende resolutie vervaet is, alsmede tegen morgen ende overmorgen sooveel wijngaerden[1.] als elcq op 't landt ofte tegen sijn huysen genegen is te planten, doch wierden van sommige om haer ongelegentheyt[2.] ende oncunde g'excuseert, ende andre maer een off twee aengenomen om tegen hunne huysen te planten, sijnde geenige van allen genegen daermede eenich landt te besetten; wes den Commandeur voornemens is door sijn particuliere vrije landtbouwers[3.] ende slaven met dese affgaende maen (de rechte tijt wesende(h)) een goet stucq van den Bosheuvel(i) met jonge affsettsels[4.] ende stecq[5.] van wijngaert advantagieus te beplanten, om in den aenfocq emmers geen versuym te laten comen maer die sooveel doenlijcq te vorderen, 'twelcq de vrije luyden mede wel eenighsints soude cunnen doen, alsoo haer saetcooren doch altemaelen in de grondt is ende daertoe nu wel tijt soude overschieten, maer willen liever haer nieuw landt (tegenwoordigh dagelijcx noch omploegende) braeck laten leggen om tegen 't aenstaende saysoen met coren te besayen, dat mede goet is, als oocq dat sij haer jegenwoordigh besigh houden met bouwen hunner huysen, schuyren ende corenbergen[6.], etc.

1. d.w.s. wingerdstokke.
2. d.w.s. dat hulle daar nie op ingerig was nie.
3. vryburgers in diens van die Kommandeur.
4. gewortelde ranke, vgl. o.d. 26 Aug. hierna.
5. steggies.
6. miedens.

22 *dito*, idem, moy weer. Sijn die aen d' oversijden van de reviere Liesbeecq, op Groenevelt ende daeromtrent woonen, naementlijcq Harmans, Brinckmans, ende Vasagies compagniën aengeseght, dewijle sijluyden door d' E. Compagnie nu soo treffelijcq in de beesten sijn geset, soo tot haer ploegen als melcq ende booter, etc.,+ dat sij nu nootsakelijck bij beurten ymandt van de hare (Duytsen ende eygenaers +143 wesende) alle dagen met goet schietgeweer op haer bestiael sullen hebben te passen ende de wacht houden, omdat sijluyden aldaer soo wel voor de Hottentoos niet bewaect leggen als die aen dees sijde der gemelte reviere woonen, ende volgens dien haer deselve, gelijcq voor dato dickmael geschiet is, niet weder ontvoert worden, als vallende het d' E. Compagnie anders te beswaerlijcq, ende oocq niet wel doenlijcq nochte bij te brengen, haer telckens weder met andre trecq- ende melckbeesten (soo op 't credit aen) te versien, etc., omdat tot besnijdinge[1.] ende schaersheyt in de nodige ververssinge van Compagnie's schepen van de inwoonders na genoegen niet can gehandelt worden, vermits deselve oocq maer oudt, onnut, uytgesloofft goet aenbrengen, sulcx dat elcq wat beter op den hooghnodigen aenteelt sal moeten letten. Ende opdat bovenstaende bevel, wegen de wacht over de beesten, te beter soude in achtinge genomen worden, sijn de verhaelde vrije luyden geseght, soo men haer nalatich bevindt, hun 't gemelte bestiael van d' E. Compagnie weder sal affgehaelt worden, ende waerop alle dagen visite sal geschieden, als oocq om te weten hoe 't met den aenteelt vordert, etc.

Tegen den avondt compt hier, Gode loff, wel ter rheede 't schip *Henriette Louyse*, daerop schipper Gerrit Jansz. ende onder-coopman Mathijs Okerman, 5 May passado van de Camer Zeelandt uytgelopen met 252 gagiewinners, waervan op reyse 3 sijn overleden ende noch maer 2 à drie sieckelijcq, doch was 't scheurbuyck al wat onder al 't volcq, waertoe derhalven ten eersten een koebeest ende allerhande moescruyden uytte thuynen na gewoonte wierd aen boort geschickt, hebbende onder de liny over de maendt gesuckelt, mochte anders al vroeger hier aengeweest hebben.

23 *ende* 24 *dito*, fray weer ende variable luchjens als vooren. Wierden dagelijcx soo wat schapen ende calffjens aengebracht door de Caepmans ende Gorachouquas ende gereuylt voor seeckere soort van rode coraeltjes, gevonden onder die van 't+ overgeschooten Gunese cargasoen, daer se redelijcq graegh na schijnen ende +143v meer als na coper taelen[2.], doch off 'tselve sal duyr hebben, leert den tijt ende ware te wenschen, vermits yder schaep off calff, tegen die coralen gereuylt, geen stuyver 't stucq comen te costen.

Sondagh, *den* 25 *dito*, idem, fray, warm, liefflijcq weer.

26 *dito*, betogen lucht met westelijcke windt ende mist. Heeft den Commandeur Riebeecq wel 1200 gewortelde rancken ende ongewortelde stecken van gesnoeyde wijngaerden op den Bosheuvel, omtrent drie uyren van 't fort, door sijn particuliere

1. inkorting, besnoeiing.
2. vra, verlang.

landtbouwers ende slaven doen planten, mitsgaders oocq eenige aen de vrije luyden (sooveel sij hebben begeert) omgedeelt, blijvende de moerwijngaerden[1.] in Compagnie's thuynen staen, welcke eenige verleden[2.] ende nu apparendt meest alle desen jare al sullen vrucht dragen, mitsgaders tegen 't aenstaende, weder goet deel van aff- ende voortgeset cunnen worden, als oocq van die den Commandeur heden voor sijn particulier, als voorhaelt, op advantagieuse plaetsen heeft laten planten ende steecken.

Ten dien fine dan selffs oocq uyt wesende, als mede omme empassandt na gewoonte de vrije luyden allomme te besoecken, als moetende die ende Compagnie's bouwerij (na sijn landt gaende) passeren, ende 't oogh soo wel over haer als Compagnie's lantbouw laten gaen, mitsgaders elcq tot sijn debvoir te vermanen ende animeren, wordt hem aengedient datter 14 slaven ende slavinnen van de vrije houtsagers den verleden nacht waren weghgeloopen, item oocq een van den Commandeur selffs, die, beneffens 2 van de voorsz. houtsagers slavinnen, noch waren achterhaelt. Des deselve houtsagers met eenige soldaten wierden g'accomodeert om te helpen najagen ende opsoecken,[+] sijnde dogh geen Hottentoos soo na bij der handt om die 'tselve tijdelijcq[3.] genoech te cunnen aendienen, [+]144 boven dat den tolcq Doman als een stucq schelms[4.] d' E. Compagnie, in alles wat hij can, maer soeckt te contramaineren, ende noch wel driemael soo argh ende schadelijcq voor d' E. Compagnie valt als Herry oyt sijn leeffdage geweest sij, volgens de blijcken dagelijcx daervan openbaar wordende ende de getuygenisse van de tolckinne Eva, rondtuyt verclarende dat hij den principaelsten contramaineur van d' E. Compagnie is ende haer voor een soubaster[5.] ofte flickfloyster uytschelt, mitsgaders onder haer landtsluyden seer odieus maeckt, als divulgeerende dat se meer ten voordele van de Duytse als de Hottentoos spreeckt, ende seggende als se compt om yts te vertolcken: ‘Siet, daer compt de Hollanders voorspraeck weder aen. Sij sal haer eygen lantsluyden wat praetjes ende leugens comen wijsmaecken, mitsgaders ten lesten altemalen noch verraden’ - ende wes weer tot odieusheyt dienen mach, soodat wel te wenschen ware desen guyt noyt van de Caep geweest ende op 't Robben-eylandt met fatsoen ende sonder commotie coste gecregen worden.

's Namiddaghs quamen de vrije-luydenvaertuygen[6.], *Peguyn* ende *Zeeleeuw*, van 't Dassen-eylandt heden morgen vertrocken, aen 't hooft te arriveeren met drie halff amen traen ende 3500 lb. ingesouten robbevleys, neffens partije eyeren ende vis, etc.

27 *dito*, 's morgens doncker, betogen lucht.

28 *dito*, wat claerder weer. Waren twee slavinnen wederom gevonden, welcke wesen[7.], dat haer mans voornemens waren geweest de gemelte vrije houtsagers des

1. die wingerde (of wingerdstokke) waaruit die steggies verkry word.
2. Verstaan: *verleden jaer*.
3. tydig, betyds.
4. *stuk* voor die genitief van 'n skeldnaam was in 17de eeus Ndl. baie gewoon: *stuk diefs*, *stuk boefs*, ens. Vgl. WNT XVI, 329.
5. Afl. van *soubat*, met verklaring van betekenis.
6. *de* (i.p.v. *der*) *vrije luyden* kan hier ook as genitief opgevat word, soos *de Hollanders voorspraeck* enige reëls hoërop. Dan hoef *vrije-luydenvaertuygen* nie as samestelling opgevat te word nie.
7. met gebare gewys (omdat hulle nog geen Nederlands kon praat nie).

's nachts in den slaep den hals aff te snijden, indien sij hadden cunnen bij[1.] messen comen.

Den vrij borger Harman Remajenne quam oocq met 2 slaven die hem heden ontlopen waren, versoeckende een kettingh om deselve daerin te clincken, dat hem is toegestaen. Voorsz. wedergecregen slavinne[2.] was bij den Commandeur's lantbouwers boven van den Bosheuvel (daer se besich waren met ploegen ende 't gesicht over al[+] de vlacten hebbende) gesien ende door haer nagevolght, uyt de ruyghte gehaelt, op welcq spoor ende 't wijsen van die vrouw de rest voorts [+]144v nagejaeght ende gesocht worden.

Gelijcq oocq twee slaven van d' E. Compagnie den baeshovenier[3.] verleden nacht ontlopen ende uytgebroocken, vandaer se, binnenshuys doch buyten 't fort staende, affgeslooten waren. Lieten derhalven wederom door de tolckinne Eva ende Doman twee van Caepman's volcq (aen 't fort wesende) dit weghlopen der slaven aenseggen ende dat sij haer volcq souden sulcx bekent maecken ende vrij waerschouwen, dat se deselve[4.] (nu al omtrent 30 stercq ende wegh wesende) sochten ten eersten wederom te crijgen om door ons in kettinghs geclocken te worden, off dat se haer wel haest eens mochten selffs op den hals vallen ende haer bestiael, geweer ende alles affnemen, als wanneer, gewapendt sijnde, door haer niet souden cunnen meer overmandt, maer van deselve meer ende meer geplaeght ende alle overlast met roven ende moorden aengedaen worden, mitsgaders in gevolge mettertijt voortteelende, als hebbende wel een derde van hare vrouwen mede, wel heel meester van alle de Hottentoos worden, die doch maer cleyne matte-huysjes hebben ende volgens dien soo defenciff niet sijn als de Hollanders, maer lichtelijck te overrompelen sijn - ende wes meer tot aenmaninge om te helpen opsoecken strecken mochte.

'Woonsdagh, den 28en Augusty, 1658[(j)].

Siende ende dagelijcx meer ende meer merckende aen de levendige exempelen dat de Gunese slaven soowel als de Angoolse tot het weghlopen even seer genatureert[5.] ende genegen sijn, bysonderlijck nu dat se oocq selffs de vrije houtsagers, Leendert Cornelisz van Zevenhuysen ende Pieter Pouwelsz Cley (bij welcke sij soo wel, jae beter, als bij yemandt van al de vrije luyden getracteert worden) gister[+] nacht tot 14 stucx sijn ontlopen, item mede noch twee van den vrij borger Harman Remajenne die hij gister wederom gecregen ende heden in de [+]145 kettingh laten klincken heeft, behalven 2 ditos van den vrij visser Marten Jochumsz., den 17en verleden quijt geraect ende noch niet wedergecregen, mitsgaders desen gepasseerden nacht selffs van d' E. Compagnie buyten 't fort uit het steene huys van den hovenier (daer se in affgeslooten leggen) uytgebroocken, sijnde te samen met de 7 stucx voor dato d' E.

1. Ons sou sê: *aan*.
2. H en Brill het hier *slavinnen*.
3. Hendrik Boom. Sy huis het buitekant die fort gestaan. (Op kaart teenoor bls. 27 in Dl. I met M aangedui).
4. nl. die weggelope slawe.
5. van nature aangelê.

Compagnie[1.], ende andre vrije luyden[1.] 3 stucx, ontlopen, al 28 stucx slaven ende slavinnen, dat een stercq tropjen begindt te worden ende te duchten is haer ergens onthouden daer se hun weten te vergaderen, ende apparent wel altemalen van bekent sijnde[2.], haren loop na toe sullen nemen ende soecken stercq te maecken, van welcq volcq (slimmer, stouter, veel dapperder ende courageuser als dese Hottentoos wesende) d' E. Compagnie, mettertijt door voor<t>teelinge aenwassende, wel vrij ander overlast als van dese lants natie mochte te vreesen hebben, bij sooverre daerinne niet tijdelijcq werde voorsien, - Soo is, gemerct de Hottentoos (soo se haer altoos houden ende voorgeven) doch schroomachtich voor de slaven sijn ende haer niet wel derven aendoen[3.], na overlegh van saecken, tot voorcominge van 't vorder weghlopen ende Compagnie's daerdoor lijdende groot schade, als alle andre gevreest wordende onheylen meer, goetgevonden door den smith, hoe eer hoe liever ende voor alle ander wercq, ten eersten kettinghs genoegh te laten maecken omme alle der Compagnie's slaven (manspersoonen wesende) daerin te clincken (behalven eenige heele oude, sieckelijcke mannen, ende vrouwen ofte slavinnen ende cleyne jongens) ende sulcx oocq den vrije luyden alomme mede toe te staen die het versoecken, ten eynde ons, noch haer, geen meer en comen te ontlopen;

Item oocq dat men met cloecke lopers[4.] ende soldaten alle debvoiren sal aenwenden om altoos, ten minsten die laest weghgelopen sijn, mogelijcq wesende, noch wederom te becomen.

Aldus gedaen, etc.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden ende
Abraham Gabbema, secretaris.'

[+] Achtervolgens bovenstaende besluyt sijn de vrije luyden alomme de wete van ons consent om haer slaven in de kettingh te mogen clincken gedaen. [+]145v

29 *dito*, heel moy, liefflijcq weer ende 't luchjen westelijcq. Sijn tegen den avondt des Compagnie's twee weghgelopen slaven wederom gecregen, doch van de vrije houtsagers, heden aen 't fort gecomen, noch niet meer als twee vrouwen; des deselve weder met soldaten (gevictualjeert voor vier dagen) sijn g'accommodeert om haer te helpen soecken.

Ende sijn heden alle des Compagnie's slaven in de kettingh gecloncken, excepto

1. *Compagnie* en *luyden* is 3de nv. - 7 stuks weggeloop van die Kompanjie en 3 stuks van die vryburgers.
1. *Compagnie* en *luyden* is 3de nv. - 7 stuks weggeloop van die Kompanjie en 3 stuks van die vryburgers.
2. d.w.s. die slawe kom bymekaar op 'n plek waarvan hulle blykbaar algar weet.
3. aanpak. Gewoonlik transitief gebruik.
4. boslopers. Vgl. Dl. I, bls. 295, noot 12. *Boschlooper* kom egter wel, in teenstelling met wat daar gesê word, in WNT voor onder die samestellinge en onder *Boschjesman* (WNT, Dl. III, 656).

eenige oude mannen, jongens, ende vrouwen ofte slavinnen, conform de resolutie van gister.

30 *dito*, 's morgens schoon, helder weer en de windt als vooren. Sijn de voorsz. twee wederom becomen slaven na eenige castijdinge (selffs oocq op 't begeeren van haer eygen lantsluyden, die d' executie deden) in de kettingh gecloncken ende aen 't uytdraegen van der slaven dreckbalys ende ander vuyl, morssigh wercq gestelt.

Desen namiddagh sijn de vrije Saldanha-vaerders met haer twee vaertuygen na 't Dassen-eylandt vertrocken.

Ultimo dito, idem, liefflijcq weer. Sijn die van 't schip *Henriette Louyse* den gantschen dagh meest besigh geweest hare ververssinge voor de reyse per schuyt ende boots aen boort te halen.

Ende deselve oocq gegeven haer affscheyt omme, met den eersten goeden windt die Godt verleenen sal, hare vorder te doene reyse na Batavia te parformeren, mitsgaders ten dien fine overhandicht de brieven ende pampieren gedirigeert aen Haer Ed. aldaer[(k)].

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 821-824. K.A.
(b) Willem Gerritsz., bevelvoerder van die *Schapenjacht*.
(c) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 364. K.A.
(d) Die eilande van Martin Vaz, in die Suid-Atlantiese Oseaan.
(e) Geen afskrifte van hierdie dokumente is in die *Uitgaande Brieven* in die Kaapse Argief te vind nie.
(f) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 365-367. K.A.
(g) Uit die *Daghregister* wil dit voorkom of Van Riebeeck uitstekende gesondheid geniet het. Slegs op hierdie datum en op 19 Oktober 1661 word vermeld dat hy siek was. Dit is interessant om daarop te let dat by albei hierdie geleenthede vir 'n paar weke lank geen Raadsvergaderings plaasgevind het nie. Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 364-365 en 662-663. K.A.
(h) Tot vandag toe is daar in Suid-Afrika baie mense wat glo dat wingerd by voorkeur met die afnemende maan geplant moet word.
(i) Die Kommandeur se plaas by Bosheuvel - tans bekend as Bishopscourt - sou spoedig een van die pronkplase van die tyd word.
(j) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 368-369. K.A.
(k) Vir hierdie dokument sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 824-828. K.A. Die Kaapse owerheid het hom in sterk taal uitgespreek oor die houding van die skipper van die *Henriette Louijse*, Gerrit Janssen, wat sy manne nie wou toelaat om buitengewone werk aan land te doen nie, en ook insage in die voorrade-boeke van sy skip geweier het. Soos verwag kan word, het die Kaapse owerheid ook verslag gedoen oor die weglopery van slawe, en oor die maatreëls wat getref was om 'n herhaling daarvan te voorkom.

September anno 1658

Sondagh, *den eersten dito*, fray, liefflijck weer en de wint als vooren. Is 't schip *Henriette*[+] *Louyse* des avonts met een Z.Z.Oost-luchjen ten fine voorsz. t'zeyl gegaen. D'Almogende verleene deselve gelucq ende behouden reyse. [+]146

2 *dito*, idem, schoon weer. Is den Commandeur weder in 't landt geweest om te sien hoe 't de vrije luyden ende Compagnie's ministers al maeckten met den bouw, deselve oocq wat tot de nodige debvoiren animeerende, etc.

Tegen den avondt weder thuyscomende, was des Chainouquas capiteyn, genaemt Chaihantima, aen 't fort verschenen met 31 oud ende jonge koebeesten, die hem voor coper ende tabacq affgehandelt sijn, ende na gewoonte, neffens eenige vereeringe, wat goet tractement is aengedaen, sullende, na sijn seggen, morgen noch meer comen.

'Maendagh, den 2en September, 1658[(a)].

Nademael Chaihantima (soo hij seyt) uyt den name van sijn meester, den oppersten der Chainouquas, beneffens verscheyde van de principaelste der Caepmans ende Gorachouquas, wederom, gelijck voor dato meer gedaen hebben, seer instantelijcq versoecken dat men haer de persoonen Chamy, alias Jan Couw, ende Boubo, alias Symon (op 't Robben-eylandt bij Herry gebracht) wilde vandaer laten halen ende weder in liberteyt stellen ende hun overgeven, met belofte dat se (in plaetse van de conditien met de Caepmans wegen de leverantie van bestiael gemaeckt ende bij haer niet mogelijcq te voldoen) wilden maecken[1.] nu en dan soo goede troppen aen te brengen dat het dien taxt verre soude comen te overtreffen, alsoo

1. sorg.

doch de Caepmans daerom qualijcq dorsten meer hieromtrent comen, ende als men haer de voorsz. persoonen wederom gaff, sijluyden haer over ons natie (nu dapper voor bevreest wesende) als dan te geruster souden cunnen stellen, 'twelcq de tolckinne Eva soowel als Doman confirmeerden, ende mede affirmeerden sijluyden daerdoor oocq te meer bestiael souden affbrengen ende te genegender tot ons worden, - Soo is (ingesien, dewijle men doch niet can aen 't rechte bescheyt comen dat voorsz. Chamy ende Boubo de jongenmoorders souden sijn, ende Chamy, off Jan Cou oocq[+] geen ander quaet als, staende d' E. Heer Cunaeus aenwesen alhier, heeft gedaen als 't weghnemen van de 13 schapen) na verder deliberatien [+]146v goetgevonden eerst Jan Cou alleen te laten herwaerts comen, omme te sien wat vrucht sulcx voor eerst sal baren, als sijnde op den andren de meeste suspitie van de moort voorsz., doch den prinsipaelsten (off daer men 't seeckerst van sustineert) wort weghgehouden ende sal apparent noyt uytgevonden noch voortgebracht worden. Ende aengaende Herry, roept elcq even seer dat men dootslaen soude, des oocq g'arresteert blijft denselven (altoos vooralsnoch) niet weder hier te laten halen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum ut supra.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

3 *dito*, de wint variabel, is de boot *Schape-jacht* na 't Robben-eylandt affgevaerdicht met navolgend brieff geschreven:

'Aen Rijck Overhagen,

Hiernevens gaet per de opgeboeyde boot *Schape-jacht* weder voor drie maenden provisie, daeronder 60 lb. broot ende 60 lb. rijs voor Herry ende Boubo, neffens het supplement van U brandewijn voor dato te cort gehadt, oocq de twee versochte schoppen om schelpen van strandt op te hoopen ende telckens met de boot een ladinge herwaerts gesonden te worden, waertoe, beneffens drie Duytsen[1.], een slaeff medevaert, doch altijt wederom comen sal[2.], ten eynde alles te spoediger magh voortgaen.

Laet den Hottento Khamy, alias Jan Cou, mede hier comen, maer Herry ende Boubo daer blijven, doch Herry geen wercq opleggen anders als op den aenteelt ende opqueecq van de jonge schaepjes onder U opsicht, alsoo out[3.] ende onmachtich is eenich wercq te doen, ende voor wien, als oocq voor Boubo, bovenstaende rijs ende broot voor 3 maenden wort gesonden, neffens 3 lb. tabacq om haer daermede,

1. Nederlanders.
2. *doch altijt wederom comen sal*, maar hy moet in elke geval weer terugkom.
3. Eerste aanduiding van Herry se leeftyd.

beneffens 't gevogelte ende vis, daer genoegh vallende, te spijsen ende altemets te laten roocken, tot te meerder moetgevingh in 't oppassen van de schapen die jongen crijgen, daer Herry bysonder goede kennisse van heeft, oocq om de+ jonge rammetjes te snijden, etc., maer Boubo mach wel schelpen helpen aenbrengen. +147

Vergeet niet ons te laten weten hoeveel schapen, jongh ende oudt, datter jegenwoordich sijn ende hoeveel daeronder om, sonder versuym van den voor<t>teelt, aen de schepen te verstrecken, mitsgaders oocq hoe de conijnen ende dassen aengroeyen, ende offer van de claver, hoy, gras ende sporrysaet tot meerder voetsel van de schapen al wat opcompt, ende 't hartjen[1.] oocq noch leeft ende geworpen heeft, etc.

Hiermede, etc.
In 't fort de Goede Hoope,
den 3 September, anno 1658.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man.'

Op dato sijn noch 6 beesten ende een schaep van Chaihantima gereuylt ende denselven met een vereeringe van wat coper, tabacq, cralen, een mes, broot ende brandewijn versien.

4 <*dito*> idem, fray, liefflijcq, stil weer als vooren. Is op dato navolgende resolutie genomen om redenen in deselve (hieronder g'insereert) na te lesen, namentlijcq:

'Woonsdagh, den 4en September, 1658[(b)].

Uyt 't jongste generale schrijven onser Heeren Meesters, gedateert 16 April passado[(c)], onder andren vernemende dat Haer Ed. in 't Vaderlandt bericht sijn hier aen de Caep veele oliphantstanden souden te becomen wesen, ja selffs door particulieren oocq wel overgesonden sijn[(d)], 'twelcq niet can geschieden off moeten door de vrije luyden aen 't scheepsvolcq vercocht ende alsoo overgebracht sal worden, als woonende[2.] in 't landt ende derhalven hebbende daertoe de beste gelegentheyt, vermits oocq voor dato door ons aen haer de reuylinge derselver van de Hottentoos toegestaen is, onder conditie van die (voor wel 4 mael sooveel als sij se inreuylen) altemalen aen d' Ed. Compagnie te brengen, op hoope daerdoor aen te meer quantité te geraecken, ende wij evenwel siende dat in al de tijt geen 3 à 4 tanden ten hoogsten door deselve sijn aengebracht, ende daeromme dan oocq te meer gedacht wordende sulcq overbrengen door haer ofte 't scheepsvolcq, daer sij se aen vercoopen, nootsaeckelijck moet geschieden, - Soo is bij den Raedt goetgevonden haerluyden+ voorsz. reuylinge wederomme te inhibeeren ende ten dien fine 't onderstaende bij forme van placcaet te laten pronunchieren ende +147v affigeeren, mitsgaders den fiscus

1. Wisselvorm van *hertjen* - die 'reebockjen' van O. se brief van 30 Julie hiervóór.
2. nl. die 'vrije luyden'.

ende geweldiger last gegeven op alles naeuw regard te nemen ende tegen d' overtreders op 't rigoreuste, sonder eenige conniventie[1.], te procedeeren, etc., tot mainctenue van 'tselve, luydende als te weten:

Den Commandeur ende Raadt van Compagnie's fortresse de Goede Hoope ende verderen omslagh aen Cabo de Boa Esperance, etc., doen te weten[(e)]:

Alsoo gepresumeert wort, dat de vrije luyden de oliphantstanden, renostershoorens ende struysveeren (hier weynich genoegh vallende ende dierhalven op hoope van aen grooter quantité te geraecken haer voor desen toegestaen te reuylen onder die conditie om deselve aen niemandt anders als d' E. Compagnie te leveren, voor wel 4 mael sooveel als se haer costen) evenwel onder den duym aen 't volcq van de aencomende schepen ende andre vercoopen ende achter de handt houden, - Soo is 't dat wij, tot voorcominge van sulcx, den vrije luyden bij desen alomme de reuylinge voorsz. wel expresselijck interdiceren ende verbieden, verstaende sooveel aengaet d' olyphantstanden, renosterhoorens, struysveeren ende wes meer d' E. Compagnie dienstich mochte sijn, directelijcq ofte indirectelijcq ende onder wat pretext het oocq mochte wesen, maer yts van dien t' haren huyse door de Hottentoos gebracht wordende, sullen gehouden wesen 'tselve na 't fort te stuyren om aldaer voor d' E. Compagnie bemachticht te worden, op pene van 20 realen van 8en soo dickwils ymandt hier tegen sal hebben gepexeert[2.], t' appliceeren naer uso[3.], doch wegen andre cleynigheden als schiltpadjens, struysendoppen, melcq ende diergelijcke, daeronder niet begreepen, soo lange het onse Heeren Meesters uyt 't Vaderlandt niet anders comen te ordonneren.

Is oock verstaen navolgende persoon, overmits sijn besondere kennisse van het thuynen, boomplanten, griffen[4.] ende enten, etc., als voornamentlijcq ten aensien van sijne bysondere bethoonende naersticheyt ende vlijt tot allen 'tselve, te beneficeren met navolgende acte van verbeteringe, etc., te weten: Jan Bundervoet van Gendt,[+] hier te lande gecomen met 't fluytschip de *Meese*, den 12en April 1658 voor soldaet à 9 gl. 's maents, welcke sedert alhier in Compagnie's thuynen [+148] gebruyct sijnde, bevonden is een man te wesen van seer goede kennisse ende naersticheyt, wort derhalven op sijn versoecq ende bysondere bequaemheyt ende wetenschap van 't hovenieren ende boomplanten, enten, etc., als ten aensien van sijn presterende debvoiren, bij desen gestelt tot meester-thuynknecht, ende vermits soo cleyne gagie is winnende voor soo swaren, moeyelijcken arbeyt, van heden aff toegeleyt een beloninge van 14 gl. maendelijcx om daervoor sijn lopend verbandt aen d' E. Compagnie te voldoen.

1. oogluiking, toegewendheid.
2. gesondig, oortree.
3. *naer uso*, soos gebruiklik is.
4. ent, met die boom as voorwerp. *Enten* kan die lootjie of die boom as voorwerp hê.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

5 *dito*, 's morgens fray, liefflijcq weer. Waren twee van des sargeants slaven weghgeloopen ende 12 Compagnies', elcq met een kettingh aen de beenen ende een ijsere kneppel aen 't eynde hangende tot te meer belemmeringh vast, sijnde van de thuynslaven ende uyt des hoveniers huys weder uytgebroocken, namentlijcq 5 mannen ende 7 vrouwen, hebbende na 't schijnt d' ander twee mans niet tijts genoegh cunnen 'uytraecken.

Na welcke slaven ende slavinnen op alle oorden ende passagies volcq is uytgesonden, maer wierden desen dagh door den corporael, Jan van Bemmel, niet meer als twee mannen gevonden achter de Gevel-bergen[1.], over de Leeuwe-clooff, tusschen twee clippen aen de zeecant, cunnende uyt die niet anders verstaen noch begrijpen ofte de rest was hier ende daer op veel plaetsen verspreyt; des oocq overal daer se behooren te passeren, soowel nacht- als daghwachten sijn uytgestelt tot in de Houtbay ende Bay-Fals incluys, mitsgaders oocq al heel na 't Lupaerts- ofte Overgeberghte[2.] van Africa, om na de resteerende 7 vrouwen ende drie mans noch sooveel mogelijcq uyt te sien, met ordre van niet thuys te comen voor sijluyden telckens met[+] versch volcq, na de gestelde ordre, sullen werden verlost[3.], sijnde oocq last ende slooten na Compagnie's corenlandt gesonden om de slaven aldaer 's nachts aen den andren vast te sluyten ende wel te bewaren, alsmede in 't bos ende overal daer eenige van Compagnie's wegen te wercq sijn ende alle die hieromtrent sijn 's avonts binnen 't fort[4.]. [+]148v

De vrije luyden, mede bangh wordende, versochten eenige van de hare[5.] aen d' E. Compagnie wederom te brengen, dat hun toegestaen is, als oocq conform onse resolutie van den 28 Augusty verleden de rest te mogen in kettinghs houden, etc.

's Namiddaghs compt 't *Schape-jachtjen* wederom van 't Robben-eylandt vol schelpen tot een calcqoven ende onderstaende brieffken geschreven aen den Commandeur, etc., ende luydende als te weten:

'Den 5en September is de boot weder affgevaerdicht met schelpen. Het rantsoen is mij wel behandigt, waervan UE.E. hooghlijcq ben danckende. Het reebockjen

1. Die naam reeds o.d. 27 Julie 1657.
2. Slaan dit alleen op die lae berge oorkant Tafelbaai, of ook op die Hottentots-Holland- en ander meer afgeleë berge?
3. afgelos.
4. Vul aan: *vast te sluyten*.
5. nl. van hulle slawe.

heb ick doot gevonden. Aengaende de conijnen: den aenteelt is niet te verwachten als van het wit[1]; de laest gesonden graeuw heeft negen jongen gehadt maer sijn alle negen doot, ende nu weer acht, maer mede[2] doot; het swart conijn is te oudt; <ick> can de oude graeuw niet te sien comen; de with heeft weder 4 jongen, die thien dagen out sijn. De dassen daer UE.E. aff schrijfft, can niet meer te sien comen als somtijts 1 à 2 off drie ten hooghsten.

Het getal van schapen, soo jonge als oude, is vier hondert veertich, want sedert icq aen de Caep was, ben drie à 4 ende veertich jongen[3]. Hetselve maeckt het getal van vier hondert veertich.

Jegenwoordigh ben geen off weynich oude oyen, maer wel eenige die geen jongh op cunnen brengen.

[+] UE.E. schrijfft van Herry de lammeren te laten lubben - <hij> seyt het sijn wercq niet en is anders als koebeesten[4] te lubben. Ende bij de schapen te gaen: is 's [+]149 morgens de jongen vóór son met de swart[5] bij de schapen tot de sterre aen de heemel sijn. Herry is oocq verwondert dat het soo wel gedaen wort. De rijs UE.E. voor de Hottentoos sendt, sal haer deselve altemets[6] geven.

Hier neffens gaet Jan, de Hottentoo, door UE.E. ordre.

Actum op 't Robben-eylant, anno 1658, den 5 September.

(Was geteyckent:)

Rijck Overhagen.'

In den nacht quam den sargeant ende fiscael thuys, te paert uytgeweest hebbende tot heel achter de Lupaerts-bergen na 't Overgeberghte van Africa, daer wel veel spoor van voetgangers hadden vernomen, maer niet cunnen weten oft van Hottentoos off slaven was; doch welcke die wegh uyt sijn, sullen noyt meer te vinden wesen, als sijnde te wijt ende breeden vlacte daer se niet cunnen beset[7] worden, soo wel als achter 't Caepse geberghte, daer den corporael Jan van Bemmel heden twee slaven vandaen gebracht ende gevonden had.

Voorsz. sargeant ende fiscael wisten te seggen, dat bij duysenden herten, steenbocken ende elanden na[8] 't Overgeberghte voorsz. vernomen hadden, doch soo weynich met de paerden te onderlopen als een vogel die vlieght.

6 *dito*, 's morgens fray weer ende wint als vooren. Wierden van de soldaten (in ende om de clooff van de Leeuwenbergh verleden nacht de wacht gehadt) des sargeants eene slaeff ende eene slavin thuysgebracht, gevonden soo als se omtrent twee uyren na midnacht meenden vorder te gaen ende in de maenschijn van voorsz. soldaten vernomen wierden. Uyt welcke slaven mede niet anders costen begrijpen off

1. d.w.s. die wit konynooi.
2. ook.
3. *ben drie à 4 ende veertich jongen*. Dit moet beteken: het daar 43 à 44 lammers aangekom, maar die konstruksie van die sin is onduidelik: *ben 43 à 44 jonge schapen (bij gekomen)*?
4. 'n *koebeest* kan dus 'n bulletjie wees!
5. die swart slaaf.
6. van tyd tot tyd.
7. gevang.
8. in die rigting van.

de rest was al overal verspreyt; maer alsoo die gister gevonden sijn, oocq sulcx te verstaen gaven, wordt gedacht dat se met malcander soo versproocken[1.] sijn. Ende daeromme op voorsz. plaetsen ende passagies te naeuwer ordre ende last van oppassen gegeven.

'Vrijdagh, den 6en September, 1658[(f)].

Bij den Commandeur ende onderstaende leden des Raedts van 't fort de Goede Hoope, conform de gelaten ordre van d' E. Heere Joan Cunaeus, Ordinaris Raedt van India ende Commandeur over de laest gepasseerde retourvloote, mitsgaders gewesen commissaris alhier, ende desselfs nader rescriptie van St.-Helena, gesundeert[2.] hebbende den sargeant, Jan van Herwarden, oft sigh van de gast- ende tapneringe (hem door d' E. Heer Commissaris Rijckloff van Goens 's jaers te vooren toegestaen) soude willen laten diverteren ende in plaetse van dien verkiesen de qualité van vendrigh, beneffens het ordinaire tractement daertoe staende; ende bevonden wesende desselffs gemoet soo genereus te sijn, dat voorsz. honnorable qualité voor de gemelte tap- ende gastneringe geerne heeft willen prefereren, met presentatie van sigh in alle saecken met meerder, liever dan minder, lust ende ijver ten dienste van d' E. Compagnie als oyt te vooren tot erkenninge van danckbaerheyt te laten gebruycken, voornamentlijcq in den nootsaeckelijcken landtbouw, daertoe hij, beneffens veele andre saecke, goede bequaemheyt ende preuve, behoorlijcke, ja, extraordinaire debvoiren gethoont heeft, - Soo is, omme hem daerinne meer ende meer te animeren ende encouragieren, uyt crachte van d' instructie des E. Heer Commissaris Joan Cunaeus voormelt ende desselffs rescriptie voorsz., goetgevonden denselven voorhaelde qualité van vendrigh met 36 gl. 's maents van heden aff bij desen op te dragen, mits sigh dan als voorsz. sal hebben te onthouden van de gast- ende tapneringe als te vil[3.] wesende voor een persoon van soodanige conditie, ende sonder dat daeromme nochtans oocq een ander sargeant, conform d' expresse ordre van d' E. Heer Cuneus voorsz., beneffens hem alhier plaets gegeven maer sulcx door hem alleen als hooft van de militie boven alle ander saecken sal moeten waergenomen worden. Hetwelcke aengenomen hebbende, is hem dierhalven over dito avancement navolgende acte verleendt, luydende als te weten:

Jan van Harwarden van Zevender, hier te lande gecomen per 't schip den *Salmander*, den 10 Augusty anno 1653, voor corporael à 14 gl., naderhandt door extraordinaire diensten ende gepresteerde debvoiren bij ons gevordert tot capiteyn des armes met 20, ende anno 1657 in Maert bij d' E. Heer Commissaris van Goens, uyt deselve consideratien, wijders g'advanceert tot sargeant met 32 gl. maendelijcx ende onder-coopmansrantsoen[4.], etc., wort op sijn versoecq ende bequaemheyt, uyt[+] crachte van de gelaten instructie des E. Heere Joan Cunaeus[(g)], Ordinaris Raedt van India ende Commandeur over dese jaers gepasseerde retourvlote, mitsgaders [+]150
hier

1. *soo versproocken sijn*, so afgespreek het.
2. gepeil, gepols. Eng. *sounded*.
3. laag vir sy stand, burgerlik. Uit Frans.
4. Die range was onderkoopman, koopman, opperkoopman.

geweest als Commissaris van dese Caepse residentie, ende desselffs nader ordre bij missive van den laesten April verleden per 't jacht *Maria* van St.-Helena bovendien aen ons gesonden(h), ten insichte van desselffs vigilantie ende bequaemheyt tot veele saecken ende voornamentlijcq den lantbouw, etc., bij desen gebeneficeert met de honorable qualiteyt van vendrigh neffens een verbeteringh in gagie tot op 36 gl. maendelijcx, heden ingaende, mits achtervolgende Sijn E. ordre voorsz., na het nieuw driejarigh verbandt met d' E. Heere Commissaris van Goens aengegaen, noch drie jaren daerenboven verbonden sal blijven d' E. Compagnie alhier aen de Caep te dienen ende sigh, sijnde militaire chargie[1.] als hooft van de aenwesende militie, etc., alhier, tot alle voorvallende gelegentheden daer hij door sijn meerder toe gecommandeert sal worden, ende principalijcq 't waernemen van Compagnie's lantbouw, te laten gebruycken, sonder dat nochtans daeromme benevens hem een ander sargeant sal gebruyct ofte alhier geplaest worden.

Is oocq goetgevonden, om de weghgelopen slaven te beter wederom te becomen, voor elcke slaeff die opgevonden ende thuysgebracht worden tot een vereeringe te betalen 6 ende yder vrouw 4 realen contant.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum ut supra.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema, secretaris.'

's Avonts omtrent 9 uyren wierden van de uytgesette wacht 2 slavinnen aen 't fort gebracht, gevonden aen de zeecandt achter de Leeuwenclooff daer de vorige omtrent gecregen waren, waerop noch meer volcq, met deselve slavinnen om aenwijsingh te doen, uytgesonden wesende, noch 5 vrouwen ende 2 mans omtrent midnacht op voorsz. plaetse gevonden ende thuysgebracht wierden, manquerende nu noch maer een, namentlijcq den slechsten slaeff van allen, daer noch al met wachters op te passen gecontinueerdt wierd, boven die na den vrij houtsagersslaven van Compagnie's ende sijnendtwegen uyt sijn.

[+] 7 *dito*, 's morgens droogh, windrigh (doch heel goet) weer van den Z.Z.Oosten, sijn de verhaelde weghlopers twee aen twee in de kettingh geloncken ende de schaeckels der kettingen wat dicker gemaeckt als daer se nu aen vast waren, omdat se die hadden weten aen stucq te crijgen. [+]150v

's Middaghs is 't *Schape-jachjen* weder na 't eylandt gesonden om een ladingh schelpen.

Ende quamen na den noen partije Hottentoos van Caepman ende Gorachouquas leger, medebrengende een os ende een schaep tot largeringe van Khamy, ofte Jan

1. amp, pos.

Kou, ende 2 jonge bulletjes met 3 schapen voor de lossinge van Boubo, ofte Symon, met belofften sij versorgen ende haer best doen souden datter van de andre Hottentoos uyt 't landt groote quantité beestiael affgebracht wierde, biddende maer wij haer de voorsz. twee persoonen wilden largeren. Waerop haer Jan Kou (met 't vaertuygh als voorsz. vooraff ontboden) is los gelaten ende geseght dat voor sijn lossinge niets begeert wierde. Sijluyden echter aenhoudende om 't aenvaerden van voorsz. os ende schaep, wierden die aengenomen doch ten duyrsten met coper ende tabacq, etc., betaelt, mitsgaders rontsom met brandewijn ende broot soodanig getracteert dat se, den buyck ende 't hooft wel gevult, halff droncken ende wel vernoeght vertrocken.

Tusschenwijle oocq versocht hebbende gehadt[1.] om de lossinge van den andren, namentlijcq Boubo, alias Symon, ende daertoe voorsz. twee jonge bulletjes ende 3 schapen hebbende gebracht, is hun g'antwoort, dat wij denselven, als 't vaertuygh wederom quam, eerst souden cunnen ontbieden ende ondertusschen sien offer wel soo groote quantité bestiael te coop soude affgebracht worden als sij nu voorgaven ende riepen, etc.; waerop deselve antwoorden dat sigh morgen dien dagh[2.] de beginselen daervan al souden laten sien, etc.

Sondagh, *den* 8*en*, doncker, graeuw, doch continue[3.] al goet weer ende 't luchjen variabel, brachten met[4.] al de vrije luyden wel de helft van hare slaven ende slavinne wederom aen d' E. Compagnie omdat se niet derven wagen deselve alle langer te houden, vermits doch gesien wordt, dat se t' eenemael uytte natuyr tot weghlopen[+] genegen sijn, hoe wel sijluyden bij de beste van allen oocq getracteert worden. [+]151

9 *dito*, goet weer en de wint variabel als vooren met een redelijcq regenvlaegh, waren des 's nachts de vrije-luydenvaertuygen, *Peguyn* ende *Zeeleeuwtjen*, aen 't hooft g'arriveert, sijnde gister morgen van 't Dassen-eylandt vertrocken, medebrengende 3230 lb. robbevleys ende 4 halff amen dito traen voor d' E. Compagnie, beneffens 3 à 4000 versse eyeren ende vis om voor haer selffs aen 't volcq van de schepen te vercopen.

Soo was oocq des morgens vroegh den noch manquerende slechten slaeff wederom gevonden, sulcx nu alle der Compagnie's slaven thuys sijn, excepto 7 stucx Angoolse, langh voor dato ende al in den eersten weghgelopen.

Ende wierd met den dagh een schip voor de wal vernomen dat voormiddaghs noch al tijdelijcq ter rheede quam, vervallen sijnde geweest voor de Saldanha-bay ende van daer sedert gistermorgen tot hier voor[5.] de windt opgeseylt, sijnde 't fluytschip 't *Hardt* van de Camer Rotterdam, daerop schipper Harman Ruyter ende bouchouder Abraham Blom, 27 May in compagnie van de fluyt *Goeree* uytgelopen met 134 gegagieerde coppen, van welcke een overleden ende weynige maer wat aen 't scheurbuycq waren, hebbende geenige plaetsen aengeweest ende de liny fray spoe-

1. *versocht hebbende gehad* - ongewone konstruksie.
2. Gewoonlik: *morgen den dag*, reeds môre, môre nog.
3. aanhoudend, voortdurend.
4. Sic; *met* skyn oorbodig.
5. In die teks staan: *van*.

digh gecruyst, doch hier omtrent de Caep 8 à 10 dagen langh in stilte[1.] gesuckelt.

Soo retourneert oocq 't *Schape-jachtjen* met een ladinge schelpen van 't Robbeneylandt.

Ende sijn vandage 13 jonge ende oude koebeesten voor coper, beneffens 31 stucx schapen meest voor coralen ende tabacq gereuylt, sullende na 't seggen van den tolcq Doman ende tolckinne Eva (twee harde partijen[2.]) dagelijcx al meer aencomen.

10 *dito*, 's morgens doncker, graeuwe, coude lucht ende westelijcke coelte.

[+] *Volle maen*, *den* 11 *dito*, fray, liefflijcq sonneschijn-weer, wierd des 's morgens vroegh een schip voor de bay gesien, 'twelcq ten negen uyren voir[3.] de middagh [+]151v met een westelijcq luchjen al ter rheede arriveerde, sijnde de fluyt *Goeree*, daerop schipper Cornelis Voncq ende bouchouder Hendricq Haeghdoorn, met bovengenoemde fluyt 't *Hardt* in compagnie den 27en May passado tegelijcq uytgeseylt voor de Camer Rotterdam met 160 gegagieerde coppen, waervan onderwegen twee gestorven ende de rest maer weynigh <met> scheurbuyck gequelt, oocq nergens aengeweest waren, maer hier omtrent 7 à 8 dagen van stilte gesuckelt.

's Middags sijn de twee vrije-luydenvaertuygen, *Peguyn* ende *Zeeleeuwtjen*, na 't Dassen-eylandt vertrocken, hebbende haer eyeren ende vis aen de luyden van de schepen bijna altemalen uytvercocht ende tot gelt gemaeckt.

Heden sijn oocq 6 oude ende jonge koebeesten voir[3.] coper, ende 26 schapen meest voor cralen ende tabacq gereuylt.

12 *dito*, idem liefflijcq, claer weer ende continuatie van handel in bestiael bijna in qualiteyt ende quantiteyt als gister.

13 *dito*, 's morgens doncker weer met een N.N.Oost, dogh op den dagh een westelijcq luchjen met regen.

14 <*dito*> claer sonneschijn-weer ende zachte Z.Z.Ooste-coelte. Sijn heden weder 4 koebeesten ende 26 schapen ingereuylt, mitsgaders 't *Schape-jacht* 's namiddaghs na 't Robben-eylandt vertrocken om schelpen.

Sondagh, *den* 15 *dito*, 's morgens idem weer, en de windt wat stijver als gister van den Z.Z.Oosten, ende gereuylt 6 koebeesten ende 31 stucx schapen van Cochoquas volcq, welcke dagelijcx mede seer aenhouden ende versoecken om de lossinge van[+] Boubo, alias Symon, van 't Robben-eylandt, vermits uyt haerluyder volcx geslacht gesprooten is. [+]152

Doch wegen Herry schudden sij 't hooft ende seggen dat die wel op 't eylandt al sijn leven blijven mach, als sijnde causa movens[4.] van alle onlusten.

16 *dito*, liefflijcq, helder sonneschijn-weer ende variable luchjens. Sijnder drie schaepjens ingereuylt.

17 *dito*, idem, liefflijcq weer ende wint als gister. Sijn die van de fluytschepen *Goeree* ende 't *Hardt* met hun boots den heelen dagh meest besich geweest hare ver-

1. windstilte.
2. teenpartye, opponente. Vgl. noot 4, bls. 385.
3. H het hier 'n paar maal die verouderde *oi* vir *oo*. K het *oo.*
3. H het hier 'n paar maal die verouderde *oi* vir *oo*. K het *oo.*
4. die aanleidende oorsaak.

verssinge voor de reys aen boort te halen, mitsgaders g'intregeert de brieven ende pampieren gedirigeert aen d' E. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India[(i)], ende volgens dien oocq gegeven hun affscheyt om, met den eersten goeden wint die Godt verleenen sal, haer reyse na Batavia voorts te vervolgen.

Verleden nacht sijn der eenige van de beste schapen uyt Compagnie's corenschuyr (3 uyren gaens van hier) gestoolen, alsoo van de wacht (die, na 't blijckt, niet wel gehouden is) 's morgens noch twee voor de deure, gebonden aen een gevlechte[1.] cousebandt[2.], gevonden sijn ende welcke dieverijen niet door Hottentoos gedaen sij, maer gehouden[3.] wordt op eenige van de vrije luyden. Des ordre gestelt is tot ondersoecq, etc.

's Namiddaghs retourneert het *Schape-jacht* van 't Robben-eylandt met schulpen ende navolgend brieffken, geschreven aen den Commandeur, etc., luydende als te weten:

‘E. Heer,

Den 15 September de boot met schulpen affgevaerdicht. UE. gelieft mij wat oude boter te senden tot het lubben van omtrent 25 jonge rammen, die bevoorens[4.] op haer behoorlijcke tijt niet gelubt en sijn. Daer sijn der twee à drie die met het slangesmout[5.] gesmeert sijn ende daer in laten druppen, maer is te dun, loopt er haest weder uyt. Symon, de Hottentoo, is siecq, can naeulijcx meer schulpen dragen, wort daerbij oocq heel mager, derhalven UE.E. gelieffden twee swarten te senden. Soude dan de boot gaende cunnen houden, maer nu valt het te swaer,[+] vermits moeten aen d' ander sijde van 't eylandt gehaelt worden. [+]152v

Actum op 't Robben-eylandt, anno 1658, den 15 September.

(Was geteyckent:)

Rijck Overhagen.’

18 *dito*, idem, warm, aengenaem weer als de vorige dagen.

‘Woonsdagh, den 18en September, 1658[(j)].

Gemerckt den veehandel, na 't largeren van den Hottento Khamy (alias Jan Kou) van 't Robben-eylandt redelijcq gewackert, fray aenhoudende ende, soo 't schijnt, oocq is veroorsaeckende een meerder genegentheyt deser lantsnatie tot ons, etc.; ende dat dagelijcx seer gesolliciteert ende aengehouden wordt, selffs van de Cochoquas (rechte Saldanhars) om de lossinge oocq van den anderen genaemt, in haer spraecke, Boubo ende bij d' onse Symon, uyt haer geslacht (soo sij seggen) affcomstich, neffens affirmatie, belovende genegen te wesen met aenbrengen van bestiael ons goet genoegen te doen ende in alle vertrouwtheyt voortaen te handelen ende

1. Vroeër ook swak vervoeg.
2. in die vorm van 'n gevlegte riempie.
3. *houden op de vrije luyden*, die vryburgers daarvan verdink.
4. tevore. Vgl. Eng. *before*.
5. slangvet, vroeër ook as salf gebruik.

wandelen met meerder gerustheyt als oyt te vooren, mitsgaders overwogen het weynige nut dat men can hebben met het naeuwer ondersoecq na den jongenmoorder ende dat, wanneer daervan gesproocken wordt, 'tselve telckens een schricq onder dese volckeren is barende, met vreese dat wij altijt noch op ymandt van hare principaelste sijn loerende, daer ter contrarie een meerder vertrouwen onder haer over onse natie aengevoet, veel proffytabler[1.] ende geruster voor d' E. Compagnie sij, omme mettertijt door vertrouwden ommegangh met deselve te beter cundigh te worden 'tgene tot dato noch verborgen ende niet openbaer geworden is; ende wijders oocq insiende het jegenwoordige pryckel door de sieckte van voorsz. Boubo, volgens het schrijven gister van 't Robben-eylandt gecomen, vermits denselven[+] comende te sterven, dese natie haer wel mochte inbeelden hem eenigh leet door d' onse aengedaen ofte ter doot gebracht was, 'twelcke een [+153] vreempt nadencken ende wel een bysonder mistrouwen mochte veroorsaecken, dat voor alle saecken op 't hooghste dient geweert, - Soo is, na overlegh van alles, entlijcq geresolveert ende vastgestelt denselven hoe eer hoe liever van 't eylandt mede hier te halen ende aen sijne vrunden weder over te leveren, omme emmers alle mistrouwen te weeren ende voornamentlijck een goet gelooff over ons onder dese natie meer ende meer aen te voeden.

Maer aengaende Herry, is niemandt van alle dese lants natie[2.] voorspreeckende anders als alleen sijn nichte, de tolckinne Eva, die in des Commandeurs huys woonende, als Hester over Mardaghay, haren oom[3.], dapper aenhoudt, maer wordt haer wijsgemaect, dat hij selffs niet begeert hier te comen, maer genegen blijfft daer voortaen in gerustheyt sijn leven te verslijten, vermits hem doch al sijn lantsluyden hatigh sijn ende dootslaen willen, waeromme wij hem uyt medogentheyt voor sijn haters beschermende[4.], aldaer plaets, eeten ende huysvestinge geven ende volgens dien oocq geresolveert sijn te laten ende noch wat te bewaren, etc.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

Welcke voorstaende resolutie door den tolcq Doman aen de gemelte Hottentoos gecommuniceert ende gedivulgeert sijnde, heeft sulcx een groote blijschap onder haer gebaert.

Den vendrigh en de fiscael, te nacht met eenigh volcq uytgeweest sijnde om te soecken waer de gestoolen schapen mochten schuylen, ende gecomen wesende ten

1. Gewoonlik met Germ. uitgang *profijtelijk. Profijtabel* nie in WNT nie.
2. Vir *deses lants natie*.
3. Ester was eintlik die dogter van die oom van Mordegai. Kyk Ester II vs. 7.
4. !

huyse van Vasagies geselschap, hadden aldaer, na veel omsnuffelens, tegen den dagh dicht bij haer huys in een viercandt gat bij een boom op haer landt gevonden twee[+] extraordinaire schoone vette hamels noch in haer vel ende 't gewey[1.] maer uytgeschudt, welcke schapen door de soldaten wierden thuysgedragen, [+]153v
beginnende al te ruycken, waeromme die voor de slaven noch maer costen veroirbaert[2.] worden, ende sijluyden dierhalven meer gestoolen hadden als se uytten goede coste nuttigen.

Op welck voorval door den lantbode 't volcq van Vasagies geselschap sijn in 't fort ontboden om haer op dese saecken te verhooren, alsoo wegen haer quaet[3.] een van deselve al ten deelen door de mandt gevallen was.

Dan die dan gecompareert, sijnde de persoonen Pieter Visagie ende Hendricq Jansz. Schaycq van Montfoort[(k)], heeft den voornoemde Schaick datelijcq 't faict bekent, doch soude voorsz. Vasagie, noch niemandt van sijn andre maeckers, daeraen mede schuldigh sijn, maer eenen Willem Pieters van Nimmegen, vrij dienaer ende lantbouwer van den Commandeur op den Bosheuvel, 3 uyren gaens van hier, welcke gister avondt het derde schaep vandaer gehaelt ende thuysgebracht soude hebben. Des derwaerts den vendrigh ende fiscael, hoewel 't al omtrent 4 uyren in den namiddagh was, datelijcq wierden heen gesonden om denselven te halen, wesende vooreerst gemelte Schaick onder de poort[4.] in hechtenis gestelt.

Tusschenwijle waren 't volcq, na de noch weghsijnde slaven nu 10 dagen langh uytgeweest, wederom gecomen sonder eenige opgevonden te hebben, maer overal veel renosters ende oliphanten met honderden bij den anderen, insgelijcx oocq veele elanden, harten ende steenbocken, etc., mitsgaders verscheyde paerden in 't wilt, daer de Hottentoos dagelijcx om worden aengesproocken ons te brengen, maer schijnen tot de vanghst van d' een noch d' ander gansch niet te bewegen te sijn, wat men haer voor 'tselve oocq belooft.

Omtrent midnacht quamen den vendrigh en de fiscael van den Bosheuvel met voorhaelden Willem Pieters van Nimmegen, welcke op de poort gedetineert wierd.

19 *dito*, liefflijcq, stil weer als vooren. Sijn de gevangen persoonen, Hendricq Jansz.[+] Schaycq van Montfoort ende Willem Pietersz. van Nimmegen, elcq bysonder ende oocq samen verhoort, bekennende hare schapedieverij opentlijcq uyt, ende [+]154
dat niemandt meer van haer doen geweten hadde, nochte oocq, sij selffs de schapen gehaelt ende gedoot hebbende, raedt wisten om die te koocken off braden, leggende noch een heel schaep in sijn ingewant[5.] bij den Bosheuvel in de reuyghte verborgen, doot en vergaet ofte verstinckt.

Heden is 't *Schape-jachtjen*, van schelpen ontladen sijnde, weder affgevaerdicht ende met stijve Z.Z.Oostewindt, tegen den avondt opsteeckende, vertrocken na 't Robben-eylandt met navolgend brieffken geschreven, luydende als volght:

1. ingewande.
2. gebruik.
3. *wegen haer quaet*, met betrekking tot hulle slegte daad.
4. Dit moet 'n vertrek in of by die poort van die fort gewees het.
5. *in sijn ingewant*, sonder dat die ingewande uitgehaal is.

‘Aen Rijk Overhagen;

Uyt U laeste brieffken verstaen hebbende de sieckten van den Hottento Boubo, ofte Symon, heeft ons sulcx, ende andre redenen meer ten dienste van d' E. Compagnie, doen moveeren jegenwoordich het *Schape-jachtjen* expres aff te senden om denselven hier te halen. Sult hem dan op den ontfangh deser aen den quartiermeester hebben over te leveren ende met eenen 't vaertuygh vol schulpen laden, sonder voirsz. Hottento daer nochtans aen te wercq te stellen, alsoo tot dat wercq een slaeff ende slavin (sijn vrouw) mede gaet ende oocq wederom comen sal, tot wij daerinne anders sullen dispooneren, alsoo tegen de naeste reys ymandt sal overcomen om te sien hoeveel 't getal van de beste halffslachte oyen aldaer wel is ende hoeveel gelubde rammen voor de schepen, etc. Cundt derhalven tusschenwijlen maken te weten hoe alles staet om behoorlijcke ende pertinente aenwijsingh te doen.

Soo Jaspar Jansz. Duyff genegen is eens hier te comen om met ons over saecken van vrijdom te spreecken, gelijcq hij heeft laten weten, cundt hem nu laten mede overvaren.

De booter tot 't snijden van de jonge rammetjes wordt U bij desen toegesonden.

In 't fort de Goede Hoope,
den 19en September 1658.
Hiermede, etc.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man.’

+ 20 *dito*, 's morgens stil weer met betrocken lucht. Is den Commandeur uytgeweest om te sien hoe 't met den lantbouw ende dependentien[1.] stonde, item oocq om seecker ander nieuwe vrije luyden hare percken landt aen te wijsen ende te laten affmeten, comende tegen den avondt met een frayen regen (langh na verlanght) tehuys. +154v

21 *dito*, 's morgens westelijcke windt ende regenvlagen. Sijn de meergenoemde schapedieven voor den Raedt, versterckt met de vrije borgerraden[(l)]), wederom verhoort, welcke bij hare vorige bekentenisse bleven persisteren[(m)].

's Avonts wederom heel helder ende droogh weer geworden sijnde, is 't *Schapejachjen* vol schelpen (tot een kalckoven) van 't Robben-eylandt geretourneert, medebrengende, conform de gegeven ordre, den Hottento Boubo, alias Symon, die seer blijdelijcq van sijn vrunden ontfangen wierd, ende welcke vrunden al twee fraye, jonge bulletjes met drie schapen op voorraet hadden voor sijn lossinge, die wel wierden aengenomen doch niet voor de lossinge, maer met coper, craelen ende tabacq betaelt, als voor desen met den andren geschiet was, 'twelcke bij de Hottentoos voor een bysondere courtoisye wierd aengenomen, belovende haer best te sullen doen, dat ons veel bestiael wierde aengebracht, wesende nu in alles vernoeght, alsoo

1. aanhangsels, verwante sake.

om Herry noyt spreecken wilde, als sijnde een persoon, die (soo sij seggen) haer noyt als quaet gedaen ende oorsaecq verweckt had tot alle geresen onlusten, mogende daeromme harend'halve wel op 't Robben-eylandt al sijn leven blijven, opdat hij niet weder ander tweespalt veroorsaeckten ende sijluyden daerdoor van hare frequentatie ende handelinge met ons versteecken bleven, willende oocq haer best doen om eenige jonge paerden[1.] van de moer aff te halen ende ons te brengen, doch wegen de herten ofte oliphantstanden, daer wij soolang ende van den beginne aff haer al toe hadden aengemaent, wisten geen raedt, als de eerste te radt sijnde ende te wilt in 't lopen, ende d' ander te vervaerlijck om aen te doen, etc.

Soo is oocq den gesaghhebber over de wacht van Compagnie's corenschuyr ende bestiael[(n)] desen avondt verhoort wegen de slordige wacht daer gehouden, omdat daerdoor de schapen gestolen waren, etc., ende, dewijl der wat nader te informeren viel,[+] de sake den fiscael in handen gegeven omme daerinne te procederen als na behooren. [+]155

Sondagh, *den* 22 *dito*, 's morgens guyr, coudt, droogh, windrigh weer van den Z.Z.Oosten met betogen lucht, doch op den dagh claer, helder sonneschijn.

23 <*dito*>, warm, droogh weer met stilte. Waren heden door Gogosoas, ofte den dicken capiteyn van de Caepmans, jonghste zoon, Pieter Otegno, 3 schapen te reuylen gebracht ende <wij> bij den tolcq Doman, ofte Anthony, als oocq de tolckinne Eva gesolliciteert eens te mogen na haer vrunden reysen, versoeckende met eenen tot vereeringe van hunne tolcxdiensten wat cooper, ijser, coralen, tabacq, broot ende brandewijn, etc., om wat te hebben aen haer moeder ende vrunden ende alle de inwoonders daer sij, voornamentlijcq Eva, bij compt, te animeren tot wat overvloediger toevoer van bestiael, als oocq jonge paerden, oliphantstanden, cevet, amber, saetpareltjes[2.] (haer monster van gewesen ende medegegeven), item oocq allerhande vellen van elanden, herten ende steenbocken, etc., tot 'twelcq sij belooffden haer debvoir soodanich te doen dat se hoopten wij daervan de vruchten haest sien souden. Des sij tegen den avondt met fraye Duytse woorden ende beleeffde minnen[3.], als bethooninge van danckbaerheyt over de genoten vereeringe, etc., affscheyt nam ende buyten in den tolcq[4.] Doman, ofte anders genaempt Anthonys, matten huysjen gecomen wesende, datelijcq weder de vellen aentrocq ende haer cleederen thuys sond om, wanneer se wederom bij den Commandeur's vrouw thuys quam, die weder aen te doen, met beloffte dat se echter tusschenwijle Godt de Heere (in voorsz. huys leeren kennen) niet vergeten, maer altijt om dencken ende voorts trachten wilde te leeren, etc.

24 *dito*, 's morgens warm, soel weer ende stilte als gister. Was de tolckinne Eva al vroegh wegh, hebbende laten weten, dat se hoopten volcq met veel beesten, wederom comende, mede te brengen, etc., sijnde den tolcq Doman, ofte Anthony, wat nagevolght met insgelijcke gegeven hoope.

1. Vermoedelik kwaggas.
2. ‘kleine ronde parel(s) van ca. 1 mm. doorsnede’ (Van Dale).
3. ‘minen’, gebare.
4. Vir *des tolcqs*.

+ Ondertusschen den Commandeur uytgegaen wesende na de corenlanden etc., waren, eer hij 's avonts wederom thuysgecomen was, bij den ondercoopman +155v
Roeloff de Man 's namiddags 5 jonge koebeesten ende 15 schapen voor coper ende coralen aen 't fort van de Cochoquas gebracht, ingereuylt[1].

Ende is op dato een van den vrij houtsager[2], Leendert Cornelisz., vrije knechts overleden, sonder yets nagelaten te hebben als eenige oude schult, van sijn geslooten reecqueninge uyt Vaderlantse schult gesprooten.

25 *dito*, 's morgens doncker, betogen lucht ende de[3] wint redelijck stijff van den Noordt-Westen, waermede de vrije-luydenvaertuygen, *Peguyn* ende *Zeeleeuw*, van 't Dassen-eylandt retourneerden met 5 halff amen traen ende 3210 lb. gesouten robbevleys voor de slaven, beneffens wat vis ende eyeren om onder de borgers ende andre alhier te vercoopen, etc.

't Heeft desen dach fray, lustich geregent dat treffelijcq te pas comt op 't cooren ende ander vruchten, alsoo 't langh droogh weer geweest is, ende daerdoor al wat begond te verdorren.

Op dato sijn de vóór meer aengetogen schapedieven weder verhoort in presentie van de borgerraden als voorsz. ende noch meer sulcke gasten[4] openbaer geworden(o).

Tegen den avondt is een jongh veulen dichtbij 't fort in de duynbosjes door een grooten, mageren lupaert besprongen ende vernielt, geen 4 treden van den vrij meulenaer, Wouter Corneliss.(p), met sijn slaven ende slavinnen besich wesende aldaer eenich dun houdt te cappen, welckers eene slavin, 't jongh paertjen onder de claeuwen van voorhaelden lupaert siende, daernae toetradt ende met een bijl, in de handt hebbende, denselven soodanigh in den hals ende het hooft hieu, dat hij datelijcq daerbij bleeff dootleggen, doch was 't veulen al de keel aff gebeeten, 't bloet uytgesoogen+ ende t' eenemael van 't leven beroofft, waeraen d' E. Compagnie, vermits de nodicheyt van paerden alhier, wel hondert gulden schade heeft. +156

26 *dito*, fray, nat weer, doch de wint wat stijff van den Westen.

Tegen den avondt quam den tolcq Doman met de drie zoonen van Caepman's capiteyn, namentlijcq Oringhkimma, alias Schacher, den outsten, Khuma, alias Jan, den 2e, ende Pieter Otegno, den 3e, voor desen met Schaccher gesaiseert geweest ende dus langh door vreese wegh gebleven, maer nu siende de verlossingh van Khamy ende Boubo weder gerust ende in een goet vertrouwen aen 't fort verschenen met vier koebeesten ende 13 schapen, die haer voor coper ende cralen sijn affgehandelt, belovende meer te sullen brengen ende haer gelatende over ons nu heel gerust ende in beter vertrouwen te wesen als oyt te vooren, voornamentlijcq soo men Herry maer van de Caep aff ende op 't eylandt bleeff houden, etc.

1. Wat V.R. dus blykbaar tot nog toe self gedoen het - in elk geval aan die fort.
2. Vir *des vrijhoutsagers*.
3. Die kombinasie *ende de* word selde geskryf. Gewoonlik *ende*, ook wanneer *en de* bedoel word.
4. d.w.s. skaapdiewe.

Nieuwe maen, *den* 27 *dito*, 's morgens noch al regenachtich weer en de wint als vooren, doch liep 's namiddaghs Z.Z.Oost met stijve, drooge coelte.

Als wanneer oocq den Chaihantima, een van des Chainouquas capiteyns, (veelmael genoempt) 14 koebeesten ende 21 schapen aenbracht, denwelcken vermaent wordende om eenige jonge paerden ende herten, etc., door sijn volcq te laten vangen ende hier te brengen, op beloffte van groote vereeringen, etc., gaff tot antwoort, dat se al te hardt lopen costen ende de Hottentoos niet gewent waren sooveel moeyten ergens om te doen.

28 *dito*, noch al even harde, drooge Z.Z.Oostewinden. Ware te wenschen dat het Godt de Heere hadde gelieft wat langer te laten regenen.

Desen voormiddagh is meest deurgebracht met verhooren van de schapedieven ende bevonden de dienaers van de vrije timmerluyden, Pieter Cley ende Dircq Vreem, mede schuldigh te wesen, volgens vrijwillige bekentenisse voor den Raedt[+] (versterct met de twee vrije Borgerraden) gedaen, sijnde genaempt Michiel Bartholomeus van Swol ende Dircq Corneliss. Jongen Noteboom van Bodegrave[1.(q)]. [+]156v

Op dato sijn weder 10 koebeesten ende wel 70 stucx schapen ingereuylt van de Cochoquas, meest voor coralen ende tabacq, bij welcq volcq de tolckinne Eva, na 't schijnt, veel goet doet, ende soo gister van de Caepmans ende den tolcq Doman vernomen is, soude sij na verscheyde ander troppen voornemens wesen meer te reysen, die se belooft heeft altemalen te animeren met bestiael, etc., tot ons aff te comen sacken ende van der Hollanders goede natuyren te informeeren, sulcx wel mochte sij een beter instrument tot wat goets voor d' E. Compagnie wierd als haer oom Herry geweest is.

Heden is een bosschieter van 't schip *Louyse*, siecq hier aen landt verbleven, comen te overlijden, genaemt François Isaacxs. van Gent.

Sondagh, *den* 29*en dito*, continue harde, schrale Z.Z.Oostewinden, tot schade aen 't cooren ende ander vruchten.

's Namiddaghs sijn de vrije Zaldanha-vaerders met hun twee vaertuygen, *Peguyn* ende *Zeeleeutjen*, na de Saldanha-bay vertrocken om herder te vangen ende droogen, alsoo d' E. Compagnie van robbevleys voor de slaven nu wel voor 4 maenden genoegh versien is.

Ultimo dito, 's morgens helder, stil sonneschijn-weer. Ende sijn dese maendt 5 slaven ende een slavin overleden, gaende al meest over de manspersoonen, ende ontstaende, soo gemeendt wort, omdat het al oude, bejaerde luyden sijn, welcke tot dit coude climaet soowel niet cunnen gewennen als 't jonge volcq, die volgens ordre al na Batavia sijn gelargeert, sulcx d' E. Compagnie met de wederom gebrachte slaven ende slavinnen van sommige vrije luyden (uyt vreese van weghloopen) in alles op

1. Hierdie lang naam kom in die lys van vryburgers voor as *Dirck Cornelisz. Jonge Noteboom*. Vgl. Leibbrandt: *Letters Despatched*, III, 266. Hy was afkomstig van Bodegrave en het 14 April 1658 vry geword.

dato alhier noch maer versien is met 34 mans ende 49 vrouwen, samen 83 stucx,[+]
meest al oudt, sleght slagh, ende onder deselve wel omtrent 30 man siecq ende [+]157
gebreeckelijcq daer sonderlijcke geen dienst affgetrocken wort ende maer tot
belastinge gedijen, doch oocq haest tot ontlastinge uytsterven sullen.

'Maendagh, den laesten September, 1658[(r)].

Gesien dat, sedert de verckens altemalen aen de vrije luyden ende particulieren sijn uytgegeven ende vercocht om bij haer buyten Compagnie's costen aengefoct te worden ende seer hebben beginnen te vermenichvuldigen, mitsgaders oocq gemerct onmogelijcq te wesen alle deselve, jongh ende oudt, conform onse beraemde ordre van den 26en July passado met heckens om den hals te laten loopen, vermits tot schade al is gebleecken eenige daerdoor, tot verachteringe van den aenteelt, wederom sijn om den hals geraeckt[1.], behalven dat sulcx den verckenhouders oocq groote moeyten is veroorsaeckende ende voornamentlijck geen cleyne oncosten in 't betalen van 't schutgelt, conform onse resolutie in dato voorsz. daerop gestelt;

Item oocq gesien dat het sommige te veel moeyten is, om, na d' ordre in dito resolutie vervaet, hare thuynen met goede, stercke, dicke paelen[2.] te beheynen ende selffs hare verckens uyt hun eygen open thuynen niet hebbende cunnen houden, deselve daeromme, alsoocq om van die moeyten ontslagen te sijn, aen andre weder hebben vercocht, nadat se al vooren gepreveligeert sijn geweest de eerste ende beste uyt allen den hoop uyt te kiesen, ende welcke luyden noch wel stoutelijcq derven (tegen den Commandeur selffs) seggen, nu se haer verckens hebben vercocht, andre haer verckens in hun open thuynen ofte daer omtrent vindende, de beenen aen stucq ende doot willen slaen, tot hindernisse van soodanigen aenfocq die de Heeren onse Principalen, beneffens den corenbouw ende ander bestiael, ons succesive soo hoogh aenbeveelen, jae, wel meenen bij ons daerinne den rechten ijver ende beleyt tot dato noch niet en is aengewendt, etc., -

[+] Soo is 't dat wij, om, conform d' expresse last onser Heeren Meesters voorsz.,
den voortgangh van dien emmers niet te stutten maer sooveel mogelijcq te doen [+]157v
toenemen, als oocq om de houders der verckens tot het aenhouden ende den soo hooghnodigen aenteelt te meer te animeren, contrarie onse resolutie voorsz. goetgevonden hebben deselve van voorsz. heckens ende schutgelt te ontlasten, ende oocq die thuynen hebben ende houden willen, om de verckens daeruyt te doen blijven, te gebieden dat se hare thuynen soo vast sullen hebben te ompaggeren ofte beheyningen[3.] datter geen verckens mogelijcq sij deur te comen, ende waervan de schouw[4.] sal staen aen de fiscus en de lantschout om te sien off de heyningen wel soo stercq ende dicht sullen wesen gemaeckt, die sigh dan sulcx te veel moeyten laet wesen, sullen moeten gedulden ende haer hebben te getroosten de schade welcke

1. *om den hals geraeckt*, verongeluk.
2. K het hier *heggens*.
3. In die teks staan *beheynigen*.
4. besigtiging, inspeksie.

sijluyden door eygen nalaticheyt daerbij sullen comen te lijden, vermits het niet mogelijcq is soo groote cudde verckens soo naeuw te bewaeren datter niet eenige ter sijden aff na de oopen thuynen soude cunnen comen te loopen, hoedanige, nochte oocq andre, verckens echter yemandt sigh sal vervorderen daeromme eenich 't minste leet te doen, op lijffstraffe ende verbeurte van hondert guldens voor yder vercken, 't sij groot off cleyn, dat dienthalven eenich leet gedaen ofte dootgeslagen sal bevonden worden, mits oocq de houders van verckens sullen gehouden wesen elcq voor sijne cudde, hoe cleyn die is, een slaeff off Duytse jongen te houden, ten eynde deselve in 't uyt- ende indrijven met alle mogelijcke vlijt van de open thuynen sooveel doenlijcq affgehouden worden ende oocq 's nachts niet comen uyt te breecken, sonder dat nochtans (sulcx niet willens geschiedende) echter evenwel niemandt sal vermogen eenige soodanige bij nacht uytgebroocken verckens, in open thuynen comende, 't minste leet te doen, maer die ophouden tot 's anderdaegs ende alsdan bij fiscael brengen om sigh op de saecq te informeeren ende daerinne te procederen als bevonden sal worden te behooren, alsoo verstaen wordt die geen schade lijden wil, sijn thuynen als voorsz. sal moeten dicht maecken, gelijcq d' E. Compagnie wel heeft moeten doen, mitsgaders oocq ydereen gewaerschout dat in dese gestelde ordre ende straffe 't minste en sal worden gesimmuleert[1.], vermits wij sulcx ten dienste van d' E. Compagnie ende voor 't gemeene beste alhier op 't hooghste nodigh vinden te behooren.

Ende opdat sigh niemandt op oncunde hebbe te beroepen, soo is desen ter behoorlijcke[+] <plaetse> allomme door 't landt gepubliceert ende g'affigeert.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende [+158]
jaere als boven, mitsgaders extract hier uyt gepronunchieert ende g'affigeert den eersten October daeraenvolgende[(s)].

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwerden
Abraham Gabbema, secretaris.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 370. K.A.
(b) Ibid., pp. 371-372.
(c) Sien C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 1032-1040. K.A.
(d) Met betrekking tot hierdie punt lees die brief: 'Nae wij bericht worden souden daer mede oliphants tanden vallen, ende hoewel de Compe. die niet in handen crijght, datse particulier nochtans wel weten over te senden ....' Ibid., pp. 1039-1040.
(e) Wat volg, is 'n plakkaat van dieselfde dag. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp. 38-39.
(f) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 373-374. K.A.
(g) Sien C. 700: *Mem. en Instr.*, 1657-1685, pp. 27-41. K.A.
(h) Hierdie brief is te vinde in C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 1062-1064. K.A.
(i) Sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 829-832. K.A.
(j) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 375-376. K.A.
(k) Ou Nederlandse stad aan die Ysel, in die provinsie Utrecht.
(l) In hierdie tyd het Steven Janssen en Hendrik Boom as burgerrade gedien; en as sodanig het hulle dan ook die stukke in verband met hierdie saak onderteken. Vgl. C.J. 2952: *Confess. en Interrog.*, 1652-1673, no. 53. K.A.
(m) Sien hulle bekentenisse. Ibid.

1. doen asof, veins. Hier so iets as: deur die vingers sien, ontsien.

(n) Ibid., no. 55 (1).
(o) Vir besonderhede sien ibid., no. 54.
(p) d.i. Wouter Corneliss. Mostert.
(q) Ibid., no. 55 (2). Bodegrave is 'n dorp in Suid-Holland.
(r) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 377-378. K.A.
(s) Sien *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp. 39-41.

October anno 1658

Primo ditto, liefflijcq weer. Sijn de vier schapedieven bij den Raedt, verstercqt met de[+] Borgerraden, gratieuselijcq gesententieert omdat 't eerste sware delict was dat onder de Caepse vrije luyden is voorgevallen, namentlijcq den principaelsten eenlijcq[2.] met roeden gegeesselt ende 16 jaren gebannen te werden in de kettingh, den andren 5 jaer, ende de twee resteerende heelders ende steelders elcq 6 jaren, mitsgaders wijders alle [+158v]

2. alleen maar.

vier met een schapevel op 't hooft ende schouders ten thoone te staen, neffens confiscatie van alle derselver goederen, etc., naer uso[(a)].

2 *dito*, idem weer als vooren. Sijn verhaelde sententien g'executeert ende desen dagh van de Hottentoos ingereuylt 3 koebeesten, een kalff ende 12 schapen, soudende wel meer aengecomen wesen, maer wierde van deselve gerelateert dat alle de inwoonders seer schielijcq in groote sieckte waren gevallen, om van 'twelcke de waerheyt te becomen, was den tolcq Doman heden met dit volcq medegegaen, die wederom comende, ons wel een praetjen sal weten wijs te maecken.

De tolckinne Eva deden, na 't seggen der gemelte Hottentoos, groote debvoiren om elcqeen tot ons aff te nodigen, reysende ten dien eynde van 't een leger tot het ander, etc.

Op dato is 't navolgende bij onderstaende resolutie[(b)] goetgevonden om redenen in deselve genarreert, namentlijck:

'Woonsdagh, den 2en October, anno 1658:

Alsoo gemerckt wort, dat de bosschagies welcke noch niet uytgegeven maer provisionelijcq toegestaen sijn elcq sijn gerieff uyt te halen, seer onordentlijcken worden geschent ende veel goet hout, nodeloos sonder fatsoen[1.] omgevelt, blijft leggen vergaen tot groot nadeel van dese aengroeyende colonie alhier, soo ist, dewijle de jegenwoordige eerste vrije luyden al met fraye gelegentheden van huysingen, schuyren ende stallen, etc., sijn versien, dat wij, insiende de nootsaeckelijcheyt van het timmerhoudt voor vrije luyden die oocq na desen staen te comen, alsmede dat sigh jegen woordigh twee vrije houtsagers voor vijftien jaren in vrijdom[+] hebben begeven ende aen deselve elcq een stucq bos is uytgedeelt omme daeruyt een yegelijcq met plancken ende alderhande timmerhoudt te [+159] voorsien, ende op 'twelcke sijluyden t' haren laste verscheyde Duytse dienaers als timmerluyden, wagemaeckers, houtsagers ende slaven sijn houdende, hebben goetgevonden ende geresolveert alle ende een eygelijcq, soowel Compagnie's dienaren als vrije luyden, den toegangh ende het gebruycq van de meergemelte bosschagies voortaen te inhibeeren ende verbieden, gelijcq hun 'tselve g'inhibeert ende verboden wordt bij desen, ende dat dengeenen die eenich timmer- ofte ander houdt, item oocq sparren, latten ende wes meer daeraen dependerende nodigh heeft, sulcx ten redelijcken prijse sullen gehouden wesen te halen ende coopen van de vrije houtsagers voorsz., welcke daerop vrij geworden ende elcq een stucq bos ten eynde voorsz. verleendt sij.

Ende nademael gesien wort dat sommige, sonder aensien van plaetse, veele houdt tot branthout halen ende weghslepen meer als voor hun eygen huyshoudinge nodigh, ja, sulcx oocq wel ten duyrsten weten aen Engelse ende steenbackers, etc., te vercoopen, waerdoor oocq haerluyden treckossen, tot den lantbouw gegeven,

1. *sonder fatsoen*, 'zonder bewerkt te worden' (WNT, III, 4388).

vrij worden affgemat, sonder dat ymandt yets d' E. Compagnie (die 't eygen is) tot erkentenisse te wil[1.] weet, - Soo is mede goetgevonden dat voor yder wagen branthoudt die yemandt buyten sijn landt voor steenbackers off anderen haelt, tot erkentenisse ende gerechticheyt aen d' E. Compagnie voortaen sal betaelt worden thien stuyvers, ter tijt toe haer vrije luyden sullen openbaeren die genegentheyt hebben de branthoudtbossen van d' E. Compagnie te pachten ofte huyren, doch 'tgene elcq op sijn eygen landt heeft, sal hij selffs vrij mogen haelen, branden ende aen andre vercoopen. Ende tacken tot erten off boonen[2.] sullen tot nader gelegentheyt oocq noch mogen vrij gehaelt worden uyt de beneden creupel- ende duynbossjes, alsmede elcq sooveel hij tot eygen heertbrandt[3.] nodig heeft, excepto dat sigh ydereen, wie het oocq is, sal hebben te wachten 't minste tackjen, soowel aen de binnenals de buytencandt, te kappen van 't houdt dat boven van Compagnie's bos langhs dito bosreviere[4.] is staende tot beneden aen de reviere Liesbeecq incluys, alsoo hetselve van natuyre wege is affgesien te wesen bewassen tot een formele stuttinge ende dichte besluytinge van allerhande hout voor bestiael, etc., 'twelcq ons bij tijt ofte wijle door de Hottentoos souden mogen onderstaen worden weder te ontvoeren. Soo en sullen oocq van eenige duyn- ofte cleyne bosjes calck- noch steenbackers[+] tot hare ovens yets mogen verstoocken, opdat sulcx niet al te vroegh t' eenemael vernielt ende de lantbouwers verlegen gemaeckt worden de wanden [+]159v van hare huysingen te vlechten, etc.

Ende opdat dit wel g'observeert mochte worden ende hierinne geenige simulatie ofte fraude comen te geschieden, soo heeft den lanspassaet[5.] aen Compagnie's corenschuyr, soowel als den fiscus ende geweldiger, last daerop aen alle orden[6.] te letten ende die in desen overtredigh bevonden worden, te beslaen ten behoeve van d' E. Compagnie in de verbeurte van het timmer- ende branthoudt dat uyt andre bossen als voorsz. gehaelt ende niet na behoren aengebracht wort, nevens een geltboete van drie realen telcken reyse, ⅓ pro fisco, ⅓ voor den armen ende de rest voor den beslager[7.], alsoo verstaen wort sulcx ten meesten dienste van d' E.. Compagnie ende ten besten van de beginnende colonie <voor> 't gemeen alhier soodanigh hooghnodigh te vereysschen.

Ende opdat sigh niemandt op oncunde soude hebben te verschoonen, soo is desen bij forme van placcate ter behoorlijcke plaetse affgelesen ende in 't landt aengeplact[(c)].

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

1. *dank* het vroeër dikwels *wil* beteken, vgl. *teen wil en dank*. Hier skyn *wil* omgekeerd *dank* te beteken. Vgl. Ndl. *dank weten*.
2. d.w.s. stokke om ertjies en boontjies teen op te lei.
3. brand op die haard, vuurmaakhout.
4. 'n systroompie van die Liesbeek. Watter een?
5. ongeveer: vise-korporaal.
6. *oorden?*
7. die man wat dit 'beslaen', daar beslag op lê.

3 *dito*, goet weer als vooren. Is den Commandeur aen alle der lantbouwers landerijen wesen besichtigen wat ende hoedanich landt yder gereet had om pattattissen in te planten, welcke denselven[1.], als een voedsaeme aertvrucht wesende, daertoe expres in Compagnie's thuynen redelijcq abondant al op voorraet hadde aengefocqt. Ende derhalven, nu 't corensayen doch gedaen, tot verplantinge de rechte tijt is, elcq vermaent goet deel te comen halen. Item oocq aen 't fort bij de smith te brengen alle hun sichten ende seysens om te repareren ende niet ongereet te wesen tegen dat den[+] oegst in de toecomende maenden November ende December staet op de handt te comen, beneffens eenige andre ordres ende aenmaninge tot debvoiren [+160] gestelt ende gedaen, sijnde elcq nu oocq even besigh om sijn thuynen vol cool, water- ende ander meloenen, als oocq comcommers ende meer Indische vruchten te planten tegen de compste van de Vaderlantse kermis-, winter- ende Bataviase retourschepen[2.] t' haerder overvloedige ververssinge ende versnaperinge, etc.

4 *dito*, idem, droogh weer. Was den vendrigh doende om bier te brouwen op den duyr, doch eerst een weynich om gest[3.] te crijgen.

5 *dito*, fray, liefflijcq weer als vooren. Is 't bier in de gijlcuyp[4.] fray opgeresen ende 's morgens, in een halff aem gevaet[5.], wel aen 't gesten geraeckt ende dienvolgens ordre gestelt eenige meer vaten vol te brouwen om na Batavia ende 't Vaderlandt te senden tot preuve hoe langh 'tselve over zee sal mogen duyren.

Heden is den tolcq Doman wederom gecomen, hebbende geweest na sijn seggen bij de Cochoquas ende Chainouquas, welcker volcq, nevens partije beestiael, hadde affgenodicht, daervan heden 60 schapen, meest voor coralen, ende 10 koebeesten voor coper ende tabacq wierden ingereuylt.

Sondagh, *den* 6 *dito*, doncker, betoogen lucht met stilte, doch bleeff den ganschen dagh droogh.

7 *dito*, 's morgens betogen lucht ende stijve westelijcke windt met sommige regenvlaeghtjes, fray op 't cooren ende ander gesay comende.

Heden is navolgend billjet om redenen daerinne vervaet bij forme van plaeccaet g'ordonneert[(d)] ten eersten te publiceren ende ter behoorlijcke plaetse t' affigeeren, namentlijcq:

'Den Commandeur en de Raadt, etc., doen te weten:

[+] Dewijle het veel tijts gebeurt datter van Compagnie's schepen verscheyde saecken hier comen tegen de strandt t' drijven, als plancken, sparren, riemen, [+160v] haecx[6.], wintboomen, hantspaecken[7.], ledige vaeten, schoven[8.], cassen, etc., 'twelcq sommigh noch heel goet ende bequaem is te veroirbaren; ende dat gemerct wordt sulcx alles

1. nl. die Kommandeur.
2. die skepe wat die Vaderlant teen Kermis of die winter verlaat of op retoer van Batavia kom.
3. Ouer vorm van *gist* - die *e* het *i* geword voor *st*, vgl. *gister*. Eng. *yeast*.
4. giskuip. *Gijl* is gis as dit net begin werk.
5. in die vat gedoen.
6. Meervoud van *haek*.
7. 'handspaak die in de spil van een windas (Afr. wen-as) wordt gestoken om deze rond te draaien' (Van Dale).
8. bondels hout (duie, ens.).

door de vrije luyden sonder consent op hun eygen houtjen maer wort weghgesleept, daer nochtans boven de gerechticheyt der stranden[1.] 'tselve Compagnie's eygen goet is, - Soo wort een ygelijcq bij desen gewaerschout alle hetgeene yemandt soodanich off elders gevonden heeft, op de verschijninge van den fiscus aen hunne huysinge sulcx datelijcq te verthoonen ende binnen 24 uyren aen 't fort te brengen, om aldaer van Compagnie's wegen ontfangen ende elcq voor sijn moeyten betaelt ofte sulcx aen de vrije luyden wederom gegeven te worden, als bij d' E. Compagnie sal willen ende cunnen worden gemist, sonder dat daeromme verboden sij 't gestrande te mogen bergen, maer wort sulcx ydereen by desen toegelaten onder reserve, ende mits nochtans gehouden sijnde 'tselve, hoe geringh het oocq is ende waer het gevonden wort, eerst te sullen moeten brengen aen 't fort ofte op 't wijtste[2.] aen de redout Duynhoop, staende bij de Soute-reviere, omme aldaer door gecommitteerde ten overstaen van den fiscus te besichtigen, wat (gelijcq voorsz.) bij d' E. Compagnie gemist ofte niet gemist sal mogen worden ende den bergers voor hunne moeyten behoorlijcq te contenteren, op pene van thien Realen te verbeuren soo menichmael ymandt na desen hier in bevonden sal worden overtreden te hebben, 't appliceren naer uso, alsoo sulcx ten meesten dienste van d' E. Compagnie ende tot hanthavinge van derselver gerechticheyt alsoo bevonden wort te behoren.

Aldus gedaen ende g'arresteert in 't fort de Goede Hoope, den 7 October anno 1658, mitsgaders gepronunchieert ende ter behoorlijcke plaetse g'affigeert.

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeeck.'

't Begondt tegen den avondt weder heel droogh te worden ende stijff te wayen van den Z.Z.Oosten. Ware te wenschen dat den regen wat hadde mogen deurtasten[3.], alsoo 't de vruchten ende coren op 't landt wel nodigh ware.

8 *dito*, 's morgens continuerende drooge, schrale, stijve Z.Z.Oostewinden tot[+] schade van de vruchten als vooren. [+]161

Ende was den tolcq Doman heden weder aen 't fort gecomen, neffens eenige van Chainouquas volcq, met 16 koebeesten ende 48 schapen, die haer voor coper ende tabacq wierden affgehandelt. Ende bequamen tijdinge dat de tolckinne Eva jegenwoordigh bij de Cochoquas soude wesen, haer best doende om deselve met meer ende meer bestiael herwaerts aff te doen inclineren, volgens de getuygenisse selffs van haer hardtste partij[4.], Doman, die siende haer debvoiren t' onser behagen soo wel succederen, jegenwoordigh telckens met de vreemde Hottentoos sich mede veynst terugh te keeren, daer nu twee malen mede is wederom gecomen om sigh oocq soo aengenaem te maecken als de veel genoemde tolckinne. Maer is onse opinie dat hij verder als Caepmans leger (omtrent 5 uyren gaens van hier achter Lupaertsgeberchte leggende)

1. *gerechticheyt der stranden*, strandreg.
2. verste.
3. deursit, aanhou.
4. opponent. Vgl. noot 2, bls. 372 hiervóór.

niet en derfft comen, ende aldaer eenige Saldanhars siende aencomen, dan met deselve tegelijcq (als off se quansuys gehaelt hadden) hier compt, alsoo der altijt meer volcq ende bestiael verschijnt als hij ons weet te seggen ende 'twelcke ons doet gevoelen hij maer ergens op de wacht leght ende dan besijden aff, sonder sigh buyten[1.] bij haer te openbaeren, mede compt; want geprobeert is, dat den Commandeur, hem bij sigh aen de praet houdende, door den ondercoopman, Roeloff de Man, 't vee al gehandelt was, eer hij cost voor den dagh comen, schoon hij geduyrigh aenhield om buyten te wesen met allegatien, dat hij de Hottentoos aen 't handelen helpen soude, etc., beneffens andre waerteeckenen[2.] meer. Des 't apparentste schijnt, dat de allom reysende tolckinne voornoempt 't principaelste goet voor d' E. Compagnie onder dese natie met goede genegentheyt uytwerckt.

9 *dito*, droogh weer ende 't luchjen variabel. Sijn, schoon Doman wegh off absent was, 5 koebeesten ende 7 schaapjes ingereuylt van vreempt volcq.

10 *dito*, idem weer ende wint als vooren. Hebben haer 's morgens met 't opgaen van de poort 1 slaeff ende 1 slavin van d' E. Compagnie verschoolen ende weghgemaeckt, sonder dat men se desen dagh heeft cunnen wederom vinden, sijnde soo oud[+] ende sieckelijcken paer, dat se sonder stocq qualijck gaen costen ende noyt yets ter werelt hebben cunnen doen, soo se hun tot heden altoos [+]161v gehouden hebben, ende derhalven van selffs sullen moeten vergaen.

Volle maen, *den* 11 *dito*, 's morgens liefflijcq weer als gister. Is een soldaet, genaempt Symon Sij, van 't fluytschip de *Spreeuw* hier verbleven, door sieckte comen te overlijden.

Heden is den Commandeur heel vroegh met d' officianten ende hare vrouwen uytgegaen om het schoon staende cooren, deselve tot vermaeck, eens te laten besien, etc., blijvende den ondercoopman Roeloff de Man na gewoonte soolange de sorge over de saecken hier aen 't fort bevoolen, ende nemende den Commandeur voorsz. met eenen inspectie van alles den lantbouw, etc., aengaende, sijnde des avonts thuysgecomen tusschen wijlen 8 stucx schapen van de Hottentoos aengebracht ende bij voorsz. ondercoopman ingereuylt voor coralen ende tabacq, ende soude, na dito inwoonders hare rapporten, morgen goet weer blijvende, heel veel schapen ende beesten aen 't fort schijnen[3.].

12 *dito*, 's morgens onstuymich weer ende harde Z.Z.Oostewinden met vliegende stoffregen. Was voorsz. weghgelopen paer oude slaeff ende slavin noch niet wederom gecregen; des op meer plaetsen na deselve omgesien ende premie gestelt is geworden.

Op dato sijn gereuylt 5 schapen, hebbende de rest[4.], vermits 't quade weer, tot nader gelegentheyt hare compste uytgestelt.

Heden is 't navolgende bij forme van placcaet gepubliceert ende g'affigeert[(e)], namentlijcq:

1. buitekant die fort, in die veld.
2. bewyse.
3. Vir *verschijnen*?
4. Van die Hottentotte wat skape kom verruil.

‘Den Commandeur en de Raadt van 't fort de Goede Hoope, etc., doen te weten:

Alsoo 't geele houdt[1.] ('t bequaemste tot plancken ende 't minste alhier in de Caepse bossen wesende) van ydereen sonder overlegh maer wort omgehouwen ende vernielt, ende dat tot balcken, stijlen, etc., ander houdt genoegh in de bossen te becomen is, ende voorhaelde geel houdt nodigh dient gemesnageert, expres tot plancken, waertoe d' andre boomen nergens na soo bequaem ende gevoeglijck te sagen vallen, soo hebben den Commandeur en de Raedt voorsz. om die ende andre consideratien[+] meer goetgevonden alle ende een ygelijcq onder Compagnie's gehoorsaemheyt alhier woonende, soowel vrije als Compagnie's dienaren, ende [+]162
voornamentlijcq den vrije timmerluyden ende houtsagers, bij desen willen waerschouwen ende verbieden, gelijcq deselve gewaerschouwt ende verboden worden bij desen, voortaen geen geel houdt altoos meer om te hacken onder wat pretext het oocq mochte wesen anders als tot plancken alleen, ende sulcx oocq elcq in hun eygen bossen, alsoo conform het placcaet van den tweeden deser ydereen den toegangh tot alle d' andre bossen wel expres verboden ende g'interdiceert blijft, soowel vrije timmerluyden als houtsagers, welcke ten dien eynde groote percken bos genoech uytgegeven ende verleendt wort. Ende opdat dit sonder fraude wel souden mogen werden achtervolght, is den fiscus bij desen gelast daerop te letten ende d' overtreders te confisqueren het gehackte houdt ten behouve van d' E. Compagnie, ende telckens te beslaen in een geltboete van 3 Realen van 8en, t' appliceren conform den placcate voorsz., alsoo dit aldus verstaen wort ten dienste van d' E. Compagnie ende ten besten voor 't gemeen alhier hoogh nodigh te vereysschen.

Aldus gedaen ende g'arresteert in 't fort de Goede Hoope, den 12en October 1658, mitsgaders gepronunchieert ende ter behoorlijcke plaetse g'affigeert den 13 daeraen volgende.

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeeck.’

Sondagh, *den* 13 *dito*, warm sonneschijn-weer ende 't luchjen variabel. Was Doman wederom gecomen ende met hem eenige Caepmans met maer 9 stucx schapen die haer affgehandelt wierden. Hem gevraeght sijnde waerom datter niet meer quam, gaff tot antwoort, dat het niet en wiste, doch dachte binnen 5 à 6 dagen meer soude comen, hebbende hij (soo andre seggen) verder als Caepmans leger niet derven gaen, maer Eva was bij Oedasoa, den oppersten capiteyn van de Cochoquas, haer best doende om deselve tot ons aff te nodigen.

14 *dito*, droogh, stijff-windrigh[2.] weer van den Z.Z.Oosten. Is navolgende secrete resolutie[(f)] genomen om redenen, in deselve hier onder g'insereert na te lesen, namentlijck:

1. die bekende geelhout.
2. Vgl. noot 3, bls. 343 hiervóór.

+ ‘Maendagh den 14en October 1658.

Nademael jegenwoordigh alle de lantbouwers genoeghsaem met trecq- en melcqbeesten, als oocq elcq huys ten minsten met 50 schapen wel sijn versien, ende echter bij d' E. Compagnie nu ende dan somtijts noch al een koe compt te kalven, op welcke door Compagnie's beestewachters soo wel niet wort gepast als tot de opvoedingh van de calffjes wel nodigh is vereysschende, sonder dat men nochtans onder de jegenwoordige lantbouwers meer koeyen derfft overdoen, soo omdat derselver schult te hoogh compt te loopen (als sijnde rede verre boven den tacxt bij onse Heeren Meesters in hare jonghste generale missive van den 16 April passado gestelt(g), als oocq omdat een goet aental dient gehouden op voorraet tot noodige ververssinge van Compagnie's aencomende schepen ende spijsinge deser residentie, etc.; +162v

Evenwel ingesien de nootsaeckelijckheyt van den aenfocq ende de beter opvoedinge der calven vermelt, ende oocq genomen hebbende ooghmercq[1.] dat om verckens aen te houden elcq even ongraegh blijft, vermits de groote moeyten ende costen daeraen vast, etc., ende omme welcke oorsaecke eenige de hare al weder aen andre vercoft hebben, die se om redenen voorsz. mede al moed' sijn, ja, selffs oocq den vendrigh Jan van Herwarden, welcke de meeste partije aen sigh heeft ende daeromme boven alle Compagnie's dienaren specialijck gepreviligeert is met een grooten thuyn ter leen om met wortelen ende alle andre aertvruchten tot spijsinge van de verckens te besayen ende beplanten, ende welcken vendrigh meenichmalen heeft voorgeworpen[2.] om beneffens voorsz. thuyn oocq eenige melcqbeesten van d' E. Compagnie te copen, ten eynde hij met de carnemelcq sijne jonge biggetjes (gelijcq de vrije luyden doen) te beter soude mogen voeden, als schromende om 't gelts halven de melcq daertoe te coopen;

Doch nademael sulcke meerder preminentien[3.] aen één Compagnie's dienaer, van tijt tot tijt soo extra-ordinaire in qualiteyt, etc. (hoewel voor extra-ordinaire diensten+ ende meriten gebeneficeert) niet alleen voor andre getroude Compagnie's ministers maer principael oocq selffs onder de vrije luyden groote murmuratien ende aenstootelijcheyt soude geven, soo en is sulcx bij ons ondergeschrevenen (hierover buyten voorsz. vendrigh secretelijcq raetgepleeght hebbende) niet cunnen werden goetgevonden te consenteeren, te meer dewijle bij onse resolutie van den 20 Augusty verleden, om redenen daerinne genarreert, verstaen is geene andre vrije luyden 't houden van beesten ofte schapen toe te staen anders als de lantbouwers, ten eynde daertoe de meeste vrije luyden (als 't nootsaeckelijcxte wesende) mochten opgeweckt worden; doch dat de andre vrije luyden tegen sulcx wederom souden mogen verckens houden, welcke daertoe dan dus traegh bevonden wordende ende derhalven bij ons dagelijcx gedacht sijnde op middelen om haer tot wat meerder graegheyt op +163

1. *genomen hebbende ooghmercq*, waargenomen hebbende. *Oogmerk nemen* = die aandag op iets vestig, op iets ag gee, op iets let. Tans verouderd. (WNT X, 2318).
2. voorgestel.
3. Vir *preëminentiën*, voorregte, privilegies.

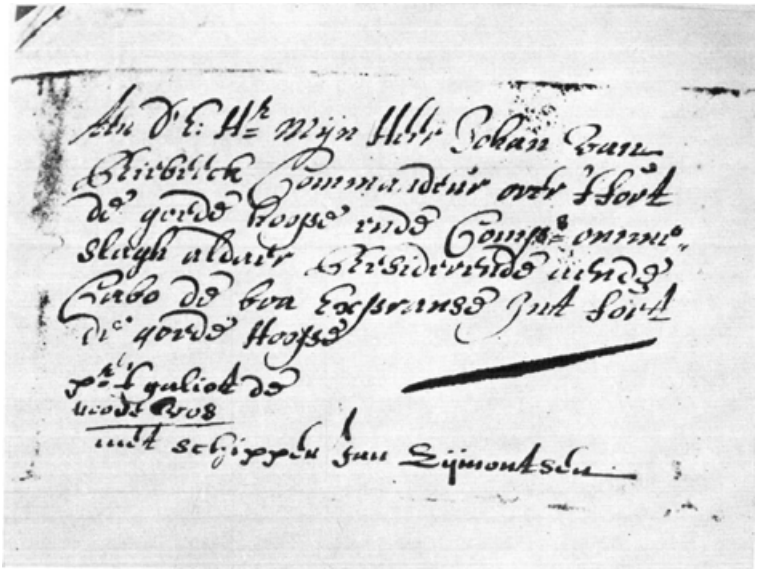

Kaapse Argief

Omslag van brief gerig aan Jan van Riebeeck:

Aen d'E: Hr. Mijn Heer Johan van Riebeeck Commandeur over 't Fort de goede hoope ende Comps. ommeslagh aldaer residerende aen de Cabo de boa Expranse Int Fort de goede Hoope

pr. 't galiot de

roode vos

met schipper Jan Zijmontsen

te wekken, mitsgaders beneffens allen 'tselve oocq hebbende onse geduyrige principale speculatie laten gaen om uyt het een ende 't ander oocq wat voordeel voor d' E. Compagnie te trecken, - Soo is eyntlijck na lange dagelijcxse gehouden conferentien ende deliberatien raedsaem geacht ende beslooten alle de vrije luyden ende Compagnie's getroude ministers die verckens willen houden, boven d' eygen beesten die elcq vrijborger oocq heeft, noch te beneficeeren met alle soodanige koeyen alsser voortaen onder den trop van d 'E. Compagnie sullen comen te kalven; ende dát bij forme van pacht ofte huyr aen de meest biedende, verstaende soo meenigen koe alsser van Compagnie's beesten telckens sullen comen melcx[1.] te worden, mits de koe ende 't kalff d' E. Compagnie sal eygen blijven ende beyde wederom gelevert worden als de gehuyrde koe sal opgedrooght wesen, waerdoor gehoopt wordt wat meerder graegheyt tot houden van verckens sal veroorsaeckt worden ende het oocq te beter sal gaen met d' opvoedingh der kalffjes, mitsgaders Compagnie's bestiael met eenen daerdoor mede fray aengroeyen ende uyt de koeyen rijckelijcq sooveel geproffiteert worden alsse d' E. Compagnie bij incoop comen te costen, in gevolge bij tijt ende wijle door die middel als den aenteelt alle 't bestiael wel comen voor niet te staen[2.].

Aldus gedaen ende bij ons ondergeschrevenen beslooten in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema, secretaris.'

Op dato sijn gereuylt twee koebeesten ende 7 schapen van de Caepmans.[+]

15 *dito*, 's morgens harde, schrale Z.Z.Oostewinden, is den adelborst Jurrien Bittelmeyer ende geselschap tegen den avondt met de weghgelopen paer oude slaven weder aen 't fort gecomen, hebbende deselve gevonden dichte bij 't Lupaertsgeberghte, meest Noordt-Oost ten Oosten van hier, omtrent de soutpannen, daer geen water om te drincken bij noch omtrent is, ende alwaer deselve soude hebben moeten van honger ende dorst vergaen, door 'twelcke rede oocq sooverre verswackt ende verflauwt waren, dat qualijck meer voorts costen, sulcx wij nu langhs soo meer bespeuren, deselve uyt een lopende natuyr[3.] wegh gaen ende van geen Hottentoos worden aengehouden. [+]163v

16 <*dito*>, idem, droogh weer met westelijcke coelte uytter zee. Isser een beest ende calff met 8 schapen gereuylt van de Caepmans.

17 <*dito*>, 's morgens wat regenachtich weer en de wint westelijcq. Sijn van de

1. *melcx worden*, in die melk kom.
2. Die sin is onduidelik. Dit lyk of daar een of meer woorde uitgeval het. Die bedoeling is: as die aanteel meeval, dan sou die koeie op die duur die Kompanjie op niks te staan kom nie.
3. *lopende natuyr*, natuurlike neiging om weg te loop.

Gorachouquas (Tabacqdieven) gereuylt 18 schapen ende 7 koebeesten met een kalffjen tot d' eene koe.

18 *dito*, 's morgens droogh, windrigh weer van den Z.Z.Oosten, is 't *Schapejachtjen* affgevaerdicht na 't Robben-eylandt met den vendrigh, Jan van Herwaerden, en de fiscael deser fortresse omme eens weder te nemen inspectie van de schapen ende verderen omslagh aldaer, conform de mondelinge instructie aen deselve gegeven ende de teneur[1.] van onderstaende briefken met haer gesonden, luydende als te weten:

'Aen Rijck Overhagen,

Brengers deses sijn den vendrigh Jan van Harwarden en de fiscael Abraham Gabbema, overcomende omme wederom te nemen inspectie van de schapen ende verderen omslagh. Sult hun derhalven hebben te doen openinge ende goede aenwijsingh[+] van alles, ende laten volgen van de schapen sulcke ende soo veele als sijluyden sullen geraden vinden mede te nemen, conform onse speciale last [+164] aen haer gegeven. Volcq om schulpen bij strandt te halen, souden wel senden, maer hebben sulcx noch niet cunnen goetvinden ende tot beter occasie uytgestelt.

Jaspar Jansz. Duyff blijft oocq noch hier tot hij van sijn sieckte sal gesont geworden sijn. Ende gaet nevens dese 1 lb. tabacq om Herry altemet een stuckjen van te geven, met 6 pijpen.

In 't fort de Goede Hoope,
den 18 October, anno 1658.
Hiermede, etc.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck,
Roeloff de Man.'

19 *dito*, droogh weer ende 't luchjen van den Noordt-Westen, was 't *Schapejachjen* met verhaelde gecommitteerde wederom gecomen, medebrengende 16 stucx schoone oyen ende raport datter door Rijcq Overhage loffelijcq opgepast wordt, als sijnde aldaer jegenwoordigh noch 444 stucx, meest oyen, soo schoon ende jongh oft altemalen uytgelesen goet was, ende hier aen landt (met de medegebrachte 16) 578 stucx; sulcx wij d' E. Compagnie op dato, Gode loff, bevinden versien te wesen met 1022 schapen ende de vrije luyden met omtrent 300, tesamen stijff 1300 stucx, daer dagelijcx noch al bijcompt uyt den handel, als sijnde heden onder[2.] de 23 stucx ingereuylt, - behalven den aenteelt die nu alle dagen oocq sonder jongen niet en is, in vougen dattet daermede jegenwoordigh heel fray staet; boven noch de koebeesten, daer d' E. Compagnie nu oocq over de vierdehalff hondert[3.] van heeft ende de vrije luyden omtrent de twee hondert, soo jongh als oudt, ende alsoo tesamen een aental van dichtebij de 600 stucx maeckende, welckers aenteelt mede redelijcq goet, als oocq de reuylinge, etc.

1. strekking, inhoud.
2. Sic.
3. oor die 350.

Heden quamen des Commandeurs twee vrije knechts ofte lantbouwers aendienen dat haer gisteravondt de slaven (3 mans ende drie vrouwen stercq) hadden gemeendt om den hals te brengen ende dan met de trecqossen deur te gaen, hebbende ten dien eynde een van haer[1.] al aen een kandt in wat struycken om hem te dooden, 'twelcq den andren, een cloeck, stout persoon sijnde, datelijck toetradt ende hem ontsetten nadat haer de slaven al vrij hadden ter weer gestelt, etc.[+]

Sondagh, *den* 20 *dito*, 's morgens betoogen lucht en de wint Noordt-West uytter [+]164v
zee, redelijcq aencoelende sonder regen, die der nodigh was, doch na 't schijnt Godt de Heere dit jaer seer weynigh gelieft te verleenen.

's Nachts heeftet wat geregent.

Sijnde de voorgemelte Commandeurs slaven ende slavinnen (sonder kettingh wesende) aen 't fort gebracht ende de saken naeuwer ondersocht, bevonden dat se met andre aen Compagnie's corenlandt (met de kettinghs aen de beenen) al overslagh[2.] hadden gemaeckt om Compagnies volcq daer oocq om den hals te brengen ende alsoo gesamentlijcq met een goeden trop deur te gaen, al wetende malcanderen de kettinghs wel van de beenen te helpen.

Soo was oocq den jongen[3.] van den ondercoopman, Roeloff de Man, (mede een Gunese slaeff wesende) door des Compagnie's slaeff die in 't bos is, aengeport om deur te gaen, ende geseght dat se, behalven de vorige gedetineerde, noch met haer 5 mannen ende drie vrouwen sulcx opgestempt[4.] hadden, doch soude het gemelte jongen hebben geweygert, volgens verclaringe desen avondt met gebroocken Duytse woorden (al geleerdt) gedaen. Hem gevraeght sijnde waer se van leven soude, dewijle se wel gesien hadden dat hier doch nergens eenich eeten te crijgen was, gaff tot antwoort dat sij haer verlieten op der Hottentoos vleys, die se hier en daer souden dootslaen, volgens de manieren van haer landt, daer se doch malcander, in crijgh veroverende, opaten.

Hem gevraeght wordende hoe sij de Hottentoos souden vermeesteren daer se doch geen geweer hadden ende de Hottentoos lustich met hasagayen, pijl ende boogh treffelijcq versien waren, antwoorden dat se vooreerst een off twee souden sien te overweldigen ende haer geweer affhandigh maecken, als wanneer sij dan mettertijt alsoo stercker partije souden derven aendoen ende oocq haer schapen ende beesten affnemen; oocq wasser cruyt ende worteltjes genoegh om beneffens dien van te[+] leven; ende om d' eerste Hottentoos om te brengen, waren sij rede genoech van messen versien; 'twelcke wordende nagesien, alsoo bevonden is, [+]165
ja, bij sommige wel 9 stucx ende andre minder, doch niemandt, tot vrouwen incluys, sonder, die se hier ende daer gestoolen ende opgegadert hadden, in vougen het naeuw bewaren van dese Gunese slaven langs soo nodiger bevinden, als sijnde wackere, stoute, cloecke mannen, ende de vrouwen naer advenant[5.] mede couragieus genoech, ende ten ware den eenen

1. nl. die twee knegte.
2. plan.
3. jong, bediende.
4. saam ooreengestem.
5. *naer advenant*, na eweredigheid, in ooreenstemming.

van des Commandeurs vrije dienaers (bouwmeester van sijn landt wesende) een man van wackere couragie geweest, ofte de moet maer eenichsints laten sacken hadde, soude het met deselve ende apparent noch eenige aen Compagnie's corenlandt al beschict sijn geworden, welckers verraet nu, Gode loff, uytgecomen ende openbaer is, mitsgaders dienthalven te naeuwer wacht ende toesicht op alle de slaven gestelt is, welcke haer, volgens verclaringe van voornoemde jongen, inbeelden dat se mettertijt wel in haer eygen landt soude cunnen comen, oocq souden eenige overslagh hebben gemaeckt om wel een boot van de schepen in de revier off aen strandt vissende, aff te lopen ende daermede deur te gaen ende langhs de wal haer landt soecken, etc.

21 *dito*, windrigh weer van den Westen, sonder regen. Quamen tegen den avondt met verwonderingh[1.] hier aen 't fort te verschijnen den vrijman Jurien Jansz. van Amsterdam met drie man van 't schip *West-Vrieslandt*, eergistermorgen over landt uyt de Saldanhabay gecomen met raport dat dito schip aldaer den 14 passado seer desolaet van siecq volcq was comen te arriveren, welcke sijluyden met twaelff schapen (voor hun compste aldaer van d' inwoonders gehandelt) hadden g'accomodeert ende dagelijcx goede hulpe deden met gansen, vis, porceleyn ende ander groente, die se haer van de eylanden door hunne vrije vaertuygen *Peguyn* ende *Zeeleeuwtjen*, (daerop haer visneringe leggende) toebrachten, hebbende die van gemelte schip 150 scheurbuyckige op 't Schapen-eylandt in voorsz. bay onder tenten aen landt gebracht, ende al 72 man verlooren, soodat deselve daer in een seer ellendigen staet sijn, vermits niet machtich bennen een ancker te winnen[2.] om op de bequaeme rhee meer binnewaerts aen te seylen, achtervolgens onderstaende brieffken met verhaelde persoonen over landt geschreven, luydende als te weten:

‘Aen den Commandeur, etc.

[+] Wij cunnen niet nalaten UE. te adviseren ende bekent te maken de ellendige standt van ons scheepsvolcq daervan al 72 sijn gestorven ende omtrent 150 man [+]165v seer siecq aen de scheurbuycq aen landt gebracht om ververst te mogen worden, doch vertrouwe[3.] dat alhier geen volcome ververssinge sullen becomen, doordien al volcq landewaert in hebben gesonden om vee te reuylen ende sijn sonder menschen ofte beesten gesien te hebben weder aen boort gecomen. Versoecke derhalven seer vrundelijcq dat UE. gelieve ons te adsisteren met soodanige groente ofte vruchten als UE. nodigh ende dienstich (in dese onse gelegentheyt) sult achten te wesen. Wij hadden een missive per de sloep de *Peguyn* aen UE. affgesonden maer en conde niet opcomen. Wij sijn den 14 deser ten ancker gecomen in de bay Saldanha, ende soo machteloos van volcq dat de seylen niet langer conde geregeert worden. Sijn den 18 May passado uyt het 't Vlie t' seyl gegaen met 351 man, daer nu tegenwoordigh

1. *met verwondering*, tot ons verwondering.
2. Vir *winden* = ophaal, lig.
3. meen, glo.

seer weynich gesonde mannen van sijn, jae, soo weynigh, dat onse ancker niet cunnen lichten om wat verder in de voorsz. bay in te seylen, gelijcq den brenger deses UE. wel mondelingh sal verhaelen. Sullen dan niet twijffelen aen UE. secoers[1.] ende dat men den eersten (met groot verlangen) verwachten.

In 't schip *West-Vrieslandt*,
desen 18 October 1658.
Hiermede, etc.
(Was geteyckent:)
Jacob Jansz Houtschip
Jacob Sijms.'

Na resumptie[2.] van welcke bovenstaende missive datelijcq bij den Commandeur ende Raedt navolgende resolutie is genomen[(h)] om voorsz. benoodicht[3.] schip soo haest ende met sulcx doenlijcq te adsisteeren, conform d' inhoude hier onder na te lesen, luydende als te weten:

'Maendagh, den 21en October, 1658:

Heden uyt de Saldanha-bay over landt hier aengecomen wesende den persoon Jurrien Jansz., Amsterdam, een van de vrije Saldanha-vaerders, met drie man van 't[+] schip *West-Vrieslandt*, aldaer op den 14 passado seer ellendich ende vol siecq, scheurbuyckigh volcq ter naeuwernoot noch behouden aengecomen, volgens [+166] schrijvens van d' opperhooffden ende mondelingh raport der verhaelde drie man, sulcx de noot op 't hooghste is pregnerende[4.] tot secours van ververssinge, schoon sij ginder door onse vrije Saldanha-vaerders redelijcq worden g'accommodeert met groente, vogels ende eyeren van d' eylanden aldaer gelegen, 'twelcq haer wel redelijcke verquickinge toebrenght, - Soo is inderhaeste goetgevonden het *Schape-jachtjen* ten aldereersten volladen met geele wortelen, crooten, rapen, rammelassen[5.] ende Spaense radijsen, etc., die wel beter als groente can duyren, aff te vaerdigen, beneffens sooveel melcq ende hoendereyeren van de vrije luyden als in der haeste op te samelen ende bijeen te halen wesen sal, ten eynde de luyden van voorsz. schip daerdoor te meer verquickt ende aengemoedicht mogen worden hun best te doen om soo haest mogelijcq voorts herwaerts op te comen. Ware te wenschen dat men met eenen na onse genegentheyt[6.] oocq wat bestiael coste medesenden, maer is om de cleynheyt van voorsz. *Schape-jachtjen* t' onser leetwesen moeten nablijven, vermits maer van een tweede boot[7.] is opgeboeyt ende volgens dien geen bestiael off schapen beneffens verhaelde vruchten soo verde levendigh soude cunnen overbrengen, maer indien 't *Robbe-jachtjen* ofte een galjot als de *Tulp* hadden, souden voorsz. schip sooveele wel connen accommoderen, dat vandaer, sonder hier te comen, sijn reyse voorts soude cunnen vervolgen, 'twelcke dienthalven nu niet cunnende geschieden, boven 't

1. hulp.
2. lees; letterlik: samevatting.
3. hulpbehoewende.
4. dringende.
5. Oorspronkliker vorm as *ramenas*. Die woord kom van Ital. *ramolaccio*.
6. *na onse genegentheyt*, soos ons graag sou wil gedoen het.
7. soort kleiner skeepsboot.

voorsz. goetgevonden is haer aen te schrijven dat se hun best willen doen op 't spoedighste ende vermogens[1] maer herwaerts op te comen.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

Op dato sijn van Chainouquas volcq aen 't fort gereuylt 14 koebeesten ende 24 schapen.

+ Ende was den tolcq Doman (3 dagen uytgeweest) tegen den avondt mede aen 't fort gecomen, versoeckende uyt den name van de Caepmans ende Gorachauquas dat men haer met 20 soldaten wilden adsisteeren ende bijcomen, om met hulpe van deselve gesamentlijcq de Cochoquas, heel stercq achter 't Lupaertsgeberghte leggende, op 't lijff te vallen ende al haer bestiael (sooveel als gras op 't velt bij haer hebbende) aff te helpen nemen, alsoo haer deselve sochten quaet te doen ende verscheyden hostiliteyten aen deden. +166v

Voorsz. tolcq daerop gevraeght sijnde waer de tolckinne Eva was, ende door hem tot antwoort becomen hebbende dat se haer jegenwoordigh in 't leger van de Cochoquas was aenhoudende bij de vrouwen van Ngonomoa, den oppersten der voorsz. Cochoquas, welcq volcq door twee oversten ofte groote capiteyns (soo sij se noemen) worden geregeert, genaemt Ngonomoa voorsz., den oppersten, ende Odasoa, den tweeden, bij welcke wij niet twijffelen off voorsz. tolckinne doet alle haer best om deselve tot ons aff te nodigen, als hebbende noyt hun leven hier soo nabij geweest, item oocq alsoo weynich dubiterende off voorsz. Caepman ende Gorachauquas soecken deselve ter contrarie tegen te houden, tot 'twelcke sij haer selffs niet machtich vindende daeromme onse adsistentie als voorsz. versoecken, met belofte dat se ons aen groote quantité bestiael ten rooff souden helpen, etc., - Soo is den tolcq tot antwoort gegeven dat de principaelste van Caepmans ende Gorachouquas legers selffs bij den Commandeur souden comen om met hem te spreecken ende een goet overlegh te maken, etc.

Doch blijft ons oogmercq op het langh gemickte doel vast om haer[2] met hun bestiael maer in de fuyck achter de Gevelbergen te crijgen ende dan de Cochoquas ende andre Saldanhars soo nabij te locken als mogelijck sij, om sonder verhinderingh van de voorsz. te sien hoedanigh met deselve in alle minne ende vruntschap te handelen ende om te gaen wesen sal, ende dat daerdoor oocq dese Caepse gasten in te

1. na hulle vermoë. Vgl. bls. 395, noot 4 hieragter.
2. nl. die 'Caepmans'.

beter devotie, off wel soodanighen volcomen dwangh te brengen, dat se haer belooffde[+] conditien met ons gemaeckt sullen cunnen doen houden, etc., waertoe sigh d' apperentien[1.] al fray schijnen te verthoonen ende met voorsichticheyt sal moeten in geprocedeert worden. [+167]

Ondertusschen compt het niet qualijck dat haer de tolckinne Eva bij voorsz. rechte Saldanhars heeft begeven, die daer onse genegentheyt om met haer in minne ende vruntschap te handelen, wel sal declareren, wetende oocq Doman te seggen, dat wij Eva niet eer <aen> 't fort te verwachten hebben bevoren de Cochoquas met hun leger hier heel dichte bij sullen gecomen wesen. Doch dewijle sij[2.] de Caepmans ende Gorachouquas (soo hij seyde) alle hostiliteyt aendeden, souden sij[3.] sulcx niet gaerne sien ende daeromme versoecken dat wij, om deselve te stutten ende haer bestiael aff te nemen, hun met verhaelde soldaten wilden adsisteeren; op welcq versoecq Doman met voorsz. antwoorde is wederom gesonden.

Heden is een Angoolse slavin overleden.

22 *dito*, 's morgens stil weer, is 't *Schape-jachtjen* met diverse durable aertvruchten tot boven tegen de luycken volgeladen, vaerdig gemaeckt omme daermede ten aldereersten na de Saldanha-bay te varen ende brengen tot ververssinge voor 't volcq aen 't schip *West-Vrieslandt*, beneffens navolgend brieffken geschreven aen d' opperhooffden van 't schip *West-Vrieslant*, van inhouden als te weten:

‘Eersame, discreete, goede vrunden,

Gisteravondt hebben wij tot verwonderinge door handen van den vrijborger Jurrien Jansz. van Amsterdam met 3 maets van u volcq, over landt vandaer hier gecomen, wel ontfangen ul. brieffken van den 18 verleden ende daerbij, als de mondelinghe rapporten van voorsz. persoonen, gesien ende verstaen u desolaten staet van[+] scheurbuycq onder 't volcq, doch dat Ul. van onse vrije Saldanha-vaerders (t' onser wel behagen) waren g'accommodeert met 12 schapen, bij hun aldaer voor u aencompste gehandelt, ende diverse vis, vogels ende eyeren ende bequaeme groente van d' eylanden aldaer gelegen, waerdoor voor dato meer schepen ende over drie jaren den *Salmander*, mede soodanich desolaet gestelt daer geweest, sulcx verquickt sijn geworden dat se, na eenige dagen leggens, volcomen vermogens[4.] wierden herwaerts op te comen, hetwelcq wij van Ul. om d' accommodatien der schapen voorsz. niet minder, maer te meer willen verhoopen. Echter omme Ul. van onsen candt daertoe sooveel doenlijcq noch meer te helpen, hebben wij ons *Schape-jachtjen*, volladen met navolgende durable aertvruchten, tot Ul. affgesonden, als te weten: [+167v]

9 sacken met geele wortelen;
10 sacken met rapen ofte knollen;
39 dito rammelassen ende Spaense radijsen;

1. verskynsels, skyn, Eng. *appearances*.
2. die Cochoquas.
3. die Caepmans.
4. in staat. Vgl. bls. 394, noot 1.

50 stucx aertjesocken, versnaperingh voor de cajuyt, etc.
45 bossen porey[1.] ende loocq;
35 cannen melcq in een vat;
564 stucx verse hoender- ende eendeneyeren in een groot ende cleyn vaetjen, open, met sant gevult, voor de siecken en de cajuyt, neffens 6 stucx levendige schapen.

Waerbij wij Ul. seer gaerne wel meer bestiael hadden medegesonden, als sijnde Gode loff daervan overvloedigh versien, maer is om de cleynheyt des voorsz. *Schapejachtjen* (van een tweede scheepsboot maer opgeboeyt) niet cunnen vallen[2.]. Doch indien een galjot hadden, ofte ons verongeluckt *Robbe-jacht*, souden Ul. wel sooveel accommoderen, dat vandaer sonder hier nodigh te comen u reyse voorts na Batavia soudt hebben cunnen vervolgen, 'twelcq nu door manquement van bequaem vaertuygh niet geschieden can. Ende dierhalven goet sal wesen Ul. haer best doen met alle doenlijcke middelen soo haest mogelijcq op te comen, dat met waernemen van alle hapjens[3.] opstappende[4.], vermits de goede anckergrondt langs de wal, bequaem genoegh, conform Ul. instructie (met Godes hulpe) can gedaen worden, siende wij oocq alle uyr naer Ul. al uyt, als ons volgens ervaringe inbeeldende 't meeste volcq door de voorsz. becomen groente ginder al weder op de been sullen wesen. Echter 't sij hoe 't Godt sal gelieven te voegen hebben, sullen Ul. neffens 't voorsz. oocq weldoen[+] op den ontfangh deser 't *Schape-jachtjen* datelijcq te ontlossen ende die ververssinge voor 't volcq ten eersten te veroirbaren [+168] ende 'tselve ons cito[5.] terugh opsenden, om het Ul. ten eersten weder met versch goet tegemoet te senden, off ten minsten, Ul. gereet sijnde, gelijcq t' seyl te gaen; ende indien 'tselve soo hard als Ul. niet seylen can, soo laet het met een goet cabeltouw achter aen slepen om in stilte altijt t' uwer adsistentie bij U te hebben ende dan vooruyt te senden om op riemen[6.] met roeyen (daerop expres geleyt ende gemaeckt) voorts op te comen ten eynde voorsz.

Indien Ul. ymandt tot lootsinge herwaerts-op nodigh hebt ende in gevolge goetvindt brenger deses, Jurrien Jansz ofte Jochum Elbertsz., vrije Saldanha-vaerders (dat vaerwater heel wel bekent) te gebruycken, wij hebben daer niet tegen, verstaende een van de voorsz. twee, dat wel de beste lootsluyden sijn - d' adviso[7.].

In 't fort de Goede Hoope,
adij 22 October 1658.
Hiermede, etc.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man.'

'Na 't sluyten deser, de boot genaempt *Schape-jachtjen* na 't hooge water wachtende, comen de wiltschutten met ses gansen, 1 eend ende twee wulpen[8.] thuys, die Ul.

1. prei.
2. Sic.
3. vlagies wind. Kyk Dl. I, bls. 152, noot 5.
4. vooruit komende. H het *opstoppende*, K *op stappende*.
5. gou. Die woord leef nog in Afr.
6. roeirieme.
7. d'aviso, tot (u) narig. Van Port. *aviso*.
8. snippe.

bij desen mede noch toegesonden worden tot te meer versnaperingh ende vernieuwingh.

's Avonts omtrent 8 uyren 't *Schape-jachtjen* vlot geworden ende met de ververssinge voorsz. volladen sijnde, is 'tselve daermede vertrocken met een zuyelijck luchjen, hopende Godt de Heere 'tselve binnen een etmael off 1½ bij 't schip *West-Vrieslant* in de Saldanha-bay sal geleyden.

23 *dito*, 's morgens clare, warme lucht ende calmte, doch op den dagh ende tegen den nacht de windt redelijcq stijff van den Z.Z.Oosten. Ende was op dato een trecqos in 't gesicht ende dicht bij de beestewachters uyt den vollen trop van een leeuw weghgeruckt, maer alsoo deselve hem cort op de hielen waren, had den leeuw het beest moeten verlaten ende sigh in bossen ende struycken verschoolen, nadat het al om den hals gebracht ende ongeveer 4 à 5 lb. vleys uyt den bil gebeten had, mitsgaders oocq al een schoot door 't lijff becomen, welcke hem niet ter doot getroffen[+] hebbende, had sigh na den schieter omgekeert ende soodanigen vreeselijcken gebrul gemaeckt, dat sijn maet hem op een boom begaff[1.] ende desen, weder ladende, was den leeuw, maer sacht ende statich voorttredende, onder een deel bossen gecroopen ende naderhandt, meer volcq met geweer bijcomende, niet te vinden. Dit geschiede 's namiddaghs omtrent 5 uyren dicht bij Compagnie's corenschuyr, soo als den Commandeur (verder vandaen comende) daerbij heen quam passeren, gevende derhalven ordre met eenige meerder soldaten den leeuw, mogelijcq sijnde, weder op te soecken ende ter doot te brengen, ten eynde denselven, de smaecq nu weghebbende, niet meer schade onder 't bestiael come te doen. [+]168v

Heden waren (dewijle den Commandeur na de corenvaleyen was geweest) door den onder-coopman Roeloff de Man ingereuylt, 2 ossjes, 3 koeyen ende twee zuyghkalven, neffens 29 stucx schapen van Cochoquas volcq, - om welcq volcq bij ons odieus te maecken, dede den tolcq Doman niet weynich sijn best, onder andren voorsz. vee dapper verachtende ende den Commandeur ('s avonts thuyscomende) sooveel in hem was tegen deselve met alle vermogen opstoockende ende seggende, dat Eva bij haer (namentlijcq de voorsz. Cochoquas wesende) niet anders als quaet van ons spracq, maer wordt bij ons het contrarie van haer g'oordeelt, als vooren aengeroert.

Ende vermits voorsz. Doman den Commandeur seer aen was om volcq, ten eynde eergister aengeroert, is hem tot antwoort gegeven dat de principaelste hooffden met de opperste capiteyns van Caepman ende Gorachouquas leger eerst bij den Commandeur souden in 't fort comen, item oocq den mancken schaepman[(i)], om met deselve over die saecken te spreecken ende een goet overlegh te maken, etc., waerop hij antwoorde ten dien eynde volcq na hun toegesonden had.

24 *dito*, 's morgens warm, droogh sonneschijn-weer, is navolgende resolutie genomen ende bij forme van placcaedt gepromulgeert ende g'affigeert[(j)], luydende als te weten:

1. Die woordkeus dui skaars die vermoedelike tempo van die beweging aan.
(i) Sien *Daghregister*, I, p. 205 (10 Maart 1654).
(j) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 384. K.A.; en *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp. 43-45.

+'Donderdagh, den 24en October, 1658.

Alsoo bevonden wort, dat nietjegenstaende bij onse voorige placcaten van 4 +169
May ende 13 September verleden de vrije luyden door ordre onser Heeren Principalen uyt 't Vaderlandt den veehandel met dese lantsinwoonders ofte Hottentoos is verboden, echter evenwel sulcx door sommige noch al gecontinueert wordt ende voornamentlijck bij den vrijborger Jan Reyniersz. heden daerop noch laest bevonden(k), die sigh 'tselve gansch niet ontsiet, maer tegen alle gestelde ordres ende beveelen onser Heeren Meesters onbeschroomt ende stout daerin blijft voortvaren, mitsgaders ten dien eynde dese natie t' sijnen huyse oocq expres aenhoud, soodanigh datter selden vee aen 't fort compt off <hij> weet van de schapen ten minsten sijn deel met minne ende oocq somtijts wel per force, als woonende op de passagie, te crijgen, slachten, consumeren in plaetse van, gelijcq andre vrije luyden doen, vooreerst noch op d' aenteelinge wat te letten, etc., behalven dat soodanige private reuylinge oocq niet weynich bevonden is te strecken tot prejuditie ende schade van Compagnie's handel jegenwoordigh op soo goeden voet gebracht sijnde, -

Soo is 't dat den Commandeur ende Raedt, gemerckt de stouticheyt van denselven Jan Reyniersz., met toestemminge van de vrije Borgerraden heden hierover, als oocq over de begaene faulten van Jan Reyniersz., present sijnde geweest, goedgevonden hebben(l) ten derden male wederom een yegelijcq, soowel Compagnie's dienaren als vrije luyden, te waerschouwen ende belasten, gelijcq deselve bij promulgatie ende affictie[1.] deser doen mits desen, dat hun niemandt, wie het oocq is, en sal in 't alderminste bemoeyen eenich geslacht ofte ongeslacht vee te reuylen, directelijcq ofte indirectelijcq ende onder wat pretecxt het oocq mochte wesen, op pene van in plaetse der gestelde ses Realen, nu voortaen te verbeuren een geltboete van 25 voor d' eerste ende 50 Realen van 8en voor de tweede mael, t' appliceren ⅓ voor den aenbrenger en de rest naer uso, doch ymandt ten derden ofte meermalen hier tegen noch willens comende te pexeeren, sal den fiscael last gegeven worden tegen denselven proces te maecken van inobedientie ende tegenstrevinge der ordonnantien ende bevelen van de wettelijcke Overicheyt na den last onser Heeren Principalen ten dienste van d' E. Compagnie ende welvaert van 't gemeen gestelt.

+ Ende nademael oocq door de Hottentoos geclaeght is, dat meergenoemde Jan Reyniersz. deselve aen sijn huys roepende ende niet cunnende met haer +169v
accorderen, per force hun goet affdringht, slaet ende stoot, 'twelcq consequentelijcq verbitteringen in plaets van minne staet te veroorsaecken,

Item oocq bespeurt wordende dat door 't acces der Hottentoos aen der vrije luyden huysen in 't landt (van 't fort wat verde affgelegen) niet alleene groote occasie gegeven wort tot voorsz. verbooden veehandelinge, nemaer[2.] oocq dat bij deselve natie (vrij slim beginnende te worden) daerdoor oocq can affgespeculeert worden

(k) Jan Reijniersz. het grond oos van die fort gehad, naby die sameloop van die Liesbeek en die Soutrivier, en hy was dus in 'n gunstige posisie om Hottentotte, wat met vee op pad na die fort was, te onderskep. Sien Desember 1657, noot h.

(l) Vgl. C.J. 1: *Crim. en Civ. Regtsrolle*, 1652-1673, p. 57. K.A.

1. aanplakking.
2. Ou vorm (oorgang tussen *'t en ware* en *maar*) wat seldsaam is in die *Daghregister*.

alle gelegentheden om de vrije luyden te beschadigen ende haer vee aff te nemen, ja, (dat Godt wil verhoeden) deselve bij nacht ofte ontijde wel alle te vermoorden, als hebbende den tolcq Doman 2 à drie dagen geleden onder andren wel weten te seggen dat de Cochoquas (om haer odieus te maecken) hem hadden gevraeght off de Duytse natie hare huysen niet waren in brandt te steecken ende deselve des 's nachts oocq wel wacht hielden, etc., - Soo is oocq goetgevonden alle de vrije luyden hier mede van te waerschouwen ende bij desen te doen aenseggen, dat se van nu voortaen tot nader ordre geen Hottentoos meer aen, ende veel min binne, hunne huysen sullen laten comen, op pene van ses Raelen van achten, omme emmers alle soodanige schade ende ongemacq voorsz., als oocq eenigen brandt aen 't rijpe cooren, etc., sooveel doenlijcq te vermijden ende voor te comen. Waeromme elcq mede vermaendt wordt aen sijne huysen wel goede wacht te houden.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere voorsz.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

Heden sijn maer 4 schapen gereuylt.

25 *dito*, stil, heet weer, waerdoor veel jonge vruchten verbranden.[+]

Op dato is den houtsager, Leendert Cornelisz., weder een slaeff ontloopen, [+]170
schoon hij een man is die deselve wel 't beste van al de vrije luyden is tracterende, ende is oocq van een slavin te verstaen gecomen, dat hem denselven verscheyde male hadde gedreyght te vermoorden, sulcx dat het met de Gunese slaven niet wel gaen wil ende elcq even naeuwe wacht houden moet om van deselve niet om den hals gebracht te worden, gelijcq mede allomme met Compagnie's slaven geschiet.

Op dato sijn gereuylt 11 schapen van Cochoquas volcq, meest voor coralen, ende drie schapen aen Compagnie's schuyr van de leeuw verscheurt in 't aensien van de herders, niet sonder pryckel oocq van haer eygen lijff ende leven, wordende echter op denselven gepast om hem noch te beloeren ende doot te schieten, vermits groote schade doet, als hebbende noch een schaep van den vrij borger Steven Jansz. verslonden.

Tegen den avond begon de lucht wat te betrecken ende fraytjes te coelen van den Noordt-Westen, waermede gehoopt wort 't schip *West-Vrieslandt* uyt de Saldanhabay opcomen sal. Ende in den voornacht volgden daerop wat regen.

Nieuwe maen, *den* 26 *dito*, 's morgens doncker lucht en de wint westelijcq, goet voor 't schip *West-Vrieslandt* ten eynde voorsz.

Ende was verleden nacht den vrijborger, Steven Jansz., 1 slaeff ende 1 slaevin ontlopen, met hun genomen hebbende een pistool ende noch wel omtrent de waerde

van 40 gulden aen cleeren, etc. Waertegens den vrij houtsager Leendert Cornelisz. boven gemelt sijn slaeff had wederom gecregen.

Voormiddagh omtrent 10 uyren compt het *Schape-jachjen* seer spoedigh te retourneeren uyt de Saldanha-bay, van 't schip *West-Vrieslandt* gister avondt een uyr voor[+] zon gescheyden ende aen ons brengende van d' opperhooffden onderstaende brieffken, geschreven aen den Commandeur, etc. van inhoude als te weten: [+]170v

‘Gister na de middagh hebben wij door het *Schape-jachjen* UE. brieff van den 22en verleden, beneffens de aertvruchten, gansen, eyeren, carnemelcq, mitsgaders ses levendige schapen wel ontfangen, vertrouwen daerdoor goede ververssinge sullen hebben. Aengaende onse siecken, daervan sijn noch 113 heel swacq aen landt. Verhoopte haest tot tamelijcke gesontheyt sullen comen, doch cunnen nu noch niet wel t' seyl gaen doordien wij ons volcq noch te swacq bevinden, doch, is 't mogelijcq, sullen noch met dese springh[1.] onder seyl ons begeven ende Jurrien Jansz. bij ons houden, alsoo hem de gelegentheyt alhier seer wel is bekent. Soo niet, soo haest deselve wat gerecouvreert sijn, sullen dan geen tijt ofte wint voorbij laten gaen omme ons na de Cabo te begeven tot vervorderinge onser voyagie. Souden ons niet te min aengenaem ende dienstich sijn (indien <wij> niet opcomen) dat UE. gelieffde ondertusschen het voorsz. jachjen noch eens met diergelijcke ververssinge aff te senden, opdat het scheepsvolcq te rasser wederom op de been mochten geraecken. Wij hebben van desen dagh een Hottento aen ons boort gehadt; verhoope van dieselve eenige beesten te becomen.

In 't schip *West-Vrieslant*, leggende ten ancker in de Saldanhabay, den 25 October 1658.

Hiermede, etc.
(Was geteyckent:)
Jacob Jansz Houtschip
Jacob Sijms.’

Den quartiermeester van voorsz. *Schaep-jachjen* relateerden wijders dat hem d' opperhooffden des gemelten schips na 't sluyten van bovenstaende brieffken op 't alderlaetste hadden geseyt, dat se ten eersten met dese goede windt haer meenden onder seyl te begeven ende ten dien eynde de boots prepareerden om de siecken van landt te scheep te halen, sulcx te vertrouwen was heden al herwaerts aen souden vertrocken wesen.

[+] Heden is een Gunese slaeff overleden.

Sondagh, *den* 27*en*, 's morgens betoogen lucht ende westelijcke coelte. Cregen van de uytkijkers al vroegh voor 6 uyren tijdinge, dat een schip bij de steert van den Leeuwen-bergh den hoecq om quam seylen. [+]171

Soo quam de huysvrouw van den vrij borger Jan Reyniersz. oocq aen 't fort

1. springgety.

clagen, dat haer de leeuw desen nacht een koe uyt 't krael den hals affgebeten had, versoeckende, dewijl 't voor 't schip te pas soude cunnen comen, vermits nergens anders als aen de keel beschadigt ende goet was, dat het d' E. Compagnie wilde aennemen ende laten slaghten tegen een ander koe, 'twelcq haer toegestaen ende een goede koe wederom gegeven is, die binnen weynigh dagen staet te kalven, om haer te meer op de been te helpen, etc.

Desen leeuw heeft eenige dagen wacker aengegaen, clagende alle de vrije luyden, dat se dapper daervan gequelt worden ende genoegh te doen hebben haer vee voor deselve te bewaren ende voornamentlijcq des 's nachts, schijnende als dan de stallen te willen onder de voeten trecken ofte onderdeur graven ende cunnende hem, vermits de donckerheyt, niet betrapen[1.], wat lagen[2.] ende moeyten daertoe aenleggen.

's Namiddaghs compt 't schip *West-Vrieslandt* hier wel ter rheede, daerop schipper Jacob Jansz. Houtschip ende onder-coopman Jacob Sijms, gister uyt de Saldanha-bay vertrocken, daer sij na hun eerste brieffken aen ons noch maer twee man verlooren hadde, wesende de rest redelijcq verquickt; sulcx van 151 siecken jegenwoordigh al tot omtrent 60 waren gereconvaliseert, tot welckers vorder ververssinge ten eersten versch vleys ende thuynvruchten, etc., aen boort geschict ende gehoopt wordt binnen corte dagen wel voorts sullen tot gesontheyt comen, ende ten welcken eynde oocq[+] ordre gestelt is om de gemelte resterende siecken aen landt te brengen, sijnde haer meeste suckelingh ofte lanckheyt der reyse [+]171v ontstaen omtrent de liny door veele stilte. Heden sijn 7 schapen gereuylt.

28 *dito*, stil, warm sonneschijn-weer tot tegen den avondt, begond al wat stijff te waeyen van den Z.Z.Oosten,

29 *dito*, 's morgens noch al even hard aenhoudende. Ende sijn vandage gereuylt een osjen ende 39 schapen van eenige van Cochoquas volcq, daer tegen den avondt de tolckinne Eva mede aen 't fort quam, relaterende dat de Caepmans, doen se van hier gegaen was, al haer goet op de wegh ontroofft ende affgenomen hadden, sonder dat haer moeder (bij de Caepmans woonende) hadde gemaeckt dattet haer wederom gegeven wierd; in vougen sij haer vorders begeven hadde na haer suster, bij de Cochoquas wonende ende een van de vrouwen wesende van een derselver twee grootste capiteyns, genaemt Oedasoa, die[3.] haer niet gesien hebbende sedert dat se een suygelingh was, met groote blijtschap hadde ontfangen ende bij welcken haer susters man[4.], Oedasoa, sij alle gelegentheden onser natien ende doen[5.], als voornamentlijcq onse genegentheyt om met haer in vruntschap te handelen ende wandelen, langh ende breet genoegh (seyde sij) vertelt hadde, als oocq dat se bij den Commandeurs vrouw in huys was opgevoet, de tael geleert ende oocq ten deele onse Godsdienst, etc. Wesende denselven Oedasoa ingelijcx genegen t' onswaerts, ende

1. Ouer byvorm van *betrappen*, afgelei van dieselfde stam as Eng. *trap*.
2. liste, valstrikke.
3. nl. die suster.
4. *bij welcken haer susters man*, by watter man van haar suster.
5. *ende doen* gaan blykbaar parallel met *gelegentheden*.

hebbende daerom tot preuve nu en dan eenige dagen herwaerts door sijn volcq soo wat schapen ende beesten doen aenbrengen, ende woude seer gaerne vorders met ons in goede alliantie treden, maer wierd door de Caepmans ende Gorachouquas belet ende tegengehouden, menende dat wij deselve soude helpen, dervende daeromme voorsz. Oedasoa selffs niet bij den Commandeur comen, wat debvoiren sij derwegen[1.] gedaen ende hem verseeckert hadde met exempelen van onse verdraeghsaemheyt over de geduyrige moetwille ende overlast door de gemelte Caepmans[+] ende Gorachouquas van tijt tot tijt geleden, etc.

Haer gevraeght sijnde off niet goet soude wesen dat men eenige [+]172
gecommitteerde met vereeringe aen Oedasoa stuyrden, sij antwoorden, jae ende dat men wat caneel medenemen soude, daer sijluyden seer na gevraeght hadden[2.], item oocq wat nagelen, noten, foelie ende peper, om te sien off haer sulcx oocq behaeghelijcq mochte wesen, beneffens wat van de alderstercqste tabacq ende brandewijn die der te becomen was, oocq een persoon off twee die op de viool ende instrumenten (mede te dragen) coste spelen, als houdende daer seer veel aff, ende wes meer tot aenlocq ende verma<e>cq dienen mochte.

Haer wierd geseght dat den tolcq Doman ons dagelijcx van de Cochoquas waerschouwden, dat deselve seer quaet op ons waren ende onse huysen wilden verbranden ende 't volcq doot slaen, etc., mitsgaders daeromme versocht hadden wij haer 20 soldaten soude leenen om tegen de Cochoquas te oorlogen ende haer beesten aff te nemen, omdat se nu altemalen meest siecq ende op hun swackste waren, etc.

Sij antwoorden: Doman lieght ende deucht niet, praet met een dubbelde tongh, soeckende maer de Duytse tegen de Cochoquas op te hitsen ende Cochoquas tegen de Duytsen, ende daerom dorsten den Oedasoa niet hier comen, die haer anders wel uyt de wegh soude slaen, maer sij dreygen haer altijt met onse macht ende daervoor sijn al de inwoonders soo bangh dat, als se van d' onse hooren spreecken, ende de huysen (voornamentlijcq het fort) van verre maer sien, trillen ende beven van vrese. Wat souden sij dan d' onse derven dencken quaet te doen als[3.] Doman seght, maer Oedasoa had haer geseght, dat wij doch niemandt van de Hottentoos helpen wilden, maer deselve tegen malcanderen laten begaen met oorlogh ende pais, soo sij te rade mochten worden, etc., 'twelcq haer geseght wierde oocq onse genegentheyt te wesen[+] ende dat sulcx de gemaeckte conditien van vrede met de Caepmans medebrachte ende sijluyden deselve niet naquamen, [+]172v
omdat se de Cochoquas sochten tegen te houden, die se hebben belooft tot ons aff te nodigen, etc.

Sij antwoorden: Ja, daer ben ick bijgeweest ende hebbet Oedasoa oocq geseght, die daerop soude g'antwoort hebben: wel, waerom nemen de Duytsen dan hare beesten niet. Ende sij gerepliceert: sulcken goeden verdraeghsamen volcq is het, ende soo voorts.

1. in die rigting, daaromtrent.
2. Hierdie liefde vir duur kruie by die Hottentotte lyk na een van Eva se fantasieë. Die liefde vir tabak, brandewyn en musiek is in elk geval aanneemliker.
3. soas.

Seggende wijders, dat se wel eerder soude wederom gecomen hebben, maar was heel siecq geweest, alsmede haer suster, Oedasoas vrouw, die sij hadde geleert ende onderwesen hoe dat men onse Lieven Heer bidden moste, 'twelcq al 't volcq met tranen (seyde ende wees sij) op de oogen aengehoort hadden, maer niet al lachende als Doman ende 't Caepvolcq deden, die, wanneer sij[1.] onder haer[2.] van onsen Lieven Heer spracq, altijt om haer pleegen te lachen; maer dese luyden hadden haer geseght, dat se terdegen van ons alles leeren moste ende haer dan onderwijsen, want (seyde sij) sij had altijt gebeden dagh ende nacht, als se maer geen vaecq had ofte sliep, soo langh tot haer suster mede gesont geworden was; ende doen deselve onderwesen hoe dat men Godt daervoor danckten, 'twelcq (gelijcq geseyt) deselve[3.] altemalen seer aengenaem was geweest, met begerigheyt om vorder onderricht te mogen worden, etc.

Doch Caepman ende Gorachouqua was te machtich quaet op haer, souden haer al langh dootgeslagen hebben indien se ons niet en vreesden. Wij gaven haer tot antwoordt, dat wij daervoor al ten deele beducht waren omdat se soo langh wegh bleeff. Sij seyde: neen, mijnheer, geen sorgh. Sij derven niet, sij bennen al te bangh voor mijnheer's volcq, etc., neffens meer andre redenen van die ende vorige natuyr,[+] te langh om te schrijven. [+]173

30 *dito*, 's morgens noch al even harde Z.Z.Oostewinden. Is op 't bovenstaende voorval navolgende resolutie genomen[(m)], namentlijcq:

'Woonsdagh, den 30 October, 1658:

Door de tolckinne Eva (gisteravondt uyt 't landt wederom gekeert) te verstaen gecomen sijnde de goede genegentheyt van de Cochoquas om met ons in vruntschap te willen handelen ende wandelen, ende haer versoecq dat wij doch de Caepmans ende Gorachouquas noch hunne adherenten met onse macht en wilden helpen, hoedanigh hun deselve dagelijcx waren dreygende ende wijsmaeckende, ende dat wij hare beesten sochten aff te nemen, mitsgaders hunnen oppersten capiteyn in 't fort te locken ende vast te houden, etc., recht contrarie 'tgene ons den tolcq Doman doorgaens compt aendienen, welcke tot sulcke adsistentie voor de gemelte Caepmans ende Gorachouquas dapper is insisterende, derhalven geconsidereert voornamentlijcq de nodigheyt voor d' E. Compagnie om aen meerder getal bestiael, etc., bij incoop te comen als van voorsz. Caepvolckjen te crijgen sij, goetgevonden is, conform 't advoy[4.] van de tolckinne voorsz., aen den oppersten van de Cochoquas (jegenwoordig hier omtrent leggende) genaemt Oedasoa, een aensienelijcke besendinge te doen door den vendrigh Jan van Harwarden, met een geleyde van 15 wel g'armeerde soldaten, neffens een fraye vereeringe aen denselven, ende aenbiedinge van

1. Eva.
2. die 'Caepvolcq'.
3. nl. vir die suster.

(m) Vgl. C. 1: *Res*., *Raad van Pol*., 1651-1663, pp. 385-386. K.A.

4. Meyers *Woordenschat*, 7de druk (1698) bevat: '*advoyeren*, toestemmen, bevestigen, van waerden houden, *advoy*, toestemming'. Die verband dui op *advies* (in 'n verminkte vorm, onder invloed van Fr. *avouer?*)

onse vruntschap ende genegentheyt om met hem in nader alliantie te treden, etc., met last aen de voorsz. vendrigh ende tolckinne, dat se hun debvoir sullen doen vernoemden Oedasoa mede binnen 't fort te brengen, om denselven te meer tractement alhier aen te doen, mitsgaders met den Commandeur mondelingh te spreecken van saecken tot onderhoudinge van eeuwige vruntschap, als largo bij monde in mandato[1.] gegeven.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum ut supra.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Herwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

Op welcke resolutie datelijcq alles tot de voorsz. besendingh vaerdigh gemaect sijnde, is den vendrigh met sijn 15e, neffens de tolckinne Eva ende 4 man van Oedasoas volcq (geprovideert voor 6 dagen) vóór den middagh, omtrent 10 uyren, al op rijs gegaen, bij hem hebbende een draeghos daerop de vereeringe aen den oppersten van de Cochoquas geladen, bestaende in:

7 stucx platen geel coper}samen wegende 15 lb.

4 stucx dun draet}samen wegende 15 lb.

4 stucx dick draet}samen wegende 15 lb.

2 mas[2.] coralen van diverse coleur, als namentlijcq root, levendel, violet ende melcqwit quispelgreyn[3.],

⅓ gros tabacxpijpen,

7 lb. tabacq,

1 kelder met 4 tinne flessen Spaens[4.] ende brandewijn, als oocq een dito met bier,

100 lb. broot in twee sacken,

wat caneel, nagelen, nooten, foeli, peper ende gember in pampieren gedaen,

Item, wat witte ende swarte suycker.

Van alle welcke dingen hem voorsz. Eva, neffens diverse ander saecken, hadde gesproocken, willende sij, noch de voorsz. 4 van de Cochoquas volcq, niet dat ymandt van de Caepmans ende Gorachouquas souden met haer gaen nochte keeren, maer dat alles buyten deselve mochte verricht worden, 'twelcq met onse conditie wel overeen comende, alsoo in 't wercq gestelt is, met hoope Godt de Heere alles ten besten van d' E. Compagnie tot wat goets sal gelieven te laten succederen.

[+] Ondertusschen wisten Caepmans volcjen niet hoe sij 't hadden, dervende oocq niet vragen wat dese besendingh wesen soude, ende was t' allen gelucke den tolcq Doman juyst aen boort verweert, die ons anders seer hinderlijcq met sijn presentie [+174]

1. *in mandato*, in opdrag.
2. goudgewig (1/16 van 'n 'tael', wat ± 38 g. is). Kyk *Hobson - Jobson* s.v. *mace*.
3. soort gekleurde glaskrale.
4. d.w.s. Spaanse wyn.

soude geweest hebben, als sijnde al wat stoudt om sigh overal bij te voegen, welcq 's namiddaghs aen landt ende 't vorige ter ooren gecomen wesende, seer quaet was, seggende waerom wij met de Cochoquas vruntschap maeckten, die dogh de Caepmans ende Gorachouquas vijanden waren. Waerop hem g'antwoordt wierd, dat wij met al 't volcq dat hier woonden, vruntschap sochten, sonder exclusie van ymanden, die maer met ons wilden handelen ende vruntschap houden, ende soo de Caepmans ende Gorachouquas voor overlast vreesden, souden (als dickmael aengeboden) achter de Gevel-bergen van de Caep comen wijcken, daer wij haer (seyden) wel beschutten ende (dachten) wel bewaren souden, etc.

Op 'twelcke hij ende Pieter Otegno (3de zoon van des Caepmans capiteyn, Gogosoa) antwoorde, dat Caepmans leger al na de Steenbergen en de Clooffpas geweecken was, omme alsoo haer mettertijt (de Cochoquas nader comende) vorders in de Hout-valey te begeven.

Ultimo ditto, 's morgens fray weer ende 't luchjen variabel, is na midnaght in 't sieckenhuys comen te overlijden eenen Jasper Jansz. Duyff van Batavia, op 't Robbeneylandt gebannen geweest.

Den tolcq Doman waer[1.] desen morgen weder bij den Commandeur geweest, tegen denselven seggende dat voor seecker den vendrigh ende sijn volcq niet wederom comen, maer van de Cochoquas dootgeslagen souden worden, als wanneer wij niet mosten dencken sulcx door de Caepmans ofte Gorachouquas gedaen was. Op welcke bedenckelijcke pré-excuse[2.], etc., hem g'antwoort wierd, wij wel beter wisten, namentlijcq, dat de Cochoquas ende andre rechte Saldanhars niet anders als handel ende vruntschap met ons sochten, maer indien ons eenigh 't minste leet geschiede, sulcx op niemandt anders als de Caepmans, etc., souden gehouden ende gewroocken[+] worden; des sijluyden toe te sien hadden wat se deden ofte voornamen, etc. Waerop Doman had g'antwoort: jae, soo hoor ick wel, den [+]174v
Commandeur wil t' eenemael vruntschap met de Cochoquas ende al de Saldanhars maecken. Dat is niet goet ende Eva's schult, daer Caepman heel quaet op is, ende zoo voorts; doch bekennende, dat Oedasoas grootste vrouw de suster van de tolckinne Eva was, dat d' E. Compagnie treffelijcq te pas compt.

Ondertusschen quam omtrent den middagh Chaihantima, een van Chainouquas capiteyns, veel mael voornoempt, aen 't fort sonder vee, versoeckende aen 't schip *West-Vrieslandt* eens aen boort te varen, dat hem toegestaen is om denselven mede tot ons genegen te houden, als hebbende veel bestiael sedert eenigen tijt aengebracht, doch souden, na den tolcq Doman's seggen, met de Cochoquas partijdigh wesen ende onsenthalven met de Caepmans ende Gorachouquas in alliantie getreden, als voor dato largo genoegh genoteert.

Tegen den avondt compt den vendrigh Jan van Herwarden met al sijn volcq

1. So in albei hss.
2. verontskuldiging vooraf - in geval die ekspedisie deur die Kaapmans aangeval word onder voorwendsel dat dit die Cochoquas was.

nevens een man van de Cochoquas wederom te keeren met 3 koebeesten, 2 calven ende 19 schapen tot vereeringe aen den Commandeur van den grooten Capiteyn der Cochoquas, genaempt Oedasoa (maer wierden evenwel betaelt); welcken Oedasoa met bysonder aengenaemheyt d' aen hem gesonden schenkagie aenvaert ende d' onse geheel wel getracteert had, maer niet cunnen resolveeren selffs mede te comen, excuseerende sigh op d' indispositie van sijn grootste vrouw, die heel dick swanger, oocq sieckelijcq ende, na 't bleecq, de eygen suster van de tolckinne Eva was, sijnde een man sonder baert, van redelijcke ouderdom, cleyn ende mager, seer statelijcq ende van goet ontsagh onder sijn volcq, hebbende, soo 't scheen, hij noch niemandt van sijn volcq noyt Cristenmensch gesien, ende gevraeght off den Hollantsen capiteyn oocq affcomstigh van groot volcq ende wat luyden sijn en de voorsz. vendrighs voorouders waren geweest, etc. - daerop na vereysch van saken was g'antwoort.[+] Ende bij denselven den ganschen nacht over den vendrigh gerecreert[1.], die desgelijcx met fioolspel hem oocq dede doen ende verscheyde [+175]
boetsen[2.] maecken door seecker soldaet, tot hun ende al sijn volcx groot vermaecq, sonder veel als tegen den dagh wat te slapen; na 'twelcke ende genot van sooveel soete melcq als 't volcq begeerden, van den andren affscheyt namen ende onsen vendrigh door voorsz. Oedasoa met een sleep van wel duysent menschen een halff uyr buyten 't leger uytgeleyt wierd, affirmatie gedaen hebbende dat seer gaerne met den Hollansen Commandeur in vruntschap wilde leven ende sijn volcq sooveel bestiael aen denselven laten verhandelen als elcq van de sijne wilden missen, maer alsoo nabij geen weyden genoegh voor haer beesten ende tusschenwegen weynigh water om te drincken was, gelijcq den vendrigh oocq verclaerden waer te wesen, costen sij niet wel dichter comen, maer indien den Commandeur daer coper ende coralen stuyrden, hij gaff sijn volcq consent tot den handel, etc.

Den vendrigh verhaelden wijders, dat in 't statenleger[3.] (langen tijt gedient hebbende) noyt sooveel volcx, in verscheyden negerijen off legers bestaende, bijeen hadde gesien, elcq even cloecke mannen wesende, wonende in seer groote, ronde huysen van matten, ten minste van 30 à 40 voeten wijtte in haer diameter, ende voornamentlijcq hadden den Oedasoa 3 dito huysen voor hem, die noch veel grooter waren, mitsgaders soo vol van hasagayen, pijl ende boogh, oft een formele wapencamer was. Ende wijders sijn slaepplaets op een heel fijn matjen in een cuyl op de grondt, gelijcq al de Hottentoos oocq met vellen gecleedt ende soodanigh gesmeert, dat het hem langs 't lijff offdroop, dat de hooghste pracht is. Ende 't bestiael wasser soo overvloedigh veel, datter geen eynde aen te sien was, die oocq in een halven dagh al de weyden wel souden cael maecken van de gansche circumfrentie[4.] deser Caep met al dat dat de Compagnie ende vrije luyden besaten, hebbende desen morgen gesien, dat de schapen alleen wel drie uyren besigh waren in 't uyttrecken

1. vermaak.
2. grappe. Gewoonlik *boots*, miskien verwant met *poets*.
3. die leër van die Staten-Generaal.
4. omgewing.

van de cralen, eer de laeste buyten was, ende de beesten niet min, die soo groot waren als geen ossen in 't Vaderlandt cunnen wesen ende hij noyt aldaer gesien had, wesende na sijn verclaringe wel 2½ voet breet op den rugge ende billen, mitsgaders[+] soo hoogh dat hij (een hele langh persoon wesende) maer even over deselve sien ofte met den elboogh op den rugh reycken coste; in somma, dit was [+]175v een seer machtich ende rijck volcq van bestiael, die na haer seggen de Caepmans, etc., wel in haer holen souden doen cruypen als se wilden, maer lieten haer aen deselve sooveele niet gelegen datter eens om opstaen mochten, ten ware sij haer te veel spel maeckten, sulcx dat wij harendthalven deselve niet behoeven te ontsien, ende soo wij daer wilde comen, den handel met haer volcq was ons open ende in liberteyt vergundt, maer om redenen voorsz. te verde om met soo groote troppen aen 't fort te comen. Affirmerende voorsz. vendrigh oocq, ingevalle hij coper ende cralen bij sigh had gehadt, dat gisteravondt laet daer gecomen wesende, in haeste een goede partije beesten soude hebben gehandelt, maer hun gedeclareert hebbende dat eenlijcq met schenckagie van den Hollantsen Commandeur aen den oversten Oedasoa was gecomen, wierd van denselven ingehaelt ende door sijn bevel datelijcq den draeghos bij de sijne gebracht ende ordre gestelt tot bewaringe van al d' onse haer persoonen ende goet.

Op 'twelcke dan bij den Raedt navolgende resolutie is genomen[(n)], luydende als te weten:

'Donderdagh, den laesten October, 1658:

Uyt raport van den vendrigh Jan van Herwarden, desen avondt geretourneert, gehoort hebbende de goede genegentheyt van Oedasoa, een van de twee oversten der Cochoquas, ofte rechte ende machtigste Saldanhars, welcke ons den handel met sijn volcq heeft opengestelt ende om de verheyt des weghs, als de schaersheyt der weyden ende water tusschenwegen, niet wel cunnen nadercomen, als leggende omtrent 9 uyren gaens met ontallijcq veel bestiael N.Oostwaerts recht over de bay te landt in van hier, ende wesende voorsz. Oedasoa sijn vrouw inderdaet de eygen suster van Eva, ende derhalven, om 't goet aen deselve gedaen, door haer toedoen[+] d' onse na 't schijnt seer genegen, mitsgaders oocq niet min aparent om goede [+]176 handel aen te treffen, is cortelijcq goetgevonden ende ordre gestelt goet deel coopmanschappen van coper, coralen, tabacq, etc., gereet te maecken, om den vendrigh met een geleyde van soldaten als gister, neffens een nader vereeringh aen voorsz. Oedasoa, weder aff te senden ende daervoor te sien een groot deel bestiael te reuylen, etc.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum ut supra.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

Eindnoten:

(a) Vir besonderhede in verband met die verhoor van hierdie saak en vir die vonnisse, sien C.J. 1: *Crim. en Civ. Regtsrolle*, 1652-1673, pp. 57-58; en C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 95-97. K.A.

(n) Ibid., p. 387.

(b) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 379-380. K.A.; en *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp. 41-42.
(c) *Kaapse Plakkaatboek*, I(1652-1707), pp. 41-42. Hierdie vérsiende beleid om die natuurlike bosse van die land te beskerm en te bewaar, is later ook deur ander vroeë Nederlandse kommandeurs en goewerneurs, veral deur Simon van der Stel, aan die Kaap gevolg. Vgl. *Theal: Hist. of S.A. before 1795*, II, p. 320.
(d) Vgl. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp. 42-43.
(e) Ibid., p. 43.
(f) C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 381-382. K.A.
(g) Met betrekking tot hier die kwessie het die brief van Here Sewentien gelees: 'Ende hoewel voorsz: vrijeluijden in den beginne met het een ende ander tot den lantbouw werdt gerequireert, als gereetschappen, ossen, koeijen, schapen, oock provisien ende montcosten sullen moeten werden geaccommodeert, soo verstaen wij nochtans dat alle hetselve niet sal mogen surmonteren d'somme van 200 gul. uijterl.' C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 1036-1037. K.A.
(h) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 383. K.A.

November anno 1658

+ *Primo ditto*, 's morgens betogen lucht, is alles tot voorsz. nader besendingh aen den oppersten der Cochoquas gereetgemaect om morgen vroegh, twee à 3 uyren voor daegh, daermede op reys te gaen. Ende sijn verleden nacht den vrij borger[1.], Steven Jansz., weghgelopen twee slaven van selffs weder thuysgecomen, seer verhongert wesende[(a)]. +176v

Item een slavin van d' E. Compagnie overleden.

2 *dito*, 's morgens is den vendrigh Jan van Harwarden 2 uyren voor dagh met de affgesanten van des[1.] Cochoquas oversten, Oedasoa, weder vertrocken met 17 soldaten ende een wagen[(b)], daervoor 6 trecqossen, ende opgeladen, neffens een tweede schenckagie aen gemelten Oedasoa, partije coopmanschappen om tegen bestiael te verhandelen, bestaende in 't navolgende, te weten:

1000	bossjens root corael, sijnde 45 mas off....lb.[2.]
3	copere kettingen van vieren[3.]
866	lb. plaet- ende draetcoper
60	dosijn, sijnde 5 gros, tabacxpijpen
105	lb. tabacq.

Ende bestaet dese tweede schenckagie in 't navolgende:

7	mengelen brandewijn
2½	dito Spaense wijn
12	lb. plaetcoper
13	copere bellen
10	dito schellekens
1	copere kettingh van 4e
1	lb. tabacq
1	mas coralen,

hopende dat het Godt de Heere sal gelieven wij hiervoor goet deel vee mogen becomen, etc.

1. Moeilikheid met die genitief!
(a) Hulle het 'n week tevore weggeloop. Sien onder datum 25 Oktober.
1. Moeilikheid met die genitief!
(b) Dit was die eerste keer dat 'n ekspedisie van 'n wa gebruik gemaak het. Daar was toe nog geen paaie na die binneland nie, maar Jan van Harwarden het reeds iets van die land gesien en sal geweet het waar en hoe hy hom van 'n wa kon bedien. Buitendien, die pakosse het voorheen baie moeilikhede veroorsaak, sodat 'n ander plan gemaak moes word.
2. Teks vermoedelik korrup; 45 mas kom op ± 110 g., d.w.s. ruim 1/5 lb. - wat as ruilmiddel nie ver sou strek nie.
3. WNT (VII, 2565) haal hierdie plek aan maar sê nie wat 'n *ketting van vieren* is nie, behalwe dat dit die wyse van vervaardiging of die vorm betref. Die woord *vier* is nog nie in WNT behandel nie.

[+] Ende is den vendrigh voorsz. g'ordonneert gemelten Oedasoa met alle minne ende vrundelijcheyt te bejegenen ende door de tolckinne Eva, sijn opperste vrouwen[4.] [+]177 suster, ons saken favorabelijcq te laten voordragen ende maken, dat denselven volcq gelieve te verleenen om d' onse de handelende[5.] beesten te helpen bewaren ende herwaerts affdrijven, op beloffte van goede vergeldinge, etc., dat bij d' onse anders

4. Genitief.
5. 'Passiewe teenw. deelw' = 'gehandeld wordende'.

qualijcq doenlijcq sij, vermits 't vee tot ons volcq ongewent is, etc. - aller welcker succes binnen drie à 4 dagen tegemoet sien.

Ondertusschen sagen dese Caepse Hottentoos 's morgens vrempt toe, dat d' onse met de Cochoquas soo vroegh (voor sij derom dachten) wegh waren; item oocq den Chaihantima, die heden mede vertrock, met belofte dat binnen weynigh dagen alsoo wel als de Cochoquas met goet deel bestiael wilde affcomen ende de gunste boven deselve soecken te behouden, etc., tot meerder animatie van 'twelcke mede met een cleyne vereeringe is beschoncken ende affscheyt gegeven. D' Almogende geve de saken van alle canten soo goeden succes mogen hebben ende houden als deselve schijnen te beloven.

Sondagh, *den* 3 *dito*, 's morgens fray, stil weer, heeft den Commandeur d' opperhooffden van 't schip *West-Vrieslandt* de corenlanden buyten allomme verthoont ende laten besien(c).

4 *dito*, stijve Noortweste-winden met drijvende wolcken, waerdoor de boot van 't schip *West-Vrieslandt*, na landt gesonden wesende, beoosten de Soute-reviere is comen op de strandt te spoelen. Ende 's namiddaghs, 't weer bedaert, ende volgens dien 't schuytjen van voorsz. schip derwaerts gesonden sijnde om de boot weder te water te helpen, is 'tselve in de brandingh omgeslagen ende daervan 4 man verdroncken.

5 *dito*, 's morgens stil weer ende groote aenbrandingh, bij 'twelcke gepresumeert wordt, dattet in zee al vrij harder moet gewayt hebben als 't hier in de bay wel gedaen+ heeft. +177v

6 *dito*, fray weer ende wint als vooren. Begond den vrij borger Hendricq Boom sijn garst al te mayen.

Ende alsoo de huysvrouw van den vendrigh Jan van Herwarden (na der vrouwen aert) wat beswaerdt wiert over haer man, vermits gemeent was denselven heden al soude wederom gekeert sijn van de Cochoquas, den 2en passado (gelijcq doen genooteert) derwaerts gesonden, soo hebben haer eenige vrije borgers (geen landtbouwers sijnde) aengepresenteert[1.] om te gaen sien waer den vendrigh met sijn volcq mochte blijven, onder reserve d' E. Compagnie haer met cost, cruyt ende loot versorgen soude, mitsgaders oocq accomoderen met wat coopmanschappen, om te sien off se daervoor mede wat schapen ende beesten met eenen soude cunnen voor d' E. Compagnie handelen, mits genietende wat voor yder schaep dat se medebrengen souden, etc., ende waertoe haer dan aenboden te weten: als d' eerste, voorsz. vendrighs vrouw haer dochters man[2.], genaempt:

Elbert Dircxsz. van Emmerick}vrij kleermaeckers.

Hendricq Hendricxsz. van Surwarden}vrij kleermaeckers.

Christiaen Jansz. van Hoesum, vrij wiltschut.

(c) Hier het ons weer 'n bewys van die ernstige belangstelling wat Van Riebeeck in sy werk gehad het, en van die genoeë en trots wat hy in die welslae daarvan gevind het.

1. Ook so in Afr.
2. Elbert Dircxs. Diemer, van Emmerick, skoonseun van Van Harwarden en sy vrou Jannetje Boddys van Doesburgh, getroud met Christina Does, 'n dogter van Jannetje uit 'n vroeër huwelik.

Jurrien Jansz. van Amsterdam, vrij Saldanha-vaerder ende lootsman.

Marten Jochumsz. van der Goude}vrij vissers ende

Pieter Jacobsz. van Bodegrave}vrij vissers ende

Dercq Rinckes, vrij mayer.

Met welcke vrije lieffhebbers ofte avonturiers dan accoort gemaeckt sijnde haer te versorgen[1.] als vooren ende te genieten voor yder schaep 30 stuyvers, sijn deselve, neffens oocq een vereeringh aen den oppersten der Cochoquas ende coopmanschappen ten fine voormelt, noch desen avondt onder haer sevenen na 't vissershuys op de Soute-Revier gegaen om vandaer na midnacht voorts te trecken ende, mogelijcq sijnde, te maken morgen voor middagh noch bij den vendrigh te wesen ende ons[+] als dan vandaer oocq ten eersten tijdingh te brengen ofte senden, van welcke voorsz. seven vrije luyden den eersten aenbieder, Elbert Dircxsz, [+178] (met sijn schoonvader den vendrigh d' eerstemael daer al eens geweest) als hooft gecooren ende gestelt is, mitsgaders bij <d'> andre belooft hem (staende dese uyttocht) daervoor te erkennen ende malcanderen in alle voorvallende gelegentheyt bij te staen, etc. D' Almogende wil se geleyden ende salvo met zegen weder laten keeren.

7 *dito*, stil, heet sonneschijn-weer als vooren.

Omtrent thien uyren voor den middagh quam den vendrigh met al sijn volcq in goede dispositie wederom thuys met 203 schapen ende 25 jongh ende oude koebeesten, gehandelt d' eerste 100 schapen ende 7 beesten van Eva's swager, Oedasoa, tweede groote capiteyn, ende de rest van den eersten grooten capiteyn der Cochoquas, genaemt Ngonomoa, werwaerts hij mede na toe getrocken was, maer waren deselve van de coralen haest vervult[2.] ende alle haer draetcoper, eer se omsagen, uytvercocht, sulcx (indien se daervan wat meer hadde versien geweest) scheen dat se apparendt noch wel eens soo veel schapen souden thuysgebracht hebben, maer wegen koebeesten wilden se seer beswaerlijcq affscheyden, hoeveel draet- off plaetcoper daervoor oocq gepresenteert worden. Soo soude den handel omtrent Oedasoa, Eva's swager, mede wel beter hebben gevloeyt indien der ondertusschen niet eenige van de Gorachauquas ofte Tabacqdieven waren bijgecomen, die daerinne datelijcq belet causeerden, volgens oocq de vertalinge van Eva, ende waeromme den vendrigh resolutie nam voorts na Ngonomoa te trecken, van wien de rest becomen ende van draetcoper uytvercocht wesende, gister morgen herwaerts gekeert was met twee Caepmansjongens, daer bij hun gecomen ende bij Ngonomoa gedient als tolcken.

Voorsz. vendrigh relateerden wijders dat bij den Ngonnomoa 't bestiael mede soo overvloedigh veele was als gras op 't velt, ende dierhalven deselve nootsaeckelijck nemmermeer langh op één plaets leggen cunnen, vermits de weyden telckens cael[+] ende affgegeten wierden, ende sulcx consequentelijcq d' oorsake was waeromme [+178v] deselve soo van d' een op d' ander plaetsen trocken, sijnde oocq wel cans om deselve

1. voorsien.
2. vol, heeltemal voorsien.

met 20 à 30 goede soldaten 15 à 16000 schapen ende beesten aff te nemen sonder slagh off stoot. Ende was desen Ngonnomoa selffs den persoon bij ons genaemt den Swarten Capiteyn, welcke 's avonts noch bij den Commandeur aen 't fort was, doen Herry over 5 jaren d' E. Compagnie des anderen daeghs de beesten ontvoerden, na welcke hij gevraeght ende daervan bescheyt becomen hebbende, een stillen grimlagh op[1.] gegeven had, soo dat hij soo pertinent can als een Menisten-vermaender[2.] ende op welcken Swarten Capiteyn voorsz. Commandeur altijt doorgaens 't oogh heeft gehadt om, tot revengie van 't voorsz., een goeden beuyt aff te halen, alsoo 'tsedert niet hier geweest ende daeromme doorgaens gemeent is hij aen 't faict van Herry mede schuldigh was.

De anderen grooten capiteyn, Oedasoa genaempt (Eva's swager), was (hoewel cleynder ende maer den 2en van de Cochoquas) een veel statelijcker ende ontsachelijcker[3.] man, oocq nergens na soo pragh-[4.] ofte bedelachtich als desen Ngonnomoa, die daerop[5.], ende oocq al sijn volcq, extra-ordinaire affgerecht[6.] ende deselve persoonen waren daer den vendrigh (staende des E. Heer Cuneus aenwesen) in Maert verleden, in 't landt sijnde, van gewaerschouwt was dat se hem sochten aff te setten ende met al 't volcq om 't coper- en tabacqshalven[7.] te vermoorden. Item oocq denselven vendrigh, weynich dagen voor Herry's rooff in de Soute-Revier uyt vissen wesende, overgejaeght[8.] ende alsdoen al gemeent hadden om te brengen, etc., soodat desen over sijn quade parten noch wel wat aen d' E. Compagnie schuldigh is ende daeromme, gelijcq voorseyt, doorgaens op denselven oocq geloert ende gehoopt sij, dat eens weder met luttel volcq soo na aen 't fort soude comen als anno 1652 eens gedaen heeft, doen hij met over de 20.000 stucx vee tusschen de Soute-Revier ende dese fortresse lagh ende dagelijcx quam monsteren[9.], sonder datter[+] een beest van coste gehandelt worden, gelijcq hij oocq anno 1655 dede, doen d' E. Heer van Goens (sulcx selffs gesien) na huys voer, [+]179
ende d' E. Frisius in 'tselve najaer hier comende, omtrent[10.] lagh ende d' E. Frisius met den Commandeur Riebeecq selffs in sijn legers is present geweest sonder dat hij doen, alsoo weynigh als oyt te voren, een beest wilde verhandelen, maer sigh, gelijcq nu, met bedelen ende prachen sleghts behielp.

8 *dito*, fray, stil, warm weer. Is navolgende resolutie genomen[(d)]:

'Vrijdagh, den 8en November, 1658:

Bij dese laeste lanttocht door den vendrigh Jan van Harwarden met goede vrucht gedaen (als hebbende over de 200 schapen ende 25 beesten gereuylt) vernomen ende gebleecken sijnde, dat den Oedasoa's volcq met coralen al vervult ende Ngonnomoas

1. d.w.s. *daerop*, parallel met die voorafgaande *daervan*.
2. Menniste-sedemeester. Die Menniste was doopsgesinde aanhangers van Menno Simonsz. (1496-1561).
3. eerbiedwekkender.
4. *prachachtich* beteken hier dieselfde as *bedelachtich*.
5. d.w.s. op bedelary.
6. ervare.
7. So K.H het: *om 't coperhalven ende tabacq*.
8. oor die rivier gejaag? Die bet. is nie duidelik nie.
9. laat sien, vertoon.
10. in die nabyheid.

(d) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, p. 388. K.A.

luyden tot het Hollandts dun draetcoper 't meeste begerich waren, doch geen van beyden schotigh[1.] om koebeesten, maer lieffst schapen te verhandelen; ende dewijle deselve, vermits haer menichvuldig vee, noyt ½ maendt op een stede stil leggen, maer telckens een plaets cael geweyt hebbende, na d' ander voorttrecken, gelijck vliegende legers, sulcx deselve daeromme sijn te vangen schier als vogels in de lucht ende nu se hier omtrent noch sijn, sullen moeten waergenomen worden om sooveel ende sulcq bestiael door handelinge aff te crijgen als mogelijcq sij, - Soo is na overlegh van saecken goetgevonden na desen grootten capiteyn Ngonnomoa hoe eer hoe liever noch een tocht te laten doen, principael met voorhaelde draetcoper tot omtrent 1000 schapen, beneffens oocq wat cralen voor die der na vragen mochten, ende oocq tot ongeveer 80 à 100 koebeesten aen plaetcoper om, na gedane handelingh met den gemelten Ngonnomoa (alles bij hem niet verreuylende) vorders te trecken na Chainouquas legers, leggende na bericht der Hottentoos al meest op eene streecq omtrent 10 à 12 uyren gaens van hier na de Caep Vals heen uyt, ende dese twee Cochoquas groote capiteyns meest in 't midden van 't landt[+] van Africa, mitsgaders de Charugriquas na de zeecandt van Saldanha, sulcx [+]179v dese drie (waervan de Cochoquas d' aldermagtighste sijn) de gantsche streecq tusschen beyde de zeën van India beoosten ende Euthiopia[2.] bewesten, te samen meest besluyten, ofte genoeghsaem met hare legers affsnijden de gantsche breete van 't landt tusschen de bergen, overal in seer schoone valeyen heen ende weer treckende, ende daeromme, nu se hier soo nabij sijn (gelijck geseyt) moeten waergenomen worden, ende dierhalven oocq vastgestelt is alles tegen morgenavondt tot dese derde tocht vaerdigh te maecken ende voorsz. vendrigh weder met 17 à 18 van de cloeckste ende ficxste soldaten te laten vertrecken ende alles op een wagen met 6 ossen daervoor te laden, neffens een tamelijcke vereeringe aen de gemelte overste van de legers.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

's Nachts tusschen 11 ende 12 uyren (maenlicht wesende) is 't schip *West-Vrieslandt* met een Z.Z.Oost-luchjen t' seyl gegaen, mede voerende onse brieven ende pampieren gedirigeert aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende d' E.E. Heeren Raden van India tot Batavia[(e)], beneffens ½ aem Caeps bier tot preuve ende 12 jonge struysvogels tot presenten voor Indise potentaten, ende bysonderlijcqvoor de keyser van Japan, etc.

1. bereid om af te staan. Teenswoordig gewoonlik *scheutig (met)*, vrygewig.
2. Ethiopië, die land van 'die mense met die verbrande gesigte', was 'n vae begrip, gewoonlik naam vir die dele van die teenswoordige Abessinië en die dele suid daarvan. Hier skyn dit Oostelike Afrika te beteken.

(e) Sien C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 833-836. K.A. Die Kaapse owerheid het aan Batavia oor toestande aan die Kaap gunstig gerapporteer, en veral van die sukses van die veehandel melding gemaak. Die Kompanjie sou toe aan die Kaap goed 1,300 skape en 400 beeste gehad het.

9 *dito*, 's morgens heel fray, stil, doch al te warmen weer voor de vruchten ende 't cooren, etc., beginnende tegen den avondt al wat stijffte wayen van den Z.Z.Oosten.

Ende wierd op dato vermist den vrij visser Marten Jochumsz. Vlockaert, met noch eenen Jan Adriaensz., beyde van De Goude[1.], welcke gisteravondt aen 't schip *West-Vrieslandt*, met een cleyn schuytjen gevaren, haer versteecken hebben, doch hoewel heden morgen onder 't Robben-eylandt door den fiscael aen dito schip gesocht, sijn[+] niet gevonden, ende haer huys op de Soute-Revier heel gespoeljeert ende alle de kisten open, sonder yets daer in, maer alle provisie, hoenders, etc., [+]180 weghgenomen, soodat desen Marten Jochumsz. aen d' E. Compagnie ten achteren[2.] laet *f* 395.6.10, daeronder 250 gl. Vaderlantse schult aen eenen Hendricq Egberts, ende in gevolge d' E. Compagnie stijff 145 gl. schade bij hem lijt, ende bij den anderen[3.] 24 gl. per saldo sijner reecqueninge te goede compt, doch andre vrije luyden comen al vrij wat meer aen deselve te corte te schieten, ende om welcq versteecken ende diergelijcke ongelucken meer voor te comen, het aen boort varen den vrije luyden voortaen wel sal dienen verboden te worden.

's Avonts omtrent 9 uyren quamen de vrije reysers[4.] (6en 's nachts verleden na den vendrigh uytgegaen) wederom thuys, rapporterende dat se den 7 <den> 's morgens vroegh bij den Oedasoa (Eva's swager) waren gecomen, die se besigh vonden d' ossen te laden ende op te breecken om te vertrecken, ende van welcken sij maer 30 schapen voor coralen hadden gecregen, sonder dat sijn volcq genegen waren meer te verhandelen, volgens oocq 't bescheyt van de tolckinne Eva, welcke d' onse onderrechten dat se al verhandelt hadden 'tgeen sij wilden quijt wesen ende derhalven maer weder terugh souden keeren, sullende sij met haer suster voorts te lande in reysen ende daerna altemet den Commandeur comen besoecken, mitsgaders ons[5.] woort houden, alsoo sij met Duytse woorden seyde, dat se een Duyts hart in 't lijff had ende die noyt vergeten maer alle goet voor doen wilde, waer se maer cost, etc., wordende sij, gelijcq haer suster ende swager, als een groote vrouw (nae deser natie manier) op een os geset, in plaetse dat andre te voet gingen.

't Begond 's nachts seer stijff te wayen van den Z.Z.Oosten.

Sondagh, *volle maen*, *den* 10 *dito*, 's morgens twee uyren voor daegh is den vendrigh, Jan van Harwarden, ten eynde voorsz. met een geladen wagen vol coper, coralen, tabacq, etc., neffens 17 soldaten, weder uytgesonden na den eersten ofte[+] grootsten capiteyn Ngonnomoa, daer hij laest handel bij gecregen ende 't Hollants [+]180v dun coperdraedt getrocken[6.] bevonden had, met hem gaende twee vertroude Hottentoos van Caepmans volckjen, d' eene genaemt Cleyn Jan, een slim jongetjen van omtrent 13 jaren, ende d' ander genaempt Sigin-Man[7.], wel over de 30 jaren oudt ende met voorsz. vendrigh voor dato meer in 't landt geweest ende trouwicheyt bewesen,

1. Ter Gouw(e), Gouda.
2. *ten achteren*, die teenoorgestelde van *te goede*.
3. Jan Adriaensz.
4. toggangers, eerder as reisigers. O.d. 29 Jan., 1659: *landtrijsers*.
5. teenoor ons.
6. in trek, gesog.
7. Vgl. noot 1, bls. 321.

om hem nu wederom te dienen als tolcken, gelijck Cleyn Jan dese laeste mael bij Ngonnomoa (gevonden) gedaen heeft, als cunnende redelijcq goet Duyts, ende dervende Doman niet mede gaen, alsoo hem Eva omtrent de Cochoquas stinckende gemaecqt ende g'openbaert heeft dat hij ons doorgaens raedt om haer met de Caepmans, etc. te beoorlogen, dat hem doet heel dicht bij 't fort blijven, als niet dervende ½ mijl weghgaen uyt vrese van door de voorsz. Cochoquas dootgeslagen te worden. Ende van Herry wort bij d' een noch d' ander niet eens vermaendt[1.], noch de saecke in 't minste aengetrocken, maer sijn wegen dat exploict[2.] dapper voor onse natie bevreest, ende schijnt Eva (bij haer suster in soo vollen houw[3.] sijnde) haer oom Herry nu t' eenemael te vergeten, apparent oocq door haer jongheyt, alsoo noch niet boven 16 à 17 jaren ten hoogsten oudt is, ende soo se, laest hier sijnde, geseyt heeft door haer suster haer een man sal beschickt worden die veel beesten ende schapen heeft, een groot capiteyn is. 'T gevolgh leert den tijt.

't Heeft desen verleden nacht seer hard uytten Z.Z.Oosten gewayt, dat heden noch al continueert met schraale drooghte.

Ende vermits jegenwoordigh volcomen is blijckende, onaengesien 't soecken van den fiscael, dat de voorsz. vrije vissers haer per 't schip *West-Vrieslandt* na Batavia hebben versteecken, soo is 't landt ende huys mitsgaders hare netten ende schuytjen,[+] etc., voor d' E. Compagnie aengeslagen ende navolgende biljet op dito landt g'affigeert, namentlijcq: [+]181

'Alsoo sigh de vrije vissers, Marten Jochumsz. Vlockaert ende Jan Adriaensz., beyde van Der Goude, met het op gister vertrocken schip *West-Vrieslandt* na Batavia hebben versteecken ende haer als trouwloose luyden van oneere fugityff gestelt ende deurgegaen met een merckelijcke somme gemaeckte schult aen d' E. Compagnie, waervoor bij desen alle derselver goet van huys, vaertuyg ende landt, etc., ten behoeve van de gemelte Compagnie aengeslagen ende de handt op geleyt wort; ende dat gemerckt wort sigh reede al eenige verstout hebben de hoenders ende ander goet uyt den huys, als oocq de vruchten van 't landt te nemen, - Soo wort, omme sulcx ende 't meerder spoeljeren ofte verderven van 't een ende 't ander voor te comen, ydereen bij desen wel expresselijcq verboden eenige de minste schade meer aen voorsz. vrije vissers gemaeckte ofte ongemaeckte huys, landt off yts ter werelt te doen, op lijffstraffe ende vergoedinge van alle de achtergelaten schulden der voorsz. vrije luyden, ofte oocq wel swaerder correctie, na gelegentheyt van saecken.

Maer soo ymandt (noch geen eygen landen hebbende) gadinge heeft omme voorsz. landt (6 mergen groot ende gedeelte van omgeploeght ende gespit, mitsgaders partije met aertvruchten staende) van d' E. Compagnie te copen, beneffens

1. aan herinner.
2. verrigting, handeling (nl. die gevangenneming van Herry).
3. *in vollen houw*, uitdrukking met onsekere betekenis, vgl. WNT VI, 1193, 1194. Dit skyn hier te beteken: in aangename omstandighede, in 'n vet wei.

alle der fugitiven achtergelaten vaertuygen, gereetschappen ende benefitien[1.] tot de visserije, etc., die come t' allen dagen ende tijden aen 't fort bij den Commandeur ende aenhore de conditien, etc.

Segget voorts[2.].'

's Namiddags wierd een schip onder de wal vernomen, sullende apparendt wesen de laeste fluyt van de voorjaersequipagie, genaempt de *Harpe*, uyt Zeelandt, welcke het, vermits de harde Z.Z.Oostewinden niet cunnende binnencomen, onder 't louw[3.] van den Leeuwenbergh ten ancker leyde, (gelijcq anno 1656 den Commandeur Crab met de gansche vloot oocq dede) tot de harde Z.Z.Oostewinden (boven drie[+] à 4 dagen ten alderlangsten niet aenhoudende) over waren, sonder dat die [+]181v daeromme weder t' zee staecken.

11 *dito*, 's morgens noch al even harde ende drooge Z.Z.Oostewinden, lagh voorsz. schip op gemelte plaetse onder den Leeuwenbergh noch wel ten ancker.

Op dato is, om bijtijts sooveel doenlijcq voor te comen het te meerder versteecken van de vrije luyden, etc., bevoren gemelte schip hier ter rheede compt, bij 't onderstaende de vrije luyden het aen boort varen voortaen verboden[(f)], als te weten:

'Den Commandeur en de Raadt van 't fort de Goede Hoope, etc., doen te weten:

Dat om voor te comen het meerder weghlopen van vrije luyden alhier, tot grooten intrest ende schade van d' E. Compagnie gedijende, vermits de groote schulden daer se mede deurgaen, voortaen niemandt van deselve, nochte hare dienaers ofte slaven, meer en sullen mogen aen boort van Compagnie's ofte eenige vreemde schepen varen, ende voornamentlijck niet met eygen vaertuygen, nochte oocq met Compagnie's boots, tensij met speciael schrifftelijcq consent van des Commandeurs eygen handt onderteyckent, op de verbeurte van 20 Realen voor d' eerste reyse ende swaerder correctie voor die 't meermalen onderstaet[4.], t' appliceren naer uso.

Soo worden oocq bij desen allen ende een ygelijcken, dogh voornamentlijck den vrije borgers Jan Reyniersz. ende Leendert Cornelisz., aengecundicht ende wel expresselijcken gelast al 'tgene sijluyden ende yemant anders meer uyt de weghgelopen vrijvissers huys hebben weghgehaelt, binnen den tijt van 24 uyren onvermindert, sonder schade, daer weder op sijn plaetse te brengen, op pene van te betalen al de schulden die de voorsz. fugityven hebben achtergelaten ende als spoeljeerders door den fiscael crimenelijck aengesproocken ende geprocedeert te worden, soo men tegen sulcq volcq na rechten gewoon is te doen.

Aldus gedaen in 't fort de Goede Hoope, den 11 November anno 1658.

(Was geteyckent:)

Jan van Riebeeck.'

1. voordele - goed op voorskot deur die Kompanjie afgestaan?
2. *voort* met sogenaamde adverbiale *s*. Vgl. Eng. *forward* en *forwards*.
3. 'luwte', beskutting.
(f) Vgl. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp. 45-46.
4. waag, onderneem.

+ Heden quam den vrij borger Hendricq Boom zeggen dat hem desen nacht een slaeff ontlopen was, ende Vasagie de sijne wederom gekeert, heel verhongert, +182
gelijcq Steven(g) met sijn slaven voor dato mede gevaren was, ende daeromme gelast sijn deselve niet te straffen, opdat se, siende datter niet in 't landt te eeten is ende, selffs kerende, ongestrafft blijven, altemalen noch mochten wederom comen.

't Schip hiervooren gemelt was heden onder seyl, maer cost, vermits de continuele harde Z.Z.Oostewinden, niet ter rheede comen nochte verder als aen d' oversijde omtrent N.N.Oostwaerts van 't fort ten ancker comen.

12 *dito*, even harde Z.Z.Oostewinden, welcke, omtrent middagh wat stillende, voorsz. schip dede onder seyl gaen, maer vermits 't cort daeraen even hardt uyttenselven hoeck bestond[1.] weder op te coelen, moest hij noch al wat lager als te vooren weder ten ancker gaen leggen.

13 <*dito*>, 's morgens droogh weer ende harde, schrale Z.Z.Oostewinden als vooren.

Heden is een van de siecken van 't schip *West-Vrieslandt*, hier verbleven, in 't sieckenhuys overleden, genaempt Willem Lammertsz. van Waert(h), geweesen bosschieter.

Ende navolgende resolutie bij den Raedt genomen als te weten(i):

'Woonsdagh, den 13 November, 1658.

De vrije borgers Marten Jochumsz. Vlockaert ende Jan Adriaensz., beyde van Der Goude, op den 8en deser verleden haer met 't schip *West-Vrieslandt* versteecken ende fugityff gestelt, mitsgaders voorsz. Vlockaert achtergelaten hebbende, behalven verscheyde schulden aen andre vrije luyden noch een somme van *f* 395.6.10 aen d' E. Compagnie, daeronder *f* 147.12.6 op sijn geslooten reecqueninge over Vaderlantse schult, die 250 gulden is aen eenen Hendricq Egbertsz., daer d' E. Compagnie niet verder voor is staende dan alsser te goet is, ende volgens dien, over saecke in sijn vrijdom genooten, aen d' E. Compagnie ten achteren staet de somme van *f* 247.14.4,+ hoeveel uyt sijn goederen hier gelaten nergens na en can gemaeckt worden, vermits al wat los was, medegenomen had, sulcx dan, dewijle +182v
sijn hier gebleven maet Pieter Jacobsz. van Bodegrave sigh voor desen met voorsz. Vlockaert voor hun beyden in dito schult mede ingestelt[2.] ende derhalven alles datter sij, halff toecomende ende oocq schuldigh sijnde, versocht heeft de visserije ende 't overgebleven goet, huys off hutjen ende de 6 mergen thuynlandt alleen te mogen aenhouden voor de geheele schult van *f* 247.14.4, vermits alles doch heeft helpen bearbeyden, etc. - Soo is goetgevonden denselven Pieter Jacobsz. van Bodegrave sulcx te accorderen ende toe te staen, gelijcq hem 'tselve g'accordeert ende toegestaen wort bij desen; ende volgens dien dan voor de gantsche gemaeckte schult op Marten Jochumsz. reecqueninge alleen staende op sijn reecqueninge particulier aen d' E. Compagnie te doen debi-

(g) Steven Janssen.
1. het begin. Vgl. WNT II, 2101.
(h) Waarskynlik Waarde (ou naam Weert) in die provinsie Seeland; of 'n plek soos Valkenswaard, wat populêr bekend geword het as Waard of Waert.
(i) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 389-390. K.A.
2. borg gestel.

teeren, doch echter niet te min de fugitiven hare reecqueningen, met de tachterheyt[1.] belast, open te laten staen ende in de nieuwe boecken oocq doen overlopen tot ons op schrijven aen d' Ed. Heeren Gouverneur-Generael ende Raden van India over dito persoonen Haer Ed. nader ordre becomen, omme daerop noch te mogen ende cunnen stellen 'tgene waerinne deselve door opgemelte Haer Ed. over hunne faulten mochten worden gemulcteert[2.] ende gecondemneert, etc.

Ende omme van dese onse vergunninge ende accoort blijck te cunnen thoonen, is denselven Bodegrave hiervan extract verleendt, item oocq de erffbrieff van voorsz. 6 mergen thuynlandt voor hem in 't geheel alleen, dat hem voor desen met sijn weghgeloopen maet samen toequam, ende nogh geen erffbrieff (vermits des lantmeters[3.] reysen in 't landt, etc.) van gepasseert en was.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten dage ende jaere als boven.

Ende was geteyckent:
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Abraham Gabbema, secretaris.'

Tegen den avondt liet ons den vrij borger Hendricq Boom weten, dat sijn slaeff wedergevonden had in 't cooren, daer hij sigh verborgen had geleght door luyicheyt, dat seer wel aen de slaven gemerckt wort.

14 *dito*, 's morgens continuerende harde Z.Z.Oostewinden, waerdoor voorgenoemde[+] fluyt noch niet coste ter rechter rheede comen, maer tusschen 't Robbeneylandt ende hier meest aen d' oversijde van de bay, omtrent Noorden [+183] ende Noorden-ten-Oosten van 't fort ten ancker bleeff wachten tot de windt sal comen te veranderen, etc.

's Middaghs omtrent één uyren quam den tolcq Doman met een van Cochoquas Hottentoos bij den Commandeur, gistermorgen door den vendrigh Jan van Harwarden affgesonden uyt het leger van den oversten Oedasoa (Eva's swager) met navolgend brieffken, ongedateert, met potloot geschreven, aen voorsz. Commandeur, luydende als te weten:

'Mijnheer,

Sijn eygentlijcq tot ons desseyn niet geraeckt, dogh niettegenstaende sijn van den capiteyn Ngonnomoas negerij genoten omtrent 80 schapen ende 11 (koe)beesten[4.]. Niet meer crijgende, sijn genootsaecqt geweest deselve te verlaten ende hebben ons noordlijcq begeven tot onder de Clapmuts, alwaer wij den capiteyn Oedasoa vonden, doch hebben van haer niet gecregen. Ende andere te besoecken, is niet raedsaem, doordien de wegen niet met de wagen te passeren sijn en souw wel 12 dagen aen-

1. *te(n)achterheid*, tekort.
2. gemelk, beboet.
3. nl. Pieter Potter.
4. *ende 11 koebeesten*. Albei hss. het *à* i.p.v. *ende*, terwyl K *beesten* het i.p.v. *koebeesten*.

lopen eer men deselve opdoen souw, waerdoor wij genootsaeckt sijn thuyswaerts te keeren, etc. Sijn noch cloeck. Weest den Oppersten bevolen.

Onder stondt: bij mij,
<ende was geteyckent>:
Jan van Harwarden.
Lager stondt:
Wij sullen noch twee dagen leggen ende dan na de Kaep weerkeeren.'

15 *dito*, 's morgens noch al even harde Z.Z.Oostewinden, seer qualijcq op 't cooren comende, dat om dees tijt 's jaers aen rijpen[1.] is ende daerdoor groote last lijdt, 'twelck men derhalven om dies wille oocq niet al te langh ofte tot sijn volcomen rijpheyt derfft op 't velt laten staen, maer wat te vroeger moet affmaeyen.

[+] Desen morgen is bovengeschreven Hottento weder affgesonden in 't landt met navolgend brieffken geschreven aen den vendrigh Jan van Harwarden, van inhoude als te weten: [+]183v

'Ul. brieffken, ongedateert, is ons door den Hottento (die U dit wederom brenght) wel geworden. Daeruyt gaerne verstaen hebben Ul. aller gesontheyt, doch dat het desseyn van groote quantité bestiael niet getroffen ende bij Ul. maer omtrent 80 schapen ende 11 koebeesten gehandelt was, aen 'twelcke blijckt den eenen soowel als den anderen maer genegen is te verhandelen 'tgene sij quijt willen wesen, sijnde haer sleghte goet ofte refuys[2.], soo aen 't sterven van dien dagelijcx alhier meer ende meer is blijckende. Des Ul. wel doen sigh met 't volcq niet verder te landewaert in te hasardeeren, nochte oocq al te langh bij den Ngonnomoa ofte Swarten Capiteyn te blijven, om geen pryckel te lijden van door hem overvallen ende gemassacreert te worden, gelijcq sij voor dato, staende d' E. Heer Cuneus[3.] aenwesen alhier, om t copershalven, Ul. alsdoen in 't landt sijnde, al gedreyght hebben, boven dat ons sijne quade parten van over 5 jaren noch in versser memorie sijn; maer costen Ul. empassandt den Gorachouqua ofte Tabacqdieven eens besoecken, als die niet te verde uyt den wegh lagen, om te sien wat gij van deselve noch door handel crijgen cundt, waren niet vreempt. Dogh weest overal, ende dáér voornamentlijcq, oocq wel op hoede, alsoo doch mede trouwlose ende dieffachtige schelmen sijn. Versuympt oocq tevergeeffs geen tijt, doordien den oegst rijp wort ende 't volcq daeraen den eersten dagh voor den besten sal moeten gebruyckt worden, - d' adviso.

In 't fort de Goede Hoope,
den 15 November 1658.
Hiermede etc.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man.'

1. Ook in Afr.: *aan ryp* naas *aan die ryp*.
2. uitskot.
3. So H. In plaas van *d' E. Heer Cuneus* het K: *dese Comp*[s].

Soo is oocq (de Z.Z.Oostewindt wat sachter wayende) 't *Schape-jachjen* vaerdigh gemaect om met wat ververssinge na meergenoemde fluyt gesonden te worden, welcke sedert Sondagh verleden hier voor den bay, sonder binnen te cunnen comen, gesuckelt ende g'anckert gelegen heeft, neffens navolgende brieffken geschreven:

'Aen d' opperhooffden van 't fluytschip leggende in de mont van de bay ende[+] gissende[1.] te wesen de *Harpe*, per 't *Schape-jachjen* geschreven. [+]184

Eersame, discrete, goede vrunden,

Overmits de felheyt van de Z.Z.Oostewinden sedert Sondagh verleden, dat Ul. noch[2.] cunnen opcomen, ende wij wel gissen Ul. uyt Zeelandt comende, per de fluyte *Harpe*, derselver reyse al wat langh sal gevallen wesen, - Soo hebben wij 't geavontuyrt desen met het *Schape-jachtjen* aff te senden, neffens twee schapen ende partije moes ende aertvruchten tot ververssinge, met hope Ul. voor 't veroirbaren weer hebben[3.] ende vóór de wint op de rhee sult comen seylen, alsoo 't al wat buytengemeen is, dat de Suyt-Suyt-Oostewindt dus lange heeft blijven staen, doch indien 't weder opsteeckt, gelieft dan wat sorgh te helpen dragen voor dit jachjen met een touw achteraen onder 't louw van u schip, ofte soo Ul. na zeemanschap[4.] bevindt nodigh te vereysschen, alsoo wat cleyn is om tegen soo harde windt ende crap[5.] water te leggen rijen, etc.

In 't fort de Goede Hoope,
den 15 November 1658.
Hiermede, etc.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man.'

Op den middagh begond de Z.Z.Oostewind weder soo fel op te steecken, dat het gemelte jachjen moeste blijven leggen tot den

16 *dito* 's morgens, dat het wat sachter woey ende daermede tusschen 7 à 8 uyren fray aen boort quam. Na 'twelcke dito fluyte met 't jachjen achteraen onder seyl gingh, doch omtrent middagh stijff een mijl distantie O.N.O. van 't fort, boven de rhee, weder ten ancker moeste comen om dat de Z.Oostewindt wederom te hard begond te hervatten.

Tusschenwijlen compt den vendrigh omtrent de clock één uyren uyt het landt thuys[+] te retourneren met 105 schapen ende 11 koebeesten, neffens rapport dat van de Cochoquas bij d' een noch d' ander overste groot noch cleyn bestiael [+]184v meer te crijgen was ende deselve jegenwoordich al dieper 't landt introcken, sonder langer als ten hooghsten 2 à 3 dagen op een plaets te blijven leggen. Aengaende de Chainouquas, souden in 3 à 4 weecken, na[6.] becomen informatie, niet te bereysen hebben geweest,

1. Slordige deelw.: = *die wij gissen*.
2. *noch niet?*
3. Bedorwe teks; *voor 't veroirbaren* = voor die verversinge op is.
4. *na zeemanschap*, volgens die eise van goeie seemanskap.
5. laag (ondiep) water.
6. naar, volgens.

ende van de Gorachouquas: hadden empassandt besoght, doch mede niet ter werelt van cunnen handelen. Sulcx aen allen 'tselve blijckt d' een soowel als d' ander van coper ende cralen overcropt ofte ál verhandelt hadden dat se quijt wilde wesen, sijnde maer 't refuys van haer goet, soo ons aen 't sterven dagelijcx oocq schijnt te blijcken, schoon sij haer excuseeren op de sterffte die se dit jaer onder haer bestiael souden hebben gehadt, 'twelcq ons mede wel eenighsints is gebleecken; maer sijn echter soo vol van bestiael als gras op 't velt, ja dattet 't landt deselve qualijcq is te voeden, ende evenwel wilder dat volcq soo qualijcq affscheyden. Sulcx wij nu met reysen wel wat rusten mogen tot sij tegen 't aenstaende jaer wederom komen ende sij belooft, goet deel aengeteelt hebbende, aen ons weder te verhandelen.

Van oliphantstanden had den vendrigh niet boven 2 à 3 onder selve[1.] vernomen, maer wel eenige renosterhoorens, doch die niet gereuylt ende haer tot 't ander[2.] getracht te animeeren, alsmede om eenige jonge paerden te vangen, die soo extraordinair van coleur ende gevlampt[3.] waren als se in geen plaetse van de werelt sijn, ende apparent met geen gelt om de vreemdicheyt souden te betalen wesen, blijckende aen twee stucken derselver vellen jegenwoordigh medegebracht, 't een van een jongh veulen ende 't ander van een out paert, daer sij schoenen als de minnebroeders[4.] aff maecken.

Ende om harten te vangen off de vellen hier te brengen, was hun seggen telckens na haren ouden sangh[5.], dat se[6.] gelijcq de paerden liepen ende daerom sooveel moeyten[+] te doen niet gewoon waren, als sijnde wel tevreden met 'tgene sij van den aenteelt harer bestiael hadden, welcke huyden sij mede tot hun cledingh hoogh [+185] nodigh hadden; sulcx wegen[7.] die saecken langhs hoe meer d' apparentien cleyn bemercken. Doch tot den landtbouw groot, vermits overal in 't landt bysonder schoon ende veel landt is leggende, mitsgaders 'tselve aldaer de harde Z.Z.Oostewinden gansch niet subject gelijcq hieromtrent, alsoo den vendrigh te seggen weet dat, staende haer uytwesen, sonderlingh geen windt in 't landt vernomen maer van verre wel gesien had aen den gedeckten Taeffelbergh[8.(g)], dat het hier wel dapper woey, gelijcq het oocq 8 dagen aen den andren soo lustigh gedaen heeft als in de gantsche 6½ jaren dat wij hier gewoont hebben, sulcx dat, om den lantbouw voort te setten, geen bequaem landt dieper in 't landt met wagens in ½, 1, 2, 3 ende meer dagen en manqueert, maer overvloedigh ende alle dagen meer uytgevonden wordt. Item oocq wegen de Hottentoos de saecken sulcx dat wij van deselve, bij vermenichvuldinge van vrije luyden, minder ende minder leet staen te vreesen, etc.

Sondagh, *den* 17 *dito*, 's morgens heel stil, warm sonneschijn-weer, quam de fluyt de *Harp* omtrent acht uyren ter rechter rheede, daerop schipper Conwalles[9.] ende

1. Vir *deselve*.
2. d.w.s. olifantstande.
3. Dus kwaggas en nie sebras nie.
4. Eintlik *minderbroeders*, fratres minores, Franciskaners. Die skoene was vermoedelik 'n sool met 'n riempie om die voet.
5. Vgl. noot 4, bls. 313 hiervóór.
6. nl. die ‘harten’?
7. wat betref.
8. Die beeld van die laken oor Tafelberg dus al by V.R.
9. Cornwallis?

bouchouder Joost de Vos, uyt Zeelandt vertrocken den laesten May verleden met 128 gegagieerde ende 5 vrouwen ende kinders, van welcke een hooghbootsman, 1 kocxmaet ende twee soldaten overleden, als oocq een persoon over boort gesprongen waren, sijnde samen 5. Ende hadden 16 July de Sarleones[(j)] aengedaen, mitsgaders vandaer vertrocken den 27 dito ende tusschen die plaetse ende de liny gesuckelt stijff 8 weecken[(k)], welcke d' oorsaecke harer lange reyse was, wesende wijders redelijcq spoedigh tot hier geraeckt, doch 't volcq wat scheurbuyckigh, mitsgaders eenige onlusten tusschen den schipper ende minder officieren geresen, volgens clachten van den bouchouder, met de brieven, ten eersten bij monde ende geschriffte aen landt gebracht ende den Commandeur ter handt gestelt.

Soo quam 's middaghs oocq den voorsz. schipper aen landt, vrij impotent wesende[+] doch van geen swaricheyt off clachten reppende. [+]185v

't Begond tegen avondt al weder heel hard van den Z.Z.Oosten te waeyen.

18 *dito*, 's morgens noch al aenhoudende tot omtrendt midnacht, als wanneer 't stil wierd ende den

19 *dito* 's morgens oocq stil bleeff. Sijnde tusschenwijlen mede eenige aenteyckeninge van schipper Conwalles in des fiscaels handen gestuyrt, tegen die van den bouchouder, na resumptie[1.] van welcke yder partije het meeste gelijcq schijnt te hebben, doch oocq al eenighsints dat de minder officieren gaerne wat meer meester over de wijnen hadden willen wesen als haer den schipper wel had begeeren toe te laten ende eenige meerder crackélen, die oocq al wat strecken tot usurpatie van des schippers authoriteyt, etc. Des den Commandeur is aen boort gevaren om partijen aldaer eens te hooren spreecken ende dan tot alle nodige saecken de vereyssende ordre te stellen, ten eynde sijluyden daeromme aen landt comende, den dienst aen boort te doen te min versuympt werde.

Op den dagh begond wat te coelen uytten Westen met betoogen lucht,

20 *dito* aenhoudende, als wanneer des morgens vroegh een van der vrije luyden vaertuygen, genaemt 't *Zeeleeutjen* uyt dito[2.] bay retourneerden, sijnde eergistermorgen met haer ander vaertuygh, de *Peguyn*, vandaer gescheyden ende medebrengende maer 700 lb. gedroogde vis, neffens partije eyeren, doch de *Peguyn* (vermits sijn lecte[3.] noch achter sijnde) quam met niet met al[4.] in de voornacht te arriveren.

21 *dito*, 's morgens stil weer. Ende den Commandeur na de corenlanden uyt sijnde, waren de vrije luyden, als oocq den vendrigh, Jan van Harwarden, met partij volcq van Compagnie's wegen overal lustigh besigh met mayen van de garst, als oocq eenigh scheepsvolcq aen 't opruymen van de verse reviere Liesbeecq, die op[+] veel plaetse wel een piecq[5.] diep bevonden wordt ende op sommige ondieper [+]186 plaetsen wat geholpen[6.] sijnde, na 't gehoopte ooghmercq apparent tot een schoone deffentie

1. nalesing.
2. Die baai word nie genoem nie, maar sal Saldanhabaai wees.
3. toestand van lek te wees, lekheid.
4. *met niet met al*, met niemandal, sonder enige vrag.
5. die lengte van 'n piek, lans.
6. aangehelp; blykbaar: uitgediep.

ende bewaringe van Compagnie's ende veele vrije luyden bestiael (binnen deselve woonende) sal comen te strecken.

Van welcq scheepsvolcq, dat boeren waren, oocq eenige aen 't mayen geset ende proeff genomen is, om tegen andre te verwisselen ende empassandt dito wercq al te meer met eenen mede te vorderen, etc.

22 *dito*, weer ende wint als gister, is na resumptie van de questie en de crackeelpampieren[1.] des hier leggende fluytschips de *Harp*, navolgende resolutie genomen[(l)], te weten:

'Vrijdagh, den 22en November, anno 1658.

Bij den Commandeur ende Raedt van 't fort de Goede Hoope distincte malen genomen wesende de lecture van de schrifften ten laste van den schipper des fluytschips, de *Harp*, Conwalles, overgegeven door den adsistendt ofte bouchouder Joost de Vos, neffens desselffs ende sijn medestanders beclaghredenen daerop verscheyden malen gehoort, waerbij deselve sijn verthogende diverse absurditeyten ende debauches van droncken drincken, etc., welcke bij den schipper staende hare uytreisen souden sijn gepleeght;

Waertegen des schippers overgegeven notitien van 't gepasseerde der taeffelgasten ende ander officieren mede insgelijcx distincte malen overlesen[2.] sijnde, mitsgaders oocq, beneffens allen 'tselve, veele ende verscheyden persoonen van dito schip verhoort, item mede oculaire inspectie ende naeu remarcq op diverse hare comportementen genomen hebbende, ende alsoo uyt 't een ende 't ander, sooveel den tijt heeft cunnen lijden, gesien dat den schipper Conwalles voornoempt, wel meer als van soo een gequalificeert persoon behoorde, in brandewijn is gebaucheert, dogh dat den opperstuyrman ja soo slim[3.] sij, als hij maer stercken dranck can[+] crijgen, die dan oocq in 4 à 5 dagen niet can ophouden, ende meester van deselve wesende, apparent wel altijt met een droncken hooft lopen mochte, [+]186v sulcx men qualijcq weet wie van beyde in dat cas de beste is, volgens bekentenis selffs van den bouchouder voorsz. ende alle de vorder officianten, welcker clachten ten principalen maer over des voorsz. schippers onfatsoenelijcke bejegeninge is, met betuygeninge denselven in sijn zeemanschap ende cunst der navigatie onberispelijck sij;

Soo is bij den Raedt voorsz., vermits hier oocq geen stoffe[4.] is, noch eenige schepen in lange te comen staen[5.], daer men van soude cunnen verwisselinge doen om een ander schipper off stuyrman te stellen, niet cunnen goetgevonden worden eenige veranderinge in de voorsz. twee opperste ende nodighste qualiteyten op voorsz. schip te maecken, maer verstaen den schipper als hooft in sijn bevolen

1. Dieselfde woord Dl. I, bls. 186, o.d. 7 Jan. 1654.
2. Teenswoordig skeidbaar beskou: *overgelezen*.
3. *ja soo slim sy*, wel net so erg is. Hierdie gebruik van 'in het zinsverband ingevoegd' ja 'met verschillende beteekenissen', wat sterk aan Duits laat dink, kom meermale in die *Daghregister* voor. Behalwe in dialekte, bijv. Gronings, is dit tans verouderd in Ndl. (Vgl. WNT VII, 16).
4. (mense)materiaal.
5. *te comen staen*, verwag word.

gesagh (al eenichsint door usurpatie gedecadeert[1.]) discretelijcq te mainteneren; item oocq alsoo, na graden, de vorder ofte minder officieren, mitsgaders den bouchouder als tweeden in den Raedt, ende oocq den opper- en de onderstuyrman te vermanen, dat sijluyden, in plaetsen van des schippers faulten ende debauches (daer den opperstuyrman mede niet vrij van is) onder 't volcq te divulgeeren, sullen hebben te helpen bedecken, ende die daermede den draecq steecken (gelijcq volgens hare documenten souden geschiet sijn) tegen te staen, ten eynde de behoorlijcke dissipline onderhouden ende 't bevolen gesagh der overicheyt in respect gehouden ende met cracht gehanthaefft blijve, als sijnde een seer nodige saecke op dusdanige lange reysen, tot behoudenisse van Compagnie's schip ende ingeladen goederen, als[2.] der menschen lijff ende leven, etc.

Ende nademael oocq gemerckt is den voorsz. bouchouder uyt wat meer als ordinaire aengenomen authoriteyt, tegen des schippers dancq[3.], al wat ruyme dispositie heeft genomen over de France ende Spaence wijnen, met den voorsz. opperstuyrman ende andre taeffelgasten samen, 'twelcke den schipper (na 't schijnt te blijcken) gaerne wat minder hadde gehadt, doch ten insighte voorsz. niet heeft cunnen weeren, - Soo is denselven in 't particulier oocq vermaendt de schipper in soo noodigen saecke niet meer tegen te staen, maer beneffens alles billicx te helpen hanthaven ende, volgens d' ordre van de Heeren Meesters, neffens denselven van[+] de consumptie behoorlijck ende naeuwe notitie te houden, gelijcq dito schipper [+187] (onaengesien desselffs debouches) al redelijcq wel gedaen ende ons verthoont heeft.

Doch opdat sijluyden met te minder onlust souden mogen vorder varen ende met Godes hulpe in beter gerustheyt sonder meerder quellinge off crackeel op Batavia arriveeren, is oocq goetgevonden dese navolgende taeffel- ofte cajuytsgasten, etc., (voor de quereleuste[4.] aengesien ende 't minste in de scheepsregeringe aen gelegen wesende) te veranderen ende hier te houden tot de naeste scheepen, om deselve daermede dan te laten navolgen, te weten:

De corporael van de soldaten, tegen een van d' onse hier van 't fort,

Den oppermeester, tegen den onsen;

Den hooghbootsman, sijnde altijt droncken gesien ende mede quellereus, mitsgaders

Den constapel, tegen twee andren op 't schip te stellen,

ende voorts eenige boeren tegen volcq hier van 't landt, conform d' ordonnantie <door> d' opperhooffden daervan gepasseert.

Ende alsoo den scheepsbottelier desselven fluytschips, genaemt Cornelis Franz. de Graeff, sigh soo verde heeft vergrepen, dat de handen aen den bouchouder Joost de Vos heeft geleyt ende geslagen, etc., soo is verstaen denselven tot straffe van sulcx te condemneren, gelijcq geschiet bij desen, om drie mael van de rheede te laten

1. in verval geraak.
2. sowel as.
3. wil.
4. rusieagtigste.

vallen ende met hondert slagen voor de mast gelaerst te worden, neffens een geltboete van 20 Realen van achten, t' appliceren na uso, ende na gedaene executie der verhaelde straffe soolange in apprehentie aen landt genomen ende gehouden te worden tot de voorsz. geltboete sal betaelt wesen, om dan echter als bottelier met dito schip voorts te varen ende reden te mogen geven van de laccagie[1] eeniger vaten Rijnse wijnen, volgens Compagnie's factuyren voor Haer Ed. op Batavia daerinne geladen. Aen welcke onse hooger overicheyts dispositie de vorder decisie der saecken tusschen den schipper ende bouchouder meergemelt (noch ongeroert[2] sijnde) gereserveert blijft.

Aldus gedaen, etc.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
R. de Man
Jan van Harwarden ende
Abraham Gabbema, secretaris.'

[+] Heden is een bosschieter van 't schip *West-Vrieslandt*, hier siecq verbleven, genaempt Pieter Bruyn van Caspelhem[(m)], comen te overlijden. [+]187v

Ende is op dato een persoon van 't fluytschip de *Harp* (in 't landt mede besigh sijnde om de revier op te ruymen, etc.) van een adder op de sij van de voet gesteecken, 'twelcke ten eersten dapper begond te swellen ende ontsteecken, mitsgaders den persoon heel te verflaeuwen, doch in 't fort gebracht ende door de barbiers eenige medicinen ingegeven ende opgeleyt sijnde, etc., is de swellinge ende flauten wat beginnen te vergaen met redelijcke hoope alles noch ten besten sal comen, waer toe de Hottentoos-meesters[3] ten eersten wel raedt weten; dogh waren geen bij der handt, anders souden deselve hebben gebruyckt, als sijnde preuve daervan gesien.

23 *dito*, 's morgens goet weer ende wint als vooren, is 't verhaelde wegen den bottelier, etc., (in bovenstaende resolutie vervaet) door gecommitteerde uyt den Raedt deser fortresse aen voorsz. fluyte ter executie gestelt.

Heden sijn een slaeff ende een slavin overleden.

Sondagh, *den* 24 *dito*, weer ende wint als gister, is 't *Schape-jachtjen* na 't Robbeneylandt gesonden met navolgend brieffken, geschreven aen Rijck Overhagen, luydende als te weten:

''t Jachtjen wort u bij desen expres toegesonden om de twee spieren[4], die op 't eylandt gespoelt sijn, van u volcq ende de luyden van 't vaertuygh over te dragen ende achteraen tot hier te sleepen. Compt gij oocq mede selffs hier, neffens pertinent bericht hoe veel schapen datter nu noch op 't eylandt sijn, ende laet Elias Giers,

1. 'vermindering....van waren met betrekking tot hunne hoeveelheid'. Afgelei van *laken* (WNT VIII, 941). *Laccagie* kom meermale by Van Riebeeck voor, o.a. onder datum 29 Mei 1656, 5 Maart 1657.
2. nie behandel nie.
3. Hottentot-dokters.
4. ra- of stenghoute.

staende u absentie, aldaer soolangh in u plaets d' opsicht bevolen met goede onderrichtinge van alles, opdat 't een noch 't ander versuym compt te lijden.

De provisie sal men u, wederom na 't eylandt keerende, selffs mede geven, waeromme deselve nu niet gesonden wort.

Hierneffens gaet oocq een vrij man, Pieter Heynse, uytte Rijp[1.(n)]. Laet hem 't[+] eylandt eens vrij ter degen besien ende weder met de boot terughkeeren, [+]188 hebbende oocq belooft, staende dit tochjen, soo in 't dragen van de spieren als overvaren, mede dienst te helpen doen voor de cost, die <hij> beneffens ons volcq tusschenwegen sal hebben.

Vergeet oocq niet ons te cunnen seggen, hoe 't met d' aenteelt van de conijnen gaet ende wes meer de saken aldaer belangende. Per memorie ende

In 't fort de Goede Hoope,
den 24 November, anno 1658.
Hiermede, etc.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man.'

25 *dito*, 's morgens stille, betrocken lucht, dogh op den dagh claer weer ende tegen den avondt, gelijcq gisteren, stijve Z.Z.Oostewinden,

26 *dito*, 's morgens noch al aenhoudende tot den

27 *dito*, in de voornacht, dat het stil wierd.

28 *ende* 29 *dito*, blijvende continueren met een cleyn westelijcq luchjen, waermede 't *Schape-jachjen* van 't Robben-eylandt retourneerden met de verhaelde spieren ende den opsiender van Compagnie's schapen, genaempt Rijcq Overhagen, relaterende

datter jegenwoordigh bij d' E. Compagnie op dito eylandt waren:	474 schapen,
dat met de hier op 't vastelandt sijnde	932 stucx, te
	_____
samen g'addeert, een getal maeckt van	1406 schapen,
welcke jegenwoordigh bij d' E. Compagnie sijn, ende bij de vrije luyden omtrent noch	350, is samen
	_____
een getal van	1756 stucx

schapen, daertoe d' E. Compagnie jongh ende oude koebeesten omtrent 420 ende de vrije luyden bij de 200 hebben; is samen 600 groot bestiael, bestaende meest in trecqende minst melcqbeesten ende veel oude koeyen.

De conijnen waren mede seer fray aen 't vermenichvuldigen ende de slange meest[+] altemalen uytgeroeyt, sulcx daer alles tot dato heel wel stondt.

Ultimo dito, betrocken lucht met variable coelte. Ende sijn op dato d' [+]188v opperhooffden van de fluyt de *Harp* (langh genoegh leggen suckelen hebbende)

1. uit De Rijp.

haer affscheyt gegeven, ja genoeghsaem opgedrongen, omme metten eersten goeden windt onder seyl

te gaen, ende oocq tot dien eynde g'intregeert de brieven ende pampieren gedirigeert aen Haer Ed. tot Batavia[o].

‘Saturdagh, adij ultimo November, anno 1658[p].

Door den opsiender over Compagnie's schapen op 't Robben-eylandt, Rijcq Overhage, voorgedragen sijnde dat anno passado meer als 120 schapen door den regen ende coude waren om den hals geraeckt, mits manquerment van stallingh ofte schuylingh voor 't onstuymigh weer in de regentijt, etc., ende datter jegenwoordigh 474 treffelijcke schapen, zoo groot als calven, seer wel tierende waren, om dewelcke soodanigh ende tot goede aenteelinge te houden, heel nodigh voor 't regenmousson bequame stallinge diende gemaeckt, - Soo is, ingesien de emportantie van dien, bij den Raedt goetgevonden ten eersten aen 't bosvolcq ordre te geven om de navolgende houtwercken gereet te laten maecken tot een schapestall[1.] van 100 voet langhte ende 18 voet breedte, ten eynde de schapen op 't Robben-eylandt in den regentijt 's nachts onder 't dacq mogen wesen, vermits deselve in 't jegenwoordige[2.] niet al cunnen staen ende door 't natte, coude weer, gelijcq voorsz., anders seer comen te sterven, etc., te weten:

35 stijlen, langh ses voet, dicq 5 ende 6 duym, aen d' een sijde rechtgehouwen;

500 voet tot wormten[3.], gordinghs[4.] ende varst[5.];

200 sparren, langh 15 voet;

2 cosijns ende deuren, om met cruywagens[6.] de mest uythalende telckens per d' opgeboeyde boot *Schape-jacht* herwaerts over te laten comen tot mestinge voor de thuynen, etc.;

Ende voorts de want rondsom met bosplancken dicht te maecken.

Na volbrengingh van 'twelcke oocq geresolveert ende met eenen al g'ordonneert[+] is, hout gereet te maecken tot een groote crael aen Compagnie's corenschuyr [+189] omme aldaer (de beste weyden wesende) des Compagnie's bestiael des 's nachts te bewaren ende daeghs bij ende omtrent deselve te weyden tot aen den Bosheuvel incluys, ende oocq somtijts op de groote vlacte over de revier Liesbeecq buyten de over vrije luyden[7.] hare corenlanden, seer nodich oocq tot deffentie ende bewaringe van deselve vrije luyden haer bestiael, etc., alsmede uyt consideratie van verwisselinge der weyden, vermits de menichte onses bestiaels bysonder nodigh sijnde om, dewijl men op d' eene plaets weydt d' ander weder wat aengroeyen magh, alsoo 't hier in de Taeffelvaley ende achter den Leeuwenbergh (dat den Commandeur bij d' Heer van Goens tot bouwlandt gegeven was[q]) al heel cael affgegeten is, ende ten welcken fine tegen Harman Remajenne's wooninge (een brugh gemaeckt) oocq een breede wegh sal moeten affgerooyt worden tot een bequaeme passagie voor Compagnie's

1. In die hs.: *schapestaff*.
2. d.w.s. die teenswoordige stal.
3. steunbalke.
4. dwarslatte.
5. ‘vorst’, nok.
6. So in albei hss. Daar het blykbaar iets uitgeval voor *om.*
7. So in albei hss. ‘De vrije luyden over de Liesbeecq’?

bestiael, uyt de crael van Compagnie's corenschuyr (ten fine gemelt) na de voorsz. overlants[1.] weyden heen ende weer te passeren, etc.

Sijnde oocq goetgevonden, dewijl 't hout ten eynde voorsz. in 't bosch gereet wordt gemaeckt, de timmerluyden hier aen 't fort besigh te houden om de stallingen (met corensolders daerboven) voor de schapen ende trecqbeesten, etc., hier achter 't fort, aen wedersijden van 't crael, voort aff te laten maecken, welck crael eerstdaegs mede vernieuwt sal moeten wesen ende waertoe de houtwercken oocq al gereet leggen, omdat aen de aerde-borstweer door affcalven, mits 't stooten van de beesten met hoorens telckens ende altijt wercq is, oocq dito crael dan doorgaens open leyt, sulcx het nodigh sij om de beesten te beter te cunnen bewaren, als sullende rontsom gelijcq een staketsel gemaeckt worden, vermits voorsz. aerde-walleken oocq maer onsterckte voor 't fort is causerende.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, datum ut supra.
(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

Eindnoten:

(g) Steven Janssen.
(j) Sierra Leone.
(k) Wat betref die reisroete, en veral die moeilikhede van die perdebreedtes, sien bespreking deur prof. P. Serton. *Daghregister*, I, pp. 465-473.
(l) Vgl. C. 1: *Res*., *Raad van Pol*., 1651-1663, pp. 391-393. K.A.
(m) In die Kaapse teks van die *Daghregister* staan Caelpelhem. Vermoedelik Kappelshamn in Gotland, Swede.
(n) Noord van Amsterdam.
(o) C. 493: *Uitg. Br*., 1652-1661, pp. 837-841. K.A.
(p) Vgl. C. 1: *Res*., *Raad van Pol*., 1651-1663, pp. 394-395. K.A.
(q) Sien kaart van vryburger-neersetting elders in hierdie band.

December anno 1658

Sondagh, *adij primo ditto*, warm, stil, liefflijcq weer. Sijn de suckelaers van de *Harp*[+] noch niet t'seyl geraeckt, hoe dat door den Commandeur daertoe aengemaent [+189v] ende geprest wierde, item de wint van den Z.Z.Westen oocq al eenichsints dienden.

2 *dito*, 's morgens betogen lucht ende de wint Noordtwestelijcq met wat regen, treffelijcq op de vruchten ende niet wel voor gemelte schip comende om uyt te zeylen.

3 *dito*, doncker weer als vooren ende 't luchjen variabel. Is de fluyt t'seyl geraect, doch niet sonder een schoot te doen van 't fort, dat se onder seyl gaen souden, etc., geraeckende voor den avondt fray boven 't Robben-eylandt een goet stucq t'zee. D'Almogende verleene hun vorder gelucq ende behoude reyse.

'Dincxdagh, den 3en December, anno 1658[(a)].

1. Slaan dit op die onduidelike 'de over vrije luijden hare corenlanden' hoërop?

Nademael den bottelier Jacob Beeckman, 't wercq van de pachuysen te swaer gevallen, op sijn instantie per 't schip *West-Vrieslandt* na Batavia gelargeert ende volgens diens van dito botteliersampt à 20 gulden weder tot sijn voorige bedieninge op dito schip gestelt ende, conform d' ordre van d' E. Heer Cuneus[(b)], gedessendeert[2.] is tot cuyper à 15 gulden - soo is om de meergemelte packhuysen ende magasijnen

2. afgekom het in rang.

(door den aengroyende omslagh van vrije luyden, etc., vrij moeyelijcker vallende waer te nemen als voor desen) in goede ordre te onderhouden, goetgevonden in plaetse van voorsz. bottelier te stellen een dispencier.

Ende alsoo tot waerneminge van dien den persoon Jochum Blancq van Lubeecq volcomen bequaem wort g'oordeelt, vermits in 't Vaderlandt over pachuysen gegaen ende bij coopluyden gewoondt, mitsgaders alhier (in verscheyde saecken gebruyct) preuve van sijn capaciteyt gegeven heeft, denselven daertoe gecoren ende toegeleyt een belooninge van 24 guldens maendelijcx, sijnde gelijcq de voorige botteliers gewonnen hebben, volgens acte hem verleendt ende luydende als te weten:

Jochum Blancq van Lubeecq, hier te lande gecomen met 't schip den *Salmander*, anno 1655, voor adelborst à 10 gulden, welcke sedert preuve van sijn capaciteyt ende naersticheyt in verscheyde saecken alhier gegeven ende na 't dessenderen van[+] den bottelier deser fortresse (vermits diens insuffichantie) de magasijnen ende dependentien, etc., in goede ordre tot contentement heeft waergenomen als [+190] dispencier, wort derhalven op sijn versoecq ende volcomen bequaemheyt, etc., door den Commandeur en de Raedt bij desen tot voorsz. qualité van dispencier der gemelte pachuysen ende magasijnen deser fortresse geconfirmeert, ende toegevoucht een beloninge van 24 gulden maendelijcx, ingaende 15 November verleden, ende verbonden blijvende, na sijn eerste verbandt, daervoor noch drie jaren alhier te dienen.

Is oocq verstaen, om volcq uyt te winnen (dewijl der sooveele tot bewaringe van Compagnie's jegenwoordigh meenighvuldigh bestiael nodigh vereysschen) den trompetter te beveelen d' opsight als hooft over 't *Schape-jachtjen* ende tot hem een bootsgesel ende altijt[1.] een tweede opsiender van 't Robben-eylandt, om, wanneer d' een verlost, dito vaertuygh den[2.] verwisselingh tot een derde man mach hebben ende alsoo, sonder ander volcq daertoe te gebruycken, met de minste costen gevoert can worden.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hoope, ten daege ende jaere als boven.

(Was geteyckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man
[7]Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

4 *dito*[3.], moy weer ende variable luchjens. Is den Commandeur nae de coornlanden

1. in elk geval, minstens.
2. Sic - vir *dan*?
3. Van 4 Desember 1658 kry ons in H die handskrif van 'n nuwe kopiïs met 'n afwykende spelling en selfs afwykende taalvorme. Die teks is ook in ander opsigte slordig en onbetroubaar en vereis meer verklaring. Hierdie kopiïs werk tot die end van 4 Februarie 1659. Die teks van K, vir sover dit voorhande is, is beter en betroubaarder en vertoon ook nie die afwykende spelvorme van H nie, sodat heel wat verbeteringe uit K kon aangebring word. Deur die vele lacunes wat K vertoon, was dit egter nie moontlik om K heeltemal te volg nie. Die maand Januarie 1659 ontbreek byv. heeltemal in K. Juis deur sy afwykinge is die teks van H egter taalkundig interessant en van belang. Sekere spellinge en taalvorme in H maak dit waarskynlik dat die kopiïs 'n Duitser was, so byvoorbeeld *erst* vir *eerst*, *vor* vir *voor*, *dar* vir *daer*, *war* vir *was*, vorme soos *glooven*, *glijck*, *ongluckigh*, en die tipiese verwarring van stemlose en stemhebbende klappers: *de* i.p.v. *te* (in die gedrukte teks meestal gekorrigeer), *groende*, *quanditeyt*. Die mees opvallende kenmerk van die spelling in H is egter die *au* i.p.v. *ou*, soos in *haudt*, *saudt* vir *hout*, *sout*. Sou die Duitse *-alt* die skrywer hier parte gespeel het? K het *ou* waar mens dit sou verwag.

geweest, siende hoe 't met afmayen van 't coren stonde, daer elck even lustich besich aen was. Oocq treffelijck aen te sien de wijngaerdt van den Commandeur op den Boschheuvel, fray aen 't wassen, ende te hoopen weesende sulcx andre mede daertoe lust geven sal, etc.

5*en dito*, 's morgens betoogen lucht en de windt N.N.West met regen.

6*en dito*, stil weer met claere lucht, doch op den dach W.Z.Westcoelte. En is desen morgen overleeden eenen Jan Bundervoet, primo April verleeden per de *Spreu* uyt Zeelandt hier gecomen ende op den 4den September[1.] passado tot meesterthuynknecht gevordert geweest met 14 gulden maendelijcx, uyt consideratie van sijne[2.] goede kennisse ende ijver, etc., waeraen d' E. Compagnie een trou ende naerstich[3.+] dienaer in dat wercq compt te missen, hoedanich wij in 't eerste jaer onser aencomste mede een verlooren hebben, nadat hier oock maer eenighe maenden hadt gewe<e>st, sijnde de rest al traegh volkjen[4.], en uyt hondert oyt qualijck sulcke 2 te vinden geweest. +190v

7 *dito*, weer ende windt als voren. Sijn des avondts, omtrent tusschen 10 ende 11 uyren, 2 vrije timmerluyden, naementlijck eenen Pieter Paulussen Cley ende Dirck Vreem, met messen in gevecht geraeckt ende Dirck Vreem onder de corte ribben soodanich gequest, dat gevreest wordt voor swarichijt, hebbende den anderen de vlucht te lant in genomen.

Sondagh, 8*en dito*, fray, lieflijck weer.

9 *dito*, idem. Is voorsz. Pieter Cley in hechtenis gecregen.

Volle maen, *den* 10*en dito*, was men overal lustich besich het afgemayde coren in de schuyren te rijden met dit drooge weer.

11 *dito*, 's morgens doncker lucht ende N.Westecoelte, daer dags[5.] een seer frayen, lieffelijcquen regen op volgden, doch duyrden niet langh.

Voormiddaghs is verhaelde gedetineerde eens gexamineert ende, 't fayct bekent hebbende[(c)], met de boy[6.] aen 't been boven de poort vandaen weghgeraeckt, terwijl den geweldiger de vuylesbaly[7.] was weesen haelen. Des ordre gestelt is denselven door den fiscal ende soldaten te doen soecken, maer heden niet gevonden.

Op dato sijn de Saldanha-vaerders met haer vaertuyghen *Peguyn* en *Zeeleeutjen* van 't Dassen-eylandt geretourneert met 8 halff amen traen[8.] ende wat eyeren.

1. Die woorde: *den 4den September* in H weggelaat.
2. H: *van sijnder*.
3. K: *neerstigh*.
4. H: *volcqs*.
5. d.w.s. later op die dag.
6. Vir *boei*.
7. K: *vuylensbaly*.
8. Die getal (8) ontbreek in H.

12*en dito*, goet weer ende variable luchjens. Wierd 's morgens in 't velt door de schapewachters de boy voorsz. gevonden, sijnde de beugel op de scheen middendeur gevijlt.

+ 's Middags is <'t> *Schape-jachjen* met d' eerst haudtwercken[1.] tot een schapestal na 't Robben-eylant gesonden, 't luchjen variabel hebbende. +191

Heeden is een mager koebeest met 9 dito schapen gehandelt van de Tabacqdieven ofte Gorachouquas, daer eenige van Oedasoas volcq bij waren, die tot anlocq met broot, brandewijn ende tobacq wat getracteert werden.

13 *dito*, moy weer ende 't luchjen westlijck, quam 't *Schape-jachjen* wederom, sijn haudt aen 't eylandt gelost ende tijdinge medegebracht hebbende datter sedert sijn laetste reys 13 schaepen waeren[2.] aengeteelt, sulcx nu 487 schaepen, jongh ende oudt, aldaer zijn.

'Vrijdach, den 13en December, 1658[(d)].

Dewijle d' E. Compagnie soo voor derselver eygen guarnisoen <ende> aencomende scheepen, als tot gereyf[3.] der borgeren ende vrije ingesetenen te deeser plaetsen, goede quanditeyt saut jaerlijxs noodich heeft, 'twelcke op te gaderen uyt de saudtpannen alhier, bevonden is voor d' E. Compagnie met haer dienaers seer costelijck[4.] valt, soo ten aensien dat daertoe volcq apart te hauden 't garnisoen te veel beswaert, als oocq omdat deselve uyt 't oogh ende soo verde van de handt weesende als de saudtpannen leggen, maer passelijcq[5.] hun best doen, etc.

Ende dat oocq wanneer men 't halen ydereen toelaet, elcq sonder kennisse in de pannen commende[6.], 't saudt seer vuyl ende zandigh macken, als nemende ende sleepende het d' een voor d' ander even greetigh wegh, hoedanich onsuyver het[7.] oocq de Hottentoos halen, ende dat maer bij clijne partijen als 't haer lust daeromme moyte te doen, 'twelcke oock maer selden gebeurt ende mede juyst niet op de rechte tijt, ende wes meer bij den Raedt overwogen sijnde; item oock dat, conform de gelaten ordre van d' E. Heer Commissaris van Goens[(e)], oocq wel partije[8.] na India met goedt proffijt saude cunnen versonden worden - Is eyntelijcq na verscheyden deliberatien met die vrije Saldanha-vaerders g'accordeert voor dit saysoen tot preuve aen deselve over te geven alle de sautpannen van deese Caep[9.], groote ende cleyn, waer ende soo[10.] deselve mochten geleghen sijn, onder conditie dat sij 't saudt altemalen ende sooveel mooglijck te becommen sullen hebben uyt de pannen, heel suyver ende schoon, hoogh ende droogh[11.] op hoopen te brenghen ende onder matten off+ andersints soodanich te decken ende bewaren dat het voor smelten gepreserveert +191v

1. Brill lees *handtwercken* - mislei deur die *au* vir *ou*.
2. H het *waer; waer* vir *was* het tevore 'n enkele keer voorgekom, maar versterk hier tog die vermoede dat die kopiïs van hierdie gedeelte 'n Duitser was.
3. *gerief. Gerief* en *gerijf* is vorme wat van ouds naas mekaar voorkom in Ndl. Kyk WNT sub voce.
4. duur.
5. op 'n manier, so-so.
6. K het *comende*.
7. H: *hoedanich het onsuyver het oocq de Hottentoos halen*.
8. d.w.s. *partye saudt*.
9. *Caep* het hier al 'n uitgestrekte begrip.
10. *soo* = *hoe. Waer ende soo* is nie *waarso* nie. Vgl. noot 8, bls. 450.
11. 'n Uitdrukking uit die seemanstaal wat nog gebruiklik is in Afr.

ende 't gansche jaer door sal cunnen gehaelt worden, sowel in 't natte als drooghe mousson, wanneer 't d' E. Compagnie best sal geleghen commen, ende dát door Compagnie's eygen wagens ende volcq, van de plaetsen daer het de voorsz. vrije Saldanha-vaarders ofte zaudtwerckers uyt de pannen sullen hebben op hopen gebracht, sonder dat sijluyden aen ymandt eenich saudt sullen moogen vercoopen, vereeren ofte leeveren, anders als aen d' E. Compagnie voorsz., die 't als eygen Heer van 't lant self toecombt ende dat dan oocq als loon van arbeyt voor 1 Real van 48 stuyvers yder legger vol afgestreecken, vermits d' E. Compagnie de moeyten ende costen om te haelen met eygen wagens ende volcq selffs doen zall.

Ende opdat haer[1.] deselve Haer Ed. in deesen haeren gerechticheyt[2.] te min mocht worden gefraudeert, ondercroopen ofte van haer eygen toebehorend goedt ontvreempt, so is oocq verstaen navolgende interdictie alomme te publiceeren ende affigeeren[(f)] daer 't behoort, van inhaude als t' weten:

Den Commandeur en Raet van 't fort de Goede Hope ende vorderen omslagh aen Capo de Boa Esperance, etc., doen te weten:

Alsoo bij den Commandeur en de Raet bovengemelt, conform derselver resolutie heeden daerover specialijcq genomen ten dienste van d' E. Compagnie, is goedt gevonden de vreye Saldanha-vaarders vor[3.] dit drooge mousson over te geven alle de saudtpannen van de gansche Caep, onder conditie als met deselve gemaeckt, ende dat sijluyden aen niemant anders als d' E. Compagnie 't minste corl saudt sullen mogen leevern, vercopen, vereeren ofte andersints, onder wat pretext het saude moogen weesen, soo worden alle vrije luyden soowel als Compagnie's dienaers, conform de mondelinghe waerschauwinghe ende inderdictie voor dato gedaen, nochmael wel expresselijcq verbooden ende gewaerschaut, gelijcq geschiet bij deesen, dat niemant van deselve eenich saudt uyt eenige van allen de saudtpannen sal vermogen te halen, selfs noch door Hottentoos of andere, directelijck of indirectelijck, ofte onder wat dexel[4.] het oock saude mooghen weesen ende hoe dicht het saud aen haer huysen oft elders buyten haer eygen landt mochte groeyen[5.] ofte gevonden worden, op verbeurt van 'tselve ende 10 Realen daerenboven voor[+] d'erste, dubbelt voor de tweede ende meerder reyse[6.], op arbitrale corectie [+]192 bovendien, ende door den fiscus aengesprocken te worden als vervreemders ende spoeljeerders van Compagnie's goedt (gelijcq het is) ende uyt welcq recht deselve saudtpannen aen de verhaelde Saldanha-vaerders oocq sijn overgegeeven om haer proffijt uyt te soecken tot Compagnie's ende alle der vrij leuyden accomodatien, sullende de boete geapliceert worden ⅓ voor de gemelte Saldanha-vaerders ofte zaudtwerckers als sij der ymandt op attrappeeren, ⅓ pro fisco[7.] ende den rest vor den armen.

1. Hierdie *haer* is oorbodig.
2. reg.
3. Sic.
4. voorwendsel.
5. aanwas (deur verdamping van die sout water).
6. keer. Die leestekens gee hier moeilikheid. Brill het 'n komma na *dubbelt* en na *bovendien*.
7. Gabbema was die fiskaal in hierdie tyd.

Aldus gedaen ende geresolveert in 't fort de Goede Hope, ten dage ende jare als boven, mitsgaders dese interdictie gepronunchieert ende g'affigeert den 15 daeraenvolgende.

(Getijckent:)
Jan van Riebeeck
Roelof de Man
Jan van Harwarden
Abraham Gabbema, secretaris.'

14*en dito*, ruyg, winderich weer van den N.Westen, met wat regen.

Voorleeden nacht is den patient Dircq Vreem in Compagnie's sieckenhuys overleden ende na openinghe van 't lichaem door den opper- ende onder-gurigijn[1.] ten overstaen van <ge> committeerde, bevonden quetsure voormelt hem gegeven door den vrij haudtsager, Pieter Paulussen Cley, op den 11 passado uyt sijn detentie gebrocken[2.] ende noch vluchtigh ende niet te vinden wesende, conform onderstaende acte van raport bij deselve gecommitteerde ende voorsz. gururgijns[1.] gedaen ende alhier g'insereert, luydende als te weten:

'Op huyden ten overstaen van ondergeschreven gecommitteerde Raetspersonen ende den fiscus deser fortresse op 't voordragen van den opperchirurgijn, Mr.[+] Wilhiam Robberson, door denselven ende den onder-girugijn g'opent sijnde 't doode lichaem van den vrij timmerman Dircq Vreem, omme te sien oft denselven gestorven is van de wonde heden 8 dagen des avondts gecreegen met een mess van Pieter Paulussen Clij van Delff, mede vrije timmerman alhier, soo is, na genomen ondersoecq ende visiten[3.] van alle inwendige parteyen, bij deselve bevonden dat de wonde was gepenetreert tot wel een duym breet in de rechter zijde van de leever, welcque solutie[4.] in deselve oock was al ten deel geputrificeert, sulxs 't ordeel van gemelte opper- ende onder-chirurgijn was dat[5.] den patient van de voorsz. quetsure is gestorven, haer verwonderende dat hij soolange geleeft hadde. [+]192v

Aldus gedaen, gevisitteert ende gerapporteert bij en ten overstaen van d' ondergeschrevenen in 't fort de Goede Hope, desen 14en December, anno 1658.

(Was getijckent:)
Wilhiam Robertson[6.]
Pieter van Clinckenburch[(g)].
In presentie ende ten overstaen
van ons als gecommitteerde:
Roelof de Man,
Jan van Harwarden, ende mij als fiscus ende secretaris:
Abraham Gabbema.'

1. Afwykende spelling; K het *chirurgijn(s)*.
2. Sic.
1. Afwykende spelling; K het *chirurgijn(s)*.
3. skouing.
4. As mediese term nie in WNT nie. *Shorter Oxford Dictionary* gee *solution of continuity* as mediese term in die betekenis: 'The separation from each other of normally continuous parts of the body by external or internal causes'. Term uit die vokabulêr van Meester William Robertson van Dundee?
5. So in K. In H en by Brill: *dan*.
6. K het die meer vernederlandste: *Willem Robberson*.

Sondagh, *den* 15*en dito*, continueerende N.Westewindt ende regen.

16*en dito*, idem, weer ende wint variabel ende de boot *Schape-jacht* weeder afgevaardicht met partije hautwercken ende navolghende briefcken, geschreven aen Rijck Overhagen, luydent als t' weeten:

''t *Schaepen-jachtjen* compt weder met partije haudtwercken, ende alsoo wij beducht sijn off daer wel goede plaetse[1.] clipsteen bij der handt is tot neuten[2.] om de steylen van <de> stal op te setten, soo laet ons sulx eens weten, om bij manquement[+] dan eenige van hier te senden tot ballast, alsoo de ladinge balcken al boven op moeten [+]193 geladen worden, vermits deselve door de luycken niet onder cunnen gesteecken worden, gaende nu tot ballast;

Wat sware stucken haudt tot branthaudt om op de Vuyrbergh tot seyn van Compagnie's schepen, dat nuw[3.] voortaen scherp moet waergenomen worden, mede 't vuyren in de plaets van pecqcransen, die soo wel niet strecken ende oocq te costelijcq vallen, also ieder voer[4.] brandthaudt van de vrije luyden voor 3 gulden can aen 't fort gebragt ende daermede veel oncostelijcker gevuyrt worden.

Met de leste boot timmerhaudt dreygt[5.] den Commandeur neffens de timmerluyden selffs mede te comen[6.] om deselve de bequaemste plaets na behooren aen te wijsen daer 't stal ende crael sal gestelt worden, etc. Siet derhalven wel uyt of op de bijsijnde clippen geen bequame steenen tot neuten te crijgen sijn, om niet vergeefs steen van hier maer, in plaetse van dien, weder brandthaudt tot ballast te mogen senden, dat tot vuyren daer nodiger is.

Ul. sal nu soo lang op <'t> eylandt blijven ter tijt den Commandeur daer selfs compt ende telckens Elias Giers met de boot wedrom[7.] laeten keeren. Laet ons oocq weeten offer wel gras ende ander groende op <'t> eylant saude wesen tot cost voor gansen die wij der dan opsetten sauden.

Hiermede, etc.
In 't fort de Goede Hope,
adij 16en December 1658.
(Geteyckent:)
Jan van Riebeeck,
Roelof de Man.'

Op dato sijn oocq de vrije vaertuygen, *Peguyn* ende *Zeeleeutjen*, vertrocken, d' eene na Dassen-eylandt om traen, vis ende eyeren, ende d' andere na de Saldanha-Bay om vis ende seecker saudtpan, aldaer gevonden, wat[8.] naeder te ondersoecken, wesende vier van haer volcq hier gebleeven om de Caepse saudtpannen volgens

1. Sic. Skryffout vir *platte?*
2. 'stenen of houten onderstuk van een stijl' (Van Dale).
3. Afwykende spelling van *nu* - soos in K.
4. vrag.
5. is van plan, mik daarop. Word nog so gebruik in Afr.
6. H het *commen* vir *comen* en *te* i.p.v. *de; t* en *d* wissel meermale met mekaar af in H, 'n eienaardigheid wat mens dikwels in Duits-Nederlandse reisverhale teëkom. So wissel ook *p* en *b*.
7. Sic, vir *wederom*. Vgl. *glooven* vir *gelooven*.
8. So in K.H het *waer*.

+ hiervoor gemaeckt contract waer te neemen, soodat deese luyden met een ende 't ander d' Ed. Compagnie ende vrije luyden om cleyn[1.] gelt groot gerief doen, +193v echter tot redelijcke benefitie van haer eigen selffs.

17 *dito*, claer sonneschijn-weer ende is 's middags 't *Schape-jachjen* al wederom gecomen.

18*en dito*, weder volladen sijnde met brandt- ende timmerhaudt, is den Commandeur selffs daermeede na 't Robben-eylant gevaren om de stallingen, etc., op de beste ende bequaemste plaetsen of te royen[2.], comende omtrent 1 uyren met een zuydelijck luchjen aldaer te arriveren ende dien namiddach vorsz. stallingen met baekens noch af te steecken, mitsgaders een bequamer plaets, op een duyn uytsiende, ende een ander batrij[3.] ordonneerende om het stucq canon op te stellen, tot beeter diffentie ende belet van eenich vaertuygh aen te comen in 't sandtbayken[4.] als het jegenwoordich staet ende verleeden op den 20 October door gecommitteerde nagesien was, blijckende datter deselve wat licht over geloopen of wijnige kennisse hebben van yts op sijn nodige difentie te stellen, etc.

Met verwondering was te sien dat de schapen, nu 489 in 't getal, so welgedaen waren, vermits niet een grassjen op 't ganse eylandt was anders als wat groente[5.] aen eenige bosgens op sommige plaetsen wassende, wesende anders, vermits de drooge tijt, 't gansche eylant so dor als de schraelste sandtduyn die ergens weesen mach; doch 's winters ofte in de regentijt, is 't er vol gras, wilde suyring ende spinnagie[6.], etc.

De conijnen waren mede fray aen 't voorteelen ende niet heel wilt, maer dassen had den Commandeur, hoe[7.] het eylandt over ende om cruyssten, geen vernomen, doch ons volcq wisten te seggen dat sij somtijts enige sagen.

19*en dito*, quam den Commandeur per verhaelde *Schape-jachjen* omtrent 11 uyren voormiddachs met een variabel luchjen weder aen 't fort te arriveeren daer, staende+ sijn uytwesen[8.], niet sonders was vorgevallen, als dat 4 schapen van de Caepmans waeren geruylt ende de rest door den ondercoopman Roelof de Man +194 in goede ordre onderhauden was, etc.

20*en dito*, 's morgens helder, warm sonnescheyn-weer als de vorige dagen, is den Commandeur eens gaen besichtigen in 't landt al der vrije luyden ende Compagnie's volcq haer doen op de corenlanden, etc., die fray besich vond, d' eene met mayen, d' ander ploegende ende sommige haer afgemayde graenen in de schuyren rijdende, met welcke ende gestelte ordres, etc.[9.], 's avonts redelijck laet weder thuys quam.

Ondertusschen waer[10.] 't *Schape-jachjen*, geballast met brandt- ende bovenop ge-

1. weinig. Teenstelling tussen *cleyn* en *groot*.
2. *of te royen*, af te steek.
3. battery.
4. So in K.H het *sandtbayen* vir *'t sandbayken*.
5. groenigheid.
6. Wat sou met ‘wilde spinasie’ bedoel wees?
7. Ontbreek in H, kom voor in K.
8. Gedurende V.R. se afwesigheid kry ons die verslag van sy besoek aan Robbeneiland en niks oor die Kaap nie, behalwe wat hy by sy terugkoms verneem het.
9. *met welcke ende gestelte ordres*, *etc.*: slordige beknoptheid. Die bedoeling is: waarna en nadat hy orde op sake gestel het. In H ontbreek *etc*.
10. Weer *waer* i.p.v. *was* - soos in K.

laden met timmerhaudt, met een zuylijcq luchjen weder na 't Robben-eylandt vertrocken.

21*en dito*, 's morgens drooge Z.Z.Oostewindjen, doch op den dach weder westlijck.

Sondagh, *den* 22*en dito*, drooge, warm weer ende wint als voren, dogh begond tegen den avondt wat te wayen van den Z.Z.Oosten,

23 *dito*, 's morgens vrij stijff aenhoudende.

's Middags quamen de vrije borgersraden, Steven Jansen van Wageningen ende Hendricq Boom van den Overtoom[(h)], aen den Commandeur navolgend request[(i)] overleeveren, luydende van woort tot woort als t' weeten[1.]:

- 1 -

Geeft met behoorlijcke reverentie te kennen aen UE., Heer Jan van Riebeecq, als Commandeur ende Opperhooft ende sijnen Raden aen d' Caep de Boa Expirantie[2.], wij Borgerraden ende nagenoemde vrije borgers in 't general, oocq niemant uytgesondert, doen te weten ende versoecken wij van weegen ons verbandt:

Seditieus request ende apostil[3.] *op 'tselve. De suyplianten seggen in 't begin well reverentie*, *maer blijckt in 't vervolgh per force*.

- 2 -

Als dat wij vrijgeworden sijn om in de landtbau ons te erneeren voor den tijt als[+] bij de erf- ende vrijbrief blijckt. [+]194v

- 3 -

Dat wij sijn vrijgeworden opdat wij de vrije bestiaelcoophandel saude mogen drijven, ende voorts de rest niet uytgesondert, met d' inwoonders genaemt Hottentoos, ende nu dat wij vrij geworden sijn ende ons bloedige arribeyt aen 't landt gedaen hebben, soo wort de handel ons verbooden[(j)].

Sijn haer brieven[4.] *ende conditien voorgeleesen ende daerbij doen blijcke:*

Dat sij vrij geworden sijn onder submissie van alle ordre gestelt, *ende noch te stellen*, *bij d' overicheyt alhier*, *op aprobatie onser Heeren Meesters in 't Vaderlandt*, *ende 'tgene bij*

1. In die hs. staan die woorde van die petisie aan die regterkant van die bladsy, die opmerkinge van V.R. aan die linkerkant in die marge. Gemakshalwe word die opmerkinge hier kursief gedruk onder die betrokke paragrawe van die petisie - soos by Brill. Herman Remajenne, een van die opstellers van die petisie, was 'n Duitser, afkomstig van Keulen, die ander, Johannes Rietvelt (wat hom hier teken as: van Bredenrode) is, volgens sy vrybrief, afkomstig van Alkmaer en het as bootsmansmaat aan die Kaap gekom. Die taal en styl van die petisie is baie gebrekkig.
2. Sic. Die opstellers was geen geleerdes nie, maar waarom dan die Portugese i.p.v. die Hollandse naam van die Kaap probeer skrywe?
3. kanttekening, d.w.s.V.R. se op- en aanmerkinge in marge. In H. lyk die woord soos *opositie*.
4. d.w.s. die vrybriewe met die kondisies van vrywording.

deselve Haer Ed. wijders geordonneert sij ofte noch geordonneert sal worden, *etc.*, *selfs volgens de vrij- ende erfbriefen d' eerste mal getijckent bij d' E. Heer Commissaris van Goens ende de conditien met Sijn Ed. gemaeckt ende haer meermalen voorgeleesen*.

- 4 -

Ja, dat meer is: geen vlijs dat sij[1.] brengen te mogen reuylen, nu noch voortaen.

Hebben derhalven opgemelte onse Heeren Meesters de vrayluyden[2.] *den veehandel met d' inwoonders gelast t' verbieden*[(k)], *etc. ende wij in gevolge oocq het geslachte vee van deselve om na des Compagnie's oogmercq de duyrte voor te comen*, *ende dat het oock maer van gestorven ende siecke*, *schurffde beesten is dat de Hottentoos te coop brenghen*.

- 5 -

Als datter geseyt is, doen d' Heer Rijckloff van Goens hier aen de Caep was, van het beste sauden hebben om mede te arrebeyden in haer landtbauw, soo hebben wij van 't slimste, want d' eene die heeft ossen soo groot gelijck blijckersdogge[3.], ende den anderen aude krengen[4.] van koeyen om haer mede daerin t' erneeren ende haer te helpen, dewelcke onmoglijck is. Doch darom nietteminn soo moeten wij ons belijden[5.] tot ter tijt toe, dat wij ander crijgen.

Is haer hierop geseyt dat dit alles onwarhijt sij, *alsoo haer de schoonste jonge ossen ende sterckste koeyen*, *door mancquement van meerder ossen*, *uyt al den hoop gegeven ende selffs na willenkeur*[6.] *laeten uytsoecken hebben*, *tot hedenmorgen aen Symon in 't Velt incluys ende oocq eenige aen den vrijborger Jan Reyniersen gepresenteert*.

Ja, *soo veel ende goedt dat sij*, *niemant uytgesondert*, *het daer rijckelijcq ende well mede cunnen stellen ende oocq verstaen wordt geringer tot den landtbau na rato van de groote van dien ende ommeslag maer nodich hebben*, *etc.*[7.]

- 6 -

1. nl. die Hottentotte.
2. Spelling onder invloed van Duitse uitspraak?
3. groot honde wat voor die wasgoedwaentjies van blekers (mense wat linnegoed was en bleik) gespan word. O.d. 10 Jan. 1656, teen die middel, is daar sprake van ‘wackere kloecke engelse *doggen*’. *Bleik*, die Afr. vorm van die woord, kom dialekties nog voor in Nederlands.
4. kadawers, geraamtes, d.w.s. brandmaer koeie.
5. *zich belijden met*, berus in, genoeë neem met. *Belijden* is 'n afl. van *lijden*, duld, verdra.
6. Brill het *will ende keur*.
7. Die bedoeling van die slotsin is dat hulle minder (of slegter) trekvee gekry het na gelang die ‘ommeslag’ (omvang) van hulle bedryf.

[+] Soo is het nu voortaan, dat wij met de voorsz. beesten een deel landts gebaudt hebben ende ons graynen[8.] daeraf gehaelt ende in ons huys gebracht ende wij [+]195
oock alle dagen voort aen het dorsen sullen vallen om ons coren ende garst schoon te crijgen, soo is 't dat wij Borgerraden ende wij vrij borgers doen weten, ende aleer

8. grane. Of *ay* hier die a-klank voorstel of die tweeklank van *grein*, korrel, is twyfelagtig.

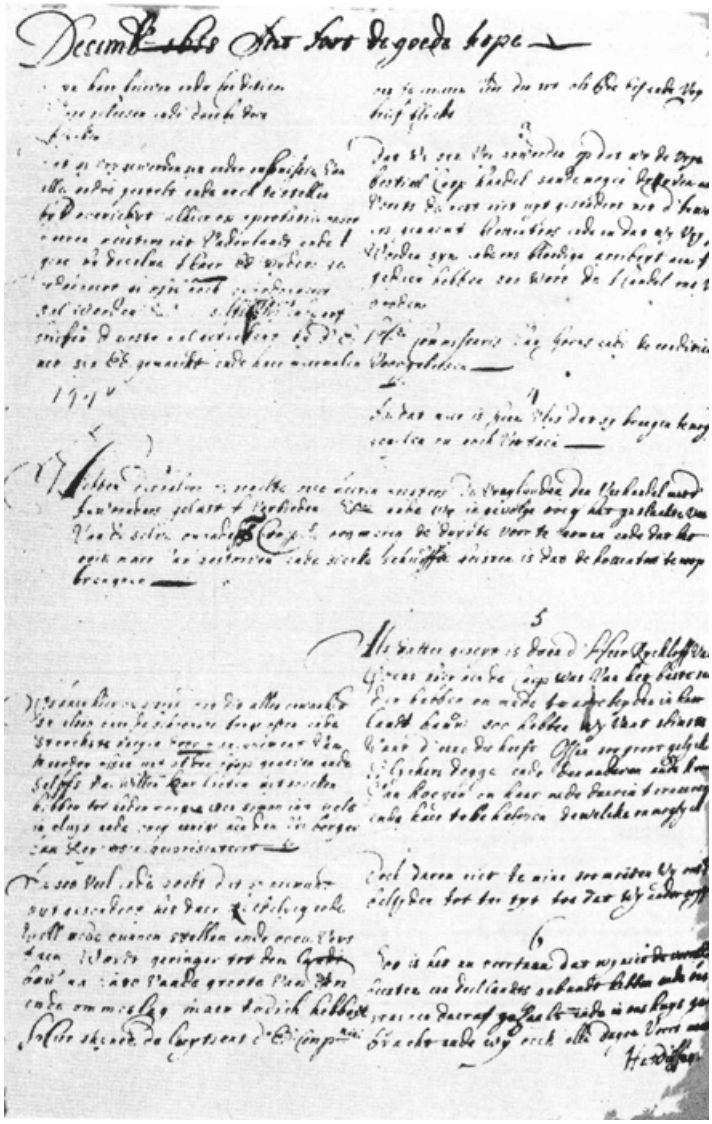

Kol. Arch. 3971, fol. 194. Petisie Kaapse Vryburgers.

Kaapse Argief: Petisie Kaapse Vryburgers.

wij ons coren aen de Ed. Compagnie leeveren, dat wij met malckander weten mochten wat wij daervoor hebben mochten, want wij houden de mud op thien gulden ende de garst sal gemiddel[1.] worden mettertijt, want wij daer noch gheen prijs setten cunnen. Want niet van sin sijn het coren minder te geeven, so sijnnen[2.] wij van sin niet een voet landt meer om te bauwen. Daerom wilt ons een vaste prijs setten ende oocq, dat meer is, een handtschrift van UE. ende u vollen Raet onder onse Borgerraden berustend laten, opdat wij daer vast op staen mogen, wandt wij gheen woorden meer glooven[3.], want wij worden gepayt aen alle canten met schoone woorden ende geen daet.

Hier scijnen de luytjens d' Ed. Compagnie t' willen twinghen[4.]*. Is haer derhalven geantwoort:*

Dat se het wetstellen laten aen de overicheyt van Compagnie's wegen daertoe g'authoriseert, ende hun aenstellen[5.] *als gehoorsame onderdanen betaemt, sonder d' E. Compagnie (die se uyt de hant met cost ende al onderhaudt ende van onder ophelpt tot derselver groote costen ende beswaernissen) van 't een oft ander te dwingen of hier of daer mede te dreygen, als bij deesen vrij seditieus ende oproerich geschiet.*

Want dat sij haer corn op 10 gulden 't mud hauden, saude wel niet veel op te seggen vallen als nauw te dingen[6.]*, etc., maer te seggen dat het minder niet geven willen, met drijginge van gheen landt meer t' willen bouen, etc., is dwang ende bij d' E. Compagnie van haer onderdanen niet te leyden*[7.]*. Des elcq gewaerschauwt wordt van hiervan te desisteeren opdat de Ed. Compagnie niet gepregneert*[8.] *wordt daertegen de nodige ordre te stellen, etc.*

- 7 -

Glijck de vendrigh ons soeckt het coren af te copen voor 4 gulden de mud, oocq om ons daermede te bedriegen.

Dat is omtrent 2 à 3 mud coren van Harman Remmajenne, volghens sijn eigen bekentenisse, nu oocq doende, een vol jaer in de lucht laten overstaen bederven ende verwaerloost, mitsgaders corts noch eerst afgedorst, genoechsam[9.] *door dwangh, of dat anders gheen provisie uyt 't magasijn aen hem verstreckt saude worden, ende omdat dito coren heel verrodt ende onbequaem geworden is om broot van te backen, den vendrich toegestaen te mogen coopen tot voeding van de verckens, die hij om aen te focken haudt ende niemandt oyt aen gewildt heeft, etc.*

- 8 -

1. die prys deur bemiddeling (in oorleg) bepaal word.
2. Dubbele meervoudsvorm!
3. Vgl. Du. *glauben*, Afr. *glo*.
4. *t* i.p.v. *d*, Mhd. *twingen*, Nhd. *zwingen*. K het *dwingen*.
5. gedra.
6. onderhandel oor die prys.
7. verdra, duld.
8. geforseer.
9. feitlik, so te sê.

Doch wij niet van zin sijn het coren minder te geven als de voorsz. som.

- 9 -

[+] Daerom set ons een prijs in corten tijt want soolang wij geen prijs weten, sullen gheen landt bauwen, wandt wij gheen Compagnie's slaven willen wesen. [+]195v

Op deese dwanghwoorden is haer g'antwoort, dat haer de goede hier buyten mochte hauden, ende voor hun sien[1.] *gheen wet te stellen van wie sij wetten t' ontfanghen hebben ende als oprechte eerlijcke borgers gehoorsammen moeten, alsoo d' E. Compagnie niet verstaen*[2.] *sal, dat haer onderdanen wetten of prijsen ergens op stellen sullen, maer dat Haer Ed. sulx selfs toecompt en wel soodanige sorge in alles sullen draegen, dat de goede wel behauden sullen connen blijven, dewelcque oock voor gheen Compagnieslaeven gehauden worden, maer of haer de belhaemers*[3.] *van deese force*[4.] *dwangredenen al sullen cunnen daervoor bewaren (mits hare begane fauten ende genoegsame muyterije) om in slaefse decadentie te vervallen, staet te vreesen, en mogen toesien, alsoo het wat te segghen is de Ed. Compagnie te willen ergens toe twingen*[5.] *die se volgens eer ende eedt ende conform haere vrije- ende erffbrieven, als*[6.] *de verdere conditien, heden*[7.] *noch voorgelesen, alle trouwe ende gehoorsaemheyt schuldigh sijn, ende dat na sulcke ordres alsser rede*[8.] *sijn gestelt ende na deesen noch gestelt sullen ofte moogen worden.*

- 10 -

Reeckent het selfs een reys[9.] wat een groote coste wij alle jaeren moeten maecken: den eenen die heeft 3 knechts, ende den andern 2, ende soo voorts; die moeten oock betaelt sijn, want wij het niet stellen cunnen soo wij niet meer van 't coren crijgen dan 6 gulden.

Is haer g'antwoort, dat deese reequeninge al lang voor gemaeckt is, selfs al in 't Vaderlandt bij onse Heeren ende Meesters, welcque derhalven (dewijl sij het ommers dus parforcelijcq[10.] *weeten willen) verstaen dat, daer sij het landt voor niet hebben, al vrij minder als 6 gulden het mud stellen cunnen ende oock gehauden sijn den taruw ende ander graenen, die d' E. Compagnie begheert off aenstaet, te leeveren, maer tot hoedanige prijs eygentlijck is noch niemandt g'openbaert, maer*[11.] *tegen den jongsten Borgerraedt, Hendricq Boom, eenige dagen geleden, (die seyde dat hy meenden minder als 12 gulden de mud niet te hebben) geseght door*[12.] *den Commandeur deese eigentlijcke woorden: 'Boomtjen, ick wenschte van weegen de vrij borgers, dat se all 6 gulden voor 't mud verseeckert waeren, daer mij dunckt dat*

1. *voor hun sien*, sorg dra. Eng. *look out*.
2. verdra.
3. K het *belhamels. Belhamer* is 'n gebruiklike dissimilasievorm.
4. geneig tot geweld, opstandige.
5. K het *dwingen*. Wisseling van *d* en *t* onder invloed van Du. *zwingen*?
6. sowel as.
7. H het *hebben*.
8. reeds.
9. *een reys*, 'n keer, maar.
10. met alle geweld, per se.
11. alleen maar, behalwe.
12. Die woorde van *seyde* tot *door* in K, nie in H nie. Die sin is blykbaar dat die Kommandeur deur sy uitlating iets omtrent die prys verklap het.

sij 't oock vrij behauden[13.] *voorstellen sauden cunnen*, *doch wij sullen sien wat wij met de comste van den jaerlijcxen Commissaris uyt India voor deselve meer bedingen cunnen*,

13. veilig?

ende oocq door ons voorschrijvens[1.] *aen d' Ed. Heeren*, *onse Meesters*[(l)], *waerinne wij den Commissaris hulpe sullen versoecken'; dat sij ommers te meer cunnen bevroeden*, *dewijle den Commandeur selffs den landtbau is toegestaen ende soowel als de burgers mede wel gaerne de meeste prijs hadt*, *mitsgaders derhalven oocq haer daerinne sal soecken te helpen*, *etc.*, *ende ofte vrije luyden dan wel reeden hebben soodanich haer genegen Opperhooft sulcken forcen dwang-request over te geven*, *smackende*[2.] *meer na seditie als schuldige gehoorsaemheyt*, *wort de goede eens in bedencken gegeven. Doch nademael de meeste niet schrijven cunnen*[(m)], *ende dit oproerich schrift oocq met haerlieden beeter ende goede meening niet overeencompt*,[+] *sal sulcx haer ten goede gehaude ende ten principalen*[3.] *de pen van den verborghen schrijver mogen toegepast*[4.] *worden*, *neffens noch 2 à* [+196]
3 anderen, *van de meeste oproer ende praet sonder daet*, *welcke den Commandeur ende Raedt wel bekent sijn ende haer saecken tot dato noch versloft ende verwaerloost hebben*, *schoon deselve vele benefitiën boven anderen zijn gedaen*, *etc.*

- 11 -

Want in plaets wij sullen gehulpen worden, soo worden wij onderdruckt.

Is haer gesegt den onderdruckers aen te wijsen, *doch wierd*[5.] *hierop stil gesweegen ende niemandt thuys gevonden*[6.], *maer bekent het soo niet te meenen*, *item dat het haer soo fel ende hardt niet voorgeleesen wass*, *etc.*

- 12 -

Doch nicttemin, soo wij geen vaste prijs van 't cooren crijgen, soo sullen wij alle ons vee ende slaeven, voorts alle de rest dat onder ons berustent is, wedrom brenghen, wandt wij en willen dus niet blijven.

Op deese dwangredenen haer gevraegt sijnde: als men hun den vasten prijs van de Heeren Meesters openbart, *of sij dan oocq gewillich sijn*, *tensij die te weynich ofte niet genoech in haer sinn is*, *haer graenen daervoor te leeveren ende de ploegen als eerlijcke borgers te laeten voortgaen*, *op belofte*, *door den Commandeur al lang ende veel malen gedaen*, *van voor haer te sien*, *mogelijck sijnde*, *meer te bedingen*, *etc.*, *ende bij de vrije borgers g'antwoort sijnde van ja*, *soo is eyntelijcke de jongste missiven van Heeren 17en*, *dato 16 April 1658 g'opent ende haer het navolgente uyteselve*[7.] *voorgeleesen: 'ende ten eynde de voorsz. vrije luyden soude moogen weeten waervoor sij de graenen*, *bij haer te winnen*, *sullen cunnen quijt worden*, *oocq gehauden sijn aen d' E. Compagnie te leeveren*, *hebben wij goetgevonden*

1. skriftelike voor-'spraak'.
2. Nie *smakkende* nie, maar *smakende*.
3. *ten principalen*, gebruiklik veral as regsterm: wat die hoofsaak betref, hoofsaaklik, vernaamlik. H het *den* vir *ten*.
4. toegeskrewe?
5. H het *wirdt* - Duitse skryfwyse.
6. *niemandt thuys gevonden*, niemand bereid of in staat gevind.
7. *uyt deselve*.

Ul. te authoriseeren, *dat Ul. haer de voorsz. graenen vooreerst sal cunnen offneemen ten prijse als volgt*, *te weten*:

Een last rijs van f 70. -. tot f 100. -., een last taruw van 70 tot 100 gulden, een last rogge van 50 tot 70, yder last gereeckent op 3,600 lb.[1.], *ende 'tgeene bij maten geleevert wordt naer advenandt, etc.*[(n)]

Hier sach men datelijck elck even seer verflauwen ende bijna heel mismoedich werden, doch wierd[2.] *haer door den Commandeur weder een hardt in 't lijf*[3.] *gesproocken, ende geseyt dat hij, als vooren, geneegen bleef ende beloofden de Heeren voor te dragen sij daermede niet behauden cunnen blijven, ende volgens dien met beleefde versoecken voor haer sijn best doen wilde om meerder te mogen bedingen, etc., dat haer weder wadt scheen te verquicqen.*

- 13 -

[+] Want wij cunnen onse provisie niet crijgen of wij moeten vaste borge stellen. Dat en was van tevoren soo niet geseyt, dat wij voor onse cost borgen moeten stellen, [+]196v maer het was geseght dat wij met onse coren sauden betaelen als het van 't velt quam. Soo is 't voortaen dat wij niet langer willen gedwonghen weesen, want wij hebben moeten met dwangh erten, garst, bonen, milie sayen of de magasijn wert[4.] geslooten. Daer leyt het nu ende is niet affgecomen[5.], ende soo wij op het landt blijven, soo willen niet in onse landtbau gedwongen wesen, soo oocq van 't een als 't ander.

Hierop is haer gesijt, dat haer den taxt[6.] *van den borch, bij d' E. Compagnie gestelt, is gecommuniceert, ende terwijle sij meest alle die te boven waren ende eenige meer sochten van d' E. Compagnie te haelen, wat ende hoe sij maer costen, sonder haer best te willen doen om corn tot betaelinge te bauwen, als voornamentlijck Harmans geselschap, dat wij daerom, de sorgh over Compagnie's middelen bevolen, genootsaecht waren desulcke ende andere niet meer te borgen*[7.]*, als onder sufficante cautie*[8.]*, etc., item oocq met waerschauwinge van de magasijnen voor haer te sluyten (hoewel 't der noch niet eens toe gecomen is) ende te persuadeeren tot hun debvoir in den noodigen landtbau, daer gemelte Harmans geselschap de aldertraegts van allen tot dato in is bevonden, blijckende darbij*[9.] *genoegsam, dat hij met de meeste ende beste treckossen van eersten aff uytgekeurt ende versien sijnde geweest, tot heden in al de 2 jaeren langh noch maer 9 morgen landts omgeploegt heeft, daer den vrij borger, Hendrick Boom, dit eerste jaer met de alderjongste ende cleynste ossjens van alle de vrij luyden over de 10 morgen landts omgeploegt ende besayt heeft, mitsgaders oocq daervan sijn schuyren fray vol coren becomen; item Jan Reniers, oocq maer 6 ossjes, over de 11 morgen landt hebbende, Steeven Jansen 15 ende Otto van Vreede*[(o)] *16 morgen besayt ende ingewonnen, mede niet veel*

1. Hier dus die presiese maat van 'n last aan die Kaap in V.R. se tyd - deur die Kompanjie in hierdie geval waarskynlik eerder te hoog as te laag bereken. Die prys sou dus op hoogstens 5 gulden per mud uitwerk, die mud gereken op 180 lb.
2. H het hier *wordt*.
3. *een hardt in 't lijf gesproocken*, moed ingespreek. H het *gesprocken*, K *gesproocken*.
4. H het *magasynen wart*.
5. Wat die woorde beteken, is nie duidelik nie: So staan dit nou en wat beloof is, is nie vervul nie?
6. *taks* (met hiperkorrekte *t*), vasgestelde hoeveelheid.
7. op skuld verkoop, krediet gee.
8. borgstelling.
9. Vir *daeruyt*?

minder ende swacker beesten als Harman Remagenne voorsz., *gelijcq het oock Casper*

Brinckman mede redelijck gemaeckt ende 12 morgens lants oock met minder ossen als Harman omgebaut heeft, ende welcken Harman over den dwang in den landtbau om sijn trage luyicheyt noodich 't meeste hier is roepende[1.], *also niemandt anders als voor hun*[2.] *dienthalven gedreygt sij de magasijnen te sluyten, als oocq om sijn coren te doen afdorsen, dat een gants jaer in regen ende wint buyten gestaen ende gladt bedorven is, soodanich dat het niet leeverbaar is, noch eetbaer voor menschen, ende daerom, als vooren, den vendrich toegestaen is het voor sijn verckens te moogen copen, sijnde derhalven den naerstige ende vrome borgers, onder den hoop de meeste geacht te weesen, in consideratie gegeven of men van Compagnie's wegen niet genootsaeckt is sulcke trage, inhalende gasten tot haer debvoir met alle mooglijcke middelen aen te manen, ofte, glijckt*[3.] *in 't request genoemt wort, te dwingen ende voortaen noch meer op te passen, opdat de Ed. Compagnie door desulcke, reden*[4.] *soo verde boven de gestelden taxt schuldich sijnde, niet al te veel beswaert wordt tot derselver groote intrest*[5.].

- 14 -

Want wij groote peryckel lijden van de Hottentoos om t' avondt of morgen in[+] groote schade te comen, daer de Compagnie geen noodt af hebben, want wij de [+]197 beschermers van ons landt sijn.

Is haer gesegt, dat se van peryckel selfs oorsaecq sullen sijn en blijven, soolang sij de Hottentoos, tegen de gestelde ordres, aen haere huyse gedogen ende alle gelegenheyden laeten affsien, etc. Item dat tot haer beschermminghe de redout Coornhoop met 2 stucken is gemaeckt tot costen van d' Ed. Compagnie, welcke Compagnie oock ten dien eynde begonnen heeft de reviere Liesbeecq op te ruymen, ende te maecken dat daer gheen bestiael can overgejaegt worden, boven dat haer oock is bekent gemaeckt hoe dat men voornemens is alle Compagnie's bestial aen de oversijden, buyten ende langhs haer corenlanden, te laeten weyden, met soldaten expres tot beschermminghe van haer ende derselver goedt, etc., 'twelcq wat anders is als dat sij haer eygen beschermmers sijn, also veele door traegheyt verschijden malen haere treckbeesten niet eens hebben willen bewaeren, als elckens[6.] *genoegsam tegen onse genegentheyt met dwangh desulcke als voorseyt*[7.] *op hoogste nodich, waerdoor sij se verlooren ende laeten neemen hebben van de Hottentoos, tot groote quellinge voor d' E. Compagnie, die dan niet alleen heeft haer moeten ander beesten geven om haer in geen armoede te laten vervallen, maer oocq groote moyten met de Hottentoos gehadt, ja, soo verde, dat men al met deselve dienthalven*[8.] *heeft in oorlogh geweest, doch Gode loff, weder tot vreede geraeckt ende deselve in soo goede devotie gebracht, dat se niet meer durven dencken iemandt van de*

1. *'t meeste hier is roepende*, hier die meeste te sê (te klae) het.
2. nl. die Remajennes.
3. *g<e> lijck 't*.
4. alreeds.
5. nadeel.
6. = telkens, wat 'n samestelling is van *te* + *elken*, 3de nv., enkv., ons. van elk + 'adverbiale' *s. Elken* kom in Mndl. naas *telken* voor maar is in WNT nie opgeneem nie. K het *t'elckens*.
7. Hier het daar blykbaar woorde uitgeval.
8. om dié rede.

vreye luyden off andere eenich overlast meer te doen, *seeckers*[9] *een groote saecke voor de Ed. Compagnie*,

9. *seecker* + ‘adverbiale’ *s*.

etc., *ende principal gheen clijne gerustheyt voor de vrij borgers*, *daerbij door Godes zeegen uyt gevaer*, *etc.*, *ende dierhalven aen alles dit*[1.] *well te beseffen*, *wat cleynen peryckel sij te lijden hebben als se haer*, *gelijck alle onderdanen gehauden sijn*, *de ordonnantien tot hanthavinghe van 't voorige willen onderwerpen*, *doch die niet en willen*, *can 't recht en de justitie tegen gebruycht*[2.] *worden*, *daertoe alle uyr van dien gereet zijnde*, *etc.*

- 15 -

Soo is 't, als dat wij om iets versoecken van hetgheene dat ons van noode is, dat wij dat crijgen mogen, want het ons beloofft is, als[3.] wat wij versoecken, dat het ons sal gedaen worden, dat wij sauden vrij haudt, saudt ende alles wat wij van node sijn voor den tijt van 12 jaren, saude oocq ons rantsoen vlees, speck, rijs, oly, asijn, oocq[+] het beeste-slaen[4.], ende oock saude[5.] mogen laten malen, mitsdien voor contentement[6.], etc., soo is 't als dat wij geern hadden dat ons de Heer een bos [+197v]
wees daer wij vrij haudt haelen mochten, om elcq te maecken 'tgeene datter van noode is. Het is oock geseyt doe de Heere van Goens hier was, dat wij sauden schapen crijgen, al wauden de vrije luyden een duysent schapen hebben, ende nu oock niet crijgen cunnen of moeten se contant betaelen, 'twelcke d' Heere wel weet, dat wij gheen gelt hebben, want het is altijt gelt, gelt; ende daer gheen gelt ontfanghen wordt[(p)] ende wij moeten swaere intressen geven, soo is 't dat wij versoecken, dat wij, vrije luyden, glijck mach gebestiaelt[7.] weesen, want wij met gheen koeyen bauwen cunnen. Want het is geseyt, wij sauden geholpen worden, ende soo niet, sal het blijven staen[8.], het een met het ander.

Hierop is haer gesegt, *dat soo ymant yts noodighs belooft sijnde*, *gewijgert was*, *spreecken saude*, *doch sweegen altemaelen stil*, *behalven eenige van de naerstighste*, *welcke bekenden hierinne ten vollen contentement gedaen te sijn*, *ende haer vorders beweesen*, *dat se van haudt tot heden emmers noch toegelaten waren voor haer eygen brandt ende tot wanden harer huysen*, *tuynstocken*, *etc.*, *uyt de beneden-bossen te haelen*, *item oocq saudt*, *hoewel haer sulx nooyt bij niemant ter werrelt belooft is*, *veel minn vrij voor 12 jaeren. Dat streckt alleen op haer baulandt*, *dat se dat voor 12 jaeren vrij sullen hebben*, *sonder belastinge*, *als bij de erffbrieven blijckt ende de conditien met d' Heer van Goens aengegaen*[(q)], *etc.*, *ende alsso de bossen*, *bequaem tot timmerhaudt*, *seer onordentlijck plachten geschonden te worden ende darop timmerluyden en haudtsagers sijn vrij geworden om timmerhaudt met ordre te zaagen ende hacken*, *ten eynde voor die naecomen oocq haut tot accomodatien mag weesen en die niet verlegen sauden staen*, *is haer sulx geordonneert van deselve vrij timmerluyden ende haudtsagers ten redelijcken prijse te haelen ende coopen*, *alsoo der die oocq op leeven moeten*; *gelijcq mede 't saudt*, *soo onordentlijck plegende uyt de pannen gehaelt te worden*, *aen vrije*

1. *alles dit*, dit alles. Vgl. Eng. *all this*.
2. Sic.
3. alles.
4. slag.
5. (koring) sou mag laat maal.
6. *mitsdien voor contentement* = ?.
7. (gelyk op) van beeste voorsien.
8. stil staan, d.w.s. daar sal nie gewerk word nie.

lijden is oovergedaen om saut, schoon ende droog, daeruyt te halen ende aen d' E. Compagnie, glijck de lantbauwers haer coren, ten redelijcken prijse te leeveren, daer sij 't dan goetcoop genoegh, suyver ende schoon, cunnen becomen.

Wegen vlees ende specq, is haer van d' Heer Cunaeus maer voor 3 maenden vergunt[r] *ende bij ons, tegen Sijn E. ordre, tot heden noch al verstreckt, schoon der vis genoegh te crijgen is ende elcq voor sijn eygen vrij staet te visschen, daer hun oocq al meer liberteyt in toegestaen wordt als d' E. Heer van Goens haer wel heeft belooft, om redenen in de conditien, etc., bijgevoegt ende heeden voorgeleesen: rijs voor ½ stuyver 't lb. gelijck se*[1.] *d' E. Compagnie in India cost; ooly ende asijn halen se noch al. Dit is een blaeuwe*[2.] *clacht, also wel als 't voorige,*[+] *want wij spijsen Compagnie's dienaeren met vruchten uyte thuynen om den rijs voor haer te* [+198] *strecken*[3.]*, vermits haer die voor ½ stuyver 't lb. seer oncostlijck valt.*

Weegen 't malen is noch vroegh, maer cunnen de haestighen niet wel haer tijt afwachten wat ordre daer sal op gestelt worden? Doch dit is Hendrick Boom principael, die 't wel al na sijn sin hebben ende inslicken soude willen, als sijnde noyt vergenoegt[4.]*, hoeveel welldaden hij van d' E. Compagnie genooten ende geschraept oft geraept heeft.*

Aengaende die schapen die haer bij duysenden door de heer Van Goens belooft waeren, is apperent wel eenichsints waer, maer te verstaen: als er de Ed. Compagnie van versien was, ende mits betaelende; ende dat sulxs niet[5.] *contant gevordert wordt, is van die den gestelden borgh der Heeren Meesters door haere greetighe inhaelinge verde te boven sijn gecomen ende wij gheen verder borgh tot laste van d.E. Compagnie*[6.] *over ons derven neemen, schoon wij weeten sij gheen gelt hebben oft crijgen cunnen als met grooten intrest. Waerom belooven se soveel? Ende souden noch al meer geeven, alsser maer waeren die schieten*[7.] *wilden, ende alsoo haer selffs tot irreparable lasten beswaeren, indien bij ons daerinne niet tijdelijck ware voorsien geweest. Ende hoe hebben sij 't nu gemaeckt? Dat niemant sulcke oproerige borgers meer fideeren*[8.] *sal, etc.*

Om gelijck[9.] *gebestiaelt te mogen wesen, sijn sij ten vollen genoegsam naer advenand*[10.] *elx landt dat hij in eigendom te bouwen heeft, ende wanneer se deselve*[11.] *daer alleen toe gebruyckten (in plaetse dat se de beesten met riedt, steen ende brandthoudt voor anderen afneemen) souden se, aen die se hebben, dubbelt versien sijn - gelijck oock verstaen wordt dat se sijn. Ende die d' E. Compagnie, noch heel jong sijnde, meerder heeft moeten te passe comen*[12.] *voor andere vrije landtbouwers, haer dagelijx daertoe aenbiedende ende, mits manquement, noch niet cunnende geaccomodeert worden, na 't schijnt dat sommige onder de jegenwoordige landtbouwers gaerne het spel (sonder meer andere beneffens haer) alleen in hadden*[13.] *om alsoo een monopolie te cunnen maecken, wandt oocq haer noch*

1. nl. die rys.
2. ongegronde.
3. ver mee te kom, lang te laat duur.
4. Boom staan anders altyd in 'n goeie boekie by V.R.
5. ?.
6. So in K.H het: *borgh tot van d'E. Compagnie wegen*. Van *borgh tot* maak Brill *borghtocht*.
7. d.w.s. geld skiet.
8. vertrou.
9. In die hs. en by Brill: *ongelijck*.
10. *naer advenand*, in verhouding tot.
11. nl. die trekvee.
12. *te passe comen*, te hulp kom.
13. *gaerne het spel alleen in hadden*, graag die saak alleen in hande sou wou gehad het.

gistern verscheyden van de sterckste koeien tot verhinderinge[14.] *van den anteelt tot treckbeesten sijn gegeeven*, *in plaetse van de*

14. belemmering.

manquerende ossen, daer se segghen, dat se niet mede arbijden cunnen, hoewel d' E. Compagnie[+] *doorgaens tot haeren bou ende wagens koeyen heeft gebruyckt in plaets van ossen, omdat die de vreye luyden al telckens sijn gedaen*[1.] *als se* [+]198v *maer eenichsints bequaem waeren. Ende noch derven se seggen dat se met de koeyen niet bauwen cunnen, met wel force drijginge*[2.] *dat se, anders niet geholpen wordende (schoon se ten overvloede, als vooren geseyt, geholpen sijn) alles willen laeten staen daer 't staet. Waer hoorde men oyt sulx uyt eerlijcke, vrome borgers ende onderdanen tegen haer ovricheyt, ofte d' E. Compagnie, die se soo schoone gelegenheit geeft tot prosperitijt ende ten dien eynde van alles, ende van den beginn aff, uyt de handt onderhoudt ende te borg*[3.] *dus lang tot soo merckelijcke somme t' haerder belastinghe spijst ende met alles so mildelijck accomodeert, etc.?*

- 16 -

Want wij sien dat den vendrich[(s)] de beesten die na[4.] 't geven van 't beste uyt de crael neempt, ende oocq Hendricq, de snijder[5.(t)], dewelcque dat niet geseyt is dat sij de besten sullen hebben, maer het is ons belooft de beesten te hebben van de allerbeste. Daer sijn wij vrij op geworden om die te crijgen, maer sij vorschreven niet.

Dit is oock onwaer, alsoo den fendrich, de meeste verckens haudende, (dewijle der, als geseyt, andere om de moyten niet hebben aengewilt) maer vijff koeyen oyt heeft in sijn huyr gehadt, ende dat bij opveylinge, om gelijck andere verckenhouders de carnemelcq voor de biggetjes te gebruycken ende hem, gelijck andere, tot dien noodighe aenqueecq van dat vee aen te moedigen, etc. Ende sijn die 5 oock de slechste, ende deselve koeyen die hij voor d' E. Compagnie diep uyt landt in peryckel van sijn lijf ende leeven met groote moyten ende ongemacq heeft gehandelt[(u)].

Ende aengaende de melcqbeesten die den vrij cleermaecker Hendricq heeft, sijn 12 stuks, ende niet de sijnen maer des Commandeurs eigen beesten, die se sijn[6.] *huysvrou door voorsz. vrij cleermaeckers vrou laet waerneemen*[7.] *met een vrij knecht van 16 gulden maendelijx, welcqe hij, Commandeur, daerop haudt, boven 't genot aen de vrou*[8.] *toegestaen - dat sij luyden oock well weeten, hoewel sij Hendricq noemen, maer den Commandeur selfs meenen, ende hierbij wel stautelijcq derven calangeeren*[9.] *tegen alle billicke eerbidicheyt ende respeckt die se denselven als haer hoogste opperhooft hier ter plaetse schuldich*[10.] *sijn. Ende aengaende de beste beesten, die se seggen haer belooft te sijn, hebben se al van over jaer en dagh*

1. Moet hier beteken *gegee*. Vgl. WNT III, 2722.
2. Vgl. noot 4, bls. 438 hiervóór. Of moet *force* hier (en daar) opgevat word as substantivum: dreiging met geweld?
3. *te borg*, op skuld.
4. So in K.H het *nadt*. Brill lees *nae 't*. Die passasie bly moeilik. In elk geval word bedoel dat die vendrig (Van Harwarden) van die beste beeste by die uitdeling vir hom geneem het.
5. Hendrik Hendricksz. van ‘Zurwarden’, vry kleermaker van beroep, vry geword in Oktober 1657 nadat hy dit tot korporaal gebring het.
6. nl. van Van Riebeeck.
7. laat oppas en mee laat boer.
8. van die kleermaker.
9. van 'n oortreding beskuldig. Via Picardies *calanger* uit Lat. *calumniare*.
10. H het *skuldich*.

wegh, *en den Commandeur expres gewacht met sijn landtbauw tot sijluyden eerst geholpen waren*,

ende na 't volcomen geschiet was, *heeft denselven eerst dit*[1.] *jaer*, *1658*, *de besten neffens d' E. Compagnie daeraen uytgecosen tot sijnen bau*, *etc.*, *sulx dat niet op te seggen valt ende*[+] *de supplianten groote onwarheeden uytspougen*[2.] *ende smeden tot haer cleyne eere*[3.], *etc.*, *sijnde oocq nooyt geseyt*, *dat sij*, *landtbouwers*, *alleen* [+199] *melcqbeesten ende schaepen souden houden ende andere vrije luyden daervan g'excuseert blijven*, *maer sulx vorz. Commandeur dancq weeten die 't op den 20 Augusty verleeden medt den Raedt t' haeren besten*[4.] *vooreerst aldus noodich bevonden ende geresolveert hebben*[(v)].

- 17 -

Ooq dat boortvaren versoecken wij dat het mach toegestaen worden als de scheepen 3 dagen op de rheede geleegen hebben, vrij ende vrancq, sonder naeloopen van den fiscael.

Wegen 't boortvaren is haer altijt toegestaen geweest nae den derden dagh sonder vraegen, *maer na 't versteecken van den vrij borger*, *Marten Vlockert*[(w)], *g'ordonneert 't consent van des*[5.] *Commandeurs eygen handt te haelen*, *conform de conditiën bij d' E. Heer van Goens met haer gemaeckt; doch schijnt hierbij oock openbaerlijck dat de vreye luyden gaerne selffs meester boven haer wettige Ovricheyt waren*, *ja wel selfs booven d' E. Compagnie ende haer eygen Heeren ende Meesters. Maer daer sal sorg voor gedragen worden ende de principale roervincken van deese seditieuse oppositie wel uytgevonden worden*, *als sijnde eenige rede genoegsam bekent*, *verstaende soo se haer misslagen met comportementen voortaen niet trachten te repareeren*.

- 18 -

Soo is 't dat wij voortaen, dat daer geschreven is, dat wij het mogen weeten hoe het weesen magh in corten tijt wat wij voor 't corengarst[6.] sullen hebben.

Is hier voren geseyt.

- 19 -

Ende wij versoecken oocq de ruyling principael[7.]. Dan sauden noch sien eenige beesten te crijgen om ons daermede te behelpen, want Compagnie's crael is

1. H het *dat*.
2. Van Riebeeck gee uitdrukking aan sy verontwaardiging. *Spoegen*, soos in Afr., 'n byvorm van *spugen*, die gewone vorm in die Ndl. spreektaal, naas die gewone skryftaalvorm *spuwen*.
3. *kleine eere*, eufemisties vir *schande*.
4. *t' haeren besten*, tot hulle voordeel.
5. H het *den* i.p.v. *des*.
6. gars wat nog op die land staan. Vgl. WNT VII, 5605. Die sinsbou van hierdie artikel is hopeloos verward.
7. in die vernaamste plek.

tegenwoordich vol beesten ende wij en cunnen der geen crijgen. So daerom versoecken

wij oock de handel[1.], ende wilt ons op dit request bescheyt laete weeten. Hebbe niet meer[2.]. Dan blijven wij al t' samen U oetmoedige dienars.

Aldus gedaen aen de Caep de Goede Hope, den 22 December, anno 1658.

(Was ondertijckent:)

Steven Jansen		
dit merck	X	van Hendrick Boom
dit merck	X	van Symon in 't Velt
dit merk	X	van Jan Reyniersz.
dit merq	X	van Otto Jansen van Vrede
Casper Princkman[3.],		
dit mercq	X	van Jacob Rosendael
dit merq	X	van Warnar Corneliss.
dit merq	X	van Pieter Vasagie
Frants Gerritsz.		
Herman Remajenne		
Jan Martens		
Johannes Rietveldt van Bredenrode[(x)]		
Jacob Cloeten.		

Hierop is haer geseyt de reuylinge heeft d' E. Compagnie verbooden bij haere brieven uytte 17e[4.], haer oocq voorgeleesen[(y)], sijnde haer die soowel als d' E. Compagnie schadelijck, vermits sij doch gheen goede beesten van de Hottentoos crijgen cunnen ende de clad[5.] ende duyrte daer maer inbringen, boven dat sij, met het in 't landt loopen, haeren bau versuymen daer sij op[+] vrij geworden sijn, ende genoeg met beesten elcq toe versien sijn volgens verclaringe van de meeste hier [+]199v *ondergeteyckent, uytgenomen den tragen, ongehoorsamen Harman Remajenne ende Rietvelt, die 't request met al te scharpen pen geschreeven ende, soo wij meenen tegen geneegentheyt van al de rest, soodanich ingestelt ende de goede luyden helpen parsuadeeren ende dwinghen heeft[6.] te teyckenen, volgens bekentenisse van al de rest, hierop gesaementlijcke ende oocq naderhandt bij den Commandeur alleen gecomen sijnde, elcq appart gedaen, beneffens haer onschuldt ende versoecq van vergiffenisse, etc.*

1. d.w.s. die veehandel, 'de ruyling' bo genoem.
2. In die hs. *maer*.
3. Vir *Brinckman* - b vir p.N.B. Sewe van die veertien 'supplianten' teken hulle naam met 'n kruisie. Onder die reisverhaal van Willem Muller (kyk Dl. I, bls. 421) teken Hendrick Hendricx, d.i. Hendrik Boom, blykbaar self sy naam. Hy het nog 'n seun Hendrik gehad. Kon die seun die skryfkundige lid van Muller se ekspedisie gewees het?
4. d.w.s. uit die vergadering van Here Sewentien.
5. *de clad....daer in bringen*, die pryse bederf.
6. So in albei tekste.

Is oock gebleecken dat niemandt van all de schapen die deselve oyt staende den vrijen handel geruylt hebben noch een eenich dier over maer verwaerloost heeft, *als eenlijck Hendricq*

Boom, *Steven Jansen en Otto van Vreede*, *hebbende de rest die sleghs opgegeten ende voorts laeten verlooren gaen*, *etc.*.[1.]

Dese antwoorden alle de geteyckende vrije landtbauwers, ontboden ende in de Raedtcamer present, aldus op haer voorsz. request van point tot point gedaen ende deselve tot 3 malen oocq distinckt ende duydelijcq van woort tot woort voorgeleesen[+] sijnde, ende sijluyden bekent hebbende haer fauten daerbij grooflijckx begaen, [+]200 etc., ende volgens dien versocht het bij[2.] den Commandeur soo qualijcq niet mochte genomen worden, als claerlijcq nu siende niet alleen haren misslagh, maer oocq dat den Commandeur doorgaens in haer voordeel was ende met alle goede genegenthijt na vermoogen sochte op de been te helpen, etc. Is haer door denselven vorders geantwoort in substantie aldus[(z)]: ‘Wel aen, vrunden, sooveel ons ofte mij in 't particulier aengaedt, can ick[3.] de saeck licht over 't hooft sien, maer dat Ul. d' E. Compganie soude meenen te dwingen, sal bij Haer Ed. quaelijcq genomen worden ende gansch onaengenaem wesen, oocq voor Ul. verdolinge[4.] ende met 't hooft tegen de muyr geloopen, wenschende derhalven dat Ul. haer beeter beraden hadden, dat echter noch tijt is, ende daerom geraden blijft voortaen maar U best te doen aen de ploegh tot den landtbou, etc., voor U selffs, opdat oocq de antwoorden van d' E. Heer Commissaris van Goens noch in onse ende de eerste vrije luyden haere memorie niedt voor U gereedt staet, namentlijck: dat degheene, die niet voor sich selfs wil bauwen, voor d' E. Compagnie sal an den ploegh geset worden, etc.; boven dat oocq al verscheyde andere luyden daerop wachten tegen dat eenige oproerige vrije borgers tot straffe haer landt geconfisqueert wordt, etc., om in de plaets te mogen comen, selfs met aenbiedinge van huyr te betaelen. Daerom sij elcq vermaent voortaen toe te sien wat hij doet. Ick beloove na mijne gewoone genegentheyt mijn best te doen bij d' Heer Commissaris, uyt India haest te verwachten, ende met ons schrijven aen d' Heeren Meesters, dat de prijs wat magh verhooght worden. Laet maer de ploegh wacker sijn gangh gaen ende de dorsvloer niet vercouwen[5.]. Doch siet dat ick U met ploegen op Compagnie's ende mijn landt niet en come te vercloecken[6.], want ick er wacquer meen achter heen te sitten’. Waerop elcq, als een nieuwen moet gevadt hebbende, beloofden even seer sijn best te doen, etc., ende den Commandeur aen deselve een romer[7.] wijn of twee liet omgaen, in voegen alles[+] in frayen rust ende ordre herstelt sijnde, yeder welgemoet naer huys gingh, lachende d' een d' ander wat uyt, omdat elcq over 't sijne soo wat sijn recht [+]200v bescheyt gecreegen hadt, etc.[(aa)]

1. In die handskrif volg die naamtekeninge hier.
2. deur.
3. Van Riebeeck gee sy toespraak in die 1e persoon weer.
4. afdwaling, ‘misslagh’.
5. koud word. Naas sy lyfspreuk: ‘Die advancement soeckt, sal geen naestigheyt sparen’, kan hierdie vermaning as tekenend van Van Riebeeck se ‘ywer, werkkrag en arbeidsaamheid’ geld. (Deel I, *Inleiding*, XX).
6. oortref, verbystreef.
7. roemer, glas.

Nieuwe maen, *den* 24*en dito*, noch al harde Z.Z.Oostewinden tot tegen den avondt, begond stil te worden.

1*en Carsdag*[1.], 25*en dito*, 's morgens warm, stil sonneschijn met groote hitte ende drooghte.

2*en Carsdagh*, *den* 26*en*, idem, ende 't luchjen noorlijck, waermede 't *Schape-jachjen* van 't Robben-eylandt retourneerden, hebbende daegs voor eergister met de harde Z.Z.Oostewinden dese wech oplaveerende, beyde sijn swaerden[2.] aen 't stuck[3.] geseylt, saude anders, deselve streecq[4.] genoegh sijnde geweest, wel opgelaveert hebben. Is derhalven ordre gestelt tot vernieuwinge ende reparatie, etc.

3*en Karsdagh*, *den* 27*en dito*, heedt weer en de windt als vooren. Is heden 't *Schapejacht* weder afgeladen[5.] met brandt- ende timmerhaudt, mitsgaders vijff gansen ende 1 mudde haver voor deselve om die aldaer[6.] te laeten voorteelen, vermits deselve hier te veel schade overal in de thuynen sijn doende ende voor 't wilde gediert qualijcq can bewaert worden, etc.

'Aen Rijck Overhagen,

Bij deesen compt Ul., beneffens de last timmerhaut, brandthaudt, 5 gansen ende een mud in een of twee sacken[7.] tot voedinge voor deselve, (dewijl 't eylandt in de drooge tijt dus dor is) hopende dat sij bij d' overvloedige groente aldaer in de natte tijt cost genoegh hebben ende fray aenteelen sullen, doch onderhoud se echter met voeden om se tam te hauden, ende sullen wij per den naesten een uytgeholden boom mede senden om water ende allerhande slobberinghe voor deselve in te doen,[+] cunnende Ul. tusschenwijlen haer met een puds[8.] of baly soolang behelpen ende ons laeten weten wanneer de haver telckens geconsummeert ende wat Ul. [+201] tot 't een ende 't ander vorder nodigh is, alsoo al in bedencken sijn om oocq eenige eenden daerbij te senden. etc.

In 't fort de goede Hope,
adij 27en December, anno 1658.
Hiermede, etc.
(Was getijckent:)
Jan van Riebeeck
Roeloff de Man.'

Tegen den avendt is 't *Schape-jachjen* ten eynde vorsz. met een slap, variabel luchjen vertrocken, ende op dato oocq genomen de visite[9.] over der vreye luyden geweer ende bestiael, etc.[(bb)], welcke, beneffens de redelijcqheyt van t' geweer, bevonden sijn versien te weesen als naementlijck:

1. *Cars(t)*-, *Kars(t)* - byvorm van *Kers(t)-dag*. Die *t* word in die samestelling nie uitgespreek nie.
2. *zwaard*....'eivormig schild van zware planken....om het afdrijven of omslaan te voorkomen' (Van Dale).
3. *aen 't stuck*, vermenging van *aen stuck* en *te (t') stuk*, waar *stuk* 'n ou meervoud sal wees.
4. windstreek, gebied, Eng. *region*.
5. vol gelaai.
6. op Robbeneiland.
7. V.R. het nie geweet of die mud miskien oor twee sakke verdeel was nie.
8. emmer, dikwels van leer.
9. inspeksie.

	Op mergen boulandt	Oude en jonge bullen	Treck ossen	Treck koyjen	Melcq koyen
Den Commandeur op	101½m.		24		12
4 Sardanje-vaerders op de eylanden sonder boulant met 2 vaertuygen					
Jan Reyniers op	16⅔		6	2	10
Hendryck Boom op	40	1 oude	10		11
Stevens geselschap op	26⅚		10		6
Vreedens dito op	26⅚	1 jong	10		6
Harmens dito op	26⅚	1 dito	5	5	6
Vreelandts dito op	25 1/12		4	4	6
Brinckmans dito op	26⅚	1 jongh	10		6
Vasagies dito op	30 m.		5	5	6
Symon in 't Velts dito op	30 m.		5	5	6
Wouter Corns., vrijmeulenaer	geen				
Hendrick van Surwarden, vrijkleer-maecker	geen, maer een tuyn tot voeding van.....				
den vendrigh	geen, maer een stucq tuyn ter leen tot voedingh van				

Samen op	350 7/12m	4	89	21		75

	Varsen	Kalven	Hollants schappen[cc]	Caepse schapen[dd]	Bengalse schapen[ee]	Verckens
Den Commandeur op		6	10	15	28	
4 Sardanje-vaerders op de eylanden sonder boulant met 2 vaertuygen				7		3
Jan Reyniers op	3	4	6	2		5
Hendryck Boom op	2	7	6	37		23
Stevens geselschap op		5	2	47		
Vreedens dito op		5	4	58		
Harmens dito op		4		63		
Vreelandts dito op		1				
Brinckmans dito op		5		50		
Vasagies dito op		4				
Symon in 't Velts dito op		3				
Wouter Corns., vrij-meulenaer			13[ff]			
Hendrick van Surwarden, vrij-kleermaecker	geen, maer een tuyn tot voeding van.....					8

den vendrigh	geen, maer een stucq tuyn ter leen tot voedingh van					41
Samen op	5	44	41[1.]	279	28	80

Sijnde tesamen onder de landtbouwers jong ende oude[+]
koebeesten..... 238 [+]201v
schapen..... 348
ende verckens onder den vendrich ende enighe vrije luyden, geen landtbouwers weesende..... 80
hoenders ende eenden onder yder een buyten getal[2.], doch calcoenen hebben weynich tier, item tot noch de gansen.

<2>8 *dito*, 's morgens wat betrocqen lucht ende weinich coelder weer als gistern, is den Commandeur na de sautpannen gegaen om die eens te besichtighen, dewijl de tijt nu aencompt ende men overal tegenwoordigh om saudt verleegen is, vindende deselve fray vol, contrarie 't raport van dagh tot dag gecreegen door de vrije Saldanha-vaerders, doch verclaerden, sijluyden noyt bij de soudtpannen geweest sijnde, dat se van de vrije landtbouwers waren verleyt ende verkeerde drooge plaeten in de plaetse van pannen aengeweesen; des haer den Commandeur vorder onderricht dede hoe daermede om te gaen, volgens de manieren bij hem in de West-Indich[3.] ende Caribise eylandten op verscheyden plaetsen ende manieren gesien ende helpen

1. Of die optelling is verkeerd òf die aangifte van die getalle hoër op in die kolom onvolledig. Die totaal hierna (348 skape) wys op die tweede verklaring.
2. 'n getal wat buite die opsomming val?
3. Sic. *West-Indisch(e)?* (K is hier geskonde sodat die lesing nie bevestig kan word nie).

doen[1.], etc., 'twelcque bij deselve waergenommen wordende, cans sal weesen om, na de gelaten instructie van d' E. Heer van Goens, al goede partije voor Batavia op te cunnen gaderen, boven 'tgene voor dese residentie noodich is vereyssende.

Sondagh, *den* 29*en dito*, warm weer ende tegen den avondt stijve Z.Z.Ooste-coulte.

Verleeden nacht is overleeden den vrij borger Jacob Teuniss. van Cooltjensplaet, macker van Symon in 't Velt, niet nagelaten hebbende als de helft, namentlijck sijn een part, schult, wesende *f* 227.16.14, daer sich anderen weder toe aenbieden om voor deselve schuldt in sijn plaets te treeden, vermits alles tot[2.] den bouw bij de handt ende redelijck partijtjen corn in de schuyren is, in voegen d' E. Compagnie bij hem niet staet te cort te comen.

30*en dito*, idem, weer ende windt als gister. Hadden de Cochoqua 23 schaepen aengebracht, met tijdinghe dat Oedasoa, haren overste, Eva's swager, deerlijcq van[+] een leeuw in den arm gequest was ende dito tolcquinne Eva over eenige dagen weder eens bij den Commandeur comen soude. [+]202

Ultimo dito, heel droog weer en de windt Noort. Is 't *Schape-jachjen* van 't Robbeneylandt geretourneert ende ten eersten weder gelast af te laden[3.] met de laeste rest van 't timmer- en partye branthout[4.] voor de vuyrbaekens empassant tot ballast, omme daermede, beneffens 2 timmerluyden tot opmackinge van de nodige schapestal voor de regentijt, ende 2 m[5.] provisie ten aldereersten weder darwarts te vertrecquen met onderstaende briefcken geschreven aen Rijck Overhagen, luydende als te weten:

'Jegenwoordigh becompt Ul. conform ons jongste schrijven, den uytgeholden boom tot water ende slobberinge voor de gansen, die in tweën sal gesaegt ende gemaeckt worden. Item oock de rest van de sparren tot de schapestal ende partije brandthaudt om te[6.] vuyren voor de incomende scheepen, daer nu vortaen terdegen op geleth moet worden na de ordre voor dato schriftelijcq gegeven.

De 2 timmerluyden om de[7.] stal op te macken, gaen nu oock mede, beneffens 2 m. provisie voor 4 Duytsen, 1 slaef ende Herry. Ul. cont de hulpende handt bieden aen de timmerluyden daer ende soo 't[8.] noodigh is, ende door den slaef het brandthaudt op den Vuyrbergh laeten dragen, oocq door Herry sooveel doenelijcq, gaende hierbij mede 2 ijsere wiggen[9.] ende 1 moker[10.], door den smidt laeten macken om 't sware brandthaudt te clooven.

In 't fort de Goede Hope,
adij, ultimo December, anno 1658.
Hiermede etc.
(Was geteycqent:)
Jan van Riebeeck,
Roelof de Man.'

1. Volgens W.J. van Hoboken in *Amstelodamum*, Maart 1952, bls. 36, het Van Riebeeck sy reis na Wes-Indië hoogs waarskynlik voor sy diensneming by die Oos-Indiese Kompanjie gemaak, d.w.s. voor 1639, en nie na sy terugkeer van Indië en voor sy vertrek na Suid-Afrika nie.
2. H het *soo* i.p.v. *tot*, soos in K.
3. *af te laden* = vol te laai, die gewone betekenis by V.R.
4. So in K.H het: *timmer party en brandthaudt*.
5. d.w.s. twee maande.
6. H het *de* i.p.v. *te*.
7. H het *te* i.p.v. *de*.
8. *daer ende soo*, waar en soas. Vgl. noot 10, bls. 430, hiervóór.
9. H het *wickgen*.
10. H het *2 moocqer*.

Tegen den avondt quam de tolcquinne Eva aen 't fort met eenich volcq van de Cochoquas ende 25 schapen[1.] die voor coper, toback en coralen geruylt werden, ende door haer geconfirmeert de tijdinge gister becomen van dat den oversten Oedesoa, haer swager, ofte susters man, soo deerlijcq van een leeu aen den arm gequest,[+] vresende datter wel af sterven mochte, vermits niet ofte altoos seer weynich eeten coste, 'twelcque niet goedt ware, alsoo denselven sich seer genegen tot [+]202v
onse natie is thonende, beter als den anderen oversten der Cochoquas, genaempt Ngonnomoa, hebbende dito Oedasoa voorsz. ongelucq gecregen sooals denselven op de iterative aenmanninge van Eva met een heel deel volcq uyt was om eenige jonge paerden te vanghen ende oliphanten te schieten tot becominge van tanden, alwaer hun onderweegen een leeu, veel aldaer in 't landt weesende, ontmoeteden, die juyst sijn loop recht op Oedasoa aennam ende denselven datelck[2.] onder de voet raeckte, op 't lijff sprongh ende sijn tanden in den arm setteden, als wanneer elcq van sijn volcq even couragieus boven op den leeu vlogen, d' een hem vattende bij d' ooren, d' andere bij 't haer van sijn hals, staert, poten ende sommige hem door haer handen den mont met force opbreeckende, ende alsoo de tanden uyt voorsz. haer oversten's arm treckende, mitsgaders voorts met hasegayen dodende, mits welcq onglucqigh voorval haer de lust tot vangen van paerden ende oliphanten weder heel vergaen was ende daertoe weder heel qualijck sullen te beweegen wesen.

Voorsz. Oedasoa hadde seer gaerne voor sijn doot eens bij den Commandeur geweest, doch was de wegh soo verde ende vermits de drooghte soo schrael van versch water tusschenweegen te becomen, dat men met grooten dorst te lijden deselve heel moeyelijck, ende peryculeus van de leeuwen, passeeren moeste, willende sij, Eva, daeromme nu vooreerst niet wederom, maer een wijle tijts hier blijven om ondertusschen wat meer van onsen Godtsdienst te leeren, volghens oocq de recommandatie ende 't versoecq <van> voorsz. haer swager <suster en meer volcq welcke haer swager>[3.] ende suster, nae haer seggen, door haer also veele hadden begreepen dat se in haer hart costen gevoelen dat het waer was 'tgene sij haer van Godt ende sijnen dienst vertelden; hebben daeromme door haer veele jonge kinderen laten onderwijsen ende voor ende na den eten, oocq als se slapen gingen ende opstonden, leeren bidden ende Godt dancken, etc. Item wanneer sij van onsen Godtsdienst[+] spracq, daer sommige in den eersten om lachten, heeft den Oedasoa door sijn authoriteyt sooveele teweegegebracht, dat elcq even [+]203
devotigh sulx moste anhooren ende daeromme nu niet meer lachen dorsten, maer eenige 'tselve, gelijcq hij, begondt te begrijpen, dat het Gott ware daer sij van sprack, etc., hebbende hij, Oedasoa, ende sijn vrau, Eva's suster, haer gerecommandeert noch wat in den Commandeur's huys te gaen leeren om wadt verder te mogen onderweesen worden, willende bij gelegenheyt sij[4.] den Commandeurs vrou comen besoecken ende haer man, Oedasoa

1. H het *21 shapen* (sic).
2. Sic.
3. Die woorde tussen hakies in K maar ontbreek in H.
4. Eva se suster.

(als hij gesondt wordt) den Commandeur tot geselschap, als suster ende broeder, met eenige kleine kinderen, ende die hier laeten, om dieselve van jongs op te laten leeren, gelijcq ten dien eynde 9 van sijn volcq, met Eva gecomen, op haer versoeck in 't avondtgebedt toegelaten ende binnen 't fort 's nachts gehuysvest warden[1.], als niet gaerne willende in de Caepmans huysen slaepen noch bij deselve eeten, dervende deselve noch oocq den tolcq Doman qualijck een woordt tegen dese Cochoquas spreecken.

Voorsz. tolcquinne Eva verhaelden ons meede een ongeluckigh voorval voor d' E. Compagnie, namentlijck:

Dat Chaihanthima, een van de Chainouquas capitains, veelmael van geschreven ende van wien de Ed. Compagnie de meeste koebeesten sedert 2 jaeren herrewarts wel heeft gehandelt, eenige dagen geleden met een goet getal beesten was herrewarts af comen rijsen, bij hem hebbende sijn vrau, van Chobonas geslachte, die opperheer van deesen gantzen hoecq ende rijcq van goudt soude weesen, met voornemen om dito sijn vrau met al haer juweelen[2.], van vorsz. Chobona hebbende, en anno passato in ons daghregister[(gg)] ende generale missive aen de Heeren Meesters[(hh)] wijtlopigh van geschreeven, aen den Commandeur te verthoonen, welcque tuschenweegen ontmoetende de groote leeghers van de Cochoquas, bestaende in 2 de machtigste troppen van alle deese Hottentos, namentlijck onder d' oversten Ngonnomoa ende Oedasoa, Eva's swager, als verleeden jaer mede omstandich genoteert ende bij verseyde[3.] missive geadviseert, waren van deselve Cochoquas overvallen ende, Chaihandima[+] de slacht verliesende, voorsz. sijn vrou in haer handen geraeckt ende beneffens veele andere van sijn volcq doot [+203v]
geslaghen, mitsgaders al haer goedt ende juweelen (bij de Hottentoos als drecq geacht) alsoo verstroyt ende weghgeraecqt, van welcquen wij veel saecquen[4.] sauden cunnen vernomen ende te verstaen gecomen hebben, 't welcque bij dito interval[5.] tot groedt[6.] jammer ende schade van de E. Compagnie terughgesedt blijft, sijnde Chaihanthima derhalven met de vlucht gesalveert, hebbende na sijn heer, den oppersten der Chainuquas, vertrocquen, die met sijn leger na den Chobona sauden weesen verrijst om recht over dit afrondte[7.] te versoecken, ofte macht en adsistentie en daermede revengie te halen op de voorsz. Cochoquas, etc. D' uytval staet ons met der tijt te ervaren.

Eindnoten:

(a) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 396-397. K.A.
(b) C. 700: *Mem. en Instr.*, 1657-1685, pp. 27-41. K.A.
(c) Vir Pieter Cleij se ondervraging en bekentenis sien C. 2952: *Confess. en Interrog.*, 1652-1673, pp. 55-56. K.A.
(d) Vgl. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 398-400. K.A.

1. Sic. Analogies na *ward*, die Duitse verlede tyd enkelvoud. Vgl. noot 5, bls. 439 hiervoor.
2. !
3. *voorseyde*.
4. Gewone spelling: *saecken*.
5. ongewenste voorval.
6. K het: *groot*.
7. *affront* - soos in K.

(e) C. 700: *Mem. en Instr.*, 1657-1685, pp. 5-25. K.A.
(f) As 'n plakkaat bekend gemaak op 15 Desember 1658. *Kaapse Plakkaatboek*, I (1652-1707), pp 46-77.
(g) Daar is 'n Klinkenberg in die Nederlandse provinsie Gelderland.
(h) 'n Plek by Amsterdam.
(i) Die betekenis van hierdie versoekskrif is geleë in die feit dat dit die eerste van 'n hele reeks burgerpetisies is, wat op wysigings in die Kompanjie se strenge, kortsigtige ekonomiese beleid aan die Kaap aangedring het.
(j) Volgens die oorspronklike voorwaardes van hulle vryburgerskap was die vyrburgers nie toegelaat om met die Hottentotte handel te dryf nie. Sien oorspronklike voorwaardes, *Daghregister*, 21 Februarie 1657. Omtrent 'n maand nadat hulle vryburgers geword het, het Rijckloff van Goens hulle egter wel toegelaat om onder sekere voorwaardes met die Hottentotte te handel. Vgl. *Daghregister*, Maart 1657, noot g. Daarna het Van Riebeeck en sy Raad weer gemeen dat hulle hierdie voorreg misbruik het, en dus het hulle op 4 Mei 1658 'n plakkaat uitgevaardig waarvolgens die partikuliere veeruil ten strengste verbied is. Sien *Daghregister* onder hierdie datum.
(k) Vgl. brief van Here Sewentien, d.d. 9 Oktober 1657, C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 880-894. K.A.
(l) Hier het ons weereens 'n voorbeeld van Van Riebeeck se sin vir geregtigheid. Hy het die vryburgers ferm tereg gewys en aangetoon wat hy as 'n gebrek aan erkentelikheid en pligsbesef aan hulle kant beskou het; maar terselfdertyd was hy bereid om vir hulle in die bresse te tree waar hy gesien het dat hulle regmatige klagte het.
(m) Uit die handtekeninge aan die end van hierdie petisie blyk dat sewe van die veertien ondertekenare nie hulle name kon teken nie.
(n) Hierdie brief van Here Sewentien is te vinde in C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 1032-1040 K.A.
(o) Vreden, 'n Pruisiese stad in die gebied van Munster in die weste van Duitsland.
(p) Dit is waar dat hulle tot dan toe nie kontantgeld ontvang het nie, want produkte wat hulle aan die owerheid gelewer het, is eenvoudig in vermindering van hulle skuld aangeneem. En aangesien hulle vrywel alles wat hulle aan die begin nodig gehad het, soos vee, slawe, landbougereedskap en saad, op krediet van die Kompanjie ontvang het, sou dit nog lank duur voordat hulle uitbetaling in kontant kon verwag. Sien *Daghregister*, 21 Februarie 1657.
(q) Vgl. voorwaardes waaronder hulle vryburgers geword het, *Daghregister*, 21 Februarie 1657; en die instruksie van Van Goens, C. 700: *Mem. en Instr.*, 1657-1685, pp. 5-25. K.A.
(r) Vgl. instruksie van Cunaeus. C. 700: *Mem. en Instr.*, 1657-1685, pp. 27-41. K.A.
(s) Jan van Harwarden.
(t) Hendrik van Surwarden. Vgl. bevolkingstatistieke, *Daghregister*, 27 Desember 1658.
(u) Die vaandrig was kort tevore, in Oktober en November, op ruilekspedisies na die binneland. Sien *Daghregister*, 30 Oktober en 2 en 10 November 1658.
(v) Aangesien die Kompanjie teen hierdie tyd genoeg skape en beeste vir sy eie doeleindes gehad het, het die Politieke Raad toe besluit om die vryburgers teen vasgestelde pryse van 'n aantal koeie en skape te voorsien. C. 1: *Res.*, *Raad van Pol.*, 1651-1663, pp. 365-367. K.A.; en *Daghregister*, 20 Augustus 1658.
(w) Vgl. *Daghregister*, 9, 10 en 13 November 1658.
(x) Bekende ou Nederlandse landgoed geleë in Noord-Holland, ten ooste van die IJ.
(y) Brief van 9 Oktober 1657. C. 409: *Ink. Br.*, 1649-1660, pp. 880-894. K.A. Sien in hierdie verband ook *Daghregister*, Mei 1658, noot b; en Desember 1658, noot j.
(z) Wat volg, is - soos Godée Molsbergen verklaar - ‘een toespraak, de enige die we van hem (Van Riebeeck) over hebben’. *Jan van Riebeeck*, p. 115.
(aa) Van Riebeeck se optrede teenoor die opstandige vryburgers was vir hom 'n mooi persoonlike oorwinning, die resultaat van toewyding, takt en geduld.
(bb) Dit was die eerste sensus van die gevestigde blanke bevolking in Suid-Afrika.
(cc) Hollandse woldraende skape is vroeg in 1657 deur kommissaris Rijckloff van Goens aan die Kaap ingevoer. Thom: *Geskiedenis van die Skaapboerdery in Suid-Afrika*, pp. 244-245.
(dd) Die inheemse Kaapse skape, die tipe wat van die Hottentotte geruil is, was harige vetstertskape. Ibid., pp. 234-238.
(ee) In die lig van die gedurige kontak tussen die Kaap en die Ooste is dit nie vreemd dat daar ook Bengaalse skape ingevoer is nie, maar wanneer dit presies geskied het, kon nie met sekerheid vasgestel word nie. Hulle was egter van geen besondere betekenis vir die boerdery aan die Kaap nie. Ibid., pp. 245-247.
(ff) Hierdie getal (13) is uitgelaat in die Haagse kopie van die *Daghregister*, maar dit kom wel voor in die *Daghregister* in die Kaapse Argief. Volgens die Haagse kopie skyn dit dus of die totaal van hierdie kolom (41) foutief is, maar dit is in werklikheid nie die geval nie.
(gg) *Daghregister*, 31 Oktober, 1 en 15 November 1657.
(hh) Brief van 22 Februarie 1658. C. 493: *Uitg. Br.*, 1652-1661, pp. 725-742. K.A.

Bylae I
(Kyk bls. 191).

In 't landt aen de Caep de Böa Esperance.

October, 19 *dito*, omtrent des avonts, sijnde regenachtich weer, sijn wij met ons[+] 15 persoonen, namentlijcq 8 vrijeluyden ende 7 Compagnies dienaren, met negen [+]144v draegossen ende drie van de vertrouwste Hottentoos van 't fort de Goede Hoope vertrocken, doch met groote moeyten, alsoo de beesten het dragen noch niet gewendt waren, ende aen Jan Reyniersz. vrijborgershuys gecomen sijnde, alwaer vernachten om des morgens met het criecken van den dagh ons reys te vervorderen.

20 *dito*, 's morgens heel vroegh, moy, liefflijck weer, ons tot reysen vaerdich maeckende, doch veel sporlingh[1.] met de beesten hebbende door d' ongewoonte, dat in 't gaen vrij beterden, onse wegh nemende over de Soute- ende Verse-revieren[2.], dwers over de vlacte Oost aen, tot ter sijden de staert van de Lupaertsbergh, daer in een doornbossjen vernachten ende de medegenomen Hottentoos van ons wilde scheyden, seggende na huys te gaen, maer weynich daerna weder quamen.

Op den middagh ontmoete wij eenige Hottentoos dewelcke ons wilde wijsmaecke dat de rechte wegh na de Saldanhars niet namen, maer dat wij ter sijden de soutpannen soude heenengaen, daer ons niet veel aen gelegen lieten, want wij vermoedende waren dat sij ons sochten bij Herry, Caepman offte eenige andre Hottentoos te brengen ende dierhalven voor best oordeelde die wegh sooveel als doenlijck te mijden, ende onse coers te houden, hebben omtrent bij gissinge 5 mijlen[⋆] van een uyr gaens Oost aen gegaen.

Sondagh, *den* 21 *October*, moy liefflijck, stil sonneschijn. Van verhaelde plaets weder[+] vertreckende ende onse reyse vervorderende, namen onse wegh O.N.O. aen langs de staert van de Lupaertsbergh, onderwegen ontmoetende drie [+]145 Hottentoos, die (nadat haer gevraeght was, waer Herry, Caepman, etc., en de Saldanhars lagen) ons tot antwoort gaven dat van Herry, Caepman, etc., niet wisten, maer dat de Saldanhars noch wel 4 dagen reysens van hier lagen, ende om haer te soecken onse wegh soude moeten nemen O.N.O. na een groote reviere die langs 't gebergte van het vaste landt van Africa heenen loopt[c]. Des haer wat tabacq wierd gegeven nevens een brieffken om aen den Commandeur te bestellen, etc.

Wij ons ondertusschen weder gereet maeckende om van hier te vertrecken ende omtrent 7 uyren op de voorsz. cours g'advanceert wesende, is ons gebleecken uyt de

1. las, moeite; eintlik: teensparteling. Weer o.d. 25/9/1659: *Extract*, ens.
2. Die *Verse-revier*, hier die Liesbeek.

⋆ Nota: de mijlen hier genoteert sijn van een uyr gaens ende daerom maer ½ Duytse mijl na de Rijnlantse mate van 2 M[3.] roeden per mijl.

3. 'n 'Duytse' (rynlandse) myl was 7534 meter.

redenen van eenige Hottentoos, dat Caepman ons al voorgetrocken was, alhoewel wij haer nooyt in 't gesicht hebben gehadt. Twijfelen off deselve de Saldanhars van onse compste niet sullen hebben gewaerschout. Sijnde overal schraelder ende hoyachtich landt, daer niet soo veel gras te vinden was dat de ossen haer buyck conde vol crijgen.

22 *dito*, weer als vooren, doch wel soo heet. Waren 5 mijlen N.O. ten O. ende O.N.O. geadvanceert ende quamen omtrent 's avonts te 4 uyren aen voorsz. revier, die bij ons genoempt wierd de Groote Berghreviere, alwaer ons ter neder sloegen ende den nacht verbleven, passerende des middaegs de clooff leggende tusschen den Diamandt- ende Peerlbergh[d] ende aen d' ander sijde de Clapmusbergh[1.e], sijnde een deel goet bequaem doch meestal schrael ende sandich landt.

23 *dito*, droogh weer met betogen lucht. Ons wegh boven langs de voorss. Diamandt- ende Parlbergh, ter sijden de voorsz. reviere nemende[f], uyt dewelcke bij ons volcq eenige vis gevangen ende genoemt wierd barmer[2.], sijnde goet van smaeck doch wat graetachtich, gelijck de Hollantse snoeck. In 't marcheeren sagen eenige spooren van paarden[3.], mitsgaders desselffs vuylicheyt op diverse plaetse leggen, dat oock van luyden daer goede kennisse aff hebbende, geconfirmeert wierd ende dierhalven daeromtrent wel mogen onthouden. Sijnde hier schoon boulandt, mitsgaders oock goede weyde langs de reviere.

[+] Op den middagh, de wint uytten Westen, begondt wat te regenen ende derhalven genootsaeckt onder 't geboomte in de loute[4.] goede plaetse te soecken, hebbende [+]145v niet meer als 4 mijlen g'advanceert.

24*en dito*, noch al betrocken lucht met weynich regen. Soo als wij ons stonde gereet te maecken om te vertrecken, hoorden een schoot van canon schieten, presumerende 'tselve in de Tafelbay te wesen. Sagen oock eenige zeekoeyen in de voorsz. reviere.

Op den middagh begondt uytten Z.Z.O. te wayen, dat den regen wat dede ophouden, sijnde hier geen valwinden gelijck aen 't fort subject[5.]. Waren 5 mijlen N. ten Westen over schrale, sandige grondt, met steentjes gemenght, ende op sommige plaetsen clipachtich landt gemarcheert.

In den nacht hoorden veel zeekoeyen omtrent ons.

25 *dito*, regenachtich weer en de wint uytten Z.O. Namen onsen wegh N.N.W. aen. In 't marcheeren rencontreerde ons een renocheros, die recht op ons aenquam ende midden door de beesten heen liep sonder schade aen deselve te doen. Weynich daerna quame in een schoone valey omtrent een uyr gaens langh, daer soo schoonen

1. So genoem omdat die berg sou lyk op 'n mansmus met oorklappe. Die gelykenis is nie baie opvallend nie.
2. Die vorm *barmer* kom in WNT nie voor nie, wel *barm* en Mndl. *barme*. Die gewone Ndl. naam is *barbeel*, Lat. *barbellus*, afl. van *barbus*. Dus: baardvis. Die Afr. *baber (bawer)*, *bager*, *baar* skyn verwante vorme te wees.
3. Vermoedelik kwaggas. Molsbergen, *Reizen in Zuid-Afrika*, I, bls. 29, noot 3, meen dat dit sebras was.
4. Ndl. *luwte*, beskutte kant.
5. onderhewig (aan).

gras stondt om te hoyen als in 't vaderlandt souden cunnen gevonden worden, daer wij vertoeffde tot den regen ophieldt.

's Middaegs W.Z.W. aen gaende door een hooge clooff, in dewelcke van verre een Hottentoos leger sagen leggen. Daer ons coers na toe stelde ende tegen sonondergangh op een quartier uyrs bij quamen ende bleven leggen.

Eenige Hottentoos bij ons comende, verstonde <wij> dat dit het volckjen was die de tabacq aen 't Rondebossjen gestoolen hadde[1.], van dewelcke partije melcq voor ons volcq reuylde. Seyde oock dat de Saldanhars omtrent een dagh reysens van hier lagen ende op morgen wilden gaen seggen dat wij met coper ende tabacq gecomen waren. Soude deselve oock soecken te bewegen om met haer beesten ende schapen die wilde verreuylen, tot ons aff te comen. Des voor goet gekendt wierd[2.] om alhier[+] een dagh off 2 te blijven leggen, alsoo onse beesten door 't dragen van het coper seer waren gedruckt, dat qualijck met deselve overwegh conde [+146] geraecken, ende in te wachten de tijdinge die de Hottentoos sullen medebrengen.

In den nacht quamen dese tabacqdieven met een cleyn schaepjen aen ons crael, dat van haer voor wat tabacq hebbe gereuylt, sijnde 't eerste vee dat bij ons worde gehandelt.

26 *dito*, moy weer. Verstond uyt de wedergecomen Hottentoos dat de Saldanhars[3.] tegen den avondt off morgen vroegh met haer bestiael soude affcomen, dat te wenschen is. Wat daervan comen sal, is Godt bekent.

's Middaegs liet 't voorss. schaepjen slachten, dat van weynich importantie was, ende quamen dit volcqjen met een creupelen os aen ons crael om te verhandelen, die niet wilde hebben maer met deselve weder lieten wegh gaen.

27 *dito*, moy, stil, warm sonneschijn-weer. Reuylden van de Saldanhars[4.] 2 koebeesten ende 1 kleyn schaepjen, seggende morgen met meer te sullen comen. Gaven voor d' eene 4 platen ende d' ander, drie, met een stock dick coperdraet.

Sondach, *den* 28 *dito*, weer als boven. Des 's morgens sonden 2 Nederlanders ende 2 Hottentoos uyt om te vernemen off de Saldanhars niet wilde affcomen; item oock wat coers wij daer na toe soude moeten nemen, alsmede te sien ende vernemen off er oock water ende weyde voor de beeste genoech te crijgen soude wesen, etc. Ondertusschen wij met passjentie[5.] haer affcompste tegemoetsiende, cregen tijdinge dat deselve met een goet getal schapen affquamen, waervan 22 stucx is gereuylt geworden, belovende noch meer te brengen.

Omtrent 2 uyren na sonondergangh quamen d' voorsz. uytgesonden persoonen weeder, rapporterende dat de Saldanhars beloofft hadden morgen vroegh met haer crael ende beesten tot ons aff te comen, radende ons (alsoo daer sij lagen gras noch

1. Kyk o.d. 12 en 13 Maart 1657.
2. Gewoonlik *iets goed kennen of goedkennen*, sonder *voor:* iets as goed beskou, goedkeur. Vgl. WNT VII, 2151 en s.v. *goedkennen*.
3. Die woorde tot by *Saldanhars* o.d. *27 dito*, by Brill weggelaat.
4. Die geselskap is dus blykbaar nou met die ‘Saldanhars’ in aanraking.
5. *patientie*, geduld.

vers water te crijgen was) dat wij souden blijven leggen, etc. Onderwegen verlaten[1.] hebbende 4 Hottentoos van dat crael, die met 8 schapen (alsoo 't doncker geworden[+] was) niet conde voortgeraecken maer genootsaeckt waren onderwegen goede [+]146v plaets te soecken ende den dagh te verbeyden, die morgen staen te verwachten, seggende dat met 20 beesten ende parthije schapen noch sullen volgen. Wat daervan is, sal den tijt leeren.

29 *dito*, moy weer als vooren. Quamen d' voorsz. Saldanhars met de schapen aen ons crael, die alle van haer gereuylt worden, belovende als vooren dat meer beesten soude brengen, dat met passjentie moet verwacht worden ende daerom alhier noch wat moeten vertoeven, alsoo deselve alle dagen op ons affcomen ende niet meer als 6 uyren van hier leggen. Doch alsoo eenige van de vrije luyden seggen wat dat hier te pannekoecken[2.] had, soo is voorgenomen morgen vroegh te vertrecken ende haer (alsoo niet weten waer sij jegenwoordich leggen maer verseeckeringh genoech hebben van haer affcompste) tegemoet te trecken; item oock de gereuylde koebeesten ende schapen met 2 Hollanders ende 2 Hottentoos na 't fort te senden om geen belet op den wegh te causeeren.

Tegen den avondt quamen eenige Hottentoos van de tabacqdieven met haer hasagayen heel hardt na ons toeloopen. Wij niet wetende wat dat beduyden, maeckten op onse hoeden te wesen, maer bij ons comende seyde dat bij haer crael twee leeuwen waren gecomen, versoeckende om hulpe, dat haer worde belooft, ende oock 4 Hollanders met haer snaphanen na toesondt.

Ondertusschen wij 't goet bijeenpackende ende gereetmaekende om op morgen na de Saldanhars te vertrecken, alsmede de draegossen gevisiteert[3.] wordende ende, alsoo deselve voor dato seer gedruckt[4.] waren, wierden bevonden dat deselve noch niet wel soude cunnen dragen, want het drucksel vol materie[5.] sittende, eerst doorgesneden soude moeten worden. Des genootsaeckt sullen wesen 1 à 2 dagen noch te vertoeven ende te sien sooveel mogelijck is deselve te genesen.

Ons volcq, 's avonts wedercomende, seyden dat op een van de leeuwen die sich in een bosje had begeven, drie schooten gedaen was, presumerende dat deselve sooveel gecregen had dat niet verde soude lopen, doch evenwel (door de groote ruychte) haer ontsnapt, niet wetende waer gebleven was, na dewelcke de Hottentoos soo sij seyde) morgen soude gaen soecken.

[+] 30*en dito*, 's morgens heel mistich weer, dat op den dach weder opclaerde. Sonden weder drie Hollanders na de voorsz. negrij[6.] met weynich coper ende [+]147 tabacq, bevelende haer dat twee daer soo lange soude blijven ende sien (soo 't mogelijck was) haer aff te locken, mitsgaders den derden met rapordt herwaerts te senden om van alles onderrichtinge te hebben.

1. agtergelaat.
2. *wat dat hier te pannekoecken had*, waarom daar hier so lank versuim word. Vgl. o.d. 5 Mei 1658, Kol. Arch. 3971, fol. 94v: '*daer langh te leggen pannekoecken.*' Kyk WNT XII, 330.
3. ondersoek.
4. geskaaf.
5. etter.
6. kraal.

Op den middagh quamen weder vier van de Saldanhars met 4 koeyen, 2 kalven ende drie schapen, die van haer gehandelt worde, ende quam omtrent den avondt een van ons uytgesonden volcq wederom, seggende dat des capiteys vrouw sieck geworden was ende daerom niet conde affcomen, maer dat morgen met de twee daer gebleven Nederlanders (medebrengende sooveel vee als sij noch souden willen verhandelen) tot ons soude affcomen.

31 *dito*, betogen lucht ende op den dach heet weer. Quamen de voorsz. persoonen die gisteren na de Saldanhars gesonden ende gebleven waren weder, medebrengende 1 koe ende 1 kalff met 4 schapen, die voor 't medegegeven coper gereuylt hadden, rapporteerende dat deselve niet van sin waren meer beesten te verhandelen. Des van meeninge sij selffs noch een tocht derwaerts te doen met twee ossen geladen met coper ende tabacq, etc., om te sien off haer niet bewegen conde noch eenich bestiael te verhandelen.

Met ons volcq (soo sij seyde) waren medegecomen drie Saldanhars (dewelcke aen de oversijde van de Groote-Berghrevier lagen) ende na de tabacqdieven haer crael gegaen, daer noch desen avondt om eenige tijdinge na toegingh, die ons seyde dat voorgenomen hadden[1.], soodrae 't water begon te sacken, alsoo dito revier vol water was, ende met haer vee niet conde overcomen off soude moeten swemmen. Item oock dat, gelijck over twee jaren, niet genoech van coper versien soude wesen, daer haer ter contrarie verseeckeringh van gedaen wierd ende geseght dat sij sooveel vee niet hadden als wij wel coper, etc. Sij van ons affscheyt nemende, gaven elck een tabackjen, daermede sij wel vergenoeght van ons sijn gescheyden, belovende soodrae sij thuys comen souden, 'tselve haren capiteyn aen te dienen om, gelijck als vooren verhaelt, 't water wat lager wordende, aen 't fort te comen. Waeromme (alsoo onse tijt haest verstreecken ende gesien sijnde dat van de andre craelen niet meer vee te becomen is) met 't overige coper ende tabacq, etc., dese tocht gedaen wesende[2.], metten eersten na 't fort te keeren.

Adij, *primo November*, betogen lucht met regen. Gaven ons ter saecke voorsz. op[+] reys, namen onsen coers N.W. Nadat omtrent 5 mijlen waren g'advanceert, over al dor ende sandige gronden, met weynich off geen vers water, als[3.] op eenige [+147v]
plaetsen cleyne cuyltjes van de Hottentoos gegraven, ende oock meest brack, sagen de negerije, daer wij op den namiddagh bijquamen, die van weynich importantie bevonden, alsoo 21, soo groote als cleyne huysjes groot was. Wij ons op een cleyn heuveltje nederslaende, daer den capiteyn bij ons dede comen, hem affvragende off niet eenige koebeesten soude cunnen crijgen. Die tot antwoort gaff geen vee overich te hebben, doch souden desen avondt d' opperste[4.] bijeen doen vergaderen ende haer alle vragen off van sin waren noch yets te verreuylen, dat hem op 't hoogste gerecommandeert wierdt, met beloffte, soo hij wilde maecken dat wij thien koebeesten ende

1. Hier ontbreek, ook in K, woorde soos: ‘nae ons toe te comen’.
2. Hier ontbreek, ook in K, woorde soos: ‘is besloten’.
3. behalwe.
4. die hoofmanne, oudstes.

20 schapen kregen (alsoo even sooveel coper medegenomen had) dat hem dan tot een vereeringe soude gegeven worden een dicke stock coperdraet met wat tabacq; dat belooffde daer sooveel in te doen als mogelijck was ende morgen voordaegh ten eersten bescheyt te brengen wat bij haer besloten was, alsoo wij van sin waren, als daer niet conde handelen, weder ten eersten te vertrecken, denckende dat deselve dan te beter ende corter souden doen resolveeren tot den handel, etc.

2 *dito*, 's morgens al voordaegh, quam den voorsz. capiteyn weder, rapporterende dat geen koebeesten maer 4 schapen hadde om te verreuylen, die oock, alsoo anders niet conde crijgen, voor coper van haer handelde. Des ons gereet maeckten om te vertrecken, denckende dat deselve, als wij op wegh waren, noch soude resolveeren een reuylinge te doen, maer vonden ons in onse meeninge bedrogen.

Des namiddaegs weder bij ons ander volcq (dat tot bewaringe van 't resterende coper, tabacq, etc., gelaten had) gecomen sijnde, verstondt dat sij gister voormiddagh 1 hert[1.] geschooten doch meestendeel geconsumeert was, haer aenseggende dat het coper soude verdeelen op de negen draegossen ende een yder sich gereet maecken om morgen na huys te vertrecken, wandt van d' inwoonders doch niet meer soude te handelen vallen. Oock dat de victualien van doen[2.] had op de wederomreyse ende met de beesten ende schapen noch 3 à 4 dagen onderwegen soude moeten blijven, etc.

3 *dito*, moy sonneschijn-weer met een westelijcke windt. Begaven ons op reys langs een reviere die vol Hollants riet[3.] stondt ende daeromme den naem van den Hollantse Rietbeecq[g] gegeven wierd, marcherende 5 mijlen Z.W. wel soo zuyelijck, over sandich ende heyachtige grondt, tot omtrent 2 uyren voor sonondergangh, dat plaets sochten om verseeckert te leggen.

[+] 4 *dito*, idem, met een zuytoostelijck luchje noch al deselve coers langs de voorsz. beecke gaende, die met bochten is loopende omtrent 4 mijlen tot in de clooff, [+148]
leggende 't fort Z.W. ten Z. van ons.

5 *dito*, schoon sonneschijn-weer. Uyt de clooff voorsz. gegaen voorbij de soutpannen, door de Verse- ende Soute-Revieren na 't fort, daer wij halff achtermiddagh wel aenquamen met 7 koeyen, 3 kalven ende 41 schapen, neffens ons overige coopmanschappen, wesende 426 lb. draet- ende plaetcoper, 16 lb. tabacq ende 6 dosijn pijpen, soodat dit bestiael gecost heefft te weten:

De koebeesten ende kalven 50 lb. coper à 70 gl. 't ceuto, 7 lb. tabacq à 9 stuyvers, ½ gros pijpen à 16 stuyvers	*f* 46-	3-
Ende de 41 schapen ende lammeren 48 lb. coper, 10 lb. tabacq ende ½ gros pijpen	*f* 38-	10-
Sijnde samen	*f* 84-	13-

1. een of ander soort bok.
2. *van doen*, nodig.
3. fluitjiesriet in teenstelling met spaansriet?

(Ende was geteyckent:)
Abraham Gabbema.

Eindnoten:

c
d
e
f
g

Bylae II[+]
(Kyk bls. 267).

[+]443v

Landtreyse[1.] gedaen bij den sargeant Jan van Harwarden, onder haer 15 Nederlanders ende 3 Hottentos met vijff draeghossen geladen met coper, tabacq ende victualie, etc.

Cours: *OOST*	*Passen:*	26*en dito*, hebben wij ons, gelijck als boven, op reyse begeven omme eenige van d' inwoonders op te soecken ende sien met alle vrundelijckeyt sooveel beestiael te handelen als men gevoughlijck van haer soude cunnen becomen, nemende onse wegh nae de Lupaerts-bergh[2.], oost aen[n], die na de middagh passeerden ende aen een cleyn revierken[o] achter 'tselve bleven vernachten.
N.N.O. *N.O.t.O.*	13840 9890 600	*27en dito*, goet weer, wederom preparade maeckende om te vertrecken ende claer wesende, naemen onsen wegh N.N.Oost, dat 600 omtrent 2½ uyren gevordert ende goede weyde voor de beesten gevonden hebbende, rustplaets naemen ende middaghmael hielden.

's Middaeghs weder opbreeckende ende de wegh N.O. ten O. 2 uyren vervordert hebbende, alwaer 4 groote leeuwen voor ons opsprongen ende weghliepen, blijvende omtrent 100 rocden van ons in de ruychte leggen, maer alsoo in de passagie lagen ende wij de plaets naeckende waren daer sij haer onthielden, sprongen weder drie van deselve op, doch de vierde daer noch wesende ende wij hem soeckende, salveerde sigh door een revier daeromtrent; marcheerende noch op deselve cours een uyr, daer wij vernachten ende 't huylen van de leeuwen, dat schrickelijck in de nacht om hooren is, hebben aengehoort.

14840 5060	28*en dito*, goet weer als voren, houdende noch al deselve cours in 't marcheeren

1. Godée Molsbergen: *Reizen in Zuid-Afrika*, I, bls. 31 vlg., verwys na hierdie reis.
2. Teenswoordige Tierberg, vermoedelik so genoem na een of ander jagavontuur. Valentyn, *Nieuw en Oud Oost-Indien* sê die heuwel is so genoem na die vlekke wat daarop te sien was.

tot op den avondt, dat omtrent 4 uyren g'advanceert waren ende aldaer onse beesten laetende weyden, isser onder deselve een renoster gecoomen, die twee hoorens op de neus hadde staen, gelijck de bocken haer hoorens dragen, doch geen molestje[3.] offte quaedt aen de beesten doende; ende eenige schooten op gedaen hebbende, is weghgeloopen. Dusdoende is de nacht op handen gecoomen ende hebben wij ons tot ruste begeven omme des anderen daeghs weder te cunnen voort marcheeren.

3. Skryfwyse vir *molestie*, las. Die vorm *molest* ‘misschien als handelsterm ontleend aan ital. *molesto*’ (WNT, IX, 1034); *molestie* vermoedelik van Port. *molestia*.

+	25000 +~~444~~ 4570	*Eersten dito*, goet weer als vooren, noch al deselve cours houdende, ende naedat wij 5 uyren voortgegaen waren (laetende de Diamanten de Parel-bergh aen de rechterhandt ende de Sadel-bergh[p] aen de slinckerhandt leggen) quaemen aen de Groote-Berghrevier, die wij noch een uyr ver langhs gingen tot 's avonts, dat daer bleven leggen.
N.O. *N.N.O.*	4660 1450 4990	2*en dito*, goet stil weer met betogen lucht. Op verscheyde coursen geadvanceert langs 't vaste geberghte van Affrica ende meergemelte Bergh-revier omtrent 2½ uyren gaens.
	21900 10000	3*en dito*, betogen lucht noch al deselve cours houdende van N.N.O. langhs voorsz. geberghte 4½ uyren, daer de meergemelte Berghrevier weder bijquaemen ende de beesten (door dien aldaer goede weyden vonden) lieten weyden ende omtrent 2 uyren gerust hebbende weder vertrocken tot 't vaste geberghte van Africa, daer geseyt wierd over te moeten marcheeren, hebbende noch geadvanceert 2 uyren, blijvende onder dito geberghte vernachten ende den dagh verbeyden.

4*en dito*, claer sonneschijn-weer, bleven desen dagh op de voorsz. plaetse stil leggen, doordien een van ons volcq, grootelijcx met de bloetgangk[1.] gequelt sijnde,

1. disenterie.

niet langer conde voortgaen, alsmede door de moeycheyt[2.] van de beesten, die quaelijck sooveel weyde conden vinden dat haer voedsel hadden, etc.

N.O.t.O.	10000	*5en dito*, ons reys vervolgende op de cours N.O. ten O. tot onder het bovengemelte geberghte, daer wij (naedat 2 uyren gemarcheert hadden) doordien voorsz. persoon niet verder conde voortgaen, verbleven, ende wijders door den sargeant gecommandeert wierd den landtmeter Pieter Potter, neffens noch 3 man ende 2 Hottentoos, gevictualieert voor drie dagen, voorsz. geberghte ten eersten ende soodrae doenelijck was over te marcheeren om te vernemen off daer geen inwoonders te vinden soude wesen, ende niet vernemende, metten eersten wederom te keeren.
O. ende	4020	
O. ten N.	1040	
Z.Z.O.	14300	

Ende sijn voorsz. persoonen omtrent den middagh vertrocken ten eynde voorsz., dewelcke haere cours namen O. ende O. ten Noorden, doch aen 't geberghte comende, gingen Z.Z.Oost aen, hebbende 'tzedert van de sargeant sijn affgegaen, op voorsz. coursen 't gemelte geberghte opgemarcheert, omtrent 4 uyren gaens, tot op den avont, daer sij seven paerden[3.] sagen in 't wilt loopen, dewelcke heel vet ende schoon geleecken, appelgrau van couleur, edoch heel schuw voor de menschen ende apparent door de wildigheyt quaelijck souden te becomen offte te vangen wesen.

[+] 6*en dito*, moy weer ende voorsz. cours houdende, mitsgaders van voorsz. geberghte gaende, quaemen in een groote wijde ende schoone valeye (doch onbequaem [+444v]

2. Die vorm *moei*, naas *moe(de)* (Afr. *moeg*) bestaan vandag nog in die Ndl. volkstaal. *Moeycheyt* = *moeiïgheid* wat ook vandag nog in die volkstaal, naas *moeheid*, bestaan.
3. Vermoedelik kwaggas.

tot boulandt) wel een uyr gaens breet, die over maercheerende in dewelcke valeye sij een groote reviere[1.] vonden die sijn loop nam deur voorsz. vaste geberghte (dat sigh van malcander scheyden gelijck off tusschen 2 muyren deurliep) in de meergemelte Bergh-revier, sonder eenige paeden langhs voorsz. revier te hebben cunnen vinden, als sijnde oock gemelte valeye veel hooger gelegen als de valeyen aen de Bergh-revier; vorder gaende, weder aen een ander steyl geberghte gecomen sijnde dat door de steylheyt onklimbaer scheen, sulcx wij[2.] daer omtrent op een hoochte quaemen daer men over een vlacte (bij gissinge ongeveer wel 4 dagen reysens langh scheen) conde sien[q], doch geen Hottentoos met haer negerijen ende huysen vernamen, waerdoor haer de moet ontsincken lieten, vermits de Hottentoos mede, op een ander steylte geweest, weder bij haer gecomen ende geseyt hadden, dat nu wel mochte nae huys gaen, want hier geen Saldanhaers lagen, veel min moet hebbende deselve op te loopen offte te vinden souden wesen, keerden de voorsz. persoonen haer eerste, derwaerts gegaene, cours wederom om weder bij haer ander (onder 't voorsz. geberghte gelaeten) volcq te comen, daer sij op den

7*en dito*, des morgens goet weer sijnde, met gesont volck bijquaemen, haer reyse gelijck voorsz. verhaelt hebben, die[3.] oock ondertusschen niet vernomen offte gesien hadden.

De Hottentoos, siende ende merckende dat gemelte sargeant met de beesten ende bagagie weder opbreecken ende naer huys trecken[4.], seyden tegens denselven dat sij roock hadden sien opgaen ende noch wel moet hadden eenige inwoonders te vinden. Door wat redenen deselve sulcke discoursen tegen voorsz. sargeant voerden, weet men niet, maer 't apparent ende 't seeckerste daervan schijnt te wesen, dat sij gemerckt offte gehoordt souden hebben, dat haer dan geen coper offte tabacq (thuyscomende) soude worden gegeven ende oversulcx als niet wel tevreden scheenen te wesen, wierd haer van de sargeant voorgehouden de Sardanhars selver[5.] te gaen[+] opsoecken, daer sij wel toe genegen waren; waerop haer voor drie dagen provisie, tabacq, etc., wierd gegeven, mitsgaders [+445] daerenboven noch wat tabacq voor de capiteyns van de troupen daer sij souden mogen bijcomen, tot vereeringe ende tot ons te meer te doen animeeren, mitsgaders haer met groot getal beestiael tot ons aff te brengen ende nodigen. Wat daeruyt groeyen sal, moet den tijt leeren, ondertusschen niet sonderlingh voorvallende als aensiende de slappigheyt van voorsz. persoon, die 't vorder reysen heefft beleth.

8*en dito*, de voorsz. Hottentos wederomcomende, die niet[6.] opgedaen offte yts vernomen hadden, soo worden vastgestelt op morgen metten dagh op te breecken ende onse reyse naer huys te vervorderen.

9*en dito*, van de voorsz. plaetse opgebroocken ende met 8 uyren vandaer ver-

1. Van watter groot tak van die Bergrivier kan hier sprake wees?
2. I.p.v. *Sij? Wij* ook in K.
3. nl. die agtergelate volk.
4. 'n Woord soos *wilde* weggelaat?
5. d.w.s. hulle sou self die Saldanhars gaan opsoek.
6. niets.

trocken wesende tot op de plaetse daer wij den 3en deser des nachts gelegen hadden, ende aldaer verbleven tot den

Z.W.t.Z.	1700	10*en dito*, dat met het aencomen van den dagh ons reys vervorderden ende omtrent 4 uyren geadvanceert wesende, sagen van verre een hoop beesten weyden; sulcx wij vraeghden aen onse Hottentos wat voor een crael off volcq daer lagen, ons tot antwoort gaven Sounqua[1.] te wesen; daer wij naer toe marcheerden ende Z.W. ten Zuyden omtrent ½ uyr gegaen hebbende, bijquamen, maer bevonden het de Hottentos te wesen daer den fiscus[2.] voor desen was bijgeweest, genaempt Charingurina, die tegen ons seyden datter[3.] groote capitayn van deselve negerije (alsoo dese maer 5 huysen groot was) met 't meeste deel van sijn vee ende huysen over 't geberghte lagh, die onse compste presenteerden te doen weten ende een van alle na toe te lopen, dat oock goetgevonden wierd ende aenstonts geschieden, verseeckerende ons dat hij wilde maecken dat met beestiael soude bij ons comen, bijaldien[4.] daer wilden wachten ende sijn wederomcompste verbeyden, dat hem beloofft is ende wat tabacq gegeven wierd, datelijck daer heen liep.

1. Vir *Sonqua* of *Soaqua*. Nog eens onder die 12de hierna.
2. d.w.s. Gabbema, die fiskaal.
3. = *dat haer*.
4. as.

Ondertusschen ruylde wij van 't voorsz. negerijtje 3 koeyen ende 2 calven, mitsgaders vast besigh wesende haer tot ons wat te animeeren met wat tabacq, etc.

+ 11*en dito*, goet sonneschijn-weer. Van de voorsz. negerije weder (alsoo niet meer verhandelen wilde) vertrocken sijnde, nemende de cours als boven ende voortgaende tot op de plaets daer wij den eersten Meert gelegen hadden. Daer na sonnenondergangh mede wel aenquam een van de beesten daer den meergemelten persoon Gerrit Beuckeren van gedraegen wierdt, sijnde 'tselve mede soo swack, dat ettelijcke maelen met voorsz. persoon is ter aerden nedergevallen ende qualijck meer conde voortgeraecken, soodat te presumeeren sij dat niet langh sal maecken. +445v

12*en dito*, moy weer, vertoeffden desen dagh alhier om de Hottentos, die geseyt was ons hier te sullen vinden in te wachten. Even na den middagh quaemen drie Hottentos van de Charingurinars bij ons ende verhaelende dat haeren capitayn met partij beestiael affquam die verhandelen wilde, etc.

Den sargeant ondertusschen omtrent een halff mijl O.N.O. nae een ander negerijtje van 11 huysen gegaen wesende ende corts daerna wederom comende, rapporteerende dat het de Sounquas[5.] waren ende niet van te handelen was.

Nae sonnenondergangh quamen voorsz. Saldanhars met 14 schaepen, die van haer geruylt worden.

In den nacht quaemen 12 Hottentos van de Swarte Capiteyn's negerije aen de rustplaets, welcke die nacht bij ons bleven, tijdingh brengende dat morgen 2 koebeesten ende 15 schaepen souden comen om te verhandelen. Wat daervan is, sal den tijt leeren.

13*en dito*, des morgens met 't aencoomen van den dagh, brachten de voorsz.

5. Kyk noot 1 hierbo.

Saldanhars 't verhaelde vee, ende 'tselve van haer geruylt hebbende, door den sargeant gevraeght wordende off niet meer te verhandelen hadde, die sonder daerop eenige antwoort te cunnen becomen, resolveerden, alsoo doch wel sagen datter niet meer te haelen was, op te breecken ende de thuysreyse te vorderen - gelijck oock dede. Maer geen 40 roeden voortgegaen wesende van de plaets daer gelegen hadden, riep een van de gemelte Hottentos datter noch schaepen aenquamen ende oock in 't gesight cregen. Waeromme haer inwachten op de plaetse daer den eersten Maert gelegen hadden, van meeninge sijnde daer een dagh ende nacht te rusten omdat het[+] geruylde beestiael te veel affgejaeght ende door te veel marcheeren wel doot gedreven soude cunnen worden. Ondertusschen sondt den sergeant een van de Hottentos nae 't voorsz. cleyn craeltjen om haer aen te seggen ende vragen off noch yts te verhandelen hadde; dat wij daer alsdan noch souden vertoeven ende inwachten, maer anders metten eersten vertrecken. [+]446

's Namiddags omtrent drie uyren is den persoon Gerrit Beuckeren van de voorsz. sieckte in den Heere ontslaepen, die den

14*en* <*dito*> tegen den middagh, hebben ter aerden gebracht.

's Naemiddaghs brachten de Hottentos een koebeest ende quaemen d'uytgesonde mede wederom met rapport dat noch 2 à 3 dagen souden blijven leggen ende dat de Saldanhars dan hier souden bij ons comen met noch eenige koebeesten ende schaepen, mitsgaders in den nacht soo lange te drijven als de maen sijn schijnsel gaff, etc.

15*en dito*, blijvende desen dagh noch hier leggen ende haer inwachten sonder yts vernomen te hebben.

16*en dito*, des morgens goet weer. Met het aencomen van den dagh packten de beesten om de reys te vervolgen, dat wij naulijcx gedaen hadden off quamen eenige Hottentos met 13 schaepen ende een koebeest, sonder te weten offer meer soude volgen; ende alsoo jegenwoordigh de roode loop onder eenige begonde d' overhandt te nemen ende de fictualie te minderen, sulcx niet wel noch eenige dagen te wachten soude cunnen geschieden[1], is vastgestelt op morgen de reys te vervolgen ende op reys te begeven.

17*en dito*, goet weer, is Elias de Pijper met een Hottentot naer het cleyn negerijtje gesonden om te vernemen off men daer niet yts meer beestiael soude cunnen becomen; die wederom gecomen wesende, rapporteerden 't wachten vergeeffs te sullen wesen, alsoo daer niet meer te haelen is; ende over sulcx de beesten wederom gepackt wesende op 12 uyren van daer vertrocken en de cours West een mijl g'advanceert tot onder 't Parels- ende Diamants-bergh daer wij vernachten.

18*en dito*, 's morgens goet weer sijnde, vertrocken wij vandaer tot op de plaets[+] daer den 27en February des nachts gebleven sijn geweest, ende sagen weder 3 leeuwen die voor ons opsprongen. [+]446v

1. H het hier *geschied*.

19*en dito*, idem, quaemen aen 't revierken daer den 26en des avonts gelegen hadden, alwaer een groote leeuw een van ons volcq (sittende in ronde cringh om een kleyn viertjen, terwijl den sergeant de leste victualie omdeelden) heefft besprongen, denselven ondergehouden ende in de rechterarm gebeten ende swaerlijck gequest, dewelcke door den sargeant die, sulcx siende ende niet beter wetende off 't was een van de kalven, maer hem bekennende een snaphaen genomen, voor op 't hooft geset ende doorschooten heefft.

's Morgens hebben noch 4 man bij een koe, alsoo deselve niet volgen en conde, achtergelaeten om te sien sooveel mogelijck was noch thuys te brengen, maer bleeff doot leggen.

20 <*dito*>, idem[1.], van de voorsz. reviertje affgegaen ende noch een persoon heel sieck wesende, dewelcke niet langer voortcunnende comen, waeromme 2 andere noch bij hem gelaeten wierden om soo soetjes achter aen te volgen, doch een uyr vooruyt wesende, hoorden een schoot doen, daer een os ende 2 man nae toe sonden om denselven daerop thuys te brengen, die al eer dito beest daer gecomen in den Heere gerust was ende begraven, etc.

Wij met de resterende voortgaende, quamen omtrent den avont, heel mistigh weder wordende, noch behouden ende meest gesont aen 't fort, daer seer verbleyt ende welcom waren, medebrengende niet meer als 11 jonge ende oude koebeesten ende vijf ende veertigh schapen, gehandelt voor....[2.] lb. cooper,....[2.] gros pijpen ende 18 lb. tabacq.

Finis van 't journael der lantreyse gedaen bij den sargeant Jan van Harwarden voorsz.

Eindnoten:

n
o
p
q

1. d.w.s. *goet weer sijnde*, soos op 18 en 19 dito.
2. Nie ingevul nie, ook in K nie.
2. Nie ingevul nie, ook in K nie.